

UNI W E R S Y T E T J A G I E L L O Ń S K I

BIULETYN
BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ

R. LXVI

KRAKÓW 2016

**BIULETYN
BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ**

U N I W E R S Y T E T J A G I E L L O Ń S K I

**BIULETYN
BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ**

R. LXVI

NAKLADEM BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ

CZASOPISMO BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ

REDAKCJA

Redaktor naczelny: Andrzej Obrebski (e-mail: obrebski@uj.edu.pl)

Redaktorzy tematyczni: Jerzy Grygiel (historia), Monika Jaglarz (bibliotekoznawstwo),

Zdzisław Pietrzyk (historia, bibliologia), Krzysztof Zamorski (historia)

Redaktorzy językowi: Joanna Pypłacz (język angielski), Jacek Partyka (język polski)

RADA NAUKOWA

Lidija Snicarczuk, Lwowska Naukowa Biblioteka, Lwów, Ukraina

Hana Bočková, Uniwersytet Masaryka, Brno, Czechy

Maria Wichowa, Uniwersytet Łódzki

André Séguenny, Strasburg, Francja

RECENZENCI

Prof. dr hab. Waldemar Kowalski, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce

Prof. dr hab. Roman Maria Zawadzki, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków

Skład i łamanie

Grzegorz Fulara

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja elektroniczna znajdująca się na stronie internetowej Biblioteki Jagiellońskiej (<http://www.bj.uj.edu.pl/biuletynbj>)

Czasopismo jest dostępne w portalach:

Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Frankfurt nad Menem

The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH), Poznań, Praga, Budapeszt, Bratysława

Jagiellonian Digital Library (JDL), Kraków

Adres:

Redakcja „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej”

al. Mickiewicza 22

30-059 Kraków

© Copyright by Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska

Kraków 2016

All rights reserved

Publikacja finansowana przez Uniwersytet Jagielloński ze środków Biblioteki Jagiellońskiej

ISBN 978-83-943816-8-4

ISSN 0006-3940

e-ISSN 2450-0410

Niniejszy rocznik
„Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej”
poświęcony jest pamięci
DR. MARIANA MALICKIEGO
(1950–2015)
kustosza Biblioteki Jagiellońskiej
zastępcy dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej
redaktora „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej”

JAKUB ŁUKASZEWSKI,
(Instytut Historii UAM w Poznaniu)

WIESŁAW WYDRA
(Instytut Filologii Polskiej UAM w Poznaniu)

NIEZNANE KAZANIE(?) POLSKIE Z OKOŁO POŁOWY XV WIEKU ZE ZBIORÓW GNIEŹNIEŃSKICH

Podczas prac nad inwentaryzacją papierowych fragmentów rękopisów przechowywanych w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie odnaleziono w 2015 roku poszyt składający się z 18 papierowych kart pochodzących z różnych (co najmniej trzech) późnośredniowiecznych łacińskich manuskryptów. Są to luźne karty, niektóre wyjęte z opraw, często uszkodzone, które zostały sztucznie ze sobą połączone, sklejone i oprawione w jeden zeszyt. Zbiór owych dissolutów pochodzi jeszcze z XIX wieku i najprawdopodobniej jest on dziełem ks. Anzelma Wojciecha Brodziszewskiego (1779–1866), sufragana gnieźnieńskiego, który pełnił urząd prefekta biblioteki katedralnej w Gnieźnie od około 1841 roku do śmierci w 1866 roku¹. Był on wielkim miłośnikiem dawnych ksiązek, zwłaszcza średniowiecznych rękopisów, opisywał je, nieraz własnoręcznie je podklejał i oprawiał, stworzył też kolekcję rękopiśmiennych fragmentów (głównie pergaminowych). Jego zasługą jest odnalezienie w powierzzonej mu bibliotece *Kazań gnieźnieńskich*, które potem udostępnił Tytusowi Działyńskiemu do wydania².

W owym odnalezionym poszycie średniowiecznych dissolutów zaraz na początku została wprawiona karta zawierająca tekst polski. Obiekt ten przeniesiono do zespołu fragmentów rękopiśmiennych Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie i nadano mu sygnaturę Ms. Fragm. 312³.

¹ Poszyt znaleziono wśród materiałów gromadzonych przez ks. Brodziszewskiego.

² L. F o r m a n o w i c z, *Anzelm Wojciech Brodziszewski*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 2, Kraków 1936, s. 453; J. K o r y t k o w s k i, *Pralaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. 1, Gniezno 1883, s. 76–82; J. R y ł, *Biblioteka katedralna w Gnieźnie w latach 1650–1975*, Lublin 1985, s. 113–114, przyp. 302 [nadbitka z czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 51, 1985]; M. W i t k o w s k i, *Zapomniany odkrywca „Kazań gnieźnieńskich”. Z dziejów bibliotekarstwa wielkopolskiego*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 1955, z. 5, s. 250–261.

³ Inne fragmenty łacińskie zostały ujęte w rękopiśmiennym inwentarzu, będącym w użytku służbowym

Karta pochodzi z jakiegoś obszernego rękopisu w języku polskim, który widocznie jeszcze w XV wieku uznano za zbędny i wykorzystywano jako makulaturę. Ocalała z niego przypadkiem w Gnieźnie jedyna karta została użyta jako wyklejka wewnętrznej strony okładki w jakimś rękopisie lub inkunabule. Karta jest bardzo uszkodzona. Jej XIX-wieczny znalazca postąpił dość brutalnie – odklejając się już zapewne od wilgoci kartę po prostu oderwał od okładki, przez to papier pośrodku się rozwarstwił i część tekstu niewątpliwie pozostała na desce. Potem podkleił papierem uszkodzony dolny brzeg karty a lewą stronę (*recto*) przykleił do paska papieru i na nim przymocował ją klejem w poszycie ze zbiorom innych rękopisów.

Karta, przyklejona do okładki stroną *recto*, była już w części wcześniej uszkodzona, udarty został jej dolny brzeg oraz jej górny brzeg, tu z wielką szkodą, bo w czterech początkowych liniach tekstu brakuje wiele wyrazów, nadto występują na niej plamy od atramentu a na dolnym i prawym marginesie (odwrotnie do tekstu polskiego) znajdują się wpisy ze schyłku XV wieku, może właściciela kodeksu, w którym owa wyklejka była umieszczona: *Jacobus Rokythā monere debet infra sex dies. | Item Mathias Musczek reaggrauatus debet denunciari*⁴ | *gerusalem* | oraz: *Trium regum | purificationis | de conceptione | in octavam assumptionis | de assumptione | margarete | magdalene | de electis | viduis | mathia | visitacio | marie | concepcio | nativitate* (może kodeks, do którego okładzin przyklejona była ta karta, zawierał jakiś zbiór kazań i notki te do nich się odnoszą).

Karta pochodzi z rękopisu małego *quarto*, w najszerszych miejscach posiada wymiary 18,5 cm × 14,4 cm. Rękopis został wykonany bardzo starannie. Kopista nim przystąpił do pisania brązowym atramentem, delikatnie wyznaczył granice kolumny tekstu i poliniował ją co 0,5 cm (28 wersów na stronie); lewy margines liczy około 1,4 cm, prawy 2,3 cm, dolny 3,5 cm, a górny tylko 0,2–3 cm, co wskazuje, że kartę tę przycięto, dostosowując ją zapewne do wymiarów okładki, do której była przyklejona. Tekst polski został zapisany bastardą z wyraźną dbałością o dukt pisma. Język i dane paleograficzne pozwalają datować zabytek na około połowę XV wieku lub krótko po połowie XV wieku.

Niewielkie rozmiary fragmentu tekstu (w którym w dodatku brakuje sporej części) znajdującego się na odnalezionej w Gnieźnie karcie utrudniają jego gatunkową identyfikację. Treść rękopisu najlepiej wyrażają słowa: „jego przyście na ten to świat było grzesznym ku zbawieniu” i „bo jest <pr>zyszedł na ten to świat wołać albo w[y]abić <ni>e sprawiedliwych, ale grzesznych” (może temat kazania: *Non enim veni vocare justos, sed peccatores* Mt 9, 13; por. Łk 5, 32). Odwołanie się do św. Bernarda z Clairveaux, naj-

pracowników Archiwum: „Inwentarz fragmentów rękopiśmiennych – pergaminowych. Ms. Fragm. A” (bez sygn., por. J. R y ł, dz. cyt., s. 65–66, przyp. 222). Obecnie do tego inwentarza wciągane są również liczne, dotąd nieopisane fragmenty rękopisów papierowych. Noty dotyczące poszczególnych obiektów są bardzo pobieżne, a cały zespół wymaga dogłębnego opracowania i właściwego katalogu.

⁴ Są to sformułowania pochodzące z zakresu kościelnego sądownictwa. Z lat 1435–1449 znany jest Jakub Rokita, syn Piotra z Brodów koło Lanckoronny, w 1435 roku został przyjęty do krakowskiego prawa miejskiego (Z. L e s z c z y ń s k a - S k r ę t o w a, *Brody*, [w]: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 2, pod red. J. W i ś n i e w s k i e g o, Kraków 1980, s. 213–214).

pewniej jego *Sermones in Octava Pasche, Sermo II, De tribus testimoniis*: „będzie coś o nas, którzyż się w błocie w<...>s<> grzechow w[y]alamy na obie stronie” (*Scitis fratres, quia in primo homine peccavimus omnes, in ipso etiam cecidimus universi. Cecidimus sane in carcerem, luto pariter et lapidibus plenum*)⁵, także cytat z Księgi Hioba: „a znalazł jeś złość w twych anj<o>ac>h” (*et in angelis suis repperit pravitatem*, Hi 4,18) oraz konstrukcja tekstu może sugerować, że rękopis zawiera fragment kazania pokutnego, przeznaczonego na czas wielkanocny (lub bożonarodzeniowy) i to kazania bardzo wyraźnie intelektualnego, pozbawionego dłuższych przykładów i dobitnych odwoływań się do słuchaczy. Jednak zarówno treść, jak i budowa tego fragmentu polszczyzny nie jest zarazem aż tak typowa dla kazania, by jednoznacznie wykluczyć inne przypuszczenia. Mimo poszukiwań nie udało nam się odnaleźć łacińskiej podstawy tego fragmentu. Nie udało się nam też odszukać czeskiej podstawy tego tekstu, choć taka może istniała lub istnieje. O tym, że tekst jest prawdopodobnie przekładem z czeskiego, świadcząby zawarte w nim oczywiste bohemizmy: *nawraczuce* (nawracuje)⁶, *przyblizugacz fza* (przybliżując się)⁷ i zapewne *radczey* (radczej ‘raczej’)⁸. Trudno więc w tej sytuacji rozstrzygnąć jednoznacznie, czy jest to szczyłek kazania, jakiegoś przewodnika duchowego, rozmyślań (medytacji), czy też może traktatu teologicznego. Można go też uważać za urywek tekstu penitencjalnego, przygotowującego do spowiedzi i komunii („świętości”)⁹. Być może na karcie znajdują się dwa osobne teksty (kazania?): na stronie *recto* zakończenie jednego, a na stronie *verso* początek drugiego, gdzie Chrystus występuje jako „lekarz dobrociwy”, „darownik a szczodry odpłaciciel”, który „słowem nawracuje wszystko, on ci uzdrowi je, rany serca leczy, odgania zamętek a wiesiele sercu dawa”. Ten motyw Chrystusa jako lekarza duszy i ciała (Christus-Medicus) był niezwykle popularny w średniowiecznej Europie, a sięga wczesnego chrześcijaństwa i spotykamy się z nim już choćby u św. Augustyna¹⁰.

Odnaleziona w Gnieźnie karta z polskim tekstem z około połowy XV wieku jest bezcennym zabytkiem polszczyzny, jednym z najważniejszych znalezisk po ostatniej wojnie. To nie odszukany gdzieś na marginesach rękopisu kolejny tekst dekalogu, modlitwy czy pieśni. Ułamek karty z gnieźnieńskiej biblioteki z średniowiecznym polskim tekstem jest bowiem nie tylko przypadkowo zachowanym fragmentem pojedynczej karty, ale jest zarazem pozostałością po jakimś obszernym polskim rękopisie. Forma zachowanej karty wskazuje, że pochodzi ona z papierowego kodeksu formatu *quarto*, zapisa-

⁵ *Patrologiae cursus completus [...] Series Latina*. Accurante J. P. Migne, t. 183, Parisii 1879, s. 298.

⁶ Zob. M. B a s a j, J. S i a t k o w s k i, *Bohemizmy w języku polskim. Słownik*, Warszawa 2006, s. 172–173 (nawracować ‘nawracać’).

⁷ J. B ě l i č, A. K a m i š, K. K u č e r a, *Malý staročeský slovník*, Praha 1980, s. 392 (přibližovati se ‘przybliżać się’).

⁸ *Słownik polszczyzny XVI wieku* (t. 35, Warszawa 2011, s. 9) notuje pięciokrotnie użycie tej formy.

⁹ Bardzo dziękujemy Panu Profesorowi Krzysztofowi Brasze za pomoc w próbie identyfikacji wydawanego tu tekstu.

¹⁰ Zob. ks. G. M. B a r a n, *Chrystus lekarzem i lekarstwem z nieba w świetle homilii św. Augustyna do Ewangelii i Pierwszego listu Jana Apostoła*, „Vox Patrum” 30, 2010, t. 55, s. 43–62.

nego starannym, równym pismem, kodeksu o dokładnie poliniowanych kartach, sporządzonym z dbałością w nieznanym skryptorium. Świadczy to, że był to rękopis solenny, raczej kosztowny, przeznaczony dla osoby świeckiej, wykształconej i zajmującej pewnie wysoką pozycję społeczną. Zatem prócz spekulacyjnych przypuszczeń o istnieniu w średniowieczu większej liczby polskich tekstów (i kodeksów) niż te, które się do dziś zachowały, mamy oto kolejny dowód, jak skromna jest nasza wiedza o polskim piśmiennictwie w średniowieczu z powodu ogromnych strat bibliotecznych poniesionych w ciągu kilku wieków. Solenność wykonania publikowanego tu zabytku przeciwstawia się innym polskim zabytkom (na przykład *Kazaniom gnieźnieńskim*, legendom, *Rozmowie mistrza Polikarpa ze Śmiercią* i tak dalej). Karta z Gniezna dołącza bowiem do zabytków tej najwyższej klasy, a które przeszły podobne losy. Zostały wydobyte z opraw (karty lub ich fragmenty), ale bezsprzecznie są pozostałością po solennych obszerniejszych rękopisach polskich, jak: tak zwany *Fragment Łopacińskiego*¹¹ ze schyłku XIV wieku, tak zwana *Pasja połocka* z końca XIV wieku¹², tak zwana *Karta Glogera* z początków XV wieku¹³, fragment *Rewelacji św. Brygidy* (tak zwana Karta Malinowskiego) z około połowy XV wieku¹⁴, fragment *Żywota św. Błażeja* sprzed połowy XV wieku¹⁵, urywek modlitewnika polskiego z 1. połowy XV wieku¹⁶. Niektóre z tych zabytków kojarzone są z polską biblioteką królowej Jadwigi¹⁷. Publikowany niżej tekst nie we wszystkim jest jeszcze jasny i czeka na precyzyjniejsze interpretacje.

¹¹ Zob. W. Wydra, W. R. Repka, *Fragment Łopacińskiego. Z problemów krytyki i analizy tekstu*, „Prace Filologiczne” 29, 1980, s. 309–332.

¹² Zob. J. Janów, *Resztki Biblioteki Jadwigi? (Nowe urywki Legendy złotej w oprawach dzieł K. Drużbickiego)*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń PAU” 49, 1948, nr 7, s. 345–350. Rękopis posłużył do oprawy dzieł Kaspra Drużbickiego w XVII wieku.

¹³ Zob. Z. Gloger, *Ułamek starożytnego kazania o małżeństwie*. „Biblioteka Warszawska” 3, 1873, s. 51–55). Rękopis posłużył jako okładki nieznanego dziś inkunabułu.

¹⁴ Zob. J. Łoś, *Dwa teksty staropolskie. I. Objawienia św. Brygidy*, „Materiały i Prace Komisji Językowej AU w Krakowie” 5, 1912, s. 423–436. Rękopis posłużył jako okładki nieznanego rękopisu, zapewne w XVII wieku.

¹⁵ Zob. L. Malinowski, *Żywot św. Błażeja*, „Prace Filologiczne” 5, 1899, s. 309–353. Rękopis posłużył jako okładki nieznanego rękopisu, zapewne w XVII wieku.

¹⁶ Zob. J. Zathy, *Fragment nieznanego modlitewnika staropolskiego z XIV wieku*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XV, 1963, nr 1/2, s. 33–38 oraz M. Karsa, *Urywek staropolskiego modlitewnika*. „Język Polski” 45, 1965, s. 102–107. Rękopis ten został znaleziony w oprawie kodeksu należącego do Pawła z Piotrkowa, syna Paszka, rektora Akademii Krakowskiej w 1442 roku (rkps Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. 292).

¹⁷ Zob. W. Wydra, W. R. Repka, dz. cyt.

TRANSLITERACJA

strona *recto*:

<.....><w>^{e1} kako yeft² |
 <.....><.>nym³ wŹiczky=
 m g<rz>⁴ <.....><n>ye⁵ gofpodnye pozna |
 wacz bo ny<e>⁶ <.....> przedto⁷ / analazl yeŹ |
 5 zlofcz wtwy^h ang<...>h apoznawacz czebye du=
 oftoynye⁸ nyemog<a>⁹ przy<y>cz¹⁰ ludze wyeliky^h |
 dobrich vczinkow s. Byerⁿ<.>¹¹ ninye b^udz^e czfo onafz |
 ktorziz Źe wblocze <w.....f.>¹² grzechow wyala=
 m^y⁸ naobye Źronye <.....> mag^ucz zadnego na=
 10 bozenyftwa anyi p<r.....>go¹³ ŹkruŹenya znafzego |
 zmy^uŹkanya aznafzy<.....>chow Przeto zwyelik=
 ym Źrachem Źlufza n<.....>rzy^uftapicz Aby to czfoz |
 ma nam przygdz k<u>¹⁴ <...><c>znemu¹⁵ zbawyenyv |
 nyeprzy^uŹlo kuwyecz<n.m>¹⁶ zatraczenyv¹⁷
 15 Znamyona <.....>ye albo ^uzdnye yze |
 tato wŹwzy^uat<.>fcz <w.....>^{e18} dobroczy / yeft vfta=
 wyona kupo<m>ocz<.>¹⁹ <.....> lekarŹtwo Aprzeto |
 gdiz koli czlow<y.k>²⁰ <w.....>²¹ czfoz moze przypra=
 wyag^ucz Źe kumy<.....d.>fcz²² czy yeft na=
 20 tem Anyicz tego chcz<.....>ecz odczlowyeka=
 czego czlowyek nyem<a>²³ <.....> Atak gdiz p=
 rzigymacz albo przyemⁿ²⁴ <.....> <Źwzy^uat>tofczy²⁵ v=
 czyni to czfoz moze boz<.....>ofcz <.>apelnyi |
 cz kuczemuz przezl<.....> przigdz nyemoze |
 25 Aprzeto gdiz yeft zew<Źzech>²⁶ f<.>on rowno radczy^u |
 ma czlowyek przyftapycz dowyerzag^ucb²⁷ bozey do=
 brocze nyizli nyechacz znamyonag^ucz Źwe nye=
 doŹatk^y kakoz koli oboge yeft wyelebn<ofc.>²⁸

¹ Zachował się fragment pierwszej litery, zapewne w (lub y). ² Na prawym marginesie wpisane inną (?) ręką słowo: Młod<...>. ³ Zachował się fragment pierwszej litery, zapewne w. ⁴ Brakuje górnej części litery g, zachowały się niewielkie fragmenty następnych dwóch liter. ⁵ Brakuje górnej części litery n. ⁶ Zachował się dolny fragment litery e. ⁷ Litera d poprawiona z innej litery. ⁸ Tak w rkps. ⁹ Zachował się fragment litery a. ¹⁰ Zachował się tylko fragment drugiej litery y. ¹¹ s. Byerⁿ<.> – św. Biernat. Chyba tylko tak można odczytać to miejsce. Nad r nadpisana kreska oznaczająca skrócenie, a na końcu widoczne dolne ślady dwóch liter, natomiast z lewej górnej strony litery B zapewne wpisana w ozdobnej pętli litera s. ¹² Zachowały się tylko fragmenty liter w i f. ¹³ Zachował się górny fragment litery r. ¹⁴ Zachował się fragment litery u. ¹⁵ Zachował się fragment litery c. ¹⁶ Zachowały się tylko fragmenty liter n i m. ¹⁷ Na prawym marginesie wpisane inną (?) ręką słowo: Mądrofcz. ¹⁸ Zachował się fragment litery w. ¹⁹ Zachował

się fragment litery m. ²⁰ Zachowały się tylko fragmenty liter y i k. ²¹ Zachował się początkowy fragment litery w. ²² Zachował się górny fragment litery d. ²³ Zachował się tylko fragment litery a. ²⁴ Po literze m następują trzy takie same laski, które czytać można jako m, ni, ale ostatnia laska może być też częścią następnej, nie zachowanej litery. ²⁵ Zachowały się tylko fragmenty liter szwyą. ²⁶ Zachowały się fragmenty liter fzech. ²⁷ Tak w rękopisie; przed b kreska oddzielająca tę literę lub może tak nieporadnie dopisane z. ²⁸ Zachowały się dolne fragmenty ostatnich trzech liter.

strona verso:

czaffem za <.>¹ <.....> |
g {i} dz² kulek<arz...>³ <.....> |
przeto przyftapý pot<k..z>⁴ <.....> <c>z⁵ bocz |
lekarz yeft dobroczywy <.....> .o⁶ darownyk |
⁵ Afczodri otplaczyczel oncz<.....> <o>nym⁷ flowem na=|
wraczuge wfzyczko · onczy vzdrowyyye ranyi |
szercza leczý · odganya zamątek · awyefzele fzer=|
czu dawa · Aprzeto kto fzme rzecz · yze czy ktorziz |
fzą duchownye nyem<o>cznyi⁸ nyemagą knye=|
¹⁰ mu przyftapicz ktoriz y<e>ft⁹ nafze nyemoczy nafo=|
bye nofzyl / aý ona zona nyemoczna przyftapý |
la zządzą avzdrowyon<a>¹⁰ yeft Tez yona grzełzný |
cza czalugacz yego no<g>y¹¹ oczyszczyona yeft Tez |
yona poganka wolayacz zanyim przefprzefta=|
¹⁵ nya vflifzana yeft Onyi nyemocznii przyfta=|
pywfzý vzdrowyeny fzą Tez fle<p>ý¹² chromý trą=|
dowacy magaczý dyabli yro<..>ayczy nyemocz=|
nyi wyerzacz kufzba<w>yenyv¹³ <r>zychodzą Bo y=|
eft fznyego¹⁴ mocz wy<ch>adzala¹⁵ avzdrawyala=|
²⁰ wfziftký Ano yga<w>nyi¹⁶ grzełznicy przyblizu=|
gacz fzą kugez<.....>ý mylofcz odzerzeli ayfz=|
nymii gadl yo<....>wal wgich domyech bý |
wagacz bo yef<t>¹⁷ <..>zýfzedl natento fzwyat wo=|
lacz albo wyabycz¹⁸ <.ye>¹⁹ fprawyedliwych ale |
²⁵ grzełzných · Aprzeto podobno moze rzeczone |
býcz yz yeft yego przifzyczne natento fzwat bylo |
grzełzným kuzbawenyv Tez ytato fzwyato=|
<fc>z²⁰ nyinye yeft dana kuodpufczyenyv wfzem

¹ Zachowały się niewielkie fragmenty jednej lub dwóch liter. ² Tak prawdopodobnie w rękopisie, i nadpisane nad literą g. ³ Litery arz mocno wytarte. ⁴ Literę k można odczytać również jako l, dalej zachowały się w tym wyrazie tylko niewielkie dolne fragmenty liter. ⁵ Zachował się dolny fragment litery c. ⁶ Zachował się dolny fragment przedostatniej litery (może d?), brakuje górnego fragmentu litery o. ⁷ Zachował się dolny fragment litery o. ⁸ Zachowały się fragmenty litery o.

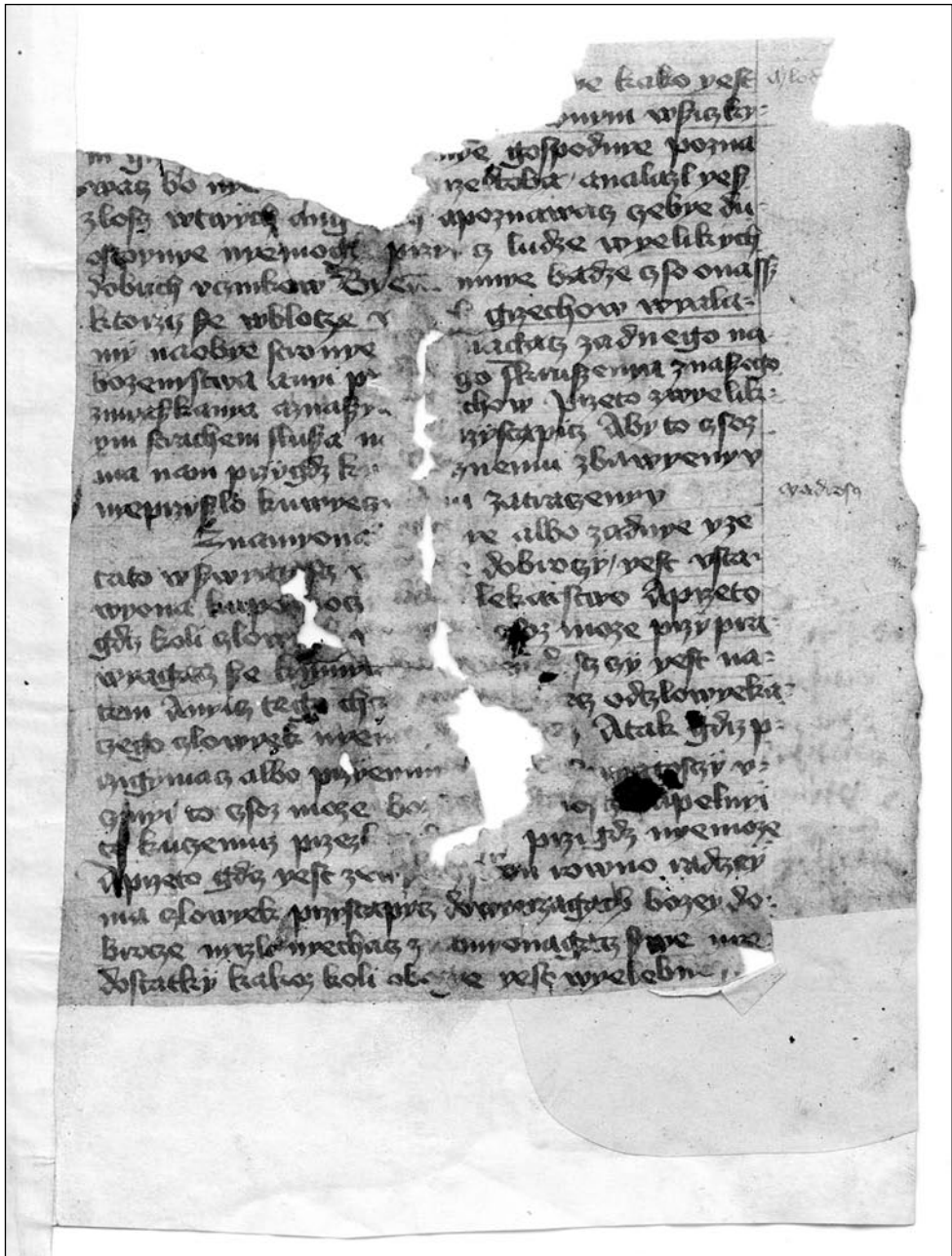
⁹ Zachował się fragment litery e. ¹⁰ Zachowały się fragmenty litery a. ¹¹ Zachowały się fragmenty litery g. ¹² Zachowały się górne fragmenty liter y p. ¹³ Zachowały się fragmenty litery w. ¹⁴ Litera y poprawiona z e. ¹⁵ Zachowały się niewielkie fragmenty liter ch. ¹⁶ Zachowały się fragmenty litery w. ¹⁷ Zachował się fragment litery t. ¹⁸ Tak w rękopisie. ¹⁹ Zachowały się górne fragmenty liter ye. ²⁰ Zachowały się tylko dolne fragmenty liter fc.

TRANSKRYPCJA

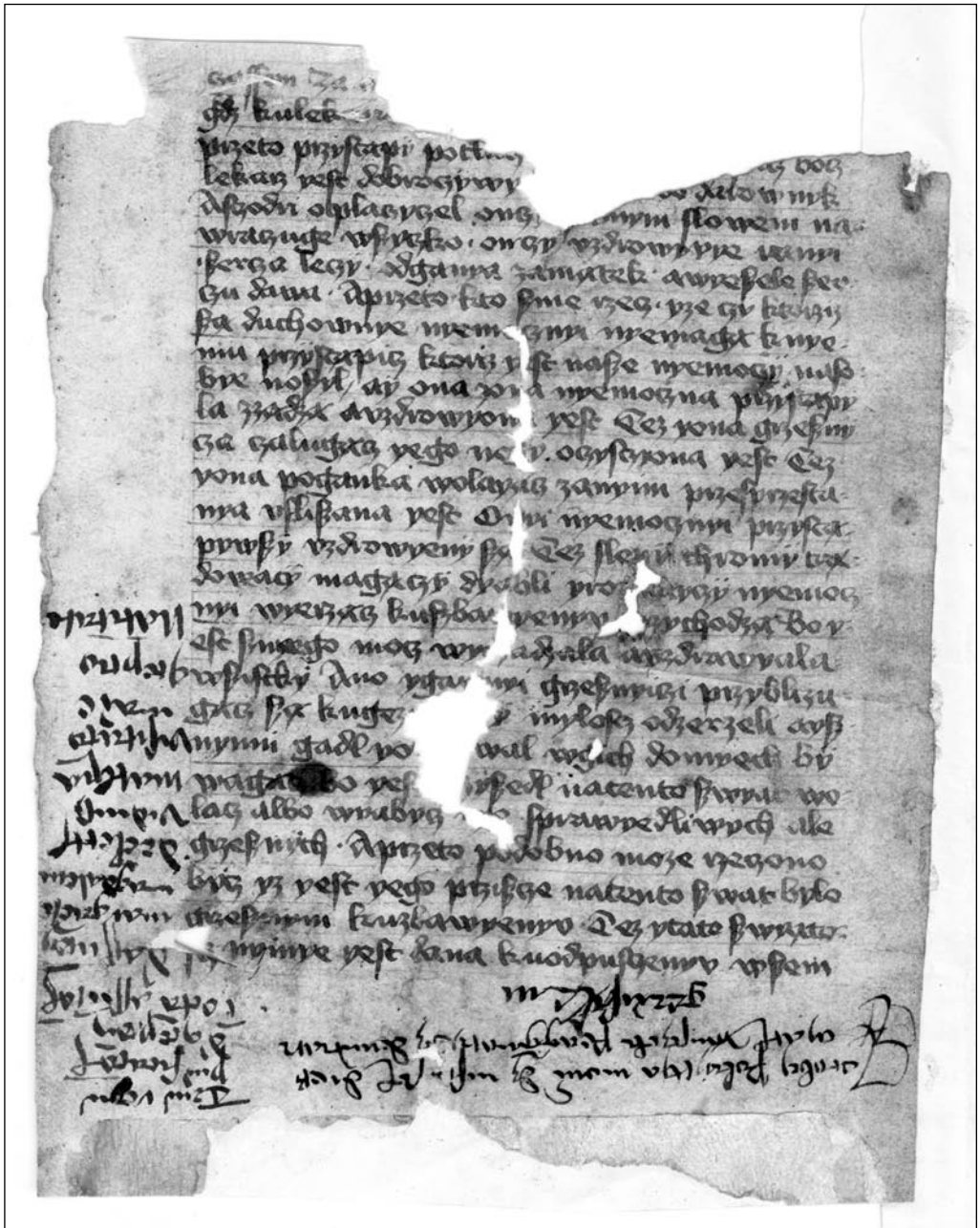
(strona *recto*) <.....>we kako jest <.....><w>nym wszyckim grz<eszny>
<.....>nie Gospodnie poznawać, bo nie <...> przed tobą, a nalazł jeś złość w twych an-
j<ołac>h, a poznawać ciebie dostoynie nie mogą przyjąć ludzie wielkich dobrych uczyn-
kow. ś. Biern<at>; ninie będzie cso o nas, ktorzyż sie w błocie w<...>s<> grzechow
w[y]alamy na obie stronie <...>, <nie> mając żadnego nabożeństwa ani pr<.....>go skru-
szenia z naszego zmięszkania a z naszy<ch> <grze>chow. Przeto z wielkim strachem
słusza n<am> <...> <p>rzystępic, aby to, csoż ma nam przyjąć ku <wie>cznemu zbawie-
niu, nie przyszło ku wieczn<e>mu zatraceniu.

Znamiona <.....>je albo żądnie, iże ta to w swiąt<o>ść w<.....>e dobroci jest usta-
wiona ku pomoc<y> <.....> lekarstwo. A przeto gdyżkoli człowi<e>k w<...> csoż może
przyprawiając sie ku mi<.....> d<o>ść ci jest na tem, a nic tego chc<e> <.....>ecz od
człowieka, czego człowiek nie ma <.....>. A tak, gdyż przyjmiać albo przyemn<...>
swiātości uczyni, to csoż może boz<.....>ość <n>apełnić, ku czemuż przez l<.....>
przyjąć nie może. A przeto, gdyż jest ze wszech s<tr>on rowno, radczej ma człowiek
przystępic dowierzając[b] bożej dobrocie, niżli niechać znamionając swe niedostatki,
kakożkoli oboje jest wielebność<i> <...>

(strona *verso*) <...>czasem za <.....> jidż ku lekarzo<wi> <.....> przeto
przystępi potk<...>z <.....>cz, boć lekarz jest dobrociwy <.....>o darownik a szczo-
dry odpłaciciel, on c<i> <.....> onym słowem nawraca je wszycko, on ci uzdrowi je,
rany serca leczy, odgania zamętek a wiesele sercu dawa. A przeto, kto śmie rzec, iże ci,
ktorzyż są duchownie niemocni, nie mają k niemu przystępic, ktorzyż jest nasze niemocy
na sobie nosił. A i ona żona niemocna przystąpiła z żądzą a uzdrowiona jest. Też i ona
grzesznica, całując jego nogi, oczyściona jest. Też i ona poganka, wołając za nim przez
przestania, usłyszana jest. Oni niemocni przystąpiwszy, uzdrowieni są. Też ślepi, chro-
mi, trędowaci, mający dyjabli i ro<zma>aici niemocni, wierząc ku zbawieniu <p>rzy-
chodzą, bo jest s niego moc wychadzała a uzdrawiała wszytki. Ano i jawni grzesznicy,
przybliżując się ku Jez<usowi> <...>i miłość odzierzeli, a i s nimi jadł i o<...>wał,
w jich domiech bywając, bo jest <pr>zyszedł na ten to swiat wołać albo w[y]abić <ni>e
sprawiedliwych, ale grzesznych. A przeto podobno może rzeczono być, iż jest jego przy-
ście na ten to swiat było grzesznym ku zbawieniu. Też i ta to swiātość ninie jest dana ku
odpuszczeniu wszem <...>.

1. Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Ms. Fragm. 312, recto

2. Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Ms. Fragm. 312, verso

AN UNKNOWN POLISH SERMON(?) FROM CA. 1450.
FROM THE GNIEZNO COLLECTION

SUMMARY

The article presents a hitherto unknown Polish text which was written on one sheet of paper about the middle of the fifteenth century and which was recently discovered in the Archive of the Archdiocese of Gniezno (Ms. Fragm. 312). It is all that remains of some larger manuscript which was written very carefully in Polish. Given the small size of the text, it is very difficult to identify its literary genre. Most likely it is a passage from an erudite sermon or some other penitentiary work.

SŁOWA KLUCZOWE:

średniowiecze, średniowieczny, literatura polska, kazanie, edycja tekstu

KEYWORDS:

Middle Ages, Mediaeval, Polish literature, sermon, text publication

MONIKA JAGLARZ
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

SPUŚCIZNA RĘKOPIŚMIENNA ZOFII STRYJEŃSKIEJ (1891–1976) W ZBIORACH BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ

[...] Trudno o większą popularność od tej, jaką zdobyła sobie Stryjeńska w tzw. dwudziestoleciu. Wyżywając się i wypowiadając zgodnie ze swoim temperamentem i upodobaniami, trafiła ona nieoczekiwanie w sedno gustów pewnej sfery inteligencji polskiej, jej prace stały się ulubionym motywem dekoracyjnym wielu wnętrz [...]. Powodzenie nie ukoilo nerwowego niepokoju, który był motorem twórczości artystki. W ostatnich latach przed wojną nastąpiło coś w rodzaju inflacji Stryjeńskiej na rynku polskim. Opanowana przez demona aktywności, w ciągłym podnieceniu i ciągłej gonitwie za zarobkiem zaprzestała ona ambitnych poszukiwań, zaczęła na natarczywe żądania odbiorców powtarzać samą siebie, powracać na wiele sposobów do tych samych motywów i tematów.

Z biegiem lat i w miarę powodzeń nie bardzo się zmieniła zewnętrznie. Po młodzieńczemu szczupła i ruchliwa, z burzą kędzierzawych włosów nad czołem, z przekornym, bystrym spojrzeniem i niskim głosem, nie zatraciła zdolności do szalonych wyskoków, ostrych odpowiedzi, do tego cygańsko-artystycznego bezładu życia, które stało się już z czasem legendą [...]¹.

* * *

Zofia Stryjeńska² – polska malarka, jedna z najbardziej znanych przedstawicielek *art déco*, dla tematyki i oryginalności swej twórczości nazywana księżniczką malarstwa polskiego, czarodziejką, słowiańską boginką, ale zapamiętana przede wszystkim jako twórczyni sztuki użytkowej.

Urodziła się 13 maja 1891 roku w rodzinie rękawicznika krakowskiego Franciszka Grzymały-Lubańskiego i Anny ze Skrzyńskich. Uczęszczała do Szkoły Sztuk Pięknych dla Kobiet Marii Niedzielskiej i poważnie myślała o obraniu kariery artystycznej. „Okres

¹ H. Mortkowi cz - Olczakowa, *Pod znakiem kłoska*, Warszawa 1962, s. 176–179.

² Szczegóły życiorysu Z. Stryjeńskiej na podstawie publikacji: Jolanta Laskowicka, *Zofia Stryjeńska*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 44, Warszawa–Kraków 2006–2007, s. 502–505; *Zofia Stryjeńska. Katalog wystawy w Muzeum Narodowym w Krakowie*, pod red. Światosława Lenartowicza, Kraków 2008. Publikacje te zawierają najnowsze zestawienia bibliograficzne, dotyczące życia i twórczości Zofii Stryjeńskiej.

amatorskiego poziomu stał się już dla mnie nieaktualny” – zapisała po latach w swoim pamiętniku. Z tego też powodu zdecydowała się na krok niesłychany – w 1911 roku podjęła w męskim przebraniu studia na Akademii Sztuk Pięknych w Monachium (uczelnia nie przyjmowała kobiet) pod nazwiskiem Tadeusz Grzymała. Po powrocie w 1912 roku do Krakowa poznała krytyka sztuki Jerzego Warchałowskiego, który opublikował pierwsze entuzjastyczne recenzje jej twórczości. Dzięki nim panna Lubańska stała się przed I wojną światową osobą nie tylko uznaną w krakowskim środowisku artystycznym, ale także sensacją towarzyską. Z tego okresu jej twórczości pochodzą między innymi cykle ilustracji *Polskie kołеды* i *Kantyczki* (1913) oraz *Polskie postacie kobiece w strojach narodowych* (1914).

W 1916 roku Zofia Lubańska poślubiła architekta, rzeźbiarza i grafika Karola Stryjeńskiego. Z tego małżeństwa urodziło się troje dzieci: w 1918 roku Magdalena (później Jaques-Dalcroze), a w 1922 roku bliźniaki – Jan (Kantuś) i Jacek. W 1918 roku Stryjeńska przystąpiła do Warsztatów Krakowskich, gdzie zajmowała się projektowaniem gobelinów, dekoracji i kostiumów teatralnych oraz baletowych, a także zabawek. Następne lata to okres wielkiej aktywności i sukcesów zawodowych. Od 1922 roku była związana ze Stowarzyszeniem Artystów Polskich „Rytm”, uczestniczyła w wielu wystawach, także w ekspozycjach sztuki polskiej w Wenecji i w Paryżu. W tym czasie ukazały się cykle litografii, między innymi *Bożki słowiańskie* (1918, 1922), ilustrowane przez nią książki K. Przerwy-Tetmajera, I. Krasickiego, J. Lechonia, sonety P. Ronsarda, a także bajki i zbiory wierszy przeznaczonych dla dzieci. W 1925 roku odniosła swój największy sukces artystyczny, jakim był projekt pawilonu polskiego na Międzynarodowej Wystawie Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu. Pogłębiające się konflikty rodzinne (w 1927 roku za sprawą męża Zofia trafiła do zakładu psychiatrycznego w Batowicach pod Krakowem) doprowadziły do rozpadu małżeństwa. Rozwodem zakończył się także jej kolejny związek, z aktorem – Arturem Sochą.

W następnych latach Stryjeńska pracowała między innymi nad polichromiami fasad kamienic rynku Starego Miasta w Warszawie. Ukazały się ilustrowane przez nią: teka plansz *Krąg Piastów polskich* (1929), *Treny* Kochanowskiego (1930) i *Muzyka Podhala* Stanisława Mierzyńskiego. W 1932 roku odbyła się indywidualna wystawa Stryjeńskiej w Miejskim Muzeum Przemysłowym we Lwowie, pokazano na niej ponad 100 prac. W tym samym roku Stryjeńska opublikowała tablice *Strojów ludowych*, *Sławnych Polaków* oraz *Krółów polskich*. W 1934 roku skończyła prace nad kostiumami do baletu *Harnasie* Karola Szymanowskiego, a także do własnych projektów scenicznych baletu *Korowaj* i misterium *Pascha. Pieśń wielkanocna*. W 1935 roku Stryjeńska zaprezentowała swoje prace w Instytucie Propagandy Sztuki. Wystawa wzbudziła zainteresowanie publiczności, wywołała także skandal, jakim było nałożenie na obrazy sekwestru komorniczego, spowodowanego długami artystki. Druga połowa lat 30. przyniosła poprawę sytuacji materialnej, między innymi dzięki zamówieniom rządowym.

Lata II wojny Stryjeńska spędziła w Krakowie, razem z matką, siostrą i dziećmi. Utrzymywała się z prac plastycznych: malowała obrazy i portrety na zamówienie, projektowała pocztówki i reklamy, przygotowała teatr marionetek. Po wojnie wyjechała do

Szwajcarii. W następnych latach sporo podróżowała między Genewą, Paryżem i Brukselą, utrzymywała się z pracy artystycznej – malowała obrazy na zamówienie, projektowała pocztówki, starała się o wznowienia swych poprzednich publikacji. W kraju jej twórczość była pomijana milczeniem, choć jej projekty były wykorzystywane do celów komercyjnych: na pocztówkach, bombonierkach, w kalendarzach. W roku 1962 przeniosła się na stałe do Genewy, gdzie mieszkały jej dzieci z rodzinami. Umarła tam 28 lutego 1976 roku.

* * *

Rękopisy Zofii Stryjeńskiej należą dziś do rzadkości – informator o zbiorach rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce odnotowuje tylko listy w zbiorach muzeum Kornela Makuszyńskiego w Zakopanem³. Warto wspomnieć, że w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Jagiellońskiej w roku 2014 znajdował się zaledwie jeden autograf Stryjeńskiej – jej podpis⁴. Również w 2014 roku Biblioteka nabyła na aukcji kolejny autograf – list Z. Stryjeńskiej z 1954 roku do nieustalonego odbiorcy [Mieczysława Pozdziejewa?] w sprawie umieszczenia grafik w Muzeum Pozdziejewa⁵. Tym większa więc radość z pozyskania tak cennego zbioru jak prywatne papiery Zofii Stryjeńskiej. Z prawdziwą zatem radością i satysfakcją w roku 2014 przyjęta została w Bibliotece Jagiellońskiej spuścizna rękopiśmienna Zofii Stryjeńskiej jako dar jej spadkobierców mieszkających w Szwajcarii – wnucząt: Martine Sokolowski-Jaques-Dalcroze (córci Magdaleny), Łukasza (syna Jacaka), Barbary i Wandy Stryjeńskich (córek Jana) oraz synowej Zofii Janowej Stryjeńskiej.

Spuścizna składa się z 57 jednostek⁶. Rozpoczynają ją dokumenty osobiste Zofii Stryjeńskiej, w tym między innymi odpis aktu urodzenia, papiery dotyczące studiów w Monachium (kwit potwierdzający opłaty wniesione przez Tadeusza Grzymałę, studenta Akademii Sztuk Pięknych w Monachium, oraz wykaz profesorów wykładających w Akademii), a także legitymacje (między innymi Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie), paszport, dyplom nagrody Fundacji Alfreda Jurzykowskiego w Nowym Jorku z 1972 roku⁷. W osobnym tomie⁸ umieszczone zostały materiały, głównie rachunki i korespondencja, związane z pobytem Zofii Stryjeńskiej w Genewie w latach 1964–1976. Papiery osobiste uzupełniają: notatnik⁹, szkicowniki¹⁰, materiały do biografii, czyli życiorysy, wykazy ważniejszych prac malarskich i publikacji, drukowane katalogi wy-

³ *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce*, oprac. D. K a m o l o w a, Warszawa 2014, s. 548.

⁴ BJ, sygn. rkps Przyb. 101/82 – autografy ze zbioru Piotra Stachewicza oraz Anny i Michała Siedleckich.

⁵ BJ, sygn. rkps Przyb. 555/14.

⁶ Opatrzonych sygnaturami rękopisów BJ sygn. Przyb. 108–164/15.

⁷ BJ, sygn. rkps Przyb. 108/15.

⁸ BJ, sygn. rkps Przyb. 109/15.

⁹ BJ, sygn. rkps Przyb. 110/15.

¹⁰ BJ, sygn. rkps Przyb. 132/15.

staw, prospekt studia malarskiego Stryjeńskiej, które wykonywało portrety dziecięce na zamówienie¹¹.

Następna partia – 19 jednostek¹² – obejmuje niesłychanie cenny dokument, jakim jest pamiętnik Zofii Stryjeńskiej *Chleb prawie że powszedni*. Pamiętnik ten, doprowadzony przez autorkę do 1956 roku, to w przeważającej części autograf Zofii Stryjeńskiej, niektóre partie to maszynopisy lub kopie maszynowe z jej odręcznymi poprawkami, część *Batowice* składa się z wycinków prasowych. Szczególnie ciekawy ze względu na formę jest fragment diariusza z pierwszych miesięcy 1939 roku, zanotowany na kartach kalendarza¹³. Spore fragmenty pamiętnika, zwłaszcza te dotyczące okresu powojennego, zostały uzupełnione przez autorkę kolażami, korespondencją oraz fotografiami. Pamiętnik dzięki synowi Zofii, Janowi Stryjeńskiemu, został wydany drukiem¹⁴.

Materiały do twórczości ułożono chronologicznie. Na początku są to oryginalne pocztówki z serii *Jaselka* i *Z kołęd* (10 sztuk), zaprojektowane w czasie I wojny światowej dla Naczelnego Komitetu Narodowego¹⁵, następnie druki w oprawie plastycznej Stryjeńskiej i z jej odręcznymi notatkami: egzemplarz miesięcznika „Rzeczy Piękne” z 1919 roku¹⁶ i fragment tomu bajek *Sroczka kaszkę warzyła*¹⁷, a także wycinki prasowe, fotografie oraz fragmenty katalogu pawilonu polskiego prezentowanego na Międzynarodowej Wystawie Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu w 1925 roku¹⁸.

Szczególną uwagę zwraca przede wszystkim *Korowaj. Balet, czyli wieniec obrzędów w III odsłonach ułożony i dekorowany przez Z. Stryjeńską 1927* – autograf scenariusza ze szkicami kostiumów i scenografii (8 rysunków)¹⁹, rozkład grup baletowych do niego (44 szkice)²⁰ oraz barwne projekty scenografii i kostiumów (19 sztuk)²¹.

Pod osobnymi sygnaturami znajdują się rozmaite materiały, głównie scenariusze i notatki do kolejnych prac Stryjeńskiej: *Pascha. Pieśń wielkanocna. Widowisko religijne w VI obrazach*²², *Bożki, czyli symbole słowiańskie*²³, *Dźwięki barw. Syntezya*²⁴, scenariusze bajek dla teatru lalkowego: *Bajka o dwóch braciach Okpile i Biedzile*, *Bajka*

¹¹ BJ, sygn. rkps Przyb. 130/15.

¹² BJ, sygn. rkps Przyb. 111–129/15.

¹³ BJ, sygn. rkps Przyb. 116/15.

¹⁴ Z. S t r y j e Ń s k a, *Chleb prawie że powszedni*, pamiętnik przygotowała do druku, wstępem, przypisami i indeksem opatrzyła M. G r o Ń s k a, t. 1–2, Warszawa 1995.

¹⁵ BJ, sygn. rkps Przyb. 133/15.

¹⁶ BJ, sygn. rkps Przyb. 134/15.

¹⁷ BJ, sygn. rkps Przyb. 139/15.

¹⁸ BJ, sygn. rkps Przyb. 135/15.

¹⁹ BJ, sygn. rkps Przyb. 136/15.

²⁰ BJ, sygn. rkps Przyb. 137/15.

²¹ BJ, sygn. rkps Przyb. 138/15.

²² BJ, sygn. rkps Przyb. 140/15.

²³ BJ, sygn. rkps Przyb. 141/15.

²⁴ BJ, sygn. rkps Przyb. 142/15.

o *śpiącej królowie*, *Kwiat paproci (Apoteoza jesieni)*²⁵ oraz do tek *Polskie stroje ludowe i Polskie tańce ludowe*²⁶ oraz *Panteon polski*²⁷.

W następnej kolejności druki: *Światowiec nowoczesny czy zasady dobrego wychowania*, wydany przez Stryjeńską w Paryżu w 1948 roku pod pseudonimem prof. Hillar²⁸, oraz tam też opublikowane w 1954 roku teki wizerunków sławnych Polaków *Panteon polski*²⁹, a także wydane w kraju w 1979 roku *Tańce polskie*³⁰ według rysunków Zofii Stryjeńskiej z 1929 roku oraz *Obrzędy polskie*³¹ według rysunków Zofii Stryjeńskiej z 1931 roku.

Papiery związane z twórczością zamyka teka wykonanych w latach 90. fotografii prac plastycznych Stryjeńskiej³². Następne jednostki zawierają wycinki prasowe poświęcone Stryjeńskiej, często oparzone przez nią kąśliwymi uwagami na temat jakości wykonania reprodukcji³³. Osobne albumy z wycinkami ułożyła sama Stryjeńska: *Recenzje 1917–1930*³⁴, *Cztery pory roku w życiu ludu polskiego 1929–1930*³⁵ oraz *Radio Philips 1931*. Album z wycinkami prasowymi dotyczącymi głównie wystawy Zofii Stryjeńskiej i Henryka Kuny w Salonie Philipsa w Warszawie w roku 1931³⁶ i poświęcony indywidualnej wystawie Stryjeńskiej *Lwów 1932*³⁷.

Kolejna część, bardzo cenna, to korespondencja malarki z lat 1925–1972³⁸. Wśród prawie 350 listów do niej skierowanych większość dotyczy spraw zawodowych, przy czym korespondencja sprzed II wojny światowej koncentruje się na sprawach uczestnictwa w wystawach oraz realizacji scenografii i kostiumów do przedstawień teatralnych (np. z Ambasadą RP w Paryżu i Operą Narodową w Warszawie w sprawie kostiumów do *Harnasiów* Karola Szymanowskiego), zaś korespondencja powojenna dotyczy głównie zamówień na prace Stryjeńskiej.

Obszerna jest także korespondencja rodzinna, głównie powojenna: listy dzieci i sióstr (Janiny Braun, Stefanii Dygatowej i Maria Maksysiowej), przy czym spuścizna obejmuje także odpowiedzi Zofii Stryjeńskiej (około 50 listów). Wśród tej korespondencji znajdują się także cenne autografy, między innymi Juliusza Kadena-Bandrowskiego, Jadwigi i Józefa Becków, Achillesa Brezy, Ignacego Daszyńskiego, Arkadego Fiedlera, Hen-

²⁵ BJ, sygn. rkps Przyb. 143/15.

²⁶ BJ, sygn. rkps Przyb. 148/15.

²⁷ BJ, sygn. rkps Przyb. 147/15.

²⁸ BJ, sygn. rkps Przyb. 144/15.

²⁹ BJ, sygn. rkps Przyb. 146–147/15.

³⁰ BJ, sygn. rkps Przyb. 149/15.

³¹ BJ, sygn. rkps Przyb. 150/15.

³² BJ, sygn. rkps Przyb. 151/15.

³³ BJ, sygn. rkps Przyb. 152–157/15.

³⁴ BJ, sygn. rkps Przyb. 152/15.

³⁵ BJ, sygn. rkps Przyb. 153/15.

³⁶ BJ, sygn. rkps Przyb. 154/15.

³⁷ BJ, sygn. rkps Przyb. 155/15.

³⁸ Korespondencja Z. Stryjeńskiej (BJ, sygn. rkps Przyb. 158–160/15) oraz „Korespondencja z dziećmi” (BJ, sygn. rkps Przyb. 161/15), a także listy Zofii Stryjeńskiej (BJ, sygn. rkps 162/15).

ryka Kuny, Jana Lechonia, Witolda Małcużyńskiego, Juliusza Osterwy, Wacława Sieroszewskiego, Antoniego Słonimskiego, Artura Swinarskiego, Arnolda Szyfmana, Jerzego Warchałowskiego, Zofii i Tadeusza Żeleńskich.

Wreszcie wymienić trzeba materiały rodzinne: pamiętnik Franciszka Lubańskiego z lat 1894–1922 (2 notesy)³⁹, fotografie rodzinne (około 40 sztuk)⁴⁰ oraz zbiór materiałów dotyczących jej krewnych⁴¹.

* * *

Spuścizna Zofii Stryjeńskiej po uporządkowaniu i wpisaniu do accesji Sekcji Rękopisów BJ została zaprezentowana na wystawie *Stryjeńska. Portret ze słów*, zorganizowanej w Bibliotece Jagiellońskiej w dniach 19 XI–18 XII 2015 roku. Już po jej zakończeniu Biblioteka otrzymała od spadkobierców Stryjeńskiej pakiet zawierający: legitymację Akademii Sztuki Pięknych na nazwisko Tadeusza Grzymały (1911/1912), listy do córki, wycinki prasowe, między innymi z nekrologami Stryjeńskiej (1976) i drukowany katalog wystawy paryskiej (1925)⁴², a także fragment papierów Jacka Stryjeńskiego (1922–1961), w tym między innymi: życiorys, nekrolog, wycinki i zdjęcia dotyczące jego twórczości, katalog wystawy z 1968 roku, listy Niny Żółtowskiej i Haliny Kenarowej do Jacka Stryjeńskiego z 1958 roku związane z Antonim Kenarem⁴³.

Z kolei bratanek Zofii Stryjeńskiej, mieszkający w Danii Łukasz Lubański, ofiarował Bibliotece list Zofii Stryjeńskiej do brata, Tadeusza Lubańskiego⁴⁴, oraz dokumenty osobiste Tadeusza Lubańskiego z lat 1899–1932, głównie świadectwa szkolne, w tym także świadectwa nauki i pracy jako rękawicznika⁴⁵.

THE MANUSCRIPT LEGACY OF ZOFIA STRYJEŃSKA (1891–1976)

SUMMARY

Zofia Stryjeńska was one of the most famous Polish *art déco* painters. Known mainly for her work in the applied arts, she was very well known in Poland before World War II. In 1945 she left her native land to live abroad. It was only in 2014 that some of her manuscripts – which had been preserved by Stryjeńska's closest family in Switzerland – were donated to the Jagiellonian Library.

³⁹ BJ, sygn. rkps Przyb. 163/15.

⁴⁰ BJ, sygn. rkps Przyb. 131/15.

⁴¹ BJ, sygn. rkps Przyb. 164/15 – Materiały (dokumenty, wycinki prasowe) dotyczące następujących członków rodziny: Lubańskich, Skrzyńskich i Stryjeńskich.

⁴² BJ, sygn. rkps Przyb. 34/16.

⁴³ BJ, sygn. rkps Przyb. 35/16.

⁴⁴ BJ, sygn. rkps Przyb. 217/15.

⁴⁵ BJ, sygn. rkps Przyb. 39/16.

This donation consists of 57 units (BJ, sygn. rkps Przyb. 108–164/15) and includes Stryjeńska's personal papers, her memoirs, fragments of her various works (inter alia her sketchbook, the manuscript of a scenario for the ballet *Korowaj* and sketches of the costumes for that ballet), her correspondence, press cuttings (mainly reviews and reproductions of Stryjeńska's works) and family notes and documents.

The legacy of Zofia Stryjeńska was displayed at an exhibition entitled *Stryjeńska. A Portrait Made of Words* which was held at the Jagiellonian Library from 19th November to 18th December 2015. Stryjeńska's nephew and her other heirs subsequently donated more items to the Library, which enriched the collection (shelfmarks: rkps Przyb. 217/05, 34–36/16, 39/16).

SŁOWA KLUCZOWE:

Zofia Stryjeńska, spuścizna rękopiśmienna

KEYWORDS:

Zofia Stryjeńska, manuscript legacy

EKATERINA BAUMANN
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

STAN ZACHOWANIA RĘKOPISÓW PODAROWANYCH BIBLIOTECE JAGIELLOŃSKIEJ PRZEZ KSIĄŻĄT SANGUSZKÓW

Kolekcje niegdyś należące do rodzin arystokratycznych mają częstokroć charakter dziedzictwa narodowego i unikatowego materiału naukowego, mają zwykle olbrzymią wartość materialną, niektóre z nich są wręcz bezcenne i słusznie zaliczane do skarbów narodu polskiego. Biblioteki rodowe były i są bibliotekami prywatnymi, stanowiącymi własność jednej rodziny, przeznaczającej środki na utrzymywanie i pomnażanie zbiorów. Często biblioteki te były łączone z archiwami i kolekcjami muzealnymi; obok zbiorów opublikowanych po II wojnie światowej znajdowały się w nich zabytki piśmiennictwa polskiego i zagranicznego – rękopisy, inkunabuły i inne druki. Przykładem takiego zasobu bibliotecznego są zbiory rodziny książąt Sanguszków.

Polski książęcy ród Lubartowiczów-Sanguszków był w posiadaniu Tarnowa i kilku rezydencji rodowych, między innymi Białego Kowla, Lubartowa, Sławuty, Gumnisk i Podhorców¹. Historia księgozbiorów Sanguszków sięga XVII wieku, kiedy to Szymon Samuel Sanguszko założył w rezydencji w Białym Kowlu (obecnie na Białorusi) niedużą biblioteczkę. Scalą i rozwijała w przyszłości rozproszone zbiory rodzinne Klementyna Sanguszkowa, żyjącą w latach 1780–1852. Przyczyniwszy się do znacznego ich pomnożenia, rozpoczęła historię biblioteki i archiwum Sanguszków. Losy tych zbiorów były bardzo burzliwe, ich historię szczegółowo opisała Jolanta Marszałska².

Biblioteka Sanguszków w znacznym stopniu przetrwała II wojnę światową, jednak przestała istnieć po 1945 roku w wyniku znacznego rozproszenia i podziału. Zbiory Sanguszków przekazano Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie (1337 woluminów starych druków, 33 rękopisy, jeden inkunabuł), Biblioteka Śląska w Katowicach otrzymała 850

¹ K. Bańburski, *Początki rodu XX. Sanguszków i kształtowanie tej ich magnackiej fortuny*, [w:] *Sanguszkowie. Materiały z sesji naukowej*, red. K. Bańburski, Tarnów 1989.

² J. Marszałska, *Biblioteka i archiwum Sanguszków. Zarys dziejów*, Tarnów 2000.

woluminów, a do Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Juliusza Słowackiego w Tarnowie trafiło 513 woluminów starych druków, około 2500 woluminów druków XIX–XX-wiecznych, 64 mapy i atlasy, 253 woluminy muzykaliów (wśród nich 77 rękopisów muzycznych), 68 rękopisów i 76 innych dokumentów, określanych jako *varia*. Spora część dokumentów archiwalnych rodziny Sanguszków znajduje się w archiwum na Wawelu i tylko niewielka ich część przechowywana jest w Tarnowie³.

W 2000 roku do Biblioteki Jagiellońskiej zwrócił się adwokat reprezentujący księcia Pawła Sanguszkę oraz jego żonę, księżnę Klaudię, i przedstawił prośbę swoich mododawców o sporządzenie wykazu księgozbioru pochodzącego z ich dawnej biblioteki rodzinnej, a także o przygotowanie projektu umowy depozytowej z Biblioteką. Ówczesny dyrektor jagiellońskiej księżnicy, prof. Krzysztof Zamorski, w trakcie negocjacji trwających do 2002 roku podkreślał, że Biblioteka Jagiellońska przez długie lata zabezpieczała ten księgozbiór i traktowała go jako najwyższe narodowe dobro kultury. Wynikiem tych rozmów było podpisanie z Sanguszkami następujących dokumentów: aktu darowizny i umowy depozytowej. W ramach darowizny Biblioteka Jagiellońska otrzymała łącznie 1837 tytułów, które już znajdowały się w jej zbiorach i pochodziły z Gumnisk. Umowa depozytowa obejmowała okres pięciu lat z możliwością wypowiedzenia jej przez Sanguszków. Zgodnie z wynegocjowanymi postanowieniami Biblioteka Jagiellońska zobowiązała się do przeprowadzania konserwacji przekazanych obiektów i informowania na bieżąco właścicieli o każdym przypadku udostępniania tychże obiektów. Wraz z księgozbiorem zostały również przekazane rękopisy, należące do książąt Sanguszków: część w darze, część jako depozyt⁴.

Wśród rękopisów, które zostały przekazane w darze Bibliotece Jagiellońskiej, znajduje się 13 oprawionych zeszytów i 7 teczek z luźnymi kartami, razem 19 jednostek (1 zeszyt i 1 teczka występują pod wspólną sygnaturą). Piętnaście z nich pochodzi z XIX wieku, ale są również oryginalne rękopisy pochodzące z końca XVI wieku⁵, a także z wieku XVII i XVIII. Wszystkie rękopisy zostały przyjęte na półki Biblioteki Jagiellońskiej w 1956 roku, a подарowano je Bibliotece w 2002 roku. Zakres tematyczny rękopisów jest szeroki: są to wiersze i sztuki teatralne, relacje historyczne, notatki z zajęć i pamiętnik, a także rejestry książ (zbiory w Lubartowie, Gumniskach, Podhorcach, Zamku Lubomirskich).

Przy pracy z rękopisami bardzo ważnym parametrem (szczególnie dla mających do czynienia z rękopisami pierwszy raz) jest stopień czytelności pisma odręcznego. Odczytanie niektórych z rękopisów należących do daru książąt Sanguszków może sprawiać

³ Tamże, s. 151–153.

⁴ Z. P i e t r z y k, *Książęcy gest. Sprawy zbiorów zabezpieczonych po drugiej wojnie światowej w Bibliotece Jagiellońskiej*, [w:] *Własność a dobra kultury*, red. G. C z u b e k, P. K o s i e w s k i, Warszawa 2006, s. 109–111.

⁵ Na przykład *Annalium rerum Polonicarum ex Joanne Longino summarie collectorum liber*. Kompendium *Roczników* Jana Długosza powstałe u schyłku XVI wieku, pochodzące z biblioteki w Gumniskach (oprawa skórzana z tłoczeniami złożonymi i napisem: *Annalium Rer. Polon. Ioanne Longino, BJ, sygn. Przyb. 82/56*).

trudności dla badaczy, którzy na co dzień nie mają styczności z zasobami rękopiśmieniowymi. Trudności może sprawiać przede wszystkim inny niż polski język pisma, wyblakły atrament, drobne litery, częściowe uszkodzenie zapisów, niewyraźne lub skrzywione kontury liter, a także zbyt ciasne ich łączenie, powodujące nieczytelność. Najtrudniejsze do odczytania dla autorki były 3 rękopisy: Wykłady prawa rzymskiego, notowane w latach 1854–1855, Archiwum i Biblioteka zamku Podhoreckiego [...] oraz Pamiętnik Anieli z Bnińskich [...].

Z analizy kart udostępniania omawianych egzemplarzy wynika, że rękopis zawierający wspomnienia Anieli z Bnińskich został zmikrofilmowany przez Zakład Mikrofilmowania Biblioteki Narodowej w październiku 1981 roku, rękopis zawierający relacje z Polski posła weneckiego Pietro Duodo zeskanowano w całości we wrześniu 2015 roku jako dodatkowy materiał w ramach projektu „Rękopisy romańskie w BJ”, a XVI-wieczny rękopis stanowiący kompendium *Roczników* Jana Długosza był pokazywany w programie Telewizji Polskiej (sfilмовany w lipcu 2002 roku). Niektóre rękopisy wciąż czekają na swoich badaczy, nie skorzystał z nich żaden czytelnik (na przykład Forteca duchowna Królestwa Polskiego [...] albo wspomniany rękopis z relacją posła Pietro Duodo), a najbardziej czytany rękopisem są Satyry Franciszka Księdza Zabłockiego.

Stan zachowania badanych rękopisów został oceniony metodą opisową z autopsji. Opisu dokonano wedle następujących parametrów: dane bibliograficzne (tytuł, sygnatura, okres powstania), typ oprawy (twarda, miękka, brak) i typ papieru (czerpany, maszynowy), uszkodzenia oprawy (zabrudzenie, ubytki, deformacja, uszkodzenie łączenia bloku z oprawą i inne), papieru (zabrudzenie, żółknięcie, ubytki, zacieki, plamy i inne) i bloku rękopisu (jeśli został oprawiony w postaci kodeksu lub jeśli był tylko zszyty), cechy atramentu (kolor, obecność wżerów atramentowych, blaknięcie atramentu), a także uwagi ogólne do stanu oprawy, papieru lub całości rękopisu.

Dla podsumowania danych opisowych i przekształcenia ich w łatwiejsze do operowania dane liczbowe została użyta 5-punktowa skala oceny stanu zachowania egzemplarza:

1. Stan plus dobry: brak zauważalnych uszkodzeń, ewentualnie bardzo lekkie uszkodzenia niemające wpływu na użytkowanie rękopisu;
2. Stan dobry: jedno lub dwa zauważalne uszkodzenia w dużym stopniu, reszta – lekkie uszkodzenia niemające wpływu na użytkowanie rękopisu;
3. Stan minus dobry: trzy albo cztery zauważalne uszkodzenia rzucające się w oczy, ale niemające wpływu na użytkowanie rękopisu;
4. Stan średni: zestaw zauważalnych uszkodzeń w średnim lub dużym stopniu, ograniczających użytkowanie rękopisu i grożących w wypadku udostępniania czytelnikom pogorszeniem stanu zachowania;
5. Stan minus średni: uszkodzenia znacznie ograniczające użytkowanie rękopisu i wskazujące na konieczność wyłączenia go z udostępniania i poddania zabiegom konserwacyjnym.

Skala ta może być poszerzona o kolejne stopnie w dół (na przykład stan zły i bardzo zły), ale wśród badanych egzemplarzy rękopisów żaden nie jest w złym stanie.

Z charakterystyki i uwag ogólnych o stanie zachowania wynika, że spośród 19 rękopisów oprawy nie ma 6, oprawę twardą (stabilne okładziny i materiał obleczeniowy) ma 11 rękopisów, a 2 są w oprawie miękkiej (papier). Dodatkowo wszystkie luźne materiały zostały umieszczone w bezkwasowych teczkach, a niektóre oprawy obłożono grubym bezkwasowym papierem. Większość rękopisów pochodzi z wieku XIX, kiedy zaczęła się masowa produkcja papieru ze ścieru drzewnego, który został wykorzystany w ponad połowie rękopisów (11). Ponadto papier czerpany rękopisu *Elenchus librorum celsissimi principis Josephi Sanguszko* [...] ma filigran, a papier rękopisu *Litania o św. Piotrze Apostole* [...] ozdobiony jest monogramem papierni Jeziorna. Dla rękopisu Wykłady prawa rzymskiego notowane w latach 1854–1855 nie został oceniony stan zachowania atramentu, ponieważ notatki zostały sporządzone ołówkiem. W rękopisie *Śmierć Abła. Trajedyja w trzech aktach* [...] pomiędzy kartami znajdował się spory zbiór wysuszonych roślin, który obecnie jest przechowywany w kopercie, dołączonej do rękopisu.

Najczęściej spotykane uszkodzenia opraw rękopisów to uszkodzenia łączenia bloku książki z oprawą (5 przypadków) i dawne reperacje opraw, obecnie już niespełniające swojej funkcji (3 przypadki). Poza tym odnotowano zabrudzenia i plamy foxingowe wyklejek, ubytki grzbietu i ubytki powstałe w wyniku żerowania owadów. Stan zachowania bloku rękopisu był oceniany tylko w przypadku stabilnego szycia kart, przy czym poluzowane w dużym stopniu szycie odnotowano w 4 przypadkach, a uszkodzenia mechaniczne szycia w 3 przypadkach. Efektem uszkodzenia szycia jest obecność luźnych kart w oprawionych rękopisach (4 przypadki).

Papier obiektów charakteryzuje różny stopień zażółcenia – od lekko pożółkłego do bardzo pożółkłego (razem 17 przypadków) – przy czym żółknięcie dotyczy również papieru czerpanego, przede wszystkim z powodu różnych czynników fizykochemicznych oraz wpływu światła. Zażółcenie papieru ze ścieru drzewnego powstaje przede wszystkim z powodu jego zakwaszenia, z tym również jest związana jego kruchość (3 przypadki). Rękopisy pochodzące od książąt Sanguszków mają także różnego stopnia zabrudzenia (11 przypadków), 3 egzemplarze są zabrudzone widocznymi plamami, a 2 egzemplarze mają zacieki. Ponadto przy ocenie stanu zachowania papieru w pojedynczych przypadkach odnotowano ubytki i deformacje powierzchni kart, plamy foxingowe na nich, postrzępione brzegi, uszkodzenia mechaniczne, dawną reperację (uzupełnienie ubytków bibułą), mączkę i ubytki powstałe w wyniku żerowania owadów.

Częstym problemem występującym w rękopisach są wżery atramentowe na papierze, a także przypadki blaknięcia atramentu. W badanym zbiorze rękopisów odnotowano wżery atramentowe w dużym i średnim stopniu (atrament drąży kartę niemal na wyłot i jest wyraźnie widoczny na odwrotnej jej stronie) – jest tak w 6 przypadkach, w małym stopniu zjawisko występuje w 7 przypadkach. W 5 egzemplarzach atrament wyblakł w dużym stopniu.

Zgodnie z danymi otrzymanymi w trakcie oceny stanu zachowania rękopisów ze zbioru książąt Sanguszków подарowanego Bibliotece Jagiellońskiej przydzielone zostały tymże rękopisom kategorie stanu zachowania wedle skali przyjętej wyżej i przedstawione w poniższej tabeli.

Lp.	Opis tytułu z karty katalogowej	Sygnatura	Okres powstania	Ilość kart	Stan zachowania
1	Kompendium Roczników Jana Długosza	Przyb. 82/56	Schyłek XVI wieku	81	minus średni
2	Relacje z Polski posła weneckiego Pietro Duodo (1598) i nuncjusza apostoł- skiego Girolamo Lippomano (1575)	Przyb. 83/56	Kopie z XIX wieku	104	plus dobry
3	Piotr Hyacynt Pruszczyński, <i>Forteca duchow- na Królestwa Polskiego [...]</i>	Przyb. 84/56	Kopia rękopi- śmienna druku z 1662	279	średni
4	Satyry Franciszka Księdza Zabłockiego	Przyb. 85/56	XIX wiek	82	średni
5	Śmierć Abła. Trajedyja w trzech Aktach wierszem napisana po Francusku przez P. Le Gouvé, z Poematu Niemieckiego p. Gesnera a przełożona na Język Pol- ski przez P.A. Dmuszewskiego roku 1803-go	Przyb. 86/56	XIX wiek	40	średni
6	Jan III ^{ci} pod Żurawnem. Wspominek dramatyczny z lat ubiegłych w 3 ^{ch} aktach napisał wierszem Wład[ysław] Lud[wik] Anczyc	Przyb. 87/56	1857	64	dobry
7	Wyrok śmierci przez zagłodzenie wyda- ny przez X. Dunajewskiego Biskupa krakowskiego w dniu 4 sierpnia, w po- niedziałek, r. 1879, w drugim miesiącu jego biskupstwa, na Wojciecha Eljasza [historia sporu W. Eljasza z prof. Włady- sławem Łuszczkiewiczem]	Przyb. 88/56	Autograf, XIX wiek	42	średni
8	Elenchus librorum Celsissimi Principis Josephi Sanguszko Mareschalici Magni M.D.L., qui In Bibliotheca Lubartovienisi visuntur, collectus anno 1775 Per Ma- rianum Cajetanum Kadłubiski, Protono- tarium Apostolicum, Canonicum Cathe- dralem Livoniae	Przyb. 89/56	XVIII wiek	129	średni
9	Spis książek Biblioteki Gumniskiej	Przyb. 90/56	1893	73	dobry
10	J.U. Niemcewicz, Zofia Zamoyska, Pa- ryż 1837	Przyb. 93/56	Odpis druku z XIX wieku	16	minus dobry
11	Regestr Xiąg roznych w Bibliotece Lu- bomskiej Będących spisany Dnia 7 aprilis Roku 1724; Rejestr ksiąg przy stronie od komina złożonych w Bibliote- ce Zamku Lubomskiego na Gorze d. 28 Marca 1724 A[nn]o ^o spisany; Regestr Roznych Manuscriptow	Przyb. 98/56	XVIII wiek	12	minus średni
12	Spis książek biblioteki Sanguszków w Podhorcach	Przyb. 99/56	Początek XIX wieku	29	średni

13	Archiwum i Biblioteka zamku Podhoreckiego spisane R[oku] P[añskiego] 1879, [od] dnia 8 ^o Listopada, przez burgrabiego Antoniego Kryczyńskiego	Przyb. 100/56	XIX wiek	345 s.	minus średni
14	Wiersze satyryczne na sejm galicyjski z 1837 roku	Przyb. 101/56	XIX wiek	12	średni
15	Maciej Galasiewicz, Pożegnanie teatru polskiego	Przyb. 102/56	XIX wiek	9	minus dobry
16	Aleksander Ładnowski, Rzecz Pospolita Babińska. Komedia Narodowa w 3 ^{ch} Aktach oryginalnie napisana przez A. Ł.	Przyb. 103/56	1853	40	minus średni
17	Droit Romain Mr Machelmel – wykłady prawa rzymskiego notowane w latach 1854–1855	Przyb. 106/56	XIX wiek	150	dobry
18	Litania o S[w]. Piotrze Apostole z modlitwami przez Jędrzeja Benedykta Kłagiewicza Biskupa Wileńskiego	Przyb. 121/56	XIX wiek	16	średni
19	Pamiętnik Anieli z Bnińskich, wdowy po generale Hilarym Łodzian Baranowskim	9148 I ^e	1868–1869	190	dobry

Podsumowując przedstawione dane, należy stwierdzić, że podział 19 obiektów w ramach poszczególnych kategorii wygląda następująco:

- kategoria 1 (plus dobry): 1 rękopis;
- kategoria 2 (dobry): 4 rękopisy;
- kategoria 3 (minus dobry): 2 rękopisy;
- kategoria 4 (średni): 8 rękopisów;
- kategoria 5 (minus średni): 4 rękopisy.

Z całego zbioru w stanie ogólnie dobrym, umożliwiającym udostępnianie i użytkowanie, jest 7 rękopisów, a 4 rękopisy wymagają planowych działań konserwacyjnych.

Warto też przypomnieć, że na mocy umowy z rodziną Sanguszków Biblioteka Jagiellońska przechowuje jako depozyt⁷ 12 rękopisów, które także mogą być przedmiotem zainteresowań badaczy różnych dyscyplin:

1. *Elegant Extracts in Poetry*. Wybór wierszy angielskich z XIX wieku.
2. Wielce interesowne dla każdego gospodarza wiejskiego i ekonomisty tłumaczenie o nawozie rolnym z Piotra Jauffreta. Tłumaczenie z języka niemieckiego przez J. Nowakowskiego w 1853 roku, z dedykacją autora dla ks. Sanguszki.
3. Dziennik Pawła Sanguszki z lat 1846–1851 (przeważnie dziennik podróży do Niemiec, Belgii, Francji, Anglii).
4. Dalszy ciąg dziennika Eustachego Sanguszki z lat 1853–1859.
5. Dziennik Heleny Sanguszko z lat 1848–1849. *Journal d’Helene Sanguszko*, Paris 1848.

⁶ Sygnatura na karcie katalogowej Przyb. 122/56.

⁷ BJ, sygn. Przyb. 91–92/56, Przyb. 94–97/56, Przyb. 104–105/56, Przyb. 107/56, Przyb. 118–120/56.

6. Geografia krajów polskich ułożona w r. 1862.
7. Podręcznik szkolny w języku francuskim do nauczania różnych dziedzin wiedzy (czas powstania: XIX wiek).
8. Connaissance[!] de la mythologie (czas powstania: XIX wiek).
9. Lea Lodge, zeszyt szkolny w języku włoskim z 1838 roku.
10. Książka postępu w naukach i zachowania się dla Pawełka. Gumniska 1844 i 1845 – Świadcstwa postępu w naukach Pawła Sanguszki.
11. Katechizm w pytaniach i odpowiedziach. Catéchisme ou abregé de la foi (czas powstania: XIX wiek).
12. Nauki chrześcijańskie. Katechizm dla dzieci w pytaniach i odpowiedziach. Podręcznik [należący do Sanguszków] z XIX wieku.

THE STATE OF PRESERVATION OF THE MANUSCRIPTS
DONATED TO THE JAGIELLONIAN LIBRARY
BY THE HOUSE OF SANGUSZKO

SUMMARY

The book collection of the House of Sanguszko – which is one of the most famous Polish noble families, having a distinguished record of service to the Polish State – is one of Poland's national cultural treasures. Their private library and archive have had a very turbulent history. After World War II the collection was dispersed and some of it found its way to the Jagiellonian Library. It was not until 2002, however, that part of the collection (including manuscripts, incunabula and other old prints) formally became the property of the Library following the signing of an agreement between the Library and the Sanguszko family.

The Jagiellonian Library has accepted the donation of nineteen inventory units of manuscripts, whose state of preservation has been analysed using the descriptive method. This article presents bibliographical information concerning each of these manuscripts, i.e. the kind of binding (if any) and paper, the kind and degree of damage to the binding, paper and the body of the manuscript, as well as the characteristics of the ink. All the manuscripts have been divided into five categories, according to their state of preservation. A general evaluation of their condition has shown that seven of the manuscripts can be made available to readers, while four require restoration and conservation.

SŁOWA KLUCZOWE:

Sanguszkowie, rękopisy, ocena stanu zachowania, biblioteki prywatne, biblioteki rodowe

KEYWORDS:

the House of Sanguszko, manuscripts, evaluation of the state of preservation, private libraries, family libraries

BARBARA KRAWCZYK
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

REKOPISY JÓZEFA MUCZKOWSKIEGO W ZBIORZE AUTOGRAFÓW Z XIX WIEKU NALEŻĄCYCH NIEGDYŚ DO CYPRIANA WALEWSKIEGO

Rok 1875 był rokiem wyjątkowym dla Biblioteki Akademii Umiejętności w Krakowie. Wtedy to wpłynęły do niej dary przekazane po znakomitym bibliofilu i kolekcjonerze Cyprianie Walewskim, żyjącym w latach 1820–1873. Księgozbiór ten obejmował 10 847 dzieł, 700 rycin, 235 map, 158 rękopisów, 100 medali oraz 60 dyplomów wraz z inwentarzem. Do dziś Biblioteka Akademii Umiejętności w Krakowie przechowuje owe zbiory¹.

Cyprian Walewski był wybitnym bibliofilem. Jego zamiłowania do literatury były szeroko znane. Dużym zainteresowaniem darzył wszelakie licytacje książkowe, ale i otrzymywał wiele darów od swoich przyjaciół i znajomych. Wśród tych ostatnich znajdowali się między innymi Jerzy Lubomirski, Antoni Szabrański, Władysław Wójcicki².

Walewski pochodził ze wsi Miłonice w powiecie gostyńskim, której właścicielami byli jego rodzice Michał i Konstancja z Bagniewskich. Mając 18 lat, rozpoczął studia na Uniwersytecie Dorpackim, niestety, prawdopodobnie ze względów zdrowotnych nie ukończył ich. Po powrocie do kraju (około roku 1841) pracował początkowo jako sekretarz Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych w Królestwie Polskim. W swoich młodzieńczych latach odbył wiele podróży po Europie. Zwiedził wiele miast, między innymi Paryż i Monachium, gdzie dawał upust swoim rodzącym się wówczas fascynacjom bibliofilskim. Nawiązywał nowe znajomości z antykwariuszami, z innymi ludźmi związanymi z książką, zwiedzał zagraniczne biblioteki, a także sporządzał notatki na temat dzieł, które go zainteresowały³. Po trwających ponad rok podróżach po-

¹ K. Pięńkowska, *Walewski Cyprian*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa–Łódź 1972, s. 936.

² R. Żurkowska, *Stare druki z księgozbioru Cypriana Walewskiego w Bibliotece PAN w Krakowie*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie”, 44, 1999, s. 46.

³ Tamże, s. 45–46.

wrócił do kraju, do Warszawy. Był to niesłychanie dobry okres dla rozwoju życia naukowego w Polsce. Głównym ośrodkiem naukowo-kulturalnym w kraju stała się właśnie Warszawa. Rozwijała się publicystyka, powstawały liczne wydawnictwa źródłowe, publikacje i projekty naukowe. Ożywił się również rynek prasowy. Zaczęły ukazywać się pisma codzienne i tygodniki, ale i periodyki o charakterze kulturalno-naukowym. Wśród tego typu magazynów znalazła się „Biblioteka Warszawska”. Było to pismo *stricte* naukowe. Zaczęło ukazywać się w 1841 roku pod redakcją Antoniego Szabrańskiego⁴, publikowano w nim artykuły z zakresu różnych dziedzin naukowych, sztuki oraz przemysłu. Ze względu na ówczesnie małą liczbę czasopism fachowych „Biblioteka Warszawska” szybko stała się pismem oferującym najrozmaitsze wiadomości dla ludzi o wszechstronnych zainteresowaniach. Profil periodyku bardzo dobrze współgrał z przekonaniem młodego Cypriana Walewskiego, toteż często bywał w redakcji. W późniejszych latach, publikując na jego łamach, wszedł nawet do grona redaktorów⁵.

W 1848 roku redaktorem naczelnym „Biblioteki Warszawskiej” został Kazimierz Władysław Wójcicki. Żył on w latach 1807–1879. Był utalentowanym pisarzem, publicystą, etnografem, szczerym przyjacielem, a zarazem głównym biografem Cypriana Walewskiego. Dzięki Wójcickiemu „Biblioteka Warszawska” przeżywała rozkwit. Jego ogromne zaangażowanie w życie pisma spowodowało znaczne powiększenie grona współpracowników oraz członków redakcji⁶.

Bardzo dobre, przyjacielskie kontakty Cypriana Walewskiego z Kazimierzem Władysławem Wójcickim zaowocowały licznymi pracami, a także cennymi nabytkami wśród prywatnych zbiorów Walewskiego. Jednak na największą uwagę zasługuje korespondencja prywatna oraz służbowa, w tym część archiwum redakcyjnego „Biblioteki Warszawskiej” oraz rękopisy artykułów otrzymane w darowiźnie od Wójcickiego. Prezentowana niżej korespondencja stanowi największy człon XIX-wiecznego zbioru autografów Cypriana Walewskiego. Wśród korespondentów odnaleźć można prawie wszystkie współpracujące z „Biblioteką Warszawską” osoby, to jest artystów, literatów, naukowców, bibliofilów i tak dalej, ale i te w żaden sposób niezwiązane z nauką. Bardzo interesujący zespół w zbiorze stanowią liczne fotografie, militaria (na przykład manifesty, rozkazy i nominacje), mowy pogrzebowe, kwity, prospekty, a także szczególnie ważne biografie, autobiografie oraz klepsydry⁷.

Zbiór autografów Cypriana Walewskiego z XIX wieku jest podzielony na 3 części: A–D, E–O oraz P–Ż. W drugiej części (E–O) zbiorów autografów Cypriana Walewskie-

⁴ Antoni Józef Szabrański (1802–1882) – literat, publicysta i prawnik. Redaktor pierwszego w Polsce pisma poświęconego tylko literaturze „Panorama Literatury Krajowej i Zagranicznej” oraz jeden z założycieli i pierwszy redaktor „Biblioteki Warszawskiej”. Zob. *Szabrański Antoni Józef*, [online] <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Szabranski-Antoni-Jozef;3982277.html> [dostęp: 07.05.2016].

⁵ B. Pałoc-Schnaydrowa, *Cyprian Walewski: bibliograf i kolekcjoner (1820–1873)*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 4, 1958, s. 369–371.

⁶ Tamże, s. 371.

⁷ Tamże, s. 386–389.

go z XIX wieku [w tomie 6 (Ł–O), w punkcie III – Korespondencja członków komitetów redakcyjnych „Biblioteki Warszawskiej”, „Kłosów” i *Encyklopedii powszechnej*, w podpunkcie 4 – Korespondencja Kazimierza Władysława Wójcickiego z lat 1837–1872] znajdują się listy od Józefa Muczkowskiego oraz jego syna Stefana Muczkowskiego do adresatów, których dotąd nie dało się ustalić⁸.

Józef Muczkowski (1795–1858) jako historyk, kolekcjoner oraz dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej (1836–1858) był i jest ważną postacią w dziejach bibliologii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pierwotnie nazywał się Muciek. Pochodził ze wsi Maszki w powiecie lubelskim. Wywodził się z rodziny chłopskiej. Był synem Marcina Mućka i Katarzyny z Drelanków⁹. Po ukończeniu szkoły normalnej i departamentowej w Lublinie w latach 1803–1812, rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Szkoły Głównej Krakowskiej, czyli obecnego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie¹⁰. Szybko je jednak przerwał, aby zaciągnąć się do armii Księstwa Warszawskiego. W latach 1813–1815 walczył w Niemczech i we Francji jako podporucznik pułku ułanów gwardii Napoleona. W 1815 roku porzucił służbę wojskową i powrócił do Krakowa, by kontynuować rozpoczęte przed trzema laty studia. Po ich ukończeniu w 1817 roku otrzymał posadę adiunkta w Bibliotece Jagiellońskiej, a nadto lektora języka łacińskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po dwóch latach – w 1819 roku – przeniósł się do Poznania, gdzie przez 8 lat pracował jako nauczyciel języka polskiego, łaciny oraz greki w Gimnazjum świętej Marii Magdaleny. Z tego okresu pochodzą jego pierwsze prace drukowane. Do Krakowa powrócił w roku 1829. Początkowo pracował jako prywatny wychowawca, w 1831 roku został zastępcą profesora historii, łaciny, greki oraz języka polskiego w liceum świętej Anny¹¹. Podczas pobytu w Krakowie kontynuował rozpoczętą w Poznaniu działalność pisarską i edytorską. W 1834 roku został kustoszem Biblioteki Jagiellońskiej, a 2 lata później – po śmierci swojego profesora Jerzego Samuela Bandtkiego¹² – dyrektorem Biblioteki Jagiellońskiej i profesorem na katedrze bibliografii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Jako dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej wprowadził do niej wiele bardzo istotnych zmian. Przede wszystkim całkowicie przebudował gmach Collegium Maius, będący siedzibą Biblioteki Jagiellońskiej, który był w stanie całkowitej ruiny, gdy następowała zmia-

⁸ J. S t a s z e l, *Zbiór autografów Cypriana Walewskiego z XIX wieku, część 2: E–O*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 23, 1977, s. 107–112.

⁹ J. K r a s, B. Ł o p u s z a ń s k i, *Muczkowski (pierwotnie Muciek) Józef*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 22, Kraków 1977, s. 246.

¹⁰ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. S I 505, k. 61r – wpis do albumu studentów Szkoły Głównej Krakowskiej 22 X w roku akademickim 1812/1813.

¹¹ J. K r a s, B. Ł o p u s z a ń s k i, dz. cyt., s. 246.

¹² Jerzy Samuel Bandtkie (1768–1835) – historyk, bibliotekarz oraz językoznawca. Od 1811 roku kierownik Biblioteki Jagiellońskiej i wykładowca bibliografii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Ważnym wydarzeniem w czasie jego dyrekcji w Bibliotece Jagiellońskiej było uruchomienie czytelnicy publicznej – w 1812 roku – dostępnej dla osób spoza uczelni.

na dyrektora¹³. Uporządkował zbiory biblioteczne, między innymi zmienił układ rękopisów przechowywanych w bibliotece, dzieląc ich zasób na 4 działy, spisał wszystkie kalendarze, broszury, dysertacje, mapy oraz ryciny, szczególną opieką otoczył inkunabuły, formując z nich wydzielony zasób, stworzył katalog naukowy zbiorów numizmatycznych, a także utworzył alfabetyczny katalog główny, scalając dotychczasowy zestaw kart katalogowych. W latach jego dyrekcji w Bibliotece Jagiellońskiej utworzono intrologatorię biblioteczną¹⁴.

Ścisłe związany przez swoją pracę z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie, gdzie wykładał bibliologię, prowadził badania nad jego historią. Dorobek naukowy oraz działalność wydawnicza Józefa Muczkowskiego były ogromne. Stworzył liczne prace bibliograficzne i historyczne. Na uwagę zasługują również jego podręczniki szkolne tworzone w okresie pobytu w Poznaniu.

Pracując w Bibliotece Jagiellońskiej, był także od 1835 roku członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Uczestniczył w życiu politycznym Galicji. W okresie powstania krakowskiego (1846) był członkiem straży bezpieczeństwa, natomiast w czasie Wiosny Ludów członkiem, a w późniejszych latach naczelnikiem oddziału akademickiego w szeregach Gwardii Narodowej (1848)¹⁵.

Józef Muczkowski z żoną Eleonorą miał sześcioro dzieci. Troje z nich zmarło w dzieciństwie na cholera, pozostałych troje to synowie Tadeusz i Stefan oraz córka – Aniela¹⁶.

Wśród rękopisów Józefa Muczkowskiego ze zbioru autografów Cypriana Walewskiego z XIX wieku znajdują się: jego listy, autobiografia wraz z adnotacją o bracie Antonim Muczowskim, list syna Józefa – Stefana Muczkowskiego oraz drukowany nekrolog informujący o śmierci Józefa. Mieszczą się one na kartach od 779 do 789. Publikowane poniżej materiały stanowią niezwykle cenną wskazówkę w badaniach nad biografią Józefa Muczkowskiego¹⁷.

Wszystkie skróty zawarte w publikowanych materiałach zostały rozwinięte oraz zapisane w nawiasach prostokątnych, zgodnie z instrukcją wydawniczą dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku¹⁸, natomiast podkreślenia oraz wytłuszczenia znajdujące się w materiałach pochodzą z oryginału. Dotychczas nie udało się ustalić przyczyn podkreślenia wybranych wyrażen. Zachowana została grafia i interpunkcja stosowana w oryginale.

* * *

¹³ K. T a t a r o w i c z, *Muczkowski Józef*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa–Łódź 1972, s. 611.

¹⁴ J. K r a s, B. Ł o p u s z a ń s k i, dz. cyt., s. 247–248.

¹⁵ Tamże, s. 248–249.

¹⁶ Tamże, s. 249.

¹⁷ Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, rkps sygn. 717, k. 779–789.

¹⁸ I. I h n a t o w i c z, *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 7, 1962, s. 99–123.

[k. 779r]

Wielmożny Mości Dobrodzieju!

Żem się spóźnił z odpowiedzią na ostatnie Pańskie wezwanie stało się z przyczyny nieporozumienia, sądziłem bowiem że p[an] Nowakowski¹⁹ wyjeżdżając, będzie chciał zabrać żądane szczegóły. Tymczasem W[ielmożny] Fajans²⁰ pisał do mnie, żebym jak najwcześniej żądaniu Pańskiemu zadość uczynił. List jego odebrałem prawie na wsiadaniu na pociąg śląski, dokąd mnie interesa na parę dni wyrwały. Po powrocie skreśliłem notatkę, o której przerobienie i okrziesanie, tudzież o obszerniejszy o Antonim²¹ dopisek najuniżeniej Pana Dobr[odzieja] upraszam a polecając się jego życzliwej pamięci zostaję z wysokim poważaniem

WNWM [!] Pana Dobrodzieja

Uniązony

Muczkowski

Kraków 10 lipca 1857

Przewrócić

[k. 779v]

Czylibyś Pan Dobr[odziej] nie raczył być pośrednikiem w poparciu dobra Biblioteki naszej. Obecne okoliczności nie pozwalają nam zakupywać wiele dzieł polskich, bo już teraz więcej jest przy uniwersytecie nie umiejących po polsku Niemców niż Polaków. Zatem nie można wiele wydawać pieniędzy na zakupywanie dzieł polskich. Czyliby uczeni pisarzy warszawscy ze względu na tak smutny stan literatury ojczystej w mieście naszym nie raczyli zasilać biblioteki swymi płodami. Chciej Pan Dobr[odziej] z właściwą sobie gorliwością i życzliwością pomyśleć o tem, ale razem nie spuszczać z uwagi względu ostrożności i roztropności. Gdyby się to bowiem miało dziać z hałasem po piśmie, toby nas mocno skompromitowało w oczach Rządu naszego. Tu trzeba się trzymać zdania ewangelii, żeby lewa nie wiedziała, co prawa czyni. Że dary by-

¹⁹ Franciszek Kandyd Nowakowski (1813–1881) – historyk, bibliotekarz oraz bibliofil. Od 1886 roku bibliotekarz, a zarazem pierwszy kustosz biblioteki Branickich. Członek Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Przyczynił się do wydania pierwszego tomu *Bibliografii polskiej* Karola Estreichera. Zob. L. G o c e l, *Nowakowski Franciszek Kandyd*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa–Łódź 1972, s. 633; K. L e w i c k i, *Nowakowski Franciszek Kandyd (1813–1881)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 23, Kraków 1978, s. 278–279.

²⁰ Maksymilian Fajans (1827–1890) – litograf, fotograf oraz rysownik, a także właściciel ówczesnie największego zakładu artystyczno-litograficznego w Warszawie. Jako pierwszy w Polsce odbijał barwne litografie. Z jego zakładu wyszło łącznie około 1000 litografii. Zob. E. S z c z a w i Ń s k a, *Fajans Maksymilian*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa–Łódź 1972, s. 212; M. M r o z i Ń s k a, *Fajans Maksymilian (1827–1890)*, *Polski słownik biograficzny*, t. 6, Kraków 1946, s. 344–345.

²¹ Antoni Muczkowski (1807–1852) – filolog, wydawca źródeł, archiwista i młodszy brat Józefa Muczkowskiego. W 1850 roku objął stanowisko profesora literatury starożytnej w Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej w Warszawie. Zob. J. M a t e r n i c k i, *Muczkowski (pierwotnie Muciek) Antoni (1807–1852)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 22, Kraków 1977, s. 245–246.

łoby najstaranniej w księgę dobroczyńców wpisane, za to ręcę, ale nie dobrze byłoby, gdyby o nich i o tej myśli w gazetach trąbiono. Chciej więc Pan Dobr[odziej] całe to przełożenie moje przy sobie zachować, a gdybyś znalazł gotowych do czynienia darów i życzliwych, to znieś się z P[anem] Friedleinem²², który jako ziomek tutejszy, chętnie podejmie się przesyłki darów do rodzinnego miasta. – Proszę i tego nie spuszczać z uwagi, że teraz co innego jest Biblijoteka Publiczna, a co innego Bibl[ioteka] Towarzystwa.

[Autobiografia Józefa Muczkowskiego]

[k. 780r]

Urodził się dnia 17 marca 1795 r[oku] w Maszkach w województwie lubelskim. Otrzymał w domu pierwsze nauk początki. Od r[oku] 1803 do 1812. przechodził szkoły normalne, gimnazjalne i departamentowe w Lublinie. Utraciwszy najprzód matkę a następnie na początku 1810 r[oku] i ojca, bez żadnej opieki i pomocy sam sobie zostawiony, mimo ciężkiej niedoli zdołał ukończyć szkolne i uniwersyteckie nauki, a trudniąc się przytem wychowaniem swego młodszego brata Antoniego, podał mu sposobność nabycia wyższego ukształcenia, kiedy swym ciężko zapracowanym groszem ułatwił mu sposobność uczęszczania na uniwersytety w Wrocławiu i Berlinie⁺.

Po ukończeniu szkół w 1812 r[oku], w którym śmiercią towarzysza jego szkolnego zawodu starszego brata Franciszka, w sierpniu zmarłego, ciężko został dotknięty, udał się w tym czasie do Krakowa. Tu, zapisany w poczet uczniów wydziału filozoficznego²³, przez półczwarta miesiąca uczęszczał na publiczne lekcje, od których oderwany oręża szczękiem, w połowie stycznia 1813 wstąpił w szeregi wojskowe i jako ochotnik pułku ułanów polskich gwardyi cesarza Napoleona W[ielkiego]²⁴ odbył kampaniją w Niemczech i we Francyi. Po powrocie do kraju wojska polskiego, w marcu 1815 r[oku] wstąpił z wojska i powrócił do ulubionego naukowego zawodu. Ukończywszy wydział filozoficzny w Krakowie, w r[oku] 1817 przez ówczesną Komisją organizacyjną przez

²² Rudolf Fryderyk Friedlein (1811–1873) – nakładca, księgarz. Pochodził z Krakowa. W 1839 roku przeniósł się do Warszawy, gdzie wstąpił jako wspólnik do księgarni Franciszka Spiesse i Sp., którą przejął po śmierci wspólnika. Wydawał głównie nuty. Zob. F. P i e c z ą t k o w s k i, *Friedlein Rudolf Fryderyk*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa–Łódź 1972, s. 235; A. B a r, *Friedlein Rudolf Fryderyk (1811–1873)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 7, Kraków 1958, s. 142.

⁺ Antoni Muczkowski urodził się w styczniu 1807 r[oku] w Zawieprzycach [wieś położona nad rzeką Wieprz z prawego brzegu w powiecie lubartowskim, w gminie Spiczyn, w parafii Kijany w odległości około 17 wiorst w linii powietrznej na północny-wschód od Lublina]. Zob. *Zawieprzyce*, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 14, Warszawa 1895, s. 493]. Początkowe nauki szkolne rozpoczął w Krakowie. Po ukończeniu szkół gimnazjalnych w Poznaniu uczęszczał przez rok na uniwersytet wrocławski, a następnie przez lata dwa poświęcał się filologii w Berlinie i t[ak] d[alej]. Umarł w Warszawie d[nia] 6 kwietnia 1852 r[oku] – upraszam najuniższej o obszerniejszy względem mego brata przypisek. Przypis wykonany przez Józefa Muczkowskiego.

²³ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. S I 505, k. 61r – 22 X 1812.

²⁴ Napoleon Bonaparte (1769–1821) – cesarz Francji w latach 1804–1815.

trzy najjaśniejsze opiekuńcze dwory do uorganizowania R[zecz]p[ospoli]tei Krak[owskiej] wysadzoną mianowany został adiunktem przy bibliotece uniwersytetu Jagiellońskiego. W r[oku] 1819 powołany na nauczyciela do gimnazjum poznańskiego przez lat ośm uczył tam języka polskiego, łacińskiego i greckiego. W r[oku] 1827 w grudniu na własne żądania został uwolniony od dotychczasowych obowiązków. W czasie tego zawodu, bo w r[oku] 1823 odbył z Tytusem Hr[abią] Działyńskim²⁵ naukową podróż po Danii i Szwecji. Po ponownym

[k. 780v]

powrocie do Krakowa w r[oku] 1829, gdzie się trudnił prywatną edukacją, od stycznia 1831 r[oku] jako zastępca, a następnie i rzeczywisty profesor, uczył [w] tutejszem liceum ś[więtej] Anny literatury łacińskiej i greckiej, a następnie rzeczywistym profesorem mianowany przez następne dwa lata pracował w tej szkole. W r[oku] 1834 powołany na kustosa biblioteki uniwersytetu Jagiellońskiego, a następnie w grudniu r[oku] 1836 w skutek odbytego konkursu mianowany zwyczajnym profesorem biblijografii i bibliotekarzem tegoż uniwersytetu, dotąd pełni te obowiązki.

Prace jego naukowe są:

1. Powieści z star[ego] i now[ego] Test[amentu], Poznań 1820 i 1832.
2. Sexti Aurelii Victoris de viris illustribus urbis Romae nec non de Caesaribus do użytku szkół zastosował i słownik wyrazów starożytności i inne szczegóły objaśniający przyłączył, Poznań 1822.
3. Gramatyka języka polskiego, Poznań 1823, wyd[anie] drugie przerob[ione], Kraków 1894, wyd[anie] trzecie przerob[ione] i popr[awione], Kraków 1849.
4. Zbiór najcelniejszych i najrzadszych Rymotwórców polskich z wieku XVI i XVII, Poznań 1827.
5. Pierwsze zasady języka łacińskiego, Kraków 1832.
6. Józefa Jędrz[eja] Załuskiego Biblioteka historyków, pracowników i polityków polskich nowemi przypisami pomnożył i wydał, Kraków 1832.
7. Pauli Paulurini olim Paulus de Praga vocitatis viginti artium manuscriptum librum cuius codex membranaceus in bibliotheca Univ[ersitatis] Jagell[onicae] Cracoviae asservatus Twardovio vulgo tribuitur, descripsit vitamque auctoris adiecit, Crac[oviae] 18[35].
8. Rękopisma Marcina Radywińskiego opisał i wiadomość o historyografach szkoły jagiellońskiej skreślił, Krak[ów] 1840.
9. Praktyczna gramatyka języka polskiego, Oddział I Krak[ów] 1843.
10. Mieszkania i postępowania uczniów Krakowskich w wiekach dawniejszych, Krak[ów] 18[42].

²⁵ Hrabia Tytus Działyński (1796–1861) – bibliofil, kolekcjoner, wydawca źródeł historycznych, działacz polityczny oraz twórca Biblioteki Kórnickiej. Jeden z założycieli Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, a potem jego prezes. W latach 1841–1846 był posłem na sejm prowincjonalny, w kolejnych latach wielokrotnie wybierany był na posła do sejmku pruskiego.

11. Bractwa jezuickie i akademickie w Krakowie, Krak[ów] 1845.
12. O Janach Leopolitech w XVI. wieku żyjących i biblijach szarfenbergerowskich, Kraków 1845.
13. Mała gramatyka języka polskiego, Kraków 1849.
14. Wiadomość o założeniu uniwersytetu krakowskiego, 1849.
15. Wiadomość o Władysławsko-Nowodworskiem Kolegium w Krakowie, 1849.
16. Wiadomość o rękopisach Długosza, 1850.
17. Statuta nec non liber promotionum Philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagellonica ab a. 1702 ad a. 1849, Crac[oviae] 1849.
18. Na końcu Rozmaitości historyczne i biblijograficzne. Zeszyt I. r[ok] 1845. Zeszyt II [brak daty] III 1851. Z tych zeszyt I. prócz sześciu innych artykułów obejmuje pisma wyszczególnione pod l[iczbą] 11 i 12. Zeszyt drugi zawiera pisma pod l[iczbą] 14 i 15. tudzież wiadomość o Mateuszu z Krakowa. Zeszyt III. mieści w sobie pisma pod liczbą 16 wyszczególnione, tudzież Długossi Banderia Prutenorum z kolorowanemi chorągwiami i tegoż autora Insigna seu Clenodia Regni Poloniae z dołączonemi wizerunka[mi] herbów przezeń opisanych.

[k. 781r]

Szanowny Panie Dobrodzieju!

Serdecznie dziękuję za oświadczoną gotowość wyjednania mi potrzebnego świadectwa celem uzyskania pamiątki w medalu, do którego wszelkie mam prawo, cieszyć się będę, jeżeli mi Pan Dobr[odziej] wskażesz sposobność do wzajemnej przysługi. Oczekując tak pożądanego zdarzenia, zostaję

Szanownego Pana Dobrodz[ieja]

Uniżonym i życzliwym

J[ózef] Muczkowski

Kraków

dnia 27 listopada

1857

[k. 783r]

Szanowny Panie Dobrodzieju!

Korzystając z uprzejmości W[ielmożne]go Doktora Sokulskiego²⁶, który się łaskawie podjął wręczenia pisma niniejszego śmiem łaskawego Pana trudzić zapytaniem, czyliś raczył uczynić kroki względem uzyskania świadectwa, o którym prosił? Lękam się, żeby czas nie upłynął, bo nie wiem na jak długo jest zakreślony. Gdybym był wiedział, że dostateczne jest świadectwo zasłużonego i dekorowanego wyższego oficera, nie byłbym Pana Dobr[odzieja] trudził, bo z Jenerałem Załuskim²⁷ znam się dobrze i niekiedy widu-

²⁶ Sokulski – osoba niezidentyfikowana.

²⁷ Józef Bonawentura Załuski (1787–1866) – polski generał walczący w czasie powstania listopadowego, publicysta, poeta oraz pamiętnikarz. Uczestnik kampanii napoleońskich 1808–1814. Do 1830 roku peł-

jemy się. Służył on w tym samym pułku, tym chętniej zatem dałby mi świadectwo, kiedy go innemu co nie w tym pułku służył, nie odmówił,

[k. 784]

a ten lubo później o to kroki uczynił, przez poselstwo wiedeńskie żądany medal otrzymał.

Przepraszając za tak częste naprzykrzanie się, proszę być przekonanym, iż, nie z czezej próżności staram się o tę nagrodę, bo mi jej jako austrijackiemu urzędnikowi nie będzie wolno nosić, ale że chciałbym dzieciom moim zostawić pamiątkę dla mnie z wielu względów wielce szacowną.

Łączę wyraz wysokiego poważania z którym zostaję

Szanownego Pana

Uniżonym i życzliwym

J[ózef] Muczkowski

Kraków

2 marca 1858

[k. 785]

Za otrzymane w dniu wczorajszym życzenia połączone z wiadomością, iż swem staraniem wyjednałeś Pan Dobr[odziej] miłą dla mnie pamiątkę, najserdeczniejsze składam dzięki. Wyjazd w tych dniach do Krakowa W[ielmożne]go Wysockiego²⁸ Naczelnika Kolei żelaznych, który o przyjęcie tej paczki przez przyjaciela mego jest uproszony nastęrcza pewna przesłania jej sposobność, i dla tego upraszam

Szanownego Pana, byś to pudełeczko wręczyć mu zechciał. Z powrotem jego do Warszawy

[k. 786]

prześlę pokwitowanie, do którego, jeżeli pozwoli, dołączę dwie nowo wyszłe historyczne kroniki na dowód oznaki wdzięczności i rzetelnego poważania z jakim jestem Szanownego Pana

Uniżony i życzliwy

J[ózef] Muczkowski

Kraków

14 marca 1858

nił funkcję kuratora Uniwersytetu Jagiellońskiego. Podczas Wiosny Ludów w 1848 roku był komendantem Gwardii Narodowej w Galicji.

²⁸ Stanisław Wysocki (1805–1868) – inżynier, projektant, naczelny inżynier Banku Polskiego oraz główny inżynier budowy Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej. Brał udział w powstaniu listopadowym, jako porucznik w Gwardii Narodowej. Od 1857 roku był głównym inspektorem dróg żelaznych w Królestwie Polskim. Zob. A. K a r p i ń s k i, *Stanisław Wysocki: projektant i budowniczy Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej*, Warszawa 1995.

[koperta]

Wielmożnemu J[ego] m[ości] Panu
 Kaź[imierzowi] Wł[adysławowi] Wojcieckiemu
 WMNM Panu Dobrodziejowi
 W Warszawie

Spis [śląd po pieczęci]

[k. 787r]

Wielmożny Panie Dobrodzieju!

Ś[więtej] p[amięci] Ojciec mój wspominał mi, że podczas ostatniej bytności Wielmożnego Pana Dobrodzieja w Krakowie prosił Go o łaskawe wyjednanie u p[ana] Fajansa czterech egzemplarzy swoich portretów. Gdy dziś portrety te w otoce ciężkiego smutku jakim Najwyższemu nawiedzić nas podobało się, dla pozostałej i opuszczonej rodziny tem większą mają wartość, przeto považam się upraszać Wielmożnego Pana Dobrodzieja, abyś przez oddanie niniejszego pisma W[ielmożnego]go Auberlina²⁹ Prof[esora] Literatury francuskiej w naszym Uniwersytecie łaskawie nadesłać nam raczył.

W końcu považam się Wielmożnego Pana dobrodzieja trudzić następnym komisem,

[k. 787v]

który p[an] Franciszek Gąsiorowski³⁰ podczas ostatniej bytności swej w Krakowie obiecał nam skutecznić a którego z niecierpliwością oczekujemy.

Ponieważ ś[więtej] p[amięci] Ojciec mój był urzędnikiem b[yłej] Rzeczypospolitej krakowskiej przeto podłego wymiar emerytury pozostałej wdowie przypadającej dawniejszym przepisami podług tychże służba wojskowa w wojsku polskim policzoną zostaje do służby lat. Jak to już Wielmożnemu Panu Dobrodziejowi z innych okoliczności wiadomem jest ś[więtej] p[amięci] Ojciec mój służył w pułku Gwardyi ułanów polskich przez Wincentego hr[abię] Krasieńskiego³¹ wówczas dowodzonym.

[k. 788r]

Dymissya jego powinnyby się znajdować w aktach b[yłej] komissyi Wojny – upraszam więc Wielmożnego Pana Dobrodzieja o łaskawe wydobyć jej i potwierdzenie przez należne Władze Królestwa i Konsula Austriackiego. Być może że dymissya ta o ile mi się zdaje w aktach znajdować się mi będzie w takim razie wystarczającym było-

²⁹ Auberlin.

³⁰ Franciszek Gąsiorowski (1806–1867) – bibliograf, pisarz, kolekcjoner oraz krytyk naukowy. W 1834 roku w spółce redagował „Tygodnik Krakowski. Pismo poświęcone literaturze i wiadomościom politycznym”. Zob. M. T y r o w i c z, *Gąsiorowski Franciszek (1806–1867)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 7, Kraków 1958, s. 347–348.

³¹ Wincenty Krasieński hr. (1782–1858) – senator-wojewoda Królestwa Polskiego oraz generał. W 1818 roku został generałem-adiutantem, natomiast w 1826 roku generałem jazdy. Zob. S. K i e n i e w i c z, *Krasieński Wincenty (1782–1858)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 15, Kraków 1970, s. 195–198.

by świadectwo J[ąśnie] W[ielmożnego] Jenerała również legalizowane podobne uzyskał był jeszcze za życia ś[więtej] p[amięci] Antoniego zmarły mój ojciec lecz gdy Jenerał napisał słowa „oddalił się za służby wojskowej” nieboszczyk uważając to za rodzaj dezercyi zniszczył ten dokument. Bliższych dat w tym względzie Wielmożnemu Panu Dobrodziejowi podać nie umiem nad to,

[k. 788v]

że zaciągnięwszy się w r[oku] 1813. odbył kampanię lat następnych aż do r[oku] 1815 w którym to czasie przy formacji b[yłych] Wojsk polskich służbę wojskową porzucił.

Przepraszam najuniżeniej Wielmożnego Pana Dobrodzieja za to me natręctwo wszelako wysokie poważanie i szczerą przyjaźń, która zmarłego z Wielmożnym Panem Dobrodziejem łączyły ośmieliły mię do tego kroku. Koszta stąd powstać mogące natychmiast Wielm[oznemu] Panu Dobrodziejowi zwrócimy.

Od Mamy³² mej łącząc ukłony, łączę najgłębsze uszanowanie z jakim zostaje Wielmożnego Pana Dobrodzieja

Uniżonym sługą

Stefan Muczkowski

Kraków

d[nia] 3 września 1858

[k. 789] – [Drukowany nekrolog Józefa Muczkowskiego]

JÓZEF MUCZKOWSKI

D[okto]r Filozofii c[esarsko] k[rólewski] Professor i Bibliotekarz Uniwersytetu Jagiellońskiego,

przeżywszy lat 64 po krótkiej chorobie na dniu 31 Lipca 1858 r[oku] przeniósł się do wieczności.

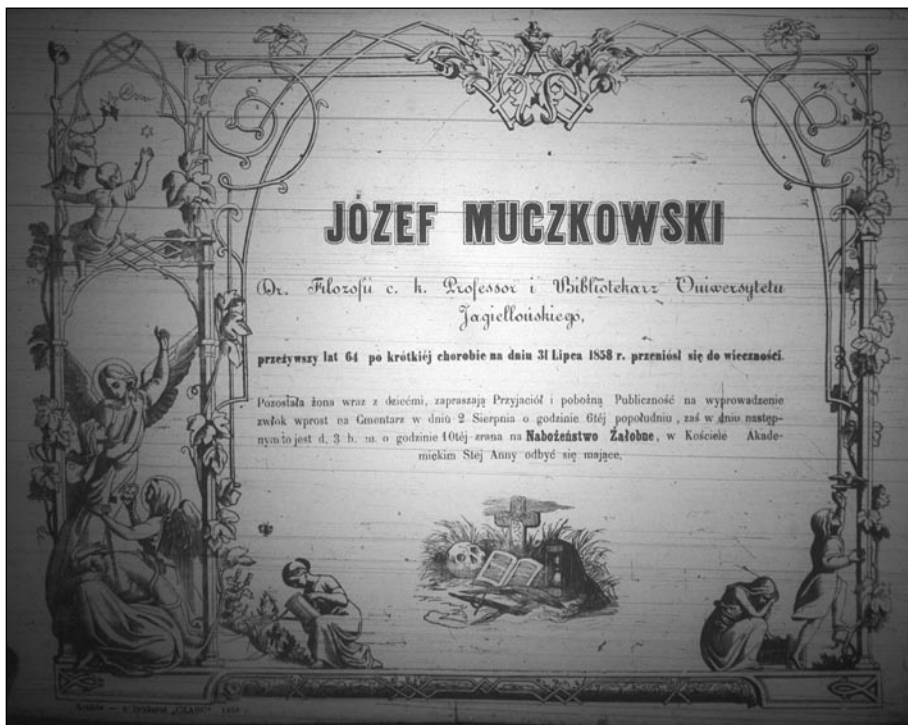
Pozostała żona wraz z dziećmi, zapraszają Przyjaciół i pobożną Publiczność na wyprowadzenie zwłok wprost na Cmentarz w dniu 2 Sierpnia o godzinie 6-tej popołudniu, zaś w dniu następnym to jest d[nia] 3 b[ieżącego] m[iesiąca] o godzinie 10-tej zrana na **Na-bożeństwo Żałobne**, w Kościele Akademickim Ś[więtej] Anny odbyć się mające.

Kraków – w Drukarni „CZASU” 1858 r[ok]

* * *

Wszystkie powyżej przedstawione materiały są bardzo ważnym źródłem do życia, postawy i działalności Józefa Muczkowskiego. Najcenniejszym z nich jest jego autobiografia, znajdująca się na karcie 780 *recto* oraz *verso*. Ostatnia karta zbioru (789) stanowi drukowany nekrolog Józefa Muczkowskiego.

³² Eleonora Muczkowska z Jadamczewskich.

Nekrolog Józefa Muczkowskiego

THE MANUSCRIPTS OF JÓZEF MUCZKOWSKI
IN THE COLLECTION OF NINETEENTH-CENTURY AUTOGRAPHS
ONCE OWNED BY CYPRIAN WALEWSKI

SUMMARY

The aim of this article is to sketch a portrait of Józef Muczkowski, who was a historian, a collector and also director of the Jagiellonian Library. It begins with a short account of the lives of Cyprian Walewski and Kazimierz Władysław Wójcicki and on their relations with Józef Muczkowski. It also presents Muczkowski's manuscripts, which are part of Cyprian Walewski's nineteenth-century collection of manuscripts held by the Library of the Polish Academy of Sciences in Cracow. Among these manuscripts are five of Muczkowski's handwritten letters, his autobiography with a list of publications, one letter written by Józef's son Stephan Muczkowski and also Józef Muczkowski's printed obituary notice. The author of the article has employed two methodologies, the first of which – being analytical and critical – shows the purpose and originality of the research, while the second – being historical – allows us to determine the accuracy and authenticity of the source itself.

SŁOWA KLUCZOWE:

Zbiory rękopiśmienne, bibliofilstwo, Józef Muczkowski, Cyprian Walewski, Kazimierz Władysław Wójcicki

KEYWORDS:

Manuscript collections, bibliophilia, Józef Muczkowski, Cyprian Walewski, Kazimierz Władysław Wójcicki

PIOTR BILIŃSKI
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

MAREK ĎURČANSKÝ
(Uniwersytet Karola w Pradze)

KORESPONDENCJA FELIKSA KONECZNEGO Z JAROSLAVEM BIDLO

Podstawą niniejszej edycji listów jest korespondencja wybitnego historyka i historiozofa Feliksa Konecznego ze znakomitym czeskim historykiem Jaroslavem Bidlo. Pochodzi ona ze spuścizny Bidla przechowywanej w Instytucie Masaryka i Archiwum Akademii Nauk w Pradze (karton 5, numer inwentaryzacyjny 335) i materiałów Konecznego w Bibliotece Narodowej w Warszawie (Akcesja 17809). Wymiana listów obejmuje lata 1896–1935.

Postać Feliksa Konecznego jest już dobrze znana i nie trzeba jej nikomu przypominać¹. W tym miejscu przywołamy tylko najważniejsze wydarzenia z jego życia, niezbędne do zrozumienia kontekstu publikowanych niżej listów.

¹ Nie sposób w jednym przypisie wymienić wszystkich prac dotyczących życia i twórczości Feliksa Konecznego. W tym miejscu zadowolimy się wyborem najważniejszych opracowań: P. Biliński, *Feliks Koneczny (1862–1949). Życie i działalność*, Warszawa 2001; Tenże, *Feliks Koneczny a «Świat Słowiański»*, „Prace z Archiwu Akademie věd, řada A, svazek 8, Praha 2005, s. 15–39; P. Skrzydlewski, *Polityka cywilizacji łacińskiej. Aktualność nauki Feliksa Konecznego*, Lublin 2002; Tenże, *Wolność człowieka w cywilizacji łacińskiej w ujęciu Feliksa Konecznego*, Lublin 2013; R. Polański, *Cywilizacje a moralność w myśli Feliksa Konecznego*, Lublin 2001; J. Skocznyński, *Idee historiozoficzne Feliksa Konecznego*, Kraków 1991; Tenże, *Koneczny. Teoria cywilizacji*, Warszawa 2003; J. Kolbuszewska, *Konecznego koncepcja dziejów Rosji*, [w:] *Feliks Koneczny dzisiaj*, pod red. J. Skocznyńskiego, Kraków 2000, s. 187–197; A. Frątczak, *Feliks Koneczny o państwie i prawie*, Kraków 2003; S. Bukowska, *Filozofia polska wobec problemu cywilizacji. Teoria Feliksa Konecznego*, Katowice 2007; P. Grabowiec, *Model społeczeństwa obywatelskiego w historiozofii Feliksa Konecznego*, Wrocław 2000; L. Gawor, *O wielości cywilizacji. Filozofia społeczna Feliksa Konecznego*, Lublin 2002; K. Błachowiska, *Feliks Koneczny jako historyk Rosji – podstawy koncepcji*, „Klio Polska. Studia i materiały z dziejów historiorafii polskiej XIX i XX wieku”, red. A. Wierzbicki, t. 6, 2012, s. 169–196.

Koneczny urodził się 1 listopada 1862 roku w Krakowie jako syn Józefa i Józefy z domu Brazda. Według tradycji rodzinnej jego przodkowie pochodzili z polskiej rodziny osiadłej w morawskim miasteczku Hranice. Jego pradziadowie przybyli na Morawy ze Śląska wraz z armią Jana III Sobieskiego, ciągnącego w 1683 roku na Wiedeń.

Przyszły historyk uczęszczał do II Gimnazjum im. św. Jacka w Krakowie, które ukończył w 1883 roku. Po maturze rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, na którym studiował historię pod kierunkiem Stanisława Smolki i Wincentego Zakrzewskiego. Studia ukończył w 1888 roku, przedkładając radzie wydziału pracę doktorską pt. *Najdawniejsze stosunki Inflant z Polską do roku 1393*. Niedługo po studiach wyjechał do Rzymu jako stypendysta Akademii Umiejętności. Prace w Tajnych Archiwach Watykanu zaowocowały po latach rozprawami pt. *Walter von Plettenberg, landmistrz inflancki wobec Zakonu, Litwy i Moskwy* (1891) oraz *Jan III Waza i misja Possevina* (1900).

Po powrocie z Włoch Koneczny został zatrudniony na stanowisku adiunkta w kancelarii Akademii Umiejętności. Opublikował wtedy prace poświęcone dziejom Śląska oraz Jagielle i Witoldowi w związku z unią w Krewie. Borykając się z problemami finansowymi, w 1897 roku przeniósł się do Biblioteki Jagiellońskiej, gdzie pracował aż do 1919 roku. Chcąc dorobić do marnej pensji, regularnie pisał artykuły do „Przeglądu Polskiego”, dotyczące tematyki teatralnej, a także w latach 1905–1914 redagował miesięcznik „Świat Słowiański”, reprezentujący kierunek słowianofilski o wyraźnym nastawieniu antygermańskim. Z tego okresu datują się jego przyjaźnie z czeskimi uczonymi, którzy zasilali swoimi tekstami łamy nowo powstałego pisma.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości Koneczny został powołany na stanowisko zastępcy profesora na reaktywowanym Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W 1920 roku habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie pracy pt. *Dzieje Rosji do roku 1449*. Wkrótce po habilitacji otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego i kierownika Katedry Historii Europy Wschodniej. Na uniwersytecie wileńskim pracował aż do przejścia na emeryturę w 1929 roku. Trudno dziś dociec, co było powodem przeniesienia go w stan spoczynku. Suche akta urzędowe nie wyjaśniają do końca tej zagadki². Według domysłu Konecznego – wyrażonego w liście do Teofila Emila Modelskiego – stało się to po publicznej krytyce metod administracyjnych sanacyjnego reżimu wobec nauki, wyrażonej przez niego na posiedzeniu Klubu Narodowego³. Należy jednak pamiętać, że opinia ta nie znajduje potwierdzenia źródłowego, a jedynym – według archiwów wileńskich – powodem przeniesienia na emeryturę był jego zaawansowanych wiek. Podobnego zdania był pracujący w tym czasie na uniwersytecie wileńskim Stefan Ehrenkretz, który bezskutecznie starał się przekonać Konecznego, że jego zarzuty są bezpodstawne⁴.

² Litewskie Państwowe Archiwum Akt Nowych, fond 175, ap. 5, IV B 100. Teczka osobowa F. Konecznego.

³ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. 126/14. List F. Konecznego do T.E. Modelskiego, Kraków 21 I 1930 roku.

⁴ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. 126/14. List F. Konecznego do T.E. Modelskiego, Kraków 5 I 1930 roku.

Po powrocie do Krakowa uczony odszedł od badań ściśle historycznych, poświęcając się historiozofii, etyce i religijności. W tym czasie powstały najważniejsze jego prace: *O wielości cywilizacji* (1935), *Rozwój moralności* (1938), *Kościół jako polityczny wychowawca narodu* (1938), *Święci w dziejach narodu polskiego* (1937). Okres okupacji hitlerowskiej zapisał się w biografii Konecznego bardzo boleśnie. W 1944 roku za działalność konspiracyjną został zamordowany przez Niemców jego syn Stanisław, a w powstaniu warszawskim zginął razem ze swoją żoną Marią drugi syn – Czesław. Pomimo ogromu rodzinnej tragedii uczony nie zaprzestał pracy badawczej, której owocem były prace wydane po jego śmierci na emigracji. Nakładem Towarzystwa im. Romana Dmowskiego w Londynie ukazały się następujące książki: *Cywilizacja bizantyńska* (1973), *Cywilizacja żydowska* (1974), *O ład w historii* (1977), *Państwo i prawo w cywilizacji łacińskiej* (1981) i *Prawa dziejowe* (1982).

Koneczny zmarł 10 lutego 1949 roku w Krakowie. Pochowany został na Cmentarzu Salwatorskim. Skromny kondukt żałobny poprowadził jego wieloletni przyjaciel, ksiądz infułat Ferdynand Machay. Na pogrzebie zabrakło przedstawicieli Biblioteki Jagiellońskiej, której zmarły służył blisko ćwierć wieku.

Jaroslav Bidlo był jednym z najwybitniejszych historyków czeskich końca XIX i I. połowy XX wieku – okresu, kiedy w historiografii czeskiej dominował pozytywizm⁵. W odróżnieniu od swoich kolegów i rówieśników z pierwszej generacji tak zwanej szkoły historycznej Jaroslava Golla, która stanowi czeski odpowiednik krakowskiej szkoły historycznej, Bidlo interesował się historią Europy Środkowo-Wschodniej, Południowo-Wschodniej i Wschodniej. Pochodził z miejscowości Záboří w Czechach Środkowych, gdzie urodził się 17 listopada 1868 roku. Wychowywał się w rodzinie inteligenckiej, przepełnionej duchem patriotycznym. Od 1889 roku studiował na czeskim uniwersytecie w Pradze, gdzie doktoryzował się w 1894 roku na podstawie pracy *Czeska emigracja katolicka w Polsce w czasach ruchu husyckiego i mnich Hieronim Praski*. Część materiału do dysertacji zebrał podczas pobytu w Krakowie w roku akademickim 1892–1893, kiedy słuchał wykładów między innymi Stanisława Smolki i Wincentego Zakrzewskiego. Po ukończeniu studiów pracował jako nauczyciel w szkołach średnich, przygotowy-

⁵ Niniejsza edycja nawiązuje do innych wydawnictw źródłowych obu edytorów: P. B i l i Ń s k i – M. Ď u r ě a n s k ý (ed.), *Korespondencja Stanisława Kota z Jaroslavem Bidlo*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” t. 52, 2008, s. 239–267; P. B i l i Ń s k i – M. Ď u r ě a n s k ý (ed.), *Vzájemná korespondence Jaroslava Bidla a Stanislava Zakrzewského*, „Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis” 49, 2009, fasc. 1, s. 95–111; P. B i l i Ń s k i – M. Ď u r ě a n s k ý (ed.), *Korespondencja Jana Ptašnika z Jaroslavem Bidlo*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 55, 2011, nr 2, s. 7–44; M. Ď u r ě a n s k ý (ed.), *Korespondencja Władysława Semkowicza i Jaroslava Bidlo. Kartka z historii stosunków naukowych polsko-czeskich w okresie międzywojennym*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, t. 18, 2012, s. 131–154. W nich można znaleźć także dokładniejsze dane bibliograficzne. Z nowszych prac dotyczących Bidla trzeba wymienić: D. B r á d l e r o v á – J. H á l e k (ed.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Sřet generací? Paměti a vzájemná korespondence zakladatelů české byzantologie a slovanských studií*, Praha 2014 (dalej: *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Sřet generací?*); M. Ď u r ě a n s k ý, *Jaroslav Bidlo*, [w:] Roman B a r o n – Roman M a d e c k i et al., *Česká polonistická studia: tradice a současnost (filologie – historie – politologie – právo)*, Praha 2014, s. 383–388.

wał się do kariery akademickiej i odbywał zagraniczne podróże naukowe. Habilitował się na Wydziale Filozoficznym Czeskiego Uniwersytetu Karolo-Ferdynandowego w 1900 roku na podstawie pierwszego tomu pracy *Z dziejów Jednoty Braci Czeskich w Polsce w XVI wieku*. Pięć lat później został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1910 roku profesorem zwyczajnym. W swoich wykładach sporo miejsca poświęcał historii narodów słowiańskich. Po powstaniu „Czeskiego Czasopisma Historycznego” („Český časopis historický”, dalej: ČČH) regularnie zamieszczał na jego łamach recenzje. Po konflikcie z redaktorem naczelnym Josefem Pekařem zaczął pisać dla „Czasopisma Macierzy Morawskiej” („Časopis Matice moravské”) oraz „Czasopisma Muzeum Narodowego” („Časopis Národního musea”). W 1928 roku ogłosił syntetyczną pracę *Historia Słowiańszczyzny (Dějiny Slovanstva)*, którą zainicjował dyskusję o nowym ujęciu historii narodów słowiańskich jako całości. Był członkiem czołowych towarzystw naukowych czeskich i zagranicznych, między innymi Czeskiej Akademii Nauk i Sztuk Pięknych, Królewskiego Czeskiego Towarzystwa Nauk, Polskiej Akademii Umiejętności. Zmarł 1 grudnia 1937 roku w Pradze.

Koneczny należał do najstarszych polskich przyjaciół Bidla. Poznali się podczas pierwszego pobytu Bidla w Krakowie, kiedy Koneczny zajmował stanowisko adiunkta w Akademii Umiejętności. Czeski kolega w wspomnieniach podkreślał dużą wiedzę krakowskiego uczonego w zakresie historycznych i współczesnych stosunków polsko-czeskich, chociaż się z jego poglądami czasami nie zgadzał⁶. Zawdzięczał krakowskiemu historykowi możliwość badań naukowych w klasztorze Kamedułów na Bielanach, gdzie znalazł interesujące źródła⁷. Zachowana korespondencja świadczy o tym, iż obaj uczeni utrzymywali bliskie kontakty, spotykali się także osobiście podczas pobytów Bidla w Krakowie. Czeski historyk pośredniczył w kontaktach polskiego kolegi z redakcją „Czeskiego Czasopisma Historycznego”, na łamach którego recenzował jego prace. Korespondencja ukazuje ich wzajemne stosunki od czasów wczesnej młodości aż po schyłek życia.

Teksty listów podano w języku oryginału. Zachowano wszystkie właściwości języka i stylu autorów (co dotyczy zwłaszcza ustępów pisanych przez Konecznego w języku czeskim), dokonano jedynie zmiany w zakresie modernizacji pisowni, uwspółcześniono interpunkcję. Dodatkowe informacje, wprowadzone do tekstu przez redaktorów, zostały ujęte w prostokątne nawiasy. Również wszystkie przypisy, jakkolwiek starano się zachować ich lakoniczną formę, pochodzą od redakcji. Informacje zawarte w przypisach zaczerpnięto ze słowników biograficznych, encyklopedii i bibliografii. Przy opracowaniu listów w języku czeskim uwzględniono reguły według publikacji: Ivan Šťovíček i współpracownicy, *Zásady pro vydávání novověkých pramenů od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.

* * *

⁶ Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. *Střet generací?*, s. 85.

⁷ Tamże, s. 38.

1.

List Konecznego do Bidla lub Golla, Kraków 29 VIII 1896⁸

Wielmożny Panie Professorze,

Przesyłam pierwszą połowę skróconego artykułu. Dawniej na 44 stronicach doprowadziłem tylko do roku 1370, obecnie na 25 zebrałem rzecz do r[oku] 1500; skrócenie tedy jest kapitalne i sędzę, że w tej formie będzie w sam raz dla Časopisu⁹. Na wypadek gdyby się trzeba jeszcze bardziej skracać, proszę o zawiadomienie mnie i dlatego wysyłam pierwszą połowę przodem *via* Praga.

Seminarium otrzyma oczywiście wszystko, co mamy w Akademii nowego¹⁰, gdy Pan Profesor będzie w Pradze, da mi łaskawie znać i ja zaraz wyślę *ex offo*.

Łączę wyrazy głębokiego poważania, kreśląc się
powolnym służą

F. Koneczny

2.

List Konecznego do Bidla, Kraków 5 X 1896¹¹

Szanowny Kolego,

skończyłem już wiek XVII – jeszcze tylko kilka drobiazgów z XVII, a zatem przed 15tym będzie na pewno¹². Będzie mniej więcej 2 arkusze druku, ale raczej mniej niż więcej –

Z serdecznem pozdrowieniem

F. Koneczny

3.

List Konecznego do Bidla, Kraków 9 X 1896

Szanowny Panie Kolego,

posyłam rękopisu ciąg dalszy, str[ony] 26–53 – brakuje jeszcze dokończenia o wieku XVIII, które niewiele zajmie miejsca i za kilka dni może być wyprawione do Pragi. Dodałem też noty bibliograficzne; zwracam uwagę, że każda rozprawa Akademii Um[iejętności] wychodzi również w osobnej odbitce.

⁸ Prawdopodobnie chodzi o pismo do prof. Jaroslava Golla, redaktora „Czeskiego Czasopisma Historycznego” („Český časopis historický”). Bidlo, który został mianowany profesorem nadzwyczajnym dopiero w 1904 roku, prawdopodobnie pośredniczył w pozyskaniu tekstu Konecznego dla czasopisma. Koneczny tytułuje adresata listu „Panie Profesorze”, gdy do Bidla pisał „Panie Kolego” albo „Szanowny Kolego”.

⁹ Chodzi o artykuł: F. K o n e c z n y, *Historiografie polská v posledních letech*, „Český časopis historický”, R. 3, 1897, s. 34–43, 73–86.

¹⁰ Mowa o wymianie publikacji między Akademią Umiejętności w Krakowie i Seminarium Historycznym Wydziału Filozoficznego Czeskiego Uniwersytetu Karolo-Ferdynandowego w Pradze.

¹¹ Miejsce według stemplu pocztowego. Na karcie dopisano ręką Bidla: „Svoje příspěvky doufám odevzdati 20/10. JB.”.

¹² Zob. przypisy do listu nr 1.

Opóźniłem się nieco, bo równocześnie opisałem obszernie „Nowiny z historyografii polskiej”¹³ do „Przeglądu Powszechnego”. Tam wprawdzie pisane to jest inaczej, nie w formie recenzji, lecz opowiadania; ale łatwiej mi było traktować jedno i drugie równocześnie. Przerobiłem w tym roku formalny kurs historii polskiej – a z wiekiem XVII, prawdę powiedziawszy, pierwszy raz miałem do czynienia.

Książki do Seminarium historycznego będą wysłane w ten poniedziałek.

Bardzo mi było przyjemnie otrzymać od Szanownego Pana trochę wiadomości. Szkoda tylko, że Pan z konieczności czas traci na suplenturze¹⁴. W zawodzie szkolnym niewiele pozostaje czasu i sił na pracę naukową, zajęcie nauczycielskie wycieńcza formalnie siły umysłowe i moralne.

Z powodu podróży swej do W[iel]kopolski dotyka WPan tamtejszych stosunków¹⁵. Zdaje się, że miał Pan sposobność poznać tylko szlachtę i nieco t. z. inteligencji miejskiej. Nad szlachtą zrobiliśmy już krzyż w Wielkopolsce, a teraz robimy go nad nią w Galicyi. Ale lud w Poznańskim, w Prusiech i na Ślązku[!] mamy taki, że ani Bismarki, ani Hakatyści stanowczo rady sobie z nim nie dadzą. Sprawa narodowa stoi tam dzisiaj wyżej niż przed 20 laty. Ubywa ziemi i ubywa bardzo w t. z. większych posiadłościach, i to jest oczywiście bardzo źle. Póki trwa germanizacja większa własność w ręku niemieckim będzie się nam dawać we znaki coraz dotkliwiej – ale trwałego piętna na kraju absolutnie wydobyć nie zdoła. W razie przewrotu politycznego synowie tych germanizatorów będą Polakami. Jeżeli zaś system potrwa jeszcze długo, pocieszamy się tem, że żaden z nich długo miejsca nie zagrzeje. Właściciele niemieccy robią bowiem na rolnictwie źle interesu i żaden z nich długo nie siedzi, ziemia przechodzi tam ciągle z jednych niemieckich rąk do drugich; niemiecki kupiec zawsze się znajdzie, bo na rynkach niemieckich jest właśnie wielki pokup za ziemią. Gdy w Niemczech właściwych ten pokup osłabnie, zacznie się bankructwo Niemców poznańskich na wielką skalę i zacznie ziemię skupować chłop polski.

Źle jest – stanowczo źle, ale czyż nie było jeszcze o wiele gorzej w Czechach? A jednak!!

Istny szal, który ogarnął teraz Niemców przeciw W[iel]kopolsce, ma swoje dobre strony, a mianowicie odwraca uwagę Niemców od socjalistów, którzy tymczasem demoralizują armię niemiecką. Niemcy są teraz tak zaślepieni, że nic pozytywnego zdziałać nie zdążą. Chcielibyśmy, żeby się dopuścili kilku większych ekscesów w stosunkach kościelnych polskich, ale takich, które by uwagę Rzymu zwróciły na te stosunki. Zajście w Opalenicy¹⁶ – to jeszcze za mało.

¹³ F. K o n e c z n y, *Nowiny z historyografii polskiej*, „Przegląd Powszechny” R. 13, t. 52, 1896, s. 169–190, 387–410.

¹⁴ Bidło w rok wcześniej objął stanowisko suplenta, czyli nauczyciela zastępcy, w szkole realnej na prakskiej Małej Stranie, gdzie nauczał historię i geografę.

¹⁵ Jesienią 1897 roku Bidło wyjechał do Herrnhuta i Poznania, żeby zbierać materiał do swojej pracy habilitacyjnej, wydanej pod tytułem *Jednota bratrská v prvním vyhnanství (1548–1561)*, Praha 1900.

¹⁶ Mowa o incydencie na dworcu w Opalenicy, kiedy powitanie arcybiskupa poznańskiego Floriana Stablewskiego zostało przez władze potraktowane jako demonstracja antyniemiecka.

Najgorzej jest na Ślązku[!], gdzie kardynał Kopp¹⁷ jest zaciekleym germanizatorem. A jednak rok na rok mnoży się tam zastęp patryotycznego ludu polskiego.

Wielki nasz kłopot polityczny nie na tem polega, że Niemcy są na razie najsilniejszym mocarstwem w Europie, lecz na tem, że w Rosji nie ma wolności religijnej. Gdyby w Rosji uznano równouprawnienie katolicyzmu ze schyzmą, stosunki europejskie zaraz by się zmieniły, bo my chwycilibyśmy się innej polityki. Proszę o dalsze wiadomości, a polecając się łaskawej pamięci, łączę serdeczne wyrazy

Feliks Koneczny

W ostatnim „Przeglądzie Polskim” pisałem o „Tryzně” Vrchlickiego¹⁸.

4.

List Konecznego do Bidla, Kraków 17 VI 1902

Szanowny Panie,

z wielką przyjemnością przyjąłem wiadomość, że Wpan znowu odwiedzi Kraków¹⁹. Nie odpowiedziałem od razu, bo myślałem, że będę mógł posłać Szanownemu Panu wraz z listem pierwszy tom *Dziejów Polski: Piastów*²⁰. Książka miała wyjść „lada dnia”, a tymczasem druk przewłókł się i nie będzie wcześniej, jak za tydzień.

Co do Biblioteki Jagiellońskiej, będzie ona dla Szanownego Pana otwarta zawsze, każdego dnia, kiedy Pan zechce. Zamykamy ją wprawdzie „urzędowo” na sierpień, ale jeden z urzędników zostaje i bywa codziennie do południa w Bibliotece. Wyda się więc odpowiednie polecenia woźnym. Co do mojego działu, rękopisów (o które zapewne Panu chodzi), nigdy go naprawdę nie „zamykam”, bo to uważam za barbarzyństwo. Dla tak miłego zaś gościa będziemy wszyscy jak najuczynniejsi.

W lipcu nie ma jeszcze wakacyj i urzęduje się od 9 – 1 i popołudniu 3 – 5; dla Pana mogłoby zaś być otwarte aż do 8-mej wieczorem.

Praktyczniej byłoby przyjechać w lipcu, tem bardziej, że wielu znajomych zastałby Wpan jeszcze w mieście.

Ja chciałem wyjechać już od I-go lipca, ale to się nie da skutecznie i ściągnie się przynajmniej do 15-go. Czy zaś będę w mieście podczas Pańskiego przyjazdu, czy nie będę, w każdym razie będę miał do Wpana jedną prośbę: Oto, żeby Szanowny Pan był łaskaw zrobić użytek z naszego mieszkania i uważać je za swoje. W razie, gdybyśmy już byli na wsi, obmyśli się dla Wpana usługę, a klucze będą dla Pana schowane w Biblio-

¹⁷ Georg von Kopp (1837–1914) – w latach 1887–1914 biskup wrocławski.

¹⁸ Mowa o pozytywnej recenzji tłumaczenia *Dziadów* Adama Mickiewicza przez czeskiego poetę Jaroslava Vrchlický’ego (1853–1912). F. K o n e c z n y, «*Dziady*» po czesku, „Przegląd Polski” R. 31, t. 122, 1896, s. 99–118.

¹⁹ Podczas wakacji 1902 rok Bidlo przebywał w Krakowie, gdzie studiował odpisy sprawozdań nuncjuszy papieskich z XVI wieku w Bibliotece Akademii Umiejętności. Pobyt w Krakowie przerwał z powodu choroby. *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Střet generací?*, s. 58.

²⁰ F. K o n e c z n y, *Dzieje Polski za Piastów*, Kraków 1902. Bidlo recenzował książkę, zob. „Český časopis historický” R. 13, 1907, s. 128–129.

tece. Mieszkanie nasze odległe jest od Biblioteki o 6 minut wolnego kroku i mamy nadzieję, że będzie Szanownemu Panu w niem wygodniej niż w hotelu. Nie tracimy zresztą jeszcze nadzieji, że będziemy mieli przyjemność powitać Pana osobiście.

Byłem w Lublanie na zjeździe i sporo się tam nauczyłem. W ogóle nazbierało się od ostatniego naszego widzenia się tyle tematów „słowiańskich” do omówienia, że miałbym ochotę zaciągnąć Wpana potem, po skończonej w Bibliotece robocie, choć na trzy dni na wieś.

Polecając się łaskawej pamięci, łączę ukłony od żony i najserdeczniejsze wyrazy od siebie, pozostając

życzliwym sługą

F. Koneczny

5.

List Konecznego do Bidla, Kraków 12 VII 1902²¹

Szanowny Panie,

pokój dla Pana już przygotowany i oczekujemy miłego gościa. Będziemy w mieście jeszcze przynajmniej do 20^{go}, tem przyjemniej tedy, że jeszcze razem kilka dni spędzimy. Dzieci są już na wsi, ale ja tyle mam roboty, że przed 20^{ym} jej chyba nie skończę.

Posyłając „Dzieje Polski za Piastów”, dołączam przy sposobności niniejszą pracę zeszlóroczną o historii Szwecji²² i proszę o łaskawe przyjęcie tych moich ćwiczeń piarskich.

Oczekując zawiadomienia, kiedy będę miał przyjemność powitać Szanownego Pana, łączę serdeczne wyrazy, kreśląc się życzliwym sługą

F. Koneczny

6.

List Konecznego do Bidla, Lgotka Kameralna 28 VIII 1902

Szanowny Panie,

do Biblioteki pisałem dwa razy i nie dostałem odpowiedzi. Co się Kniaziołuckiemu²³ stało, nie pojmuję. Wczoraj posłałem list polecony do Kozubskiego²⁴. Zamieniłem się tu w analfabetę, bo okolica bardzo piękna i ciekawa, a pogody więcej niż gdziekolwiek indziej. Nie mógłby Pan wracać przez Ślązk[!]? Będziemy tu do 2go września. Pi-

²¹ Papier z nagłówkiem „Biblioteka Jagiellońska w Krakowie”.

²² F. K o n e c z n y, *Jan III Waza i misja Possevina*, Kraków 1901, s. 118. Odbitka z „Przeglądu Po-wszechnego”.

²³ Zbigniew Kniaziołucki (1852–1905) – historyk, archiwista, bibliotekarz. Pracownik Archiwum Akt Grodzkich i Ziemijskich w Krakowie, a następnie Biblioteki Jagiellońskiej.

²⁴ Włodzimierz Antonii Kozubski (1880–1951) – w młodości bibliotekarz w Bibliotece Jagiellońskiej, później profesor prawa na Uniwersytecie Warszawskim.

sałbym obszerniej, ale chcę mieć pewność, czy Pan jeszcze w Krakowie, ewentualnie, gdzie Pan przebywa. O „Časopisu” pomyślę. Serdeczne łączę wyrazy

F. Koneczny

7.

List Koneczny do Bidla, Kraków 20 XI 1902²⁵

Szanowny i Kochany Panie,

vřelý dík za vzácnou knihu; jest mi tím více mile vítaná, že právě „sedím“ v době Zygmunta Augusta!²⁶

Rovněž díky za krásně rozluštěnou otázku fejetonu „Časovi” – Bude to již rubrika stálá a jsem přesvědčen, že po příkladu Czasu zavedou jej jiné časopisy.

Ale nowa prośba! Varšavské „Ognisko” žádá mě za krátkou biografii Palackého²⁷ – 1½ archu. Mám pramenů vážných v Bibliotece hodně, mám též „Památník” (Praha 1898, nákl[adem] Matice české²⁸); rád bych ale věděl, jak v Čechách zpopularizován jest život Palackého, ale stručné populární biografie nemáme v Bibliotece žádné. Byl by jste tak laskav, vyvoliti pro mě nějakou biografii P. u kteréhokolvěk kněhkupce a nechati mi ji zaslati na dobírku?

Rukopis má býti odevzdán 3ho prosince. Psáti jsem ještě nezačal, ale mám již plán a některá capita docela v hlavě, a to jest hlavně věc. Můj plán této biografie jest (jak troufám) původný, ale moje povinností jest přesvědčiti se, zdali v Čechách není již něco lepšího. Nerad bych sahal po vynálezu prachu – po Švarcovi²⁹. Proto záleží mi mnoho na tom, abych co nejdříve měl nejlepší českou biografii Palackého.

„Ognisko” jest nové vydavatelství. Za 4 ruble ročně 12 tlustých sešitů ilustrovaných, pro měšťany, venkovské advokáty, kaplany atd.

Promiňte mi to natręctwo a přijměte díky za Vaši přízeň.

Łączę serdeczne wyrazy, kreśląc się z poważanie życzliwym i powolnym służą

F. Koneczny

O ČČH paměťam.

8.

List Konecznego do Bidla, Staré Hamry, Slezsko 11 XII 1914

Velevážený Pane,

v těžkých dobách obrátím[!] se na Vás, Velevážený Pane, s prosbou, kteráž v obvyklé, normální době, zněla by podivně: s prosbou o vyhledání kolegy mého z Krakova – v Praze:

²⁵ Papier z nagłówkiem „Biblioteka Jagiellońska w Krakowie”.

²⁶ Prawdopodobnie mowa o pracy habilitacyjnej Bidla.

²⁷ František Palacký (1798–1896) – český historik i politik, czołowy organizator czeskiego życia naukowego i politycznego, autor pomnikowych *Dziejów narodu czeskiego*.

²⁸ V. J. N o v á č e k (ed.), *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého*, Praha 1898.

²⁹ Nie udało się ustalić, o jaki artykuł albo o jaką książkę chodzi.

Mladý můj kolega z universitní knihovny, D^r Władysław Horodyski,³⁰ obrátil se na mně lístkem psaným ze Zawoje (u Babiej Góry w Západním Beskydě) ze dne 23. XI. a adresovaným do Krakova, abych jej doporučil na někoho známého v Praze, poněvadž hodlá s rodinou do Zlaté Prahy. Lístek ten obdržel jsem až dnes zde, v mém slezském azylu... Dr H. jest již dávno v Praze!

Kdybych byl mohl vyhověti přání svého Kolegy, byl bych mu dal radu, aby v Praze obrátil se co nejdříve na Vás, Velevážený Pane. Okolnosti nutí mě teď k metodě naopak: žádati Vás uctivě, aby jste Vy, Velevážený Pane, byl laskav zjistiti, zdali Dr H. jest v Praze a v tom pádu navštívití jej. Uděláte známost milou, velmi příjemnou, s mužem mladým, všestranně vzdělaným a v poměrech politických dobře zasvěceným; přitom jest Dr Horodyski rozhodný čechofil – a spolupracovník „Świata Słowiańskiego”.

Paní Horodyska patří k nejslechetnějším a nejsubtelnějším[!] zjevům ženským, jež jsem měl příležitost v životě poznati; a tentýž náhled o ní sdělí se mnou též moje choť a dcera, počítající pí Horodyskou k nejmilejším našim známostem. Kdyby šťastná náhoda dovedla seznámiti ji s Vaší Velectěnou Milostivou, jsem přesvědčen, že Milostivá Paní nezazlívala by oné náhodě, a že vůbec vyskytla by se zde polsko-česká známost, platná již po celý život.

Těžká doba rodí extravagantní okolnosti; k mé podivínské možná prosbě osměluje mě přesvědčení, že známost s D^{em} H. bude pro Vás, Velevážený Pane, příjemností osobnou.

Současně piší koresp[ondenční] lístek D^{ovi} H. pod adresou... Café Louvre – ale to jest, jakoby hra na lotto! Celá naděje vypátrání adresy mého kolegy [je] ve Vaší laskavosti.

Račtež u příležitosti této připomenouti moji osobu Milostivé Paní z ucałowaniem rączek i najpiękniejszemi ukłonami takze od córki mojej; Szanownemu zaś Panu ściskam serdecznie dłoń, łącząc wyrazy głębokiego poważania
powolny sługa

Dr Felix[!] Koneczny

9.

List Konecznego do Bidla, Staré Hamry, Slezsko 26 II 1915

Velectěný Pane Profesore,

lístek Váš, dd. 7. I. 15., obdržel jsem dnes; zabloudil až kdesik do Štýrska, jak svědčí poštovské razítka! – Díky za Vaši ochotu. – Kdy začne zas vycházeti časopis? Ó, Božíčku! Jakmile seberu peníze nějaké: 2.000 – 3.000 K – a to v nynějších poměrech Polska bude větší, zdá se, vůbec nemožnou. U nás teď každá korunka jest majetkem. – Sedím na vesnici, poněvadž též musím počítati ještě přesněji než obyčejně, ačkoliv velmi a velmi (v těch právě okolnostech) pohřešuji, že nejsem v Praze, kde mnoho záležitostí právě vyžadovalo by vyřízení. Ale co się odwlecze, nie uciecze. Łączę serdecznie wyrazy

F. Koneczny

³⁰ Władysław Horodyski (1885–1920) – historyk filozofii i bibliotekarz.

10.

List Konecznego do Bidla, Kraków 15 IV 1917

Velectěný Profesore,

knihá moje děkuje pěkně za dobré slovíčko. Velmi jsem tomu rád, že prozkoumáváte otázku byzantinismu. V mém I. svazku najdete též leccos v tom ohledu³¹. Já nejuji, že by Rusko patřilo do světa byzantského; byzantské vlivy byly, ovšem, ale příliš slabé, kdežto turanské byly silné. S napjatou zvědavostí přečetl jsem Vaši „Kulturu byzantskou“³² – opravdu, znamenitý souhrn dnešního stavu vědy v této otázce. Vida z té brožurky, přednášky Vaše musí být velmi informační, stručné a (což bohužel není všeobecné!) svědomité. Tak se mi ta rozprávka zalíbila, že v úvodě k svazku II. přidal jsem ihned noticku, abych mohl na tuto Vaši práci obrátiti pozornost – a bude-li Świat Słow[iański] zas vydáván, rád bych „Kulturu“ [vy]dal v polském překladu. Úplně souhlasím o tom, že Rusko počíná býti více byzantské až po 1453 – ale dle mého mínění stává se nejvíce byz[antským] Petrem Vel[ikým]. On totiž zavedl v Rusku byzantinismus německý, jenž od Teofanie rozvíjí se tam všelijak, vypukne silně v protestantismu (Landeskirchen) a konečně vynoří se v celé své dějinné kráse v Prusku. Byzantinismus byl v celé Evropě (až u Visigótů!) krom zemí navštívených živlem normanským[!] (pozorujmež, jak mnoho byzantinismu jest v jižní Itálii na pevnině a jak poměrně málo na Sicílii a jak on tam honem mizí) a krom západní Slavie (díky jistým momentom[!] z války papežství s císařstvím). V úvodě k II. svazku něco o tom píši, ale jen něco. Ostatně nehodlám se zabývatí touto otázkou více, než musím. Mám plné ruce jiné práce. Jsem ale nucený zjistiti skrz Dějiny Ruska hlavní črty problému kultur: byzantské, turanské, islámské a čínské. Zdá se mi, že turanská bude poprvé definiovaná přesněji.

Syn můj starší jest posud prost vojenské služby, ale mladší od září 1914 v stejno-kroji³³. Čivy[!] naše, nešťastné polské čivy, dělají zkoušky až příliš důkladné? Jen když z toho bude neodvislost! Stane-li se tak, bude to počátkem nové dějinné doby nejen pro nás. Konejším se nadějí, že se vyplní, co jsem svého času napsal v pamětní knize Národní Rady.

Adresa moje znamená: „10“ = poštovní úřad č. 10 – totiž předměstí Zwierzyniec. A tam, za novém[!] korytem Rudavy, za její[m] ústím do Visly, za Klášterem Norbertanek (kde farářil Jablonský³⁴), cestou na Kopec Kościuszki, na kopečku vysoko nad Krakovem, stojí od šesti let malá čtvrť vil, jen 28 malých domů, seřaděných ve tři uličky. Tam bydlíme v zahrádce, a doslovně „patrzymy na miasto z góry, wyżsi ponad wszystko“. Tramway máme u úpatí kopečka; ostatně pěšky až na hlavné[!] náměstí půl hodiny.

³¹ Mowa o monografii F. Koneczny, *Dzieje Rosji, t. 1 (do roku 1449)*, Warszawa 1917. Recenzja pióra Bidla okazała się w ČČH 25, 1919, s. 156–157. W momencie wydania książki Konecznego stosunki Bidla z redakcją ČČH były bardzo chłodne.

³² J. B i d l o, *Kultura byzantská*, Praha 1917.

³³ Mowa o synach Konecznego – Czesławie i Stanisławie – zabitych przez hitlerowców w 1944 roku.

³⁴ Boleslav Jablonský – pseudonim Karola Tupego (1813–1881), czeskiego poety i księdza, proboszcza klasztoru na krakowskim Zwierzyniu.

Máme veškeré pohodlí: vodovod, elektrické světlo, koupelnu s plynem, réchaud atd. – bohužel hypotéku a daně taky! Ale prý ve světě není nic dokonalého!

Łączę wyrazy poważania

zawsze życzliwy sługa

F. Koneczny

11.

List Konecznego do Bidla, Kraków 12 VII 1928

Wielce Szanowny Panie Kolego,

prawdziwie jestem zawstydzony, otrzymawszy za broszurę dużą książkę, i to tak zajmującą, jak „Děj[iny] Slovanstva”³⁵. Zanim u nas stosunki wydawnicze poprawią się, iżbym mógł wydać tom II „Dziejów Rosyi”, muszę poprzestawać na ogłaszaniu studyów wstępnych niejako. Bardzo mię zaciekawiła wiadomość o pracy seminaryjnej, do której przyda się „Mengli-Girej”. A może przydały by się inne trzy rozprawy z tych czasów: Rok 1480³⁶; o rzekomym sojuszu Kaz[imierza] Jag[iellończyka] z Tatarami przeciw Moskwie³⁷ – Semen Ostrogski w Nowogrodzie W.³⁸ – Geneza uroszczeń Iwana III do Rusi Litewskiej³⁹. Chociaż prawdopodobnie sprzedałem je WPanu w swoim czasie? – Obecnie wyszła mała rozprawka (38 str[on]): Polska między Zach[odem] a Wschodem, której treść zajęłaby może Pana Kolegę – ale nie posyłam nic, bo teraz zapewne WPan już na letnich wyczasach; poczekam tedy, aż otrzymam wskazówkę, kiedy posłać opaskę do Pragi. Do mnie aż do połowy października lepiej adresować do Krakowa, na Salwator. Od połowy sierpnia będę prawdopodobnie w Krynicy – ale gdziekolwiek przebywam, list wysłany na Salwator dojdzie mię na pewno. Łączę wyrazy głębokiego poważania

F. Koneczny

12.

List Bidla do Konecznego, Praga 20 X 1928

Velectěný pane kolego!

Před prázdninami jsem od Vás obdržel lístek, na který jsem Vám prozatímně odpověděl do Krakova a napsal jsem, že se po prázdninách ještě přihlásím znovu. Oznámil

³⁵ J. B i d l o, *Dějiny Slovanstva*, Praha 1927. Rok później książka okazała się w kolejnym wydaniu.

³⁶ F. K o n e c z n y, *Rzekoma koalicja Litwy z Tatarami przeciw Moskwie w roku 1480*, „Ateneum Wileńskie” R. 1, 1923, s. 140–204, 352–397.

³⁷ F. K o n e c z n y, *O rzekomym sojuszu Kazimierza Jagiellończyka z Achmtem*, „Kwartalnik Historyczny” R. 36, 1922.

³⁸ F. K o n e c z n y, *Jerzy Semenowicz Ostrogski w Nowogrodzie Wielkim 1458–1459*, „Ateneum Wileńskie” R. 3, 1925–1926, s. 1–7.

³⁹ F. K o n e c z n y, *Geneza uroszczeń Iwana III do Rusi litewskiej*, „Ateneum Wileńskie” R. 3, 1925–1926, s. 194–264.

Jste mi, že Jste vydal spisek „Polska między Zachodem i Wschodem”⁴⁰ a několik rozprav týkajících se Tatarů a Polska koncem 15. století⁴¹. Nyní tedy se ozývám opětně a prosím, abyste mi tyto spisy své laskavě poslal. Já bych se Vám mohl sice revančovovat svým *Compte-rendu* o české historii, který vyšel ve Varšav[ském] bulletinu vydávaném Handelsmanem,⁴² ale mám za to, že Bulletin máte.

K své prosbě za Vaše publikace připojuji jinou: Abyste mi laskavě sdělil svůj souhlas s mým záměrem navrhnouti Vás za venkovského člena Král[ovské] české společnosti nauk – starší nežli jest akademie, založené r. 1771, která byla dosud utrakvistická, ale r. 1917 jsme ji zčechizovali. Máme tady v Praze akademie dvě. Já jsem sice členem obou, ale dávám přednost starší, která ač utrakvistická, má ohromné zásluhy v dějinách českého obrození. Jedním z jejích zakladatelů byl Dobrovský⁴³.

Souhlasíte-li s mým návrhem, prosím Vás, abyste mi do konce října laskavě poslal krátký svůj životopis a seznam hlavních spisů. Já sice Vaši činnost znám dosti dobře, ale nerad bych, kdybych vynechal (pro nespolehlivost paměti) něco důležitého.

Upřímně Vás pozdravuje a Vaši velectěné paní choti uctivě se poroučí
Váš oddaný

Bidlo

13.

List Konecznego do Bidla, Wilno 24 X 1928

Wielce Szanowny Panie Kolego!

serdeczne dzięki za łaskawy list. Posyłam równocześnie pod opaską poleconą „Dzieje administracyi w Polsce” – „Rzekoma koalicję Litwy z Tatarami 1480 r[oku]” – i „Polska między Zachodem a Wschodem”. Brak jeszcze „Genezy uroszczeń Iwana III do Rusi litewskiej” i drobiazgu „Jerzy Semenowicz w Nowogrodzie W.”, bo już tu nie mam egzemplarzy tych rozpraw. Ale są jeszcze w Krakowie. Pisałem do córki, żeby je posłała zaraz, bezpośrednio z Krakowa do Pragi (córka, Bronisława, pozostała w naszym krakowskim mieszkaniu). „Sprawy z Mengli-Girejem” posłałem był w czerwcu, jeżeli się nie mylę?⁴⁴

Załączony wykaz obejmuje tylko prace źródłowe historyczne, to co jest strictissime „naukowe” w seminaryjnym znaczeniu tego słowa.

Dzieje i wielkie zasługi naukowe Král[ovské] Společnosti są mi znane, toteż uważałbym to sobie za prawdziwy zaszczyt, gdybym mógł się zaliczać do tego poważnego

⁴⁰ F. K o n e c z n y, *Polska między Wschodem a Zachodem*, [w:] *VI Tydzień Społeczny Stowarzyszenia Młodzieży Akademickiej «Odrodzenie»*, Lublin 1928, s. 63–100.

⁴¹ F. K o n e c z n y, *Sprawy z Mengli-Girejem 1473–1504*, „Ateneum Wileńskie” R. 4, 1927, s. 138–189, 287–348.

⁴² Marcelli Handelsman (1882–1945) – mediewista, historyk dziejów nowożytnych i najnowszych. Profesor na Uniwersytecie Warszawskim.

⁴³ Josef Dobrovský (1753–1829) – ksiądz, filolog i historyk, założyciel czeskiej slawistyki.

⁴⁴ Dokładniejsze dane bibliograficzne wymienionych publikacji są podane niżej w tym liście.

grona; wobec zaś Szanownego Pana Kolegi odczuwam prawdziwie wdzięczność za łaskawą o mnie pamięć.

Laskavý Váš návrh, Velectěný Pane Kolego, má pro mě ještě zvláštní pretium affectionis. Hodnou částku života, energie a... činů[?] uložil jsem v otázce poměrů česko-polských. Co v poslední době zažil jsem zklamání, zármutku, v rozpacích, že „oleum et labore peridi”⁴⁵ – lehkou sobě můžete vypočítati. Nikdy ale nezbavil jsem se přesvědčení, že národy naše musí vejíti v užší poměry právně-politické ve vzájemném zájmu svého blaha; a nestane-li se tak, běda ob[o]um. Co se stalo z politické nezralosti, musí být opraveno a budoucnost státní musí se státi společná v té či oné formě. Mnohokrát již chtěl jsem pohovořiti o tom v tisku, ale podlehl jsem vždy námitkám: cui bono? Co zbude z toho krom individuální soukromé vzpomínky? Zde musí se jednati systematicky a paralelně ze stran obou. Cítil jsem se úplně izolován po straně české, a proto jsem nepromluvil.

Kdyby se Váš laskavý návrh podařil, přestal by ten pocit izolace. Král[ovská] Společnost] není sice institucí politickou, a chraň Bůh politiku tam vnášeti! – Ale členství toto dává vážnost a opravňuje takřka k zabývání se českými otázkami. Kdybych byl v Praze, přál bych sobě diskuse o záležitostech česko-polských s nečetným, ale vysoce vážným sborem mužů, schopných vědu historickou a sociologickou adaptovati pro řešení⁴⁶ otázek politických.

Kdybychom měli jen desítek mužů takových z obou stran – mohlo by se působiti ne hlučně, ale účinně. Rozumí se samo sebou, že žádná strana nemohla by jednati bez souhlasu druhé.

Jsem vždy toho přesvědčení, že budoucnost Polska nesmí býti namířena proti Čechům, ani česká proti Polsku – jinak Čechy připojí se zas k Říši a tam zmizí, a Polska podlehne válkám s Východem.

Člověk stárne, a ne může zbaviti se blouznění z mladých let!!

Serdecznie ściskam dłoń Pańską, łącząc wyrazy głębokiego poważania

F. Koneczny

Felix Koneczny, *1862 r. v Krakově, stud[oval] gymn[ázium] a universitu v Krakově, promován co dr. fil. 1888; spolupracovník vatikánské archivální expedice 1890 r.; adjunkt Akademie Umiejętności 1891–98; v l. 1898–1919 prošel v Knihovně Jagellonské úřední stupně od praktikanta do kustoše; od podzimka 1919 profesor dějin východní Evropy v un[iversitě] vilenské.

Spisoval v oborech literárním, historickým, pedagogickým a filosofickým.

Hlavnější práce historické:

Kazimierz Wielki protektorem Kościela ruskiego, Krak[ów] 1887

Archiwum Karmelitanek bosych wileńskie, Kraków 1888

Polityka Zakonu Niemieckiego w r[oku] 1389 i 1390, Kr[aków], Ak[ademia] Um[iejętności] 1889

⁴⁵ Według Plauta: „oleum et operam peridi” – mowa o bezsensownym wysiłku.

⁴⁶ W sensie „poruszania”. Słowo „rušení” w dosłownym tłumaczeniu znaczy „naruszenie”.

- Walter v. Plettenberg, landmistrz inflancki, wobec Zakonu, Litwy i Moskwy w l. 1500–1525, Kraków, Ak[ademia] Um[iejętności] 1891
 Jagiełło i Witold podczas Unii Krewskiej, 1384–92, Lwów 1893
 Szkoły Hozyusza w Prusiech, Kraków 1895
 Zatarg szkolny chełmiński, [Kraków] 1896
 Jan III Waza i misya szwedzka Possewina, Kraków 1897
 Z zakamarków XVII stulecia, Kr[aków] 1900
 Dzieje Rosyi, tom I do r[oku] 1449, Kr[aków] 1917
 [Dzieje Rosyi] od najdawniejszych do najnowszych czasów. Wydanie skrócone, Warszawa 1921
 Wtargnięcie renesansu do Moskwy w XV w., Kr[aków] 1922
 Litwa i Ruś przed unią z Polską. Teksty źródłowe, Warszawa 1923
 Rzekoma koalicja Litwy z Tatarami przeciwko Moskwie w r[oku] 1480, Wilno 1924
 Dzieje administracyi w Polsce w zarysie, Wilno 1924
 Sprawy religijne i cerkiewne w państwie Iwana III, Wilno 1924
 Jerzy Semenowicz Ostrogski w Nowogrodzie Wielkim w l[atach] 1458–1459, Wilno 1925
 Geneza uroszczeń Iwana III do Rusi litewskiej, Wilno 1926
 Sprawy z Mengli Girejem 1473–1504, Wilno 1927
 a několiknást spisů historických a populárních.

Jest mi zvláštním potěšením, že mezi prvky mojí činnosti patří práce: Współczesna poezya czeska (w „Świecie” Sarneckiego, Kr[aków] 1888). K českým látkám obracel jsem se často ve vydávaném mnou v l. 1905–1914 v Krakově „Świecie Słowiańskim” (většina těch článků byla přeložena do češtiny). S[o]juhrn mých studií slovanských přináší rozprava: Różnorodność kulturalna Słowiańszczyzny, „Przegląd Powszechny” 1926.

W Wilnie 24 X 1928

Felix Koneczny

14.

List Bidla do Konecznego, Praga 6 XI 1928

Velectěný pane kolego!

Vřele Vám děkuji za Váš laskavý dopis a za knihy, které Jste mi poslal. Také z Krakova od paní dcery jsem obdržel spisy, které Jste mi slíbil. Velice Jste mě potěšil tím, že Jste můj návrh stran členství v naší Společnosti nauk s takovou radostí uvítal. Seznam Vašich spisů obsahuje některé mezery, jmenovitě články Vaše v díle „Polska v kulturze narodowej”, které jsem si nedávno opatřil a které i s Vašimi články velice cením a jsem Vám vděčným za jejich napsání, třebaš bych měl sám o leccěms jiné mínění.

Škoda, že Jste mi nezapsal také čísla svazku Rozprav Akademie, kde Vaše články vyšly. To, co vyšlo ve Lvově, myslím, že vyšlo v „Przewodniku literackém”, který ve válce zanikl. Já si to vyhledám a doplním, poněvadž to bude otištěno v naší Výroční zprávě. Velmi by mě osobně zajímal článek Váš „Różnolitość kulturalna Słowiańszczyz-

ny⁷⁴⁷. Já sice seženu zde v Praze „Przegląd powszechny”, ale kdybyste měl separátní otisk, přeče bych Vám byl povděčen za jeho zaslání.

Co se týče Vašeho stesku stran poměru českopolského, myslím, že jdeme vstříc přeče lepší budoucnosti. Býval jsem vždycky skeptikem, ale výsledek války a zvláště chování Slovanů v ní mě zbavilo mého skepticismu z veliké míry. Jisto je, že v širokých kruzích polských i českých žije mnohem více a hlubší vzájemnosti slovanské a česko-polské nežli mezi námi střízlivými badateli, kteří si spíše uvědomujeme své rozpory a žárlivosti nežli to, co nás má a musí spojovat. Proto bych diskusi pokládal spíše za škodlivou nežli prospěšnou. Mně se zdá, že skutečný praktický život, potřeby pravé a rozumné politiky, časem překlene všechny nebo aspoň hlavní rozpory. Hlavní věc, které je potřebí, abychom my dobře znali Vás a Vy nás – jmenovitě aby Poláci se více starali o poznání nás, poněvadž my poněkud více známe Vás nežli Vy nás.

Já jsem si z Polska r. 1923⁴⁸ odnesl velmi příznivé dojmy a exponoval jsem se pro Javořinu tak, že jsem byl prohlašován za zrádce. Myslím, že i Vy byste od nás si odnesl dojmy podobné. Kdybyste chtěl mít diskusi, mohla by býti, ale bylo by dobré, kdyby se věc předem upravila tak, že by se nemluvalo „de omnibus et quibusdam aliis”, nýbrž o několika věcech určitých a aby byl přímý „maršálek”, který by dobře ovládal věc a dovedl diskusi držet v mezích věci programové. Ale zdá se mi, že dnes byste u nás nenalezl lidí něco znamenajících, kteří [by] měli čas a chuť k takové diskusi. A o lidi málo vlivné a nepožívající vážnosti není co stát. Bylo by to bezvýsledné. Těše se na další naše písemné i vědecké styky pozdravuji Vás vřele

Váš oddaný

Bidlo

15.

List Konecznego do Bidla, Wilno 20 XI 1928

Wielce Szanowny Panie Kolego!

Bardzo dziękuję za łaskawy i miły list. Miły zwłaszcza tą otuchą, z jaką Pan patrzy na stosunki polsko-czeskie. Cóż może być przyjemniejszego dla mnie, jak wiadomość, że w Czechach sympatyte do Polski wzrastają – a skoro tak jest, ma Pan Kolega zupełną słusznosc, że lepiej nie psuć toku sprawy żadnemi Konferencyami itp.

Był jstę łaskaw obrócić moji pozornosc na mezery v mé bibliografii. S tím mám vždy samou ostudu – při každé příležitosti něco se zapomene a vynechá. Slíbil jsem, že do Pamětní knihy naší university (desetiletí – na podzim 1929) bibliografii svoji uložím; možná, že to v době hlavních prázdnin 1929 nějak spořádám. Prozatím spomněl jsem sobě ještě něco do své bibliografie české: Za mladých ještě let vycházel v Krakově měsíčník

⁴⁷ F. K o n e c z n y, *Różnolitość cywilizacyjna Słowiańszczyzny*, „Przegląd Powszechny” R. 42, t. 168, 1925, s. 257–282; R. 43, t. 169, 1926, s. 21–46.

⁴⁸ W 1923 roku Bidlo odwiedził Polskę w celu odnowienia kontaktów naukowych oraz kupna literatury historycznej i słowianoznawczej dla czeskich szkół wyższych.

„Ognisko”, redagován Stanisláwem Estreicherem⁴⁹. Tam umístnil jsem životopisy Palackého a Riegra⁵⁰. Pamatuji se dobře, že biografie Palackého byla zpracována v jisté části přímo z pramenů, a že v některých záležitostech zjistil jsem jisté nové detaily; ale dnes z paměti nedovedu se již v tom orientovati. V polovině prosince budu v Krakově a zařídím si kwerendu po těch ohlasech mládí. Připadá mi, že kdyby u nás poměry vydavatelské se zlepšily, vydal bych svazek svých českých článků – ovšem všecho reviduje a něco ještě přidává. Ale to blouznění, aspoň prozatím!

Těžko věřit, že bych Vám nebyl zaslal „Różnolitość kulturalną Słowiańszczyzny”, jak by to bylo možné?! Jestli [se] ještě v mém krakovském bytu nějaký otisk [najde], přešle Vám jej dcera, případně dotyčné sešity „Przeglądu Powszechnego”, kdež to bylo tištěno.

Jagiello i Witold ano v „Przewodniku Naukowym i Literackim”⁵¹, ale byl též otisk v kněhkupeckém obratu. Dotyčné Rozprawy Akademie t. XXIV, 1889, a XXVIII, 1891. Kromě toho několik „Komunikátův”; mezi nimiž Zpráva z archivu vatikánského 1891 aneb 1892.

„Litwa a Moskwa w drugiej połowie XV w.” – wyjdzie nakładem tutejszego Tow[arzystwa] Naukowego; po Nowym roku mają druk rozpocząć. W najbliższym zeszytce „Ateneum Wileńskiego” będzie „Wiadomość o stanie ludu wiejskiego w W. X. L., z roku 1447”⁵². – „Nauka o cywilizacyi” (ok. 30 ark.) przepisuje się właśnie na maszynie.

Jakie ma Szanowny Pan plany na lato 1929? Jakby to było ładnie, gdyby nas kilku zjechało się razem choćby na dwa tygodnie? I proszę przyjechać koniecznie jeszcze raz do Wilna; może w delegacyi z Pragi jesienią 1929? Ale o tem wszystkim... „daj Boże dożyć”!

Proszę przyjąć serdeczne wyrazy i uścisk dłoni wraz z zapewnieniem niezmiennego poważania

Fel. Koneczny

16.

List Konecznego do Bidla, Wilno 15 II 1929⁵³

Wielce Szanowny Panie Kolego!

Jestem winien Panu najserdeczniejsze podziękowanie; prawdziwie mocno mię Wpan zobowiązał.

⁴⁹ Stanisław Estreicher (1869–1939) – historyk prawa i doktryn politycznych, bibliograf. Profesor i rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego.

⁵⁰ František Ladislav Rieger (1818–1903) – czołowy politik orientacji staroczeskiej, zięć i politikzny spadkobierca Františka Palacký’ego.

⁵¹ F. K o n e c z n y, *Jagiello i Witold podczas unii krewskiej 1382–1392*, Lwów 1893, ss. 212. Odbitka z „Przewodnika Naukowego i Literackiego”.

⁵² F. K o n e c z n y, *Wiadomość z roku 1447 o stanie ludu wiejskiego w Polsce czy na Litwie?*, „Ateneum Wileńskie” R. 6, 1929, s. 8–15.

⁵³ W oryginału podano rok 1928, według kontekstu jednakże niewątpliwie chodzi o rok następný.

Ferie Bożego Narodzenia spędzałem w Krakowie, a przedłużyły się mimo woli, gdyż nie mogłem puścić się w podróż z powodu zasp śnieżnych. Wróciliśmy do Wilna dopiero 24 stycznia. Zastałem tu zaszczytne i miłe zawiadomienie o wyborze na członka Král[ovské] České Společnosti,⁵⁴ co cením sobie bardzo i będě się starał zasłużyć się na dobre imię pośród dostojnego pobratymczego grona.

Rád bych sebral své články o věcech českých a záležitostech česko-polských a vydal je ve zvláštní knížce, přidaje essai o poslední době – ale musím dočkati, až se poměry vydavatelské u nás zlepší. Teď jsou opravdu mizerné. K[u] př[íkladu] II svazek „Dziejów Rosyi”⁵⁵ čeká sedmý již rok (třetího mám již v rukopisu více než 15 archů tisku); možná, že konečně letos bude vydán zdejším Towarz[ystwem] Naukowem, ale jistě to není, ačkoliv schváleno ode dávna. Ne máme peněz ani na vydání Rocznika! „Ate-neum Wileńskie” dvakrát již „viselo na vlásku” – ačkoliv vydaje má malé, neboť neplatí honoráře, což se u nás takřka teď rozumí samo sebou.

„Nauka o cywilizacyi”⁵⁶ bude za dva měsíce úplně ukončená. Vydati jej na světlo denní jest ochotná poznaňská firma „św. Wojciecha” (závod milionářský). Opisuje se na stroji a kapitola po kapitole do Poznania se zasílá. Schváleno spis ten (přes 30 archů) zadraditi do budžetu 1929, „bude-li jen nějak možna”. Výmluvná klauzule?

Ještě lepší příklad: Jistá firma obrátila se na mě sama s návrhem populárně-historického spisu o Cześćochowie, s ilustracemi. Lhůta byla smluvená do 15. dubna. Vyplaceno mi bylo 1.000 zł à conto, a když jsem ke konci prosince zaslal jim část rukopisu, odepsali, abych s pokračováním nespíchal, poněvadž ve včilejších poměrech nebude jim možno atd.

Člověkoví, kterýž uvykl tisknouti ihned všecko, co spíše, a kterýž měl vždy vydavatelských ofert až přespříliš, těžko jest v té době „nie wyskoczyć ze skóry”.

Jediná rada, zůstati naživu ještě hodně dlouho, až se to „přetrhne”, a dočkati renaissance knihy a... honoráře autorského. Tak též míním učiniti a dělám Vám návrh, aby jste se odhodlal na totěž, aspoň na 20 let. Tak ještě vydáme leccos, já dočkám se vydání mých českých rozprávek a přidám k nim článek z Dějin Král[ovské] Č[eské] Společnosti.

Prozatím račtež, Velevážený Pane Kolego, přijati mé nejsrdečnější díkůvzdání a vyjádření upřímné a hluboké úcty

F. Koneczny

17.

List Bidla do Konecznego, Praga 15 VIII 1929

Velectěný pane kolego!

Vrátiv se z Karlových Varů, kde jsem léčil moje zažívací ústrojí, našel jsem doma Vaši novou knihu „Dzieje Rosji II.”. S velikým zájmem jsem se pustil do čtení a shledal

⁵⁴ W 1928 roku Koneczny został wybrany członkiem Królewskiego Czeskiego Towarzystwa Naukowego.

⁵⁵ F. K o n e c z n y, *Dzieje Rosji. Litwa a Moskwa w latach 1449–1492*, t. 2, Wilno 1929, ss. 304.

⁵⁶ F. K o n e c z n y, *O Wielości cywilizacji*, Kraków 1935, ss. 320.

jsem tam mnoho nového. Přijměte moje uctivé díky. Poněvadž okolo 10. září se chystám přijet do Krakova⁵⁷, doufám, že Vás tam zastihnu.

S vřelým pozdravem Váš

oddaný

Bidlo

18.

List Konecznego do Bidla, Poznań 27 VIII 1929

Bardzo nas ucieszyła wiadomość, że się okolo 10 IX zobaczymy w Krakowie. Prosimy o nas pamiętać. Będziemy z powrotem w Krakowie 6 września (září) i oczekujemy. Łączę wyrazy głębokiego poważania

F. Koneczny

19.

List Konecznego do Bidla, Kraków 16 VI 1932

Wielce Szanowny Panie Kolego!

Odpusťtež, že Vás sužuji, a to v záležitosti mého článku „Św. Waclawa kult w Polsce”. Byl zaslán „Národnímu Výboru” (III. Josefská 8) dne 2. XI. 1930. Na můj dotaz z 22. II. 1931, zdali Výbor obdržel můj rukopis, bylo mi sděleno d. 3. III. 1931, že ano, a článek můj bude vytištěn v II. díle Sborníku⁵⁸. Potom, když minul celý rok, dne 14. III. 32, psal jsem opětně Výboru – tentokrát ale neobdržel jsem vůbec žádné odpovědi.

Kdybyste, Velectěný Pane Kolego, příležitostně mohl se poinformovati, kdož jest spiritus movens onoho Výboru a jaká jest adresa bytu (abych se mohl obrátiti k osobě konkrétní) – byl bych velmi povděčen. Rád bych míti aspoň rukopis zpět, opisu nemám.

Ale przy sposobności pragnąłbym też dowiedzieć się, co slychać u Pana Kolegi, jak zdrowie syna, jak Pan sam czuje się w te czasy – i kiedy znowu będę miał przyjemność powiatać Pana w Krakowie.

Obávám se, že já již zlaté Prahy více neuvidím. Léta rostou a poměry se horší.

Proszę przyjąć najserdeczniejsze wyrazy od swego zawsze oddanego

F. Koneczny

20.

List Bidla do Konecznego, Praga 20 VI 1932

Velectěný pane profesore!

Děkuje Vám vřele za Váš milý dopis sděluji Vám především, že Váš článek se bude

⁵⁷ We wrześniu 1929 roku Bidlo pojechał na kwerendę do Krakowa i Poznania, zob. nízej.

⁵⁸ Dwa listy Komitetu Narodowego dla Obchodów Tysiąclecia św. Waclawa (Národní výbor oslav svatováclavského tisíciletí, dat. 30 VI 1930 i 3 III 1931) podpisane przez Karla Stloukala i Jana Kaprasa zachowały się w spuściznie Konecznego w Bibliotece Narodowej w Warszawie.

brzy sázet! Není tomu dávno, co jsem sám se poptával u Dra Karla Stloukala⁵⁹ (v Muzeu), kdy už vyjde svatováclavský sborník. Bylo mi řečeno, že I. díl jeho vyjde co nejdříve. Váš článek má být v II. díle. Bude-li II. díl tak rychle pokračovat, jako I., je „naděje“, že díl II. vyjde za 2 až 3 leta – to je ovšem moje kombinace. Jakmile se setkám se Stloukalem, domluvím mu a poukážu na Vás.

Co se týče Vašeho dotazu na mého syna a na mě, nemohu bohužel Vám sdělit mnoho pěkného. Můj syn⁶⁰ zemřel na počátku listopadu roku 1931, a to po dlouhém ležení doma. Žádal nás, abychom jej na čas vzali domů ze sanatoria, by si spravil žaludek, ale jak přijel domů, začaly horečky, které mu trvaly 10½ měsíce, až jej zdolaly. Můžete si pomyslet, co jsme za tu dobu vytrpěli.

Moje zdraví je velice nepevné. Letos v polovici května jsem onemocněl chřipkou a od té doby se nemohu řádně zotavit. Poněvadž můj lékař stále ještě zjišťuje všelijaké pozůstatky chřipky, proto se nemohu vydat ještě ani na letní byt, abych dýchal lepší vzduch. Přesto pořád ještě konám všechny povinnosti i dobrovolné studium jako dříve – neboť nemohu žít nečinně. Ač churav, řídil jsem sjezd delegátů východoevrop[ských] společností historických⁶¹ (mezi nimiž bylo několik Poláků: Handelsman, Bujak⁶², Łopaciński⁶³, Manteuffel⁶⁴).

Kulturní práce mají špatné vyhlídky, vláda škrtí subvence a dotace. Nám úředníkům nakládá hrozné daně důchodové. Letošní rok je velmi nepříznivý a budoucí nebude asi lepší.

Z Vašeho dopisu soudě, vede se Vám na Vašem „zámku“ dobře. Doufám, že do „Zlaté Prahy“ přece ještě zavítáte. Já se chystám napřesrok do Varšavy na mezinárodní sjezd historiků – bude-li.

Vaší velectěné paní choti, dceři a celé rodině přeji všeho zdaru a zdraví a Vám pak mladistvou plodnost vědeckou.

Přijměte můj uctivý pozdrav!

Váš oddaný

Bidlo

4. díl mé „Jednoty“⁶⁵ Jste jistě obdržel jakožto člen Král[ovské] české společ[nosti] nauk. Proto jsem Vám ji neposlal.

⁵⁹ Karel Stloukal (1887–1957) – historyk i archiwista, profesor historii powszechnej w Uniwersytecie Karola.

⁶⁰ Syn Bidla Jaroslav zmarł w wieku młodzieńczym.

⁶¹ Mowa o Federacji Towarzystw Historycznych Europy Wschodniej, której prezesem wybrano w sierpniu 1933 roku Bidla.

⁶² Franciszek Bujak (1875–1953) – historyk dziejów gospodarczych. Prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego. Profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, a następnie Lwowskiego.

⁶³ Hieronim Łopaciński (1860–1906) – językoznawca, etnolog, historyk regionalista.

⁶⁴ Tadeusz Manteuffel (1902–1970) – mediewista. Profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego. Dyrektor Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk.

⁶⁵ J. B i d l o, *Jednota bratrská v prvním vyhnanství, t. IV (1587–1595)*, Praha 1932.

21.

List Konecznego do Bidla, Kraków 21 VII 1932

Velectěný Pane Professore!

mnohé díky za dopis a za informaci. Již Vás nebudu sužovati v té záležitosti, ani se u „Výboru Svatováclavského” poptávati. Ať! Připočítám to k zábavným epizodám života, když zlá vůle – jak vidím – jest vyloučená.

Bohužel, obsahuje Váš dopis věst' jinou, jež jest truchlivá. Již od listopada, a nic Jste nepsal! Soucit náš jest upřímný a stálý; celá moje rodina plná jest citů přátelských k Vám a Vašemu Domu.

Co jest s tou chřipkou, že lékař raději zdržuje Vás v Praze, než nechati Vás odebrati se na letní byt? Podivný případ! Obyčejně lékař vyhání pacienta do hor. Když budete moci vyjet a potřeboval byst vzduch lahodný a klima rovné, bez extrémů, porad'ťež se s lékařem, zdali Luhačovice nebyly by vhod? Jest tam vzduch takový, jemuž v polštině praví se „powietrze mydlane”.

Budete-li napřesrok ve Varšavě, navštivte též za[j]isté Krakov. Aspoň na tři dny! Ale úplně bez práce, vůbec „bez cíle” – dla przyjemności, pogadanki, a powrót przez Tatr? Ja do Warszawy na zjazd nie pojedę. Zamieniam się w pustelnika na swoim Salwatorku. Mam już dosyć nieprzyjemności i złości ludzkiej! Pracować będę dalej nad swoją teorią cywilizacyi, ale w „świecie” mię nie ma. Spotkał się Pan zapewne z recenzją Chodynickiego w „Kwartalniku Hist[orycznym]”?⁶⁶ Nie chciałem odpowiadać, ale Modelski⁶⁷ zmusił mię niemal do napisania odpowiedzi – a gdy ją napisałem, nie umieszczono jej, chociaż wyszły już od tego czasu 3 zeszyty „Kwartalnika”!!

Pozwalam sobie załączyć kopię tej repliki. A tom III^{ci} „Dziejów Rosji”⁶⁸ od 9 lat leży w Wilnie. Zażądałem przed dwoma miesiącami zwrotu rękopisu i... nie otrzymałem odpowiedzi. Może zaginął?

Tomu IV „Jednoty” bynajmniej nie otrzymałem. Bardzo się cieszę, gdy nadejdzie, a ciekaw jestem niezmiernie. Tymczasem proszę przyjąć od nas wszystkich najserdeczniejsze wyrazy

F. Koneczny

22.

List Bidla do Konecznego, Špindlerův Mlýn 27 VII 1932

Velectěný pane profesore!

Váš milý dopis mě zastal v horách, v Krkonoších pod Sněžkou – ve velmi pěkném městečku, bohužel přeplněném Židy, českými i německými. Jsem tu pět neděl a za týden se vrátím zase do Prahy, abych se připravoval na školní rok.

⁶⁶ K. Chodynicki, [rec.] F. Koneczny, *Litwa a Moskwa w latach 1449–1492*, „Kwartalnik Historyczny” R. 44, 1930, s. 386–408.

⁶⁷ Teofil Emil Modelski (1881–1967) – mediewista, redaktor naczelný „Kwartalnika Historycznego”. Profesor Uniwersytetu Lwowskiego, a następnie Wrocławskiego.

⁶⁸ F. Koneczny, *Dzieje Rosji. Schylek Iwana III 1492–1505*, t. 3, Londyn 1984, ss. 268.

Přijměte moje vřelé díky, Vy, Vaše paní a rodina za soustrast s úmrtím mého syna. Vážím si velice Vašeho účastenství! Dosud tu ztrátu cítím.

V poslední době mě velice dojala a rozrušila smrt prof. Novotného,⁶⁹ autora velkých „Českých dějin“⁷⁰, které zůstaly torzem. Byl to můj dobrý a vlastně jediný přítel, se kterým ruku v ruce jsem často bojoval se svými nepřiznivci a nepřáteli, mezi které počítáme zejména také Pekaře⁷¹. Ztráta Novotného je velkou ztrátou české historiografie a pro mě oslabení mé pozice v českém vědeckém životě.

P. Chodynického⁷² jsem poznal v r. 1930 na sjezdě historiků ve Varšavě. Měl jsem tam referát, který byl obsahem mé IV. knihy o „Jednotě bratrské“. Pan Chodynicki polemizoval, ale já jsem jej odrazil tak, že mi Kolankowski⁷³ gratuloval a sdělil, že mnozí jeho kolegové tomu byli velice rádi. Vaše odpověď⁷⁴ je velmi působivá – protože věcná. Po zásluze Jste také odhalil jeho zlou vůli. Osobně není Ch. nikterak sympatický. Divím se, že Vaše odpověď dosud nebyla uveřejněna. Patrně ji poslali Ch-ému k replice a on se na repliku nevzmůže.

Velmi rád se zastavím v Krakově na cestě do Varšavy – ovšem „Jove fausto“ – v našem věku, „w podeszłych latach“ není radno dělati plány dlouhodobé. Moje zdraví je sice teď lepší, ale mám konstituci tak choulostivou, že se držím jen krajní opatrností v každém směru.

Moje přání je zakončit svou vědeckou práci synthesí „dějin východní Evropy“ – jako zvláštního kulturního celku, byzantsko-ruského. Jsou to mé přednášky, kterým nyní dávám poslední formu.

Co se týče Vašeho článku o sv. Václavu, myslím, že by přece bylo dobré, abyste dopsal vydavatelům stran do...iho[?] sborníku; tím byste je pobídl k větší péli a rychlosti. Zdá se, že smrt biskupa Podlahy⁷⁵ přispěla k zdržení edice, neboť Podlaha dával peníze.

„Jednotu“ Vám pošlu hned, jak se vrátím do Prahy; stalo se asi omylem, že Vám dosud nebyla zaslána ze Společnosti Nauk.

Připojuji uctivé poručení Vaší paní a dceři a pozdravuji Vás vřele
Váš oddaný

Bidlo

⁶⁹ Václav Novotný (1869–1932) – historyk, mediewista. Profesor historii czechosłowackiej Uniwersytetu Karola w Pradze.

⁷⁰ V. N o v o t n ý, *České dějiny I*, t. 1–4, Praha 1912–1937.

⁷¹ Josef Pekař (1870–1937) – historyk, prekursor historii gospodarczej i społecznej. Profesor historii czechosłowackiej Uniwersytetu Karola w Pradze.

⁷² Kazimierz Chodynicki (1890–1942) – historyk Europy Wschodniej. Profesor Uniwersytetu Wileńskiego, a następnie Poznańskiego.

⁷³ Ludwik Kolankowski (1882–1956) – historyk, badacz dziejów Polski w XV i XVI wieku. Prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego. Profesor Uniwersytetu Lwowskiego, a po drugiej wojnie światowej założyciel i pierwszy rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

⁷⁴ F. K o n e c z n y, *Polemika z Kazimierzem Chodynickim*, „Kwartalnik Historyczny” R. 50, 1936, s. 175–178.

⁷⁵ Antonín Podlaha (1865–1932) – historyk, teolog i ksiądz. Dziekan Kapituły Metropolitalnej św Wita na Zamku Praskim.

23.

List Bidla do Konecznego, Praga 17 VII 1935

Velectěný pane kolego!

Děkuji Vám vřele za to, že na mě pamatujete a že Jste mi poslal důkaz toho svou novou knihou opatřenou přátelským věnováním⁷⁶. Prozatím jsem jí jen listoval a jen některé partie přečetl, soustavně to budu moci dělat někdy jindy. Obdivuji Vaši erudici a rozhled i odvahu pustit se do věci tak rozsáhlé. Je to vlastně sociologické studium, které Jste napsal, pro fachovce-historika trochu abstraktní, ale není pochyby, že málo historiků má dostatek takovýchto vědomostí jako základu řádné synthesy všeobecně-historické. Mě samého otázka civilisací nebo, jak já říkám, kultur, vždycky zajímala a proto mi Vaše kniha přichází velice vhod.^{x)}

Obírám se již delší dobu syntesou dějin východoevropských pojímaje východní Evropu jako vlast speciální kultury byzantsko-ruské. Rád bych vydal tiskem své přednášky. Avšak neustále jsem vyrušován mnoha jinými zájmy, spojenými s různými funkcemi ve vědeckých korporacích. Také moje zdraví není zcela bezvadné. Hlavně trpím dlouhým[?] pomalým trávením (proto nevečeřím) a choullostivostí průdušek (bronchií), takže často trpím jejich katarrhem.

Podle knihy a Vašich plánů, na její obálce ohlášených, vidím, že Vaše zdraví ve Vašem polovičním venkově je dobré a doufám, že i rodinné Vaše poměry Vám dopřávají dostatek klidu k práci. Já sám se cítím nejmšťastnějším, když nejsou rušen žádnými mimořádnými vedlejšími záležitostmi mohu se pohroužit do svého studia.

Letošní své prázdniny (v srpnu a kousek září) chci strávit v Mariánských Lázních.

Přeje Vám všeho nejlepšího, pozdravuji Vás uctivě a upřímně a prosím, abyste paní choť, dceři a celé rodině tlumočil projev mé zvláštní úcty.

Váš oddaný

Bidlo

^{x)} Musím poznamenat, že mě překvapuje veliký počet polské literatury exoticky-cestopisné. Sieroszewského⁷⁷ a Ossovského⁷⁸ znám sám.

⁷⁶ F. K o n e c z n y, *O wielości cywilizacyj*, Kraków 1935.

⁷⁷ Waclaw Sieroszewski (1858–1945) – sybirak, pisarz, podróżnik, działacz niepodległościowy związany z Józefem Piłsudskim.

⁷⁸ Stanisław Ossowski (1897–1963) – socjolog, metodolog nauk społecznych, teoretyk kultury. Profesor Uniwersytetu Łódzkiego, a następnie Uniwersytetu Warszawskiego.

THE EXCHANGE OF LETTERS BETWEEN
FELIX KONECZNY AND JAROSLAV BIDLO

SUMMARY

The present publication contains an exchange of thirty letters between the Polish historian Feliks Koneczny and his Czech friend Jaroslav Bidlo written in the period 1896–1935. Their correspondence primarily concerns issues connected with the research interests of both scholars. It also touches on the subject of Polish-Bohemian political and cultural relations. Their acquaintance dated back to the nineteenth century, when Bidlo studied at the Jagiellonian University. The letters are held by the National Library in Warsaw and the Masaryk Institute at the Archive of the Academy of Sciences of the Czech Republic in Prague.

SŁOWA KLUCZOWE:

historia historiografii, naukowe stosunki polsko-czeskie

KEYWORDS:

the history of historiography, Polish-Bohemian scholarly exchanges

PIOTR HORDYŃSKI

KOLEKCJA JANA PONĘTOWSKIEGO.
WSTĘP DO OPISU ZAWARTOŚCI

Dwie rzeczy da się powiedzieć o zbiorach zgromadzonych przez Jana Ponętowskiego (około 1530–1598), opata w Hradište, w Ołomuńcu na Morawach w latach 1577–1587. Po pierwsze, była to jedna z najcenniejszych polskich kolekcji sztuki w XVI wieku, po drugie, zapewne nigdy nie uda się szczegółowo poznać całej jej zawartości, gdyż znaczna jej część uległa rozproszeniu. Często była pokrótce tylko wzmiankowana, dwukrotnie nieco dokładniej omówiona została jako całość przez Leszka Hajdukiewicza i Tadeusza Chrzanowskiego¹, zaś kilka innych publikacji dotyczyło tylko jej fragmentów². Materiały do monografii kolekcji Ponętowskiego zbierał Kazimierz Piekarski, lecz uległy one zniszczeniu podczas II wojny światowej, później prezentację jej zawartości zapowiadał, lecz zamiaru nie zrealizował Leszek Hajdukiewicz; rozpoczęła przed laty taką pracę Anna Lewicka-Kamińska, sporządzając przerisy opraw i notatki z ich opisami, którym towarzyszyły niekiedy informacje o zawartości książek³.

Dokładne naukowe opracowanie tej kolekcji wymagać będzie badań w kilku dziedzinach: grafiki, historii książki i jej oprawy, rzemiosła artystycznego. Wstępem do ta-

¹ L. Hajdukiewicz, *Jan Ponętowski, opat hradyski, bibliofil, miłośnik sztuki. Materiały do życiorysu*, „Roczniki Biblioteczne” 14, 1970, s. 485–529; T. Chrzanowski, *Uwagi o intelektualistach-kolekcjonerach w Polsce na przełomie renesansu i baroku*, [w:] *Mecenas, kolekcjoner, odbiorca. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Katowice, listopad 1981*, Warszawa 1984, s. 121–145.

² Z. Ameisenowa, *Dwa nieznanne polskie znaki książkowe z XVI wieku*, Kraków 1947; A. Lewicka-Kamińska, *Nieznanne ekslibrisy polskie XVI wieku w Bibliotece Jagiellońskiej*, Kraków 1974; J. Samek, *Pastorał i mitra z daru opata Jana Ponętowskiego w zbiorach Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Opuscula Musealia” 5, 1991, s. 87–92; P. Hordyński, *Grafika włoskiej proveniencji z kolekcji Jana Ponętowskiego w Bibliotece Jagiellońskiej*, [w:] *Amicissima. Studia Magdaleny Piwocka Oblata*, Kraków 2010, s. 217–221, 661–671.; P. Hordyński, *Pochody ceremonialne Habsburgów. Trzy rolki akwafortowe z XVI w. z kolekcji Jana Ponętowskiego w Bibliotece Jagiellońskiej* [w druku].

³ Biblioteka Jagiellońska, sygn. rkps Przyb. 223/80.

kiej pracy winna być próba zestawienia listy istniejącej części tego zbioru i tego co wiemy lub możemy się domyślać o jego zaginionej zawartości. Mówią dziś o nim same obiekty, znajdujące się dziś w zbiorach graficznych, starych druków i rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej oraz w innych miejscach, a także źródła pisane, przede wszystkim sporządzony własnoręcznie przez Jana Ponętowskiego spis książek i dzieł sztuki ofiarowanych Uniwersytetowi Krakowskiemu, datowany 11 maja 1592 roku.

Wiadomo, że gromadzona w Hradište kolekcja nie w całości została przewieziona do Polski, a część jej pozostała na miejscu, gdyż w Bibliotece Kapitulnej w Strängnäs w Szwecji znalazły się 3 książki z tego zbioru, zrabowane w 1642 roku przez Szwedów na Morawach. Notatki na 2 z nich mówią, że Ponętowski ofiarował je klasztorowi⁴.

Zachowany w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego spis daru Ponętowskiego⁵ liczy 5 zapisanych stron. Pięć pozycji (od *Libellus* [...] do *Turcicus imperator* [...]) napisano na stronie 4 jakby niepewną, drżącą ręką. Spis nie jest zbyt precyzyjny, opisy często są bardzo ogólnikowe, tak że identyfikacja obiektów bywa niekiedy trudna albo zgoła niemożliwa. Pewne przedmioty ujęte są tylko zbiorczo, inne zaś jednostkowo. Spis zawiera 109 pozycji, z których tylko około 1/4 można wskazać jako znajdujące się dziś w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej. Spis jest z grubsza uporządkowany w grupy tematyczne. Pierwsze półtoje strony zajmuje wyliczenie rozmaitych dzieł sztuki: tkanin, obrazów, rolek akwafortowych i nielicznych grafik luzem oraz paramentów liturgicznych, pozostała część spisu (od słów *libri conscripti*) obejmuje książki, a wśród nich inkunabuły i oprawne tomy grafik, kilka rękopisów średniowiecznych (określonych jako książki pergaminowe) i na końcu dzieła prawnicze ofiarowane Collegium Iurisconsultorum. Książki i oprawne zbiory rycin są przemieszane, niektóre opisy książek są mało dokładne, czasem ograniczają się do nazwiska autora albo skróconego tytułu. W niektórych przypadkach można jednak odgadnąć pominięte tytuły lub nazwiska autorów nawet tych dzieł, które nie zachowały się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej. Brak w spisie kilkunastu pozycji będących dziś w posiadaniu BJ i noszących znaki własnościowe Ponętowskiego⁶. Świadczy to o tym, że dar dla krakowskiej Akademii z maja 1592 roku z pewnością nie był darem jedynym.

Nie dotrwały do naszych czasów otwierające spis 2 znaczne zespoły dzieł sztuki, które stanowiły przypuszczalnie najcenniejszą część kolekcji. Stanowiły je tkaniny niderlandzkie, określone jako „tapece [...] virides Flandricae” – było ich 14 (większych i mniejszych) oraz obrazy flamandzkie malowane na płótnie w liczbie 26. Bliżej nieokreślonych obrazów na desce było 7 sztuk. Nie zachowały się także wymienione w spi-

⁴ E. Barwiński, L. Birkenmajer, J. Łoś, *Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji*, Kraków 1914, s. 123–124.

⁵ Regestrum rerum donatarum Sacro Collegio Cracoviensi per Reverendissimum Dominum Ioannem Ponethowsky [...] anno domini 1592, sygn. 16330.

⁶ Rkps. 1462, Cim. 5693, Cim. 5746–7, Cim. 5748–9, Cim. 5875, Cim. 6024, Theol. 9687, brak też w spisie tek rycin 150, 151, 154, 209 (i zrabowanej przez okupanta niemieckiego teki 155), 2 V Alb., 1008–1009 III Alb.

sie paramenty liturgiczne, gromadzone najprawdopodobniej nie tyle jako przedmioty użytkowe, lecz jako dzieła rzemiosła artystycznego. Były wśród nich między innymi: ornat, obrusy ołtarzowe, manipularze, bursy na korporał (czerwona i biała z perłami), chusty do nakrywania kielicha i pastorał francuski. W Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego znajdują się natomiast inny pastorał i infuła zdobione haftem.

Rękopisy średniowieczne (5 w 7 wol.) w odręcznym spisie określone jako *libri pergamenei* prawie w komplecie przetrwały w zbiorach rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej. Wszystkie są czeskimi manuskryptami iluminowanymi, zaś jeden z nich stanowi szczególną osobliwość, gdyż zawiera częściowo nieukończone miniatury⁷. Rękopisy te to jedyne dziś zabytki sztuki średniowiecznej w kolekcji Ponętowskiego.

Zachowane inkunabuły i druki XVI wieku w liczbie 20 to zapewne tylko ułamek istniejącej kiedyś większej biblioteki. Znajdujące się w zbiorach lub znane nam tylko z tytułów książki dotyczą przeważnie tematyki religijnej i historycznej, jest też trochę emblematyki oraz dzieł prawniczych, trafiają się nawet dzieła matematyczne. Szczególnie dużo jest ksiąg bogato ilustrowanych, a wiele z nich, zwłaszcza te opatrzone sygneturami „Albumy”, to w istocie zbiory rycin.

Większość książek ma cenne artystyczne oprawy, pochodzące przeważnie z lat 80. XVI wieku, a niemal wszystkie zostały wykonane na zamówienie właściciela kolekcji. Na szczególną uwagę zasługuje dziesiątka opraw tekstylnych z czerwonego aksamitu lub zielonego jedwabiu, z których kilka zdobionych jest haftem, srebrną nicią, perłami i koralami. Powstały one zapewne w Czechach lub na Morawach, podobnie jak zdobione haftem pastorał i infuła w zbiorach Muzeum UJ. Inne oprawy wykonano ze skóry bogato zdobionej złożonymi najczęściej tłoczeniami: supereklibrisami Ponętowskiego w kilku rodzajach lub plakietami. Pośród nich większość to plakiety figuralne, z których najczęściej, bo na 11 oprawach, powtarzają się dwie (z Trójcą Św. i z Dawidem), występujące parami – pierwsza na przedniej, druga na tylnej okładce. Pozostałe pojawiają się tylko raz, zaś na kilku oprawach występują plakiety ornamentalne. Niemal wszystkie oprawy skórzane również powstały w Czechach lub na Morawach i mają dość jednolity charakter: zdobią je stemple (motywy roślinne, kandelabrowe, łańcuchy, linie) bądź radełka (personifikacje cnót, głowy w medalionach i inne.), których większość pojawia się na kilku różnych tomach. Tylko 3 oprawy: Cim. 5693 oraz teki rycin 153 i 209, jak stwierdza A. Lewicka-Kamińska⁸, są krakowskiego pochodzenia. Obcięcia bloków wielu książek są pokryte ornamentem lub tylko złożeniem.

Najlepiej znana i najlepiej zachowana jest graficzna część zbioru, obejmująca ponad 900 rycin z XVI wieku w 9 oprawnych tomach (dziesiąty został zrabowany przez okupanta podczas II wojny światowej), ponadto 3 akwafortowe rolki przedstawiające korowody podczas procesji koronacyjnej lub ceremonii żałobnych cesarzy z rodu Habsburgów. Rolki te miały po około 12 m długości, dziś tylko 1 jest naklejona na płótno,

⁷ Z. A m e i s e n o w a, *Rękopisy i pierwodruki iluminowane Biblioteki Jagiellońskiej*, Wrocław 1958, s. 89–92.

⁸ *Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 1, Kraków 1966, s. 164.

dwie inne zachowały się jako serie luźnych rycin pozbawionych podkładu. Warto podkreślić, że są to odbitki różniące się w szczegółach od egzemplarzy w obcych zbiorach. Kilkaset grafik zawierają też bogato ilustrowane książki w zbiorach starych druków i tak zwane albumy w zbiorach graficznych, ponadto kilka cennych rycin umieścił kolekcjoner na wyklejkach książek. Ponad 4/5 zbioru grafik to sztuka niderlandzka, w drugiej kolejności włoska, stosunkowo skromnie reprezentowana jest grafika niemiecka i francuska. Zdecydowana większość to ryciny w technikach metalowych (niedużo jest drzeworytów, jeśli pominąć ilustracje książkowe). Przeważająca ich część powstała w latach życia Ponętowskiego, kolekcjoner kupował też nieraz nowsze odbitki ze starszych płyt. Nieliczne ryciny pochodzą z 1. połowy XVI wieku, zaś całkowicie brak grafiki średniowiecznej. Przeważa tematyka religijna, wiele jest alegorii odnoszących się do wiary, moralności, porządku kosmicznego, obecna jest tematyka historyczna, polityczna i portrety osób, a także ponad setka widoków zabytków Rzymu. Spis wymienia również atlas Orteliusa i 2 mapy, które się nie zachowały; kilka map jest wmieszanych pomiędzy ryciny w oprawnych tomach.

Jan Ponętowski bardzo dbał o upamiętnienie swojej osoby. Już w wydany w 1569 roku jego dziełku *Krotki Rzeczy Polskich Seymowych [...] commentarz [...]*⁹ dwukrotnie wytłoczono herb w otoku z inicjałami autora i wiersz poświęcony temu herbowi. Rysy kolekcjonera ukazuje srebrny pozłacany medal z jego popiersiem i datą 1582¹⁰, zaś *Gniazdo cnoty* Bartosza Paprockiego obok genealogii rodu zamieszcza imaginacyjny drzeworytowy portrecik opata. Ponętowski starał się też zawsze o zwrócenie uwagi na swą osobę jako właściciela. Jego herb zdobi pastorał w zbiorach Muzeum UJ, zaś na okładkach wielu książek i albumów umieszczono supereklibrisy, znane są 4 ich rodzaje. Występują one zazwyczaj parami, jeden na górnej, drugi na dolnej okładzinie: częściej z czteropolową tarczą (herby Leszczyc, Odrowąż, Lis i Poraj) – typ I i II wg K. Piekarskiego¹¹, rzadziej z pojedynczymi herbami (Leszczyc lub Odrowąż) – typ III i IV; piąty supereklibris z herbem Leszczyc w wieńcu użyto tylko raz (na oprawie Cim. 8326). Supereklibris herbowy pojawia się też na jednej ze zdobionych haftem opraw tekstylnych (Cim. D). Na wielu skórzanych oprawach wytłoczono napis z nazwiskiem i tytułem właściciela, na rękopisach średniowiecznych literami gotyckiego kroju. W kilku tomach odbite są jego ekslibrisy: z pustą tarczą (użyte kilkakrotnie) i 2 inne – z herbem Leszczyc i puttami lub z dwoma herbami i wulkanem, użyte 1 raz. Spis daru z 1592 roku opatrzony został wielką, noszącą datę 1584, misternie wyrzeźbioną pieczęcią opłatkową przedstawiającą trzymane przez smoki tarcze z herbami Leszczyc i Odrowąż, a nad tarczami popiersie anioła, mitrę i kapelusz. W otoku widnieje oczywiście nazwisko i godność właściciela kolekcji.

⁹ Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, Cim. 507.

¹⁰ Pozostaje on w zbiorach Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego w Krakowie; opisali go E. R a c z y ń s k i (*Gabinet medalów polskich*, Berlin 1845, t. 1, No. 55c), J. S. B a n d t k i e (*Historia Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 1821, s. 52) i E. H u t t e n - C z a p s k i (*Catalogue de la collection des médailles et monnaies polonaises*, vol. 2, St. Petersburg–Paris 1872, s. 243–244).

¹¹ K. P i e k a r s k i, *Supereklibrisy polskie od XV do XVIII wieku*, Kraków 1929, tabl. 19–22.

Dzisiaj kolekcja Ponętowskiego jest bardzo cennym zbiorem grafiki, książki ilustrowanej i artystycznej oprawy XVI wieku. Trudniejsza do oceny jest wartość biblioteczki, zachowanej w stanie szczątkowym. Leszek Hajdukiewicz powątpiewał w naukową aktywność Ponętowskiego¹², jednak tematyka znacznej ilości książek i rycin może wskazywać na jego zainteresowanie historią, a zwłaszcza nieodległymi w czasie wydarzeniami politycznymi.

Rzuca się w oczy to, że w spisie swego daru Ponętowski często podkreśla jakość materiału i zalety wykonania, chętnie dodając mówiące o tym określenia: *pulchre scripti, eleganter depictae, artificiose factus, mirabiliter compaginatus, sub veluto rubeo, sub viridi veluto, cum auro, cum argento, cum margaretis*, zwraca też uwagę na obecność ilustracji: *cum imaginibus, cum iconibus*. Nie ulega wątpliwości, że drogocенność lub niezwykłość obiektów miała dla niego duże znaczenie; w jego zbiorze znalazł się pastorał z niezwykłą, bo tekstylną dekoracją, a także oprawy zdobione perłami, tomik z rycinami połączony z planszą do gry w tryktraka, kilka grafik odbitych na żółtym jedwabiu.

Owo poszukiwanie niezwykłości było całkowicie w guście epoki – pobyt Ponętowskiego na Morawach przypadł na lata panowania cesarza Rudolfa II, wielkiego mecenasa sztuki i miłośnika osobliwości. Z pewnością nie można odmówić kolekcjonerowi dobrego gustu. Zainteresowało go malarstwo i tkaniny niderlandzkie, a w zachowanej części zbioru nie spotyka się dzieł niskiej jakości, zupełnie brak na przykład popularnych druków ulotnych. O jego kulturze artystycznej może też świadczyć fakt, że na oprawach rękopisów średniowiecznych napisy i nazwisko kolekcjonera wytłoczone są pismem gotyckim.

Wolno stwierdzić, że Ponętowskim kierowały potrzeby estetyczne, ciekawość świata, duma posiadacza, zamiłowanie do przepychu. Pozostaje tylko pytanie, w jakiej kolejności je ustawić?

Celem publikacji jest dokonanie możliwie kompletnego zestawienia zachowanych do dziś obiektów z kolekcji i przedstawienie dostępnych informacji o jej zaginionej części.

Poniżej zamieszczona została lista dających się dziś zidentyfikować obiektów ze zbioru Ponętowskiego, zachowanych w Bibliotece Jagiellońskiej (w kolejności według sygnatur) i w innych instytucjach. Oprawne teki rycin są wymienione jako jednostki. W nawiasach okrągłych wyszczególniono ryciny i rysunki wklejone do książek i oprawnych tek, a dodane tam przez właściciela. Osobno wymienione też zostały nieliczne rysunki i grafiki, które nie znajdują się w oprawnych tomach. Szczegółowe omówienie całości kolekcji grafiki winno stać się przedmiotem innej, bardziej obszernej pracy.

W dalszej kolejności przytoczony został spis z 1592 roku, dokonany ręką Jana Ponętowskiego. W wypadku obiektów zachowanych wymienione zostały aktualne sygnatury, przy obiektach zaginionych, jeśli było to możliwe i potrzebne, podano uzupełnienia lub objaśnienia wpisów – czasem dość oczywiste, lecz niektóre z nich należy traktować tylko jako przypuszczenia.

¹² L. Hajdukiewicz, dz. cyt. s. 396, 524–525.

BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA

RĘKOPISY

- Rkps 284, t. 1–2. Biblia Latina Alberta ze Sternberku, Czechy między 1371–1378
 Rkps 1307/1, Malogranatum, Liber I–II, Czechy 1402
 Rkps 1307/2, Malogranatum, Liber III, Czechy 1402
 Rkps 1308, Fridericus de Sternberg, Explicationes Psalmorum seu glossa super Psalterium, Ołomuniec, około roku 1400
 Rkps 1462, Missale, Czechy, przed rokiem 1345
 Rkps 1558, Pontificale, Czechy, około roku 1400

DRUKI

Inc. 1354–1355 – Druki współprawne: Platina Bartholomaeus, Vitae pontificum romanorum, Nurembergae, A. Koberger 1481 (Inc. 1354); Lupoldus Bebenburgensis, Germanorum veterum principium zelus et fervor in christianam religionem, Basel, J. Bergmann, 1497 (Inc. 1355). Pierwotnie były współprawne z nimi także 3 inne inkunabuły, dziś w osobnych oprawach z XIX wieku: Inc. 2551, Trithemius Joannes, De scriptoribus ecclesiasticis, Basel, J. Amerbach, 1494 ; Inc. 2518, Reuchlin Joannes, De verbo mirifico, Basel, J. Amerbach, 1494 ; Inc. 2579, Margarita Decretalium, Basel, N. Kessler, b. d.

Inc. 1849, Piccolomini Aeneas Sylvius, Epistolae familiares, Norimbergae, A. Koberger, 1481

Cim. A[?], Haechtanus Laurentius [Laurent van Haecht Goidsenhoven], Mikrokosmos. Parvus mundus, Antwerpen, Gerardus de Tadcus, 1579, [ryt. Gerard de Jode]
 Favoli Hugo, De deis gentium imagines, Antwerpen 1581 [ryt. Philips Galle]

Cim. B, Leisentritt Johann, Christianae et piae precesiones ex orthodoxae et catholicae ecclesiae [...], Budziszyn Ex officina [...] Nicolai Wolrab, 1555

Cim. C, Breviarium Romanum, Venetiis, cura [...] luceantonii Junta [...] impressum, 1524

Cim. D, Breviarium Romanum ex Decreto Sacro sancti Concilii Tridentini, Venetiis, apud Iuntas [Luc' Antonio II Giunta], 1580

Cim. 5746–5747, Vortzeichnus und zceigung des hochlobwirdigen heilighumbs der Stifftkirchen der heiligen Sanct Moritz und Marien Magdalenen zu Halle [...], Halle, [Wolfgang Stöckel], 1520 (na odwrocie karty tytułowej miedzioryt autorstwa A. Dürera: Albertus Elector Brandenburgensis¹³)

Dye zaigung des hochlobwirdigen Hailighumbs der Stifftkirchen aller Hailigen zu wittenburg, Wittenberg, [J. Gronenberg], 1509, zawiera drzeworyty L. Cranacha: Wielka

¹³ F. W. H. Hollstein, *German Engravings, Etchings and Woodcuts ca 1400–1700*, vol. 7, s. 91, nr 100.

seria relikwiarzy wittenberskich – na karcie tytułowej miedzioryt L. Cranacha: Fryderyk Mądry i Jan Stały¹⁴

Cim. 5748–5749, Neun und neunzig Schöne ausserlese Lieder, allen züchtigen Jungfrauen zum Newen Jar Gedruckt, 1586

Negker Jost de, Todtentanz durch alle Standt der Menschen, Wien 1579, zawiera 40 drzeworytów – kopie według Hansa Holbeina; plansza do gry w tryktraka, schowki na pionki i na karty do gry, zeszyt z notatkami

Cim. 5750, Missale Romanum, Venezia, 1516, zawiera liczne drzeworyty kolorowane. Na przedniej wyklejce rycina na żółtym jedwabiu: alegoria ilustrująca wers Księgi Przysłów 4, 23, datowana na rok 1580, podobna do ryciny z sygn. BJ I. 9060; na tylnej wyklejce Typus ecclesiae catholicae, rycina na żółtym jedwabiu, podobna do ryciny z sygn. BJ I. 9041

Cim. 5875, Amman Jost, Gynaeceum sive Theatrum mulierum, Francoforti, 1586, drzeworyty są lekko podkolorowane

Cim. 6024, Manuale parochorum [...] pro provincia Salisburgiensi, Ingolstadii, Ex Officina [...] Davidis Sartorii, 1582

Cim. 8326, Paprocki Bartosz, Gniazdo cnoty, Kraków, z Drukarniey Andrzeia Piotrkowczyka, 1578

Cim. 8416, Cassaneus Bartholomaeus [Chasseneux Barthelemy de], Catalogus Gloriarum Mundi, Francoforti, Impressum Apud Georgium Corvinum, 1579, zawiera 12 rycin Josta Ammana

Cim. 8417, Pontificale Romanum, Venezia [...], Apud Iuntas, 1572, zawiera liczne zapisy nutowe i drzeworytowe ilustracje

Cim. 8426, Missale Parisiense, Parisijs, 1550, na wyklejkach: portret Grzegorza XIII, miedzioryt kolorowany i 7 Sakramentów – odbitka ryciny na żółtym jedwabiu

Geogr. 1107, Volaterranus Raphael [Maffei Raffaele], Commentariorum urbanorum octo et triginta libri, Lugduni, 1552

Theol. 9687, Röckler Andreas, De statu animarum in altero saeculo, Ingolstadii, Ex Officina Weissenhorniana [Wolfgang Ecler], 1581

932773 II Mag. St. Dr., Regiomontanus [Müller Joannes], Tabulae directionum, Venetiis, 1524

GRAFIKA

Teka 149, I. 9036–9126, Typus ecclesi[a]e catholic[a]e, na wyklejce drzeworyt z Humani Corporis Fabrica Epitome Andrei Vesaliusa – akt mężczyzny z czaszką w ręce

Teka 150, I. 9127–9180, Theatrum legis divinae, na wyklejkach gwasze – dwa gołębie, perkoz dwuczuby

¹⁴ Tamże, vol. 6, s. 3, nr 96.

Teka 151, I. 9181–9203 [Bez tytułu]

Teka 152, I. 9208–9423, *Theatrum vit[a]e human[a]e*

Teka 153, I. 9424–9558, *Liber divina[e] sapientiae*

Teka 154, I. 9559–9630 [Mythologico-Theologicae imagincuniulae]

Teka 155, brak od czasu II wojenny światowej [I. 9631–9680]

Teka 209, I. 13295–13324, *Vita austera religiosorum*

Teka 210, I. 13325–13505, *Speculvm christianae professionis* – po I. 13505 gwasz: herb Orsinich

Teka 211, I. 13506–13628, *Speculum Romanae Magnificentiae* [...]

I. 14704, *La trio[n]phante galera* [...] che porto la nova [...] della gran vittoria [...]. In Venecia, in frezaria per cesare Vicelli [Vecellio], drzeworyt kolorowany (wyklejony z 407–410 IV Alb.)

I. 23893, Nikolaus Hogenberg [ryt. i rys.], [Procesja papieża Klemensa VII i cesarza Karola V w Bolonii po koronacji 24 lutego 1530], *Divo et invicto imperatori Carolo V* [...], akwaforty, 1530¹⁵. Pierwotnie rolka naklejona na płótno, obecnie luźne 2 rytowane karty dedykacyjne z tekstem i ryciny 1–38

I. 23894, Wolfgangus Meyerpeck [ryt.], Hans Mayr i Joachim Sorg [rys.], *Parentalia Divo ferdinando Caesari Augusto* [...] persoluta Viennae Anno Domini 1565 VIII Idus Augusti, *Augustae Vindelicorum* [...], 1566. Rolka naklejona na płótno, drukowany tekst w 6 kolumnach: „Lectori atque inspectori”, podpis: Bartholomaeus Hannewald, akwaforty kolorowane, karta tytułowa, *castrum doloris* i pochod żałobny: ryciny 1–30 (brak ryc. 31)

I. 23895, Joannes i Lucas Duetecum [ryt.], Hieronimus Cock [rys.], *Amplissimo hoc apparatu et pulchro ordine Pompa funebris* [...] Carolo V Rom. Imp. [...] 1559, akwaforty. Pierwotnie rolka naklejona na płótno, obecnie ryciny [1]–34 luzem (brak karty tytułowej)

1 V Alb., Jacques Tortorel, Jean Perrissin, *Der erste Tail* [...] gedencwirdiger historien vom Krierg, Mord und Aufrueren welche sich [...] in francreich zugetragen [...], Lyon, 1570, miedzioryty i drzeworyty

Wklejono: na odwrocie k. 39 akwaforta włoska – bitwa pod Marcomot k. Moncontour 3 X 1569; [k. 43] – tekst drukowany (Michael Prudeker, *Carmen de humilitate*), dedykowany J. Ponętowskiemu; [k. 45] – *Tabula Complectens Totam Belgicam, Flandriam, Brabantiam* (mapa Niderlandów)

2 V Alb., Francesco Terzi, Gaspare Oselli, *Austriacae gentis imagines*, Innsbruck, 1553–1573

407–410 IV Alb., *Bellvm Tvneti Flandricu[m] Gallicv[m]qvè*

407 IV Alb., *Kurtze erzeichniss wie Keyser Carolus der V in Africa Dem Konig von Thunis, so von dem Barbarossen vertrieben mit kriegsrustu[n]g zur hulffe komt* [...]

¹⁵ Odbitki tej rolki i dwu pozostałych najprawdopodobniej pochodzą z lat 70. lub 80. XVI wieku.

408 i 409 IV Alb., [wojny z Hiszpanami i wojny religijne w Niderlandach]

410 IV Alb., [wojny religijne we Francji]

887 III Alb., Onofrio Panvinio, *Accurateae effigies pontificum maximorum numero XXVIII ab Anno Christi MCCCLXXVIII [...]*, Getruckt [...] durch Nernhart Jobin, Argentorati, 1573

1008–1009 III Alb. współprawne:

Pieter Baltens, *Les genealogies et anciennes descentes des Forestiers et comtes de Flandre [...]*, Andre Bax, Antverpiae, 1581

Michael Vosmer, *Principes Hollandiae & Zelandiae Domini Frisiae*, Christophorus Plantinus Philippo Gallaeo, Antverpiae, 1578

RYSUNKI

IR 1961, Projekt nagrobka J. Ponętowskiego z postacią klęczącą, bister, pióro (wyklejony z teki 149)

IR 1974, Projekt nagrobka J. Ponętowskiego z postacią stojącą, bister, pióro (wyklejony z teki 149)

MUZEUM UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

Pastorał i mitra zdobione haftem

BIBLIOTEKA KAPITULNA W STRÄNGNÄSS

Johann Gritsch, *Quadragesimale*, Argentorati, 1484

Bernardus Clarevallendus, *Opera*, Lugduni, 1520

Wilhelmus Paraldus, *Summa de virtutibus*, Colonia, 1479

SPIS DARU PONĘTOWSKIEGO Z 1592 ROKU

Regestrum rerum donatarum Sacro Collegio Cracouien[si] Per R[evere]ndūm Dominum Ioannem Ponethowsky Abbatem Gradicensem Protthonottarium Apostolicum vndecima Die Mensis Maii A[n]no D[omi]ni 1592

Tapeciae magnae ac minores virides Flandricae quatuordecim¹⁶

Imagines pulchro flandrigo opere depicto[!] in tela omnes magn[a]e, viginti sex

In tabulis vero imagines eleganter depictae sunt septem

¹⁶ Zapewne werdiury, to jest tapiserie przedstawiające krajobrazy z roślinnością, niekiedy też ze zwierzętami.

Imagines vero parui artificiose illuminati cum tabula Insignii mei nouem & Henrici Regis effigies decima

Insigniorum Caesaris Papae ac Regis Tabula Ingressus solennis Caroli Quinti Imperatoris Bononiam ad coronationem caesaris cum celebri Magestatis[!] Pompa I. 23893

Caesaris Ferdinandi Funeris Pompa I. 23894

Caesaris Caroli solemnes ex[s]equiae I. 23895

Insignia Caesaris

Imagines Tipus excussae

Electio Caesaris per sacri Imperii Principes Electoris

Aquilla biceps cum insignijs

Tipus Christianorum Principum et Antiquaru[m] monarchiaru[m]

Delinatio[!] naturae humanae

Genealogia Austriaca

Mappa Boemiae Regni

Genealogia saxonie Ducis

Fiserunk Altaris pulchra illuminatura in Pargameno depictus ac artificiose factus

Cassula Rubea cum aurea cruce

Alba cum stola, manipulari ac Homerali

Infula cum baculo pastorali

w Muzeum UJ.

Agnus DEI¹⁷

Custodiae, Rubea et Alba cum margaretis

Sudarium ad Altare cum auro pulchre factum

Sudarium supra calicem

Perae duae cum cistula

Cingulus ex serico ad Albam pulchro opere

Puluinaria duo ad Altare¹⁸

Baculus Francicus cum argento et gladiolo¹⁹

Antiquitates in parua teca cum effigiae meae

Sigillum magnum Caesaris

Mappa altaris cum serico

LIBRI CONSCRIPTI

Volateranus

Geogr. 1107

Sermones de Sanctis

Sermones Ioannis Fabri

¹⁷ Zapewne tak zwany agnusek. Agnuskami to medaliony z wizerunkiem Chrystusa jako Baranka, pierwotnie wykonywane z wosku, później także z trwałych szlachetnych materiałów – „raczej medale w formie agnusków” (*Encyklopedia kościelna*, t. 1, Warszawa 1873, s. 79).

¹⁸ Małe poduszki na ołtarz, zazwyczaj z jedwabiu lub innego kosztownego materiału, zdobione haftem krzyżykowym, na których kładziono księgę.

¹⁹ Prawdopodobnie pastorał limuzyjski ze stylizowanym kwiatem mieczyka w krzywaśni.

Cathalogus Sanctorum Martirum ²⁰	
Canones et Decreta Sacri Concilij Tridentini	
De Sacra Eucharistia liber	
Assertio Catholica ²¹	
Flagellum Hereticorum ²²	
Decreta Ecclesiae Christi	
De statu animarum liber	
Methodius	
Opera Ioannis Sambuci ²³	
De vitis et sectis omnium Hereticorum ²⁴	
Aeneas Siluius, liber eius cum argento	Inc. 1849
Speculum Christianae professionis cum imaginibus	Teka rycin 210
Missale Romanum in quarto sub veluto rubeo	
Habitus variarum gentium libri tres in folio cum imaginibus ²⁵	
Legenda Sanctorum	
Vitae Sanctorum Patrum cum imaginibus	
Gloria mundi cum Iconibus	Cim.8416
Pontificale Romanum	Cim.8417
Theatrum vitae humanae	Teka rycin 152
Directorium in Bibliam auream in viridi opere	
Theatrum Sacerdotum cum Iconibus	
Paulus Iouius cum imaginibus sub veluto rubeo ²⁶	
Acta Apostolorum cum Iconibus	
Cathalogus Pontificum sub aureo filo	Inc.1354–1355
Cronica Franciae cum Iconibus sub aureo filo	1 V Alb.
Acta Diuinarum nuptiarum sub aureo filo	
Theatrum Ciuitatum liber secundus	
Theatrum Ciuitatum liber Tertius ²⁷	
Liber Deuotus imaginum	
Effigies Pontificum Romanorum in octauo	887 III Alb.
Speculum Romanae Magnificentiae	Teka rycin 211
Tipus Ecclesiae Catholicae	Teka rycin 149
Missale Francicum sub rubeo veluto	Cim. 8426
Missale Romanum sub veluto rubeo cum auro	Cim. 5750

²⁰ Pierre M o r s e l i n, *Martyrologium sive sanctorum martyrum catalogus*.

²¹ Pedro d e S o t o, *Assertio catholica fidei circa articulos confessionis*.

²² Zapewne: Nicolas J a c q u i e r, *Flagellum haereticorum fascinariorum*, Frankfurt nad Menem, 1581.

²³ Janos Zsamboki.

²⁴ Gabriel d e P r é a u, *De vitis, sectis et dogmatibus omnium haereticorum*.

²⁵ Jean Jacques B o i s s a r d, *Habitus variarum orbis gentium*.

²⁶ Paolo G i o v i o, być może *Elogi degli uomini illustri?*

²⁷ Georg B r a u n, Frans H o g e n b e r g, *Civitates orbis terrarum*.

Spectacula Anthverpie[nsia] ac Arcus Triumphales ²⁸	
Philosophia naturalis	
Virtutes Poloticae[!] cum imaginibus	
Bellum Tuneti cum imaginibus	407–410 IV Alb.
Simbola Italica cum insignijs et Iconibus	
Insignia Polonica	
Castellorum ciuitatum ac Regum imagines in quarto liber	
Equitum imagines liber in quarto	
Theatrum orbis Terrarum sub veluto rubeo ac deaurato argento ²⁹	
Paruis mundus cum imaginibus liber sub rubeo veluto cum margaretis ³⁰	Cim. A?
Breuiarium antiquum Romanum sub viridi veluto cum auro et margeritis	Cim. C
Breuiarium recens sub viridi veluto cum auro	Cim. D
Praecationes Lesentricij sub veluto viridi cum margaritis ac auro	Cim. B
Liber Divinae Sapientiae	Teka rycin 153
Hierarchia caelestis ³¹	
Libellus in sedecimo Martilogij imagines cum pictura	
Liber in folio in Mathematicis	
Liber in quarto mirabiliter compaginatus	

²⁸ Zapewne: Schrijver Cornelius [G r a p h e u s], *De seer vonderlijcke [...] triumphelijcke incompst [...] in de stad van Antwerpen. Anno 1549.*

²⁹ Abraham O r t e l i u s, *Theatrum orbis terrarum.*

³⁰ Ten wpis jest zastanawiający. Tytuł *parvus mundus* znaczy to samo co *mikrokosmos*, obecność ilustracji, kolor oprawy i użycie pereł nasuwają od razu skojarzenie ze znanym jako dar Anny Jagiellonki Cime-
lium A (to znaczy Laurentius Haechtanus [Laurent v a n H a e c h t G o i d s e n h o v e n], *Mikrokosmos. Par-
vus mundus*, Antwerpen, Gerardus de Tadecius, 1579). Co więcej, Jacek P r z y b y l s k i w *Indiculus vario-
rum monumentorum, codicum et librorum* (rkps BJ 918, k. 10r) napisał: „Liber emblematum, quo olim
Antonius[!] Ponetowski, Abbas Gradicensis, Bibliothecae Academiae Benefactor, utebatur sub titulo: Mikro-
kosmos sive Parvus Mundus in 4 unionibus ornatus” (Przybylski konsekwentnie przypisywał błędnie Ponę-
towskiemu imię Antoni). Tytuł i wzmianka o perłach nie pozostawiają tu wątpliwości. Takie zbieżności trud-
no uznać za przypadek. Można przypuścić, że zauważyła to już A. Lewicka-Kamińska, która odnotowała
tę oprawę w zbiorze przerysów i rękopiśmiennych notatek, dotyczących opraw z kolekcji Ponętowskiego
(rkps Przyb. 223/80), a także T. Chrzanowski, który napisał: „kto wie, czy przy [...] powstaniu [tej oprawy]
nie pośredniczył koneser i bibliofil Jan Ponętowski” (dz. cyt., s. 142). Tymczasem w zachowanym w zbior-
ach graficznych fragmentarycznym rękopiśmiennym kartkowym spisie opraw, pochodzącym z początku
XIX wieku, można przeczytać: „Ein von der poln. Königin Anna in Jahre 1582 gestickter (und von dersel-
ben am 27. 4. 1584 der Bibliothek geschenker) Einband”. W książce brak znaków własnościowych Ponę-
towskiego, a na okładce znajdują się inicjały królowej. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że pewne elementy
dekoracji oprawy *Mikrokosmosu* są podobne jak na pastorałe w Muzeum UJ. Zastanawiające jest również
to, że orzeł na Cim. A jest pozbawiony korony w przeciwieństwie do innych orłów polskich z epoki Jagiel-
lonów. Historia powstania tej oprawy kryje jeszcze sporo zagadek. Problem w tym, że książka nie była bli-
żej badana – jeszcze w latach 80. XX wieku zdarzało się, że figurowała nawet w literaturze naukowej jako
modlitewnik.

³¹ Pseudo-Dionysius A r e o p a g i t a, *De coelesti hierarchia.*

Libellus in quarto legacioru[m]
 Liber Historiae Dubrawij³²
 Bomfinius[!]³³
 Mappa parua impressa
 Turcicus imperator vt in templu[m] proficiscitur

LIBRI PERGAMENEI

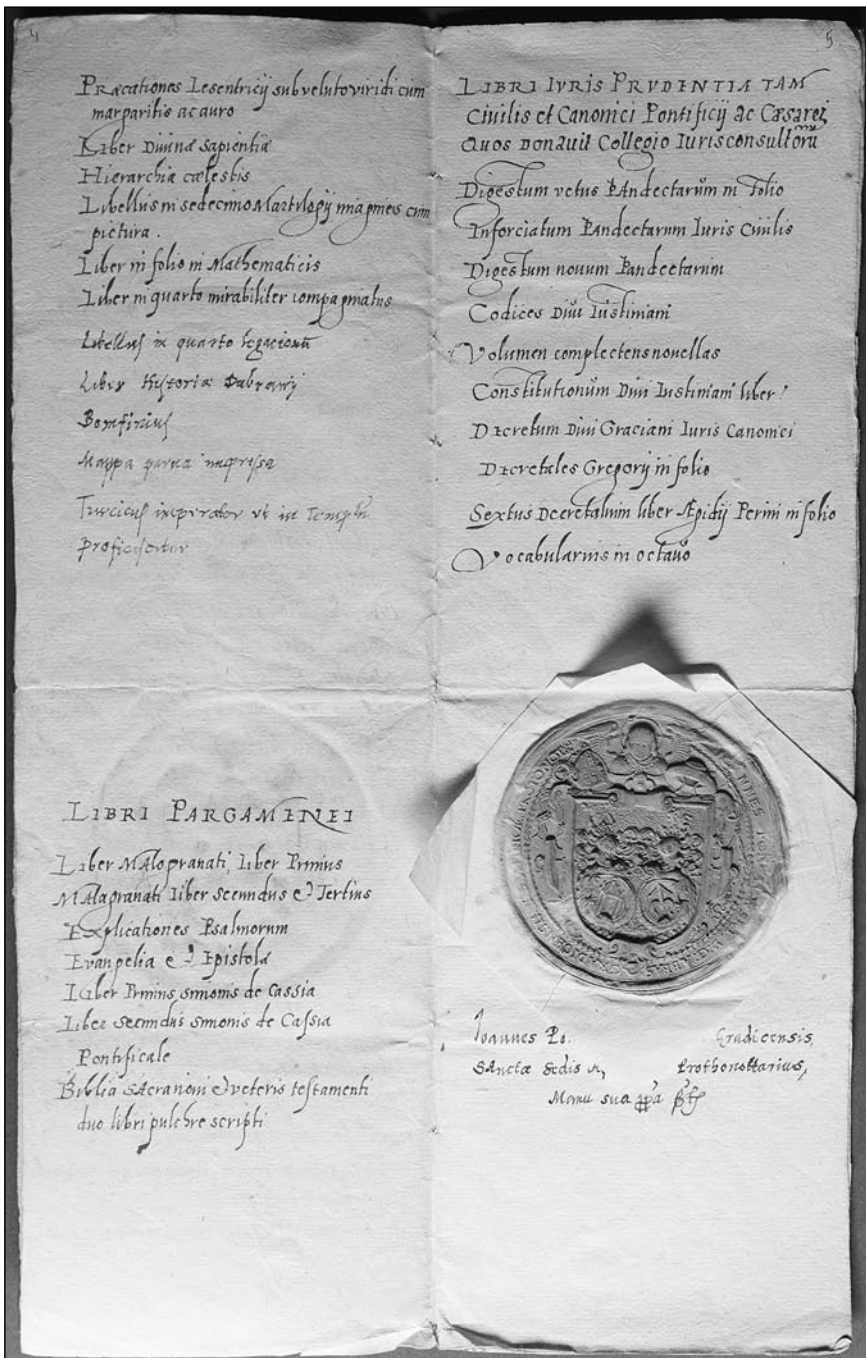
Liber Malo granati, Liber Primus	Rkps 1307/1
Malo granati Liber secundus et Tertius	Rkps 1307/2
Explicationes Psalmorum	Rkps 1308
Evangelia et Epistola	
Liber Primus simonis de Cassia	
Liber secundus simonis de Cassia ³⁴	
Pontificale	Rkps 1558
Biblia Sacra noui et veteris testamenti duo libri pulchre scripti	Rkps 284
LIBRI IURIS PRUDENTIAE TAM Ciuilis et canonici Pontificij ac Caesarei quos donauit Collegio Iurisconsultoru[m]	
Digestum vetus Pandectarum in Folio	
Inforciatum Pandectarum Iuris ciuilis	
Digestum nouum Pandectarum	
Codices Diui Iustiniani	
Volumen complectens nouellas	
Constitutionum Diui Iustiniani liber	
Decretum Diui Graciani Iuris Canonici	
Decretales Gregorii in folio	
Sextus Decretalium liber Aegidij Perini in folio	
Vocabularius in octauo ³⁵	

³² Jan D u b r a v i u s, *Historia regni Boemiae*.

³³ Zapewne: Antonio B o n f i n i, *Rerum Ungaricorum decades*.

³⁴ Biblioteka Jagiellońska posiada czeski rękopis: Simon Fidati de Cassia, *Enarrationes evangelicae veritatis*, t. 1 (rkps 1654) i t. 2 (rkps 1653). Oba tomy nie mają znaków własnościowych, a ich oprawa jest pozbawiona ozdób, co nie pozwala orzekać o ich proveniencji.

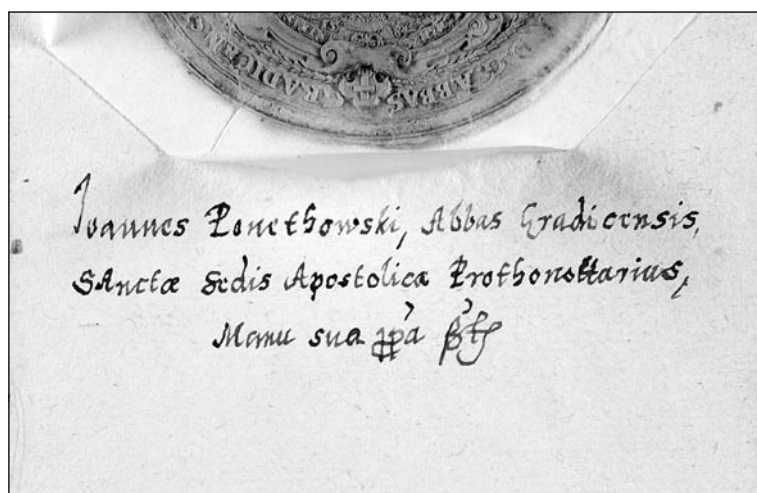
³⁵ Pod tekstem pieczęć donatora i podpis: Ioannes Ponethowski, Abbas Gradicensis, / Sanctae Sedis Apostolicae Prothonottarius, Manu sua p[ro]p[ri]a [subscrip]t[us].

1. Spis donacji Jana Ponętowskiego

2. Pieczęć Jana Ponętowskiego

3. Podpis Jana Ponętowskiego pod pieczęcią

THE COLLECTION OF JAN PONĘTOWSKI.
AN INTRODUCTION TO THE DESCRIPTION OF ITS CONTENTS

SUMMARY

Jan Ponętowski (ca. 1530–1598), who was the abbot in Hradište (Moravia) from 1577 to 1587, was also a collector who managed to bring together one of the most valuable Polish art collections of his time. Of this collection, about 900 prints bound in volumes, a number of books illustrated with engravings and woodcuts as well as three rolls of etchings are now held by the Jagiellonian Library. All of these are sixteenth-century prints, made for the most part by the use of metal techniques. Four fifths of them come from the Netherlands and the rest from Italy. Part of Ponętowski's library has also survived, including several manuscripts and incunabula. Some of these books have extremely fine artistic bindings made of materials such as silk or velvet and adorned with pearls and coral, while others – made of leather – are mostly decorated with plaques. Most of the bindings come from Bohemia. Unfortunately, a large part of Ponętowski's collection – including fabrics, paintings on canvas and on wooden boards as well as most of the church paraments – has not survived. Additionally, most of the library has been dispersed. Ponętowski, who very much wished to be remembered by future generations, used several supralibros and bookplates. He also liked to highlight the beauty and costly nature of the artworks in his possession.

The subjects which prevail among Ponętowski's etchings are religion and history, the latter concerning events from the recent past. It is also evident that the abbot was very fond of allegories. His artistic taste is unquestionable, as no poor quality works can be found in his collection.

The aim of this publication is to make a complete list of both the preserved and the lost items from Ponętowski's collection. The article contains a list of objects held by the Jagiellonian Library (according to the shelf marks). It also mentions several items that are to be found in other locations as well as the list of Ponętowski's donation to the Cracow University (written by the donator himself in 1592). The present list is not a detailed one. Certain objects are mentioned collectively – some in a very brief manner. Where possible and where necessary, the author has added appropriate explanations (which in some cases are only hypothetical). These mostly concern the entries on lost objects.

SŁOWA KLUCZOWE:

Jan Ponętowski, opat, Hradište, kolekcja, dar, Biblioteka Jagiellońska

KEYWORDS:

Jan Ponętowski, abbot, Hradište, collection, donation, Jagiellonian Library

TOMASZ STOLARCZYK
(Uniwersytet Łódzki, Łódź)

POLONIKA W KSIĘGOZBIORACH BIBLIOTECZNYCH
DOMINIKANÓW W GIDLACH, ŁĘCZYCY, ŁOWICZU,
PIOTRKOWIE TRYBUNALSKIM I SIERADZU
W XVI–XVIII WIEKU

Celem niniejszego przyczynku jest przedstawienie poloników znajdujących się w bibliotekach Zakonu Braci Kaznodziejów, zwanych dominikanami, w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu w XVI–XVIII wieku. Możliwe stało się to dzięki inwentarzom bibliotecznym, przechowywanym w Archiwum Polskiej Prowincji Dominikańskiej w Krakowie, w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku oraz zbiorom książek poddominikańskich zachowanych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku i w Bibliotece Kolegium Filozoficzno-Teologicznego OO. Dominikanów w Krakowie¹. Bardzo pomocna

¹ Archiwum Polskiej Prowincji Dominikańskiej w Krakowie (dalej: APPDK), sygn. Łw2: Copiarium privilegiorum et aliorum documentorum Conventus Lovicensis ab Anno 1600–1644 (dalej: CPDCLv), s. 26–31, 39–41; APPDK, sygn. Pt2: Kopiarz dokumentów dotyczących klasztoru OO. Dominikanów w Piotrkowie 1471–1610 (dalej: KKDPt); APPDK., sygn. Sd2: Copiarium privilegiorum Summorum Pontificum, Regum, actorum iudicialium et aliorum documentorum conventus Siradiensis Ordinis Praedicatorum spectans 1377–1692 (dalej: CPCS), s. 173–189, 223–229; Archiwum Diecezjalne we Włocławku (dalej: ADWł), sygn. Zak. 16(291): Msze odprawiane w 1775 r. i rachunki klasztoru w Gidlach z lat 1636–1670: Libri Conuentus Gidlensis conscripti in Anno Domini 1639 Die 20 Januarii (dalej: LCG); *Copiarium privilegiorum et aliorum documentorum Conventus Lanciciensis Ordinis Praedicatorum 1387–1616 – Kopiarz przywilejów i innych dokumentów konwentu łęczyckiego Zakonu Kaznodziejów 1387–1616*, oprac. T. Stolarczyk, współpraca D. Gwis (dalej: CPDCL), Łęczycza 2009, s. 69–73, 78–80; Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (dalej: BUW); Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku (dalej: BWS-DWł); Biblioteka Kolegium Filozoficzno-Teologicznego OO. Dominikanów w Krakowie (dalej: BKFT); o inwentarzach bibliotek dominikańskich zob. T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze biblioteczne klasztorów dominikańskich w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu* [w re-dakcji „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych”]; katalog inkunabułów i starodruków poddominikań-

przy identyfikacji tytułów poszczególnych ksiąg jest oczywiście *Bibliografia polska* Karola Estreichera².

Poniżej znajduje się wykaz poloników według kolejności alfabetycznej³:

Anatomia Dvchowna Stanisława Horolta (Sieradz)⁴, *Apostolstwo* Szymona Drykowskiego (Sieradz)⁵, *Arka Testamentu* (Gidle) i *Świątynia Pańska* (Gidle) Szymona Starowolskiego⁶, 1 egzemplarz *Biblii* w języku polskim (Gidle), w łęczyckiej także 1, w piotrkowskiej również 1, a w sieradzkiej 3 egzemplarze⁷, *Człowiek Chrześcianski*⁸ (Sieradz), *Dni Roczne Swietych* Michała Sieykowskiego (Sieradz)⁹, *Eucharystia* (Łowicz) Stanisława Karnkowskiego¹⁰, *Głos Pana* Marcina Rubczyńskiego (Sieradz)¹¹, *Gospodarz nieba i ziemie* (Gidle)¹², *Gospodyni nieba i ziemie* (Gidle) Jacka Liberiusza¹³, *Kazania dwoiakie* Franciszka Rychłowskiego (Gidle)¹⁴, *Kazania na niedziele całego roku* Aleksandra Lorencowica (Gidle)¹⁵, *Kazania na Niedziele y Święta* (Łęczyca, Łowicz) oraz *Kazania O Siedmi Sakramentach* (Sieradz) Piotra Skargi¹⁶, *Kazania na niektóre święta i niedziele* Szymona Karpińskiego (Gidle)¹⁷, *Kazania na niektóre święta i niedziele* Franciszka Salezego (Gidle)¹⁸, *Kazania Niektóre* Jana Franciszka Kurdwanowskiego (Sie-

skich w BWS DWI – zob. T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów i starych druków poddominikańskich z Sieradza w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Forum Bibliotek Medycznych” VIII, 2015, nr 1, s. 141–194.

² K. Estreicher, *Bibliografia polska*. Cz. III: *Stolecie[!] XV–XVIII w układzie abecadlowym* (dalej: Estreicher), t. 1–24, Kraków 1891–2007.

³ Przy skróconych zapisach tytułów w inwentarzach bibliotecznych zastosowano metodę bibliograficzną „[...] polegającą najpierw na dekompozycji spisu na poszczególne jednostkowe opisy bibliograficzne [...], a następnie na próbie rozpoznania, opisywania i opracowania repertuaru piśmienniczego” – T. Stolarczyk, *Historia w bibliologii. Rola badań historycznych w odtwarzaniu dziejów bibliotek i księgozbiorów*, [w:] *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje* („Nauka, Dydaktyka, Praktyka”, t. 154), red. G. Czapiński, Z. Gruska, J. Ladorucki, Łódź–Warszawa 2014, s. 18.

⁴ BWS DWI, sygn. XVIII Q. 3630; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 191.

⁵ BWS DWI, sygn. XVIII O. 693; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 192.

⁶ BKFT, sygn. 1727 III Stare Druki.

⁷ ADWI. LCG; CPDCL, s. 69; APDK. KKDPT; APDK. CPCS; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

⁸ BWS DWI, sygn. XVIII Q. 3530; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 191.

⁹ BWS DWI, sygn. XVIII Q. 3079; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 192.

¹⁰ APDK. CPDCLv: Estreicher, t. 8, s. 119; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

¹¹ BWS DWI, sygn. XVIII Q. 3614; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 191.

¹² BKFT, sygn. 1126 II adl. Kraków, Drukarnia Balcera Smieszkowica 1669.

¹³ BKFT, sygn. 964 II Stare Druki.

¹⁴ BKFT, sygn. 1823 III Stare Druki.

¹⁵ BKFT, sygn. 1510 III Stare Druki: Aleksander Lorencowic.

¹⁶ CPDCL; APDK. CPDCLv: Estreicher, t. 17, s. 142; APDK. CPCS; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

¹⁷ BKFT, sygn. 963 II Stare Druki.

¹⁸ BKFT, sygn. 1122 II Stare Druki.

radz)¹⁹, *Kolęda gospodarska* (Gidle)²⁰, *Korona Świętym Panskim Manweta Grabowskiego* (Sieradz)²¹, *Krolowa Nieba y Ziemi* Stefana Ponińskiego (Sieradz)²², *Księgi o gospodarstwie* Pietro de Crescenzi (Sieradz)²³, *Lapis angularis* (Gidle)²⁴, *Lutnia wdzięczno-brzmiąca* Andrzeja Karpia (Gidle)²⁵, *Messiasz* Stanisława Karnkowskiego (Łowicz)²⁶, *O Bostwie Syna Bozego* Jakuba Wujka (Piotrków Trybunalski)²⁷, *O Lichwie* Marcina Śmigleckiego (Piotrków Trybunalski)²⁸, *O żywocie, cudach y postępku kanonizacyey Błogosławionego Jacinka* (św. Jacka) Antoniego Grodzickiego (Sieradz)²⁹, *Pokoy Bez Pokoiv* Waleriana od św. Hieronima (Sieradz)³⁰, *Postilla orthodoxa* Marcina Białobrzeszkiego (Łowicz)³¹, *Prerogatywa Zakonu Kaznodziejskiego* Józefa Tomasz Grzegorza Szymaka (Sieradz)³², *Przestroga Pastyrka* Stanisława Reszki (Łowicz)³³, *Przewodnik grzeszników* Luisa de Granada (Gidle)³⁴, *Przyłbica żołnierska* (Gidle)³⁵, *Przyjaciel w ostatniej potrzebie* doznany Cypriana Sapeckiego (Gidle)³⁶, *Rok niebieski* Jana Nadasi (Gidle)³⁷, *Rozmyślania Nabozne* św. Augustyna przetłumaczone na język polski przez Piotra Tryznę (Sieradz)³⁸, *Rozwiązanie pięćdziesiąt y dwu quaestiy ministrow nowoewangelickich* Adriana Junge (Piotrków Trybunalski)³⁹, *Rycerz Zbrojny* Samuela Baszkowskiego (Sieradz)⁴⁰, *Sekret Pobożności* Adama Naromowskiego (Sieradz)⁴¹, *Wieniec s. Augustynowi uwity* Jacka Liberiusza (Gidle)⁴², *Wschod y Zachod Słon-*

¹⁹ BWSDWI, sygn. XVIII F. 5490; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 188.

²⁰ BKFT, sygn. 1127 II adl. 2; Kraków, Drukarnia Balcera Smieszkowica 1669.

²¹ BWSDWI, sygn. XVIII F. 5414; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 188.

²² BWSDWI, sygn. XVIII F. 5814; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 189.

²³ APDK. CPCS; Estreicher, t. 3, s. 450–451; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

²⁴ BKFT, sygn. Stare Druki adl. 4.

²⁵ BKFT, sygn. 1817 III Stare Druki.

²⁶ APDK. CPCLV; Estreicher, t. 8, s. 120; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

²⁷ APDK. KKDPt; Estreicher, t. 22, s. 381–382; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

²⁸ APDK. KKDPt; Estreicher, t. 3, s. 308; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

²⁹ APDK. CPCS; Estreicher, t. 10, s. 485–486; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

³⁰ BWSDWI, sygn. XVIII F. 5517; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 189.

³¹ APDK. CPDCLV; Estreicher, t. 8, s. 6; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

³² BWSDWI, sygn. XVIII Q. 3343; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 192.

³³ Ossolineum, sygn. Oss. XVI.Qu.1860.

³⁴ BKFT, sygn. 985 II Stare Druki.

³⁵ Kraków, Drukarnia Balcera Smieszkowica 1640.

³⁶ BKFT, sygn. 1121 II Stare Druki.

³⁷ BKFT, sygn. 297 I Stare Druki.

³⁸ BWSDWI, sygn. XVII O. 455; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 182.

³⁹ BUW, sygn. SD 614. 900.

⁴⁰ BUW, sygn. Sd 713.882.

⁴¹ BWSDWI, sygn. XVIII Q. 3277; Estreicher, t. 12, s. 37; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 192.

⁴² BKFT, sygn. 965 II adl. 2 Stare Druki.

ca Sprawiedliwosci Piotra Dunina (Sieradz)⁴³, *Zbior na Wybor Panegiryczno Kaznodziejskich Perel* Maurycego Rostkowskiego (Sieradz)⁴⁴, *Żywot Ignacego Loiole* Pedro de Ribadeneyra w tłumaczeniu Jakuba Szafarzyńskiego (Gidle)⁴⁵, *Żywoty Świętych* Piotra Skargi (Gidle, Sieradz)⁴⁶.

W bibliotekach klasztornych XVI–XVIII wieku książki były klasyfikowane przedmiotowo: Biblie, Teologia, Zbiory kazań, Ascetyka, Mistyka, Hagiografia, Dzieła polemiczne, Historia kościelna i świecka, Varia. Również i wymienione dzieła można w ten sposób zaklasyfikować, ale jest to podział bardzo nieostry. Te same książki można czasami zakwalifikować do 2 działów.

Język polski w interesujących nas bibliotekach Braci Kaznodziejów reprezentowały 54 dzieła, z czego z gidelskiej biblioteki pochodziło 16 dzieł, z łączyckiej 2 dzieła, z łowickiej 6 dzieł, z piotrkowskiej 4 dzieła, z sieradzkiej 26 dzieł. Stanowiło to około 4% wszystkich ksiąg z interesujących nas bibliotek dominikańskich w omawianym okresie. Były to *Biblie*, dzieła teologiczne, zbiory kazań, dzieła ascetyczne, mistyczne, polemiczne, z historii kościelnej i publikacje o różnej tematyce. Zdecydowana większość spośród nich reprezentowała tematykę kościelną, jedynie 2 dzieła można zaliczyć do literatury świeckiej (*O Lichwie* i *Księgi o gospodarstwie*).

Dzieła pochodzące z tychże bibliotek wydawane były w formatach: 2° (*Korona Świętym Panskim, Zbior na Wybor, Kazania Niektóre, Wschod y Zachod, Pokoy Bez Pokoiv, Krolowa Nieba y Ziemi, Pierscienie, Kazania na niedziele całego roku, Arka Testamentu, Świętnica Pańska, Kazania dwojaki, Żywoty Świętych* Piotra Skargi), 4° (*Człowiek Chrzescianski, Przewodnik grzeszników, Rycerz Zbrojny, Kazania Franciszka Salezego, Gospodarz nieba, Kołęda gospodarska, Przyłbica żołnierska, Lapis angularis, Gospodyni nieba, Lutnia wdzięczno-brzmiąca, Kazania na niektóre święta i niedziele* Szymona Karpińskiego, *Anatomia Dvchowna, Żywot Ignacego Loiole, Wieniec s. Augustynowi uwity, Dni Roczne Swietych, Prerogatywa Zakonu Kaznodziejskiego, Głos Pana, Przyjaciel w ostatniej potrzebie doznany, Przestroga pastyrska, Sekret pobożności*), 8° (*Apostolstwo, Rozmyślania Nabozne, Rok niebieski*), 12° (*Rozwiązanie pięćdziesiąt*)⁴⁷.

⁴³ BWSDWI, sygn. XVIII F. 5516; T. S t o l a r c z y k, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 189.

⁴⁴ BWSDWI, sygn. XVIII F. 5489; T. S t o l a r c z y k, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 188.

⁴⁵ BKFT, sygn. Cim. 617.

⁴⁶ APDK. CPCS; BKTF, sygn. 1899 III Stare Druki; E s t r e i c h e r, t. 17, s. 162; APDK. CPCS: E s t r e i c h e r, t. 17, s. 162–163; T. S t o l a r c z y k, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

⁴⁷ BKFT, sygn. 985 II Stare Druki; BKFT, sygn. 1510 III Stare Druki; BKFT, sygn. 1122 II Stare Druki; BKFT, sygn. 1125 II Stare Druki adl. 1; BKFT, sygn. 1127 II adl. 3; BKFT, sygn. Stare Druki adl. 4; BKFT, sygn. 964 II Stare Druki; BKFT, sygn. 1817 III Stare Druki; BKFT, sygn. 963 II Stare Druki; BKFT, sygn. 1727 III Stare Druki; BKFT, sygn. 1818 III Stare Druki; BKFT, sygn. 1823 III Stare Druki; BKFT, sygn. 297 I Stare Druki; BKTF, sygn. 1899 III Stare Druki; BKFT, sygn. Cim. 617; BKFT, sygn. 965 II adl.2 Stare Druki; BKFT, sygn. 1121 II Stare Druki; BUW, sygn. Sd 713.882; BUW, sygn. SD 614. 900; Ossolineum, sygn. Oss. XVI. Qu.1860; T. S t o l a r c z y k, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 182–183, 188–189, 191–192.

Książki wydane w formatach 2° i 4° oprawione były najczęściej w tekturę pokrytą skórą brązową, rzadziej białą i czerwoną oraz pergaminem żółtym, czasami białym. Niektóre z nich miały zdobione tłoczenia. Z kolei druki w formacie 8° oprawiane były w pergamin, papier, tekturę oraz deskę pokrytą skórą brunatną. Książka w formacie 12° oprawiona była w papier i pergamin⁴⁸.

Polonika należące do interesujących nas bibliotek dominikańskich drukowane były na terenie Rzeczypospolitej Obojga Narodów: w Krakowie, Poznaniu, Kaliszu, Lublinie, Warszawie, Wilnie, we Lwowie i w Łucku⁴⁹.

„[...] począwszy od 2. połowy XVI w., [...] w bibliotekach dominikańskich zaczynają pojawiać się książki w języku polskim – rodzimych autorów, bądź tłumaczenia [...]. Jednak mimo wszystko górowało nadal zdecydowanie piśmiennictwo w języku łacińskim, co było charakterystyczne dla wszystkich bibliotek zakonnych”⁵⁰.

POLONICA IN THE LIBRARIES OF THE DOMINICAN MONASTERIES
IN GIDLE, ŁĘCZYCA, ŁOWICZ, PIOTRKÓW TRYBUNALSKI AND SIERADZ,
FROM THE SIXTEENTH TO THE EIGHTEENTH CENTURY

SUMMARY

In the libraries of the Dominican monasteries in Gidle, Łęczyca, Łowicz, Piotrków Trybunalski and Sieradz there were 54 polonica: 16 works in the library in Gidle, 2 in Łęczyca, 6 in Łowicz, 4 in Piotrków and 26 in Sieradz. This amounted to about four per cent of all the volumes held by these Dominican libraries, as can be proved on the basis of the library inventories in the Archive of the Polish Province of Dominicans in Cracow, the Diocesan Archive in Włocławek as well as on the basis of the ex-Dominican book collections held by the University Library in Warsaw, the Library of the Higher Theological Seminary in Włocławek and the Library of the Dominican College of Philosophy and Theology in Cracow.

SŁOWA KLUCZOWE:

Biblioteki klasztorne, dominikanie, Polska Środkowa, polonika, XVI–XVIII wiek

⁴⁸ Zob. sygnatury w p. 39.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ T. Stolarczyk, *Analecta dominicana. Szkice z dziejów Zakonu Braci Kaznodziejów w Polsce środkowej (XIII–XVIII w.)*, Wieluń 2016, s. 237–238.

KEYWORDS:

Monastic libraries, Dominicans, Middle Poland, polonica, the period from the sixteenth to the eighteenth century

WIKTOR ŁYJAK
(Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach)

KATARZYNA POLITYŁO
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

IZABELA ZLOT
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

INWENTARZ KSIĘGOZBIORU
WIKTORII Z SCHEILLÓW WENDORFFOWEJ
JAKO PRZYKŁAD SPISU BIBLIOTECZKI ZIEMIAŃSKIEJ
Z PIERWSZEJ POŁOWY XIX WIEKU

„Działo się jak wyżej dnia 4/16 stycznia [1]839 roku. W dalszym biegu Czynności przystąpiono do przejrzenia Bibl[i]joteki”¹ – tak rozpoczyna się rękopiśmienny inwentarz księgozbioru Wiktorii z Scheillów Wendorffowej, spisane w folwarku Jasieniec². Wiktorii z Scheillów (Schöllow) była żoną Ignacego Wendorffa, dziedzica dóbr Białobrzegi³ oraz przyległości nazywanej Pole Jarontowskie⁴, a także rządcy generalnego dóbr soleckich, należących w tym czasie do hrabiego Adama Matuszewicza⁵. Ignacy Wen-

¹ Archiwum Państwowe w Radomiu (dalej: AP Radom). Notariusz Marcei Karol Malinowski, sygn. 2, nr 3.

² Jasieniec, wieś prywatna w pow. soleckim, obwodzie opatowskim, woj. sandomierskim, par. Ciepiełów. Zob. *Tabella Miast, Wsi, Osad, Królestwa Polskiego z wyrażeniem ich położenia i ludności, alfabetycznie ułożona w Biorze Kommissyi Rządowey Spraw Wewnętrznych i Policji*, t. 1, Warszawa 1827, s. 174. Dziś: Jasieniec Solecki, wieś w powiecie zwoleńskim, w województwie mazowieckim.

³ Białobrzegi, wieś prywatna w powiecie soleckim, obwodzie opatowskim, w województwie sandomierskim, parafia Chotcza. Zob. *Tabella Miast...*, s. 18. Dziś: Białobrzegi, wieś w powiecie lipskim, w województwie mazowieckim.

⁴ Pole Jarontowskie, wieś prywatna w powiecie soleckim, obwodzie opatowskim, w województwie sandomierskim, parafia Chotcza. Zob. *Tabella Miast...*, s. 173. Dziś: Jarentowskie Pole, wieś w powiecie lipskim, w województwie mazowieckim.

⁵ Adam hr. Matuszewicz herbu Łabędź (1795–1842), syn Tadeusza (1765–1819) oraz Marianny Felicji Przebendowskiej herbu Kuna (1765–1799). Tadeusz Matuszewicz herbu Łabędź – pisarz, minister skarbu

dorff zmarł 30 listopada 1827 roku w Warszawie przy ulicy Krakowskie Przedmieście, a jego żona odziedziczyła po nim znaczny majątek, przy czym musiała zrzec się jego połowy, aby opłacić ciężące na nim długi. Inwentarz aktywów i ruchomości po Ignacym Wendorffie sporządzono 6 lutego 1828 roku, jednak nie zachował się on w aktach notarialnych⁶. Całość majątku wyceniono wtedy na 15 762 złotych i 28 groszy.

Wiktoria z Scheillów Wendorffowa, już jako wdowa, przeprowadziła się do Jasieńca, gdzie mieszkała do śmierci 26 października 1839 roku. Swój testament spisała własnoręcznie 2 czerwca 1839 roku. Następnie umieszczono go w aktach radomskiego notariusza Tomasza Hassmana. Jako egzekutora postanowień testamentowych wyznaczyła swojego szwagra – Ignacego Dominika Radziszewskiego (ur. 1782 w Starej Słupi, zm. 16 marca 1853 w Radomiu) – sędziego pokoju powiatu soleckiego, właściciela majątku Zemborzyn. Jego żoną była Marianna Felicianna *vel* Feliksa z Wendorffów Radziszewska (ur. 1789 w Bystrzycy na Lubelszczyźnie, zm. 26 czerwca 1845 w Radomiu), siostra Ignacego Wendorffa.

Ignacy Radziszewski brał udział w formowaniu 8 spisów inwentarzowych oraz szacowaniu pozostałości po zmarłej. Poza pieniędzmi rozdysponowano między członków rodziny ruchomości, to jest srebra, porcelanę, naczynia, sprzęty żelazne, meble, garderobę, bibliotekę, sanie, bryczkę oraz konie z uprzężą i inne. Czynności rozpoczęto 10 stycznia 1840 roku, po czym kontynuowano je od 14 do 20 stycznia 1840. Notariuszem był Marceł Karol Malinowski, dodatkowo przy tworzeniu inwentarzy uczestniczyli: dzierżawca dóbr Jasieniec Ignacy Dorant, opiekunka zmarłej Ksawera Osmolska i pisarz sądu pokoju powiatu soleckiego Wojciech Gierlitz. W ramach wyceny sporządzono 8 wspomnianych spisów inwentarzowych ruchomości, w tym jeden inwentarz księgozbioru.

W rękopisie początkowo podawano datę podwójną: „Działo się w folwarku wsi Jasieniec pod N[umer]^{em} 4 dnia ^{30. Grudnia/}_{10. Stycznia} 18^{39/}₄₀ roku o godzinie 9^{ey} z rana”⁷. Później podawano wersję skróconą, przez co na początku inwentarza księgozbioru jest informacja, że spisu inwentarza dokonano w dniach od 4 do 16 stycznia 1839 roku, co oznaczałoby, że sporządzono go przed śmiercią zmarłej, a nawet przed spisaniem przez nią testamentu w czerwcu 1839 roku. Jednakże wszystkie inwentarze pochodzą ze stycznia 1840 roku.

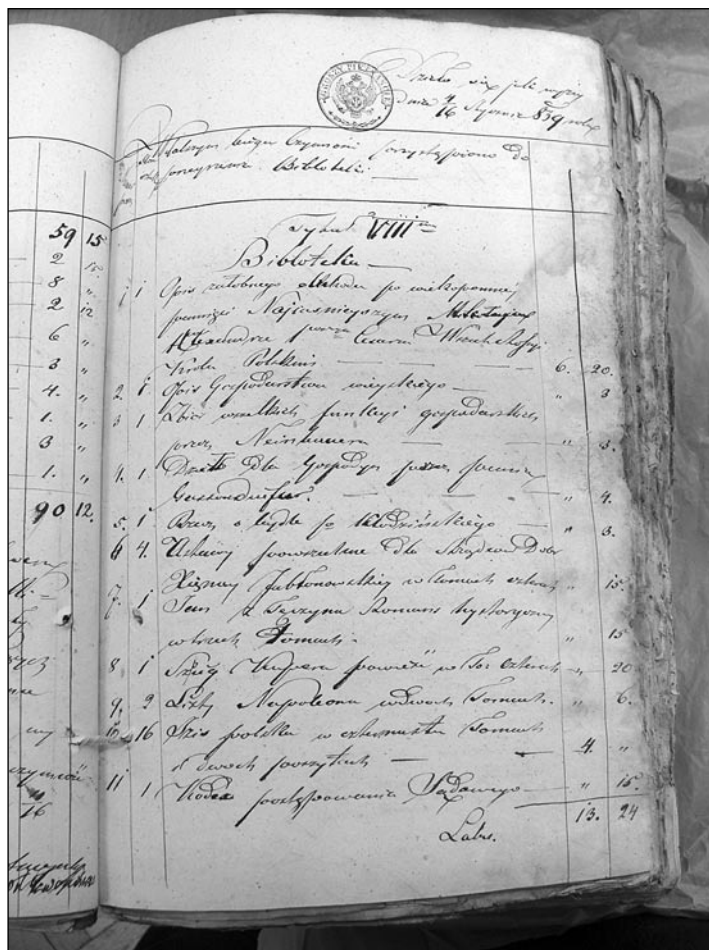
W pierwszym inwentarzu wyliczono monety w różnych nominałach, w drugim kosztowności srebrne i złote (biżuterię oraz zastawę), w trzecim meble, naczynia oraz inne ruchomości, przy czym w tym spisie odnotowano obiekt zatytułowany *Mappa Europy i Królestwa zle*. Prawdopodobnie musiał być to obraz, gdyż inne mapy zamieszczano w spisie księgozbioru. Poza nazwą obiektu dodawano krótkie opisy stanu fizycznego,

Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Zob. *Polski słownik biograficzny*, t. 20, s. 225; W. Z. Łyjak, *Brzezi łączy*, Sierpc, s. 133.

⁶ AP Radom. Notariusz Szuszkowski, sygn. 10, 1828 rok, nr 3. Informacja o akcie w repertorium notariusza Szuszkowskiego za lata 1817–1828.

⁷ AP Radom. Notariusz Marceł Karol Malinowski, sygn. 2, nr 3.

w tym wypadku wskazującego na złe zachowanie przedmiotu. W czwartym spisie inwentarzowym wyliczono i wyceniono materiały, ubrania, pościelenie oraz obrusy, w piątym meble, głównie stoły, komody i łóżka. W szóstym spisie znalazły się informacje dotyczące koni i zaprzęgów, a w siódmym uwzględniono kwestię żywności. W ostatnim inwentarzu (sporządzonym 16 stycznia 1840 roku) spisano i wyceniono bibliotecznię domową.

Początek inwentarza księgozbioru Wiktorii z Scheillów Wendorffowej.
Archiwum Państwowe w Radomiu. Notariusz Marceł Karol Malinowski, sygn. 2, nr 3.

W artykule skoncentrowano się na rekonstrukcji i analizie księgozbioru Wendorffów na podstawie spisu w inwentarzu pośmiertnym. Inwentarz może być niekompletnym źródłem o bibliotece domowej Wendorffów, zwłaszcza że opisy książek są lakoniczne, nazwy poprzekręcane, a nazwiska autorów spolszczone, co nieraz przeszkadzało w ich identyfikacji. Dodatkowym utrudnieniem był zapis rękopiśmienny, miejscami nieczytelny oraz rozmazany na krańcach kart, co można zaobserwować na zamieszczonym

powyżej zdjęciu pierwszej strony inwentarza księgozbioru. Jednakże spis jest jedyną pozostałą informacją o tej biblioteczce, dlatego – mimo niedociągnięć – staje się unikatowym źródłem do badań bibliologicznych⁸.

Księgozbiór Wendorffów to przykład biblioteki domowej XIX-wiecznego ziemiaństwa z rejonu powiatu soleckiego w województwie sandomierskim. Chociaż na podstawie księgozbioru nie można wysuwać wniosków na temat czytelnictwa właścicieli, to jednak można zauważyć, jakie książki nabywano, jak je wyceniano, a także jaka tematyka przeważała w księgozbiorze. Według Karola Głombiowskiego zawartość inwentarzy wiąże się z osobowościami i zainteresowaniami właścicieli książek⁹.

Cała wartość majątku ruchomego po Wiktorii z Scheillów Wendorffowej spisane go w 8 inwentarzach zawarła się w kwocie 78 528 złotych i 17 groszy, czyli prawie 7 razy więcej niż kwota wartości majątku pozostawionego przez jej męża Ignacego. W inwentarzu księgozbioru wymieniono 222 pozycje tytułów książek (niektóre w kilku woluminach) lub czasopism (kilka numerów jednego tytułu), które wyceniono na 67 złotych 13 groszy. Oznacza to, że księgozbiór stanowił niecały 1% wartości całego majątku.

Wspomniany spis inwentarzowy biblioteczki z 1839 roku liczył 222 pozycje tytułów, występujące w ilości 329 woluminów, przy czym nie została podana liczba „Roznych kartek i kilkanaście poszytów z rozmaitych dzieł, których ani początku wynaleść ani nazwiska nadać nie można było”. Większość wymienionych dzieł występuje w pojedynczych egzemplarzach za sumy od 1 do 15 groszy. Najdroższe druki wyceniono na 4–5 złotych: „Izis Polska w czternastu Tomach i dwóch poszytach [czasopismo]” na 4 złote, „Nauka o Rolnictwie Koppego” na 5 złotych oraz 10 tomów dzieł Ignacego Krasickiego na 5 złotych. Kilka druków wyceniono na 1–2 złotych, jednak cena w większości nie przekracza 20 groszy.

Inwentarze pośmiertne jako akty prywatnoprawne nie mają charakteru katalogu bibliotecznego. Zamiast opisu bibliograficznego jest opis egzemplarza, w którym ważna jest ilość pozycji, cena oraz cechy identyfikujące¹⁰. W inwentarzu księgozbioru Wendorffowej w formie tabeli podane zostały kolejno: liczba porządkowa, liczba woluminów, tytuł oraz cena w złotówkach i groszach. Nie wyodrębniono osobnej kolumny dla autora i tytułu, często zamiast twórcy lub autora wymieniony jest tłumacz dzieła na język polski. W głównej kolumnie zdarzają się także uwagi na temat ilości tomów jednego tytułu lub stanu książki, na przykład informacja, że książka jest zbutwiała.

Tematyka księgozbioru była zróżnicowana, jednak można ją zamknąć w kilku wyraźnych działach. Przede wszystkim było to rolnictwo i gospodarstwo, następnie zbiory

⁸ B. B i e ń k o w s k a, *Inwentarze księgozbiorów prywatnych jako źródła do badań nad dziejami czytelnictwa*, „Studia o Książce” 18, 1989, s. 65–66; R. Ż u r k o w a, *Testamenty i inwentarze ruchomości jako źródło do badań nad dziejami czytelnictwa w Krakowie w pierwszej połowie XVII wieku*, „Roczniki Biblioteki PAN w Krakowie” 27, 1982, s. 28.

⁹ Zob. B. B i e ń k o w s k a, dz. cyt., s. 66–67.

¹⁰ Zob. R. Ż u r k o w a, *Biblioteka Kaspra Guttetera rajcy krakowskiego z przelomu XVI i XVII wieku*, „Roczniki Biblioteczne” 11, 1967, z. 1–2, s. 66.

praw, powieści i romanse przygodowe, podręczniki do nauki gramatyki i słowniki obcojęzyczne, mapy geograficzne oraz kazania i książeczki do nabożeństwa. Wszystkie publikacje należały do polskojęzycznych, poza słownikami wielojęzycznymi. W księgozbiornie były także nieliczne dzieła nienależące do żadnej z wymienionych grup, na przykład dzieła Publiusza Korneliusza Tacyta.

W spisie inwentarzowym, wśród książek o tematyce gospodarczej można znaleźć publikacje zarówno o uprawie roli, zarządzaniu gospodarstwem, o hodowli zwierząt, o prowadzeniu gospodarstwa, jak i o sposobach wypalania wódki i warzenia piwa. Książki te były XIX-wiecznymi poradnikami, przedstawiającymi całościowo stan wiedzy na dany temat, głównie geografii lub ogólnie pojmowanych nauk przyrodniczych. Przykładem mogą być *Zwierzęta domowe i dzikie osobiłwie krajowe, historyi naturalney początki i gospodarstwo* Krzysztofa Kluka w 4 tomach. Inne książki tego typu odnosiły się do wybranych, wąskich zagadnień, w tym hodowli owiec, gorzelnictwa lub tępienia szkodników, przykładowo *Sposób wygubienia kretów na łąkach i w ogrodach* autorstwa Cadeta de Vaux.

Prawo w księgozbiornie reprezentowały dzienniki i kodeksy, które nawiązywały do ówczesnej sytuacji polityczno-prawnej, przykładowo *Dzienniki Praw Xięstwa Warszawskiego*, *Prawo Policyine Austriackie* lub *Taryffa Jeneralna Celna*. Ignacy Wendorff, który zarządzał dobrami soleckimi w województwie sandomierskim, prawdopodobnie z owych *Dzienników* czerpał niezbędną wiedzę o porządku prawnym w państwach zaborskich.

W księgozbiornie było dużo powieści, przedstawiających gatunkowo modne w XIX wieku romanse przygodowe, zazwyczaj tłumaczone z języka francuskiego lub angielskiego. Uwagę przykuwa liczba utworów Waltera Scotta, zapisywanego w inwentarzu jako Walterszkot. Zniekształcono też nazwisko Thomasa Moore'a, zapisując je Moer. Jak wspomniano, publikacje były zawsze polskojęzyczne, na co mogły już wskazywać przekreścone, spolszczone imiona i nazwiska autorów lub tytułów dzieł, na przykład *Gumaneriny* – tytuł powieści Waltera Scotta *Guy Mannering*.

W spisie występują publikacje obcojęzyczne, jednakże dominują słowniki obcojęzyczne oraz podręczniki, głównie do nauki języka francuskiego oraz niemieckiego. Tytuły tych publikacji wskazują na to, że są to dwujęzyczne lub wielojęzyczne słowniki przekładowe, przy czym zawsze w przekładzie uwzględniony jest język polski, brak słowników jednojęzycznych. Mimo obecności słowników w spisie nie znaleziono tytułów publikacji w językach obcych. Tytuły powieści autorów tłumaczonych są najczęściej spolszczone, zaś w kilku przypadkach zamiast autora podano obok tytułu nazwisko polskiego tłumacza. Można założyć, że poza słownikami w księgozbiornie nie występowały dzieła autorów zagranicznych w oryginalnej wersji językowej.

Na podstawie inwentarza można wysunąć przypuszczenie, że żaden z właścicieli księgozbiornu nie posługiwał się płynnie językiem obcym na tyle dobrze, by czytać książki w oryginalnej wersji językowej. Już pobieżna analiza tytułów w księgozbiornie pozwala wysunąć wniosek, że księgozbiór Wiktorii Wendorffowej miał charakter prak-

tyczno-rozrywkowy. Druki związane z uprawą roli oraz prawem mogły być pomocne w życiu codziennym, zaś obecność książek przyrodniczych świadczy o zainteresowaniu rolnictwem i hodowlą. Duża ilość romansów przygodowych może wskazywać na preferencje czytelnicze chociażby Wiktorii z Scheillów Wendorffowej, jednakże są to tylko przypuszczenia, gdyż nie ma dodatkowych informacji o wykorzystywaniu księgozbioru. Dalsze wnioski dotyczące zainteresowań czytelniczych właścicieli tego zbioru książek można byłoby snuć, gdyby istniał on fizycznie. Niestety, istnieje jedynie mało fachowo sporządzony inwentarz, który nie daje możliwości odpowiedzi na pytania uzupełniające związane z gromadzeniem księgozbioru oraz zainteresowaniami bądź potrzebami czytelniczymi. Zapewne pomocne byłyby źródła w postaci korespondencji lub pamiętników właścicieli, ale źródeł tych, przynajmniej na razie, nie znaleziono.

Na podstawie testamentu Wiktorii Wendorffowej można przypuszczać, jaki był jej stosunek do posiadanych książek. Przy spisywaniu testamentów zdarza się, że właściciele chcą, aby cały księgozbiór przejął jeden właściciel, aby nie uległ on rozproszeniu, bądź dedykują konkretne książki wybranym spadkobiercom¹¹. W testamencie Wendorffowej brak takiego zapisu. Poszczególnym członkom rodziny Wendorffów, Radziszewskich oraz innych zapisane zostały kwoty pieniężne, czasem biżuteria, obrusy lub suknie. O książkach, a tym bardziej całej bibliotece, brak jakiegokolwiek wzmianki. Pod koniec testamentu znajduje się zapis, że reszta rzeczy, poza wymienionymi w testamencie, ma być przekazana opiekunce Wiktorii – Ksawerze Osmulskiej. Może to oznaczać, że Wiktorii Wendorffowa nie miała szczególnego przywiązania do swojego księgozbioru, przekazując go Ksawerze Osmulskiej. Te zagadnienia pozostaną w sferze domysłów, jednak warto zwrócić na nie uwagę.

Rekonstruując inwentarz księgozbioru, nie podano samego spisu, a następnie danych bibliograficznych w przypisach, jak się to praktykuje przy odtwarzaniu inwentarzy, tylko połączono dane oryginalne z rękopisu z danymi bibliograficznymi. Zostały one włączone do jego tekstu i stanowią część składową każdego jego punktu. W przekonaniu rekonstruktorów taki spis będzie bardziej czytelny i przejrzysty dla czytelnika. Każda z pozycji składa się z dwóch lub trzech części – oryginalnego wypisu z rękopisu oraz opisu bibliograficznego i możliwych uwag. W odpisie z rękopisu na początku znajduje się tytuł z oryginału z zachowaniem oryginalnej pisowni, następnie liczba sztuk oraz wycena – takie elementy, razem z numeracją, znajdowały się w inwentarzu w tabelach. W drugiej części znajduje się opis bibliograficzny odnalezionych pozycji, ustalonych na podstawie dostępnych źródeł, to jest katalogu Biblioteki Narodowej, *Bibliografii polskiej* Estreicherów oraz różnych bibliotek cyfrowych, w przypadku których podano ścieżkę dostępu do elektronicznej wersji tekstu utworu. Wobec trudności w identyfikacji danych zawartych w zapisie inwentarzowym – wynikających być może z błędów – zdecydowano się wskazać w szeregu wypadków na wydania ewentualnie wchodzące w grę. Uwagi są zaznaczone, jeśli znaleziona pozycja nie jest pewna, tylko przypusz-

¹¹ Zob. R. Żurkowska, *Testamenty...*, s. 21.

czalnie możliwa. W przypadku dzieł wielotomowych podano kilka opisów bibliograficznych lub jeden zbiorczy, jeśli dzieło wielotomowe zostało wydane pod tym samym tytułem, lecz z innym numerem tomu, a także w tym samym roku, miejscu i przez tego samego wydawcę. Kilka opisów podano także w przypadku dzieł, których konkretnego wydania nie można zidentyfikować według opisu, o ile liczba wydań nie przekroczyła kilkudziesięciu – wtedy podana została informacja o ilości wydań. W przypadku czasopism o niezidentyfikowanych numerach zostały przytoczone lata wydania czasopisma od początku istnienia do roku 1840, czyli do momentu, w którym spisano testament.

Jeśli było to konieczne, pod opisem bibliograficznym zanotowano uwagi o pozycjach podobnych, o ilości wydań lub niestandardowym źródle informacji dotyczącym opisu, na przykład o artykule naukowym.

Zachowano kolejność wynikającą z rękopisu inwentarza. Nie zidentyfikowano definitywnie 10 pozycji.

BIBLIOTEKA WIKTORII Z SCHEILLÓW WENDORFFOWEJ
WEDŁUG INWENTARZA POŚMIERTNEGO Z 1840 ROKU

1. Opis żałobnego obchodu po wiekopomnej pamięci Najjasniejszym Aleksandrze I wszym Cesarzu Wszech Rosyi Krolu Polskim, 1 szt., 6 zł 20 gr

Opis żałobnego obchodu po wiekopomnej pamięci Najjasniejszym Aleksandrze I, Cesarzu Wszech Rosyi, Królu Polskim w Warszawie, w dniach 7, 9, 10, 11, 12, 13, 17, 19, 23 kwietnia 1826 roku uroczyste odbytego, Warszawa: N. Glücksberg, 1829.
Dostęp online: Polona <http://polona.pl/item/6041596/6/> [dostęp: 06.11.2016].

2. Opis Gospodarstwa wiejskiego, 1 szt., 3 gr

Opisanie Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego w Hohenheim, podług najnowszego urzędzenia, z niemieckiego przełożył Jan Krynicki, Wilno: Druk. A. Marcinkowskiego, 1824.

Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=2806> [dostęp: 06.11.2016].

3. Zbiór wszelkich funkcji gospodarskich przez Neinbauera, 1 szt., 3 gr

[Pozycja niezidentyfikowana].

Zob. pozycja 78.

Albo:

[Koppe Johann Gottlieb], *Nauka o rolnictwie i chowie bydła: książka doreczna do najnowszych ustanowień w państwie pruskiem przystosowana, i dla każdego wieśniaka pragnącego swe zaniebane i podupadłe gospodarstwo poprawić i na najwyższy stopień wynieść [...]*, przez J.G. Koppe; wyd. przez A. Thaera; teraz zaś do użytku rodaków spolszczona przez A.T.J. Neubaura, Wrocław: W.B. Korn, 1822.

Estr. XIX wyd. 2 t. 17, s. 448.

Dostęp *online*: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego
<http://dlibra.bg.uwm.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=120&dirids=1&tab=1> [dostęp: 06.11.2016].

Zob. pozycja 78.

4. Dzieło dla Gospodyń przez Panią Gossondenfur, 1 szt., 4 gr
 Gacon-Dufour Marie Armande Jeanne, *Dzielko doręczne dla gospodyń miejskich i wiejskich tudzież dla służących folwarcznych z przyłączonemi sposobami leczenia chorób bydłych y przydanym zbiorem praktycznym gospodarstwa wiejskiego i domowego*, Wrocław: dr. W.B. Korna, 1806.
5. Rzec o bydle p[rzez] Kłodzińskiego, 1 szt., 3 gr
 Reuter Ferdynand, *O bydle w związku z rolnictwem, czyli Sposob jakby ilość i gatunek bydła mającego się trzymać w jakowym folwarku ustanowić; a oraz przynależytą dla niego paszę i do uzyskania teyże potrzebny grunt oznaczyć, podany dla Galicyi przez Ferdynanda Reutera, jako druga część dzieła: O rolnictwie w związku wszystkich jego części, z jęz. niem. na pol. przeł. przez Adama Kłodzińskiego*, Warszawa: Nakł. i druk. N. Glücksberga, 1822.
 Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=147903> [dostęp: 06.11.2016].
6. Ustawy powszechne dla Rządcow Dobr Xiężney Jabłonowskiej w Tomach czterech, 4 szt., 15 gr
 [Możliwe dwa wydania:]
 Jabłonowska Anna Paulina, *Ustawy Powszechne dla Dóbr moich Rządców*, t. 1, Wyd. 1, Siemiatycze: w Druk. Pokoiovey Siemiatyckiey, 1783.
 Jabłonowska Anna Paulina, *Ustawy Powszechne dla Dóbr moich Rządców*, t. 2–7, Wyd. 1, Siemiatycze: w Druk. Pokoiovey Siemiatyckiey, 1785.
 Jabłonowska Anna Paulina, *Ustawy powszechne dla dobr moich rządcow: podług egzemplarza drukowanego [...] w Siemiatyczach za rozkazem [...] xiężny Jabłonowskiej [...]*. T. 1, Wyd. 2, Warszawa: Nakł. i druk. Michała Grölla, 1786.
 Jabłonowska Anna Paulina, *Ustawy powszechne dla dobr moich rządcow: podług egzemplarza drukowanego [...] w Siemiatyczach za rozkazem [...] xiężny Jabłonowskiej [...]*. T. 2–4, Wyd. 2, Warszawa: Nakł. i druk. Michała Grölla, 1787.
 Dostęp *online* do późniejszego wydania z lat 1786–7: Rolnicza Biblioteka Cyfrowa:
 Tom 1. <http://mars.cbr.edu.pl:8080/dlibra/docmetadata?id=689&from=pubindex&dirids=8&lp=86> [dostęp: 06.11.2016].
 Tom 2. <http://mars.cbr.edu.pl:8080/dlibra/docmetadata?id=688&from=pubindex&dirids=8&lp=87> [dostęp: 06.11.2016].
 Tom 3. <http://mars.cbr.edu.pl:8080/dlibra/docmetadata?id=684&from=pubindex&dirids=8&lp=83> [dostęp: 06.11.2016].
 Tom 4. <http://mars.cbr.edu.pl:8080/dlibra/docmetadata?id=686&from=pubindex&dirids=8&lp=84> [dostęp: 06.11.2016].

[W pierwszym wydaniu całość *Ustaw* w 7 tomach; w drugim wydaniu w 8 tomach. W spisie inwentarzowym odnotowano tylko 4 tomy].

7. Jan z Tęczyna Romans historyczny w trzech tomach, 1 szt., 15 gr
Niemcewicz Julian Ursyn, *Jan z Tęczyna: powieść historyczna*. T. 1–3, Warszawa: N. Glücksberg, 1825.
Estr. XIX t. 3, s. 229.
8. Szpieg Kupera powieść w tomach czterech, 1 szt., 20 gr
Cooper James Fenimore, *Szpieg, romans amerykański Koopera, tlómaczony na polskie z zastósowaniem do oryginału przez J.H.S. Tomów IV*, Warszawa: Nakł. A. Brzeziny i Komp., druk. A. Gałęzowskiego i Komp., 1829 (T. 1–2) – 1830 (T. 3–4).
9. Listy Napoleona w dwóch Tomach, 2 szt., 6 gr
Bonaparte Napoleon I, *Listy Napoleona do Jozefiny podczas pierwszej wyprawy włoskiej, Konsulatu i Cesarstwa pisane tudzież listy Jozefiny do Napoleona i do Jój córki*. T. 1–2, Warszawa: Nakł. J. Gluksberga i Spólki, 1835.
Dostęp online: Pomorska Biblioteka Cyfrowa:
T. 1. http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=43691&from=&dirids=1&ver_id=&l-p=3&QI [dostęp: 06.11.2016].
T. 2. http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=43692&from=&dirids=1&ver_id=&l-p=4&QI [dostęp: 06.11.2016].
10. Izis Polska w czternastu Tomach i dwóch poszytach, 16 szt., 4 zł
Izys Polska, czyli Dziennik Umiejętności, Wynalazków, Kunsztów i Rękodziel, Poświęcony Kraiowemu Przemysłowi, Tudzież Potrzebie Wieyskiego i Mieyskiego Gospodarstwa, Warszawa, 1823–1824.
Dostęp online: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/402330?tab=1> [dostęp: 06.11.2016].
11. Kodex postępowania Sądowego, 1 szt., 15 gr
Kodex postępowania sądowego cywilnego [...], oprac. Antoni Łabęcki, Wyd. 1–2, Warszawa: Druk. Xięży Piarów, 1810; 1821.
Dostęp online: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=9131&from=publication> [dostęp: 08.11.2016].
12. Sposób pędzenia wódki przez Duerika, 1 szt., 15 gr
Dunin Adam, *Wykład teoretyczno-praktyczny sztuki wyrabiania i pędzenia spirytusu, robienia wódek i likierów, oraz opis poprawnych i świeżo wynalezionych aparatów gorzelnych, sposobów urządzania ognisk pod garncami i ozd do suszenia sło-du*, Warszawa: N. Glücksberg, 1820.
Estr. XIX wyd. 2, t. 5, s. 231.
Dostęp online: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=2502> [dostęp: 16.12.2016].

13. *Jeometria praktyczna* p[rzez] Zaborowskiego, 1 szt., 3 gr
[Zaborowski Ignacy], *Jeometrya Praktyczna, przez X. Ignacého Zaborowskiego S. P.*, Wyd. 1–2, Warszawa: Druk. J.K.Mci i Rzeczypospolitéy u XX. Scholarum Piarum w 8ce, 1786; 1792.
Estr. XIX t. 34, s. 40.
14. *Rozprawa medyczna* Doktora Fiałkowskiego, 1 szt., 2 gr
Fiałkowski Stephanus, *Dissertatio medica inauguralis de actione ventriculi in ingesta*, Lejda 1765.
Estr. XIX t. 16, s. 205.
15. *Opis o próbach* Magiera tomów dwa, 2 szt., 1 gr
Magier Antoni, *O probach czyli sposobach probowania mocy, lub tęgości wodek, spirytusow, piwa i innych napoiow: pomnożona wiadomością o sposobie probowania piwa, z nowych téy mierze czynionych doświadczeń*, Warszawa: [s.n.], 1808.
Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=151128> [dostęp: 06.11.2016].
16. *Nauka wyrabiania włókna konopnego*, 1 szt., 2 gr
Nauka wyrabiania włókna konopnego i lnianego do stopnia doskonałości takiej, iżby te włókna były białe i miękkie, z doświadczeń uczynionych w Wołczynie, zebrana, i dla pożytku publicznego, szczególnie dla osób gospodarstwem bawiących się [...], Warszawa: Druk. Grella, 1792.
17. *Taryfa domów miasta Warszawy w dwóch poszytach*, 2 szt., 1 gr
[Możliwe 6 wydań z XIX wieku:]
Taryffa domów miasta Warszawy: dla wygody publiczney nowo wydana zdołączeniem cyrkułu 7 go, czyli Pragi, toż domów za rogatkami będących, Warszawa: [s.n.], 1807.
Taryffa domów miasta Warszawy: dla wygody publiczney wydana w roku 1807 w miesiącu wrześniu a poprawiona stosownie do nowego podziału na Cyrkułów osiem w miesiącu lipcu 1808 roku, Warszawa: [s.n.], 1808.
Taryffa domów miasta Warszawy: dla wygody publiczney nowo wydana, z dołączeniem przedmieścia Pragi, i domów za rogatkami będących, Warszawa: [s.n.], 1817.
Taryffa domów miasta stołecznego Warszawy dla wygody publicznej nowo wydana, z dołączeniem przedmieścia Pragi i domów za rogatkami będących, tudzież opisu historycznego tej stolicy, Warszawa: Druk. Łątkiewicza, 1821.
Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=174850&from=pubindex&dirids=37&lp=1120> [dostęp: 06.11.2016].
Taryffa domów miasta stołecznego Warszawy: dla wygody publiczney nowo wydana, podzielona na wydziały policyjne i cyrkuły oraz przedmieścia Pragi i domów za rogatkami będącymi, Warszawa: Druk. Józefa Puszy, 1825.

- Glücksberg Jan, *Taryffa domów miasta stołecznego Warszawy i przedmieścia Pragi według nowego podziału*, Warszawa: Nakł. wyd., 1832.
Estr. XIX t. 5, s. 19.
Dostęp *online*: Polona <http://polona.pl/item/516874/2/> [dostęp: 06.11.2016].
18. Julian czyli uwięziony Więzien z Galar Romans w 4ch tomach, 2 szt., 1 zł
Ricard Auguste, *Julian, czyli Uwolniony więzień z galer: romans obyczajowy Augusta Ricard*. T. 1–4, Warszawa: [Franciszek Salezy Dmochowski], 1833.
19. Poradnik domowy przez Dziarkowskiego w dwóch tomach, 2 szt., 2 gr
Dziarkowski Jacek August, *Poradnik domowy*, cz. 1–2, przez H. Dziarkowskiego, Warszawa: Druk. Zawadzkiego i Węckiego, 1819.
Dostęp *online*: Europeana:
T. 1. http://www.europeana.eu/portal/record/92033/BibliographicResource_3000053570801.html [dostęp: 06.11.2016].
T. 2. http://www.europeana.eu/portal/record/92033/BibliographicResource_3000053569929.html [dostęp: 06.11.2016].
20. Wybór Roślin krajowych, 2 szt., 3 gr
Dziarkowski Jacek Augustyn, *Wybor roslin krajowych: dla okazania skutkow lekarskich ku uzytkowi domowemu*, wyd. 1–3, Warszawa: Druk. Xięży Piarów, 1803, 1806, 1821.
Estr. XIX wyd. 2 t. 5, s. 281.
Dostęp *online* do wydania z 1803 roku: Europeana http://www.europeana.eu/portal/record/09404/id_oai_kpbc_umk_pl_39559.html?start=15&query=who%3A-%28Dziarkowski%2C+Jacek+August+%281747-1828%29%29&startPage=1&qt=false&rows=24 [dostęp: 06.11.2016].
21. Doświadczenia w Gospodarstwie tomów dwa, 1 szt., 3 gr
Doświadczenia w gospodarstwie, ogrodnictwie, rękodzielnictwie, w lekarstwach wiejskich etc. Z ustanowionych na to po niektórych krajach społeczności Akademickich, z różnych autorów i manuskryptów domowych zebrane, t. 1–2, Kraków: Drukarnia Antoniego Gröbla pozostałej Wdowy i Sukcessorów, [1801], 1804 (I), 1808 (II).
Dostęp *online*: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa:
T. 1. <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=8913&from=publication> [dostęp: 08.11.2016].
T. 2. <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=8923&from=publication> [dostęp: 08.11.2016].
22. Zasady Agronomii Oczakowskiego, 1 szt., 5 gr
Oczapowski Michał, *Zasady agronomii, czyli nauki o gruntach*, Wilno: Nakł. i druk. A. Marcinowskiego, 1819.
Estr. XIX t. 3, s. 269.

Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=176063&from=FBC> [dostęp: 06.11.2016].

23. Zasady Rolnicze p[rzez] Tlara, 1 szt., 5 gr
Oczapowski Michał, *Zasady rolnictwa rozumowanego Albrechta Thaera. Wykład skrócony przez Michała Oczapowskiego, cz. 1*, Wilno 1819.
24. O budowli włosciańskiéy przez Bogusza, 1 szt., 5 gr
Bohusz Ksawery Michał, *O budowli włosciańskiéy, trwalej, ciepłej, tanney, od ognia bezpieczney i do kraiu naszego przystosowaney: dzielko z umieszczeniem w nim rozbioru rozpraw odpowiednich w tymże przedmiocie przesłanych Królewsko Warszawskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk, przez Xawiera Michała Bohusza napisana i z woli tegoż Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk do druku podana*, Warszawa: Druk. sukcesorek Zawadzkich, 1811.
Estr. XIX t. 1, s. 128.
Dostęp online: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=5269&from=publication> [dostęp: 08.11.2016].
25. Summaryusz umiarkowawczy monety z teraznieyszą, 1 szt., 3 gr
Summaryusz Umiarkowania Monety Starej z Dzisieyszą, [1752].
Dostęp online: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=17788&from=FBC> [dostęp: 16.12.2016].
26. Rzecz o hiszpańskich owcach Lasterjeta, 1 szt., 6 gr
[Lasteiry Charles-Philibert de], *C. P. Lasteiryesa Rzecz o hiszpańskich owcach co do ich przychowku, przychodzenia, strzyżenia, prania i przedaży wełny i przyczyn iey cienkości; z wiadomościami o przychodzeniu owiec przy uysciu Rodanu i w Krolestwie Neapolitanskim; o początku postępku i teraznieyszym stanie trzody w Rambouillet, toż o sposobach hiszpańskiego rodzaju owiec w zupełney czystości rozmnożenia i zachowania, w r. 1800 z fr. na niem. ięz. przetł. przez K. J. Hübbe z dodatkiem o angielskim chowaniu owiec z gospodarstwa P. Thaersa lekarza wyiętym, teraz na pol. ięz. przetł.*, Lublin: Druk. J.C.K.M. XX. Trynitarzów, 1803.
Dostęp online: Biblioteka Cyfrowa WBP w Lublinie <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/docmetadata?id=10856&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].
27. Gorzelnik i Piwowar doskonały, 1 szt., 3 gr
Piątkowski A., *Gorzelnik i piwowar doskonały, czyli Sztuka pędzenia wódki i likierów tudzież warzenia piwa podług naynowszych odkryć w fizyce, chemii i technologii w trzech częściach wydana. Cz. 1. O pędzeniu wódki prostéj; cz. 2, O robieniu likworów i octów; cz. 3. O warzeniu piwa prostego dubeltowego, porteru i piwa angielskiego*, Kraków: Druk. Groblowskiéy, 1808 (1), 1809 (2–3).
Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego:
T. 1. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=2262&from=&dirids=1&ver_id=&lp=2&QI=D2BA75FC1EEE28304C683097451D7F8D-4 [dostęp: 06.11.2016].

- T. 2. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=131149&from=&dirids=1&tab=1&lp=3&QI=D2BA75FC1EEE28304C683097451D7F8D-4> [dostęp: 06.11.2016].
- T. 3. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=2706&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=D2BA75FC1EEE28304C683097451D7F8D-4 [dostęp: 06.11.2016].
28. *Historia Naturalna przez Kluka w 4ch [tomach], pierwszego dwa Exemplarze, 5 szt., 10 gr*
 Kluk Krzysztof, *Zwierząt domowych i dzikich osobliwie kraioowych, historyi naturalney początki i gospodarstwo. T. 1, O zwierzętach ssących*, wyd. 1–2, Warszawa: Druk. X. Piarów, 1809; 1828.
 Kluk Krzysztof, *Zwierząt domowych i dzikich osobliwie kraioowych, historyi naturalney początki i gospodarstwo. T. 2, O ptastwie*, wyd. 1–2, Warszawa: Druk. X. Piarów, 1813; 1828.
 Kluk Krzysztof, *Zwierząt domowych i dzikich osobliwie kraioowych, historyi naturalney początki i gospodarstwo. T. 3, O gadzie i rybach*, Warszawa: Druk. X. Piarów, 1816.
 Kluk Krzysztof, *Zwierząt domowych i dzikich osobliwie kraioowych, historyi naturalney początki i gospodarstwo. T. 4, O owadzie i robakach*, Warszawa: Druk. X. Piarów, 1823.
 Dostęp online: Polona:
 T. 1 <http://polona.pl/item/274893/2/> [dostęp: 06.11.2016].
 T. 2 <http://polona.pl/item/274908/3/> [dostęp: 06.11.2016].
29. *Ekonom Kolegom Swojm, 1 szt., 3 gr*
 Piekarski Franciszek Borgiasz, *Ekonom: kollegom kraiu nowo wcielonego sposoby gospodarowania, rolnictwa chodowania koni [...]: z wzorami dzienników, Xiążek i reiestrów, przez P.R.A.K.* [krypt.], Kraków: Druk. J. Maja, 1810.
 Dostęp online: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=6844&from=publication> [dostęp: 08.11.2016].
30. *Gospodarz Galicyjski, 1 szt., 5 gr*
 Thaer Albrecht, *Gospodarz galicyjski, czyli sztuka z bogacenia się w krotkim czasie przez wieyskie i domowe gospodarstwo, dzieło na wzór Wieyskiego gospodarstwa Albrechta Thadera dla Galicyi w trzech częściach [...] praktycznie wypracowane przez H.G.H. [...]*. T. 1–3, [Kraków: s.n., 1800].
 Dostęp online: Rolnicza Biblioteka Cyfrowa:
 T. 1. <http://mars.cbr.edu.pl:8080/dlibra/doccontent?id=630> [dostęp: 08.11.2016].
 T. 2. <http://mars.cbr.edu.pl:8080/dlibra/doccontent?id=631> [dostęp: 08.11.2016].
 T. 3. <http://mars.cbr.edu.pl:8080/dlibra/doccontent?id=632> [dostęp: 08.11.2016].
31. *Nauka o Rolnictwie Raytera, 1 szt., 5 gr*
 Reuter Ferdinand, *Nauka doręczna o rolnictwie w związku wszystkich jego części, czyli Usiłowanie otrzymania z ziemi ile tylko można obfitego plonu, iak najmniej-*

szym sił nakładem, napisana dla Galicyi przez Ferdynanda Reuter; przeł. z niem. [S. Kłokocki], Lwów: Druk. J. Schnaydera, 1816.
Estr. XIX t. 4, s. 46.

32. *Xiądz Pleban i Wikary w Proszowicach*, 1 szt., 3 gr
Piekarski Franciszek Borgiasz, *Xiądz Pleban i Wikary w Proszowicach*, Kraków: Druk. Akademickiej, 1811.
Estr. XIX t. 3, s. 382.
33. *O Gospodarstwie w ugorze p[rzez] Trembickiego*, 1 szt., 3 gr
Trębicki Antoni, *O gospodarstwie w ugorze: informacyia dla ekonomów względem uprawy traw i warzyw na paszę i użycia potrzebnych w niey narzędzi*, Warszawa: [s.n.], 1817.
Trębicki Antoni, *O gospodarstwie w ugorze: informacyia dla ekonomów względem uprawy traw i warzyw na paszę i użycia potrzebnych w niey narzędzi*, Wilno: J. Zawadzki, 1824.
Dostęp online: Europeana http://www.europeana.eu/portal/record/09404/id_oai_dlibra_bg_uwm_edu_pl_1796.html [dostęp: 06.11.2016].
Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=153372> [dostęp: 06.11.2016].
34. *Kalendarz Rolniczy p[rzez] Biernackiego*, 1 szt., 5 gr
Biernacki Alojzy Prosper, *Kalendarz kieszonkowy Rolniczogospodarski dla Przyjaciół Polepszzonego Rolnictwa. [...] Na rok 1813*, Kalisz: Druk. Mehwalda, 1813.
35. *Opisanie Torffu*, 1 szt., 2 gr
Nowe teoretyczne i praktyczne opisanie torfu y jego użycia z rekopisma bezimien- nego praktykanta z przydanemi niektórymi uwagami przez Riema, 1802.
Publikacja planowana: Biblioteka Cyfrowa Politechniki Warszawskiej <http://bcpw.bg.pw.edu.pl/publication/1533> [dostęp: 25.03.2016].
36. *Sposób wygubienia kretów*, 1 szt., 1 gr
Cadet de Vaux, Antoine-Alexis, *Sposob wygubienia kretów na łąkach i w ogrodach z przydanym oraz drugim Sposobem wyiętym z dzieła Ant. Alex. Cadet De Veaux O kretach, ich sposobie życia, zwyczajach i sposobie łapania, w roku 1803 w Paryżu wydane., z Francuzkiego na Polski ięzyk przetłomaczone [...]*, Lublin: Druk. J.C.K.Mci XX. Trynitarzów, 1804.
Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=174555&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].
37. *Leybe i Siore Romans w dwóch Tomach*, 1 szt., 5 gr
Niemcewicz Julian Ursyn, *Leybe i Siore, czyli Listy dwóch kochanków: romans*. T. 1–2, Warszawa: [s.n.], 1821.
Niemcewicz Julian Ursyn, *Lejbe i Siore, czyli Listy dwóch kochanków: romans*. T. 1–2, Kraków: J. Czech, 1837.

38. Rozbojnik morski Romans w 4ch Tomach p[rzez] Walterszkodta, 1 szt., 10 gr
 Scott Walter, *Rozbóynik morski: romans*. T. 1–4, tł. F. Kowalski, Warszawa: [F.S. Dmochowski], 1830.
 Estr. XIX t. 4, s. 269.
 Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego:
 T. 1. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=176008&from=&dirids=1&ver_id=&lp=20&QI=67CACE530310AA245124C467FAA81D6F-3 [dostęp: 06.11.2016].
 T. 2. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=176009&from=&dirids=1&ver_id=&lp=5&QI=67CACE530310AA245124C467FAA81D6F-3 [dostęp: 06.11.2016].
 T. 3. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=176010&from=&dirids=1&ver_id=&lp=7&QI=67CACE530310AA245124C467FAA81D6F-3 [dostęp: 06.11.2016].
 T. 4. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=176011&from=&dirids=1&ver_id=&lp=6&QI=67CACE530310AA245124C467FAA81D6F-3 [dostęp: 06.11.2016].
39. Kazmierz Wielki przez Bronikowskiego w dwoch tomach, 1 szt., 5 gr
 Bronikowski Aleksander, *Kazimierz Wielki i Esterka: powieść historyczna z XIV wieku Alexandra Bronikowskiego*. T. 1–2, z niem. na oyczysty ięzyk [przel. przez Adriana Krzyżanowskiego], Warszawa: J. Węcki, 1828.
 Dostęp *online*: Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych:
 T. 1. http://rcin.org.pl/dlibra/docmetadata?id=51340&from=&dirids=1&ver_id=&lp=3&QI=12E2298FC594F8366E287279AC4A5AE3-2 [dostęp: 08.11.2016].
 T. 2. http://rcin.org.pl/dlibra/docmetadata?id=51382&from=&dirids=1&ver_id=&lp=13&QI=12E2298FC594F8366E287279AC4A5AE3-2 [dostęp: 08.11.2016].
40. Krotki Zbior Grammatyki francuzkiej, 1 szt., 6 gr
 Wailly François de, *Abrégé de la grammaire françoise de Mr. de Wailly = Krótki zbiór grammatyki francuzkiej Pana Wailly*, tł. Kajetan Kamiński, Warszawa: Druk. XX. Piarów, 1812.
41. Magazyn Zabaw moralnych, 1 szt., 3 gr
Magazyn Zabaw moralnych, czyli Historia ciekawych wydarzeń, przypowieści i uwag religijnych. [T. 1], Wilno: [s.n.], 1812.
 Dostęp *online*: Biblioteka Cyfrowa WPB w Lublinie <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/docmetadata?id=11357&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].
42. Henryjada przez Woltera, zbutwiała, 1 szt., 2 gr
 [Voltaire], *Henryada: w 10 pieśniach, przez de Voltaire; przel. na jęz. pol. przez Euzebiusza Słowackiego*, Warszawa: [s.n.], 1803.
 lub
 [Voltaire], *Henryada: w 10 pieśniach, przez de Voltaire w ięzyku fr. napisana; na ięzyk pol. przel. przez Ignacego Dembowskiego*, Warszawa: [s.n.], 1805.
 Estr. XIX t. 33, s. 310.

43. Opat Romans Walterszkota Tom 4ry, 2 szt., 10 gr
[Scott Walter], *Opat: romans. T. 1–4 Waltera-Skotta, przeł. [z ang.] przez F.S. Dmochowskiego*, Warszawa: Druk. przy ul. Elektorialney nr 795, 1830.
44. Rozbicie Okrętu i przypadki Kapitana Wiiat, 1 szt., 3 gr
Viaud Piotr, *Rozbicie Okrętu, czyli Przypadki P. Piotra Viaud Rodem z Bordo Kapitana Okrętu z Francuskiego na Polski Język Przetłumaczone*, Lublin: Druk. Łukasza Szlichtyna uprzywil. Typografa J.K.Mci., 1775.
Estr. XV–XVIII t. 32, s. 424.
45. Rolnictwo przez Adama Kasperowskiego tomów dwa, 1 szt., 2 gr
Kasperowski Adam, *Rolnictwo*. T. 1–2, Lwów: [s.n.], 1826.
Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego:
T. 1 http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=152408&from=&dirids=1&ver_id=&lp=3&QI=67CACE530310AA245124C467FAA81D6F-19 [dostęp: 06.11.2016].
T. 2 http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=152409&from=&dirids=1&ver_id=&lp=2&QI=67CACE530310AA245124C467FAA81D6F-19 [dostęp: 06.11.2016].
46. Gramatyka Francuzko Polska przez Pana Ponrot Tomów dwa, 1 szt., 3 gr
Być może:
[Painvin François], *Grammatyka francuzka i polska albo Sposób prędkiej, iasnej i łatwej nauczenia się języka francuzkiego*. T. 1–2, przez Franciszka Painvin ułożony i na wygodę publiczną podany, Wrocław: W.B. Korn, 1806.
47. Pamiętka po dobrym Oycu, 1 szt., 5 gr
Wiszniewski Michał, *Pamiętka po dobrym Oycu: z rękopisma bezimiennego drugi raz przerobiona pomnożona i wydana dla użytku młodzieży, przez T. Sierocińskiego*, Puławy: Druk. Biblioteczna, 1830.
Dostęp online do późniejszego wydania z 1838 roku: Biblioteka Cyfrowa Regiona-
lia Ziemi Łódzkiej <http://bc.wimbp.lodz.pl/dlibra/docmetadata?id=9153&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].
48. Przepisy do Kodexu Postępowania Sądowego, 1 szt., 10 gr
Łabęcki Antoni, *Przypisy i inwentarz do Kodeksu postępowania sądowego cywilnego z przyłączeniem niektórych uwag, oraz z objaśnieniami rozmaitych artykułów Kodexu, iako też poprawą omyłek w ostatniej edycji Kodexu postępowania znaydujących się; z zlecenia JW. Ministra Sprawiedliwości*, Warszawa 1811.
Dostęp online: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=9151&from=publication> [dostęp: 16.12.2016].
Zob. pozycja 11.
49. Robroa Romans p[rzez] Walterszkota tomów cztery, 1 szt., 10 gr
[Scott Walter], *Rob-Roy: romans Waltera Skotta. T. 1–4, z ang. przełożony*, Warszawa: Druk. stereotypowa przy ulicy Krolewskiej pod nrem 1065, 1830.

Dostęp *online*: Polona:

T. 1. <http://polona.pl/item/680840/3/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 2. <http://polona.pl/item/681247/5/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 3. <http://polona.pl/item/681247/5/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 4. <http://polona.pl/item/676059/4/> [dostęp: 06.11.2016].

50. Piotr Iwanowicz Wyżygin Tomow 4ry przez Burcharyna, 1 szt., 20 gr
Bulgarin Faddej Venediktovič, *Piotr Iwanowicz Wyżygin: romans moralno-histeryczny 19 wieku. T. 1–4, przez Tadeusza Bulharyna; przekł. z ros. na jęz. pol. Alexander Prokopowicz*, Warszawa: Druk. przy ulicy Długiej nr 591, 1835.
51. Rozrywki niedzielne tomów trzy, 3 szt., 15 gr
[Seria: Rozrywki Niedzielne, czyli Zbiór Najnowszych Powieści]
Dmochowski Franciszek Salezy, *Czerwona gospoda: powieść z Balzaka*, [tł. Dmochowski Franciszek Salezy], (Rozrywki Niedzielne, czyli Zbiór Najnowszych Powieści), Warszawa: Druk. przy ul. Nowo-Senatorskiej Nro 476, 1834.
Dostęp *online*: Polona <http://polona.pl/item/1053395/2/> [dostęp: 06.11.2016].
Dmochowski Franciszek Salezy, *Julia Morton: powieść z Ancillona*, [tł. Dmochowski Franciszek Salezy], (Rozrywki Niedzielne, czyli Zbiór Najnowszych Powieści), Warszawa: Druk. przy ul. Nowo-Senatorskiej Nro 476, 1834.
Dostęp *online*: Polona <http://polona.pl/item/1052431/3/> [dostęp: 06.11.2016].
52. Prawo Polityczne Narodu Polskiego, 1 szt., 5 gr
Możliwe 2 wydania:
[Skrzetuski Wincenty], *Prawo Polityczne Narodu Polskiego*. T. 1–2, przez X. Wincentego Skrzetuskiego S.P., Edycya Druga Poprawna, Warszawie: Druk. J.K.Mci i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum, 1787.
Kołłątaj Hugo, *Prawo polityczne Narodu Polskiego, czyli układ Rządu Rzeczypospolitey*. Ks. 1., Warszawa: Nakł. i druk. Michała Grölla, 1790.
Dostęp *online*: Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=275947&from=publication&showContent=true> [dostęp: 06.11.2016].
53. Lekarz owiec przez Wilburga, 1 szt., 5 gr
Willburg Antoni Karol, *Wprowadzenie ziemianina do poznania i leczenia chorób bydła i owiec tudzież wypis lekarstw wraz z dodatkiem Materyi Medycznej i wyłożeniem na polskie niektórych lekarstw po łacinie nazwanych*, Kraków: Nakł. F. Gertner, [1804].
Estr. XIX t. 5, s. 94.
Dostęp *online*: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego <http://dlibra.bg.uwm.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=1805&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].

54. Jeografia powszechna p[rzez] Dziekońskiego, 1 szt., 2 gr
 [Stein Christian Gottfried Daniel], *Jeografia powszechna według zbioru C.B. Stein: dla użytku młodzi polskiej ułożona: na nowo przeyrzana i stosownie do naynowszych odmian poprawiona, przez T. Dziekońskiego; z mapą hydrograficzną kuli ziemskiej*, Wrocław: W.B. Korn, 1824.
 Zob. pozycja 110.
55. Życie i zdanie sławnych pisarzy w wieku 18tym, 1 szt., 10 gr
 [Zabuesnig Johann Christoph von], *Życia i Zdania Sławnych Wieku XVIII. Pisarzy w Krótkości Zebrane: z Francuskiego Przełożone*, tł. Jacek Idzi Przybylski, Wilno 1794.
 Jest to edycja tytułowa dzieła: *Historyczno-Krytyczne wiadomości o życiu i pismach trzydziestu i trzech Filozofów naszego Wieku* wydane w Krakowie w 1784 roku. Autorem dzieła: Johann Christoph von Zabuesnig, tłumaczył z niemieckiego (a nie z francuskiego, jak na karcie tytułowej) Jacek Idzi Przybylski.
 Estr. XV–XVIII t. 36, cz. 1, s. 220.
56. Dyariusz podróży do Krakowa Stanisława Augusta Króla Polskiego, 1 szt., 5 gr
 Lichocki Filip, *Dyaryusz przyjazdu Najiaśniejszego Stanisława Augusta Króla Polskiego szczęśliwie nam teraz panującego do Miasta Stołecznego Krakowa po widzeniu się z Jozefem II. Cesarzem Rzymsko-Niemieckim y Katarzyną II Imperatorową Rossyiską. Na granicy państwa swojego spisany*, Kraków: Kosztem y drukiem Ignacego Grebla, 1787.
 Estr. XV–XVIII t. 31, s. 264.
57. Czarny Karzeł Romans Walterszkota, 1 szt., 10 gr
 Scott Walter, *Czarny karzeł: pierwsze powieści mojego gospodarza Waltera Scott*. T. 1–2, tł. z ang., Warszawa: Druk. przy ulicy Krakowskie Przedmieście n° 385, 1826.
 Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego:
 T. 1. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=137415&from=&dirids=1&ver_id=&lp=23&QI=F6FC6939182048559E67C5D01EB1229A-1 [dostęp: 06.11.2016].
 T. 2. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=137418&from=&dirids=1&ver_id=&lp=21&QI=F6FC6939182048559E67C5D01EB1229A-1 [dostęp: 06.11.2016].
58. Jeografia Królestwa Polskiego, 1 szt., 2 gr
 Politowski Wojciech, *Jeografia Królestwa Polskiego i Wolnego Miasta Krakowa z dołączeniem wiadomości statystycznych, ułożona przez W. Politowskiego*, wyd. 1–2, Warszawa: Druk. Xięży Piarów, 1816; 1819.
 Estr. XIX t. 3, s. 453.
 Dostęp *online*: Polona <http://polona.pl/item/1787655/2/> [dostęp: 06.11.2016].

59. Magazyn wesołych Zabaw czyli Zbiór głątkich wierszy, 1 szt., 3 gr
Magazyn wesołych i moralnych zabaw, czyli zbior głątkich wierszow, dowcipnych powieści, zartow, anegdotow, ariy, piesni swiatowych i innych ciekawych wydarzenow. T. 1, Częstochowa: [s.n.], 1812.
 Estr. XIX t. 3, s. 37.
 Dostęp online: Podlaska Biblioteka Cyfrowa <http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=12897&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].
60. Nyczy[s]tszey miłości ofiara, 1 szt., 1 gr
 Heun Karl Gottlob Samuel, *Nyczystsza miłości ofiara, powieść Klaurena; przez Walentego Chłędowskiego*, Lwów: F. Piller, 1826.
 Estr. XIX wyd. 2 t. 10, s. 222.
61. Gospodarz wiejski czyli zbiór potrzebnych wiadomości, 1 szt., 2 gr
Gospodarz wiejski, czyli Zbiór potrzebnych gospodarzom wiadomości, trzydziestoletniem doświadczeniem sprawdzonych, dla użytku wieśniaków do druku podany, Wrocław: [s.n.], 1815.
 Estr. XIX wyd. 2 t. 9, s. 149.
62. Nowy Słownik kieszonkowy Francuzko Polsko Niemiecki, 1 szt., 10 gr
 Możliwe 4 wydania:
 Bandtkie Jan Wincenty, *Nowy słownik kieszonkowy francuzko-polsko-niemiecki*. T. 2, A–K = *Nouveau dictionnaire portatif, François, Polonoise et Allemand*, Breslau: chez G.T. Korn, 1811.
 Bandtkie Jan Wincenty, *Nowy słownik kieszonkowy francuzko-polsko-niemiecki*. T. 3, L–Z = *Nouveau dictionnaire portatif, François, Polonoise et Allemand*, Breslau: chez G.T. Korn, 1811.
 Bandtkie Jan Wincenty, *Nowy słownik kieszonkowy francuzko-polsko-niemiecki = Nouveau dictionnaire portatif françois, polonois et allemand*, Wrocław: Druk. W.B. Korna, 1820.
 Bandtkie Jan Wincenty, *Nowy słownik kieszonkowy francuzko-polsko-niemiecki, A–Z = Nouveau dictionnaire portatif, françois-polonois et allemande*, Breslau: G.T. Korn, 1838.
 Estr. XIX wyd. 2 t. 2, s. 58.
63. Życie i przypadki hrabiego Lukasa (Lalkasa), 1 szt., 2 gr
 Las Cases Emanuel August Dieudonne, *Życie i przypadki Emanuela Augusta Dieudonné hrabiego Las Casas towarzysza Napoleona na Wyspie St. Heleny oraz jego dwa listy: jeden z wyspy St. Heleny do Lucyana Bonapartego w Rzymie (od Ministrów angielskich przytłumiony) – a drugi z Frankfurtu nad Menem do Lorda Bathurst w Londynie, (wydobyty z ukrycia) [...]*, Warszawa: J. Puksza, 1820.
 Dostęp online: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/doccontent?id=115762> [dostęp: 06.11.2016].

64. Guimanageriny Romans Walterszkota w 4ch tomach, 1 szt., 10 gr
[Scott Walter], *Guy Mannering, czyli Astrolog: romans Walter-Skotta*. T. 1–4, przeł. przez F.S. Dmochowskiego, Warszawa: [s.n.], 1827.
Estr. XIX t. 4, s. 269.
65. Dziennik Izby Poselskiej w roku 1820, 1 szt., 5 gr
Dziennik posiedzeń Izby Poselskiej w czasie seymu Królestwa Polskiego w roku 1820 odbytego, [oprac. Franciszek Obniski], Warszawa: Druk. Xięży Piiarów, [ca 1820].
66. Historia Naturalna czyli Zabawy przyjemne i pożyteczne p[rzez] Szczęsnego Potockiego tomów trzy, 1 szt., 5 gr
[Potocki Szczęsny Feliks], *Historia Naturalna, czyli Zabawy Przyjemne i Pożyteczne, przez jaśnie wielmożnego Szczęsnego Felixa Potockiego*. T. 1–3, [Machnówka: s.n.], 1805.
67. Nieznajoma Romans w 2och Tomach, 1 szt., 10 gr
Arlincourt Charles Victor Prévôt d', *Nieznajoma: romans. T. 2, przez P. d'Arlincourt autora Samotnika; z franc. przeł.*, Warszawa: N. Glücksberg, 1826.
Estr. XIX t. 1, s. 39.
68. Eugenia czyli mąż i żona Romans przez Kapera Tomow 4ry, 2 szt., 10 gr
Kock Paul de, *Eugenia, czyli Mąż i żona: z francuzkiego (Le Cocu): romans obyczajowy Pawła de Kock*. T. 1–4, przeł. przez Wydawcę Romansów Walter-Skotta i Dulanża, Warszawa: Druk. pod Nro 474 Lit. D., 1832.
Estr. XIX wyd. 2 t. 17, s. 100.
NKor. t. 4, s. 421, poz. 23.
69. Poczta Romans historyczny tomow cztery, 2 szt., 20 gr
Bernatowicz Feliks, *Pojata córka Lezdejki, albo Litwini w XIV wieku: romans historyczny*. T. 1–4, Puławy: Drukarnia Biblioteczna, 1829.
Estr XIX wyd. 2 t. 2 s. 213.
Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego:
T.1. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=174221> [dostęp: 16.12.2016].
T. 2. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=174225&from=publication> [dostęp: 16.12.2016].
T. 3. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=174227&from=&dirids=1&ver_id=&lp=3&QI=52DFBF9BA43C8741D5E92B7ADF2CD881-17 [dostęp: 16.12.2016].
T. 4. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=174233&from=publication> [dostęp: 16.12.2016].
70. Jeografia czyli opisanie fizyczne matematyczne ziemi p[rzez] Sniadeckiego, 1 szt., 5 gr
Sniadecki Jan, *Jeografia, czyli Opisanie matematyczne i fizyczne ziemi*, wyd. 1, Warszawa: [s.n.], 1804.

Śniadecki Jan, *Jeografia, czyli Opisanie matematyczne i fizyczne ziemi*, Wyd. 1–2. Wilno: J. Zawadzki, 1809; 1818.
Estr. XIX t. 4, s. 298.
Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=2517&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].

71. Georgiki Dellilla, 1 szt., 5 gr
[Delille Jacques], *Człowiek wiejski albo Georgiki francuzkie, przez Jakóba de Lilla, wydane w Paryżu, 1805*, tł. Franciszka Xawiera Chomińskiego, Wilno: A. Chomiński, 1817.
Estr. XIX wyd. 2 t. 4, s. 78.
72. Prawo natury prywatne p[rzez] Słotwińskiego, 1 szt., 5 gr
Możliwe 2 wydania:
[Zeiller Franz Anton von], *Prawo natury prywatne, przez Franciszka Ceillera w jęz. niem. napisane; a przez Felixa Słotwińskiego na język pol. przeł., terminologią łacińską i niektórymi prawniczymi przysłowiami pomnożone*, Kraków: [s.n.], 1813.
[Słotwiński Feliks], *Prawo natury prywatne połączone z uwagami nad prawem rzymskim, kodexem galicyjskim i francuzkim dotąd obowiązującym. T. 1–2, ułożone przez Felixa Słotwińskiego*, Kraków: Nakł. autora, 1825.
Współwyd.: *Rosprawa o początkach i postępkach w nauce prawa natury, tudzież o istotnych różnicach między dawnym i dzisiejszym stanem tej umiejętności*.
73. Nomenklator w czterech Językach tomów dwa, 2 szt., 10 gr
[5 wydań – 1763, 1777, 1787, 1795, 1800. Najstarsze łacińskie z 1763 roku].
Kaliszewski Adam Piotr, *Nomenclator quatuor linguarum Gallicae, Polonicae, Germanicae et Latinae: lectissimae Collegii Nobilium Varsaviensis Scholarum Piarum juventuti dedicatus A.D. MDCCLXIII, tomus primus, Recueil des mots, dont on se sert pour exprimer les choses que l'on voit dans le monde [...] = Zebranie słów, których do wyrażenia tych zażywamy rzeczy, które się na świecie znajdują [...] = Sammlung der Wörter, welche alle Dinge so man in der Welt findet, zu benennen gebraucht werden [...] = Collectio vocum, quibus ad rerum, quae in mundo cernuntur, exprimenda utimur nomina [...]*, Warszawa: Druk. J.K.Mci i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum, [1763].
[Pod koniec XVIII wieku jedno wydanie z 1800 roku].
Kaliszewski Adam Piotr, *Nomenclator czterech języków: francuzkiego, polskiego, niemieckiego y łacińskiego. Tom drugi. Recueil des mots, dont on se sert pour exprimer les choses que l'on voit dans le monde [...] = Zebranie słów, których zażywamy do wyrażenia tych rzeczy, które się na świecie znajdują [...] = Sammlung der Wörter, welche alle Dinge so man in der Welt sindet, zu benennen gebraucht werden [...] = Collectio vocum, quibus utimur ad exprimendas res, quae in mundo cernuntur [...]*, Warszawa: Druk. Xięży Pijarów, 1800.

74. Amelia Mansfield Romans [w] 4rech tomach, 2 szt., 20 gr
Cottin Marie-Sophie Risteau, *Amelia Mansfield*. T. 1–4, z dzieł Cottina przekł. Wandy Maleckiej, (Wybór Romansów Wandy Maleckiej, t. 4–7), Warszawa: R. Jabłoński, 1827.
Estr. XIX t. 1, s. 222.
Dostęp *online*: Polona:
T. 1. <http://polona.pl/item/220915/4/> [dostęp: 06.11.2016].
T. 2. <http://polona.pl/item/221132/3/> [dostęp: 06.11.2016].
T. 3. <http://polona.pl/item/197375/4/> [dostęp: 06.11.2016].
T. 4. <http://polona.pl/item/197375/4/> [dostęp: 06.11.2016].
75. Hetman z Szczester Tomów trzy, 1 szt., 5 gr
[Scott Walter] *Hetman z Chester: romans Waltera-Skotta*. T. 1–3, przeł. przez F.S. Dmochowskiego, Warszawa: F.S. Dmochowski, 1829.
Estr. XIX t. 4, s. 269.
76. Zielony płaszcz w Wenecyi Romans, 1 szt., 2 gr
Heun Karl Gottlob Samuel, *Zielony płaszcz w Wenecyi: prawdziwe zdarzenie z roku 1813*. T. 1–2, przez Klaurena; przekł. wolny z niem. przez K.M., Kraków: J. Matecki, 1826.
Dostęp *online*: Polona:
T. 1. <http://polona.pl/item/173545/3/> [dostęp: 06.11.2016].
T. 2. <http://polona.pl/item/174037/3/> [dostęp: 06.11.2016].
77. Historia Narodu polskiego przez Samuela Ban[d]tkiego tomów dwa, 1 szt., 1 zł
Bandtkie Jerzy Samuel, *Dzieje narodu polskiego*. T. 1–2, Wyd. 3, Wrocław: W.B. Korn, 1835.
Estr. XIX 2 wyd. t. 2, s. 59.
78. Nauka w Rolnictwie przez Koppego, 1 szt., 5 zł
[Koppe Johann Gottlieb], *Nauka o rolnictwie i chowie bydła: książka doręczna do naynowszych ustanowień w państwie pruskiem przystosowana, i dla każdego wieśniaka pragnącego swe zaniedbane i podupadłe gospodarstwo poprawić i na naywyższy stopień wynieść [...], przez J.G. Koppe; wyd. przez A. Thaera; teraz zaś do użytku rodaków spolszczona przez A.T.J. Neubaura*, Wrocław: W.B. Korn, 1822.
Estr. XIX wyd. 2 t. 17, s. 448.
Dostęp *online*: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego <http://dlibra.bg.uwm.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=120&dirds=1&tab=1> [dostęp: 06.11.2016].
79. Więzienie Jana IIIgo Krolewicza Polskiego w Francyi – Tomów 2, 1 szt., 10 gr
[Bronikowski Aleksander] *Jana Kazimierza Wazy więzienie we Francyi: powieść historyczna z XVII wieku Alexandra Bronikowskiego*. T. 1–2, z niem. na oyczysty ięzyk przeł. [przez Adriana Krzyżanowskiego], Warszawa: J. Węcki, 1828.

80. Marya Mężykowna i Fedor Dołgoręki Romans, 1 szt., 6 gr
Lafontaine August Heinrich Julius, *Marya Menżykówna i Fedor Dołgoruki: powieść historyczna wyjęta z dzieł rossyjskich, tł. przez W. Wojniłowicza*, Wilno: J. Zawadzki, 1808.
Estr. XIX t. 2, s. 543.
81. Człowiek Tajemniczy Romans T[omów] 2, 1 szt., 5 gr
Montolieu Paulina-Izabella Polier de Botens, *Człowiek tajemniczy czyli Córka kościelnego: powieść*, Warszawa 1833.
Estr. XIX t. 3, s. 163.
82. Kmotr Maciey Romans Tom ieden, 1 szt., 1 gr
[Richter Joseph], *Kmotr Maciey*. T. 1, przez Józefa Rychtera; z niem. przez Augustyna Kadyi, Kraków: Druk. Gröblowska, 1809.
83. Nowy Abellard Romans, 1 szt., 2 gr
[Zatorski Fr.], *Nowy Abelard, czyli Pierwsza miłość*, Warszawa: dr. Gałęzowskiego, 1834.
Pozycję ustalono na podstawie notatek prasowych z „Kurjera Warszawskiego”, znajdujących się w nr 349 z 30 grudnia 1834 oraz nr 25 z 25 stycznia 1835 roku.
Dostęp *online* do numeru „Kurjera Warszawskiego” z 30 grudnia 1834 roku: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=28182> [dostęp: 18.12.2016].
Dostęp *online* do numeru „Kurjera Warszawskiego” z 25 stycznia 1835 roku: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=28207> [dostęp: 18.12.2016].
84. Nauka Budownictwa Trzemuzkiego, 1 szt., 5 gr
[Rouget Mikołaj P.K.J.W.M.P.], *Nauka budownictwa praktycznego, czyli Doręcznik dla budujących: obejmujący nayłatwiejsze sposoby wyrachowania z dokładnością ilości materiałów potrzebnych do stawiania różnych budowli, i szczegółowe opisanie wszelkich prawideł iakie w wykonaniu takowéy iak nayściśléy zachowywać wypada, zebr. i ułoż. w dwóch częściach przez M. Rouget P.K.J. i W.W.P.*, Warszawa: Nakł. i druk. Zawadziego i Węckiego, 1827.
Estr. XIX t. 4, s. 98.
Dostęp *online*: Polona <http://polona.pl/item/21414006/4/> [dostęp: 06.11.2016].
85. Wiadomości potrzebne dla Gospodarzy, 1 szt., 3 gr
Być może:
Obserwacye ekonomiczne czyli reguły gospodarskie, w biegu każdego roku zachowane, z przydaniem pożytecznych wiadomości tak dla wygody gospodarzow, iako i dla ludzi różnej kondycyi, z powaznych autorow zebrane, y do druku podane Roku Pańskiego 1769, Łowicz: Drukarnia J.O. Xcia Prymasa, [1769].
Estr. XV-XVIII t. 16, s. 31.

Dostęp *online*: Rolnicza Biblioteka Cyfrowa <http://mars.cbr.edu.pl:8080/dlibra/docmetadata?id=649&from=publication> [dostęp: 18.12.2016].

Obserwacje ekonomiczne czyli reguły gospodarskie, w biegu każdego roku zachowane, z przydaniem pożytecznych wiadomości tak dla wygody gospodarzów, iako i dla ludzi różnej kondycji, z poważnych autorów zebrane, y do druku podane Roku Pańskiego 1809, Berdyczów: w Drukarni uprzywilejowanej OO. Karmelitów Bóskich, 1809.

Estr. XIX t. 3, s. 265.

86. Opisanie drzew i Roslin przez Szuberta, 1 szt., 10 gr
[Szubert Michał], *Opisanie drzew i krzewów leśnych Królestwa Polskiego, wydane przez Michała Szuberta*, Warszawa: [s.n.], 1827.

Estr. XIX t. 4, s. 455.

Dostęp *online*: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=135403&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].

87. Poezya Jana Kochanowskiego To: 2dwa, 2 szt., 1 zł
Możliwe wiele wydań. W XIX wieku przed 1839 rokiem 10 wydań. Prawdopodobne dwutomowe wydanie z 1825 roku:

[Kochanowski Jan], *Dzieła Jana Kochanowskiego wierszem i prozą. T. 1–2*, Wrocław: W.B. Korn, 1825.

Estr. XIX wyd. 2 t. 17, s. 75.

Dostęp *online*: Polona:

T. 1. <https://polona.pl/item/321256/3/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 2. <https://polona.pl/item/321526/2/> [dostęp: 06.11.2016].

88. Tacyta Nariusiewicza Tomów trzy, 3 szt., 2 zł 15 gr

Możliwe jedno z dwóch wydań:

[Tacitus Publius Cornelius], *Kaia Korneliusza Tacyta Dzieła wszystkie, przekładania Adama Stanisława Naruszewicza S.J., tom 1*, Warszawa: Druk. J.K.M. i Rzezczypospolitey Collegii S.J., 1772 (t. 1), 1773 (t. 2), 1776 (t. 3).

Tacitus Publius Cornelius, *Kaia Korneliusza Tacyta Dzieła wszystkie, przekładania A.S.N.B.K.S.P.W.W.X.L., tom IV, w którym Germania i Agrikola*, Warszawa: Druk. Nadworney J.K.Mci, 1783.

Estr. XV–XVIII t. 31, s. 9–10.

Dostęp: Polona:

T. 1. <http://polona.pl/item/3755559/6/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 2. <http://polona.pl/item/3755689/4/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 3. <http://polona.pl/item/3756694/4/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 4. <http://polona.pl/item/3755690/0/> [dostęp: 06.11.2016].

[Tacitus Publius Cornelius], *Kaia Korneliusza Tacyta Dzieła wszystkie. T. 1–4, przekładania Adama Stanisława Naruszewicza*, Warszawa: Tadeusz Mostowski, 1804.

Zob. pozycje 92, 180.

89. Tauryka Dyaryusz Narusiewicza, 1 szt., 1 zł
Naruszewicz Adam, *Tauryka, czyli Wiadomości starożytne i późniejsze o stanie i mieszkańcach Krymu do naszych czasów, przez Adama Naruszewicza*, (Wybór Pisarzy Polskich. Historia), Warszawa: Druk. nro 646 przy Nowolipiu, 1805.
Zawiera również: *Dyaryusz podróży Stanisława Augusta Króla na Ukrainę, w roku 1787, przez Adama Naruszewicza*.
Estr. XIX t. 23, s. 51.
Dostęp online: Polona <http://polona.pl/item/1767004/3/> [dostęp: 06.11.2016].
90. Historia Jana Karola Chodkiewicza Tomów dwa, 2 szt., 2 zł
[Naruszewicz Adam], *Historia Jana Karola Chodkiewicza wojewody wileńskiego, hetmana wielkiego W. X. Lit. T. 1–2, przez Adama Naruszewicza*, (Wybór Pisarzy Polskich. Historia), Warszawa: Druk. No 646 przy Nowolipiu, 1805.
Estr. XIX t. 3, s. 206.
91. Wybor pisarzy polskich przez Szymanowskiego, 1 szt., 1 zł
[Szymanowski Józef], *Pisma rozmaite współczesnych wierszem i prozą. T. 1, Józefa Szymanowskiego wierszem i prozą pisma różne*, Edycja Tadeusza Mostowskiego, (Wybór Pisarzy Polskich. Pisma Rozmaite), Warszawa: Druk. Nro 646 przy Nowolipiu, 1803.
Estr. XIX t. 4, s. 467.
Dostęp online: Polona <http://polona.pl/item/5337176/3/> [dostęp: 06.11.2016].
92. Tacyta Koiałowicza i Cezora Wrogowskiego, 1 szt., 15 gr
[Tacitus Publius Cornelius], *Kaia Korneliusza Tacyta, Kronika od zeyścia Cezara Augusta, przekładania Kazimierza Koiałowicza; edycya Tadeusza Mostowskiego*, (Wybór Pisarzy Polskich, t. 11), Warszawa: Druk. No 646 przy Nowolipiu, 1803.
PSB t. XIII/2, s. 269 – tłumacz.
Estr. XIX t. 4, s. 479, t. 5, s. 186 – seria.
Zob. pozycje 88, 180.
93. Wybor Pisarzy Polskich przez Stanisława Orzechowskiego, 1 szt., 15 gr
Orzechowski Stanisław Okszyca, *Stanisława Okszyca Orzechowskiego Kroniki polskie od zgonu Zygmunta I-go, ed. Tadeusza Mostowskiego*, (Wybór Pisarzy Polskich. Historia t. 12), Warszawa: Druk. Nro 646 przy Nowolipiu, 1805.
Estr. XIX t. 3, s. 317.
Dostęp online: Polona <http://polona.pl/item/510729/4/> [dostęp: 06.11.2016].
94. Poezya i pisma Różne przez Juliana Niemcewicza, 2 szt., 1 gr
Niemcewicz Julian Ursyn, *Pisma rozmaite współczesnych wierszem i prozą. T. 2, Juliana Niemcewicza pism różnych wierszem i prozą. T. 1*, (Wybór Pisarzy Polskich. Pisma Rozmaite), Warszawa: Druk. Nro 646 przy Nowolipiu, 1803.
Niemcewicz Julian Ursyn, *Pisma rozmaite współczesnych wierszem i prozą. T. 3*,

Juliana Niemcewicza pism różnych wierszem i prozą. T. 2, (Wybór Pisarzy Polskich. Pisma Rozmaite), Warszawa: Druk. Nro 646 przy Nowolipiu, 1805.
Estr. XIX t. 3, s. 230.

95. *Historia polska przez Naruszewicza w 7miu Tomach brak pierwszego, 6 szt., 2 zł 15 gr*

Możliwe 2 wydania:

[Naruszewicz Adam], *Adama Naruszewicza historia narodu polskiego od początku chrześcijaństwa. T. 2–6, Panowanie Piastów, (Wybór Pisarzy Polskich. Historia), Warszawa: Druk. No 646 przy Nowolipiu, 1803.*

T. 1 w tym wyd. nie wyszedł; wydany został w 1824 roku przez Tow. Królewskie Warszawskie Przyjaciół Nauk.

Estr. XIX t. 3, s. 206.

Dostęp *online*: Polona:

T. 2. <http://polona.pl/item/208576/0/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 3. <http://polona.pl/item/214412/3/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 4. <http://polona.pl/item/212959/3/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 5. <http://polona.pl/item/227443/3/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 6. <http://polona.pl/item/224532/0/> [dostęp: 06.11.2016].

[Naruszewicz Adam], *Historia narodu polskiego. T. 1–8, przez Adama Naruszewicza, Lipsk: Breitkopf i Haertel, 1836.*

Estr. XIX t. 3, s. 207.

Dostęp *online*: Polona:

T. 1. <http://polona.pl/item/516280/5/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 2. <http://polona.pl/item/516194/1/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 3. <http://polona.pl/item/541718/3/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 4. <http://polona.pl/item/555096/1/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 5. <http://polona.pl/item/519825/3/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 6. <http://polona.pl/item/519917/1/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 7. <http://polona.pl/item/524057/3/> [dostęp: 06.11.2016].

T. 8. <http://polona.pl/item/524075/1/> [dostęp: 06.11.2016].

96. *Historia Narusiewicza w dwóch Częściach, 1 szt., 10 gr*

[Naruszewicz Adam], *Historia narodu polskiego. T. 1 cz. 1–2, przez Adama Naruszewicza; z rękopisma Biblioteki Puławskiej [...], Warszawa: Nakł. Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk, 1824*

Estr. XIX t. 3, s. 206.

Dostęp *online*: Polona:

Cz. 1. <http://polona.pl/item/635060/3/> [dostęp: 06.11.2016].

Cz. 2. <http://polona.pl/item/592065/3/> [dostęp: 06.11.2016].

97. *Satyry Boszla Despro, 1 szt., 5 gr*

Boileau-Despréaux Nicolas, *Satyry Despreaux Boileau: wierszem polskim przeł.*

z przystosowaniem do polskich rzeczy, przez Jana Gorczyzewskiego, Warszawa: [s.n.], 1805.

Estr. XIX. 2 wyd. t. 2, s. 429.

98. *Życie sławnych Polaków Tomów trzy*, Edycyi Mostowskiego, 3 szt., 1 zł 15 gr
Życia sławnych Polaków. T. 1–3, Edycya Tadeusza Mostowskiego, Warszawa: Druk. Nro 646 przy Nowolipiu, 1805.

1) [Mniszech Michał Jerzy Wandalin], *Kazimierz Wielki, przez Michała Wandalina Mniszcha*, Edycya Tadeusza Mostowskiego, (*Życia Sławnych Polaków*; t. 1, Wybór Pisarzy Polskich; 13), Warszawa: [s.n.], 1805.

2) Bohomolec Franciszek, *Życie Jana Zamoyskiego, kanclerza y hetmana wielkiego koronnego, krakowskiego, belskiego, malborskiego [...] starosty*, (Wybór Pisarzy Polskich; 14, *Życia Sławnych Polaków*; t. 2), Warszawa: Druk. Nro 646. przy Nowolipiu, 1805.

3) Bohomolec Franciszek, *Życie Jerzego Ossolińskiego, kanclerza wielkiego koronnego, lubelskiego, lubomskiego, lubaczowskiego [...] starosty*, (Wybór Pisarzy Polskich; 15, *Życia Sławnych Polaków*; t. 3), Warszawa: Druk. Nro 646. przy Nowolipiu, 1805.

Estr. XIX t. 2, s. 427.

Dostęp online: Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/304917?tab=1> [dostęp: 06.11.2016].

99. *Dzieł Ignacego Krasickiego tomów dziesięć*, 5 szt., 5 zł

[Krasicki Ignacy], *Dzieła Ignacego Krasickiego*. T. 1–9, Wyd. nowe Jana Nep. Bobrowicza, (Biblioteka Kieszonkowa Klasyków Polskich. T. 1–9), Lipsk: Breitkopf & Hertel, 1834.

[Krasicki Ignacy], *Dzieła Ignacego Krasickiego*. T. 10, Wyd. nowe Jana Nep. Bobrowicza, (Biblioteka Kieszonkowa Klasyków Polskich. T. 10), Lipsk: Breitkopf & Hertel, 1835.

Estr. XIX. 2 wyd. t. 2, s. 253.

100. *Gazety Wiejskie*, 4 szt., 3 gr

Gazeta wiejska, czyli wiadomości gospodarczo-rolnicze, red. Franciszek Ksawery Gross, Warszawa: Druk. Rządowa, 1817.

Dostęp online: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=426590&from=&dirids=1&tab=1&lp=2&QI=> [dostęp: 06.11.2016].

101. *Dzieje Narodu Polskiego za Władysława IV p[rzez] Kwiatkowskiego*, 1 szt., 15 gr
[Kwiatkowski Kajetan], *Dzieje narodu polskiego za panowania Władysława IV., króla polskiego i szweckiego, napisane przez Kaietana z Kwiatkowa Kwiatkowskiego*, Warszawa: N. Glücksberg, 1823.

Estr. XIX t. 2, s. 537.

Dostęp *online*: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=3825> [dostęp: 06.11.2016].

Dostęp *online*: Polona <http://polona.pl/item/155482/6/> [dostęp: 06.11.2016].

102. Szkoła Kobiet Komedya, 1 szt., 3 gr
[Molière, właśc. Jean Baptiste Poquelin], *Szkoła kobiet: komedya Moliera wierszem w 5 aktach, tł. Gerarda Maurycyego Witowskiego*, Warszawa: N. Glücksberg, księgarz i typograf Królewskiego Uniwersytetu, 1819.
Estr. XIX t. 3, s. 155.
Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=137366&from=pubindex&dirids=37&lp=1091> [dostęp: 06.11.2016].
103. Kandyt czyli Naylepszość, 1 szt., 2 gr
[Voltaire, właśc. François-Marie Arouet], *Kandyd wszędobylski, czyli naylepszość, przez p. Woltera wyd. w ięzyku fr. a dla wygody na oyczysty ięzyk tłumaczona. Za pozwoleniem Zwierzchności*, Warszawa: Druk. Zawadzkiej wdowy, 1803.
Estr. XIX t. 33, s. 311.
Dostęp *online*: Polona <http://polona.pl/item/21413925/2/> [dostęp: 06.11.2016].
104. Barbara Radziwiłówna Romans historyczny, 1 szt., 3 gr
Choiseul-Gouffier Sophie de, *Barbara Radziwiłówna: romans historyczny, z fr. oryg. na jęz. pol. przetł. w 2 cz.*, wyd. anon., Wrocław: W.B. Korn, 1821.
Estr. XIX wyd. 2 t. 3, s. 158.
105. Wygnany na Wyspie Bara Romans tomów 4ry, 2 szt., 10 gr
Saint-Clair, czyli wygnańcy na wyspie Barra: romans historyczny. T. 1–4, tł. z ang. przez pannę K. W. R., [tł. Katarzyna Żochowska], wyd. 2 popr., Warszawa: N. Glücksberg, 1829.
Estr. XIX t. 5, s. 324.
106. Dzieje Karola XII Krola Szwedzkiego, 1 szt., 5 gr
[Voltaire, właśc. François-Marie Arouet], *Dzieie Karola XII. Króla Szwedzkiego*, Kraków: Drukarnia Antoniego Gröbla pozostałej Wdowy i Sukcessorów, 1800.
Dostęp *online*: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=22435&from=publication> [dostęp: 18.12.2016].
107. Trzy Corki wdowy Romans Tomow 5, 2 szt., 10 gr
Ducange Victor, *Trzy córki wdowy: Romans [...] przełożony z francuskiego przez F. S. Dmochowskiego. Tomów V*, Warszawa: Druk. przy ulicy Nowo-Senatorskiej Nro 476 Lit. D, 1833.
Estr. XIX wyd. 2 t. 5, s. 201.
108. Prawo polityczne Narodu Polskiego przez Krzetowskiego, 1 szt., 10 gr
Skrzetuski Wincenty, *Prawo Polityczne Narodu Polskiego*, Warszawa: Druk. J.K.

- Mci i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum, 1782.
Estr. XIX t. 28, s. 208.
109. O wełnie i owcach przez Zienkowskiego, 1 szt., 5 gr
Zienkowski Jan, *O wełnie i owcach dla użytku gospodarzy wiejskich i fabrykantów*, Warszawa: N. Glücksberg, 1825.
Estr. XIX t. 5, s. 304.
Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=153404&from=pubindex&dirids=1&lp=1986> [dostęp: 06.11.2016].
110. Jeografia powszechna, 1 szt., 5 gr
[Stein Christian Gottfried Daniel], *Jeografia powszechna według zbioru C.B. Stein: dla użytku młodzieży polskiej ułożona: na nowo przeyrzana i stosownie do najnowszych odmian poprawiona, przez T. Dziekońskiego; z mapą hydrograficzną kuli ziemskiej*, Wrocław: W.B. Korn, 1824.
[Stein Christian Gottfried Daniel], *Jeografia powszechna według zbioru C.B. Stejna dla użytku młodzieży polskiej z potrzebnymi odmianami ułożona. Cz. 1–2*, Warszawa: [s.n.], 1826.
[Stein Christian Gottfried Daniel], *Jeografia powszechna: według zbioru C.B. Stein dla użytku młodzieży polskiej ułożona*, Wrocław: W.B. Korn, 1831.
[Stein Christian Gottfried Daniel], *Jeografia powszechna według zbioru C.B. Stein, profesora gimnazjum berlińskiego dla użytku młodzieży polskiej ułożona*, Wrocław: W.B. Korn, 1834.
Estr. XIX t. 4, s. 381.
Dostęp *online* do wydania z 1834: Repozytorium Cyfrowe Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN <http://rcin.org.pl/igipz/dlibra/docmetadata?id=38488> [dostęp: 08.11.2016].
Zob. pozycja 54.
111. Franklin czyli wolna wola, 1 szt., 3 gr
Franklin, czyli wolna wola. Dzieło tłómaczone z Niemieckiego ięzyka, Kraków: Druk. Jana Maja, 1798.
Estr. XIX t. 16, s. 300.
Dostęp *online*: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doc-content?id=19619> [dostęp: 08.11.2016].
112. Adwokat i nowy Kolega przez Czerwińskiego, 1 szt., 2 gr
Czerwiński Ignacy, *Adwokat i nowy kolega, czyli rozprawa o przyczynach upadek sławy w tym urzędzie niegdyś zarządzających, oraz o środkach, które do godnego zaszczytu chwały tenże urząd doprowadzić są zdolne, przez [...] obywatela cyrkułu lwowskiego*, Przemyśl: Druk. Jana Gołębiowskiego, 1813.
Estr. XIX t. 1, s. 273.

- Dostęp *online*: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/Content/221123/index.djvu> [dostęp: 06.11.2016].
113. Iwanhoe Romans czyli powrot Krzyzowca w czterech tomach, 1 szt., 10 gr
[Scott Walter], *Iwanhoe, czyli Powrót krzyżowca: romans przełożony z Walter Skotta*, Warszawa: Druk. Gazety Przewodnika Polskiego, 1829.
Estr. XIX t. 4, s. 269.
Dostęp *online*: Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa <http://pbc.up.krakow.pl/dlibra/docmetadata?id=3446&from=pubindex&dirids=13&lp=248> [dostęp: 06.11.2016].
114. Kielenwort Romans Walterszkota tomow cztery, 2 szt., 12 gr
Scott Walter, *Kenilworth: romans historyczny*, Warszawa: Druk. Łątkiewicza, 1828.
Estr. XIX t. 4, s. 269.
115. Ryszard w Palestynie Romans T: 3tm[!]1 szt., 9 gr
Scott Walter, *Ryszard Lwie Serce w Palestynie: romans historyczny, przeł. przez [Franciszek Salezy Dmochowski]*, Warszawa: Nakł. N. Glücksberga, 1826.
Estr. XIX t. 4, s. 270.
116. Sielanki polskie z roznych pisarzy zebrane, 1 szt., 6 gr
Sielanki polskie z różnych pisarzy zebrane, edycya Tadeusza Mostowskiego, (Wybór Pisarzy Polskich. Poezja; t. 22), Warszawa: [s.n.], 1805.
117. Grammatyka polska na Klase 1ą, 1 szt., 1 gr
Zajączkowski Adam, *Grammatyka polska. Cz. 1*, Warszawa: Druk. przy ul. Mazowieckiej i Świetokrzyskiej nro 1346, 1831.
Dalszych części nie opublikowano.
Estr. XIX t. 5, s. 227.
118. Dziennik Gospodarzy Rolniczych, 1 szt., 2 gr
„Dziennik Gospodarczo-Rolniczy”, nr 1–2, Warszawa: Towarzystwo Królewskie Rolnicze „Drukarnia Rządowa”, 1812.
Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=104393&from=&dirids=1&tab=1&lp=1&QI=> [dostęp: 18.12.2016].
119. Jeografia państwa Rossyiskiego, 1 szt., 5 gr
Jeografia państwa Rossyiskiego w terażniejszym jego stanie przez JP. E. Ziablowskiego Profesora w instytucie pedagogicznym w Petersburgu, z rosyjskiego tlómaczona, Wilno: Druk. J. Zawadzkiego, 1810.
120. Zycie Fryderyka Krola Pruskiego Tomów cztery, 1 szt., 5 gr
Laveaux J. Ch. (de) Thiebault, *Życie Fryderyka II Króla Pruskiego. Z przydatkiem wielu Przypisów, Anekdotów, Pism dowodzących, których większa część ieszcze nigdy z druku niewyszła. Z francuzkiego języka na polski przetłumaczone przez J.K.*

Girtlera w Szkołach Krakowskich Nauczyciela. Tom I od Roku 1712 aż do Roku 1756, Kraków: Druk. Typog. J. K. M. Ignacego Grebla, 1787.

Laveaux J. Ch. (de) Thiebault, *Życie Fryderyka II Króla Pruskiego. Z przydatkiem wielu Przypisów, Anekdotów, Pism dowodzących, których większa część ieszcze nigdy z druku niewyszła. Z francuzkiego języka na polski przetłumaczone przez J.K. Girtlera w Szkołach Krakowskich Nauczyciela. Tom II od Roku 1756 aż do Roku 1763*, Kraków: Druk. Typog. J. K. M. Ignacego Grebla, 1788.

Laveaux J. Ch. (de) Thiebault, *Życie Fryderyka II Króla Pruskiego. Z przydatkiem wielu Przypisów, Anekdotów, Pism dowodzących, których większa część ieszcze nigdy z druku niewyszła. Z francuzkiego języka na polski przetłumaczone przez J.K. Girtlera w Szkołach Krakowskich Nauczyciela. Tom III i IV. Rząd podczas pokoju*, Kraków: Druk. Typog. J.K.M. Ignacego Grebla, 1789.

Estr. XV–XVIII t. 21, s. 133.

121. Leonida czyli Stara z Sureny Romans w czterech tomach, 1 szt., 12 gr
Ducange Victor, *Leonida, czyli Stara z Sureny: romans, przeł. przez F.S. Dmochowskiego*, Warszawa: Druk. pod nrem 476 lit. D, 1830.
Estr. XIX wyd. 2 t. 5, s. 201.
122. Krysza Salistyusza o woynach z Kateliną, 1 szt., 3 gr
[Sallustius Crispus Gaius], *C[aii] Crispi Salustij Bellum Catilinarium; Item Bellum Iugurthinum eiusdem; Item Variae rationes ex libris eiusdem historiarum exceptae; Item C[aii] Crispi Salustij Vita*, Kraków: Druk. Jana Hallera, 1517.
Estr. XV–XVIII t. 27, s. 35.
Dostęp online: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=9211&from=publication> [dostęp: 25.03.2016].
123. Wiersze Owidyusza na wygnaniu, 1 szt., 4 gr
[Ovidius Naso Publius], *Owidego Nazona wiersze na wygnaniu pisane, to jest Rzeczy smutne, Klątwa na Ibisa, Listy z Pontu, przekładania Jacka Przybylskiego*, Kraków: Druk. Jana Maja, 1802.
Estr. XIX t. 3, s. 335.
124. Wiersze Narusiewicza Tomów dwa, 2 szt., 15 gr
Naruszewicz Adam, *Dzieła poetyczne Adama Stanisława Naruszewicza*. T. 1–2, Wrocław: W.B. Korn, 1826.
Estr. XIX t. 3, s. 206.
125. Zbiór podróży po wszystkich częściach świata, 1 szt., 5 gr
[Campe Joachim Heinrich], *Zbiór podróży po wszystkich częściach świata przedsięwziętych dla oświecenia i zabawy młodzieży. T. 1–2, ułożony przez Campe; z niemieckiego języka przetłómaczony; kartą ieograficzną i ozdobnemi obrazkami upięk-niony*, Wrocław: W.B. Korn, 1805.
Estr. XIX wyd. 2 t. 3, s. 15.

126. Dway Zięcie Komedya, 1 szt., 1 gr
 [Étienne Charles Guillaume], *Dway zięciowie: komedya Etiena wierszem w 5. aktach: grana po raz 1. na Teatrze Narodowym Warszawskim dnia 3. listopada 1817, tl. Pustelnika z Krakowskiego Przedmieścia*, Warszawa: Druk. Zawadzkiego i Więckiego, 1818.
 Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=136903> [dostęp: 06.11.2016].
127. Pielgrzym z Tęczyna, 1 szt., 2 gr
Pielgrzym z Tęczyna: dzieło poświęcone obyczajom i starożytności narodowej, [red. Konstanty Majeranowski], Kraków: [s.n.], 1823. Dodatek do „Muzy Nadwiślańskiej”¹²
 Majeranowski Konstanty, *Pielgrzym z Tęczyna, czyli Obraz dobroczyńcy: komedya oryginalna w trzech aktach wierszem, wystawiona pierwszy raz na Teatrze Narodowym krakowskim 9 marca 1823 roku*, Kraków: Druk. M. Dziedzicki, 1823.
 Estr. XIX t. 3, s. 43.
 [Pozycja może być zarówno książką (dramat), jak i czasopismem. Jedyne taki przypadek w inwentarzu].
128. Wybor dzieł dramatycznych Augustyna Kocebue, 1 szt., 5 gr
 [Kotzebue August von], *Wybór dzieł dramatycznych Augusta Kotzebue, wolne naśladowanie z niemieckiego przez Stanisława Platera*, Warszawa: Druk. Łątkiewicza, 1826.
 Estr. XIX t. 2, s. 394.
 Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=2340&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].
129. Niewolnicy Murzyni drama Kocebuego, 1 szt., 5 gr
 [Kotzebue August von], *Niewolnicy Murzyni: dzieło historyczne we 3 aktach, z dzieł niem. Kotzebue; tl. Jędrzeja Strzebińskiego*, Lipsk [i.e. Kraków: Druk. Gröblowska], 1805.
130. Kazania o męce pańskiej, 1 szt., 3 gr
 [Jaśkiewicz Mikołaj], *Kazania postne z rozmyślaniem o Męce Panskiej, na uwagi wszystkich tajemnic podzielone, albo widok przedziwney Boga miłości [...], przez [...] Mikołaiia Jaskiewicza, kanonika chełmskiego y łowickiego pokazany y do druku podany roku [...] 1779*, Łowicz: Druk. J.O. Xcia Jmci Prymasa [...], [1779].
 Estr. XV–XVIII t. 18, s. 505.

¹² „Muza Nadwiślańska. Dzieło pośw. pięknej literaturze w następstwie Pszczółki Krakowskiej. (Dwutygodnik)”, Kraków 1823.

131. Potok Sangdomingo czyli młoda Mulatka, 1 szt., 3 gr
Choiseul-Gouffier Sophie de, *Polak w St. Domingo, czyli Młoda mulatka, tł. z fr. Joanny Widulińskiej*, Warszawa: Zawadzki i Węcki, 1819.
Estr. XIX wyd. 2 t. 3, s. 159.
Dostęp *online*: Polona <http://polona.pl/item/25120634/2/> [dostęp: 06.11.2016].
132. Dway Sreniawici powieść hystoryczna, 1 szt., 3 gr
[Gaszyński Konstanty], *Dway Sreniawici: romans historyczny z czasów Władysława Łokietka. T. 1–3, oryginalnie napisany przez Konstantego Gaszyńskiego*, Warszawa: Druk. przy ul. Nowo-Sen. No 476 Lit. D, 1830.
Estr. XIX wyd. 2 t. 8, s. 90.
133. Antykwaryusz p[rzez] Walterszkota tomów Cztery, 2 szt., 12 gr
Scott Walter, *Antykwareusz*, Warszawa: Druk. Gazety Korrespondenta, 1828.
Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=176027&from=pubindex&dirids=94&lp=30> [dostęp: 06.11.2016].
134. Lallaruk przez Tomasza Moera tomów dwa, 1 szt., 12 gr
[Moore Thomas], *Lalla-Rukh, xiężniczka mogolska. T. 1–2, z dzieł poetycznych Tomasza Moore; przekł. Wandy Maleckiej*, Warszawa: A. Brzezina, 1826.
Estr. XIX t. 3, s. 163.
135. Dzieje Zygmunta 3go tomów trzy, 3 szt., 18 gr
Niemcewicz Julian Ursyn, *Dzieje panowania Zygmunta III, króla polskiego, wielkiego księcia litewskiego itp. T. 1–3*, Warszawa: [Zawadzki i Węcki], 1819.
Estr. XIX t. 3, s. 228.
136. O władzy Duchownéy, 1 szt., 1 gr
Skarszewski Wojciech, *O władzy duchownéy, przez autora Pisma o małżeństwie*, Druk. XX. Misjonarzy, 1820.
137. Kondyliak z dziejow Tureckich tomow 2, 2 szt., 2 gr
[Pozycja niezidentyfikowana].
138. Narzec[z]ona z Lamermuru Tomow 3ti[!] 1 szt., 6 gr
[Scott Walter], *Narzezona Lamermoru: romans Walter-Skotta. T. 1–3, przeł. przez F.S. Dmochowskiego*, Warszawa: Nakł. tł., 1828.
Estr. XIX t. 4, s. 269.
139. Doktor Spowiednik Romans Tomow 5, 2 szt., 5 gr
[Ducange Victor], *Doktor spowiednikiem, czyli Młoda emigrantka: romans W. Ducange. T. 1–5, przeł. przez F.S. Dmochowskiego*, Warszawa: Nakł. tłómacza, 1830.
140. O Urządzeniu gospodarstwa przez Kurowskiego tomów dwa, 1 szt., 5 gr
Kurowski Jan Nepomucen, *O urządzaniu gospodarstw według zasad rozumowane-*

go rolnictwa, [t. 1–2], Warszawa: A. Brzezina, 1826.
[Estr. XIX t. 2, s. 530 podaje rok wydania 1838].

141. Katechizm Ekonomiczny dla włościan, 2 szt., 3 gr
Gutkowski Wojciech, *Katechizm ekonomiczny dla włościan albo nauka przez pytania i odpowiedzi o rolnictwie, ogrodnictwie, sadownictwie, o utrzymywaniu bydła, koni, różnych trzód, drobiu i pszczół, o ekonomii domowej iako o przyzwoitym chodzeniu około gospodarstwa domowego, o nabiale, przędziwie, o użytkowaniu z rozmaitych roślin gospodarskich i o różnych wiadomościach przydatnych gospodyni: dzieło pożyteczne nietylko dla włościan i najniższej klasy rolników, lecz i dla Właścicieli dóbr, Possessorów, Rządców dobrami i Plebanów*, Warszawa: Druk. połączone Gazety Warszawskiej i sukcesorów Tomasza Lebrun, 1806.
Estr. XIX wyd. 2 t. 9, s. 350.
Dostęp *online*: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=7940&from=publication> [dostęp: 08.11.2016].
142. Dziennik Ekonomiczny przez Zamoyskiego, 1 szt., 2 gr
„Dziennik Ekonomiczny Zamoyski”, 1803–1804.
Dostęp *online*: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/192596?tab=1> [dostęp: 06.11.2016].
143. Ręka prawa Kościoła Chrystusowego, 1 szt., 3 gr
Ręka Prawa Kościoła Chrystusowego S. Stefan pierwszy Krol y razem Apostoł zancnego Królestwa Węgierskiego w S. relikwii swoiey, to iest, w cudownie zachowanej prawey ręce iego w Kościele Lwowskim OO. Franciszkanow Observantow, w Polsce Bernardynami nazywanych, w którym ta S. spoczywa relikwia, publicznym nabożeństwem od chrześcijańskiego ludu uczony, w Legendzie świątobliwego y apostolskiego życia do nasladowania zlecony, Lwów: Drukarnia Antoniego Pillera. Ces. Krol.Guber. Typografa, 1775.
Estr. XV–XVIII, t. 26, s. 199.
144. Jak dziś najlepiej sprzedać zboże, 1 szt., 1 gr
Być może:
Smith Adam, *Rozprawa o handlu zbożowym i o ustawach tyczących sie handlu tego: wzięta z dzieła Adama Smitha – O naturze i przyczynach bogactwa Narodów – z księgi IVtey rozdziału Vgo*, Warszawa: Druk. Gazety Warszawskiej, 1814.
Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=174882> [dostęp: 18.12.2016].
145. Przewodnik Warszawski na rok 1826, 1 szt., 2 gr
Przewodnik Warszawski. Część Isza: Obeymuie imiona, nazwiska, stopnie, zaszczyty i mieszkania urzędników cywilnych i woyskowych i t.d. Część IIga: Wymienia Nazwiska, Mieszkania Bankierów, Kupców, Fabrykantów, Rzemieślników, zgoła osób których Adresa Publiczności potrzebne bydź mogą. Z dołączeniem kalendarza na

- rok 1826, planu miasta Warszawy i dwoch rycin, Warszawa: Nakł. i druk. N. Glücksberga, 1826.
Dostęp online: Śląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.sbc.katowice.pl/dlibra/docmetadata?id=8336> [dostęp: 06.11.2016].
146. Rys zycia i Wybor pism Stanisława Leszczyńskiego, 1 szt., 3 gr
[Leszczyński Stanisław], *Rys zycia i wybór pism Stanisława Leszczyńskiego króla polskiego księcia Lotaryngii i Baru zwanego Filozofem Dobroczyńcą*, Warszawa: A. Brzezina, 1828.
Dostęp online: Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=292648&from=pubindex&dirids=563&lp=807> [dostęp: 06.11.2016].
147. Moje godziny szczęśliwe, powieść, 1 szt., 1 gr
Wybicki Józef, *Moje godziny szczęśliwe*, Wrocław: W.B. Korn, 1804.
Estr. XV–XVIII t. 5, s. 181.
Wybicki Józef, *Moje godziny szczęśliwe*, Wrocław, 1805.
Estr. XV–XVIII t. 7, s. 261.
Wybicki Józef, *Moje godziny szczęśliwe*, T. 1–2, Wrocław: W.B. Korn, 1806.
Estr. XV–XVIII t. 5, s. 181.
Dostęp online do wydania z 1805 roku: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=137476&from=pubindex&dirids=94&lp=774> [dostęp: 06.11.2016].
148. Obywatel Świata powieść Tomów 2, 1 szt., 2 gr
[Goldsmith Oliver], *Obywatel świata. T. 1–2, dzieło po ang. przez p. Goldsmith napisane; a na pol. przez Kaz. Grabowskiego przeł.*, Warszawa: Nakł. i druk. N. Glücksberga, 1822.
Estr. XIX wyd. 2 t. 9, s. 47.
149. Kary tanie szkody To: 2, 1 szt., 2 gr
[Pozycja niezidentyfikowana].
150. Książka nabożna stara zbutwiała, 1 szt., 1 gr
[Pozycja niezidentyfikowana].
151. Arytmetyka praktyczna, 1 szt., 1 gr
Bielski Szymon, *Arytmetyka praktyczna krotkim i łatwym sposobem przez pytania, dla wygody młodzieży y użytku gospodarskiego*, Warszawa: Druk. X Piarów, 1806, 1811.
Bielski Szymon, *Arytmetyka praktyczna krotkim i łatwym sposobem przez pytania, dla wygody młodzieży i użytku gospodarskiego*, Warszawa: Zawadzki i Węcki; Wilno: Xięg. Akademicka, 1815.
Kotschula Antoni, *Arytmetyka praktyczna dla użytku młodzieży i wszystkich tych, którzy się tej nauki nauczyć pragną*, Wrocław: W.B. Korn, 1819.
Estr. XIX t. 2, s. 322.

152. Mimilli powieść Szwajcarska przez Klumra, 1 szt., 1 gr
Heun Karl Gottlob Samuel, *Lizli: powieść szwajcarska z lat 1818 i 1819, przez Henryka Klauren; tł. z niem.*, Warszawa: J. Paukszta, 1826.
Estr. XIX wyd. 2 t. 10, s. 222.
153. Tomasz z Kępis o naśladowaniu Chrystusa, 1 szt., 10 gr
Thomas à Kempis, *O naśladowaniu Jezusa Chrystusa: ksiąg czworo / księgi cztery, [...]*
Pierwsze wydanie: Thomas à Kempis, *O naśladowaniu P. Chrystusa y o wzgardzie wszelakiej próżności świata tego czworo prawie złotych ksiąg, w których wiele rozmyślenia nabożnego y modlitew naydziesz przez [...] Thomasza z Kempis [...] napisane, a teraz z polskim ięzyku pilnie przejrzone y na wieluset mieysc poprawione*, Kraków: Druk. Jakuba Siebeneychera, 1586.
[6 wydań w XIX wieku:]
Warszawa: N. Glücksberg, 1820.
Warszawa: N. Glücksberg, 1824.
Warszawa: XX. Missyonarze, 1831.
Wilno: XX. Missyonarze, 1831.
Lwów: Druk. Piotra Pillera, 1833.
Wrocław: W.B. Korn, 1833.
Estr. XIX t. 4, s. 511.
154. Przypadki Telemaka, 1 szt., 5 gr
Fénelon François de Salignac de La Mothe, *Podróże i przypadki Telemaka syna Ulisesowego / Ulissesa, przeł. przez J. Stawiarskiego*, 18[...].
W XIX wieku 4 wydania, głównie dwutomowe:
Kraków: Druk. Groblowska, 1811.
Wrocław: W.B. Korn, 1810. T. 2.
Wrocław: W.B. Korn, 1819. T. 2.
Warszawa: Zawadzka, 1805–1806. T. 2.
Estr. XIX wyd. 2 t. 7, s. 63.
155. Tarło powieść dziejów polskich, 1 szt., 3 gr
Skarbek Fryderyk, *Tarło, powieść z dziejów polskich*. T. 1–3, Warszawa: N. Glücksberg, 1827.
156. Słownik Niemiecko Polski, 1 szt., 3 gr
Być może:
Trojański Józef Kajetan, *Dokładny niemiecko-polski słownik do podręcznego użycia dla Polaków i Niemców. Nowo wypracowany. II tomy*, Bydgoszcz; Poznań; Berlin: Ernes Siegfried Mittler, 1844–47.
Trojański Józef Kajetan, *Dokładny niemiecko-polski słownik do podręcznego użycia dla Polaków i Niemców z dodatkiem zawierającym spis form nieregularnych*.

Nowo wypracowany. II tomy, Poznań; Berlin; Bydgoszcz: Ernes Siegfried Mittler, druk. Deckera, 1835–36.
Estr. XIX t. 4, s. 535.

157. Rzepicha matka Krolów polskich, 1 szt., 1 gr
Jeziński Franciszek Salezy, *Rzepicha Matka Krolow Zona Piasta Między Narodami Sarmackimi Słowianskiego Monarchy Tey Części Ziemi Która się Nazywa Polska. Część I*. Warszawa: Druk. Piotra Dufoura, 1790.
Estr. XV–XVIII t. 18, s. 541.
Dostęp online: Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/doc-content?id=165751> [dostęp: 06.11.2016].

158. Grammatyka Łacińska, 1 szt., 1 gr
Zapewne jeden z wymienionych podręczników:
[Popliński Antoni], *Grammatyka łacińska*, wyd. przez A. Poplińskiego, Poznań; Bydgoszcz: E.S. Mittler, 1835.
Estr. XIX t. 3, s. 489.

[Presiowski Idzi], *Grammatyka łacińska pijarska, nowo przerobiona przez J. Presiowskiego*, Warszawa: Druk. XX. Pijarów, 1836.
Estr. XIX t. 3, s. 531.

13 wydań *Grammatyki łacińskiej* Stanisława Konarskiego. Pierwsze w 1786 roku: Konarski Stanisław, *Grammatyka łacińska dla wygody uczących się w szkołach poboznych*, Warszawa: Druk. [...] xx. Scholarum Piarum, 1786.
Estr. XV–XVIII t. 20, s. 6 [in. wyd.].

W XIX wieku 11 wydań:

Warszawa: Druk. XX. Missyonarzów, 1813.

Warszawa: Druk. XX. Missionarzów, 1817.

Warszawa: Druk. xięży Piiarów, 1817.

Wilno: Druk. XX. Scholarum Piarum, 1818.

Kraków: [s.n.], 1819.

Wilno: Druk. XX. Scholarum Pijarum, 1821.

Połock: Druk. XX. Scholarum Piarum, 1825.

Wilno: Druk. XX. Scholarum Pijarum, 1826.

Berdyczów: Druk. XX. Karmelitów Bosych, 1829.

Warszawa: Druk. XX. Piiarów, 1829.

Warszawa: Druk. XX. Pijarów, 1830.

159. Kalwarya albo pamiątka męki Zbawiciela, 1 szt., 2 gr
Waxmański Wacław, *Nowa Jerozolima albo Kalwarya caley męki Jezusowey y Bolesney Matki Jego Maryi Panny wyrażająca drogi w Gornym Śląsku na Gorach Chelm, teraz Anny Świętey nazwanych: od jaśnie wielmożnych fundatorów grafów de Gaschin wystawiona, roku zaś Pańskiego 1764 w uroczystość Podwyższenia Kry-*

za[!] *S. wprowadzona [...] a dla wygody pobożnego ludu, służącemi na tę s. podróż uwagami, modlitwami y pieśniami, z przydatkiem krotkiego Nabożeństwa do Anny s. na tey gorze cudami y łaskami sławney opatrzona*, [Wrocław: Druk. Akademicka Soc. Jesu, post 22 XII 1766].

Estr. XV–XVIII t. 32, s. 265–266 [al.ed.].

160. Zbiór pięknych myśli p[rzez] Kosickiego, 1 szt., 1 gr
Bossuet Jacques-Bénigne, Fénelon François de Salignac de La Mothe, Rollin Charles, *Zbiór pięknych myśli w przedmiotach naystósowniejszych, ku oświeceniui i uszczęśliwieniui ludzi, z Fénelona, Rollina, Bossueta [...] i innych, przez P. Pelletier wyjętych, a na język polski przez Modesta Watta Kosickiego przełożonych*, Warszawa: Druk. Józefa Węckiego, 1821.
Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=174169> [dostęp: 06.11.2016].
161. Lucyusza Seneki listy do Jokulli Tomów dwa, 1 szt., 2 gr
[Seneca Annaeus Lucius (Minor)] *Lucjusza Anneusza Seneki listy do Luciliusza, przekładania ks. Dawida Pilchowskiego, teologii i praw kościelnych doktora, prezesa Drukarni Królewskiej przy Akademii Wileńskiej*, t. 1–4, Wilno: 1781–1782.
[Informacja o wydaniu znaleziona w artykule:]
Matuszewska Przemysława, *Drukowane zbiory listów w Polsce XVIII wieku*, „Pamiętnik Literacki” 1979, nr 70/4, s. 3–22 [online:] http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1979-t70-n4/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1979-t70-n4-s3-22/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1979-t70-n4-s3-22.pdf [dostęp: 06.11.2016].
162. Nałęcz dziejów polskich przez Bernatowicza tomów trzy, 1 szt., 6 gr
Bernatowicz Feliks Aleksander Geysztowt, *Nałęcz: romans z dziejów polskich w trzech tomach*, Warszawa: Druk. Józefa Węckiego, 1828.
Estr. XIX 2 wyd., s. 213.
Dostęp online: Biblioteka Cyfrowa Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/docmetadata?id=3405&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].
163. Pisma Dmochowskiego tomow 2dw[!], 1 szt., 4 gr
[Dmochowski Franciszek Ksawery], *Pisma rozmaite Franciszka Xawerego Dmochowskiego, tłumacza Iliady*. Warszawa: Druk. Natana Glücksberga, 1826.
Estr. XIX 2 wyd. t. 4, s. 189.
Dostęp online: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=2712&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].

164. Więzienie w Edyngburgu Romans tomów cztery, 2 szt., 6 gr
 [Scott Walter] *Więzienie w Edyngburgu [...]. Romans Walter-Skotta. T. 1–2, przeł. przez F.S. Dmochowskiego*, Warszawa: w druk. Gazety Korrespondenta Warszawskiego i Zagranicznego, nakł. tłumacza, 1827.
 [Scott Walter] *Więzienie w Edyngburgu [...]. Romans Walter-Skotta. T. 3–4, przeł. przez F.S. Dmochowskiego*, Warszawa: w druk. Gazety Korrespondenta Warszawskiego i Zagranicznego, nakł. tłumacza, 1828.
 Estr. XIX t. 4, s. 270.
 [Scott Walter], *Więzienie w Edyngburgu: romans Waltera-Skotta*, T. 2, 4, przeł. przez F.S. Dmochowskiego, Warszawa: nakładem tłumacza, 1830.
165. Kreol czyli rozbiecie Okrętu Romans przez Pana Szokie To: 3., 1 szt., 3 gr
 Zschokke Heinrich, *Kreol, czyli rozbiecie okrętu Austria. T. 1–2*, Warszawa: [s.n.], 1833.
 Estr. XIX t. 5, s. 310.
 [Wydanie dwutomowe; brak informacji o wydaniu 3-tomowym].
166. Sto rycin sztychowanych osobliwości Rzymskich, 1 szt., 15 gr
 [Pozycja niezidentyfikowana].
167. Belizaryusz Romans historyczny, 1 szt., 3 gr
 Marmontel Jean-François, *Belizaryusz*, Warszawa: w druk. pol. Gazety Warszaw. i Sukcess[orów] Tomasza Le Brun, 1805.
 Estr. XIX t. 3, s. 72.
168. Pszczołka Krakowska Tomow cztery, 4 szt., 10 gr
 „Pszczołka Krakowska”, t. 1–12, Kraków: w druk. Józefa Mateckiego, 1819–1822.
 Dostęp *online*: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/publication/79132> [dostęp: 06.11.2016].
169. Pamiętki Naukowe tomow dwa, 2 szt., 6 gr
 [Pozycja niezidentyfikowana].
170. Historia Napoleona Tomow dwa z roku 1807, 1 szt., 5 gr
 [Pozycja niezidentyfikowana].
171. Pszczołka polska tom ieden, 2 szt., 3 gr
 „Pszczołka Polska”, Kraków, 1823.
 Dostęp *online* do 2 i 3 tomu z 1823 roku: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=105590&from=&dirids=1&tab=1&lp=1&QI=D0002455C47CDB2CE6548CE8AA8675BE-8> [dostęp: 06.11.2016].
172. Krakus towarzysz Pszczołki Krakowskiej, 1 szt., 3 gr
 „Krakus: towarzysz liberalny Pszczołki Krakowskiej od roku 1822. Pismo pięć razy w tydzień wychodzące, poświęcone narodowości i polityce, tudzież dziennym zda-

rzeniom w kraju i stolicy Rzeczypospolitej Krakowskiej [...]”, Kraków: Nakł. Redakcyi „Pszczółki” w drukarni Józefa Mateckiego, 1822.

Dostęp *online*: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=268966&tab=3> [dostęp: 06.11.2016].

173. *Historya Walewskiego Kawalera Polskiego*, 1 szt., 2 gr
Historya o Kawalerze Polskim Walewskim Woiewodzicu Chelmińskim z Belardą w Intrygach stateczney Miłości zostaiącym. Na pochwałę Kawalerow Polskich Dawniey Wierszem opisana A teraz dla pamięci godney przedrukowana, [b. m.] 1783.
 Estr. XV–XVIII t. 18, s. 213.
174. *Rozprawy nad sprzedażą Dobr Ordynacyi Myszkowskich*, 1 szt., 2 gr
 Szaniecki Jan Olrych, *Rozprawy nad sprzedażą dóbr z Ordynacyi Myszkowskich*, Warszawa: Druk. Józefa Węckiego, 1825.
 Estr. XIX t. 4, s. 433.
 Dostęp *online*: Podlaska Biblioteka Cyfrowa <http://pbc.biaman.pl/dlibra/doccontent?id=8293&from=FBC> [dostęp: 06.11.2016].
175. *Jerozolima wyzwolona*, 1 szt., 2 gr
 Najstarsze wydanie polskie z 1618. Dwa wydania w XIX wieku:
 Tasso Torquato, *Goffred albo Jeruzalem wyzwolona Torquata Tassa*, przekł. Piotra Kochanowskiego; z przyłączeniem rozprawy obeymujących uwagi nad poezią polską, *życiopismo Torquata Tassa, rozbiór i przekł. Jerozolimy wyzwoloney Pawła Czaykowskiego*, Wrocław: W.B. Korn, 1820.
 Tasso Torquato, *Goffred albo Jeruzalem wyzwolona. T. 1–2; przekł. Piotra Kochanowskiego*, Wilno: J. Zawadzki, 1826.
 Estr. XIX t. 4, s. 486.
 Dostęp *online* do t. 1 i 2 z 1826 roku: Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego:
 T. 1. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=137789> [dostęp: 08.11.2016].
 T. 2. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=137788> [dostęp: 08.11.2016].
176. *Historya Rewolucyi zaszyłych w Rządach Rzeczypospolitey Rzymskiej*, 1 szt., 3 gr
 Vertot René Aubert de, *Historia Rewolucyi Zaszłych w Rządach Rzeczypospolitey Rzymskiej Przez [...] Jana Fryderyka Sapię [...] Po Polsku Wyłożona*, Warszawa: Druk. Jezuitów, 1736.
 Dostęp *online*: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=11970&from=FBC> [dostęp: 25.03.2016].
177. *Dykcjonarz Troa[!]* tomow dwa, 1 szt., 6 gr
 [Troc/Trotz] Michał Abraham, *Nowy dykcjonarz, to iest Słownik polsko-niemiecko-francuzki z przydaniem przysłów potocznych, przestróg gramatycznych*, Wyd. 4. popr. i pomn., Wrocław: W.B. Korn, 1832.
 Estr. XIX t. 4, s. 534.

178. Atlas Nowy Jeograficzny z 27 Kart złożony, 1 szt., 1 zł
 [Koźmiński Józef], *Atlas jeograficzny Nowożytny i Starożytny: przeznaczony dla użytku młodzieży, wydany w Litografii Józefa Koźmińskiego; Julian Cichocki litografował*, Warszawa: Litografia Józefa Koźmińskiego i tegoż nakł., 1835.
 Mapy: Egipt, Azja, Afryka, Australia, Ameryka Północna, Ameryka Południowa, Antylle, Europa, Indye, Rossya Europejska, Włochy, Mappa Srodkowych Kraiów Europy, Niderlandy, Państwo za Karola W[ielk]iego, Francya: podług dawnego Podziału, Wysokości znaczniejszych Gór na Ziemi, Swiat: znany od starożytnych, Grecya Starożytna, Państwo Rzymskie: Część Wschodnia, Państwo Rzymskie: Część Zachodnia, Karta fizyczna, Karta Francyi, Karta Hiszpanii i Portugalii, Szwaycarya, Turcya Europejska, Karta Danii, Szwecyi i Norwegii.
 Estr. XIX t. 2, s. 445.
 Dostęp *online*: Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/doccontent?id=15929> [dostęp: 06.11.2016].
179. Ziemianin p[rzez] Jakuba Dellila, 1 szt., 3 gr
 [Delille Jacques], *Ziemianin, czyli ziemiaństwo francuskie Jakóba Delila, przez Aloyzego Felińskiego wierszem przeł.*, [s.l.; s.n.], 1823.
 Estr. XIX wyd. 2 t. 4, s. 78.
180. Kaja Korneliusza Tacyta, 1 szt., 3 gr
 [Tacitus Cornelius Publius] *Kaia Korneliusza Tacyta Dzieła wszystkie, przekładania Adama Stanisława Naruszewicza S.J., tom I*, Warszawa: Druk. J.K.M. i Rzeczypospolitey Collegii S.J., 1772, t. 2: 1773; t. 3: 1776.
 [Tacitus Cornelius Publius] *Kaia Korneliusza Tacyta Dzieła wszystkie, przekładania A.S.N.B.K.S.P.W.W.X.L., tom IV, w którym Germania i Agrikola*, Warszawa: Druk. Nadworney J.K.Mci, 1783.
 Estr. XV–XVIII t. 31, s. 9–10.
 Dostęp *online*: Polona:
 T. 1. <http://polona.pl/item/3755559/6/> [dostęp: 06.11.2016].
 T. 2. <http://polona.pl/item/3755689/4/> [dostęp: 06.11.2016].
 T. 3. <http://polona.pl/item/3756694/4/> [dostęp: 06.11.2016].
 T. 4. <http://polona.pl/item/3755690/0/> [dostęp: 06.11.2016].
 [Tacitus Publius Cornelius] *Kaia Korneliusza Tacyta Dzieła wszystkie. T. 1–4, przekładania Adama Stanisława Naruszewicza*, Warszawa: Tadeusz Mostowski, 1804.
 Zob. pozycje 88, 92.
181. Momus przez Ziołkowskiego, 1 szt., 2 gr
 „Momus”, pod red. A. Żółkowskiego, Warszawa: Druk. przy ul. Gęsiej nr 2286, 1829.
 Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego
<http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication/141048?tab=1> [dostęp: 06.11.2016].

182. *Historia Państwa Rosyjskiego* tom 2, 3, 4, i 5, 4 szt. 15 gr
 Karamzyn Mikołaj Michaiłowicz, *Historia Państwa Rosyjskiego [...] przełożona na język polski przez Grzegorza Buczyńskiego*. T. 1–11, Warszawa: Zawadzki i Więcki, 1824–1827.
 Karamzyn Mikołaj Michaiłowicz, *Historia Państwa Rosyjskiego [...] przełożona na język polski przez Grzegorza Buczyńskiego*. T. 12, Warszawa: Zawadzki i Więcki, 1830.
 Estr. XIX t. 2, s. 352.
 Dostęp online: Biblioteka Cyfrowa UJK <http://dlibra.ujk.edu.pl/dlibra/publication?id=130> [dostęp: 06.11.2016].
183. *Historia o podróżach* tomów dwa, 2 szt., 2 gr
 [Pierwsze wydanie w 1797, na podstawie którego wydano nową edycję w 1806 roku]
 Beniowski Maurycy August, *Historia podróży y osobliwszych zdarzeń sławnego Maurycego-Augusta hrabi Beniowskiego szlachcica polskiego i węgierskiego, zawierająca w sobie jego czyny wojenne w czasie konfederacji barskiej, wygnanie jego naprzód do Kazanu, potem do Kamszatki, waleczne jego z tej niewoli oswobodzenie się, jego podróż do Kalifornii, potem przez Ocean Spokojny do Japonii, Formozy, Kantonu w Chinach, założenie przez niego osady na wyspie Madagaskarze, z zlecenia francuzkiego rządu, jego na tej wyspie wojenne wyprawy, uznanie jego nareszcie najwyższym iey rządzcą*. T. 1–4, Warszawa: Lebrun, 1802.
 Beniowski Maurycy August, *Historia podróży y osobliwszych zdarzeń sławnego Maurycego-Augusta hrabi Beniowskiego szlachcica polskiego i węgierskiego, zawierająca w sobie jego czyny wojenne w czasie konfederacji barskiej, wygnanie jego naprzód do Kazanu, potem do Kamszatki, waleczne jego z tej niewoli oswobodzenie się, jego podróż do Kalifornii, potem przez Ocean Spokojny do Japonii, Formozy, Kantonu w Chinach, założenie przez niego osady na wyspie Madagaskarze, z zlecenia francuzkiego rządu, jego na tej wyspie wojenne wyprawy, uznanie jego nareszcie najwyższym iey rządzcą, Edycja nowa*. T. 1–4, Warszawa: Druk. Gazety Warszawskiej i suc[esorów] Tomasza Le Brun, 1806.
 Estr. XIX t. 1, s. 85.
 Dostęp online do wydania z 1806 roku: Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication?id=191663&tab=3> [dostęp: 06.11.2016].
184. *Emilia matka Romans* tomów trzy, 3 szt., 3 gr
 [Pozycja niezidentyfikowana].
185. *Dykcyonarzyk Jeograficzny* To: 3, 3 szt., 6 gr
 Echard Laurence, *Dykcyonarzyk Geograficzny, Czyli Opisanie Królestw, Prowincyi, Miast, Biskupstw, Xięstw, Hrabstw, Margrabstw, Portow, Fortec y innych mieysc znacznieszych w czterech częściach świata z wyrażeniem w którym Królestwie, Prowincyi, Krainie iakie się mieysce zayduie, do ktorego Państwa należy, nad którą*

rzeką, odnogą, górą lub morzem iest położone, odległości iego w milach Francuzkich co do mieysc obcych, a w Polskich co do kraiu naszego od mieysc w poblizkości głównieyszyc, z ich długością i szerokością Geograficzną podług Mapp naylepszych nieopuszczaiąc coby o iakim mieyscu pamiętnieyszego widzieć było można po angielsku napisany [...], Warszawa: Druk. Piotra Dufour, 1782, 1783.

Estr. XV–XVIII t. 16, s. 4–5.

Dostęp online: Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych <http://rcin.org.pl/dlibra/doccontent?id=32793&from=FBC> [dostęp: 25.03.2016].

186. *Obraz roznyc Narodow*, 2 szt., 5 gr

Obraz życia, charakteru, religii, rządu, zwyczajow, położenia różnych narodów, prócz znaiomych Europy wzięty z naylepszych francuzkich podrozy Rychardsona, Pallasasa [...] z przydatkiem filozofii moralney, wziętey z Alkoranu i teologii Arabów, Turków, Persów, przez Walentego S[zacfajera]. T. 1–2, Kraków: w Druk. T. Gröbblowey, 1804.

Estr. XIX t. 4, s. 49, 167.

Obraz życia, charakteru, religii, rządu, zwyczajow, położenia różnych narodów, prócz znaiomych Europy wzięty z naylepszych francuzkich podrozy Rychardsona, Pallasasa [...] z przydatkiem filozofii moralney, wziętey z Alkoranu i teologii Arabów, Turków, Persów. T. 1–2, Kraków: [s.n.], 1805.

Estr. XIX t. 4, s. 49, 167.

Dostęp online do wydania z 1804 roku: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego:

T. 1. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=137388&from=&dirids=1&ver_id=&lp=2&QI=B22AF327CC0370481CFD43C9176E7C9D-2 [dostęp: 06.11.2016].

T. 2. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=137391&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=B22AF327CC0370481CFD43C9176E7C9D-2 [dostęp: 06.11.2016].

187. *Kondyliak*, 2 szt., 1 gr

Condillac Étienne Bonnot de, *O nauce historyi jakoteż stosowny dodatek wzięty z dzieł sławnieyszyc pisarzów w wieku zeszłym. Cz. 1–2, Kondyllak; tł. Wincentego Turskiego*, Warszawa: [s.n.], 1812.

Estr. XIX wyd. 2 t. 2, s. 266.

188. *Wiadomość Krotka o monadiach*, 1 szt., 3 gr

[Pozycja niezidentyfikowana].

189. *Prawo natury przez Stroynowskiego*, 1 szt., 3 gr

Stroynowski Hieronim, *Nauka prawa przyrodzonego, politycznego, ekonomiki polityczney i prawa narodów*, Warszawa: [s.n.], 1805.

Estr. XIX t. 4, s. 393.

190. *Powieści Moralne przez Mormentela*, 2 szt., 4 gr

[Marmontel Jean-François], *Powieści moralne p. Marmontela. T. 1 cz. 1–4, T. 2 cz. 3, T. 3 cz. 3, z fr. na pol. jęz. wyłożone przez Kajetana Węgierskiego*, Warszawa: Druk.

- Wdowy T. Le Brun, 1805.
Estr. XIX t. 3, s. 72.
191. Piesni Horacyusza, 1 szt., 4 gr
[Horatius Flaccus Quintus] *Pieśni wszystkie Horacyusza. T. 1–2, przekł. różnych [Jan Czyż et al.]*, Warszawa: Zawadzki i Węcki, 1819.
Estr. XIX wyd. 2 t. 10, s. 377.
192. Ceres czyli dziennik rolniczy, 1 szt. 1 gr
Flatt Jerzy Benjamin, *Ceres, czyli Dziennik rolniczy, poświęcony wszystkim gałęziom wiejskiego gospodarstwa*, Warszawa: N. Glücksberg, 1825.
Estr. XIX wyd. 2 t. 7, s. 143.
Dostęp online do t. 1, cz. 1–2: Polona <http://polona.pl/item/423109/2/> [dostęp: 06.11.2016].
193. Pan Starosta tom 3 i 4[!], 1 szt., 2 gr
[Skarbek Fryderyk], *Pan Starosta przez Autora Podróży bez celu. T. 1–2*, Warszawa: nakładem i drukiem J. Węckiego, 1826.
[Powieść wydana jedynie w 2 tomach].
Dostęp online: Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa:
T. 1. <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=8893&from=publication> [dostęp: 08.11.2016].
T. 2. <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=8894&from=publication> [dostęp: 08.11.2016].
194. Gabinet czytania, 1 szt., 1 gr
Gabinet czytania, to jest zbiór powieści, romansów tudzież artykułów nauce i zabawie poświęconych [...], Warszawa, 1834–1835.
Dostęp online: Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych <http://rcin.org.pl/dlibra/publication?id=42152&from=pubindex&dirids=69&tab=1&lp=391> [dostęp: 08.11.2016].
195. Idzi Blas tomów dwa, 2 szt., 2 gr
Lesage Alain-René, *Historia Idziego Blassa z Santyllany. T. 1–2, T. 3–4, napisana przez Le Sage*, Warszawa: Nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1811.
[4 tomy powieści wydane w 2 woluminach].
Estr. XIX t. 2, s. 579.
196. Lornetka filozoficzna, 1 szt., 1 gr
[Grimond de la Reynière Alexandre-Balthazar-Laurent] *Lornetka filozoficzna: z Francuzkiego na Polskie przelożona*, tomik 1 i 2, [Kraków: I. Grebel], 1787.
Dostęp online: Münchener Digitalisierungszentrum Digitale Bibliothek:
T. 1. http://reader.digital-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10578139_00002.html [dostęp: 06.11.2016].

- T. 2. http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs2/object/display/bsb10578140_00002.html
[dostęp: 06.11.2016].
197. Krytyczne położenie w życiu filozofów, 1 szt., 1 gr
[Pozycja niezidentyfikowana].
198. Monitor różnych ciekawości, 1 szt., 2 gr
Możliwy jeden z 4 tomów:
„Monitor Różnych Ciekawości na Rok 1795”. Tom I–IV, Kraków: Druk. Jana Maya, 1795.
Dostęp *online*: Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa:
T. 1, 3, 4. <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication?id=319199&from=&dirids=1&tab=1&lp=1&QI=04C46423FEF784E160AE369583517CFE-1> [dostęp: 08.11.2016].
Radomska Biblioteka Cyfrowa:
T. 2. <http://bc.radom.pl/dlibra/publication?id=11466&from=&dirids=1&tab=1&lp=1&QI=> [dostęp: 08.11.2016].
199. Ancyklopedia Ekonomiczna, 1 szt., 1 gr
[Pozycja niezidentyfikowana].
200. Pamiętnik Warszawski, 1 szt., 1 gr
„Pamiętnik Warszawski, czyli Dziennik Nauk i Umiejętności”, Warszawa: Zawadzki i Węcki, 1815–1821.
Dostęp *online*: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/publication/110394> [dostęp: 06.11.2016].
201. Panowanie Henryka Walezyusza, 1 szt., 3 gr
4 możliwe wydania:
Albertrandi Jan, *Panowanie Henryka Walezyusza i Stefana Batorego królów polskich z rękopisów [...] podług wydania Ż. Onacewicza z dołączeniem pamiętników historyi Stefana Batorego dotyczących, i listu Jerzego Chiakora sekretarza król. opisującego ostatnie chwile tego monarchy*, Kraków: Druk. Zawadzkiego i Węckiego, 1823.

Albertrandi Jan, *Panowanie Henryka Walezyusza i Stefana Batorego królów polskich z rękopisów [...] podług wydania Ż. Onacewicza z dołączeniem pamiętników historyi Stefana Batorego dotyczących, i listu Jerzego Chiakora sekretarza król. opisującego ostatnie chwile tego monarchy*, Kraków: Nakł. i druk. Józefa Czecha, 1849, 1860.
Estr. XIX. 2 wyd. t. 1, s. 72.

Albertrandi Jan, *Panowanie Henryka Walezyusza i Stefana Batorego królów polskich z rękopisów [...] podług wydania Ż. Onacewicza z dołączeniem pamiętników historyi Stefana Batorego dotyczących, i listu Jerzego Chiakora sekretarza król. opisującego ostatnie chwile tego monarchy*, Kraków: „Czas”, 1861.

Dostęp *online*: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=3203> [dostęp: 06.11.2016].

202. Pamiątka po dobrej Matce, 1 szt., 3 gr
6 możliwych wydań:
Hoffmanowa Klementyna, *Pamiątka po dobrej matce, czyli Ostatnie jej rady dla córki*, Warszawa: Druk. przy Nowolipiu no 646, 1819.
Hoffmanowa Klementyna, *Pamiątka po dobrej matce, czyli Ostatnie jej rady dla córki*, Warszawa: Druk. Łątkiewicza, 1820, 1823.
Hoffmanowa Klementyna, *Pamiątka po dobrej matce, czyli Ostatnie jej rady dla córki*, Berdyczów: Druk. XX. Karmelitów Bosych, 1824.
Hoffmanowa Klementyna, *Pamiątka po dobrej matce, czyli Ostatnie jej rady dla córki*, Warszawa: A. Gałęzowski, 1831.
Hoffmanowa Klementyna, *Pamiątka po dobrej matce, czyli Ostatnie jej rady dla córki*, Wrocław: W.B. Korn, 1833.
Estr. XIX wyd. 2 t. 10, s. 314.
Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=4548&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].
203. Wybor Romansow p[rzez] Maleckiego[!], 1 szt., 2 gr
Moore Thomas, *Lalla-Rukh, księżniczka mongolska: z dzieł poetycznych Tomasza Moora*, tł. Wandy Maleckiej, Warszawa: Nakł. i druk. A. Brzeziny, 1826.
Estr. XIX t. 3, s. 163.
Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego
T. 1. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=2529&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=B22AF327CC0370481CFD43C9176E7C9D-11 [dostęp: 06.11.2016].
T. 2. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=2612&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].
204. Słotwiński o Polsce Tomow dwa, 2 szt., 5 gr
Jekel Franz Joseph, *O Polszcze iey dzieiach i konstytucyi. T. 1 cz. 1–2, T. 2 cz. 1–2, O Polsce, jej dziejach i konstytucji, przez Konstantego Słotwińskiego; dzieło w języku niem. przez Franc. Józ. Jekla ułożone*, Lwów: J.J. Piller, 1823.
Estr. XIX wyd. 2 t. 12, s. 361.
205. o Kredycie publicznym, 1 szt., 2 gr
Lange Wojciech, *Pragmatyczny rys historii kredytu publicznego w szczególnem przystosowaniu do Królestwa Polskiego. T. 1: O kredycie publicznym, przez Alberta Ciężosił Lange*, Warszawa: Druk. J. Łątkiewicza, 1824.
206. Dykcyonarz Roslinny, 1 szt., 2 gr
Kluk Krzysztof, *Dykcyonarz roślinny, w którym podług układu Linneusza są opisane rośliny nie tylko krajowe dzikie, pożyteczne, albo szkodliwe [...] i cudzoziemskie*

[...], albo z których mamy lekarstwa, korzenie, farby, [...] albo które jakowa nadzwyczajność w sobie mają [...] z poprzedzającym wkładem słów botanicznych, i kilkokrotnym na końcu rejestrem, Warszawa: Druk. J.K. Mci y Rzeczypospolitey u xx. Scholarum Piarum, 1786 (tom 1), 1787 (tom 2), 1788 (tom 3).

Estr. XV–XVIII t. 19, s. 318.

Kluk Krzysztof, *Dykcyonarz roślinny, w którym podług układu Linneusza są opisane rośliny nie tylko krajowe dzikie, pożyteczne, albo szkodliwe [...] i cudzoziemskie [...], albo z których mamy lekarstwa, korzenie, farby, [...] albo które jakowa nadzwyczajność w sobie mają [...] z poprzedzającym wkładem słów botanicznych, i kilkokrotnym na końcu rejestrem*, Warszawa: Druk. XX. Piirów, 1803 (tom 1–2), 1804 (tom 3).

[Późniejsze wydanie pod tym samym tytułem w tej samej drukarni w latach: 1805 (tom 1), 1808 (tom 2), 1811 (tom 3)].

Estr. XIX t. 2, s. 388.

Dostęp online do wydania z lat 1805–1811: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa <http://kpbc.umk.pl/publication/2503> [dostęp: 06.11.2016].

207. Tygodnik Polski. 1 szt., 3 gr

„Tygodnik Polski”, red. Damazy Dzierzynski, Warszawa: [s.n.], 1832–1833.

[Od lipca 1832 podtyt.: wiadomości przyjemnych i użytecznych].

208. Przypadki Robinsona, 1 szt., 2 gr

Defoe Daniel, *Przypadki Robinsona Kruoe z angielskiego języka na francuski przełożone y skrócone od Pana Feutry, teraz oyczystym językiem wydane [...]. T. 1–2*, Warszawa: Nakł. Michała Grela J.K.M. kommissarza y bibliopoli, 1769.

Estr. XV–XVIII t. 15, s. 115.

Defoe Daniel, *Przypadki Robinsona Kruoe, z angielskiego języka na francuski przełożone y skrocone od Pana Feutry; teraz oyczystym językiem wydane, tom I–II [...]*, Lwów: Nakł. Łukasza Szlichtina [...], 1774.

Estr. XV–XVIII t. 15, s. 115.

Defoe Daniel, *Przypadki Robinsona Kruoe*. T. 1–2, Puławy: Druk. Biblioteczna, 1830.

Estr. XIX wyd. 2 t. 4, s. 65.

Defoe Daniel, *Przypadki Robinsona, przez Joachima Henryka Kampe; [przeł. z niem. Szyrma Krystyn Lach]*, Warszawa: Druk. Stereotypowa, 1830.

Estr. XIX t. 2, s. 346.

209. Historia drukarni tomów trzy, 2 szt., 3 gr

Bandtkie Jerzy Samuel, *Historia drukarn w Krolestwie Polskiem i Wielkiem Xięstwie Litewskim jako i w kraiach zagranicznych, w których polskie dzieła wychodziły*. T. 1–2, Kraków: Druk. J. Mateckiego, 1826.

210. Pomnożenie Dykcyonarza roślinnego, 1 szt., 2 gr
 Besser Wilibald Swibert Józef Gottlieb, *Pomnożenie Dykcyonarza roślinnego ś.p. X. Krystofa Kluka, przez J. Dziarkowskiego i Siennickiego: [recenzja Bessa]*, Wilno: [s.n.], 1828.
 [Recenzja dzieła Kluka napisana przez Bessera]
 Estr. XIX t. 1 s. 92.
 [Zob. też poz. 221]
- Dziarkowski Jacek, Siennicki Karol, *Pomnożenie Dykcyonarza roślinnego ś.p. X. Krystofa Kluka*. T. 1, A–C, Warszawa: Druk. Jego Ces. Kr. Mci Rządowej, 1826.
 Estr. XIX wyd. 2 t. 5, s. 281.
- Dziarkowski Jacek, Siennicki Karol, *Pomnożenie Dykcyonarza roślinnego ś.p. X. Krystofa Kluka*. T. 1, A–C, Warszawa: Druk. w Rynku Star. Miasta no 58, 1824.
 Estr. XIX wyd. 2 t. 5, s. 281.
 Zob. pozycja 221.
211. Puszcza Czyli opactwo a St Claire, 3 szt., 6 gr
 Radcliffe Ann, *Puszcza, czyli Opactwo St. Clair*, t. 1–4, Warszawa: Druk. Józefa Węckiego, 1829.
 Dostęp *online*: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego:
 T. 1. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=176031&from=FBC> [dostęp: 06.11.2016].
 T. 2. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=176032> [dostęp: 06.11.2016].
 T. 3. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=176033> [dostęp: 06.11.2016].
 T. 4. http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=176042&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI [dostęp: 06.11.2016].
212. Pamiętnik Warszawski Części 4ry, 4 szt., 10 gr
 „Pamiętnik Warszawski” wydawany przez K. Brodzińskiego, F. Skarbka, J.K. Skrodzkiego z Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk, Warszawa: K. Brodziński; F. Skarbek; J.K. Skrodzki, 1809–1810, 1815–1823.
 Dostęp *online* do publikacji z lat 1822–23: e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=5516&tab=3> [dostęp: 06.11.2016].
 „Pamiętnik Warszawski Umiejętności Czystych i Stosowanych”, Warszawa: [Krystyn Lach Szyrma; M.A. Pawłowicz; S.F. Janicki]. T. 1, 1829.
213. Rocznik woyskowy z roku 1822., 1 szt., 3 gr
 „Rocznik Woyskowy Królestwa Polskiego na rok 1822”, Warszawa: Druk. przy Nowolipiu nr 646, 1822.
 Dostęp *online*: Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=231890&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].

214. Biblioteka Polska, 3 szt., 2 gr
 „Biblioteka Polska: pamiętnik umiejętnościom, historii, literaturze i rzeczom krajowym poświęcony”, Warszawa: [Franciszek Salezy Dmochowski], 1825–1827.
215. Dzienników Praw Xięstwa Warszawskiego, 4 szt., 10 gr
 „Dzienniki praw [Księstwa Warszawskiego]”, Warszawa: Druk. Księży Pijarów, 1807–1809.
 „Dziennik praw [Księstwa Warszawskiego]”, Warszawa: Druk. Księży Pijarów, 1810–1813.
 Zmieniany tytuł. Kolejny tytuł „Dzienniki Praw [Królestwa Polskiego].
 Dostęp *online* do t. 1 z 1810 roku, t. 2, 3 i 4 z 1811 roku: Podlaska Biblioteka Cyfrowa <http://pbc.biaman.pl/publication/4266> [dostęp: 06.11.2016].
216. Kodex Napoleona, 1 szt., 5 gr
 [Napoleon I] *Kodex Napoleona z przypisami*, wyd. 1–4, Warszawa: Druk. XX. Piarów, 1808, 1809, 1810, 1811.
 Estr. XIX wyd. 2 t. 17, s. 118.
 Dostęp *online* do 4 wydania z 1810 roku: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/docmetadata?id=6697&from=publication> [dostęp: 06.11.2016].
217. Skorowidz Dzienników Praw Xięstwa Warszawskiego, 2 szt., 2 gr
 Wretowski Paweł, Skorowidz Dziennika Praw Królestwa Polskiego tomów VII, VIII i IX, czyli zbiór szczegółów Postanowień Królewskich i Namiestnika Królewskiego, organizacyi, Konwencyi, Uchwał i Praw Seymowych, Warszawa: druk. przy ulicy Krakowskie Przedmieście nr 385, 1825.
 Dostęp *online*: Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=3883&from=&dirids=1&ver_id=&lp=6&QI= [dostęp: 06.11.2016].
218. Dziennikow Praw Krolestwa jako to: tom 1 2 3 4, 6 aż do 11go włącznie, 10 szt., 10 gr
 „Dziennik Praw Królestwa Polskiego”, Warszawa: Drukarnia Rządowa, 1816–1871.
 Dostęp *online*: Podlaska Biblioteka Cyfrowa <http://pbc.biaman.pl/dlibra/publication?id=4507&tab=3> [dostęp: 06.11.2016].
219. Prawo Policyjne Austryackie z roku 1804 Części 2 drugie, 2 szt., 1 gr
Księga ustaw na zbrodnie, i ciężkie policyjne przestępstwa. [Cz. 2], Księga ustaw o ciężkich przestępstwach policyjnych i o sposobie z temiz postępowania, Kraków: J.J. Trassler, 1804.
 Estr. XIX t. 2, s. 513.
220. Taryffa Jeneralna Celna, 1 szt., 1 gr
Taryfa jeneralna celna ogłoszona dnia 1/13 miesiąca stycznia 1820. Cz. 1–2: [Obeymująca cła od towarów i przedmiotów wchodowych, oprócz krudów i preparatów

aptekarskich]; Cz. 3: [Obeymująca cła od towarów i przedmiotów wchodowych]; Cz. 4: [Obeymująca oznaczenia urzędowego tary przy wszelkich towarach i przedmiotach, tak wchodowych iak wchodowych]; Cz. 5: [Obeymująca opłaty celne konwencyonalne tak wchodowe iak i pro consumo]; Cz. 6: [Obeymująca cła tranzytowe konwencyonalne], [S.l.; s.n., 1820].

Estr. XIX t. 4, s. 485.

221. Pomnożenie Dykcyonarza roślinnego, 1 szt., [brak ceny]

Dziarkowski Jacek, Siennicki Karol, *Pomnożenie dykcyonarza roślinnego s.p. X. Krystofa Kluka*, Wilno: Marcinowski, 1828.

Besser Wilibald Swibert Józef Gottlieb, *Pomnożenie Dykcyonarza roślinnego ś.p. X. Krystofa Kluka, przez J. Dziarkowskiego i Siennickiego: [recenzja Bessaer]*, Wilno: [s.n.], 1828.

[Recenzja dzieła Kluka napisana przez Bessaera]

Estr. XIX t. 1, s. 92.

[Zob. pozycja 210].

222. Roznych kartek i kilkanaście poszytów z rozmaitych dzieł, ktorych ani początku wynaleść ani nazwiska nadać nie można było, 6 gr

Bibliografia

Adam hr. Matuszewicz, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 20, Wrocław 1975, s. 225–226.

Archiwum Państwowe w Radomiu (AP Radom). Notariusz Marceł Karol Malinowski, sygn. 2, nr 3, Akta dotyczące realizacji testamentu zmarłej Wiktorii z Scheillów Wendorffowej.

AP Radom, Notariusz Szuszkowski, sygn. 10, 1828, nr 3.

Białobrzegi, [w:] *Słownik Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego [i in.], t. 1, Warszawa 1880, s. 188.

Bieńkowska Barbara, *Inwentarze księgozbiorów prywatnych jako źródła do badań nad dziejami czytelnictwa*, „Studia o Książce” 18, 1989, s. 65–76.

Jasieniec (Solecki), [w:] *Słownik Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego [i in.], t. 3, Warszawa 1882, s. 474.

Matuszewska Przemysława, *Drukowane zbiory listów w Polsce XVIII wieku*, „Pamiętnik Literacki” 1979, nr 70/4, s. 3–22 [online] http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1979-t70-n4/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1979-t70-n4-s3-22/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1979-t70-n4-s3-22.pdf [dostęp: 25.03.2016].

Pole Jarontowskie, [w:] *Słownik Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 8, Warszawa 1887, s. 577.

Żurkowa Renata, *Biblioteka Kaspra Guttetera rajcy krakowskiego z przelomu XVI i XVII wieku*, „Roczniki Biblioteczne” 11, 1967, z. 1/2, s. 63–81.

Żurkowa Renata, *Testamenty i inwentarze ruchomości jako źródło do badań nad dziejami czytelnictwa w Krakowie w pierwszej połowie XVII wieku*, „Roczniki Biblioteki PAN w Krakowie” 27, 1982, s. 17–33.

THE INVENTORY OF THE BOOK COLLECTION OF
WIKTORIA Z SCHEILLÓW WENDORFFOWA AS AN EXAMPLE
OF THE INVENTORY OF THE LIBRARY OF A POLISH LANDED GENTRY
FAMILY IN THE FIRST HALF OF THE NINETEENTH CENTURY

SUMMARY

This article concerns the manuscript inventory of the book collection of Wiktoria z Scheillów Wendorffowa, which was written according to an extant will. It is an example of the inventory of a nineteenth-century library belonging to a Polish landed gentry family and which is to be found together with other notarial deeds. The list of 222 books has been reconstructed and has briefly analysed. The entries in the manuscripts have been completed with the bibliographical descriptions of particular recovered items and consist of the following elements: author, title, place and year of publication, access online (optional). This reconstruction has led to conclusions concerning both the size and value of the library as well as the subjects of the books. It also allows us to reflect on how useful posthumous inventories of private libraries are for bibliological research.

SŁOWA KLUCZOWE:

Wiktoria z Scheillów Wendorff, XIX wiek, księgozbiór ziemiański, inwentarz, akta notarialne, testament

KEYWORDS:

Wiktoria z Scheillów Wendorff, nineteenth century, libraries belonging to the Polish landed gentry, inventory, notarial acts, will

JACEK PARTYKA
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

*XIĄSZKA TA: LICZBĘ RZYMSKICH MAIĄCA PAPIEŻY [...],
CZYLI PONTIFICIUM DOCTUM GEORGA VON EGGSA
I JEGO KOLEJNI WŁAŚCICIELE*

Mówiąc czy pisząc o Bibliotece Jagiellońskiej, trudno czasem ustrzec się przed wyolbrzymieniem czy nawet zwykłymi, wielokrotnie powtarzanymi truizmami. Bo Biblioteka Jagiellońska to nie tylko najstarsza polska ksiąźnica i najstarszy nieprzerwanie gromadzony zbiór rękopisów, starodruków, nut, grafik i książek, ale jednocześnie największa i najstarsza homogeniczna proveniencyjnie kolekcja takiej wielkości, złożona pod jednym wspólnym szyldem *Almae Matris Jagellonicae*. I choć nie stanowi ona jednej zwartej grupy obiektów hurtowo przekazywanych *Bibliothecae Collegii Maioris*¹ przez profesorów odchodzących z uczelni (w inny, ziemski bądź pozaziemski, wymiar rzeczywistości), to nie ma wątpliwości, że jej zasoby przyrastały niemal od samej fundacji Akademii². Nie ma więc nic nadzwyczajnego w fakcie, że zbiory tej ksiąźnicy są pod wielo-

¹ Na wielu dziełach, które trafiły do zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w mniej lub bardziej bezpośredni sposób z macierzystej uczelni, znajdują się „jagiellońskie” notatki proveniencyjne, przeważnie o dość podobnej treści: „Bibliothecae Collegij Majoris”, „Ad Librariam Collegij Majoris”, „Bibliothecae Collegii Juridici”, i wiele innych (najczęściej pojawia się wzmianka o Collegium Maius, ponieważ w jego murach właśnie pierwotnie mieściła się biblioteka). Często jest to jedyna notatka proveniencyjna danego dzieła, bez wzmianki o innych posesorach, i wtedy, katalogując to dzieło na przykład elektronicznie, dodaje się wyjaśnienie: „ze starego zasobu BJ” – co świadczy o wielowiekowym już jego „zasiedzeniu” w „Jagiellonce”. Nierzadko pojawiają się również wyłącznie notatki własnościowe wcześniejszych właścicieli – studentów, wykładowców, darczyńców – związanych z Akademią, Szkołą Główną czy Uniwersytetem, w zależności od epoki, w której dzieło było przekazywane. Na marginesie i w powiązaniu z tą uwagą można dodać jeszcze jedno – z ogromnym żalem obserwuje się obecnie coraz bardziej posuniętą barbaryzację resztek łaciny goszczącej czasem w polszczyźnie, a smutnym przykładem dysortografii może być chociażby zapis w postaci „Alma Mater Jagiellonica(!)”, błędnie powielany nawet przez PWN (alas!) czy katalogi bibliotek naukowych.

² Naukowcy uważają, że kilka rękopiśmiennych kodeksów, należących obecnie do zasobu rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej, było używanych już w pierwszych latach istnienia i działania uniwersytetu kra-

ma względami po prostu nadzwyczajne. I jeśli nawet nie dotyczy to *explicite* każdego rękopisu czy starodruku stojącego (ewentualnie – ze względów konserwatorskich – leżącego) na jej półkach magazynowych, to od stuleci przykuwają one uwagę specjalistów i badaczy, jak również zwykłych amatorów dawnej książki.

Wiele spośród cennych znalezisk, odkrytych na półkach Biblioteki Jagiellońskiej niejako na marginesie podstawowych badań czy prac katalogowych, to obiekty/fragmenty/zapiski/notatki, które stanowią wartość dodaną dla głównego, zasadniczego dzieła budzącego zainteresowanie badaczy. Historia badań nad takimi obiektami jest niemal równie stara, jak badania nad samymi rękopisami czy starodrukami – od palimpsestów i fragmentów papirusów greckich, wtórnie wykorzystanych na potrzeby pisarskie czy biblioteczne, przez kwiaty i owady zasuszone pomiędzy kartami książki, aż po odnalezione po wielu stuleciach nieistnienia *Kazania świętokrzyskie*³. W zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej z tego typu znaleziskami mamy do czynienia na przykład w przypadku listu Mathiasa Lauterbacha do Joachima Retyka, najprawdopodobniej wklejonego własnoręcznie przez Jana Brożka na końcu jego własnego egzemplarza dzieła *Opus palatinum de triangulis*⁴, czy w przypadku glejtu wyjazdowego, wydanego w Wenecji dla szlachcica polskiego, a odnalezionego między wyklejką a pergaminową oprawą XVI-wiecznego druku o ujeżdżaniu koni, pochodzącego z biblioteki eremu kamedułów na krakowskich Bielanach⁵. W najnowszych dziejach Biblioteki Jagiellońskiej w taki właśnie sposób interesujące starodruki wynajdywała Anna Lewicka-Kamińska, jedna z grona najwybitniejszych znawców inkunabułów, starodruków oraz ich opraw, która „[...] spędzała w magazynie głównym na ósmym piętrze Biblioteki zwykle po trzy godziny dziennie w ciągu wielu

kowskiego, czyli w bezpośrednim okresie po fundacji w roku 1364, a przed odnowieniem Akademii z zapisu królowej Jadwigi w roku 1400. (Zob. M. K o w a l c z y k, *Biblioteka Jagiellońska*, [w:] *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce*, oprac. D. K a m o l o w a przy współpracy T. S i e n i a t y c k i e j, wyd. 2, Warszawa 2003, s. 101–121). Takich kodeksów miało być co najmniej trzy i w jednym z nich, oznaczonym sygn. BJ Rkps. 2032, na karcie dołączonej do popularnego dzieła *De regimine principum*, czytamy: „Explicit expositio [...] in castro Cracoviensi seu in universitate studii a.d. 1367 per manus cuiusdam studentii nomine [...]” – cyt. za: K. M o r a w s k i, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Średnie wieki i odrodzenie. Z wstępem o Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego*, t. 1, Kraków, 1900, s. 43. Znaczy to, że ów kodeks zawiera notatki poczynione przez studenta w 1367 roku „in castro Cracoviensi” i prawdopodobnie trafił do zbiorów Biblioteki w najstarszych czasach istnienia Akademii. Swoją drogą to również kapitalny przyczynek do dziejów UJ – jeśli *castrum Cracoviense* traktować dosłownie, wówczas należałoby domniemywać, że pierwsze wykłady miały miejsce na Wawelu.

³ Zob. na przykład A. B r ü c k n e r, *Kazania świętokrzyskie*, wyd. i objaśnił A. B r ü c k n e r, „Prace Filologiczne” 3 (1891), s. 705–707.

⁴ G. J. R h e t i c u s, *Opvs Palatinum De Triangvlis [...]*, Neostadii in Palatinatu, Excudebat Mattaeus Harnisius, M. D.XCVI; sygn. BJ Cim. 8699 (dawna sygn. Mathesis 1603); o tym liście, adresacie i kontekście – zob. L. B i r k e n m a j e r, *Mikołaj Kopernik*, Kraków 1900, s. 591, 593.

⁵ F. G r i s o n i, *Ordini Di Cavalcare, Et Modi Di Conoscere Le Natvre De' Caualli*, In Pesaro, Appresso Bartholomeo Cesano, 1556, sygn. BJ Cam. M. IX. 46a; zob. J. P a r t y k a, *Pergamin, skóra, papier. Oprawy ksiąg z biblioteki kamedułów z krakowskich Bielan*, [w:] *Tegumentologia polska dzisiaj*, red. A. W a g n e r, Tegumentologia Polska 1, Toruń 2015, s. 271–272.

miesiący [...]”⁶, a już zupełnie niedawno dokładnie tak samo czynił Marian Malicki, który teraz już zupełnie gdzie indziej ogląda starodruki i szuka śladów po ich poprzednich właścicielach⁷.

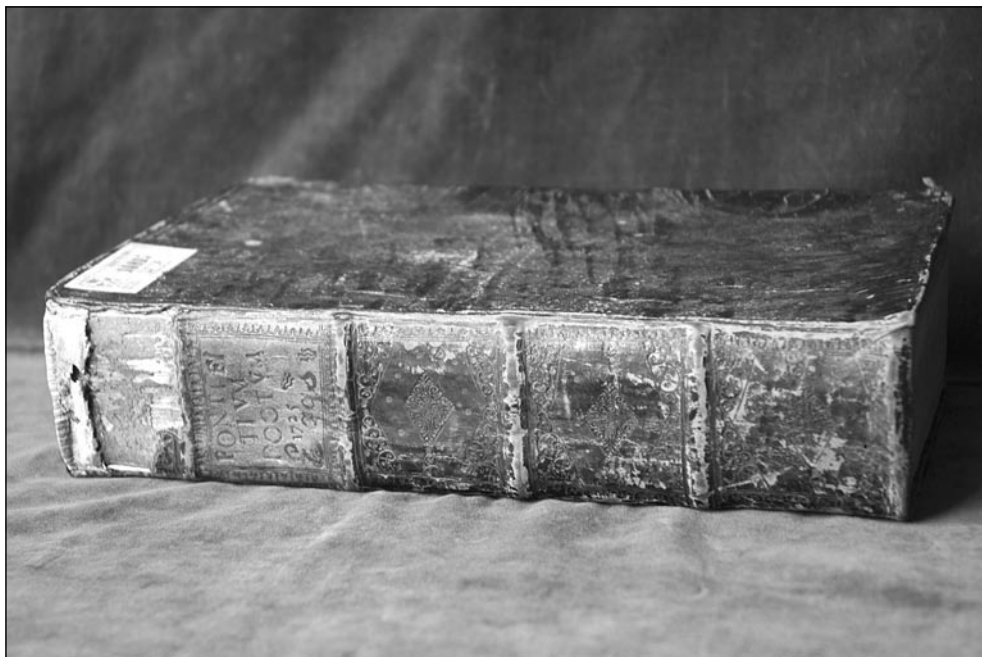
Jedno z takich właśnie znalezisk kryje się w pochodzącym z pierwszej ćwierci XVIII wieku starodruku – encyklopedycznym kompendium poświęconym zwierzchnikom Stolicy Apostolskiej. Pomędzy górną okładką chroniącą to dzieło a jego kartą tytułową wklejono, prawdopodobnie w XVIII lub XIX wieku – na ile można sądzić z autopsji, na podstawie zapiski na jednej z kart i bez demontażu bloku książki – dodatkowy arkusz, złożony na pół. Za tym arkuszem kryje się zasadnicze dzieło, chronione XVIII-wieczną oprawą i tym właśnie podwójnym arkuszem, pełniącym funkcję zastępczej karty ochronnej. Zacznijmy od garści informacji na temat tego dzieła, informacji bibliograficznych i innych, związanych bezpośrednio z opisywanym tu egzemplarzem: Georg Joachim von Eggs (1663–1755), *Pontificium Doctum, Seu Vitæ, Res Gestæ, Obitus, Aliaque Scitu Ac Memoratu Digna Summorum Pontificum Romanorum, Eorum præcipue, qui Ingenio, Doctrina, Eruditione, Scriptis, Libris editis, & Lucubrationibus quibuscunque ab initio nascentis Ecclesiæ, Id Est A S. Petro Apostolo Romanorum Pontificum primo usque ad Clementem XI. hodie feliciter & gloriose regnantem Orbi Christiano inclaruere: Desumptum Ex variis, iisque probatissimis, veteribus, mediis, recentioribus, ac novissimis sacræ-prophanæque Historiæ Scriptoribus, item Genealogiis, Chronicis, Menologiis, Manuscriptis, Epitaphiis, Inscriptionibus, aliisque id genus Monumentis litterariis &c. In Unum Volumen Cum uberrimis notis marginalibus, & quatuor Indicibus locupletissimis Personarum ac Rerum Digestum ac in lucem editum per Georgium Josephum ab Eggs, S.S.T.D. Cæsareo-Archiducalis Collegiatae Ecclesiæ ad S. Martinum Rheinfeldæ Custodem & Canonicum Seniore. – Coloniae, Prostant & veneunt Basileae apud Davidem Ritter & Francofurti ad Mœnum apud Frid. Wilh. Foerster, Anno M DCC XVIII; sign. BJ: Hist. 14815 III.*

Egzemplarz Biblioteki Jagiellońskiej zaopatrzony jest w oprawę typową dla epoki – górną i dolną okładzinę pokrywa ciemnobrązowa, niezdobiona skóra; skóra jest w wie-

⁶ J. P i r o ż y Ń s k i, *Anna Lewicka-Kamińska i jej dorobek księgoznawczy. Próba charakterystyki*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XXXI, 1981, s. 7.

⁷ Dr Marian Malicki, który odszedł nagle wiosną 2015 roku, każdego dnia i przez wiele lat – wzorem Władysława Wisłockiego, Aleksandra Birkenmajera, Anny Lewickiej-Kamińskiej i Jana Pirożyńskiego – wielokrotnie przemierzał magazyny Biblioteki Jagiellońskiej, w których przechowywane są starodruki, i podobnie jak oni, wyszukiwał wszystkie te „ciekawostki”, o których nawet się nie śniło zwykłemu „czytelnianemu” użytkownikowi BJ i do których niemal nie sposób dotrzeć inaczej, jak tylko żmudnie przeglądając książki stojące w bibliotecznych magazynach – półka po półce i regał po regale – o czym doskonale wie piszący te słowa, który miał okazję przez całe dziesięć lat pracować z dr. Malickim, najpierw w Oddziale, a później w Sekcji Starych Druków Biblioteki Jagiellońskiej. Przez ostatnie kilka lat dr Marian Malicki pracował nad rekonstrukcją biblioteki, a raczej lektur profesora Akademii Krakowskiej, Jana Brożka (1585–1652), wybitnego naukowca, matematyka, pisarza, astronoma, rektora Akademii Krakowskiej, przez którego ręce przewinęły się setki, a raczej tysiące woluminów, obecnie spoczywających na półkach Biblioteki Jagiellońskiej.

lu miejscach zarysowana i przetarta, zwłaszcza na grzbiecie, nad dobrze widocznymi zwiężami. Elementy zdobnicze w przypadku tej oprawy znajdują się tylko w poszczególnych „kompartymentach”⁸ grzbiecie, z wyjątkiem drugiego od góry, gdzie znajduje się jasnobrązowy szyldzik: PONTIFI // TIVM // DOCTVM // 1725. Data na szyldziku, jak można sądzić, prawdopodobnie odwołuje się do roku oprawienia druku, ponieważ pomimo tego, że dzieło tego niemieckiego teologa⁹ cieszyło się dużą popularnością i że obecnie można je znaleźć w wielu egzemplarzach i w wielu europejskich bibliotekach, to jednak znane jest tylko jedno jego wydanie, właśnie kolońskie z roku 1718.

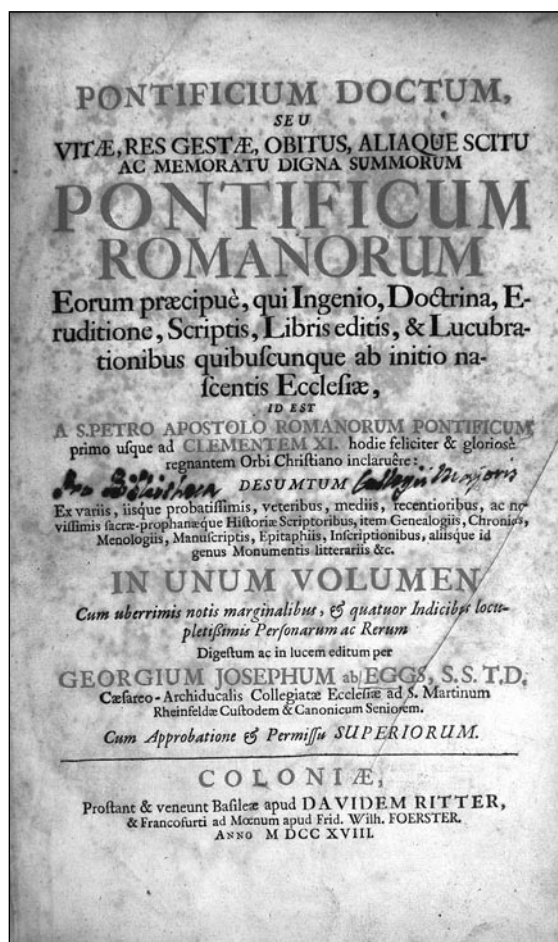
Il. 1 Oprawa starodruku (grzbiet): Georg Joachim von Eggs, *Pontificium doctum* [...], Coloniae 1718, sygn. BJ St. Dr. Hist. 14815 III.

Jak wspomniano, ukazana powyżej oprawa kryje kompletny egzemplarz pracy von Eggsa, niemniej przed dziełem zasadniczym zostały doklejone dwie karty, które – co ciekawsze – pochodzą z innego, zdefektowanego egzemplarza tego samego dzieła. Eg-

⁸ Termin „kompartyment”, którego użycie w tym kontekście zapożyczamy od Anny Lewickiej-Kamińskiej, nie jest jeszcze zakotwiczone w terminologii tegumentologicznej, wydaje się jednak najwłaściwszy i – co nie mniej ważne – stanowi zwięzłe określenie przestrzeni na grzbiecie pomiędzy zwiężami. Zob. A. L e w i c k a - K a m i ń s k a, *Z dziejów staropolskiej oprawy książkowej*, maszynopis w zbiorach Sekcji Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. BJ Przyb. 32/80, s. 17 (23).

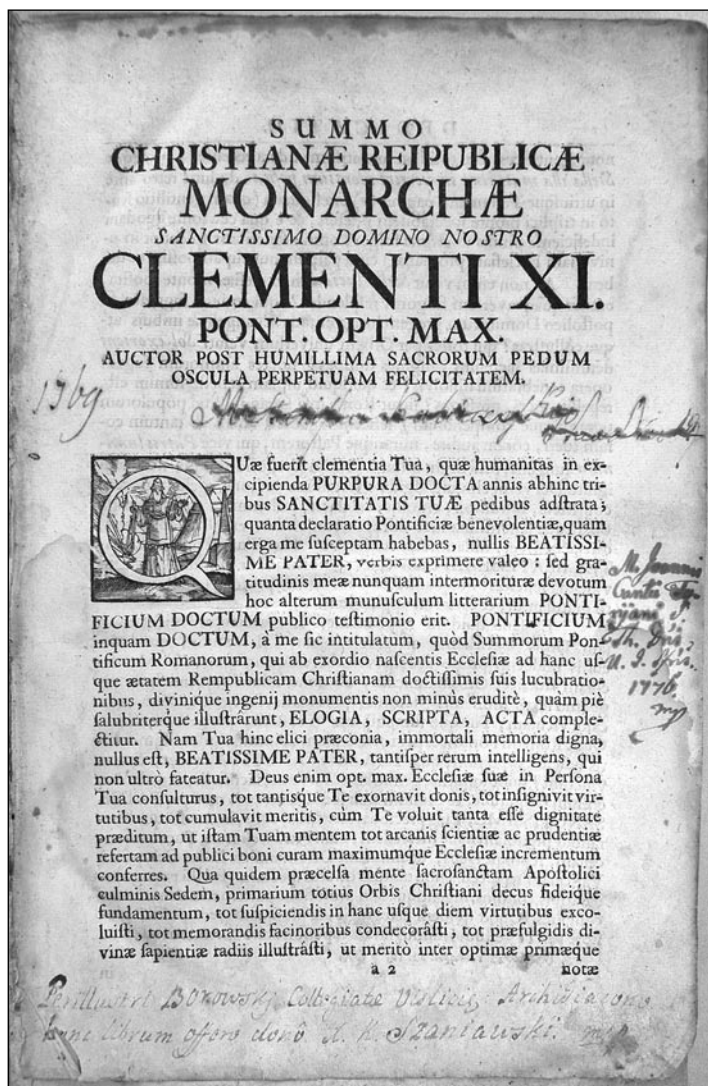
⁹ Zob. A. S c h u m a n n, *Eggs, Georg Joseph von*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie* 5 (1877), s. 674–675, [online] <http://www.deutsche-biographie.de/pnd100118445.html?anchor=adb> [dostęp: 17.05.2016].

zemplarz, z którego wydarto (czy może raczej wydobyto) owe dwie karty, był prawdopodobnie pozbawiony karty tytułowej, ponieważ pierwsza z owych dwóch kart, niezadrukowana, została pokryta rękopiśmiennymi zapiskami na stronie *recto* i na stronie *verso*, zapiska na stronie *verso* zawiera skrócony odpis adresu bibliograficznego dzieła; druga z tych kart, prawdopodobnie pierwsza zachowana karta druku, to k. a*2. Obie dołączone karty są jednakowych rozmiarów, identycznie przycięte, ale krótsze o kilkanaście milimetrów od kart dzieła kompletnego, co oznacza, że pochodzą z jakiegoś egzemplarza inaczej przyciętego i inaczej oprawionego. Jeszcze kilka słów o właścicielach obu druków: dzieło zachowane w kompletnej postaci zawiera tylko nudną (dla starodruknika z Biblioteki Jagiellońskiej) zapiskę w postaci: „Pro Bibliotheca Collegii Majoris”, którą w takiej czy bardzo zbliżonej formie można znaleźć na tysiącach starodruków w BJ.

Il. 2 Karta tytułowa kompletnego egzemplarza *Pontificium doctum* [...], przed którym wmontowano dwie karty z wierszowanym akrostychem ks. Szaniawskiego.

Natomiast karty dołączone przed tym drukiem pozwalają ujawnić co najmniej pięciu wcześniejszych, właścicieli wspomnianego dzieła, zanim trafiło ono do „Jagiellonki”.

Il. 3 Karta a*2 *Pontificium doctum* [...] Georga von Eggsa z widocznymi zapiskami proweniencyjnymi; dolny brzeg karty ukazuje różnicę w obcięciu obu egzemplarzy.

Dla ułatwienia zaczniemy od końca:

1. Niemal na pewno ostatnim właścicielem tego druku, zanim trafił on do Biblioteki Jagiellońskiej (zapewne zresztą z zapisu tegoż właściciela), był Jan Kanty Toryani (1733–1785), doktor i profesor filozofii w Akademii Krakowskiej, kanonik tarnowski,

asesor sądu konsystorskiego i dyrektor tarnowskiej kolonii akademickiej¹⁰, po którym została notatka następującej treści: „M. Joannis Cantii Torijani S[anctae] Th[eologiae] D[octo]ris, U[triusque] J[uris] P[ro]f[esso]ris. 1776. m[anu] p[ro]pria”.

2. Najprawdopodobniej przedostatnim właścicielem był, o ile właściwie odczytywana jest jego przekreślona notatka proweniencyjna, również absolwent Akademii Krakowskiej, mniej nam znany Stanisław Kaliciński: „1769 M. Stanislai Kalicienskij[?] Phi[losophi]ae D[octo]ris[?]”¹¹.

3. Trzecim od końca (choć nie na pewno) właścicielem był archidiacon wiślicki o nazwisku Borowski: „Perillustri Borowskij Collegiatae Visilicie[nsis] Archidiacono hunc librum offero dono X. [?] J. K. Szaniawski m[anu] p[ro]pria”. O ile wyżej zacytowane notatki zapisano ewidentnie duktem typowym dla 2. połowy XVIII wieku, to niniejsza notka jest chyba nieco starsza; być może wspomniany archidiacon Borowski to również absolwent (student?) filozofii w Akademii Krakowskiej¹², a najprawdopodobniej chodzi o Mikołaja Borowskiego, który pełnił funkcję archidiacona wiślickiego bezpośrednio przed Kazimierzem Szaniawskim¹³.

4. Wcześniejszym od Borowskiego właścicielem był wymieniony w tej samej notatce X. [czy też J.] K. Szaniawski. Niniejsza notatka niewiele mówi o ofiarodawcy, ale, co ciekawe, właściciel o tym samym nazwisku pojawia się na wcześniejszej karcie, owej pierwszej niezadrukowanej karcie ochronnej, pokrytej zapiskami rękopiśmiennymi. Niemniej wydaje się, że notatka na karcie ochronnej napisana jest innym duktem niż notatka na k. a*2, jakkolwiek obie pochodzą od właściciela o nazwisku Szaniawski. Dlatego być może mamy tu do czynienia z jeszcze jednym właścicielem, o którym poniżej.

5. Otóż owa notatka to wierszowany akrostych, z którego wynika, że właścicielem egzemplarza, z którego pochodzą owe dwie karty, był proboszcz z Rzezawy i archidiacon wiślicki, ksiądz Kazimierz Maciej Szaniawski, będący w posiadaniu tej książki prawdopodobnie od roku 1759, a podarował mu ją:

¹⁰ Prof. Toryani był, jak można domniemywać, człowiekiem wielu aktywności: w Poznaniu pełnił między innymi funkcję prefekta drukarni akademickiej, był wykładowcą poetyki oraz języka francuskiego, w Krakowie zaś kanonikiem nieistniejącego już kościoła Wszystkich Świętych i kaznodzieją w katedrze krakowskiej..., zob. K. E s t r e i c h e r, *Bibliografia polska. Cz. 3, [Stolecie XV–XVIII w układzie abecadlowym]*, Kraków 1891–, t. 20, s. 255–260.

¹¹ Jeśli wspomniana notatka rzeczywiście dotyczy Stanisława Kalicińskiego, to wiemy, że 30 VI 1758 roku został bakałarzem w zakresie sztuk wyzwolonych i filozofii, 1 IV 1760, jako licencjat i desygnowany dyrektor kolonii akademickiej w Widawie, uzyskał „secundam lauream doctoratus”, a 20 IX tegoż roku otrzymał „summi in Philosophia honores”. Zob. J. M u c z k o w s k i, *Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, Cracoviae 1849, s. 413–415.

¹² Tamże, s. 408.

¹³ Mikołaj Borowski był archidiaconem wiślickim od 28 IV 1758 aż do śmierci (18 II 1764), a Kazimierz Szaniawski od 2 III 1764 do roku 1774 – zob. J. S z c z e p a n i a k, *Spis prałatów i kanoników kapituły katedralnej oraz kapituł kolegiackich diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008, s. 48–49.

6. Prałat Andrzej (Jędrzej) Meliorucci¹⁴ (Meliorucy, Megliorucci), którego ks. Szaniawski wymienia w ostatnim wierszu swego akrostychu.

Można pokusić się o pewną hipotezę, chociaż dość trudną do udowodnienia: gdyby założyć, że najstarsza zapiska została sporządzona ręką owego Szaniawskiego, który podarował druk Borowskiemu, wówczas teoretycznie ciąg właścicieli druku, poczynając od najstarszego, byłby następujący: 1. K. Szaniawski nr 1, 2. archidiakon wiślicki Mikołaj Borowski, 3. prałat Andrzej Meliorucci, 4. ksiądz Kazimierz Szaniawski, 5. Stanisław Kaliciński, 6. Jan Kanty Toryani, 7. Akademia Krakowska. Wydaje się jednak, że ta hipoteza jest dość karkołomna i jako że *entia non sunt multiplicanda*, a ten sam ksiądz Szaniawski może autorem obu zapisek, wówczas seria właścicieli wyglądałaby inaczej: 1. Andrzej Meliorucci (*ante* 1759), 2. Kazimierz Szaniawski (archidiakon wiślicki, 1759 – *ante* 1769), 3. Mikołaj Borowski (archidiakon wiślicki, *ante* 1769), 4. Stanisław Kaliciński (1769–1776), 5. Jan Kanty Toryani (*post* 1776), 6. Akademia Krakowska (*post* 1776).

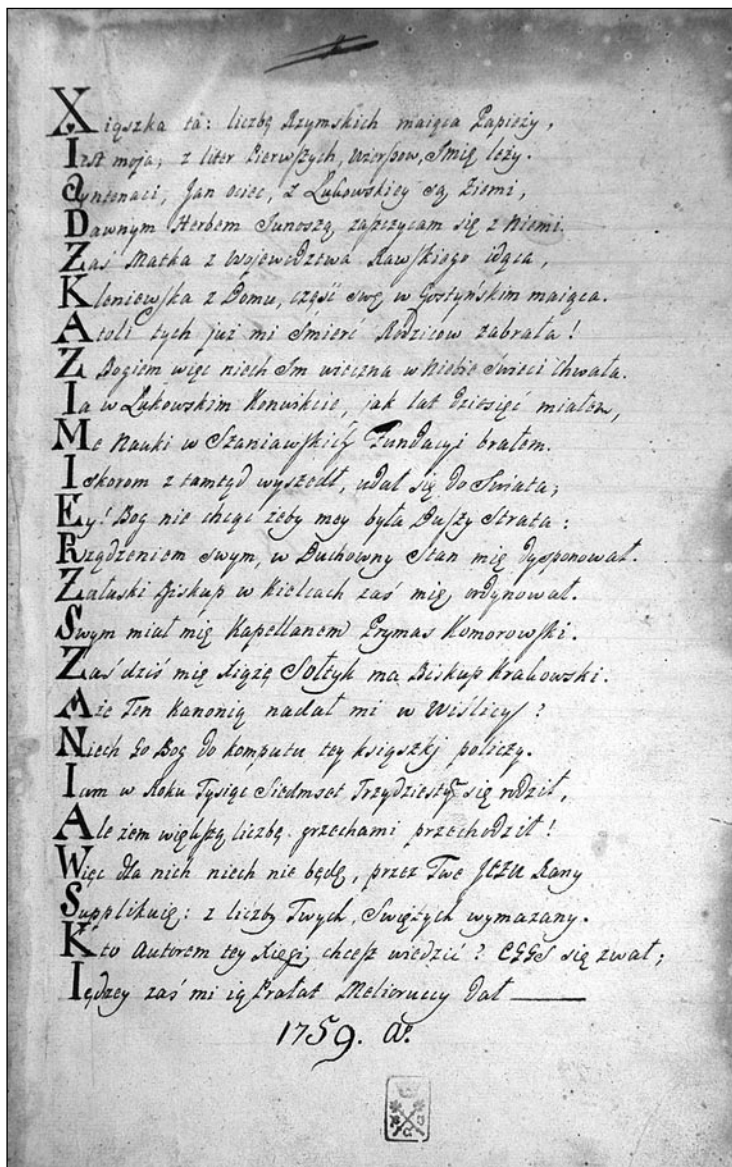
Notatka księdza Szaniawskiego na karcie ochronnej to koncepcyjny, ubrany w formalne ramy wierszowany akrostych, w którym młody ksiądz, a zarazem świeżo upieczony proboszcz, odsłania nieco szczegółów ze swojej biografii:

*Xiąszka ta: liczbę Rzymskich maiąca Papieży,
Iest moja; z liter pierwszych wierszow Imię leży.
Antenaci, Jan ociec, z Łukowskiej są Ziemi.
Dawnym Herbem Junoszą zaszczytam się z Niemi.
Zaś Matka z Województwa Rawskiego idąca,
Kleniewska z Domu, część swą w Gostyńskim maiąca.
Atoli tych już mi śmierć rodziców zabrała!
Z Bogiem więc nich Im wieczna w niebie świeci chwala.
Ia w Łukowskim konwikcie, jak lat dziesięć miałem,
Me nauki w Szaniawskich Fundacyi brałem.
I skorom z tamtąd wyszedł, udał się do Swiata;
Ey! Bog nie chcąc żeby mey była Duszy strata:
Rządzeniem swym, w Duchowny Stan mię dysponował.
Zaluski Biskup w Kielcach zaś mię ordynował.
Swym miał mię kapellanem Prymas Komorowski.
Zaś dziś mię Xiąże Sołtyk ma Biskup Krakowski.
Aże Ten kanonią nadał mi w Wiślicy?
Niech Go Bog do komputu tey książki policzy.
Iam w Roku Tysiąc Siedemset Trzydziestym się rodził,
Ale żem większą liczbę grzechami przechodził!*

¹⁴ To najprawdopodobniej Andrzej Meliorucci, proboszcz w Jadownikach w okresie 27 V 1732–1765, zob. J. S z c z e p a n i a k, *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008, s. 345–346.

Więc dla nich niech nie będę, przez Twe JEZU rany
 Supplikuję: z liczby Twych Świętych wymazany.
 Kto Autorem tej Xięgi, chcesz wiedzieć? EGGS się zwal;
 Iędrzey zaś mi ją Pralat Meliorucy dał.

1759. A⁰

II. 4 Karta ochronna Pontificium doctum [...] Georga von Eggsa
 z wierszowanym akrostychem ks. Szaniawskiego

Autor akrostychu, ksiądz Kazimierz Maciej z Szaniawy Szaniawski, był długoletnim proboszczem¹⁵ w małopolskiej Rzezawie, leżącej w pół drogi pomiędzy Brzeskiem a Bochnią. Twórczość poetycka zajmowała go chyba tylko przypadkowo, bo chociaż na przykład poszczególne wersy mają po trzynaście sylab, to jednak nie można tego wiersza uznać za klasyczny trzynastozgłoskowiec polski, choćby ze względu na brak regularnej średniówki. Niemniej ten akrostych to piękna perełka w galerii polskiego ekslibrisu, autobiograficzny utwór figuralny, *si fas est dicere*. Pierwsze wersy odczytywane pionowo zawierają sygnaturę autora: XIĄDZ KAZIMIERZ SZANIAWSKI. Autor po wzmiance na temat zawartości książki, do której powróci w przedostatnim wersie, i być może obawiając się, by jego concept poetycki (być może nieczęsto u niego goszczący) nie przepadł na wieki, od razu wyjaśnia ideę swego utworu: „*Xiąszka ta [...] iest moja; z liter pierwszych wierszow Imię leży*”. Następnie przechodzi do części autobiograficznej, z której dowiadujemy się, że jego rodzina pochodzi z ziemi łukowskiej, że narodził się z ojca Jana herbu Junosza i z matki *de domo* Kleniewska z województwa rawskiego; i że w roku napisania wiersza obojga rodziców nie ma już na świecie. Wiersz odkrywa znacznie więcej szczegółów z życia autora: ks. Szaniawski urodził się w roku 1730, w roku 1740 rozpoczął naukę w kolegium w Łukowie, a mieszkał w łukowskim konwikcie, ufundowanym przez pochodzącego z tamtych stron biskupa krakowskiego, Konstantego Felicjana Szaniawskiego¹⁶. Miejsca w konwikcie były przeznaczone dla ubogiej młodzieży¹⁷, więc jeśli biskup Szaniawski był w jakikolwiek sposób spokrewniony z naszym poetą na probostwie, to tylko bardzo odlegle, ponieważ gdyby więzy krwi były bliższe, wówczas ks. Szaniawski nie omieszkałby o tym wspomnieć. Bóg zrządził, jak pisze o sobie, że wstąpił on do stanu duchownego, a święcenia kapłańskie przyjął w Kielcach¹⁸ z rąk biskupa Załuskiego¹⁹; później był kapelanem prymasa Komorowskiego²⁰, a że prymas umarł w roku 1759, więc w chwili napisania wiersza pozostaje pod władzą biskupa

¹⁵ Był czwartym proboszczem Rzezawy w wieku XVIII, swoją funkcję sprawował od 14 IX 1759 do 29 I 1786, gdy zrezygnował z funkcji – J. S z c z e p a n i a k, dz. cyt., s. 347–348 oraz Parafia Rzezawa, [online] www.rzezawa.diecezja.tarnow.pl [dostęp: 30.03.2016].

¹⁶ Konstanty Felicjan Szaniawski (1668–1732), biskup włocławski i krakowski, zob. na przykład K. E s t r e i c h e r, *Bibliografia polska*, t. 19, s. 207–210; *Szaniawski Konstanty Felicjan (1668–1732)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 47, s. 19–26.

¹⁷ Łukowski konwikt powstał w roku 1733, a jego wychowankami byli między innymi ks. Kazimierz Kluk czy ks. Franciszek Salezy Jezierski. Zob. *Kalendarium historii Łukowa – w skrócie. Historia Łukowa*, [online] www.lukow-historia.pl [dostęp: 30.03.2016]. Obecnie w budynku konwiktu mieści się Muzeum Regionalne w Łukowie.

¹⁸ Kieleckie seminarium duchowne powstało w roku 1726 na mocy dekretu wspomnianego powyżej biskupa Konstantego Felicjana Szaniawskiego.

¹⁹ Święceń musiał udzielać Andrzej Stanisław Załuski (1695–1758), biskup krakowski od roku 1746; zob. J. W y s o c k i, *Załuski Andrzej Stanisław, h. Junosza (1695–1758)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H. W y c z a w s k i, t. 4, Warszawa 1983, s. 514–516.

²⁰ Adam Ignacy Komorowski (1699–1759), arcybiskup gnieźnieński, prymas Polski; zob. A. D y m n i c k a, *Komorowski Adam Ignacy (1699–1759)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 13, s. 405–407.

krakowskiego, Sołtyka²¹. Od tegoż biskupa krakowskiego otrzymał godność kanonika wiślickiego, za który to czyn ksiądz Szaniawski życzy księdzu biskupowi, ni mniej ni więcej, a objęcia Stolicy Piotrowej. Autor w ostatnich wersach, starając się wypełnić treścią formalne ramy kompozycji, wspomina o roku swego urodzenia (1730) i o swych grzechach, których jest więcej niż wynosi liczba zawarta w roku jego narodzin. W ostatnich dwóch wersach powraca do książki, którą zaopatruje w ten poetycki ekslibris, i wspomina darczyńcę, od którego ją dostał. Rok 1759, który podany jest na końcu wiersza, zgadza się ze znaną skądinąd datą objęcia probostwa w Rzezawie przez księdza Szaniawskiego. Wdzięczność ks. Szaniawskiego dla biskupa Sołtyka jest zrozumiała, jeśli weźmie się pod uwagę, iż ten utwór poetycki jest w pewnym sensie wyrazem wielkiej radości tego młodego przecież, zaledwie dwudziestodziewięcioletniego człowieka, który pochodząc z biednej szlachty łukowskiej, pełnił już wiele zaszczytnych funkcji, a właśnie otrzymał kanonię w Wiślicy i probostwo w Rzezawie.

Gdyby ks. Szaniawski nie pozostawił po sobie tego akrostychu, prawdopodobnie jedynym źródłem informacji na temat jego osoby byłyby akta dotyczące duchowieństwa ziemi łukowskiej czy parafii w Rzezawie²²; tymczasem ten jeden wiersz, który pozostał po nim – a przynajmniej ten jeden, który znamy – wyniósł go do panteonu twórców literatury, chociaż literatury niekoniecznie pisanej dużą literą.

Pozostaje jeszcze jedna wątpliwość, dotycząca *stricte* liczebności egzemplarzy *Pontificium doctum* [...] Georga Josepha von Eggsa w magazynach Biblioteki Jagiellońskiej. Otóż najprawdopodobniej ostatnim właścicielem egzemplarza druku, z którego pochodzi arkusz zawierający ów akrostych, był profesor Akademii Krakowskiej, Jan Kanty Toryani, więc jest wielce prawdopodobne to, że ofiarował on bibliotece swej *Almae Matris* mniej lub bardziej kompletny egzemplarz tego druku. W Bibliotece Jagiellońskiej, która, jak wspomniano na wstępie, gromadzi swe zbiory od lat 60. XIV wieku, wszystkie druki niegdyś znajdowały się w jednym magazynie ogólnym, bez podziału na druki nowe i starodruki. W ogóle praktykę wydzielenia starodruków z ogólnego zasobu bibliotek należy chyba *en gros* przypisać wiekowi XX; są też biblioteki – nawet narodowe – w których nie istnieje osobna przestrzeń magazynowa dla najstarszych zabytków drukarstwa²³. W Bibliotece Jagiellońskiej, po stworzeniu oddziału mającego sprawować pieczę nad rękopisami i starodrukami, wyłączano z kolekcji ogólnej druki najstarsze, poczynając od inkunabułów i XVI-wiecznych cimeliów. Otóż, w zestawieniu z dziełami z tych epok,

²¹ Kajetan Ignacy Sołtyk (1715–1788), biskup krakowski 1758–1788; zob. M. C z e p p e, *Sołtyk Kajetan Ignacy (1715–1788)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 40, s. 386–404.

²² Niegdyś przekazane do konsystorza krakowskiego i tarnowskiego, a obecnie – przynajmniej częściowo – przechowywane w Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie.

²³ Jak chociażby w przypadku Słowackiej Biblioteki Narodowej w Martinie – otóż Slovenská národná knižnica (SNK) przechowuje wszystkie druki we wspólnym magazynie, a poszukiwania i znaleziska, o których mowa w niniejszym tekście, stanowią coś nieosiągalnego dla badaczy starodruków nawet z samej Słowackiej Biblioteki Narodowej, ponieważ merytoryczni pracownicy biblioteki nie mają możliwości prowadzenia poszukiwań bezpośrednio w magazynach (informacja uzyskana przez piszącego te słowa w czasie wizyt naukowych w Martinie w roku 2008 i 2013).

wiek XVIII i jego dokonania typograficzne jest, *alas!*, bardzo często traktowany po macoszemu, niemal lekceważony przez badaczy zajmujących się epoką druku ręcznego. Druki XVIII-wieczne, jeśli są zdefektowane i pozbawione kart tytułowych, często bardzo długo spoczywają w magazynie ogólnym biblioteki, zanim ktoś je właściwie zidentyfikuje i przypisze je do właściwej lokalizacji. Niewykluczone jest to, że w przypadku pozostałej części druku *Pontificium doctum* [...], zresztą najprawdopodobniej mniej lub bardziej zdefektowanego (raczej na pewno pozbawionego karty tytułowej), mamy do czynienia z dziełem wciąż znajdującym się Bibliotece Jagiellońskiej, niemniej należącym do owej pokaźnej grupy obiektów zdefektowanych, które wymykają się „zbibliografowaniu” przez – swoją drogą – niezwykle sprawny zespół katalogujący najstarszej polskiej księżnicy. Pozostaje mieć nadzieję, że wśród sporej ilości starodruków zdefektowanych uda się jednak kiedyś odnaleźć brakującą część bloku książkowego *Pontificium doctum* [...] Georga Joachima von Eggsa.

XIĄSZKA TA: LICZBĘ RZYMSKICH MAIĄCA PAPIEŻY [...] [THIS BOOK, CONTAINING THE NUMBER OF THE ROMAN POPES [...]], I.E. PONTIFICIUM DOCTUM [...] OF GEORG VON EGGS AND ITS SUBSEQUENT OWNERS

SUMMARY

This article contains the description of a hand-written, rhymed acrostic from in the Jagiellonian Library copy of an early printed book – *Pontificium doctum* by Georg Joachim von Eggs (1663–1755) – which was published in Cologne in 1718. One of the first owners of this print, Rev. Kazimierz Maciej Szaniawski – a parish priest in Rzezawa (in the Małopolska region of Poland) – wrote an autobiographical acrostic on the fly-leaf in 13-syllable verse, in which he hid his name and also included his own *cursus honorum*, i.e. a short history of his life up to 1759, when he was made a parish priest. The author of the article also tries to identify the owners of the print which contains the acrostic and to establish the sequence of ownership.

SŁOWA KLUCZOWE:

ks. Kazimierz Szaniawski, Georg Joachim von Eggs, *Pontificium doctum*, wierszowany akrostych, trzynastozgłoskowiec, parafia Rzezawa, starodruki Biblioteki Jagiellońskiej

KEYWORDS:

Rev. Kazimierz Szaniawski, Georg Joachim von Eggs, *Pontificium doctum*, versed acrostic, 13-syllable verse, Rzezawa parish, Jagiellonian Library, early printed books

MARIA WICHOWA
(Uniwersytet Łódzki, Łódź)

EXHORTATIO AD PAENITENTIAM DOMINIKA Z PRUS
(KARTUZA, 1382–1460) I DWIE PARAFRAZY TEGO DZIEŁA
W LITERATURZE POLSKIEJ XVII WIEKU.

TRZY NIEZNANE UTWORY ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ

Postać i twórczość Dominika Kartuzi jest polskim historykom literatury całkowicie nieznana. Przez badaczy niemieckich określany jest on jako Dominicus Prutenus, Dominicus de Prussia, Dominik z Prus, z Gdańska, z Trewiru¹. Urodził się w 1384 roku w Gdańsku jako syn rybaka. Po śmierci ojca, mając jedenaście lat, poszedł na służbę do pewnego duchownego, który umożliwił mu naukę w szkole. Następnie studiował w Akademii Krakowskiej. Po ukończeniu uczelni pracował w różnych miejscach jako nauczyciel, dyrektor szkoły i notariusz². W październiku 1409 roku wstąpił do zakonu kartuzów w Trewirze. Zapewne pociągała go silnie idea życia kontemplacyjnego. Szlaki miał przetarte. Wiadomo, że swego czasu przebywał w tym kartuskim klasztorze Johannes Polonus, pierwszy przeor trewirski w roku 1330³. Wiadomo też, że w roku 1471 inny gdańszczanin – Laurentius Blumenau – dotarł do centrum duchowego w Grande Chartreuse koło Grenoble, gdzie złożył profesję⁴. Dominik z Prus od roku 1415 przebywał przez kilka lat w nowym klasztorze Marienfloss (położonym w diecezji w Metz). W roku 1415 zakonnik z Gdańska został wikariuszem nowego klasztoru w Marienfloss, pod patronatem Adolfa von Essen, z którym w roku 1421 powrócił do Trewiru. Po śmierci

¹ Zob. W. Danielski, *Dominik z Prus, Dominik z Trewiru*, [w:] *Encyklopedia kościelna*, pod red. R. Łukaszczyka, L. Bińkowskiego, F. Gryglewicz, t. 4, Lublin 1983, s. 65.

² Zob. *Das geistliche Schrifttum des Spätmittelalters*, red. Wolfgang Achnitz, Berlin 2011, s. 816–817, [online] https://books.google.de/books?id=862Mv_hpW6wC&pg=PA132&hl=pl#v=onepage&q&f=false [dostęp: 3.09.2015].

³ Podaję za: P. Szczenicki, *Kartuzi*, [w:] *Zakony benedyktyńskie w Polsce. Krótka historia*, Warszawa 1981, s. 121–141.

⁴ Tamże, s. 139.

Adolfa w roku 1439 został jego następcą. Kartuz-gdańszczanin określany jest jako pisarz mistyczny. Pozostawił po sobie opis objawień – *Liber experientiae*⁵ – oraz autobiografię. Przez ostatnich 17 lat swego życia chorował, znosząc dotkliwe cierpienia fizyczne.

Dominik Kartuz cieszył się znaczną popularnością w środowisku franciszkańskim Rzeczypospolitej wieku XVII. Znany był jako autor wiersza *Exhortatio ad paenitentiam*, drukowanego późno, ukrytego w edycji tłumaczenia *Księgi Eklezjastesa* z 1731 roku pióra Stanisława Herakliusza Lubomirskiego⁶. Utwór Dominika doczekał się w dobie baroku dwóch pełnych przekładów-adaptacji oraz tłumaczenia pierwszej zwrotki, użytej jako tekst inskrypcji, która została umieszczona na obrazie w kościele Augustianów w Krakowie. Wiersz był tak trudno dostępny, a autor tak mało znany, że wydawca późniejszego przekładu umieścił na odwrocie karty tytułowej mylną informację: „Na czele jest *Upomnienie do pokuty* Dyjonizego Kartuzyjana (wierszem, kart 3)”, choć sam tekst translacji opatrzony jest poprawną informacją o autorze tłumaczonego utworu⁷. Zatem można sądzić, że łaciński oryginał był znany i dostępny wśród franciszkanów w przekazach rękopiśmiennych, a szczęśliwym zbiegiem okoliczności ocalił go pewien kapłan świecki, dołączając go do edycji *Eklezjastesa* Lubomirskiego.

Średniowieczny zakonnik rodem z Gdańska okazał się dobrym poetą. Tekst łaciński jego utworu powstał przed rokiem 1460. W edycji salzburskiej opatrzony jest on zamiast tytułu znanego z redakcji polskiej uwagą zawierającą informację o jego tematyce: *Sequitur dictamen compositum super materia dialogi praecedentis libri, videlicet quo vere scripta habentur carmen et vae*. Składa się ze 158 zwrotek. W wersji drukowanej przy dziele Lubomirskiego jest bardzo skrócony, zawiera 42 strofy: liczącą 22 zwrotki, przejętą w całości część pierwszą oryginału i wybór 20 z 136 strof części drugiej.

Dominik Kartuz wyłożył w analizowanym wierszu podstawowe prawdy egzystencjalne, typowe dla myślenia o kondycji ludzkiej w dobie średniowiecza. Idea pogardy dla świata, przekonanie o nędzy człowieka, lęk przed zgonem, przygotowywanie się do dobrej śmierci (liczne *artes moriendi*) stanowiły codzienną strawę intelektualną chrześcijan. Takie refleksje o pozycji pielgrzyma zmierzającego go wiecznej ojczyzny, gościa i przechodnia, który podczas krótkiego wobec wieczności epizodu peregrynacji od narodzin do zgonu musi podjąć ciężki wysiłek poznania swej grzesznej natury i trud dążenia do chrześcijańskiej doskonałości, również poprzez medytację *de vanitate mundi*, nie

⁵ Dzieło doczekało się druku dopiero w XXI wieku: Dominicus de Prussia, *Liber experientiae*, ed. J. H o g g, A. G i r a r d, D. L e B l é v e c, t. 1–2, Salzburg 2010[?]-2013, Analecta Cartusiana 283. Wydanie pierwsze, edycja rękopisu.

⁶ Chodzi o edycję: *Ecclesiastes po hebrajsku Coheleth. Z Pisma Świętego na wiersz polski przetłomaczony R. P. 1706 od J. O. Książęcia Rzymskiego Stanisława Lubomierskiego Marszałka W. Koronnego etc., etc., teraz przez pewnego kapłana świeckiego przyczyniono i dla wielu pragnienia do druku podany*, w Toruniu R. P. 1731. Na s. 37 czytamy: *Additamentum huic materiae accommodum D[omini] Dominici Carthusiani Exhortatio ad poenitentiam*.

⁷ Zob. *Bibliografia polska Karola Estreichera*, wyd. S. E s t r e i c h e r, t. 24, Kraków 1912, s. 296.

zanikło wraz z końcem epoki. Było żywotne w kręgach literatury nieelitarniej epoki renesansu i baroku. Rozrastały się szeregi twórców zakonnych (między innymi w środowiskach franciszkanów nas tutaj interesujących⁸), duchowość średniowieczna znalazła w tych kręgach żyzny grunt. Konfratry Biedaczyny z Asyżu mieli duży wpływ na kształtowanie się pobożności środowisk świeckich XVI i XVII wieku. Pieśni bernardyńskie, wyrażające dziecięcy zgoła stan ducha polskich uczniów św. Franciszka, zdają się być wykwitem XIII-wiecznego Asyżu⁹.

Obok utworów oryginalnych posługiwano się przekładami, upowszechniając dziedzictwo religijne średniowiecza w epokach późniejszych. Były to najczęściej tłumaczenia tekstów łacińskich, gdyż język Cyserona nadal odgrywał ogromną rolę w międzynarodowej komunikacji literackiej. Stąd zainteresowanie wierszem Dominika Kartuza, dwukrotnie tłumaczonym w całości i raz przytoczonym we fragmencie (pierwsza zwrotka wraz z przekładem). Translacji dokonali dwaj franciszkanie: Augustyn Kochański i Aleksy Piotrkowczyk, a opublikowali swe przekłady drukiem jako dodatki do prozaicznych poradników medytacji. Podjęli w ten sposób swoisty dialog z epoką, w której znaleźli dzieła-autorytety, mające znaczący wpływ na pogłębioną medytację wiernych *de vanitate mundi*, dowodząc przy okazji żywotności idei marności świata w kulturze europejskiej kilku stuleci.

KS. AUGUSTYN KOCHAŃSKI I JEGO PARAFRAZA WIERSZA
EXHORTATIO AD PAENITENTIAM

Augustyn Kochański żył w latach 1568–ok. 1632¹⁰. W roku 1593 wstąpił do zakonu franciszkanów konwentualnych we Lwowie. Był doktorem teologii. Dokonał przekładu i adaptacji poradnika medytacji autorstwa Hiszpana Diega de Estella. Na karcie tytułowej zamieszczono wiele istotnych informacji, zarówno ooryginale dzieła, jak i o jego tłumaczu:

Wielebnego w Bodze Ojca i Brata, Dydaka Stellae, Hiszpana, zakonu braci mniejszych Franciszka świętego, których od Observantia zową *O wzgardzie świata i próżności jego troje ksiąg*. Niedawno z hiszpańskiego języka na włoski przez Hieremiusza Foreste, a z włoskiego na łaciński od wielebnego w Bodze ojca, Piotra Burgunda, Societatis Iesu, z łacińskiego teraz zasię świeżo przez brata Augustyna Kochańskiego, w Piśmie Świętym doktora, na ten czas kustosza gnieźnieńskiego, braci mniejszych Franciszka Świętego Conventu nazwanych, pilnie przełożone¹¹.

⁸ Pisała szerzej o tym A. Nowicka-Jeżowa w pracy *Tradycja średniowieczna w religijności katolickiej XVI wieku (próba spojrzenia ogólnego)*, [w:] *Nurt religijny w literaturze polskiego średniowiecza i renesansu*, red. S. Nieżnańsk i, J. Pelc, Lublin 1994, s. 211–212.

⁹ Tamże, s. 212.

¹⁰ Zob. *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (bernardyni i franciszkanie śląscy, franciszkanie konwentualni, klaryski oraz zgromadzenie III reguły)*, red. H. E. Wyczański OFM, Warszawa 1981, s. 228.

¹¹ Poznań 1611.

Kochański był opiekunem duchowym gnieźnieńskich klarysek¹². W przedmowie informował, że dokonał rękopiśmiennego przekładu traktatu Diega de Estella właśnie dla „Bogu poślubionym zakonu Klary świętej [...] pannom i w Panie Chrystusie siostrzym”¹³. Jako franciszkanin konwentualny z uznaniem i aprobatą mówił o braciach i siostrach zakonnych, którzy „pogardziwszy światem i jego rozkoszami, [...] zacnościami rodu”¹⁴, majątkiem, oddali się życiu kontemplacyjnemu, doskonaleniu samych siebie, aby zbliżyć się do Chrystusa. Duszpasterz klarysek z uznaniem wypowiadał się o ich pobożności, życiu cnotliwym, ascezie, postach, pokorze, posłuszeństwie aż do zaparcia się samych siebie, świątobliwości, podporządkowaniu się „ostrości” reguły¹⁵. Jednak w dążeniu do doskonałości wszelka pomoc jest wskazana, dlatego przygotował dla sióstr św. Klary przekład dzieła Diega de Estella. Na końcu książki umieścił pochodzący spoza oryginału dodatek: *Napomnienie do pokuty świętej wzięte od Dominika Kartuzyjana, a przez autora dla zbudowania dusz ludzkich polskim językiem przełożone*¹⁶.

Innowacje translatora adaptującego *Exhortatio ad paenitentiam* dostrzegalne są już w tytule, gdzie wyraźnie został wyakcentowany cel dydaktyczny polskiej wersji, powstałej „dla zbudowania dusz ludzkich”. Ponadto Kochański przed właściwym tekstem translacji umieścił znamieny dodatek, zwrot w wołacz: „O, człowiecze!”, aby wzmocnić efekty komunikacyjne, aktywny odbiór dzieła. Ta apostrofa, jak się wydaje, podczas głośniejszej lektury powinna być powtarzana przed rozpoczęciem każdej zwrotki: [O, człowiecze!], pomnij żeś stworzenie Boże, [O, człowiecze!], gdybyś męki znał piekielne, itd. W ten prosty sposób odbiorca tekstu (słuchacz, czytelnik) jest bezpośrednio zaangażowany w tworzenie wspólnej wiedzy, którą posiadamy „my”, podmiot prowadzący dyskurs i zbiorowość, do której wypowiedź jest kierowana. Brat Augustyn bardzo dbał o prawidłowy przebieg komunikacji literackiej. Apostrofa „O, człowiecze!” mogąca się kojarzyć Dominikowi Kartuzowi ze słowami św. Augustyna: *O homo, dum iuvenescis, dispone domum tuam, age poenitentiam [...]* (O, człowiecze! gdy rozkwitasz, rozrządź dom swój, a czynj pokutę [...])¹⁷. Franciszkański poeta-amator stara się przedstawić podstawowe, praktyczne ujęcie nauczania o sensie ekspiacji. Cel tego zwięzłego wykładu teologii jest użytkowy: pomoc w budzeniu i umacnianiu wiary, pomoc w szukaniu drogi do zbawienia, nauczanie miłości Boga, poznania świata i siebie samego, ujęcie prawd teologicznych proste, popularne. W tekście łacińskim Bóg przeprowadzi *iudicium strictum*

¹² Zob. K. G ó r s k i, *Kierownictwo duchowe w klasztorach żeńskich w Polsce XVI–XVIII wieku*, Warszawa 1980.

¹³ A. K o c h a ń s k i, *O wzgardzie świata i próżności jego troje ksiąg*, Poznań 1611, s. 5.

¹⁴ Tamże, s. 3.

¹⁵ Tamże, s. 4.

¹⁶ Interpretację tego utworu przedstawiłam w książce *Dzieło Diega de Estella „O wzgardzie świata i próżności jego” w przekładzie ks. Augustyna Kochańskiego jako poradnik medytacji. Problemy komunikacji literackiej*, Łódź 2010, s. 221–232.

¹⁷ Św. Augustyn, *Kazanie 48 do braci na puszczy*. Podaję za: J. S o k o l s k i, *Wprowadzenie do lektury*, [w:] K. B o l e s ł a w i u s z, *Przeraźliwe echo trąby ostatecznej*, Biblioteka Pisarzy Staropolskich, t. 29, Warszawa 2004, s. 24.

(zwr. 14, w. 3), czyli taki sąd, o jakim mowa w *Piśmie Świętym*: ścisły, dokładny. Kochański akcentuje fakt, że Bóg jest rozgniewany (zwr. 14, w. 5) i „srogo na sąd sędzie” (zwr. 14, w. 4). Zatem to nie jest Bóg miłosierny, tylko srogi, nieubłagany sędzia. Wierny powinien odczuwać lęk, bo co prawda w oryginale łacińskim mowa jest o wyroku sprawiedliwym (*sententia iusta*, zwr. 15, w. 3–4), ale brat Augustyn rozacza wizję mąk, które „złym Bóg nagotował” (zwr. 21, w. 3–22, w. 1). W oryginale nie ma mowy o tym, że to Bóg wymierza tak okrutne kary. Tekst łaciński zmierza do ożywienia, pogłębienia i rozkwitania życia duchowego odbiorcy wiersza, parafraza Kochańskiego podporządkowuje wyłożone w wierszu prawdy teologiczne celom praktycznym (poetycka rekapitulacja nauki zawartej w poradniku medytacji). Inna była formacja intelektualna Dominika Kartusza, inna brata Augustyna. Średniowieczny poeta budował swój wywód na podłożu filozoficzno-teologicznym. Mowa w nim o Bogu jako najwyższym dobru (*summum bonum*, zwr. 32, w. 2) godnym miłości, pragnienia i uwielbienia, polska adaptacja to traciła, tekst Kochańskiego ulega pojęciowej prymitywizacji. Wiersz średniowieczny odwołuje się do intelektu odbiorcy, starając się w ten sposób nakłonić go do refleksji nad dotychczasowym życiem i do jego naprawy. *Napomnienie do pokuty* ma oddziaływać na uczucia czytelnika, ma wzbudzić strach przed okrutnymi karami za grzeszne życie.

PRZEKŁAD ALEKSEGO PIOTRKOWCZYKA

Aleksy Piotrkowczyk (około 1600–1659)¹⁸ pozostawił po sobie dość bogatą spuściznę. Estreicher zanotował 7 drukowanych dzieł tego autora¹⁹, głównie panegirycznych kazań pogrzebowych oraz druków ułatwiających kontemplację *de contemptu mundi*, stanowiących pomoc w pracy nad doskonaleniem się wewnętrznym, co zarówno w średniowieczu, jak i w XVII wieku oznaczało kształtowanie przez Kościół postawy ascetycznej wśród wiernych, ułatwianie medytacji nad wzdargdą dla świata doczesnego. Piotrkowczyk był bernardynem, do zakonu wstąpił w 1626 roku, nowicjat odbył w Krakowie, profesję złożył 20 czerwca 1627 roku. Miał opinię wybitnego oratora, został uhonorowany godnością kaznodziei generalnego. Pełnił ważne funkcje w zakonie: był kustoszem krakowskim (1645–1647), czyli członkiem zarządu, definitorem prowincji małopolskiej, doradcą prowincjała (wybierano czterech). Godność tę piastował dwukrotnie (w latach 1647–1650 i 1658–1659), zaś w latach 1650–1653 pełnił obowiązki prowincjała. W roku 1651 wraz z prowincjałem wielkopolskim i z prowincjałem ruskim uczestniczył w kapitule generalnej w Rzymie²⁰. Powinności nieobecnego Piotrkowczyka przejął Piotr Biliński vel Poznański. W latach 1653–1656 o. Aleksy pełnił zaszczytne obowiązki kustosza kusto-

¹⁸ Zob. K. Grudziński, *Piotrkowczyk Aleksy*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, s. 380–381.

¹⁹ Zob. *Piotrkowczyk Aleksy*, [w:] *Bibliografia polska...*, s. 295–296.

²⁰ Zob. K. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1: 1453–1572, Lwów 1933; t. 2: 1753–1932, Lwów 1933, s. 139.

szy, doradcy prowincjała wraz z czterema definitorami. Zmarł w Krakowie 11 sierpnia w 1659 roku.

Opublikował tom stanowiący rodzaj poradnika ułatwiającego rozmyślenia, pracę nad doskonaleniem się wewnętrznym, nad oderwaniem się od grzechu, nad pożądaną przemianą duchową, refleksję nad złem, poradnika uświadamiającego potrzebę i rolę pokuty. Książka nosi tytuł: *Uczta zbawienna albo sposób gotowania się do stołu Pańskiego, w którym naprzód rachunek sumnienia z przygotowaniem się do spowiedzi, potem akty pomyślne na niedziele przedniejsze i święta doroczne. Przez jednego zakonnika zakonu Ś[więtego] Franciszka, ojców bernardynów porządnie są opisane* (Kraków 1654, 2. wyd. 1717). W aprobacji cenzorskiej wymieniane jest nazwisko autora: Aleksyusz Petrykowiusz. Wstęp nosi nieco peryfrastyczny, a na pewno konceptystyczny tytuł: *Przestroga do zaciągniętych na ucztę zbawienną*. Tekst ten świadczy, że jest on usytuowany w obszarze literatury popularnej²¹. Przeznaczony jest dla czytelnika niezbyt wykształconego, oczekującego objaśnienia trudnych kwestii teologicznych w sposób przystępny, uproszczony, w pełni komunikatywnie i jednoznacznie. Piotrkowczyk dba o przedstawienie masowemu odbiorcy w sposób atrakcyjny *sciencyi* o Bogu, o przystępowaniu do komunii. Stąd w *Przestrodze* liczne odwołania do *Pisma Świętego*, jego bardzo uproszczona, może nawet nieco strywializowana interpretacja i stąd zapewne decyzja o umieszczeniu przekładu wiersza *Exhortatio [...]* Dominika Kartuzza przed rozpoczęciem prozaicznego wykładu *Uczty zbawiennej*.

Imperatyw unizania się, uznania swej podłości, to wyraźne nawiązanie do tradycji średniowiecznego myślenia *O pogardzie świata i nędzy ludzkiej kondycji*, co było wyeksponowane w traktacie Lotariusza z roku 1195, przełożonym na język polski w 1571 roku. W piśmiennictwie religijnym renesansu i baroku polscy autorzy kontynuowali inspirowaną tekstami średniowiecznymi refleksję *de contemptu mundi*, propagowali nihilistyczną wizję świata, obecną i żywotną w całej Europie. Człowiek cielesny był postrzegany jako siedlisko grzechu i nieczystości, wszelkiego plugastwa, a otaczający go świat jako padół łez, miejsce wygnania, wiecznej wędrówki ludzi, gości i przechodniów w drodze do niebieskiej ojczyzny. Kościół zalecał ascezę, odwrócenie się od powabów świata, wzgardzenie nim. Uprawiano surowe ćwiczenia duchowe, aby osiągnąć doskonałość wewnętrzną. Dusza miała zwalczać grzech, nakłaniać do porzucenia świata. Ludzie czuli się nieszczęśliwi, bo grzeszyli, więc właściwą drogę do zbawienia była pokuta, wyrzeczenie się korzystania z uroków życia. O tym naucza tłumacz wiersza *Exhortatio [...]* Dominika z Prus w *Upomnieniu do pokuty*.

Sens pierwowzoru łacińskiego został w parafrazie zachowany, ale bardzo często przemieszczeniu uległy akcenty w translacji polskiej. Widać wyraźnie tendencję do pewnego upraszczania kwestii podnoszonych w oryginale, zapewne z troski o wydolność percepcyjną odbiorcy, przynależącego do „maluczkich” wiernych, odbiorcy potrzebującego wykładu na małym poziomie atrakcji, oczekującego argumentów przemawiają-

²¹ Zob. T. Żab ski, *Literatura popularna*, [w:] *Słownik literatury popularnej*, red. T. Żab ski, Wrocław 2006, s. 310–329.

cych do jego wizji życia, jego doświadczeń i horyzontów intelektualnych. Ojciec Aleksy w ramach dyskretnej reinterpretacji, podążając za oryginałem, udziela prostych wskazówek na temat, jak żyć, aby dostać się do nieba: pogрузić się w rozmyślaniach nad sensem śmierci Chrystusa, uznać marność świata, który „grzybieje i nierzemnieje”, a piękność niego niszczy, pograża się w ciemności. Zatem trzeba czynić pokutę i przygotować się do dobrej śmierci. Piotrkowczyk programowo, ze względu na dobrą komunikację ze słabo wykształconym czytelnikiem, posługiwał się stylem prostym, czasem jednak czynił literackie odstępstwa. Roztaczając wizję piekła, do którego trafią nieprzejednani grzesznicy, gdzie znoszą w cierpieniu „siarkę, smród i ciemności”, mówi, że potępiona dusza będzie przeżywać „śmierć bez śmierci” (należy się domyślać, że jeszcze za życia, które jest śmiercią), a więc stosuje oksymoron.

Wiersz Dominika z Prus był wykorzystany w obrazie *Koło śmierci* z około 1650 roku, usytuowanym w kościele Augustianów w Krakowie, przypisywanym niegdyś Franciszkowi Lekszyckiemu, bernardynowi, wybitnemu malarzowi religijnemu doby baroku²², a obecnie uznanym za kompozycję nieznanego artysty, który nawiązywał do drzeworytu sejnińskiego z 1588 roku Andrei Andreanigo według rysunku Giovanniego Fortuna²³.

Wszystkie podawane tu do druku teksty pochodzą ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej.

EDYCJA

Additamentum huic materiae accommodum D[omini] Dominici Carthusiani *Exhortatio ad paenitentiam*, [w:] *Ecclesiastes po hebrajsku nazwany Kohelet, z Pisma Świętego na wiersz polski przetłumaczony R.P. 1706 od J.O. Książęcia Rzymskiego Stanisława Lubomierskiego [sic!], marszałka w wielkiego] koronnego etc., etc., teraz prz[ez] pewnego kapłana świeckiego przyczyniony i dla wielu pragnienia do druku podany. w Toruniu, R.P. 1731*

Homo, Dei creatura!
Cur, in carne moritura,
Est tam parva tibi cura
Pro²⁴ aeterna gloria?

Illa²⁵ quanta sit, si scires
Preater eam nil sitires
Nec mundana – sic ambires
Vana – transitoria.

²² Zob. M. Skrudlik, *Życie i dzieła malarza bernardyńskiego o. Franciszka Lekszyckiego*, Sandomierz 1916; zob. także: J. Dziki, *Franciszek Lekszycki. Malarz religijny baroku*, Kraków 1998.

²³ Dokładny opis tej kompozycji [w:] *Malarstwo polskie. Manierizm. Barok*. Wstęp M. W alicki i W. Tomkiewicz, katalog A. R y s z k i e w i c z, Warszawa 1971, s. 347–348. Tam tekst inskrypcji – cytatu z wiersza *Exhortatio [...]* wraz z przekładem z wieku XVII.

²⁴ W edycji salzburskiej opartej na rękopisie: de. Następne przypisy zawierają informacje o różnicach między redakcją *Exhortatio* przy tłumaczeniu *Eklezjastes*a przez Lubomirskiego a oryginałem ogłoszonym w Salzburgu [dalej: Salz.].

²⁵ Salz.: Illam.

Et si paenas²⁶ infernales
 Agnovisses, quae et quales;
 Tuos utique carnales
 Appetitus frangeres:
 Et innumera peccata
 Dicta, facta, cogitata,
 Mente tota consternata.
 Merito deplangeres.
 Tot sunt gaudia sanctorum,
 Tot tormenta reproborum
 Quod immanitas amborum
 Nullo sensu capitur.
 Donec anima post mortem
 Aut bonorum sumat sortem,
 Aut malorum ad cohortem
 Improvise rapitur.
 Quando caro sepelitur,
 Heu ! de spiritu nil scitur;
 Utrum gaudet aut²⁷ punitur²⁸,
 Non fit magna mentio.
 Luctus quidem simulatur,
 Sed substantia vastatur,
 In propinquis generatur
 Zelus et contentio.
 Mors est bonis, mors est malis,
 Sed sors nimis inaequalis
 Subinfertur aeternalis
 Vitae vel interitus.
 Exequiae²⁹ si celebrantur,
 Si vel noti convivantur,
 Nil defuncto suffragantur,

 Si tunc est immeritus.
 Nullum tempus paenitendi,
 Mora nulla revertendi,
 Nec tunc³⁰ locus fugiendi
 Miseris supererit.
 Si vis sursum, detraheris,
 De abyssis extraheris,
 Iudici ut praesenteris,
 Nihil tibi proderit³¹.
 Si IESUM non³² dilexisti,
 Nec MARIAE servivisti,
 Nec patronum quaesivisti³³
 Tibi in subsidium.
 Quis orabit pro delicto?
 Quis spondebit pro convicto?
 Quis iudicio tam stricto
 Fiet in praesidium?
 Pacis angeli astabunt,
 Sicut scriptum est, plorabunt,
 Iustam tamen approbabunt
 Iudicis sententiam.
 Et, quod sonat magis dure,
 Omnes Dei creaturae
 Aggravabunt iusto iure
 Ream conscientiam.
 Sed haec factis ex scelestis
 Erit sui ipsa³⁴ testis,
 Nullam Iudicis in gestis
 Intuens iniuriam.
 Tunc horribiles torrores³⁵
 Tot incutient³⁶ terrores,

²⁶ Salz.: Poenas.

²⁷ Salz.: an.

²⁸ Salz.: punitur.

²⁹ Salz.: exsequiae.

³⁰ Salz.: neque.

³¹ Proderit. Salz.: nec quidquam intererit.

³² Salz.: si non IESUM.

³³ Salz.: Nec patronum quem quaesisti.

³⁴ Salz.: Est sui ipsius.

³⁵ Salz.: Tunc horrendi hinc tortores.

³⁶ Salz.: Tot incutiunt.

Ut³⁷ iam sentiens dolores
 Vertatur³⁸ in furiam.
 Tunc a bonis reprobata
 In se ipsa desperata
 Anima sic desolata
 In profundum mergitur,
 Ubi Chaos obfirmatur³⁹,
 Ut⁴⁰ nunquam egrediatur,
 Sicut Abraham testatur,
 Huc illuc non pergitur.
 O! Quae lingua vel narrare,
 Vel quis sensus cogitare,
 Quis vel audet numerare
 Mala multiplicia,
 Quae damnandis sunt parata
 Et diversis deputata
 Prout singula peccata
 Exigunt et vitia?!⁴¹
 Ignis, frigus procellarum,
 Sulphur, faetor tenebrarum,
 Iugis luctus animarum,
 Pars earum calicis.
 Sempiterna mors, Dracones,
 Fames, Daemones, bufones
 Amarissimos agones
 Superaddunt miseris⁴².
 Tot sunt loca tenebrosa,

Tot tormenta monstruosa,
 Quod haec terra spatiosa
 Atque visibilia⁴³.
 Quasi parum sit⁴⁴ miranda
 Nec ad illa comparanda
 Ista quippe enarranda
 Haec indicibilia.
 Sic laetitia sanctorum,
 Iucunditas angelorum,
 Dei gloria Deorum
 Est inenarrabilis.
 Eris clare Deum videns,
 Fruens et amore tenens,
 Potens, sciens, placens, gaudens,
 Fulgens, liber, agilis.
 Ubi conditoris tui⁴⁵
 Vultu semper possis⁴⁶ frui
 Felix prorsus, illa cui
 Visio conceditur⁴⁷.
 A qua nunquam separatur,
 Sed perpetuo laetatur,
 Mali nihil formidatur.
 Nec quis ibi laeditur⁴⁸.
 Illic angelorum chori
 Sancti facie decori
 Vivere et nunquam mori
 Mortis nec memoria⁴⁹.

³⁷ Salz.: Quod.

³⁸ Salz.: Vertitur.

³⁹ Salz.: hoc firmatur.

⁴⁰ Salz.: Quod.

⁴¹ W edycji salzburskiej koniec części 1. utworu.

⁴² Salz.: Nam daemones ut dracones, / rugients ut leones / hunc torquebant et agones / intulerunt validas (w polskiej wersji daleko posunięta przeróbka oryginału).

⁴³ Salz.: Tot sunt loca tenebrosa, / tot occulta monstruosa, / quod haec terra spatiosa / cuncta visibilia.

⁴⁴ Salz.: parum sunt.

⁴⁵ Salz.: conditoris sui.

⁴⁶ Salz.: semper posset.

⁴⁷ Salz., str. 492: dalej bez zmian.

⁴⁸ Salz., str. 492: A qua numquam separetur, / sed perpetue laetetur, / ubi mali nil timetur, / nec quis ibi laeditur.

⁴⁹ Salz., str. 492: tekst identyczny z polska redakcją.

In aeternum sed gaudere,
 Summo bono inhaerere,
 Cuncta bona possidere
 In aeterna gloria⁵⁰.
 Nunquam auris hic audivit,
 Nec videre quisquam scivit;
 Solum, qui in caelis vivit,
 Scit experientia⁵¹;
 Quid a malis liberati
 Et in gloria locati
 Ipsi possident beati
 In Christi praesentia⁵².
 Sed his paucis pro palatis
 Partim tactis et narratis,
 Quae tum sanctis tum damnatis⁵³
 Praeparata legimus⁵⁴.
 Iam prudentius agamus
 Sanctam vitam eligamus⁵⁵
 In hoc mundo defleamus
 Mala, quae peregrimus.
 Non vivamus ut iumenta,
 Ne post mortem ad tormenta

Veniamus et lamenta
 Intollerabilia⁵⁶.
 Modo veniam praecemur,
 Mortem Christi meditemur⁵⁷,
 Ad superna praeparemur
 Desiderabilia⁵⁸.
 Ecce mundus evanescit,
 Decor eius iam marcescit
 Et quotidie vilescit⁵⁹
 Fallax eius gloria,
 Quae demergit ad inferna
 Ergo gloria superna,
 Vita nobis sempiterna
 Iugis sit memoria⁶⁰.
 Ut defuncti sublevemur,
 Cum caelestibus laetemur,
 Et in Deo gloriemur
 Summe delectabili⁶¹,
 Qui solus glorificandus
 Est amandus et optandus
 Laudeque magnificandus
 Est interminabili⁶².

⁵⁰ Salz., str. 493: tekst identyczny z polską redakcją.

⁵¹ Salz., str. 493: tekst identyczny z polską redakcją.

⁵² Salz., str. 493: tekst identyczny z polską redakcją.

⁵³ Salz.: Quae vel sanctis vel damnatis.

⁵⁴ Salz.: legimus.

⁵⁵ Salz., str. 494, w. 2: bona nobis eligamus.

⁵⁶ Salz.: intolerabilia, str. 494: tekst identyczny z polską redakcją.

⁵⁷ Salz., str. 494, w. 2: mortem Christi veneremur.

⁵⁸ Zwrotka nawiązuje do psalmu 73, w. 28: Mihi inhaerere Deo bonum est (mnie zaś dobrze jest być blisko Boga), w tekście Dominika ma miejsce zalecanie kontemplacji jako sposobu zbliżania się do Boga.

⁵⁹ Salz., str. 494, w. 2–3: decor eius iam vilescit, / et cotidie decrescit / Fallax eius gloria.

⁶⁰ Salz., str. 494: tekst identyczny z polską redakcją.

⁶¹ Salz., str. 494: tekst identyczny z polską redakcją.

⁶² Salz., str. 495: tekst identyczny z polską redakcją, w oryginale zakończenie stanowią dwie kolejne strofy, nieobecne w polskim „skrótce”.

PRZEKŁAD WSPÓŁCZESNY
DODATEK DO TEJ MATERII DOSTOSOWANY PANA DOMINIKA KARTUZJANA

Zachęta do skruchy (pokuty)

1. Człowiecze, Boże stworzenie,
Dlaczego, choć w ciele masz umrzeć,
Tak mało jest troski w tobie
O chwałę wieczną?
2. O gdybyś wiedział, jak wielką jest ona,
Niczego byś prócz niej nie pragnął,
Nie starałbyś się o to, co światowe,
Próżne, przejściowe.
3. A gdybyś kary piekielne
Poznał, czym one i jakie,
Swoje zaiste cielesne
Skruszyłbyś pożądania
4. I nieprzeliczone grzechy,
Słowa, czyny, myśli,
Z duszy całej przerażony
Słusznie byś opłakiwał.
5. Tyle jest radości Świętych,
Tyle mąk dla potępionych,
Że jednych i drugich ogromu
Żadna myśl nie obejmie;
6. Dopóki dusza po śmierci
Albo weźmie los dobrych,
Albo do złych kohorty
Niespodzianie porwana zostaje.
7. Kiedy ciało się grzebie,
Och, nic o duchu się nie wie,
Czy się cieszy, czy karę ponosi,
Niewiele się o tym głosi.
8. Smutek się wprawdzie udaje,
Lecz majątek się pustoszy,
Pośród bliskich już się rodzi
Zazdrość oraz spór.
9. Śmierć jest dla dobrych, śmierć jest
dla złych⁶³,
Lecz los niezmiernie nierówny
Dodany zostaje na wieczność
Życia albo zagłady.
10. Czy dopełnia się obrządku,
Czy znajomi biesiadują,
Nie pomaga to zmarłemu,
Jeśli wtedy zasług brak.
11. Żaden wtedy czas na skruchę,
Ni na nawrócenie zwłoka,
Ani miejsce na ucieczkę
Nieszczęsnym nie pozostanie.
12. Jeśli chcesz w górę, ściągnięty
będziesz,
Z otchłani będziesz wyciągnięty,
Abyś Sędziemu został przedstawiony;
Nic tobie nie pomoże,
13. Jeśliś Jezusa nie kochał
I Maryi nie służyłeś,
I Patrona nie prosiłeś
Dla siebie ku pomocy.
14. Kto przemówi za grzesznikiem?⁶⁴
Kto za skazanego poręczy?
Kto przed sędzią tak surowym
Będzie ku obronie?
15. Pokoju anieli obok staną,
Jak napisano, łyż łać będą;
Sprawiedliwy jednak pochwałą
Sędzięgo wyrok.
16. A co brzmi twardziej,
Wszystkie Boże stworzenia

⁶³ Nawiązanie do słów Seneki: *Mors est bonis, mors est malis*. W hymnie *Lauda Sion Salvatore* św. Tomasa z Akwinu inny wariant: *mors est malis, vita bonis*.

⁶⁴ Dosłownie: za przewinieniem, za grzechem.

- Będą się słusznie skarżyć
Na winne sumienie.
17. Lecz ono z czynów występnych
Będzie sobie samo świadkiem,
Żadnej w Sędziego czynach
Nie widząc niesprawiedliwości.
18. Wtedy straszliwe spiekoty
Tyle wzbudzą strachów,
Że już czujący bóle
W szaleństwo popada.
19. Wtedy przez dobrych potępiona,
W sobie sama bez nadziei,
Dusza tak opuszczona
W otchłań się pogrąża.
20. Gdzie piekło⁶⁵ jest zamknięte,
Że nigdy już nie wyjdzie.
Jako Abraham zaświadcza,
Tu i tam się nie przechodzi.
21. O! Jakież język opowiedzieć
Lub rozum jaki pomyśleć,
Lub kto odważy się policzyć
Zła wielorakie,
22. Które dla potępionych są przygotowane
I dla różnych przeznaczone,
Tak jak poszczególne grzechy
Żądają i wady.
23. Ogień, mróz gradowych burz,
Siarka, smród ciemności,
Ciągły smutek dusz,
Częścią ich kielicha.
24. Wiekuista śmierć, smoki
Głód, demony, ropuchy
Bardzo gorzkich udręk
Dodają nieszczęsnym.
25. Tyle jest miejsc ciemnych,
Tyle mąk potwornych,
- Że ta ziemia szeroka
I to, co widzialne,
26. Jakby mało była godna podziwu,
Ani z tamtymi do porównania,
Te przecież są do opowiedzenia,
A te niewysławialne.
27. Tak radość Świętych,
Wesołość aniołów,
Boga chwała nad Bogami
Jest nie do opowiedzenia.
28. Będziesz jasno Boga widział,
Cieszył się i kochał,
Mocny, mądry, miły, radosny,
Jaśniejący, swobodny, chyży.
29. Gdzie Stwórcy swego
Obliczem zawsze mógłbyś się cieszyć,
Szczęśliwy wprost, któremu to
Widzenie jest dane.
30. Od którego (widzenia) nigdy oddzielony
Lecz zawsze (Nim) się raduje,
Zła się wcale nie boi.
Nikt też nie jest tam krzywdzony.
31. Tam aniołów chóry,
Święci piękniczy,
Życie, a nigdy śmierć
Ani o śmierci pamięć.
32. Lecz wiekuista uciecha
Do najwyższego dobra przyłgnięcie,
Dóbr wszystkich posiadanie
W wiekuistej chwale.
- 33 Nigdy ucho tu słyszało
I zobaczyć nikt nie umiał,
Tylko ten, kto w niebie żyje,
Zna to z doświadczenia;
34. Co od zła uwolnieni
I w chwale umieszczeni,

⁶⁵ Dosłownie: Chaos.

- Ci posiadają błogosławieni
W Chrystusa obecności.
35. Lecz tymi nielicznymi wyjawivszy
słowy,
Częściowo dotknawszy
i opowiedziawszy,
Co już to świętym, już to potępionym
Przygotowano, jak przeczytaliśmy:
36. Już mądrzej postępujemy,
Święte życie wybierajmy,
Na tym świecie oplakujmy
Zło, które uczyniliśmy.
37. Nie żyjemy już jak bydła,
Abyśmy po śmierci na męki
Nie poszli i jęki
Nie do zniesienia.
38. Tylko łaski upraszamy,
O śmierci Chrystusa rozmyślajmy,
Do nieba się przygotowujmy
Upragnionego.
39. Oto świat ten traci siły,
Piękno jego już wędnać zaczyna,
I codziennie lichszą się staje
Zwodnicza jego sława,
40. Która w piekle pograża,
Więc chwała niebiańska,
Życie niech nam wieczne
Ciągłe będzie w pamięci.
41. Abyśmy po śmierci ku górze
się wznieśli,
Z niebianami się radowali
I Bogiem się cieszyli,
Który jest źródłem największych
radości.
42. Którego jedynie wysławiać,
Kochać i pragnąć się winno
I chwałą uwielbiać
Bez końca.

Wielebnego w Bodze Ojca i Brata, Dydaka Stellae, Hiszpana, zakonu braci mniejszych Franciszka świętego, których od Observantia zową, O wzgardzie świata i próżności jego troje ksiąg. Niedawno z hiszpańskiego języka na włoski przez Hieremiusza Forreste, a z włoskiego na łaciński od wielebnego w Bodze ojca, Piotra Burgunda, Societatis Iesu, z łacińskiego teraz zasię świeżo przez brata Augustyna Kochańskiego, w Piśmie Świętym doktora, na ten czas kustosza gnieźnieńskiego, braci mniejszych Franciszka Świętego Conventu nazwanych, pilnie przełożone, Poznań 1611

NAPOMNIENIE DO POKUTY ŚWIĘTEJ WZIĘTE OD DOMINIKA KARTUZYJANA,
A PRZEZ AUTORA DLA ZBUDOWANIA DUSZ LUDZKICH
POLSKIM JĘZYKIEM PRZEŁOŻONE

O, człowiecze!
Pomni, żeś stworzenie Boże,
A masz umrzeć, o nieboże,
Namniej na się nie pamiętasz,
O ojczyźnie się nie pytasz?

Jaka tam jest, ktoć by zadał
Gadać, więcej byś nie żądał
Marnej światowej miłości
I wszelkiej jego próżności.
Gdybyś męki znał piekielne,

Do tego jako są pełne
 Smrodu, lamentu i troski,
 Miałybyś, wiedząc, rozum Boski,
 Grzechuć by się już nie chciało,
 Spraw, myśli, mów hamowało,
 Zgoła sercem a rzewliwym⁶⁶
 Omywałbyś grzech płaczliwym.
 Jak wiele radości świętych,
 Jako jest mąk i przeklętych
 Szacować przydzie oboje,
 Niech tu rozum ludzki powie?
 Śmierć gdy ciało z duszą dzieli,
 Jaką byśmy częśćkę mieli
 Mieć? Złą, dobrą, ona powie,
 Tam się w ten czas każdy dowie.
 Kiedy ciało dają ziemi,
 O duchu tam nic nie wiemy,
 W jakiej rozkoszy opływa,
 Dobrej bądź też złej zażywa.
 Tu na świecie znak jest tego.
 Gdy płaczemy człowieka
 Ześcia, śmiercią straszliwego,
 W przyjaciółach doznać tego.
 Śmierć dobremu i też złemu,
 Naznaczona jest każdemu,
 Los to pewny, nie wie głupi
 Jako go ten przewóz⁶⁷ złupi.
 Choć wiele mszy my śpiewamy
 Abo obiatow czyniemy⁶⁸,
 Nic to złemu nie pomaga,
 Jemu przecię w piekle biada.
 Tam już czasu do pokuty
 Nie stanie nam, ale póty
 Cierpieć przydzie w piekle pewnie,

Póki Bóg jest nieśmiertelnie.
 Chceszli wzgóre, tam nie dadzą,
 Ale z piekła wyprowadzą,
 Abyś drugi raz sądzony
 Był, tym więcej pohańbiony.
 Boś na świecie nie miłował
 Jezusa, aniś szanował
 Matki jego, tam obrony
 Nie najdziesz już z każdej strony.
 Kto się będzie śmiał tam ważyć
 I rozgniewanego zażyć⁶⁹
 Boga? Kto rękojmią będzie,
 Gdy Pan srogo na sąd siędzie?
 Tron anjelski w ten czas stanie,
 Z płaczem rzecze: dobrześ Panie
 Dekretem swym już osądził,
 Sprawiedliwieś świat twój rządził.
 A co większa, tam się każdy
 Osądzi z nas, jako zawsze
 Obrażał Majestat Boży,
 Niejeden się w ten czas strwoży.
 Gdy sumnienie⁷⁰ samo będzie
 Wyświadczało⁷¹ Boga wszędzie,
 Że dekretem sprawiedliwym
 Potępił złe, nieskwapliwym.
 Tam na ten czas strach ogarnie
 Wszystkie potępione jawnie,
 Gdy nad sobą katy stojąc
 Ujrzą, a zewsząd się bojąc.
 Pójrzą wzgóre: rozgniewany
 Siedzi sędzia z swymi pany,
 Na dole biada⁷² śpiewają,
 W piekle taką rozkosz mają.
 Wyniść⁷³ stamtąd trudno będzie,

⁶⁶ Rzewliwy – głęboko, serdecznie wzruszony, rozrzuwniony.

⁶⁷ Przewóz – przeprawa z tego świata do wieczności; tu: zapłata od przewozu, czyli kara za grzechy.

⁶⁸ W starodruku obiadów: obiata – ofiara.

⁶⁹ Zażyć – doświadczyć.

⁷⁰ Sumnienie – sumienie.

⁷¹ Wyświadczać (kogo) – wzywać na świadka, dowiesć.

⁷² Biada – niestety, bieda; nędza.

⁷³ Wyniść – wyjść.

W tej przepaści, kto usiądzie,
 O tym Abram dobrze mowi,
 Nadeń lepiej kto wypowie?⁷⁴
 A kto by śmiał to wyliczyć
 Językiem swym i wymowić⁷⁵,
 Jako mąk jest wiele onych
 W zgromadzeniu potępionych.
 Które złym Bóg nagotował,
 Jako cierpieć obrachował⁷⁶,
 Żaden się tam nie omyli,
 Nic nad miarę nie uczyni.
 Wspomni sobie, jaki ogień.
 Grad, śnieg, zimno i też płomień
 Tam siarczasty, z ciemnościami
 Napomni się⁷⁷ ich troskami.
 Wiekuista śmierć i smocy
 Głodem trapią we dnie, w nocy,
 A odpoczynku nie mają,
 Jeno „zmiłuj się” wołają.
 Miesc tak wiele jako zliczysz
 Ciemnych i mąk, co policzysz
 Tu na świecie, fraszka⁷⁸ ktemu⁷⁹,
 Wierz, że już pismu jawnemu.
 Za małą rzecz poczytamy,
 Gdy tu męki zadawamy,
 Prawda, iż te męki nie są
 Równe do tych, które tam są.
 Ale radość świętych wszytkich
 I aniołów, zastępców ich.
 Gdy się wspomni naprzód Boska,
 Tam nie będzie żadna troska.

Patrząc na nie, wszystko mamy,
 Boleść bez niej uznawamy,
 Moc więc, siłę i wesele
 Bierze stąd aniołów wiele.
 Kiedy twórcę, Pana swego
 Widzą twarzą bezpiecznego.
 O, jako ten jest szczęśliwy,
 Gdy nań patrzy Bóg prawdziwy.
 Tam już nie masz rozłączenia.
 Ale wiecznego wesela
 Zażyć musisz, przeciwnego
 Nic nie uznasz, namniej złego.
 Tam chóry będą anielskie,
 Imiona mieszczan⁸⁰ niebieskie
 Tam umrzeć nigdy nie trzeba,
 Zawsze z Bogiem żyć potrzeba.
 Masz na wieki mieć wesele
 I tam Boga zażyć śmieie,
 Gdy się starać o to będziesz,
 A w tej chwale spólnie⁸¹ siądziesz.
 Której ucho nie słyszało,
 Ani oko nie widziało
 Krom⁸² tych, którzy z Bogiem żyją,
 Chwały jego zażywają.
 Ci, co z złego wybawieni,
 [Marg. *purgatorium*⁸³]
 Niech powiedzą, jeśli mieni
 Bóg swe słowo, co rzekł, ale
 Z mąk wyrwawszy, stawil chwale.
 Lecz coście tu już słyszeli
 Z potępionych, i co wzięli

⁷⁴ Wymawiano: wypowi, dlatego Kochański zrymował: mowi.

⁷⁵ Rym: wyliczyć – wymowić jest niedokładny, można podejrzewać pomyłkę drukarza lub niesprawność warsztatu tłumacza.

⁷⁶ Obrachował – obliczył, ustalił wielkość cierpień.

⁷⁷ Napomni się – pouczy się, wyciągnie wnioski.

⁷⁸ Fraszka – drobiazg, rzecz małej wagi.

⁷⁹ Ktemu – dla tego.

⁸⁰ Mieszczan – mieszkańców.

⁸¹ Spólnie – wspólnie.

⁸² Krom – oprócz.

⁸³ Purgatorium – oczyszczenie, usprawiedliwienie, tu: czyścić

Z tych, co w niebie, stąd wzór bierzcie,
 A na tym tu dosyć miejcie.
 A iż mądrość każda z nieba,
 O tę nam prosić potrzeba,
 Jakoby z niej mądre życie
 Obierać nam tu na świecie.
 Nie żyjemy już jak bydłęta,
 W błocie leżąc by cielęta,
 Z grzechów naszych powstawajmy,
 Panu swemu pokłon dajmy.
 Prośmy, żeby się zmiłował,
 Winy nasze nam darował,
 Przyjął do chwały swojego
 Królestwa wiekuistego.
 Tym też czasem rozmyślajmy,
 Mękę jego zawsze miejmy
 Swymi przed oczyma⁸⁴ – byśmy

Bezpiecznie w raj wszyscy weszli.
 Już to baczysz. O, człowiecze!
 Jako się świat na wstecz wlecze,
 Który co dzień to niszczeje,
 A lud wszytek z nim wątleje.
 Widzisz przeciwniki twoje:
 Świat, ciało, wierz mi oboje
 Z czartem gotów do posługi,
 Rzecze: bracie, płac swe długi.
 A tak radzę – przestań złego,
 Nie czyń grzechu śmiertelnego,
 Pomni na śmierć, sąd i piekło
 Jako się tu wyższej rzekło.
 Wzgardzaj tym mizernym światem,
 Chceszli być aniołom bratem,
 Z nimi siądziesz u hojnego⁸⁵
 Stołu Króla niebieskiego.
 AMEN

*Uczta zbawienna albo sposób gotowania się do stołu Pańskiego, w którym na-
 przód rachunek sumnienia z przygotowaniem się do spowiedzi, potem akty pomyślne
 na niedziele przedniejsze i święta doroczne, przez jednego zakonnika zakonu świąte-
 go] Franciszka, ojców bernardynów porządnie są opisane, z pozwoleniem starszych,
 cum gratia et privilegio S.R.M., w Krakowie. r. 1654*

UPOMNIENIE DO POKUTY
 B[ŁOGOSŁAWIONEGO] DOMINIKA KARTUSIANA,
 PRZEŁOŻYŁ ALEKSY PIOTRKOWCZYK⁸⁶

Człowiecze, Boże stworzenie,
 Przecz tak liche masz baczenie
 Na duszę twą; myśląc mało,
 By się jej nieba dostało.
 Gdybyś, co jest niebo, wiedział,
 Nad czym byś inszym⁸⁷ nie siedział,

Nie dbał byś o ziemskie rzeczy,
 Samo niebo mając w pieczy.
 A piekło zaś gdybyś poznał
 Albo męki jego doznał,
 Wnet byś żądze ciała swego⁸⁸
 I rozkoszy wzgardził jego.

⁸⁴ Szyk przestawny.

⁸⁵ Szyk przestawny: u stołu hojnego Króla.

⁸⁶ Bernardyn.

⁸⁷ Inszym – innym.

⁸⁸ Zob. Dionizy Kartuz, *Liber utilissimus de quattuor hominis novissimis [...]*, Coloniae, apud Henricum

Grzechy także niezliczone,
 Uczynkowe, pomyślane⁸⁹,
 Serce twoje uniżywszy,
 Płakałbyś one zbrzydziwszy.
 Wielkieć świętych jest wesele,
 Mąk też w piekle, o jak wiele,
 A tak wiele, że nie zgadniesz
 I rozumem nie ogarniesz.
 A po śmierci twoja dusza,
 Jeśli Pan Bóg, czy pokusa,
 One porwie; nie wiesz pewnie,
 Przeto płacz za grzechy rzewniesz.
 Gdy już ciało tve grześć⁹⁰ będą,
 Przyjaciele twoi siędą,
 O duszy twej czy w radości,
 Nie pomyślam⁹¹, czy w żalości.
 Będąc mniemam płakać w rzeczy⁹²,
 Lecz majętność twą na pieczy
 Będą mieli; a zaś zwady
 Złoto, srebro czynią rady.
 Tak ci śmierć złych jako dobrych
 Obu zdoła w wieczność szczodrych,
 Ale szczęścia różne wrota
 Czy zginienia⁹³, czy żywota.
 Choć *Requiem*⁹⁴ zaśpiewają
 Lub się goście napijają,
 Nie pomoże to zmarłemu
 Nieba niezasłużonemu.
 Już tam czasu pokutować,
 Ani powrotem wetować⁹⁵
 Nie będą mieli grzesznicy,

Płaczu tylko dosyć nędznicy.
 Chcesz do góry? poniżaj cię,
 Ba, i z grobu wyciągną cię,
 Abyś stanął przed Sędziogo,
 A wiedz o tym, iż straszne.
 Jeśliś Bogu nierad służył,
 Aleś mu się w grzechach dłużył,
 Nie służyłeś Matce jego,
 Nie masz też łaski u niego.
 Któż się stawia za grzesznika
 Osądzonego nędznika,
 Kto na sądzie tak strasliwym⁹⁶
 Patronem⁹⁷ ma być życzliwym?
 Aniołowie tam przybędą,
 Jak pisano, płakać będą,
 I słysząc sąd sprawiedliwy,
 Aprobują wyrok mściwy.
 A co gorsza złe sumnienie,
 Ba, i wszelakie stworzenie
 Jeszcze cięższym będzie czynić,
 I grzesznego we wszem winić;
 Z swoich też spraw każdy pozna,
 A sam siebie świadkiem dozna,
 Iż nie będzie ukrzywdzonym
 Na sądzie na to złożonym.
 W tym, niestetyż, srodzy kaci,
 Męcząc, krzykną: niechaj płaci
 Grzechy w piekle, a ów mdleje
 I przestraszony szaleje.
 Tamże zaraz osądzony,
 Od dobrego oddalony,

Falckenburg, 1595 (*Exhortatio ad mortem salubrem ex consideratione sublimium personarum, quae mortis legibus subiacuerunt. Articulus XIII*).

⁸⁹ Grzechy powstałe w myśli.

⁹⁰ Grześć – grzebać, wkładać do grobu.

⁹¹ Pomyślam – staropol. pomyśleć – w myśli dążyć.

⁹² W rzeczy – w mowie, słowami.

⁹³ Zginienia – zguby.

⁹⁴ *Requiem aeternam* – wieczny odpoczynek, incipit pieśni pogrzebowej.

⁹⁵ Wetować – oddawać.

⁹⁶ Straśliwym – straszliwym.

⁹⁷ Patronem – obrońcą.

Obaczy się zubożonym,
 W głębiej⁹⁸ piekła zanurzonem.
 Przepaść też wnet obwarują
 I wyściem⁹⁹ już nie darują.
 Świadek Abraham, jak posadzą,
 Ni sam, ni tam wyniść¹⁰⁰ dadzą.
 Zgoła trudno wypowiedzieć,
 I pomyśleć¹⁰¹, cóżby wiedzieć,
 Albo zbyt wiele złego
 Zgotowano na grzesznego.
 Lecz spytasz ty, krótko powiem,
 Co sam z pisma zapewne wiem,
 Jakie grzechy, takie męki
 Cierpieć muszą źli przez dzięki.
 Już to zimno, gorącości¹⁰²,
 Siarka, skąd smród i ciemności.
 Taki kielich jest grzesznego,
 Ustawicznie jęczącego.
 Śmierć bez śmierci, smocy¹⁰³ srodzy,
 Głód, wężowie¹⁰⁴, czarci mnodzy
 Przyczyniają męki wielkie
 Potępionej duszy wszelkie.
 Cieniów tam nie ograniczysz,
 Mąk ciężkości nie wyliczysz,
 Bo niż ziemia w szerokości
 Więcej w sobie ma przykrości.
 Wszakże i to rzeczy małe
 Abo do tych przyrównałe,
 Gdyż co się tu powiedziało
 Ku tym mękom zgoła mało.
 Świętych zaś jakie radości
 A aniołów wesołości,
 Bo ta chwała nieskończona
 Nie może być wymówiona.

Będiesz jaśnie Boga widział,
 Trzymał, kochał i zażywał,
 Lub jest mocny i radosny,
 Jasny, chyży i rozkoszny.
 Tam i na Stwórcę swojego
 Patrząc, będziesz zażywał go
 A szczęśliwy jaki każdy,
 Co na Boga patrzą zawždy.
 Już od tego oddalony
 Nie będzie, lecz zweselony¹⁰⁵
 Ani się bać może złego,
 Krzywd nie mając od żadnego.
 Gdzie chóry ślicznych aniołów,
 Wszech świętych, cnych apostołów,
 Nigdy postu, zawždy świątki,
 O śmierci żadnej pamiętki.
 Młodź tam sama, żaden żywy
 Weseli się w wiek szczęśliwy,
 Bo wszystko dobre mieć będzie,
 Kiedy w chwale wiecznej siędzie.
 Ucho zgoła nie słyszało
 Ni oko żadne widziało,
 Co dobremu w niebie bywa;
 Ów wie, kto tego zażywa.
 Gdyż od złego wybawieni,
 W wiecznej chwale posadzeni,
 Widząc Boga wszystko mają,
 Szczęścia swego doznawają.
 A choć się wiele wspomniało,
 Więcej zamilczeć musiało,
 Co mieć będą w niebie święci,
 I w piekle ludzie przekłęci.
 Bacznie przeto poczynajmy,
 Święty żywot zaczynamy,

⁹⁸ Głębiej – głębi.

⁹⁹ Wyściem – wyjściem.

¹⁰⁰ Wyniść – wyjść.

¹⁰¹ Pomyśleć – pomyśleć.

¹⁰² Gorącości – ognie piekielne.

¹⁰³ Smocy – smoki.

¹⁰⁴ Wężowie – węże.

¹⁰⁵ Zweselony – uradowany.

Żeśmy źle żyli żałujmy,
 Grzechy nasze oplakujmy.
 Nie tak żyjmy jak bydłeta,
 By po śmierci jak koźłeta
 Na rzeź czarta nie poślemy¹⁰⁶,
 Skąd żalu zażylibyśmy.
 Teraz sobie upraszajmy,
 Śmierć Chrystusową rozmyślajmy,
 Gotujmy się na niebiosą,
 Gdzie zbawienna chłodzi rosa.
 Oto też świat już grzybieje,
 A piękność jego niszczeje,
 Barziej¹⁰⁷ nিকczemieje co dzień,

Chwała jego jest własny cień.
 Ta też pogrąża w ciemności,
 Wieczna niesie do jasności,
 Przeto by te mieć w pamięci,
 Kędy z Bogiem żyją święci.
 I pragnąc, by cię tam wzięto,
 Gdzie wesołe zawsze święto,
 Gdyż tam widzieć będziesz Boga,
 Śmierci też ustąpi trwoga.
 Tam bowiem jest pożądany,
 Chwalebny i ukochany
 IEVVS¹⁰⁸, Bóg nasz uwielbiony,
 Duszy wiernej ulubiony.

Bibliografia

- Dominicus de Prussia, *Liber experientiae I.*, ed. J. Hogg, A. Girard, D. Le Blévec, Salzburg 2010[?], *Analecta Cartusiana* 283. Wydanie pierwsze, edycja rękopisu.
- Additamentum huic materae accommodum D[omini] Dominici Carthusiani *Exhortatio ad poenitentiam*, [w:] *Ecclesiastes po hebrajsku Koheleth, z Pisma Świętego na wiersz polski przetłomaczony R.P. 1706 od J.O. Książęcia Rzymskiego Stanisława Lubomierskiego, marszałka w[ielkiego]. Koronnego etc., etc., teraz pr[z]ez pewnego kapłana świeckiego przyczyniony i dla wielu pragnienia do druku podany. w Toruniu, R. P. 1731.*
- Napomnienie do pokuty świętej wzięte od Dominika Kartuzyjana, a przez autora, dla zbudowania dusz ludzkich polskiem językiem przełożone* (przeł. A. Kochański), [w:] *Wielebnego w Bodze Ojca i Brata, Dydaka Stellae, Hiszpana, zakonu braci mniejszych Franciszka świętego, których de Observantia zową, O wzgardzie świata i próżności jego troje ksiąg. Niedawno z hiszpańskiego języka na włoski przez Hieremiusza Foreste, a z włoskiego na łaciński od wielebnego w Bodze ojca, Piotra Burgunda, Societatis Iesu, z łacińskiego teraz zaś świeżo przez brata Augustyna Kochańskiego, w Piśmie Świętym doktora, na ten czas kustosa gnieźnieńskiego, braci mniejszych Franciszka Świętego Conventu nazwanych, pilnie przełożone*, Poznań 1911.
- Upomnienie do pokuty B[łogosławionego] Dominika Kartusiana* (przeł. A. Piotrkowczyk), [w:] *Aleksy Piotrkowczyk, Uczta zbawienna albo sposób gotowania się do stołu Pańskiego, w którym naprzód rachunek sumnienia z przygotowaniem się do spowiedzi, potym akty pomyślne na niedziele przedniejsze i święta doroczne, przez jednego zakonnika zakonu ś[więtego] Franciszka, ojców bernardynów porządnie są opisane, z pozwoleniem starszych, cum gratia et privilegio S.R.M.*, w Krakowie. r. 1654.
- Kochański Augustyn, *O wzgardzie świata i próżności jego troje ksiąg*, Poznań 1611.
- Danielski Wojciech, *Dominik z Prus, Dominik z Trewiru*, [w:] *Encyklopedia kościelna*, pod red. R. Łukaszczyka, L. Bienkowskiego, F. Gryglewicza, t. 4, Lublin 1983, s. 65.
- Das geistliche Schrifttum des Spätmittelalters*, red. W. Achnitz, Berlin 2011, s. 816–817, [online] https://books.google.de/books?id=862Mv_hpW6wC&pg=PA132&hl=pl#v=onepage&q&f=false [dostęp: 3.09.2015].

¹⁰⁶ Poślemy – poszliśmy.

¹⁰⁷ Barziej – bardziej.

¹⁰⁸ Taka forma w starodruku. Trudno orzec, czy jest to pomyłka drukarza w zapisie imienia Jezus, czy też dzisiaj nieczytelna gra słów, na przykład: zlatynizowana forma imienia Boskiego JEHOVA.

- Wichowa Maria, *Dzieło Diega de Estella „O wzgardzie świata i próżności jego” w przekładzie ks. Augustyna Kochańskiego jako poradnik medytacji. Problemy komunikacji literackiej*, Łódź 2010.
- Kantak Kamil, *Bernardyni polscy*, t. 1: 1453–1572, Lwów 1933, t. 2: 1753–1932, Lwów 1933.
- Górski Karol, *Kierownictwo duchowe w klasztorach żeńskich w Polsce XVI–XVIII wieku*, Warszawa 1980.
- Malarstwo polskie. Manierizm. Barok*. Wstęp M. Walicki i W. Tomkiewicz, katalog A. Ryszkiewicz, Warszawa 1971, s. 347–348. Tu tekst inskrypcji – cytatu z *Exhortatio* wraz z przekładem z wieku XVII.
- Nowicka-Jeżowa Alina, *Tradycja średniowieczna w religijności katolickiej XVI wieku (próba spojrzenia ogólnego)*, [w:] *Nurt religijny w literaturze polskiego średniowiecza i renesansu*, red. S. Nieznanowski, J. Pelc, Lublin 1994.
- Grudziński Kajetan, *Piotrkowczyk Aleksy*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (bernardyni i franciszkanie śląscy, franciszkanie konwentualni, klaryski oraz zgromadzenia III reguły)*, red. ks. H.E. Wyczawski OFM, Warszawa 1981.
- Piotrkowczyk Aleksy*, [w:] *Bibliografia polska Karola Estreichera*, t. 29, wyd. S. Estreicher, Kraków 1912.
- Szaniecki Paweł, *Kartuzi*, [w:] *Zakony benedyktyńskie w Polsce. Krótka historia*, Warszawa 1981.
- Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (bernardyni i franciszkanie śląscy, franciszkanie konwentualni, klaryski oraz zgromadzenia III reguły)*, red. H.E. Wyczawski OFM, Warszawa 1981.

EXHORTATIO AD PAENITENTIAM BY DOMINIC OF PRUSY (CARTHUSIAN, 1382–1460)
AND TWO PARAPHRASES OF THIS WORK IN SEVENTEENTH-CENTURY POLISH LITERATURE. THREE UNKNOWN LITERARY WORKS FROM THE COLLECTION OF THE JAGIELLONIAN LIBRARY

SUMMARY

Dominic of Prusy (1382–1460) is an author who has hitherto been unknown to Polish literary historians. However, his poetic work entitled *Exhortatio ad paenitentiam* enjoyed considerable popularity in seventeenth-century Poland – mainly with Franciscan Friars, among whom an abridged version was circulated in manuscript form. The full text is 158 stanzas long, while the Polish version – entitled *Napomnienie* – had only 42 stanzas. The Latin original was published as late as 1731 – many years after the two translations by Augustyn Kochański and Aleksy Piotrkowczyk, which came out in 1611 and 1654 respectively. The original copies of all the texts published here are to be found in the Jagiellonian Library.

SŁOWA KLUCZOWE:

Dominik Kartuz, poezja średniowieczna, Augustyn Kochański, parafraza poetycka, poezja religijna

KEYWORDS:

Dominic of Prusy, Mediaeval poetry, Augustyn Kochański, poetic paraphrase, religious poetry

KRZYSZTOF R. PROKOP

STAROPOLSKIE *VARIA* BIOGRAFICZNO-CHRONOLOGICZNE
Z NOWOŻYTNYCH ŹRÓDEŁ PROWENIENCJI KOŚCIELNEJ
(UZUPEŁNIENIE DO KOMPENDIÓW BIO-BIBLIOGRAFICZNYCH I HERBARZY)

W ostatnich latach daje się zauważyć pewien renesans, gdy chodzi o opracowywanie nowych herbarzy szlachty polskiej (w szerokim tego pojęcia rozumieniu), których autorom przyświeca ambicja wniesienia do stanu badań nieobecnej w starszych tego typu dziełach porcji faktografii, nie zaś wyłącznie dokonanie kompilacyjnego streszczenia tego, co widnieje w dawniejszych kompendiach genealogiczno-heraldycznych. W pierwszej kolejności wskazać należy w owym kontekście z jednej strony *Herbarz mazowiecki* Jerzego Lempickiego¹ czy *Herbarz szlachty żmudzkiej* Grzegorza Błaszczyka², zamierzone tak samo na szereg tomów *Materiały do genealogii szlachty wołyńskiej* Stanisława Tylusa³, w dalszej kolejności *Herbarz szlachty kaszubskiej* Przemysława Pragerta⁴ czy *Herbarz szlachty śląskiej* Romana Sękowskiego⁵, a poniekąd też *Rody rycerskie Wielkiego Księstwa Litewskiego* Jana Ciechanowicza⁶ (żeby na tych kilku reprezentatywnych dla wskazanego zjawiska tytułach poprzestać, zaznaczając, iż obok nich wskazać można na szereg dalszych publikacji z tego zakresu)⁷. Prócz tego ukazywało się wiele pomniejszych przyczynków (na łamach periodyków naukowych tudzież w rozmaitych pracach

¹ J. L e m p i c k i, *Herbarz mazowiecki*, t. 1–2, Poznań 1997; t. 3 cz. 1, Poznań 1998; t. 4, Sierpc 2008.

² G. B ł a s z c z y k, *Herbarz szlachty żmudzkiej*, t. 1–6, Warszawa 2015–2016.

³ *Materiały do genealogii szlachty wołyńskiej*, t. 1, oprac. S. T y l u s, Kolbuszowa 2013 (w opracowaniu kolejne tomy, których druk napotyka na trudności ze względu na brak źródła finansowania tej edycji).

⁴ P. P r a g e r t, *Herbarz szlachty kaszubskiej*, t. 1–4, Gdańsk 2005–2015.

⁵ R. S ę k o w s k i, *Herbarz szlachty śląskiej*, t. 1–6, Katowice 2002–2008 (edycja niedokończona).

⁶ J. C i e c h a n o w i c z, *Rody rycerskie Wielkiego Księstwa Litewskiego*, t. 1–5, Rzeszów 2001. Zob. również: tenże, *Herbarz Polesia*, Boguchwała 2009.

⁷ Przykładowo: T. L e n c z e w s k i, *Genealogie rodów utytułowanych w Polsce*, t. 1, Warszawa 1995–1996; J. B o g u s k i, *Herbarz szlachty ostrołęckiej*, Ostrołęka 2002; M. W o l i ń s k i, *Herbarz szlachty łukowskiej na Lubelszczyźnie*, t. 1–2, Szczecin 2011–2014.

zbiorowych), czy to korygujących wcześniejsze ustalenia, czy też wskazujących na nieznanne uprzednio świadectwa, dotyczące albo całych rodzin, albo też pojedynczych postaci (zwykle mało komu znanych), których liczba jest zgoła trudna do ogarnięcia, stąd jakakolwiek enumeracja tych edycji nie ma w tym miejscu celu. Rzadsze są natomiast teksty pomyślane jako forma weryfikacji (tudzież dopełnienia o różnorodny materiał) danych zawartych w największych spośród traktujących o okresie staropolskim oraz porobiorowym herbarzy, a więc Kaspra Niesieckiego (w XIX-wiecznym wydaniu Jana Nepomucena Bobrowicza)⁸, Teodora Żychlińskiego⁹, Adama Bonieckiego¹⁰ i Seweryna Uruskiego¹¹, gdzie „przedmiotem” uzupełnień nie jest zazwyczaj jakiś określony krąg rodzinny¹², lecz bardzo różne postaci. O ich doborze decydować może z jednej strony związek z jakąś dającą się wyodrębnić społecznością – na przykład parafią¹³, wspólnotą zakonną¹⁴ czy kolegium kanoników kapituły katedralnej lub kolegiackiej¹⁵, z drugiej – rodzaj wykorzystanych źródeł¹⁶, jakkolwiek nie mała jest liczba publikacji z tej dziedzi-

⁸ *Herbarz polski Kaspra Niesieckiego*, wyd. J. N. B o b r o w i c z, Lipsk 1839–1846 [reprint: Warszawa 1979 i nn.] [dalej: **Niesiecki**]. Zob. także *Herbarz Ignacego Kapicy Milewskiego (dopelnienie Niesieckiego)*, Kraków 1870 [reprint: Warszawa 1990].

⁹ T. Ż y c h l i ń s k i, *Złota księga szlachty polskiej*, t. 1–31, Poznań 1879–1908 [reprint t. 1–6: Poznań 1993–1996] [dalej: **Żychliński**].

¹⁰ A. B o n i e c k i, *Herbarz polski*, t. 1–16, Warszawa 1899–1913 [reprint: Warszawa 1985–1987] [dalej: **Boniecki**].

¹¹ S. U r u s k i, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 1–[16], Warszawa 1904–1932 [reprint: Poznań 1994–2002] [dalej: **Uruski**].

¹² Por. S. T y l u s, *Materiały do genealogii Jelowickich*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 71 (1999), s. 413–436; tenże, *Materiały do genealogii rodziny Hulewiczów*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 74 (2000), s. 419–434; t e n ż e, *Krasiccy i Ledóchowscy na Wołyniu. Materiały genealogiczne na podstawie metryk*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 76 (2001), s. 325–339.

¹³ Przykładowo: *Materiały genealogiczne szlachty parafii Rypin 1675–1808*, wyd. P. M y s ł a k o w s k i, Warszawa 1998; S. T y l u s, *Materiały genealogiczne z kisielińskich ksiąg zmarłych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 73 (2000), s. 407–417; K. R. P r o k o p, *Varia genealogiczne XVII–XVIII wieku ze staropolskich metryk kościelnych z Warszawy i Wolczyna*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 54 (2004), s. 153–175.

¹⁴ M. B o r k o w s k a, *Dynastie księń jarosławskich*, „Nasza Przeszłość” 77 (1992), s. 281–293; t a ż, *Zakonnice pominięte w tablicach genealogicznych Dworzaczka*, „Nasza Przeszłość” 98 (2002), s. 259–302.

¹⁵ Na przykład W. U r b a n, *Wywody szlachectwa kanoników i prałatów krakowskich (1550–1600)*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” n.s. 4/15/ (1999), s. 165–176. Z kolei piszący te słowa wydał wywody przodków, zawarte w aktach instalacji (recepji) do grona kapituł katedralnych w Krakowie oraz w Płocku późniejszych członków staropolskiego episkopatu: K. R. P r o k o p, *Wypisy źródłowe do biografii polskich biskupów i opatów z czasów Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz niewoli narodowej doby zaborów (XVI–XIX w.)*, cz. 4, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 85 (2006), s. 305–377; cz. 8, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 94 (2010), s. 195–247. Zob. nadto: t e n ż e, *Biskupi w gronie prałatów i kanoników płockiej kapituły katedralnej w XVII i XVIII stuleciu*, [w:] *Finis legis Christus*, t. 1, pod red. J. W r o c e ń s k i e g o i J. K r a j c z y ń s k i e g o, Warszawa 2009, s. 659–691.

¹⁶ Przykładowo: K. R. P r o k o p, *Wiadomości genealogiczne i dotyczące wydarzeń historycznych w księgach święceń biskupów krakowskich (głównie sufraganów) z drugiej połowy XVII i z XVIII wieku*, „Archi-

ny, dla których trudno wskazać tak jednoznaczny wyróżnik, bowiem przynoszą one materiały źródłowe o bardzo niejednorodnej proveniencji, dotyczące też rozmaitych kategorii osób¹⁷.

Do tej ostatniej kategorii zaliczyć należy również obecną edycję, która stanowi pokłosie kwerend źródłowych, prowadzonych przez jej autora w zazwyczaj konkretnym celu poznawczym, podczas których natrafia się na rozmaite interesujące świadectwa spoza obszaru zasadniczych poszukiwań. Trudno wówczas badaczowi oprzeć się przed pokusą ich wynotowania – z tą myślą, że okażą się przydatne pod kątem przyszłych inicjatyw wydawniczych, co jednak nie zawsze się ziszcza. Przeszukując własne zbiory wypisów z archiwaliów, natrafia się nieraz na owe poniekąd frapujące, a niewykorzystane materiały, zaś świadomość, iż może nieprędko (albo w ogóle nigdy) zaistnieje sposobność dla ich systematycznego spożytkowania, z jednej strony napawa zakłopotaniem na okoliczność, że wciąż pozostają one poza naukowym obiegiem, z drugiej wszakże motywuje, aby – mimo własnego skoncentrowania na innych tematach badawczych – znaleźć czas i sposobność, by świadectwa te podać do druku. Każdorazowo wymaga to ich weryfikacji tudzież opatrzenia aparatem naukowym, bez czego pożytek z tego rodzaju edycji byłby nieporównanie mniejszy dla osób korzystających, pośród których nie wszyscy wszak prowadzą własne poszukiwania natury biograficznej (czy – ściślej – genealogicznej), posiadając rozeznanie w istniejącej literaturze.

Poniższy zbiór wypisów źródłowych dotyczy w sumie kilkuset postaci (tak pokażna liczba wynika przede wszystkim z obecności spisów członków konwentów zakonnych) – poczynając od najbardziej eksponowanych, jak polscy monarchowie i członkowie ich rodzin, poprzez biskupów, senatorów świeckich, innych przedstawicieli magnaterii, kanoników katedralnych i kolegiackich, a kończąc na reprezentantach zamożniejszej szlachty – zarówno tych oddających się rzemiosłu rycerskiemu i gospodarowaniu majątkiem, jak też owych należących do stanu duchownego. Mieszczan oraz plebejów nie uwzględniono, co czyni zrozumiałym rozpoczęcie obecnego tekstu wprowadzającego od nawiązania do herbarzy, albowiem interesować nas będzie ta sama warstwa społeczeństwa staropolskiego, o której właśnie one traktują. Nie tylko jednak genealodzy mogą odnieść pożytek z publikowanych tu świadectw, ale również badacz rodzimego piśmiennictwa stuleci XVI–XVIII, jako że pośród uwzględnionych poniżej postaci nie brakło osób notowanych w *Bibliografii polskiej* Estreicherów czy w *Nowym Korbutie*, a nie mniej w ogólności historycy zajmujący się różnorodnymi aspektami dziejów przedrozbiorowego państwa polsko-litewskiego. W szczególnej mierze dotyczy to historyków

wa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 81 (2004), s. 199–223; t e n ż e, *Śluby i pogrzeby w księdze „Acta pontificia” biskupa krakowskiego Jana Aleksandra Lipskiego (Z życia religijnego i towarzyskiego elit staropolskich doby saskiej)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 92 (2009), s. 205–223.

¹⁷ Na przykład W. U r b a n, *Daty życia niektórych osób z XVI w. związanych z Krakowem. Przyczynki źródłowo-biograficzne*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 41 (1991), s. 81–100; S. T y l u s, *Nowe źródła do biografii biskupów Jana Chryzostoma Kaczkowskiego (1744–1816) i Jakuba Ignacego Dederki (1758–1829)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 66 (1996), s. 459–462; t e n ż e, *Daty śmierci niektórych biskupów kresowych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 70 (1998), s. 357–360.

Kościół, co wynika z własnych obszarów eksploracji badawczych piszącego te słowa, ukierunkowanych również na problematykę chronologii dziejowej tudzież prozopografię elit, stąd w dziale poświęconym zakonom znalazły się materiały dotyczące składów osobowych poszczególnych konwentów w różnych momentach dziejowych czy – jakże istotne dla ustalania następstwa wydarzeń (zwłaszcza w odniesieniu do realiów średnio-wieczna) – wykazy wyższych przełożonych zakonnych, prezentujące zagadnienie sukcesji na urządzenie, co uzasadnia obecność w tytule określenia „*varia biograficzno-chronologiczne*”.

Należy w sposób wyraźny podkreślić, że – zgodnie z brzmieniem tytułu – nie jest to publikacja, której cel stanowiłoby przeanalizowanie jakiegoś konkretnie zdefiniowanego zagadnienia, zakończone wiążącego charakteru konkluzjami, lecz ma ona posłużyć wprowadzeniu do obiegu naukowego nowej porcji danych faktograficznych, których owocne spożytkowanie należeć będzie już do innych historyków czy bibliografów. Szczególnie przydatne mogą one okazać się podczas dalszych prac nad takimi seriami wydawniczymi, jak zwłaszcza *Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej. Spisy* (wraz z komplementarną serią *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*)¹⁸, *Posłowie*

¹⁸ *Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Spisy*, pod red. A. Gąsiorowskiego, t. 1 – *Wielkopolska (Województwa poznańskie i kaliskie)*, z. 1 – *Urzednicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorowski i J. Łojko, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985; z. 2 – *Urzednicy wielkopolscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. A. Bieniaszewski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987; t. 2 – *Ziemie Łęczycka, Sieradzka i Wieluńska*, z. 1 – *Urzednicy łączycy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak i A. Szymczakowa, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985; z. 2 – *Urzednicy województw łączycy i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Opaliński i H. Żerek-Kleszcz, Kórnik 1993; t. 3 – *Ziemie ruskie*, z. 1 – *Urzednicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (Ziemie Halicka, Lwowska, Przemyska, Sanocka). Spisy*, oprac. K. Przybóś, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987; z. 2 – *Urzednicy województwa belskiego i Ziemi Chełmskiej XIV–XVIII wieku*, oprac. H. Gmiterek i R. Szczygieł, Kórnik 1992; z. 3 – *Urzednicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. zbior., Kórnik 1998; z. 4 – *Urzednicy województw kijowskiego i czernihowskiego XV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Janasi i W. Kłaczewski, Kórnik 2002; z. 5 – *Urzednicy wołyńscy XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. M. Wolski, Kórnik 2007; t. 4 – *Małopolska*, z. 1 – *Urzednicy malopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. zbior., Wrocław–Warszawa–Kraków 1990; z. 2 – *Urzednicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. S. Cynarski i A. Falniowska-Gradowska, Kórnik 1990; z. 3 – *Urzednicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski i A. Falniowska-Gradowska, Kórnik 1993; z. 4 – *Urzednicy województwa lubelskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. W. Kłaczewski i W. Urban, Kórnik 1991; z. 5 – *Burgrabiowie zamku krakowskiego XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. W. Bukowski, Kórnik 1999; t. 5 – *Pomorze – Prusy Królewskie*, z. 1 – *Urzednicy Pomorza Wschodniego do 1309 roku. Spisy*, oprac. B. Śliwiński, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989; z. 2 – *Urzednicy Prus Królewskich XV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990; t. 6 – *Kujawy i Ziemia Dobrzyńska*, z. 1 – *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak i S. Szymbkowski, Kórnik 2014; z. 2 – *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski i W. Staneck, Kórnik 1990; t. 8 – *Podlasie: Urzednicy podlascy XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. zbior., Kórnik 1994; t. 9 – *Inflanty: Urzednicy inflancy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikul-

ziemscy koronni¹⁹ czy *Leksykon zakonnic polskich* (dotychczasowe tomy opracowane zostały przez M. Borkowską)²⁰, o *Polskim słowniku biograficznym* nie wspominając²¹. Uczeni podejmujący się przygotowania tego rodzaju kompendiów (co dotyczy również kontynuowanej wszak nadal *Bibliografii polskiej* i jej podobnych wydawnictw)²² z oczywistych powodów nie są w stanie zdobyć się na niezwykle szeroko zakrojoną kwerendę w niepublikowanym materiale archiwalnym, który dla doby nowożytnej jest bardzo obfity i zarazem rozproszony, stąd z wdzięcznością witane są przez nich tego typu publikacje, dostarczające pokażniejszego (w odróżnieniu od przyczynków dotyczących pojedynczych osób) i przede wszystkim już usystematyzowanego materiału, zaczerpniętego wprost z rękopisów, które – zwłaszcza w przypadku archiwów kościelnych lub rodzinnych – nie zawsze i nie dla każdego są bez trudu dostępne. Możliwość sięgnięcia do nich w formie opublikowanej ma zatem dla badacza trudny do przecenienia walor.

Inna rzecz, czy także w przyszłości będą ukazywały się tego rodzaju edycje (w formie papierowej), czy też pręcej spodziewać się należy tworzenia internetowych baz danych, uwzględniających owe drobne i rozproszone świadectwa, których rzeczywista wartość ujawnia się dopiero wówczas, kiedy wspólnie z pozyskanymi z innych źródeł wiadomościami umożliwiają rekonstrukcję ciągów zdarzeń tudzież dostrzeżenie zachodzących związków przyczynowo-skutkowych. Znakomitą tego ilustrację stanowią dostępne w formie elektronicznej już od dwóch dekad *Teki Dworzaczka* (opatrzone podtytułem *Materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV–XX w.*)²³, choć z drugiej strony możliwość zaobserwowania, iż bynajmniej nie są one często cytowane

s k i A. R a c h u b a, Kórnik 1994; t. 10 – *Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. zbior., Kórnik 1992; t. 11 – *Urzędnicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. L u l e w i c z i A. R a c h u b a, Kórnik 1994 [dalej: **UDR**]. Także *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 1 – *Województwo wileńskie XIV–XVIII wiek*, pod red. A. R a c h u b y, Warszawa 2004; t. 2 – *Województwo trockie XIV–XVIII wiek*, pod red. A. R a c h u b y, Warszawa 2009; t. 3 – *Księstwo Żmudzkie XV–XVIII wiek*, pod red. A. R a c h u b y, Warszawa 2015; t. 4 – *Ziemia Smoleńska i województwo smoleńskie XIV–XVIII wiek*, pod red. A. R a c h u b y, Warszawa 2003.

¹⁹ *Posłowie ziemscy koronni 1493–1600*, oprac. I. K a n i e w s k a, W. U r u s z c z a k, M. F e r e n c i J. B y l i Ń s k i, Warszawa 2013 (w planach kontynuacja dla okresu 1601–1795). Por. również *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1582–1696). Spis*, pod red. A. R a c h u b y, oprac. H. L u l e w i c z i A. R a c h u b a, Warszawa 2007; *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1697–1794). Spis*, pod red. A. R a c h u b y, oprac. A. R a c h u b a i P. P. R o m a n i u k, Warszawa 2004.

²⁰ M. B o r k o w s k a, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 1 – *Polska Zachodnia i Północna*, Warszawa 2004; t. 2 – *Polska Centralna i Południowa*, Warszawa 2005; t. 3 – *Wielkie Księstwo Litewskie i ziemie ruskie Korony Polskiej*, Warszawa 2008 [dalej: **Borkowska**].

²¹ *Polski słownik biograficzny*, t. 1–50→, Kraków–Warszawa 1935–2015→ [dalej: **PSB**].

²² Zob. na przykład M. S k w a r a, *Polskie drukowane oracje pogrzebowe XVII wieku. Bibliografia*, Gdańsk 2009.

²³ *Teki Dworzaczka. Materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV–XX w.*, Kórnik 1995–1997 (edycja elektroniczna na CD). Zob. również W. D w o r z a c z e k, *Genealogia*, cz. [2] – *Tablice*, Warszawa 1959 [dalej: **Dworzaczek**].

w świeższej dacie publikacjach, wskazuje, że recepcja tak obfitego zbioru danych fakto-graficznych dokonuje się w praktyce bardzo powoli (nawet i wówczas, kiedy są one dostępne w formie elektronicznej, co wszak miało w założeniu ułatwić korzystanie z nich). Można zatem żywić uzasadnione obawy, że w przypadku wydawnictw „tradycyjnych” dostrzeżenie przez ogół zainteresowanych zawartego tam materiału może okazać się jeszcze bardziej czasochłonne (co w rzeczy samej ma miejsce), wszakże okoliczność ta nie powinna zniechęcać kwerendzistów do wynotowywania przygodnie napotykaných, a obiektywnie wartościowych informacji źródłowych spoza obszaru analizowanej przez kogoś problematyki, w sytuacji bowiem, kiedy nie sporządzi się od razu stosownego wypisu, ponowne natrafienie w przyszłości na tylko pobieżnie zapamiętaną wzmiankę może okazać się niełatwe.

Publikowany poniżej zbiór ekscerptów źródłowych podzielony został na trzy bloki, mianowicie: I) *Panujacy i ich rodziny*; II) *Magnateria i szlachta*; III) *Duchowieństwo diecezjalne i zakonne*. W każdym spośród nich obowiązuje porządek alfabetyczny, przy czym w ostatnim zaprowadzono dodatkowy podział na część biograficzną (dotyczy konkretnych osób) i część „monastyczną” (spisy osobowe konwentów oraz materiały pokrewne). Każda z zapisek poprzedzona została „nagłówkiem”, w którym uwidoczniło miano osoby lub wspólnoty, do której odnosi się treść danego świadectwa, jak też stosowny zapis bibliograficzny, umożliwiający zainteresowanemu badaczowi dotarcie do podstawy źródłowej. Zastosowano tam następujące skróty, wskazujące na archiwa (w jednym przypadku także bibliotekę), gdzie są aktualnie przechowywane wykorzystane materiały źródłowe (w odniesieniu do tych ostatnich ograniczono się do podania samych sygnatur, nie przytaczając pełnych opisów oraz nadanych im współcześnie lub później tytułów):

AAG = Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie

AAWO = Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie

ADDroh = Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie

AJG = Archiwum Jasnej Góry [Ojców Paulinów] (Częstochowa)

AKFrW = Archiwum Klasztoru Ojców Franciszkanów [Konwentualnych] w Warszawie

AKMK = Archiwum Kurii Metropolitalnej Krakowskiej (Kraków)

AKapMK = Archiwum Kapituły Metropolitalnej Krakowskiej na Wawelu (Kraków)

AMStW = Archiwum Państwowe Miasta Stołecznego Warszawy

APGd = Archiwum Państwowe w Gdańsku

APLb = Archiwum Państwowe w Lublinie

BSC = Biblioteka Księży Salezjanów w Czerwińsku

Aparat naukowy tej edycji – w formie przypisów – ograniczono do minimum, wskazując wyłącznie na podstawowe kompendia genealogiczno-heraldyczne, *Polski słownik biograficzny* oraz na nieliczne inne publikacje z dziedziny prozopografii staropolskich elit, których przywołanie tu winno umożliwić dalsze poszukiwania wszystkim nieposiadającym dostatecznego rozeznania w istniejącej literaturze przedmiotu (pomięto natomiast zarówno monografie, jak tym bardziej opracowania o charakterze przy-

czynkarskim)²⁴. Wydawca tych ekscerptów jest zarazem świadom, że być może dla jednego z korzystających dogodniejsze byłoby przywołanie tu w przypisach obfitszego wyboru literatury przedmiotu, jednakże przez wzgląd na i tak pokazną objętość niniejszej publikacji nie było to w praktyce możliwe do urzeczywistnienia.

* * *

I. PANUJĄCY I ICH RODZINY

Anna Maria Wazówna²⁵ • [AKMK, AEp 35, k. 17v]: „Adnotatio sepulturae Mariae principissae. Anno Domini 1600, die Mercurii decima septima Octobris. Illustrissimus et reverendissimus dominus Bernardus Macieiwski, episcopus Cracoviensis, Slavcovia venit Cracoviam, ubi corpore serenissimae principis Annae Mariae, serenissimi Sigismundi Tertii, regis Poloniae *etc.*, filiae, natu maioris ex serenissima olim Anna, archiducissa Austriae, coniuge eius legitima susceptae, ad ecclesiam cathedralem in sepulchro regum Iageloniae familiae honorifice deposita, postridie tandem inde ad Suam Regiam Maiestatem in Nova Civitate Corczyn tunc commemorantem discesit, quo tandem die vigesima quarta eiusdem mensis salutata, ad reverendum dominum Henricum Firley, scholasticum Cracoviensem, ad praedium Beyscze vigesima sexta die similiter huius mensis venit”.

Jan Kazimierz Waza²⁶ • [AKapMK, AAct 10, k. 177(173)v]: „Die 18va Januarii 1608 [*data sesji kapitulnej*]. Funus infantis regalis. Reverendus dominus Stanislaus Grochowski, praepositus in Niedzwiedz, regius secretarius, Sacrae Regiae Maiestatis nomine salutitone praemissa suas dominationes reverendas rogavit, quatenus cras hora decima sepulturae serenissimi Joannis Casimiri, infantis eiusdem Sacrae Regiae Maiestatis nuper defuncti, in hac ecclesia cathedrali peragenda, interesse illique hoc obsequium ultimum praestolare vellint. Et reverendi domini dolentes mortem eiusdem infantis, dec-

²⁴ Zob. H. E. Wy cz a w s k i, *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, Kalwaria Zebrzydowska 1989 [wydanie drugie, poszerzone: Kalwaria Zebrzydowska 2013²]; *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce*, oprac. D. K a m o l o w a, t. 2 – *Rękopisy w zbiorach kościelnych*, oprac. T. M a k o w s k i (przy współpracy P. S a p a ł y), Warszawa 2014. Także *Archiwa Kościoła katolickiego w Polsce. Informator*, oprac. M. D ę b o w s k a, Kielce 2002; *Biblioteki Kościoła katolickiego w Polsce. Informator*, oprac. W. W. Ż u r e k, Kielce 2009; *Muzea Kościoła katolickiego w Polsce. Informator*, oprac. B. S k r z y d l e w s k a, Kielce 2004. Nadto J. C z a c h o w s k a, R. L o t h, *Przewodnik polonisty. Bibliografie – słowniki – biblioteki – muzea literackie*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989³.

²⁵ Dworzaczek, tabl. 14; Z. W d o w i s z e w s k i, *Genealogia Jagiellonów i Domu Wazów w Polsce*, Kraków 2005, s. 226.

²⁶ Dworzaczek, tabl. 14; Z. W d o w i s z e w s k i, *Genealogia Jagiellonów i Domu Wazów...*, s. 232–233. Także *Królowie elekcyjni. Leksykon biograficzny*, pod red. I. K a n i e w s k i e j, Kraków 1997, s. 93–117 (J. D ą b r o w s k i); M. S p ó r n a, P. W i e r z b i c k i, *Słownik władców Polski i pretendentów do tronu polskiego*, Kraków 2003, s. 198–204.

laraverunt se voluntati Sacrae Regiae Maiestatis libenter obtemperare et huic sepulturae interesse vellae”.

Maria Karolina SOBIESKA (DE BOUILLON)²⁷ • [AKapMK, LA 36, k. 86r]: „Anno Domini 1740, die 14. Novembris, Varsaviae, in ecclesia Sancti Casimiri monialium a continua Sanctissimi Sacramenti adoratione, *sakramentki* dictarum, eminentissimus cardinalis Joannes Alexander in Lipe Lipski, episcopus Cracoviensis, dux Severiae, in exequiis celsissimae ducissae de Bulion missam pontificaliter cantatam celebravit”.

Michał Korybut WIŚNIEWIECKI²⁸ • [AKMK, AEp 63, k. 48v]: „Lunae XVII Februarii 1670 Kielciis. Licentia benedicendi matrimonium Suae Regiae Maiestatis cum serenissima Eleonora, archiducissa Austriae. Illustrissimus et admodum reverendus Stanislaus Łubiński, sacrae theologiae doctor, canonicus Cracoviensis, praesentavit literas a Sua Regia Maiestate de data Częstochoviae, die decima quinta Februarii [1670], ad illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Cracoviensem, ducem Severiae, scriptas, et petiit nomine Suae Regiae Maiestatis quatenus licentiam benedicendi sacrum matrimonium Suae Regiae Maiestatis cum serenissima Eleonora, archiducissa Austriae, in personam illustrissimi et reverendissimi domini nuncii apostolici concedere velit. Quam licentiam benedicendi matrimonium illustrissimus dominus episcopus libenter concessit”. • [AJG, rkp 196, s. 58(59)]: „Nuptiae serenissimi regiae maiestatis in Claro Monte celebrata. Deo ad Suam maiorem gloriam Matrisque Suae Sacratissimae honorem ita ordinante anno Domini 1670, die 27. Mensis Februarii, serenissimus ac potentissimus Michael Korybut, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae *etc.*, contraxit matrimonium cum serenissima Eleonora Maria, Ungariae et Bohemiae principissa, archiducissa Austriae *etc.*, in capella ad aram miraculosae imaginis Virginis Beatissimae in Claro Monte Częstochoviensi, benedicente illustrissimo et reverendissimo domino Galeatio Marescotto, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopo Corinthensi, Sanctae Sedis Apostolicae ad totum Poloniae Regnum et Magnum Ducatum Lithuaniae cum facultate legati de latere nuntio. In praesentia augustissimae imperatricis Eleonorae, Ungariae et Bohemiae reginae, archiducis Austriae *etc.*, uti dilectissimae matris ac sui caesarei comitatus, nec non illustrissimorum senatorum et officialium Regni, illustrissimi et reverendissimi domini Casimiri Floriani ducis in Klevan Czartoryski, episcopi Vladislaviensis et Pomeraniae, Andreae Olszowski, episcopi Culmensis et Pomesaniae, procancellari Regni, Stanislai de Warszycze Warszycycki, castellani Cracoviensis, Vladislai Rey, palatini Lublinensis, Michaelis Pac, palatini Trocensis, Grati comitis in Tarnow, Sandomiriensis, Stanislai Skarszewski, Woynicensis, Joannis Męczyński, Syradiensis, castellanorum, Hilarii Połubinski, Magni Ducatus Lithuaniae su-

²⁷ Dworzaczek, tabl. 14. Zob. także *Benedyktynki od Nieustającej Adoracji w Warszawie 1688–1938*, oprac. zbior., Warszawa 1938, *passim*.

²⁸ Dworzaczek, tabl. 14 i 176; PSB, t. 20, s. 605–609 (A. P r z y b o ś). Także *Królowie elekcyjni...*, s. 119–134 (K. P r z y b o ś); M. S p ó r n a, P. W i e r z b i c k i, *Słownik władców Polski...*, s. 336–340. Zob. nadto I. C z a m a ń s k a, *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań 2007.

premi mareschalci, Christophori Pac, Magni Ducatus Lithuaniae supremi cancellarii, Joannis Andrea Morsztyn, supremi Regni thesaurarii, Clementis in Ruszca Branicki, curiae regiae, Theodori Lacki, Magni Ducatus Lithuaniae curiae, marschalcorum, Theodori Donhoff, succamerarii Regni, ac alium multorum officialium Regni et procerum”.

Stanisław August PONIATOWSKI²⁹ • [ADDroh, Wołczyn: Liber metrices bapicatorum 1653–1759/60, k. 13r–v]: „Wołczyn 1732. Januarius. Die 17. eiusdem illustrissimus, excellentissimus dominus Stanislaus in Wołczyn et Radwanice comes Poniatowski, palatinus Mazoviae, supremus exercituum Regni regimentarius, accepit e dilectissima consorte sua Constantia filium Stanislaum Antonium, hora decima ante meridiem natum. Quem eodem die ego Adalbertus Stanislaus Kostka Kłosowicz, sacrae theologiae et iuris utriusque doctor, publicus autoritate apostolica notarius, curatus Wołczynensis, privatim dilatis in aliud tempus caeremonias, baptizavi. Levante eum e sacro fonte perillustri ac magnifico domino Rostkowski, capitaneo Vistenen[si]. • [*ibidem*]: Wołczyn 1732. Februarius. Die 16. eiusdem illustrissimus, excellentissimus ac reverendissimus dominus Andreas Załuski, episcopus Plocensis, supplevit caeremonias baptizmi supra Stanislaum Antonium, illustrissimi, excellentissimi domini Stanislai Poniatowski, palatini Mazoviae, supremi exercituum Regni regimentarium, et illustrissimae Constantiae, coniugum legitimorum, filium, die 17. Ianuarii a me privatim baptisatum. Assistentibus easdem caeremonias celsissimo, illustrissimo principe Augusto Alexandro Czartoryski, palatino Russiae, cum celsissima principe Maria, consorte sua”.

Teresa Kunegunda Karolina SOBIESKA (WITTELSBACH)³⁰ • [AKMK, LOrd 5, k. 45r]: „Anno Domini 1676. Perillustris et reverendissimus dominus Nicolaus Oborski, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Laodicensis, suffraganeus Cracoviensis, ipso festo s. Casimiri, quarta Marii [4 III 1676], de fonte levavit filiam serenissimi Ioannis III, Poloniae regis *etc.*, in Palatio Regali Cracoviensi”.

Władysław Zygmunt WAZA³¹ • [AKMK, AEp 32, k. 371v]: „Anno Domini 1595, die Veneris nona mensis Junii. Hac die, post decimam septimam horam, natus est filius primogenitus nomine Vladislaus serenissimo Sigismundo III., Dei gratia regi Poloniae *etc.*, cum ingenti gaudio et laetitia omnium incolarum Regni Poloniae. Faxit Deus, ut crescat ad laudem Dei Omnipotentis et utilitatem Regni Poloniae”. • [*ibidem*, AEp 34, k. 128r]: „Sabbato XX. mensis Maii 1595. Hac die, post decimam septimam horam, natus est filius primus nomine Vladislaus serenissimo Sigismundo Tertio, Dei gratia regi

²⁹ Dworzaczek, tabl. 14 i 159; PSB, t. 41, s. 612–640 (J. Michałski). Także *Królowie elekcyjni...*, s. 229–251 (M. Francić); M. Spórna, P. Wierzbicki, *Słownik władców Polski...*, s. 408–414.

³⁰ Dworzaczek, tabl. 14 i 76. Także *Europäische Stammtafeln. Neue Folge*, t. 1 cz. 1 – *Die fränkischen Könige und die Könige und Kaiser, Stammesherzoge und Kurfürsten, Markgrafen und Herzoge des Heiligen Römischen Reiches Deutscher Nation*, hrsg. von D. Schwenicke, Frankfurt am Main 2005², tabl. 107.

³¹ Dworzaczek, tabl. 14; Z. Wdowiszewski, *Genealogia Jagiellonów i Domu Wazów...*, s. 227–229. Także *Królowie elekcyjni...*, s. 69–90 (A. Podrąza); M. Spórna, P. Wierzbicki, *Słownik władców Polski...*, s. 473–478.

Poloniae etc., cum ingenti gaudio et laetitia omnium incolarum Regni Poloniae, quae longo tempore post piae memoriae serenissimum Sigismundum Augustum regem proprio domino et haerede caruit. Faxit Deus, ut crescat ad laudem Dei Omnipotentis et utilitatem Regni Poloniae”.

Zygmunt Kazimierz WAZA³² • [AKapMK, AAct 14, s. 473]: „Anno Domini 1647, die vero Martis, quae fuit 24. mensis Septembris, in concursu magno populi et senatorum Regni, cum pompa et apparatu solenni absoluta est sepultura serenissimi principis Sigismundi Casimiri, qui die 1. Aprilis anno 1640 natus, die 9. mensis Augusti anni currenti obiit. Summum Sacrum de Angelis ritu solenni assistentibus quatuor episcopis: Vladislaviensis, Chelmensis, Kiioviensis et Laodicensis, celebravit illustrissimus et reverendissimus dominus Petrus Gembicki, episcopus Cracoviensis, ut et tanquam ordinarius loci, orationem vero funebrem habuit reverendissimus dominus Stephanus Wiczga [Wydźga], abbas Sieciechoviensis, theologus regius”.

II. MAGNATERIA I SZLACHTA

DENHOFF Kasper³³ • [APGd, zesp. 940: rkp. 417, k. 12r–v]: „W tym życiu naszego biegu, w którym wszyscy do jednego zmierzamy terminu i różnym tego świata podlegamy niebezpieczeństwom, na wszelakie, jako na cel jaki, będąc wydani odmiennej fortuny przypadki, jakoż nic stałego, nic trwałego nie masz, tak nic pewniejszego nad samą żywota ludzkiego Mistrzynie [tj. śmierć]. Dokazała ta wszystkiego, co chciała, nad świeżo zmarłym świętej pamięci Jmć Panem [Kasprem Denhoffem], małżonkiem dobrodziejem moim, na którego nielitościwie nastąpiwszy, z tej śmiertelności gospody ustąpić mu kazała, mnie ciężką w sercu zadawszy ranę, abym żywa na umarłego patrząc dobrodzieja, w gorzkich się łzach topiła i ulubionego żywota mego przyjaciela oplakiwała. Ale że Temu, w którego rękach żywot i śmierć jest, tak się podobało, przyjdzie ten mój ciężki żal woli Jego świętej oddać, Majestatu Jego prosząc, aby dusza dobrodzieja mego w Niebie wiecznych zażywała szczęśliwości. Teraz to samo zostawa, żeby ciało zmarłe miejscu swemu było jako najuczciwiej oddane, które umyśliwszy z woli i dispositiej dobrodzieja mego w kościele częstochowskim [tj. u paulinów na Jasnej Górze] dnia 9. Octobris [1645] ziemi oddać. Wielce proszę Waszmości Wielce Miłościwego Pana [adresatem listu opat oliwski Aleksander Kęsowski], abyś z pobożności chrześcijańskiej i z tej, którąś żywemu oświadczał łaski i miłości, do tej żalosej przybyć raczył ceremonii [...]. W Ujeździe, 28. Augusti 1645. Alexandra Dönhoffowa, wojewodzina sieradzka”.

³² Dworzaczek, tabl. 14; Z. W d o w i s z e w s k i, *Genealogia Jagiellonów i Domu Wazów...*, s. 237.

³³ Niesiecki, t. 3, s. 378–379; Boniecki, t. 4, s. 251; Uruski, t. 3, s. 148; Żychliński, t. 15, s. 34–37; PSB, t. 5, s. 114 (W. C z a p l i Ń s k i); Dworzaczek, tabl. 149; UDR, t. 2 z. 2, s. 177 (nr 1311), 233 (nr 1784); t. 9, s. 54 (nr 208). Także K. C h ł a p o w s k i, *Starostowie w Wielkopolsce, na Kujawach i Mazowszu 1565–1696 (materiały źródłowe)*, Warszawa 2007, s. 47, 51.

DENHOFF Zygmunt Wiktor³⁴ • [AJG, rkp 535, s. 581]: „Die 15. Novembris 1694, in ecclesia Clari Montis, solemnibus actibus funebris peragebatur, in quo corpora pie defunctorum illustrissimi domini Sigismundi Donhoff, thesaurarii curiae Magni Ducatus Lithuaniae, succamerarii Vielunensis, capitanei Boleslaviensis, et unici ipsius filioli octennis Stanislai, sepulturae sunt tradita. Huic actui multae eminentes personae tam spirituales quam saeculares interfuerunt, nempe illustrissimus dominus Georgius Donhoff, episcopus Przemysliensis, supremus Regni cancellarius, illustrissimus dominus Brzostowski, episcopus Vilmensis, illustrissimus dominus Załuski, suffraganeus Plocensis, et plures alii praelati saeculares ac religiosi diversorum ordinum. Inter proceres vero Regni primarius fuit illustrissimus dominus Michael Warszycki, palatinus Sandomiriensis, cum sua illustrissima consorte et filiis. Ex familia autem Donhoffiana aliquot insignes viri, ministri Regni aliique multi nobiles terrae Vielunensis ad eundem actum convenerant”.

DENHOFFOWA z OSSOLIŃSKICH Anna Teresa³⁵ • [APGd, zesp. 940: rkp. 417, k. 14r]: „List od Jegomości Pana Kanclerza na wesele zapraszający. Idąc za wolą i directią Boską, od której wszystkie *intentie* i *vota* nasze *dependent*, a za usilnym Jegomości Pana [Zygmunta Denhoffa], wojewodzica sieradzkiego, staraniem, przyobiecałem Jegomości córkę moją [Annę Teresę] *in sociam vitae et thori*. Zaczem iż wiem affekt dobry Waszmości [*adresatem listu opat oliwski Aleksander Kęsowski*] przeciwko sobie i domowi mojemu, za słuszną u siebie rzecz poczytałem pociech moich Waszmości *participare*, wielce przy tym prosząc, abyś *act* weselny, któremu dzień 26. Februarii [1645] w Warszawie naznaczyłem, *praesentia* swoją ozdobić i onego dopomóc mi raczył. [...] Z Warszawy, 20. Decembris 1644. Jerzy Ossoliński, kanclerz wielki koronny”.

KĘSOWSKI Wojciech³⁶ • [APGd, zesp. 940: rkp. 417, k. 30r]: „Deo Optimo Maximo. Generosus dominus Albertus a Bartzendorff Kęsowski annos explevit vitae suae 75, caducam cum aeterna hic in Oliva die XVII mensis Novembris anno Domini 1650 transmutavit vitam et in hac fossa mortalitatis suae die XXX mensis Januarii anno Domini 1651 deposuit exuvias. Cuius anima requiescat in sancta pace”.

KOMOROWSKI Ignacy³⁷ • [APLb, rkp 110/6 nr 3, k. 13v]³⁸: „Annus 1760. Eodem anno, die vero 18. Februarii, mortuus est illustrissimus dominus Ignatius Komorowski,

³⁴ Niesiecki, t. 3, s. 380; Żychliński, t. 15, s. 37 (gdzie przy Zygmuncie Wiktorze Denhoffie mowa o „córce jedynaczce” Annie, wydanej za Aleksandra Daniłowicza); Dworzaczek, tabl. 149 (przy Z.W. Denhoffie nie odnotowano syna Stanisława); UDR, t. 2 z. 2, s. 207 (nr 1566), 223 (nr 1690); t. 11, s. 162 (nr 1266).

³⁵ Niesiecki, t. 3, s. 380; Boniecki, t. 4, s. 252; Uruski, t. 3, s. 149; Żychliński, t. 15, s. 38; Dworzaczek, tabl. 144 i 149.

³⁶ Por. J. K. D a c h n o w s k i, *Herbarz szlachty Prus Królewskich z XVII wieku*, wyd. Z. P e n t e k, Kórnik 1995, s. 84–86; Niesiecki, t. 5, s. 74–75; Boniecki, t. 9, s. 399–400; Uruski, t. 6, s. 293–294 („w pierwszej połowie XVII stulecia żyło czterech braci Kęsowskich: Aleksander, Wojciech, Jan i Maciej. Z nich Aleksander [był] opatem oliwskim, [zaś] Wojciech z żony Elżbiety Zofii Tyszkiewiczówny miał syna Eustachego Jerzego, dworzanina królewskiego; Maciej, chorąży znaku hetmańskiego, poległ w Inflantach”).

³⁷ Boniecki, t. 11, s. 24–25 (Ignacy był rodzonym bratem prymasa Adama Ignacego Komorowskiego); Uruski, t. 7, s. 147 („Ignacy [Komorowski] z żony Katarzyny Radeckiej, kasztelanki lubaczowskiej, miał

castellanus terrae Chelmensis, et sepultus 24. eiusdem mensis in ecclesia PP. Reformatorum [w *Chelmie*]³⁷.

KRASIŃSKA Z CZARNKOWSKICH Marianna³⁹ • [BSC, Lib. mort., s. 219]: „Die 13ma Junii. [Memoria] illustrissimae ac magnificae dominae Mariae comitis de Czarnkowskie Krasinska, capitaneissa Prasnyensis ac fundatricis ecclesiae nostrae Krasnensis. Obiit Thorunii, sepulta in Krasne³⁸”.

KRASIŃSKI Damian Błażej (Błażej Jan)⁴⁰ • [BSC, Lib. mort., s. 179]: „Die 2da Maii. [Memoria] illustrissimi Damiani Blasii in Krasne Krasinski, Prasnensis, Neomestensis *etc.* capitanei, ecclesiae praepositurali Krasnensis munificentissimi fundatoris, qui [...] obiit in Dobromil anno 1751mo, sepultus vero in Krasne³⁸”.

KRASIŃSKI Franciszek⁴¹ • [BSC, Lib. mort., s. 193]: „Die 19na Maii. [Memoria] illustrissimi domini Francisci comitis in Krasne, palatini [*recte* palatinidae] Plocensis, parentis confratris nostri [*mowa o kanonikach regularnych laterańskich*], qui obiit anno 1716to”.

KRASIŃSKI Jan Bonawentura (Dobrogost)⁴² • [BSC, Lib. mort., s. 108]: „Die 21ma Februarii. [Memoria] illustrissimi domini Joannis Bonaventurae Krasinski, palatini Plocensis, primi et principalis ecclesiae praeposituralis Krasnensis fundatoris nostri, ad quam ecclesiam introduxit canonicos regulares conventus nostri Cervenensis in anno 1681mo; qui piissimus fundator et benefactor noster obiit anno 1717mo”.

KRASIŃSKI Stanisław Bonifacy⁴³ • [BSC, Lib. mort., s. 65]: „Die 9na Januarii. [Memoria] illustrissimi Stanislai Krasinski, castellani Plocensis, capitanei Varsaviensis, Sztu-

córkę Anielę za Mateuszem Bąkowski, stolnikiem halickim, i syna Józefa Joachima, kasztelana bełzkiego, kawalera Orderów św. Stanisława i Orła Białego” [zob. następny przypis]; UDR, t. 3 z. 2, s. 148 (nr 1058), 155 (nr 1121), 161 (nr 1184), 172 (nr 1279), w którym to kompendium jako datę śmierci I. Komorowskiego podano 23 II 1760 roku. Zob. również Niesiecki, t. 5, s. 174–175; J. Dunin-Borkowski, *Almanach błękitny. Genealogia żyjących rodów polskich*, Lwów 1908 [reprint: Bydgoszcz 1994] [dalej: **Dunin-Borkowski**], s. 119.

³⁸ W źródle tym także zapiska o śmierci dnia 10 III 1800 roku kasztelana bełzkiego hrabiego Józefa Joachima Komorowskiego, zmarłego w wieku 62 lat, który pochowany został 14 III tego roku w kościele Pijarów w Chelmie (APLb, rkp 110/6 nr 3, k. 47r), a na kolejnej karcie o ślubie w dniu 27 III 1800 roku starosty cyrkularnego (okręgowego) chełmskiego („capitaneus circularis Chelmensis”) Marcina Sierakowskiego z córką chorążego krasnystawskiego Klarą z Dydyńskich (*ibidem*, k. 47v). Por. PSB, t. 13, s. 420–421 (E. Rabcz); UDR, t. 3 z. 2, s. 36 (nr 84), 134 (nr 936); także s. 203 (nr 1527).

³⁹ Niesiecki, t. 5, s. 372; Boniecki, t. 12, s. 198/199; Żychliński, t. 12, s. 205–206; Dworzaczek, tabl. 106 i 136.

⁴⁰ Niesiecki, t. 5, s. 372; Boniecki, t. 12, s. 198–199; Dworzaczek, tabl. 136. Nadto Uruski, t. 8, s. 25–32; Dunin-Borkowski, s. 133–137.

⁴¹ Por. K. Chłapowski, *Starostowie w Wielkopolsce, na Kujawach i Mazowszu...*, wg indeksu.

⁴² Niesiecki, t. 5, s. 371; Boniecki, t. 12, s. 197–198; Żychliński, t. 12, s. 204–205; Dworzaczek, tabl. 136; PSB, t. 15, s. 180–182 (A. Przybóś). Także K. Chłapowski, *Starostowie w Wielkopolsce, na Kujawach i Mazowszu...*, s. 73, 78, 85–86, 91.

⁴³ Niesiecki, t. 5, s. 372; Boniecki, t. 12, s. 198; Żychliński, t. 12, s. 205; Dworzaczek, tabl. 136.

mensis, Posnaniensis et fundatoris praepositurae nostrae Krasnensis, qui obiit in Sztum anno 1717mo”.

LASKOWSKI Wojciech⁴⁴ • [BSC, Lib. mort., s. 129]: „Die 13^{ia} Martii. [Memoria] generosi Alberti Laskowski, ensiferi terrae Mielnicensis, [...] qui obiit anno 1691mo”.

LASOCKA Z OJRZYŃSKICH (OYRZYŃSKICH) Ludowina⁴⁵ • [BSC, Lib. mort., s. 273]: „Die 6^{ia} Augusti. [Memoria] magnificae Ludovinae de Oyrzynskie Lasocka, ensifera terrae Ciechanoviensis, quae obiit 1708 anno”.

LESZCZYŃSKA Z BRZOSTOWSKICH Barbara⁴⁶ • [AJG, rkp 745, s. 264(262)]⁴⁷: „Die 17ma Aprilis 1738. Illustrissima domina Barbara de Brzostowskie Leszczyńska, palatina Calissiensis, singularis patrona et benefactrix aliquot conventuum nostrorum, praesertim huius sacri loci [*chodzi o Jasną Górę*], circa horam 9^{am}, bene in viam aeternitatis disposita, sacramentis munita, animam Deo reddidit”.

LUBOMIRSKA Z TARŁÓW Magdalena⁴⁸ • [AJG, rkp 537, s. 861]: „[Dies] 2. Februarii 1728. Exuviae celsissimae principissae de Tarły Lubomirska, olim palatinae Cracoviensis, singularissimae benefactricis loci huius, ex Saxonia Dresna ad Claram Montem in assistentia illustrissimi domini Tarło, palatini Lublinois, fratris eius germani, deportatae ac cum eadem solemnitatem et apparatu, uti celsissimi palatini Cracoviensis, mariti eiusdem, in sepulchro nostro depositae. Pompa solemnis et inscriptiones in funere vide in *Libro conventus Clarae Montis Czestochoviensis*, in quo annotantur quotidianae occurrence exacte et ordinate”.

ŁĄŻNIEWSKI (ŁĄŻNIEWSKI) Jan Michał⁴⁹ • [BSC, Lib. mort., s. 267]: „Die 31ma Julii. [Memoria] magnifici domini Joannis Michaelis de Obory Columna Łązniewski, pincernae terrae Gostynensis, de canonia nostra [*mowa o opactwie w Czerwińsku*] optime meriti, qui obiit anno 1724to”.

MOSZCZEŃSKA (MOSZCZYŃSKA) Z RACZYŃSKICH Justyna (Judyta)⁵⁰ • [AKMK, AV 53, s. 200]: „Jaśnie Wielmożna Jmć Pani Justyna z Raczyńskich Moszczeńska, kasztelano-

⁴⁴ Niesiecki, t. 6, s. 17; Boniecki, t. 13, s. 361; UDR, t. 8, s. 107 nr 833 („Wojciech Laskowski: Mielnik – miecznik, XII 1678”), 176 („Laskowski Wojciech herbu Korab, miecznik mielnicki (1678)”).

⁴⁵ Niesiecki, t. 7, s. 213 („Jan Oyrzyński z Marianną Lubańską zostawił dwie córki: Ludwikę za Lasocim i Konstancję za Andrzej Nowowiejskim”); Uruski, t. 12, s. 274–275. Por. Boniecki, t. 13, s. 386–400; t. 14, s. 1–30; Żychliński, t. 1, s. 113–130; Dunin-Borkowski, s. 143–144.

⁴⁶ Boniecki, t. 2, s. 192 (gdzie informacja, że małżonką wojewody halickiego Stefana Leszczyńskiego miała być Joanna z Brzostowskich, siostra biskupa wileńskiego Konstantego Kazimierza Brzostowskiego); Dworzaczek, tabl. 119 (tu z kolei nosi ona imiona Joanna Teresa Brzostowska).

⁴⁷ Odnośnie do rodu Leszczyńskich zob. również zapiskę w archiwaliach jasnogórskich o dopełnionym w świątyni na Jasnej Górze w dniu 6 IV 1688 roku pogrzebie Katarzyny Leszczyńskiej (AJG, rkp 535, s. 374).

⁴⁸ Boniecki, t. 15, s. 76; Dworzaczek, tabl. 132 i 143. Nadto Dunin-Borkowski, s. 15–20.

⁴⁹ Boniecki, t. 15, s. 251 („nie żył już w roku 1726”); Uruski, t. 9, s. 293. Por. Niesiecki, t. 6, s. 225.

⁵⁰ Uruski, t. 11, s. 307; Żychliński, t. 19, s. 70 (małżonka miecznika wschowskiego Stefana Moszczeńskiego). Por. Niesiecki, t. 6, s. 484–486; Dunin-Borkowski, s. 173–174, 206–208.

wa santocka, dóbr Przyłęk z przyległościami dziedziczka, kollatorka i fundatorka [kościół przylekcki], już w Bogu pierwszych dni marca roku 1782 zesła, w Poznaniu na dewocji mieszkając”.

NAKWASKA Z MEŻYŃSKICH Magdalena⁵¹ • [BSC, Lib. mort., s. 172]: „Die 25ta Aprilis. [Memoria] magnificae dominae Magdalенаe de Meżyńskie Nakwaska, ensiferae terrae Wysogrodensis, quae anno 1777mo syntexi contabuit sepultaque est in ecclesia nostra conventuali [mowa o opactwie w Czerwińsku] in tumulo abbatiali die 1ma mensis Maii”.

NOWOWIEJSKI (NOWOWIESKI) Gabriel⁵² • [BSC, Lib. mort., s. 269]: „Die 2da Augusti. Mamoria Gabriel Nowowieski, pincernidae terrae Visogrodiensis, viri egregii in ecclesia nostra conventuali [mowa o opactwie w Czerwińsku], honorificentissime sepulti in tumulo fatum 1741mo anno”.

POCIEJ Ludwik⁵³ • [AKFrW, rkp b. sygn. *Memoriale patrum ac fratrum Ordinis Minorum Sancti Patris Francisci Conventualium Provinciae Lithuaniae*, s. 121–122]: „Roku 1771 jeszcze życzliwi przyjaciele, żałosna familia, wierni słudzy i my osierociali zakonnicy gorzkich łez z oczu nie otarli, smutki nie zapomnieli i ciężkiego żalu nie pozbyli [się] z serc po w Bogu zeszej Wiktoryi Pociowej [zob. *następne świadectwo źródłowe*], aż oto [...] J[aśnie] W[ielmożny] J[mć] Pan Ludwik hrabia Pocij, starosta olkinicki, rohaczewski *etc.*, kawaler Orderu Orła Białego, strażnik wielki W[ielkiego] X[ięstwa] Lit[ewskiego], syn Teresy z Woynów i Alexandra Pocijów, wojewodów trockich, ukochanie obojga narodów, mąż nieporównany, każdemu miły, na szlachtę ubogą, na przyjaciół, na sług[i] i na każdego szczodroblivy, duchowieństwa uczcieli, olkinickich franciszkanów najosobliwszy opiekun, dobrodziej [i] łaskawca, przez ciężkie po zmarłej żonie płacze i żale do niebezpiecznego zdrowia i życia przyszedł stanu, w których zostając boleściami, a rady sobie dać nie mogąc, z tym pożegnał się światem dnia wtórego stycznia, we śródę po Nowym Roku, który się zaczynał, 1771, świętymi sakramentami przez łaskę Boską opatrzony. Do testamentowej tylko dyspozycji czasu nie było, do której lubo miał chęć i wielką żądę, jako przystało na tak wielkiego i pobożnego pana. [...] Wiekowi miał lat 46. W ojcowskim grobie u Xięży Dominikanów Ś[więte]go Ducha w Wilnie chować się kazał. Do zakonnych zasług, równie jak i żona, należał”.

⁵¹ Niesiecki, t. 10, s. 312 („Wincenty Nakwaski, syn chorążego wyszogrodzkiego Jana, miecznik wyszogrodzki, miał *primo voto* z Meżyńskiej syna Kajetana, zmarłego w roku 1831”); por. tamże, t. 6, s. 375, 511; Uruski, t. 12, s. 18 („Wincenty Nakwaski, miecznik wyszogrodzki 1766 r[oku], miał dwie żony: Magdalенę Meżyńską i Barbarę Szydłowską, z której córka Prakseda za Ignacy Kossobudzki, a z pierwszej syn Kajetan, miecznik wyszogrodzki, zmarły w 1831 r[oku]”).

⁵² Por. Niesiecki, t. 6, s. 588; Uruski, t. 12, s. 201–204.

⁵³ Niesiecki, t. 7, s. 339 („Ludwik [Pocij], strażnik litewski, z wojewodzianki poznańskiej Potockiej zostawuje potomstwo, [lecz] to wszystko wymarło i samże ten Ludwik w kilka dni po żonie życia dokonał roku 1771”); Uruski, t. 14, s. 116 (gdzie małżonce L. Pocij przydano błędne imię: „z Zofią Potocką, wojewodzianką poznańską, bezpotomny”); Żychliński, t. 10, s. 250 („umarł młodo w 1771 r[oku], w kilka dni po śmierci żony [...]. Dzieci Ludwika i Wiktoryi Pocijów pomarły wszystkie młodo”); Dworzaczek, tabl. 182; PSB, t. 27, s. 47–49 (Z. Z i e l i ń s k a); UDR, t. 11, s. 103 (nr 705), 192 (nr 1544), 230 („† I 1771”).

POCIEJOWA z **POTOCKICH Wiktoria**⁵⁴ • [AKFrW, rkp b. sygn. *Memoriale patrum ac fratrum Ordinis Minorum Sancti Patris Francisci Conventualium Provinciae Lithuaniae*, s. 118–119]: „Roku 1770, dnia 21. Novembra, z wielkim wszystkich żalem, a największym tego konwentu zasmuceniem, we śrzedę wieczorem, około dziewiątej godziny, w dzień Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, śmiertelne dni zakończyła J[aśnie] W[ielmożna] J[mć] Pani Wiktorya, z matki Heleny Zamoyskiej de domo, z ojca Stanisława Potockich, wojewodów poznańskich, urodzona, zaślubieniem Pociejowa, strażnikowa wielka W[ielkiego] X[ięstwa] Lit[ewskiego], starościna olkinicka, rohaczewska *etc.*, w roku wieku swego dwudziestym szóstym. Z maleńkich lat świątobliwie wychowana, osobliwie przez najprzykładniejszą życia pobożność swojej matki, dama w rozumie, w roztropności, w naukach, w cierpliwości, w prawdziwej pobożności jak gruntowna, tak nieporównana, miłosierdziem zaś na ubogich, hojnością na kościoły, łaskawością na ten klasztor z zakonnikami i kościołem najznaczej wstawiona. Jak w życiu najmilsze jej było w Olkinikach mieszkanie między innymi włościanami, których wiele w Polsce, na Wołyniu, na Białej Rusi, na Litwie była panią, tak też po śmierci chciała i swoimi punktami wyznaczyła, aby w tym naszym kościele, w którym największe miała upodobanie, była pochowana. Pobożny i kochany mąż chciał wolę wypełnić, sklep przystojny wymurować i ciało do czasu w Lorecie złożone pogrześć, lecz po prędkiej nadspodziewanie męża śmierci pozostała familia inaczej rozporządziła i ciało stąd wyprowadziła do pocijowskiego grobu w Wilnie, u Xięży Dominikanów Ś[więte]go Ducha fundowanego. Przez to jednak konwentowi olkinickiemu uszczerbek w legatach nie stał się i serce tejże pani naszemu kościołowi dostało się”.

POTOCKI Jakub⁵⁵ • [AAWO, AB H 37, s. 103]: „Anno 1715to, die 14ª mensis Maii, circa horam 8^{vam} antemeridianam, in arce Heilsbergensi pie in Domino obiit dominus Jacobus Potocki, *starosta* sive capitaneus Czehrinensis, frater germanus domini loci ordinarii Theodori Potocki. Sepultus in ecclesia parochiali Heilsbergensi in fornice Heinigkiano penes sacristiam. Extractum ex *Libro mortuorum* eiusdem ecclesiae”.

REMER (ROMER) Józef⁵⁶ • [AAG, ACap B 78, k. 28r]: „Celsissimus ac reverendissimus princeps dominus Stanislaus in Słupow Szembek, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopus Gnesnensis, legatus natus, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae primas primusque princeps, anno millesimo septingentesimo decimo septimo, die decima sexta Maii [16 V 1717], benedixit matrimonium inter magnificum dominum Josephum Remer, vexilliferum cohortis hastatae S[acrae] R[egiae] Maiestatis regis Poloniae, et magnificam d[ominam] Theresiam Straszewska, dapiferidem Dobrzyńensem,

⁵⁴ Zob. poprzedni przypis. Także: Niesiecki, t. 7, s. 442–443 („z drugiej małżonki, wojewodzianki smołeńskiej Heleny Zamoyskiej, miał Stanisław Potocki [córkę] N. za Pocijem, strażnikiem litewskim”); Uruski, t. 14, s. 287; Dworzaczek, tabl. 141 i 182 („* zap[ewne] 1744 • † 1771”).

⁵⁵ Niesiecki, t. 7, s. 457, 465; Dworzaczek, tabl. 142. Nadto Dunin-Borkowski, s. 192–203.

⁵⁶ Niesiecki, t. 8, s. 105, 534 (Teresa Straszewska córką stolnika dobrzyńskiego Krzysztofa Straszewskiego); Uruski, t. 15, s. 194; UDR, t. 4 z. 2, s. 105 nr 388 („Józef Remer (Romer), chorąży chorągwi pancernej królewicza Fryderyka, stolnik krakowski, [zmarł] *ante* 3 VI 1746), 254 („stolnik krakowski 1744”).

virginem. Praesentibus testibus m[agnifico] d[omino] Andrea Remer et m[agnifico] d[omino] Adalberto] Strus, vexillifero Terre Vielunensi, m[agnifico] d[omino] Pieglowski, castellanide Oswicimensi, m[agnifico] d[omino] Zabinski, magnifica domina Straszewska, dapifera Dobrzynensi, matre sponsae, illustrissima domina Lubinska [*recte* Łubieńska], subdapifera Regni, in capella Patrum Ordinis S[ancti] Pauli P[rimi] E[remitae] conventus Clari Montis Częstochoviensis”.

ROMOCKI Józef⁵⁷ • [BSC, Lib. mort., s. 270]: „Die 3^{ia} Augusti. [Memoria] magnifici domini Josephi Romocki, vexilliferi terrae Zakrocimensis, parentis confratris et benefactoris nostri [*mowa o opactwie w Czerwińsku*], pro cuius anima successores testamento obligantur quotannis contribuere bovem aut 50 tynphones, conventus vero singulis annis missas una cum vigiliis obligatur expedire. Obiit anno 1751mo, die 1ma Augusti. Sepultus in tumulo abbatiali”.

RUPNIEWSKI Stanisław⁵⁸ • [AJG, rkp 537, s. 1008–1009]: „[Dies] 25. Novembris 1728. Actus solennis nuptialis peractus illustrissimi domini Stanislai Rupniewski, castellani Konariensis, cum illustrissima Catharina Fredrowna, castellanida Leopoliensi, in assistentia matris eius et aliorum hospitem. Benedixit matrimonium illustrissimus Stephanus Rupniewski, episcopus Luceoriensis”.

RZEWUSKA (2° voto BRANICKA) z SZEMBEKÓW Barbara⁵⁹ • [AAWO, AB H 127, k. 1r–v]: „Anno Domini 1725, die 10. Octobris. Celsissimus, illustrissimus et reverendissimus dominus Christophorus Andreas Joannes comes in Słupow Szembek, episcopus Varmiensis [...], contulit caeremonias baptizmi antea baptizatae illustrissimae Barbarae Szembekowna, illustrissimorum parentum Francisci Szembek, dapiferi Regni, et Magdalenae, coniugum legitimorum, filiae, agente officium patrini Serenissimo Augusto Secundo, rege Poloniarum, et illustrissimo Joanne Szembek, supremo Regni cancellario, cum illustrissima Elisabetha Sieniawska, de domo Lubomirska, castellana Cracoviensi, matrinae officium sustinente, et illustrissima Theresia Potocka, referendaria Regni. Actus hic celebratus [est] in palatio celsissimi et illustrissimi Casimiri Lubomirski, Sacris Romani Imperii principis, succamerarii Regni, mariti matris, secundo voto, praedictae filiae, in assistentia multorum senatorum aliarumque personarum, dignitatis praecipuae, Varsaviae, die et anno ut supra”.

SZEMBEK Jan Sebastian⁶⁰ • [AJG, rkp 193, s. 8]: „[Dies] 24. Junii 1716. Ipso festo

⁵⁷ Uruski, t. 15, s. 245 (gdzie wspomniany „Euzebi, kanonik regularny w Czerwińsku”, zapewne właśnie syn Józefa, przynależący do Romockich *vel* Rumockich herbu Ślepowron, podczas gdy przy Romockich herbu Prawdzic odnotowany jest „Józef, dziedzic dóbr Zajączki roku 1737”). Por. Niesiecki, t. 8, s. 139.

⁵⁸ Niesiecki, t. 8, s. 194; Uruski, t. 15, s. 311 („Stanisław Rupniewski, kasztelan małegojski, umarł 1774 r[oku]; z żony Katarzyny Fredrówny, kasztelanki lwowskiej, jego synowie Ignacy i Kacper, ożeniony z Heleną Krasicką”); UDR, t. 4, s. 3, s. 41 (nr 167), 129 (nr 1001); t. 6 z. 2, s. 149 (nr 1226).

⁵⁹ Dworzaczek, tabl. 152, 157 i 158. Nadto Dunin-Borkowski, s. 215–217.

⁶⁰ Dworzaczek, tabl. 158; PSB, t. 48, s. 59–70 (H. P a l k i j). Także Dunin-Borkowski, s. 235–238; UDR, t. 4 z. 2, s. 52 (nr 63), 169 (nr 839); t. 10, s. 57 (nr 233), 113 (nr 676); 143 (nr 909).

sancti Joannis Baptistae illustrissimus dominus Joannes Szembek, cancellarius supremus Regni, cum illustrissima Eva Leszczynska, palatinida, assistente illustrissimo Christophoro Szembek, episcopo Chelmensi, et nuptias benedicente, copulatus est. Capella Clara Montana inservivit huic actui et accepit largam mercedem laboris”.

SZMONIEWSKI (SMONIEWSKI) Adam⁶¹ • [BSC, Lib. mort., s. 193]: „Die 16ta Maii. [Memoria] generosi domini Adami Smoniewski, iudicis terrestres Visogrodiensis, qui obiit anno 1755to, aetatis 50mo, sepultusque est in conventuali nostra ecclesia [*mowa o opac-twie w Czerwińsku*] in tumulo fratrum”.

TARŁOWA Z MŁODZIANOWSKICH Helena⁶² • [AJG, rkp 193, s. 55]: „[Dies] 18. Januarii 1717. Fuit sepultura illustrissimae dominae de Przeclaw Młodzianowska, castellani-dae Lubaczoviensis, cum debitis caeremoniis”.

WIEŁOPOLSKI Karol⁶³ • [AJG, rkp 537, s. 617]: „[Dies] 26. Julii 1725. Actus solem-nis nuptialis peractus in Claro Monte Czestochoviensi illustrissimi domini Caroli Wiełopolski, capitaneidae Cracoviensis, cum illustrissima Elizabetha Mniszkowna, marschal-ci Regni filia, in assistentia utriusque parentum et aliorum magnatum. Benedixit matri-monium celsissimus princeps episcopus Cracoviensis”.

III. DUCHOWIEŃSTWO DIECEZJALNE I ZAKONNE

ANCUTA Michał Hieronim⁶⁴ • [BSC, Lib. mort., s. 310]: „Die 12ma Septembris. [Me-moria] illustrissimi reverendissimi domini Michaelis Ancuta, Canonicorum Regularium Lateranensium professi Cervenensis, praepositi Varsaviensis, secretarii Magni Ducatus Lithuaniae, in religione nostra dignissimi et meritissimi praelati, qui obiit 1725to, aetatis suae 67mo anno”.

ANKWICZ Andrzej⁶⁵ • [AKMK, Descr. eccl., s. 39 (nr 1) – rok 1776]: „Nomen pa-rochiae: Mielec; nomen parochi: Andreas Ankwicz, praepositus; aetas parochi: 52; natus

⁶¹ Por. Niesiecki, t. 8, s. 424.

⁶² Niesiecki, t. 6, s. 429; Dworzaczek, tabl. 132. Por. Uruski, t. 11, s. 161–164.

⁶³ Dworzaczek, tabl. 153; UDR, t. 4 z. 2, s. 101 (nr 360); t. 10, s. 29 (nr 34), 60 (nr 258), 72 (nr 360). Nadto Dunin-Borkowski, s. 253–255.

⁶⁴ Boniecki, t. [17] – *Uzupełnienia i sprostowania do Części I*, s. 33 (gdzie mowa o Michale Ancucie, przorze „czernieńskim” miast czerwińskim); UDR, t. 11, s. 181 nr 1438 („Michał Hieronim Ancuta, kanonik regularny laterański, prepozyt warszawski i borzeckiński, sekretarz wielki duchowny – nominacja 15 XII 1713 r[oku], rezygnacja w roku 1724 na rzecz Jozafata Michała Karpia, co zostało aktykowane 15 XI 1724 r[oku]”), 199 („† po 1724”). Por. Niesiecki, t. 2, s. 28–30; Uruski, t. 1, s. 31–32 (mylnie tytułuje go „opatem czerwieńskim”).

⁶⁵ Niesiecki, t. 2, s. 32; Boniecki, t. 1, s. 43; Uruski, t. 1, s. 39; Żychliński, t. 13, s. 2; *Nekrologium. Księ-ża diecezji krakowskiej zmarli w latach 1749–1810*, oprac. J. Szczepaniak, Kraków 2010 [dalej: *Nekrolo-gium*], s. 2; B. P r z y b y s z e w s k i, *Katalog kanoników krakowskiej kapituły katedralnej w XVIII wieku*, Kraków 2009 [dalej: *Przybyszewski*], s. 19–20; J. S z c z e p a n i a k, *Spis pralatów i kanoników kapituły*

in bonis haereditariis Glinki in districtu Pilsnensi; studuit Resoviae et Romae; huius parochiae praepositus fuit ab 11. Septembris 1760”. • [*ibidem*, s. 41 (nr 3) – rok 1776]: „Nomen parochiae: Szczucin; nomen parochi: Andreas Ankwicz, canonicus Cracoviensis; aetas parochi: circiter 46 [*sic!*]; natus in Regno Galliciae; studuit partim Cracoviae, partim Romae; huius parochiae praepositus fuit ab 9. Augusti 1756”.

ANKWICZ Michał⁶⁶ • [AKMK, AV 55, s. 46 (Modlnica – rok 1783)]: „Pleban [modlnicki] Jmć xiądz Michał hrabia z Posławic Ankwicz, kanonik katedralny inflantski i kollegiaty Wszystkich Świętych w Krakowie. [Roku] 1721, dnia 2^{go} lipca, urodzony, na kapłaństwo w Rzymie roku 1748, dnia 15^{go} listopada, poświęcony, roku 1782, dnia 15^{go} kwietnia, za prezentą Wielmożnego Michała Łętowskiego, pisarza ziemskiego krakowskiego, wsi Modlnicy dziedzica, w konsystorzu krakowskim instytuowany, aprobowany dnia 1782 roku, dnia 31^{go} października, w sądach zadwornych biskupich w Krakowie”. • [AKMK, AV 56, s. 871 (Rachwałowice – 1783)]: „[Proboszczem w Rachwałowicach] Wielmożny Jmć xiądz Michał z Posławic Ankwicz, kanonik katedralny inflantski i kollegiaty Wszystkich Świętych w Krakowie. Urodzony roku 1721, dnia 2 lipca, poświęcony na kapłaństwo w Rzymie roku 1748, dnia 15 listopada. Instytuowany na plebanię [rachwałowicką] w konsystorzu krakowskim roku 1776, dnia 16 września, za prezentą Wielmożnego Jaśnie Pana Kazimierza Cieńskiego, starosty zwinogrodzkiego, tejsze wsi dziedzica”.

CIECISZEWSKI (CIECISZOWSKI) Hieronim⁶⁷ • [AKMK, AV 41, k. 32r (Trzebieszów – 11 III 1748)]: „Rector huius ecclesiae perillustris Hieronymus Cieciszewski, canonicus cathedralis Chełmensis, annorum aetatis suae 51, de nobili genere ex palatinatu Masoviae procreatus, rite et legitime ad omnes ordines anno Domini 1740 promotus, beneficium anno 1743 assecutus, in Seminario Varsaviensi apud Patres Missionarios per annum educatus ibique in studiis theologiae moralis versatus. [...] Beneficium hoc unicum curatum tenet et canonicatum cathedralem Chełmensem brevi resignaturus”.

CZARTORYSKI Kazimierz Mikołaj (Michał)⁶⁸ • [AKapMK, AAct 18, k. 47r]: „Die 14ma Maii 1696. Pro supplemento expediendi funeris perillustris domini Casimiri Czartoryski, canonici Cracoviensis, die hesterna defuncti, ex singulari pietate erga confratralnej oraz kapituł kolegiackich diecezji krakowskiej (XVIII w.), Kraków 2008 [dalej: **Szczepaniak (I)**], s. 14, 24; J. S z c z e p a n i a k, *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008 [dalej: **Szczepaniak (II)**], s. 105, 205.

⁶⁶ Niesiecki, t. 2, s. 32; Uruski, t. 1, s. 39; Żychliński, t. 13, s. 2; *Nekrologium*, s. 2; Szczepaniak (I), s. 108; Szczepaniak (II), s. 132, 156. Zob. też *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. G r z e b i e ń, Kraków 1996 [2004²], s. 12 („ur. 2 VII 1722 r[oku] na Rusi Czerwonej, studia teologiczne odbył w Rzymie 1747–1749, zm. po 1782”).

⁶⁷ *Nekrologium*, s. 26; Szczepaniak (II), s. 188. Także Niesiecki, t. 3, s. 110–112; Boniecki, t. 3, s. 166; Uruski, t. 2, s. 301–304.

⁶⁸ Boniecki, t. 3, s. 332; Dworzaczek, tabl. 181. Zob. nadto K. R. P r o k o p, *Herby kanoników krakowskiej kapituły katedralnej w księdze Acta actorum capituli cathedralis Cracoviensis z lat 1671–1684*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” n.s. 7/18/ (2005), s. 123–136.

trem perillustres et reverendissimi domini [praelati et canonici] florenos ducentos ex massa thesauri sui capitularis numerandum votis concordibus decreverunt”.

DAMALEWICZ Stefan⁶⁹ • [BSC, Lib. mort., s. 215]: „Die 9na Junii. [Memoria] illustris admodum reverendi domini Stephani Damalewicz, Canonorum Regularium Lateranensium sacrae theologiae doctoris, olim praepositi Calissiensis et concionatoris ordinarii in ecclesia collegiata Loviciensis, ad latus reverendissimi domini Nicolai Prazmowski, archiepiscopi Gnesnensis, manentis, qui obiit in conventu Tremesnensi 1673mo anno”.

DUWALL Jan⁷⁰ • [AKMK, Descr. eccl., s. 38 (nr 16) – rok 1776]: „Nomen parochiae: Radłów; nomen parochi: Joannae Duwall; aetas parochi: 55; natus in districtu Visnicensi, circulo Vielicensi; studuit in [seminario] dioecesano; huius parochiae praepositus fuit ab 16. Ianuarii 1757” • [ibidem, s. 35–36 (*Tabella collegiatae Voynicensis*): „Ecclesia collegiata parochialis Voynicensis in circulo Vielicensi, districtu Visnicensi, cuius praepositus Joannes Duvall, aetas 55, natus in districtu Visnicensi, circulo Vielicensi, studuit Cracoviae; praepositus ab 1. Octobris 1757”.

GRABIANKA (GRABIONKA) Adam⁷¹ • [AKMK, AV 41, k. 39r (Ulan – rok 1748)]: „Rector ecclesiae perillustri admodum reverendus Adamus Łaszczyc Grabianka, canonicus metropolitanus Leopoliensis, natus die 6ta Ianuarii anno 1721mo, uti docuit literis legitimi ortus sui ex libris metrices ecclesiae parochialis Gologorensis, de nobili genere et familia in palatinatu Russiae procreatus. Ordinatus in sua archidioecesi Leopoliensi ad minores et maiores ordines anno 1745, 3^{tia} mensis Aprilis. Assecutus hoc beneficium Ulanense [...] die 23. Decembris anno 1744”.

KACZKOWSKI Józef⁷² • [AKMK, AV 32, s. 326(331) (Potok – rok 1748)]: „Parochus ecclesiae in Potok perillustri Josephus Kaczkowski, annorum 56, nobilis de armis Nałęcz, ex palatinatu Kalissiensi oriundus, ad sacros maiores ordines, praecipue presbyteratus, ab illustrissimo olim domino Ignatio Bardzinski, episcopo Sareptensi, suffraganeo Vladislaviensi, anno 1726, die 28. mensis Octobris, ordinatus, et ad ecclesiam hanc vigore praesentationis illustrissimi domini Michaelis Potocki, palatini Volchyniae, bonorum Potok, Janow et aliorum haeredis ac eiusdem ecclesiae unici collatoris, [...] die 3. mensis Ianuarii anno 1728 institutus”.

⁶⁹ PSB, t. 4, s. 397 (M. M o r a w s k i). Także *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, pod red. H. E. W y c z a w s k i e g o, Warszawa 1981, s. 360–361 (E. O z o r o w s k i): „Zmarł 10 VI 1673 r[oku] w Trzemesznie”.

⁷⁰ Szczepaniak (I), s. 141; Szczepaniak (II), s. 347. Także B. K u m o r, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786–1985*, Kraków 1985, wg indeksu.

⁷¹ Niesiecki, t. 4, s. 262–263; Boniecki, t. 6, s. 379; Uruski, t. 4, s. 331; Żychliński, t. 2, s. 442 („Adam był w roku 1778 kanonikiem lwowski”); Szczepaniak (II), s. 189.

⁷² J. W i ś n i e w s k i, *Diecezja częstochowska. Opis historyczny kościołów i zabytków w dekanatach: będzińskim, dąbrowski, sączowski, zawierckim i żareckim oraz parafii Olsztyn, Mariówka Opoczyńska 1936 [reprint: Kielce 2000], s. 465 („Ks. Kaczkowski umarł 11 lutego 1757 r[oku]”); Szczepaniak (II), s. 252. Także Niesiecki, t. 5, s. 1–2; Uruski, t. 6, s. 133–136.*

KIELCZEWSKI Dominik⁷³ • [AKMK, Descr. eccl., s. 17 (nr 7), 18 (nr 16) – rok 1776]: „Nomen parochiae: Oświęcim oppidum; nomen parochi: Dominicus Kielczewski, praepositus; aetas parochi: 70; natus in palatinatu Pomeraniae, in villa Kielczew; studuit Callissii, Romae, Cracoviae; huius parochiae praepositus fuit ab 1756. • Nomen parochiae: Włosienica pagus; nomen parochi Dominicus Kielczewski – ut supra in Oświęcim”.

KIELCZEWSKI Paweł⁷⁴ • [AJG, rkp 77, s. 149]: „Fr. Venantius, in saeculo Paulus, Kielczewski, Joannis Kielczewski et Sophiae de Łętkowskie, nobilium parentum legitimorum, filius, natus in villa Kielczew, archidioecesis Gnesnensis, baptizatus vero in ecclesia parochiali Wrząca, annum agens vigesimum”⁷⁵.

KOBIELSKI Franciszek⁷⁶ • [AKMK, AV 48, s. 351 (Szczekociny – rok 1763)]: „Praepositus ecclesiae Szczekocinensis est perillustris et admodum reverendus dominus Franciscus Sarius Kobielski, annorum 55, de armis Jelita alias Kopie, ex terra Praemisliensi oriundus. Studia tractavit Sandomiriae, apud Patres Societatis Jesu. Deinde in Alma Universitate Cracoviensi studio theologiae speculativae et moralis operam dedit. Iam vero absolutus collectionibus in Seminario Praemisliensi, ibidem ad sacros ordines praecipue presbyteratum ab illustrissimo Orański, suffraganeo Camenecensis, anno 1723 [*sic*]⁷⁷ promotus. Ad ecclesiam hanc vigore praesentationis magnificorum Ludovici de Dębiany Dębiński, castellanidis Voyniciensis, et Joannis, capitanei Volbromiensis, fratrum inter se germanorum, bonorum Szczekociny haeredum, [...] die 20. mensis Februarii anno 1735 institutus”⁷⁸.

KOMOROWSKI Adam Ignacy⁷⁹ • [AKMK, AV 32, s. 658(664)–659(665) (Szaniec – rok 1748)]: „Praepositus ecclesiae Szaniecensis est perillustris et reverendissimus dominus Adamus Ignatius a Komorow Komorowski, praepositus cathedralis Cracoviensis,

⁷³ Niesiecki, t. 5, s. 78; Boniecki, t. 10, s. 31; Uruski, t. 6, s. 311; Żychliński, t. 1, s. 88; *Nekrologium*, s. 77; Przybyszewski, s. 71–72; Szczepaniak (I), s. 17, 55; Szczepaniak (II), s. 111.

⁷⁴ Rodzony brat poprzedniego (tj. biskupa Dominika Kielczewskiego) – Niesiecki, t. 5, s. 78–79; Boniecki, t. 10, s. 31; Żychliński, t. 1, s. 88 (autor ten zna – podobnie, jak K. Niesiecki – tylko czterech synów skarbnika kaliskiego Jana Zygmunta Kielczewskiego i Zofii z Łętkowskich, mianowicie: Dominika, Rocha, Jana oraz Antoniego, pomijając milczeniem osobę Pawła). Por. Uruski, t. 6, s. 311 („Jan Zygmunt, dziedzic na Kielczewie, skarbnik kaliski 1726 r[oku], z żony Zofii Łętkowskiej miał synów: Dominika, Rocha, Michała, Antoniego, Jana i Józefa Kazimierza”).

⁷⁵ Habit przyjął w klasztorze jasnogórskim 25 XI 1723 roku, natomiast profesję wykonał 26 XI 1724 roku. Kilka lat później, w roku 1728, do paulinów na Jasnej Górze wstąpił kolejny reprezentant tej rodziny, liczący sobie wtedy szesnaście lat Łukasz Kielczewski (w zakonie o. Stanisław), syn łowczego inowrocławskiego Macieja i Anny z Sokołowskich, który profesję wykonał 2 XI 1728 roku. (AJG, rkp 77, s. 160).

⁷⁶ *Nekrologium*, s. 81; Szczepaniak (II), s. 255. Także Niesiecki, t. 5, s. 131–133; Uruski, t. 7, s. 43–45.

⁷⁷ Zapewne chodzi nie o rok 1723, lecz 1732, albowiem wspomniany jako szafarz święceń sufragana kamienieckiego Adam Woyna Orański biskupem został dopiero w roku 1730.

⁷⁸ Zob. również AKMK, AV 32, s. 622(628).

⁷⁹ Przybyszewski, s. 80–82; Szczepaniak (I), s. 13, 15, 69, 77, 120, 123, 147, 149; Szczepaniak (II), s. 296. Także S. S a l a t e r s k i, *Kolegiata i kapituła św. Małgorzaty P.M. w Nowym Sączu (1448–1791)*, Nowy Sącz 1997, s. 315–316.

S. Michaelis in Arce et Pilecensis ibidemque officialis perpetuus, annorum 48, ex palatinatu Belzensi ordiundus, Romae et in Seminario Cracoviensi educatus, studia vero tractavit praecipue theologiae et philosophiae Romae et Vratislaviae ibidemque iuri canonico operam navavit. Dein ad sacros maiores ordines praecipue presbiteratus a celsissimo principe illustrissimo olim et reverendissimo domino Constantino Feliciano in Szaniawy Szaniawski, episcopo Cracoviensi, duce Severiae, anno 1727 promotus est, ad praeposituram vero Pilecensem et hancce incorporatum Szaniecensem anno 1733^{io} per viam coadiutoriae institutus. Habet quatuor beneficia cum dispensatione apostolica, videlicet praeposituram cathedralis Cracoviensem et S. Michaeli in Arce tum Pilecensem cum officialatu perpetuo nec non canonicatum ecclesiae collegiatae Tarnoviensis”.

KOZIEBRODZKI Michał⁸⁰ • [BSC, Lib. mort., s. 65]: „Die 9na Januarii. [Memoria] admodum reverendi Michaelis Koziebrodzki, Canonicorum Regularium Lateranensium praepositi Cervenensisi, sacrae theologiae doctoris, qui obiit anno 1671mo”.

KRASIŃSKI Michał Władysław⁸¹ • [BSC, Lib. mort., s. 295]: „Die 28va Augusti. [Memoria] perillustris reverendissimi domini Michaelis Vladislai Krasinski, olim cancellarii et canonici praepositi collegiatae S. Michaelis et cathedralis ecclesiae Plocensis, post canonici regularis Lateranensis, professi Cervenensis, multorum meritorum viri ac optimi nostri benefactoris, eius enim promotione primum introducti sumus ad praeposituram Krasnensem”.

KRASIŃSKI Paweł⁸² • [BSC, Lib. mort., s. 350]: „Die 22da Octobris. [Memoria] perillustris admodum reverendi Pauli Korwin de Krasne Krasinski, professi canonicae nostrae [*mowa o opactwie czerwińskim*], qui obiit Varsaviae ad S. Georgium anno Domini 1768vo”.

KURDWANOWSKI Tomasz⁸³ • [AKMK, AV 20, s. 657 (Opole Lubelskie – 9 XII 1721)]: „Parochus ecclesiae parochialis in Opole est ad praesens perillustris et reverendissimus Thomas Kurdwanowski, supremus Regni notarius, ad hanc ecclesiam anno 1712 auctoritate ordinaria institutus ac introductus. [...] Beneficia praeter hoc Opoliensem habet alia, videlicet canonicatum cathedralis Premisliensem et praeposituram in Ruszcza ecclesiae collegiatae [*sic!*] in dioecesi Cracoviensi”.

KUROPATNICKI Michał⁸⁴ • [AJG, rkp 77, s. 83(80)]: „Fr. Michael Kuropatnicki, illustrissimi domini Andreae, castellani Biecensis, et Marcibella Łaszczowna, filius, anno-

⁸⁰ Por. Niesiecki, t. 5, s. 341–342; Uruski, t. 7, s. 366–368; Żychliński, t. 6, s. 180–189. Nadto Dunin-Borkowski, s. 127–129.

⁸¹ Niesiecki, t. 5, s. 369; Boniecki, t. 12, s. 192; Dworzaczek, tabl. 136. Por. Żychliński, t. 12, s. 62 nn.

⁸² Boniecki, t. 12, s. 202 (Paweł był bratem biskupa sufragana chełmskiego Jana Chryzostoma Krasieńskiego). Por. Dworzaczek, tabl. 136.

⁸³ Niesiecki, t. 5, s. 454; Boniecki, t. 13, s. 212 (Tomasz był bratankiem biskupa sufragana warmińskiego Jana Franciszka Kurdwanowskiego); Uruski, t. 8, s. 216; Szczepaniak (II), s. 178. Por. UDR, t. 10, s. 178.

⁸⁴ Boniecki, t. 13, s. 231 (nie wymieniony pośród dzieci Andrzeja Michała Kuropatnickiego i Marcybeli Łaszczówny). Tak samo Niesiecki, t. 5, s. 458–459 („Michał, kasztelan biecki, miał za sobą Marcybellę

rum 19, ex palatinatu Cracoviensi. Indutus pro clerico anno Domini 1686, die 2. Aprilis. Professus [...] anno Domini 1687, die 3. Aprilis”.

LANCKOROŃSKI Antoni Franciszek⁸⁵ • [AKMK, AV 35, s. 46(47) (Oświęcim – rok 1747)]: „Praepositus Oswiecimensis actualis est perillustris et reverendissimus dominus Antonius Franciscus de Brzezio Lanckoronski, canonicus Gnesnensis, ad presbyteratum ordinatus a piae memoriae illustrissimo domino Stanislao de Bezdán Hosio, pro tunc suffraganeo Premisliensi, anno 1720, die 23. Aprilis, ad hoc vero beneficium legitime praesentatus, officiose institutus, canonicè introductus anno 1719”.

LIGĘZA Tomasz (Florian)⁸⁶ • [AJG, rkp 77, s. 128–129]: „Fr. Florianus, in saeculo Thomas, magnificorum parentum Stanislai de Bobrek Ligęza et Helenae de Kobiernicka, coniugum legitimorum, filius, natus in pago Sławczyn, baptizatus in ecclesia parochiali Wysokie Koło, miles annum agens 27, [...] suscepit habitum 28. Februarii 1718, professionem emisit 19. Martii 1719. Ultimus de illustrissima familia Ligęzorum”.

MORSZTYN Wojciech⁸⁷ • [AKMK, AV 22, s. 92–93 (Gałuszowice – rok 1727)]: „Rector ecclesiae tituli s. Adalberti, episcopi et martyri, in Gałuszowice (villa illustrissimi et excellentissimi domini Antonii de Raciborsko Morsztyn, palatini Livoniae, haereditaria) est illustris et admodum reverendus Adalbertus de Raciborsko Morsztyn, canonicus cathedralis Camenecensis et [collegiatae] Boboviensis, ad ordinem presbyteratus anno 1712 promotus ac ad ecclesiam hanc die 10. mensis Aprilis anno 1719 institutus”.

OKĘCKI Antoni Onufry⁸⁸ • [APLb, rkp 110/6 nr 3, k. 28r]: „Annus 1771. Eodem tempore illustrissimus dominus Antonius de Radwaniis Okęcki, peracta Varsaviae consecratione sui [14 IV 1771], in dioecesim hanc venire maturavit et solennem in episcopatum Chelmensem ingressum Krasnostaviae instituit, in frequenti nobilitatis loci huius confluxu”. • [*ibidem*, k. 37r]: „Anno Domini 1780 illustrissimus Antonius Okęcki, loci ordinarius Chelmensis, ad episcopatum Posnaniensem, quo dum merita sua vocabant evocatus est. Illustrissimus porro Joannes Wittold Alexandrowicz, vir aequè cunctis charus, in locum eius successit, quem collegii huius [*mowa o kolegium pijarskim w Chelmie*] nomine in solempni sua inauguratione, publice in Krasnystaw salutavit pater Adrianus Jar-

Łaszczównę, z której jedna córka naprzód Stawska, potem Chlewicka, druga Dorota Rzeczycka”). Nadto Uruski, t. 8, s. 224–225.

⁸⁵ Boniecki, t. 13, s. 338; Uruski, t. 8, s. 271 („Antoni Lanckoroński, z cześnika braclawskiego, chorążego nowogrodzkiego siewierskiego roku 1715, następnie kanonik poznański i proboszcz oświęcimski”); *Nekrologium*, s. 101; Szczepaniak (II), s. 111. Zob. nadto Niesiecki, t. 5, s. 5 nn; Dunin-Borkowski, s. 140–143; Przybyszewski, s. 185.

⁸⁶ Boniecki, t. 14, s. 258; Uruski, t. 9, s. 47 („Stanisław z Bobrku Ligęza, ożeniony z Heleną Kobierzyczką, córką Władysława i Jadwigi z Oderwoli Dziatkowskiej, miał syna Tomasza roku 1714”). Także Niesiecki, t. 6, s. 93 nn.

⁸⁷ Niesiecki, t. 6, s. 469; Uruski, t. 11, s. 274; Szczepaniak (II), s. 265.

⁸⁸ PSB, t. 23, s. 658–661 (H. D y m n i c k a - W o ł o s z y ń s k a); K. R. P r o k o p, *Rzymskokatolicycy biskupi ordynariusze diecezji na ziemiach ruskich dawniej Rzeczypospolitej Obojga Narodów (do czasów I wojny światowej)*, Warszawa–Drohiczyń 2014, s. 284–287.

zyna”. • [*ibidem*, k. 40v]: „Annus 1786. Post peracta comitia illustrissimus reverendissimus Antonius Okęcki, episcopus Poseniensis, cancellarii supremi Regni munus deposuit. Quod collatum est Hiacynthi Małachowski, vicecancellarii; in eius locum electus est Mathias Garnysz, episcopus Chełmensis”⁸⁹.

OKSZEWSKI [OLISZEWSKI?] **Józef**⁹⁰ • [AKMK, AV 26, s. 261 (Obiechów – rok 1739)]: „Ecclesiae Obichoviensis ad praesens curatus est illustris et admodum reverendus Josephus de Rzeczyca Okszewski, canonicus Livoniae, nobilis ex eadem parochia, ad presbyteratum per illustrissimum olim Antonium Radwan de Chorągiewa Łodziński, episcopum Geracensem, suffraganeum Livoniae, anno 1736 promotus [...]”.

OLEŹDKI (OLENDZKI) Józef Franciszek (Michał Ignacy)⁹¹ • [APLb, rkp 110/6 nr 3, k. 49r–50r]: „Annus 1800. Hoc anno insperatus nostro collegio [*mowa o kolegium pijarów w Chełmie*] dolendus huiusmodi casus accidit. Franciscus alias Josephus Calasantius [*sic!*] Olędzki, nostri Ordinis alumnus, magno moerore nos affectit. Is ex clarissima in terra Chełmensi prosapia oriundus, in tenera aetate institutum nostrum amplexus, professionis suae iusiurandum in docendis scholis per plus annos aliquot, gloriose fructuoseque exercuit. Postea temporis, defunctis quibusdam e sua familia personis, cum successio bonorum ad eum devolveretur, tum nostrorum, tum aliorum suasu, procuratione vero reverendissimi piae memoriae Stanisłai Konarski, summi in nostra provincia viri, effectum est, ut quo bonorum Uher possessionem legitime capesseret, episcopus Cambizionopolitanus [*recte* Cambyzopolitanus] crearetur. Ea res et honori Religionis nostrae maximo, et usui atque emolumento huius domus haud exiguo fuit. [...] Id episcopus pietatisne impulsu, quo scilicet aetate iam provecta rerum temporalium, curis solutus, solertius vacaret Deo, an concilii boni inopia fecerit, parum cognovi. Caeterum fama obtinet apud plerosque eum cum antea semper iudicio parum valuisse, tum illud nunc ob aetatem ingravescentem magis imminutum. Certe collegio nostro ea mutatio quantae cladi sit, palam est. Nam praeterquam, quod bona sua ex quibus emolumentum insigne capiebamus abalienarit, etiam ipse in Maiorem Poloniam seu Borussiam accidentalem [?occidentalem] commigravit”⁹².

⁸⁹ Zob. również zapiskę w tym źródle pod rokiem 1784: „Annus 1784. Antonius Ostrowski, primas primusque princeps Regni, vir magnorum in Republica meritorum, fatis cessit in Gallia. In eius locum electus est Michael Georgius princeps Poniатовski, frater regius, episcopus Plocensis et administrator episcopatus Cracoviensis cum plena iurisdictione ob imbecillitatem mentis Caietani principis Sołtyk, episcopi Cracoviensis, sub custodia in arce Kielcensi existentis” (APLb, rkp 110/6 nr 3, k. 38v).

⁹⁰ Szczepaniak (II), s. 250 (forma nazwiska: *Oliszewski*). Por. Uruski, t. 12, s. 311.

⁹¹ Uruski, t. 12, s. 304; Żychliński, t. 13, s. 267; PSB, t. 23, s. 791–792 (J. Buba), gdzie między innymi o tym, że „odziedziczył [on] po matce spory majątek, m.in. Brykowiec, Deputycze Ruskie, Uhrę i Weremowice w powiecie chełmskim oraz Rohożyce. Dobra te zatrzymał dożywotnio i procesował się o nie między innymi z kasztelanem czerskim Michałem i Józefem Suffczyńskim oraz z Janem Mierem, kasztelanem inflanckim”.

⁹² Dobra Uher przeszły w 1800 roku w ręce wojewody gnieźnieńskiego Piotra Radziwińskiego, który je odsprzedał podczasemu krasnostawskiemu Pawłowi Bielskiemu (intromisja miała miejsce około uroczystości św. Jana Chrzciciela roku 1800 – APLb, rkp 110/6 nr 3, k. 49v). Na marginesie godzi się zauważyć,

OSSOLIŃSKI Kazimierz⁹³ • [AKMK, AV 22, s. 177–178 (Malice – rok 1727)]: „Rector ecclesiae Assumptionis Beatissimae Virginis Mariae in Malice est perillustris et admodum reverendus Casimirus Ossolinski, canonicus Cracoviensis, cantor Sandomiriensis, praepositus in Bilsko, ad ecclesiam hanc die 11. Februarii anno 1726 institutus”.

OSTASZEWSKI Ignacy Błażej⁹⁴ • [BSC, Lib. mort., s. 313]: „Die 15ta Septembris. [Memoria] illustris admodum reverendi Ignati Blasii Augustini Ostaszewski, Canonico-rum Regularium Lateranensium [professi], fratris ad praesens ep[iscop]i nominati Plo-censis, multorum meritorum ac in communitate sua obsequiorum viri, qui post resignationem beneficij Brochoviensis officium custodis Cervenensis annis sex agens, adeptus-que plebaniam Borzęcinensem ante menses duos, in cuius cura aegritudine detentus, Sochaczewam curationis cura divertens, ibidem post protractos dies duos occubuit, sepultusque anno 1815, aetatis suae 53, a professione canonica 27”.

PONIŃSKI Teofil⁹⁵ • [BSC, Lib. mort., s. 173]: „Die 26ta Aprilis. [Memoria] perillu-stris admodum reverendi Theophili Poniński, Canonico-rum Regularium Lateranensium praepositi ad Sanctum Georgium Varsaviensem, qui obiit anno 1778vo”.

RADOSZEWSKI (RADOSZOWSKI) Wojciech⁹⁶ • [AKMK, AV 51, k. 68v (Mydłów – 29 III 1764)]: „Rector ecclesiae huius illustris admodum reverendus Adalbertus Boxa Radoszowski, canonicus concionator Sandomiriensis, in Osiek curatus, annorum aetatis [41], ad hanc ecclesiam a loci ordinario ex praesentatione legitimorum collatorum institutus 1764, 23. Januarii, eodemque anno, 18. Martii, introductus” • [*ibidem*, k. 207r (Osiek – 16 V 1765)]: „Rector ecclesiae huius illustris Adalbertus Boxa Radoszowski, aetatis annorum 42, presbyterii 18, institutus ad hoc beneficium a loci ordinario Kielciis 3. Decembris 1763 eodemque anno 8. Decembris introductus a perillustri archidiacono Sandomiriensi; possidet alia duo beneficia, videlicet canonicatum concionaturae Sando-miriensis et curatu[ram] Mydłowiensem, previa retentione Romana”.

ROGALLI Józef⁹⁷ • [AKapMK, AAct 24, s. 47]: „Die 13ma Novembris 1765. Perillu-stris reverendissimus Josephus Rogalli, natione Varmiensis, ecclesiae huius [Cracovien-

że o biskupie J.F. Olendzkim (Olędzkim) na kartach kroniki *Liber historiae domus Chelmensis Scholarum Piarum* mowa jest w bardzo wielu miejscach, stąd przy pisaniu zyciorysu owego hierarchy źródło to należało by spożytkować.

⁹³ J. Wiśniewski, *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186–1926 r. tudzież sesje kapituły sandomierskiej od 1581 do 1866 r.*, Radom 1926 [dalej: **Wiśniewski**], s. 227; Dworzaczek, tabl. 144; Przybyszewski, s. 151; Szczepaniak (I), s. 25, 29, 58; Szczepaniak (II), s. 260.

⁹⁴ Por. Niesiecki, t. 7, s. 169; Uruski, t. 13, s. 71; PSB, t. 24, s. 460–461 (W. Müller, J. Skarbek).

⁹⁵ Por. Uruski, t. 14, s. 233–241; Żychliński, t. 5, s. 216–245; Dunin-Borkowski, s. 24–25, 189–192.

⁹⁶ Uruski, t. 15, s. 126; Wiśniewski, s. 243–246; *Nekrologium*, s. 158; Przybyszewski, s. 266–267; Szczepaniak (I), s. 34, 83–84; Szczepaniak (II), s. 262, 270.

⁹⁷ Uruski, t. 15, s. 216; *Nekrologium*, s. 161; Przybyszewski, s. 181–182; Szczepaniak (I), s. 17, 56, 148; Szczepaniak (II), s. 39. Nadto M. Piętażek-Samok, *Kielce XVII–XVIII wiek. Słownik biograficzny*, Kielce 2003, s. 132–133; P. J. Starzyk, *Rodzina Rogallich z Jezioran i kariery jej przedstawicieli w la-*

sis] canonicus, custos collegiatae Kielcensis, eiusdemque in multis benefactor, ibidemque ecclesiae tituli Sancti Adalberti de integro fundator, parochialis in Ilza in ante praepositus ac notabilis restaurator, vir pietate meritis plenus propre octuagenarius, die hesterna hora nona vespertina piissime obiit”.

RUSSOCKI Florian⁹⁸ • [AKMK, AV 55, s. 515 (Kościelec – 1783)]: „[Proboszczem w Kościelcu jest] Wielmożny Jmć xiądz Florian z Brzezia Russocki, kanonik inflantski, narodzony dnia 3 miesiąca maja 1741 roku, poświęcony na kapłaństwo od Jaśnie Wielmożnego Jmć xiędza Franciszka Potkańskiego, biskupa patareńskiego, sufragana krakowskiego, dnia 16 czerwca 1764 roku. Instytuowany [na probostwo] dnia 15 miesiąca marca 1765 roku [...] za prezentą Jaśnie Wielmożnych Panów Piotra Małachowskiego, starosty oświęcimskiego, Stanisława Ankwicza, kasztelana bieckiego, Aleksandra Szembeka, miecznika ostrzeszowskiego, tegoż kościoła patronów, otrzymaną”.

RYŁŁO Maksymilian⁹⁹ • [APLb, rkp 110/6 nr 3, k. 36v]: „Annus 1779. Cedente factis illustrissimo reverendissimo Młodowski, episcopo Vlodimiriensi et Brestensi ritus Graeco-uniti, vocabatur ad hanc cathedram vir et probitati, et religioni studiosissimus, illustrissimus reverendissimus Ryłło, episcopus Chełmensis eiusdem ritus, ea duntaxat conditione, ut debita contracta ab illustrissimo Młodowski solveret”.

SIEMIŃSKI Marcin¹⁰⁰ • [AKMK, Acta postcurialia 1784–1786, s. 75–76]: „Collatio canonicatus honorarii collegiatae Vislicensis admodum reverendo Siemiński, actuario Curiae. Nos Michael Georgius Ciołek princeps Poniatowski *etc.* admodum reverendum Martinum Siemiński, curiae nostrae episcopalis Cracoviensis notarium actuarium, favore nostro speciali prosequi ac ad benemerendum de nobis et dioecesi nostrae Cracoviensi officiumque notariatus curiae nostrae cum constanti diligentia obeundum, alachriorem reddere volentes, eidem canonicatum honorarium ecclesiae collegiatae Vislicensis conferendum esse duximus [...]. Datum Varsaviae, die 8va Junii anno 1784¹⁰¹”.

SIERAKOWSKI Sebastian Alojzy¹⁰¹ • [AKMK, AV 54, s. 304–305 (Raclawice – rok 1783)]: „Plebanem fary i kościoła raclawickiego jest Wielmożny Jmć xiądz Sebastian hrabia Sierakowski, kanonik katedralny krakowski, Orderu św. Stanisława kawaler, [...] narodzony roku 1743, poświęcony na kapłaństwo przez Jaśnie Oświęconego Jmć xiędza Wacława hrabię Sierakowskiego, arcybiskupa lwowskiego, swego stryja, roku 1767. Od roku 1779 przez komendę trzymał to beneficjum, dopiero w roku 1781, dnia 10 lipca, instytuowany [...] za prezentą Wielebnych Panien Norbertanek zwierzynieckich”.

tach 1655–1772, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” R. 2006 z. 3, s. 341–361 (odnośnie do problematyki kręgu rodzinnego).

⁹⁸ *Nekrologium*, s. 165; Szczepaniak (I), s. 59; Szczepaniak (II), s. 91. Także Uruski, t. 15, s. 314–316; Dunin-Borkowski, s. 214–215.

⁹⁹ PSB, t. 33, s. 502–504 (M. P i d ł y p c z a k - M a j e r o w i c z).

¹⁰⁰ PSB, t. 37, s. 30–31 (J. Z w i ą z e k); Szczepaniak (I), s. 48–49.

¹⁰¹ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 617; PSB, t. 37, s. 293–299 (R. R ó g); Przybyszewski, s. 189–192; Szczepaniak (I), s. 14. Por. Szczepaniak (II), s. 96, 275. Nadto Dunin-Borkowski, s. 220–221.

SOSNKOWSKI Kazimierz¹⁰² • [BSC, Lib. mort., s. 65]: „Die 5ta Februarii. [Memoria] perillustris admodum reverendi domini Casimiri Malachiae Sosnkowski, praepositi ad Aedes S^{ti} Georgii Varsaviensis, qui post exacta Romae studia, hac praepositura insignitus annorum 29 eius curam gessit, ibidemque hac die anno Domini 1813, aetatis suae 54, a professione canonica 31. anno, morbo aepidemico protunc grassante correptus, quinque dies aegrotans, obiit. Sepultus in Caemeterio Publico Varsoviano ad S^{am} Crucem Minorem”.

STRACHWITZ Franciszek (Maurycy)¹⁰³ • [AJG, rkp 77, s. 249–250]: „Fr. Mauritius, in saeculo Franciscus, Strachwitz, praenobilium Ludovici et Franciscae Strachwitz ex comitatu Austriae, coniugum legitimorum, filius, natus Olomutii ibidemque in ecclesia parochiali baptizatus anno 1743, die 23. Julii, aetatis suae agens annum 18^{ty}104.

SZAJOWSKI Kasper¹⁰⁵ • [AKMK, Descr. eccl., s. 23 (nr 11) – rok 1776]: „Nomen parochiae: Podegrodzie; nomen parochi: Gaspar Szajowski; aetas parochi: 52; natus in palatinatu Sandomiriensi; studuit Sandomiriae; huius parochiae praepositus fuit ab 14. Julii 1764” • [*ibidem*, s. 49 (nr [1])]: „Nomen parochiae: Brzostek; nomen parochi: Gaspar Szajowski, utriusque iuris doctor, archidiaconus Sandecensis et officialis Pilsnensis; aetas parochi: circiter 48 [*sic!*]; natus in palatinatu Sandomiriensi, in parochia Polanecensi; studuit in scholis Sandomiriensibus ad secundam inclusive, dein in Universitate Cracoviensi iuri canonico et in cancellaria causis forensibus opera dedit ibidemque laurea doctorali et in seminario sacerdotio insignitus; huius parochiae praepositus fuit ab 12. Novembris 1768”.

SZEMBEK Jan Antoni¹⁰⁶ • [AJG, rkp 77, s. 83(80)]: „Fr. Joannes Antonius Szembek, magnifici domini Adalberti et Teresiae Łukowska, palatinatus Cracoviensis, filius, annorum 18. Indutus pro clericatu anno Domini 1686, die 15. Junii. Fecit professionem [...] anno Domini 1687, die 19. Junii”.

SZOŁDRSKI Stanisław¹⁰⁷ • [AJG, rkp 77, s. 121]: „Fr. Stanislaus Szołdrski, olim pociator Wschowensis, magnifici Adalberti Szołdrski et Sophiae Dobrzynska, legitimorum coniugum, filius, natus in villa Gosciewice, palatinatus Posnaniensis, Poniecii bap-

¹⁰² Por. Niesiecki, t. 10, s. 406.

¹⁰³ Por. J. P i l n á č e k, *Rody starého Slezska*, ed. K. M ü l l e r, Brno 2010², s. 342–343 (nr 1706).

¹⁰⁴ Habit przyjął w klasztorze jasnogórskim 6 VIII 1760 roku, natomiast profesję wykonał 9 VIII 1761 roku.

¹⁰⁵ PSB, t. 46, s. 513–516 (A. L. S z a j o w s k i); S. Salaterski, *Kolegiata i kapituła św. Małgorzaty P.M. w Nowym Sączu...*, s. 339–340. Por. J S z c z e p a n i a k, *Katalog alumnów Seminarium Stradomskiego (1732–1800)*, Kraków 2006², s. 169.

¹⁰⁶ Por. Dworzaczek, tabl. 158.

¹⁰⁷ UDR, t. 1 z. 2, s. 176 nr 1275 („Stanisław Szołdrski, Wschowa – podczaszy, nominacja 28 III 1704, rezygnacja ante 28 I 1716”), 233 („Szőłdrski Stanisław herbu Łodzia, podczaszy wschowski 1704–15”). Zob. także Żychliński, t. 22, s. 102 (gdzie pośród synów Wojciecha Szołdrskiego i Zofii z Dybrzyńskich [*sic*] wymieniony został „Stanisław, cześnik wschowski, [który] z Marianny Konarzewskiej nie pozostawił potomstwa”). Także Niesiecki, t. 8, s. 623–627; Dunin-Borkowski, s. 239–241.

tizatus, annum agens quinquagesimum, sibi petiit habitum, qui [...] post probationem in vesititu saeculari per dies novem fuit indutus [...] 5. Septembris anno 1716. Fecit professionem elapso probationis anno 6. Octobris 1717”.

TURSKI Feliks Paweł¹⁰⁸ • [APLb, rkp 110/6 nr 3, k. 47v]: „Annus 1800. Excellentissimus ac reverendissimus Felix Paulus Turcki, episcopus Cracoviensis, dux Severiae, Ordinum Aquilae Albae ac S. Stanislai eques, die 31. Martii mortem cum vita commutavit. Vir hic qui omnia incrementa sua sibi debuit, transcendens per omnes in suo statu ac vocatione gradus, pervenit ad amplissimas ecclesiasticas dignitates”.

WEŻYK Walenty(n) Franciszek¹⁰⁹ • [APLb, rkp 110/6 nr 3, k. 9v]: „23. Aprilis 1753, s. Adalberto sacra. Illustrissimus Valentinus Salesius de Osiny Węzyk, episcopus Chełmensis, ex canonico Gnesnensi consecratus a celsissimo Adamo Komorowski, primate Regni, Łovicii, cathedram suam Crasnostaviae solemniter condescendit, cum prius, nempe mense Octobri anni superioris, Skierbieszoviam in bona episcopatus Chełmensis venisset, initium et opem a singularissimo Poloniae patrono ad prosperam gubernationem commissae dioeceseos desumptuosus. Quem praeter plures officiales terrae Chełmensis et districtus Crasnostaviensis, ad id in frequenti numero collectos, Academia Zamoscensis, patres Societatis Jesu Crasnostaviae et collegia nostra [tj. pijarów] Chełmense ac Varężense panegyricis orationibus consalutarunt”.

WITOSŁAWSKI Michał¹¹⁰ • [AKMK, AV 42, k. 32v (Raclawice – rok 1748)]: „Rector ecclesiae [est] perillustris reverendissimus Michael Witosławski, canonicus cathedralis Premysliensis, custos Jaroslaviensis ibique praepositus hospitalis, curatus in Dubiecko; absens, produxit per commendarium literas dispensationis super pluralitate beneficiorum, Romae anno Domini 1744, 6to decimo Kalendas Aprilis, obtentas, tum literas institutionis per reverendissimum Michaellem Wodzicki, officialem generalem Cracoviensem, anno 1744, die 23^{ia} mensis Septembris”.

WITTAN Wojciech¹¹¹ • [AKMK, AV 54, s. 304–305 (Kozłów – rok 1783)]: „Plebaniem fary i kościoła kozłowskiego [jest] Wielebny Jmć xiądz Wojciech Wittan, archikatedralny gremialny lwowski i kollegiaty pileckiej kanonik, [...] narodzony roku 1719, poświęcony na kapłaństwo przez Jaśnie Wielmożnego Michała Kunickiego, sufragana krakowskiego, roku 1745, za prezentą Jaśnie Wielmożnego Karola hrabiego na Żywcu i Pieskowej Skale z Wielopolskich, margrabiego na Mirowie Gonzagi Myszkwowskiego, dóbr Kozłowa między inszemi dobrami dziedzica, instytuowany na plebanię kozłowską roku 1754, dnia 24 października”.

¹⁰⁸ K. R. P r o k o p, *Rzymskokatolicki biskupi ordynariusze...*, s. 401–403.

¹⁰⁹ W. S a r n a, *Biskupi przemyscy obrzędu łacińskiego*, t. 2, Przemyśl 1910, s. 466–470; K. R. P r o k o p, *Rzymskokatolicki biskupi ordynariusze...*, s. 414–417.

¹¹⁰ Niesiecki, t. 9, s. 366; *Nekrologium*, s. 210; Szczepaniak (II), s. 275.

¹¹¹ Por. Niesiecki, t. 9, s. 369–370; J. S z c z e p a n i a k, *Katalog alumnów Seminarium Zamkowego w Krakowie (1677–1801)*, Kraków 2003–2004, s. 389 (gdzie inny Wojciech Wittan, urodzony w roku 1745); Szczepaniak (II), s. 83.

WOŁOWICZ (WOŁOWICZ) Andrzej¹¹² • [AKMK, Acta postcurialia 1787–1790, s. 296–297]: „Varsaviae, die 18va Decembris 1788. Institutio ad ecclesiam parochialem et praeposituralem in oppido Ilza favore perillustris reverendissimi Andrea Wołowicz, canonici cathedralis Plocensis et Varsaviensis, [vacantem] post obitum perillustris admodum reverendi olim Gregorii Kułagowski, canonici coadiutoris cathedralis Cracoviensis”; [*ibidem*, s. 319–320]: „Varsaviae, die 5ta Januarii 1789. Commendatitiae Romam pro obtinendis retentionibus beneficiorum cum praepositura ecclesiae parochialis in Ilza favore perillustris admodum reverendi Andreae Wołowicz”.

WYBRANOWSKI Antoni¹¹³ • [AKMK, AV 53, s. 380–381 (Kłobuck [prepozytura kanoników regularnych laterańskich] – rok 1782): „[Prepozytem] Jmć xiądz Antoni Herkulan Poray Wybranowski, kanonik regularny laterański, narodzony roku 1734, dnia 4 maja, na kapłaństwo poświęcony przez Jaśnie Oświeconego Xiążęcia Jmci Andrzeja Załuskiego, biskupa krakowskiego. Przez elekcję na kapitule generalnej konwenckiej [...] na koadiutorię probostwa kłobuckiego obrany roku 1779, dnia 12 stycznia, i [...] dnia 1 października tegoż roku instytuowany”.

WYBRANOWSKI Wojciech Łukasz¹¹⁴ • [AKMK, AV 53, s. 169 (Irządze – rok 1782)]: „Proboszcz irządzki Wielbny Jmć xiądz Wojciech Poray Wybranowski, kanonik sandomierski, urodzony w roku 1734, die 18. Octobris; poświęcony na kapłaństwo w roku 1763 od Jaśnie Wielmożnego Jmci xiędza Jezierskiego, biskupa bakońskiego, suffragana lubelskiego [*sic!*]. Instytuowany na probostwo irządzkie za prezentą Wielmożnego Jmci Pana Jacka Misiewskiego, starosty białogrodzkiego, w roku 1775, die 7. Julii”.

ZAMBRZYCKI Franciszek Remigiusz¹¹⁵ • [AMSW, Akta stanu cywilnego parafii rzymsko-katolickiej Nawiedzenia NMP w Warszawie, Księga zgonów 1826–1827, s. 619 nr 194]: „Działo się w Warszawie, dnia dziesiątego marca tysiąc ośmset dwudziestego szóstego roku, o godzinie dziewiątej z rana. Stawili się Michał Tyburowski, sędzia kryminalny województw mazowieckiego i kaliskiego, lat trzydzieści dziewięć, siostrzeniec zmarłego, i Tomasz Rudnicki, regent kancelaryi ziemiańskiej województwa mazowieckiego, lat trzydzieści siedem liczący, obadwaj w Warszawie zamieszkali, i oświadczyli, że w dniu dziewiątym bieżącego miesiąca [9 III 1826], o godzinie trzy kwadranse na piątą po południu, umarł Franciszek Remigi Zambrzycki, biskup dardaneński, sufragan kijowski, tu w Warszawie przy ulicy Rynek Nowego Miasta pod liczbą tysiąc ośmset siedemdziesiąt dwa, lat ośmdziesiąt dwa mający, syn Macieja i Orsuli z Kruszewskich

¹¹² Szczepaniak (II), s. 39; UDR, t. 11, s. 172 (nr 1360), 250. Por. Niesiecki, t. 9, s. 423; Dunin-Borkowski, s. 260–261.

¹¹³ Niesiecki, t. 9, s. 451; Żychliński, t. 2, s. 349 („Antoni w Zakonie Księży Augustianów w Krakowie”).

¹¹⁴ Wiśniewski, s. 315; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 766 („ur. 19 X 1734 r[oku] w Dzierzkowicach w Małopolsce”); Szczepaniak (II), s. 247. Por. Żychliński, t. 2, s. 346, 349.

¹¹⁵ Niesiecki, t. 10, s. 55, 493 („ksiądz Franciszek Zambrzycki, biskup dardaneński, sufragan kijowski, proboszcz górski i jodowski”).

małżonków Zambrzyckich, chorążych ziemi nurskiej, tamże zamieszkałych¹¹⁶. Po przekonaniu się naocznie o zejściu Zambrzyckiego biskupa, akt ten przeczytany stawającym i przez nich został podpisany. Tomasz Bożeński, proboszcz parafii Panny Maryi [w Warszawie]”.

* * *

Benedyktyni

• [ASV, Segreteria di Stato. Polonia, Add. 22, b.p. (druk procesowy z roku 1744)]: „In *Tabella mortuorum* adnotantur duo praesidentes generales defunti. Anno 1732, 1. Octobris: reverendissimus dominus Ambrosius Lipski, coadiutor abbatiae Sanctae Crucis, praepositus Koniomlotensis, ex-praesidens. Anno 1739, 21. Septembris: reverendissimus dominus Fridericus Christophorus Manteuffel Kielpinski, abbas Sieciechoviensis, praesidens generalis”.

• [AKMK, AV 58, s. 3 (*Tabella decanatus Zyvecensis* – rok 1792)]: „Caietanus Sosnicki ex Ordine S. Benedicti, monasterii Tynecensis, vicarius Makoviensis, natus in Rekle, Regni Poloniae, aetatis annorum 59, ordinatus Lovicii ad beneficium curatum in Chłomnice anno 1762do”¹¹⁷.

Benedyktynki

• [AKMK, sygn. AV 2, k. 74r (skład konwentu benedyktynek w Staniątkach w roku 1597)]¹¹⁸: „Zophia Sreniawianka, abbatissa, Zophia Zakrzowska, priorissa, Hedvigis Wronowska, portulana, Catharina Stradomska, sacristana, Anna Jurkowska, cerellana, Zophia Stradomska, Dorothea Baranowska, Catharina Pluznicka, dispensatrix, Hedvigis Nakielska, Bogumila Janowska, Anna Lodzinska, Helizabeth Woienkowska, Anna Kempaska, Dorothea Iwanowska, Barbara Kotkowska, Anna Narzynska, Regina Gembarzowska, Zophia Roguska, Zophia Kolarzkowska, Anna Trzczenska, Zophia Gulczowna, Catharina Lyckowna, Cristina Rdzawska”.

• [AKapMK, KP 226, k. 134r–135r (s. 268–270) (skład konwentu benedyktynek w Łomży w roku 1741)]¹¹⁹: „Konnotacya imion zgromadzenia panien zakonnych konwentu łomżyńskiego. Panna Katarzyna Ulatowska, xieni. Panna Benedykta Chądzenska, przeorysza, przyszła do zakonu mając lat 17, w zakonie lat 38. Panna Franciszka

¹¹⁶ Por. świadectwo dopełnionego 2 X 1746 roku chrztu Franciszka Remigiusza Zambrzyckiego (zatem w momencie śmierci miałby on lat osiemdziesiąt, nie zaś osiemdziesiąt dwa), w którym poświadczony jest jako „Remigius Franciscus filius generosorum Andreae Zambrzycki et Ursulae de Kruszewskie, coniugum legitimorum”, a więc inne jest również imię ojca (*Wypisy źródłowe do biografii polskich biskupów i opatów z czasów Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz niewoli narodowej doby zaborów (XVI–XIX w.)*, cz. 2, wyd. K. R. P r o k o p, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 83 (2005), s. 317).

¹¹⁷ Por. S. L i t a k, *Atlas Kościoła łacińskiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVIII wieku*, Lublin 2006 [dalej: **Litak**], s. 402.

¹¹⁸ Borkowska, t. 2, s. 398–423 (zwł. s. 402 nn).

¹¹⁹ Borkowska, t. 2, s. 26–31.

Oldakowska, przyszła do zakonu mając lat 15, w zakonie lat 41. Panna Marcyanna Małyszczanka, przyszła do zakonu mając lat 14, w zakonie [lat] 40. Panna Marcyanna Łępicka, przyszła do zakonu mając lat 25, w zakonie lat 35. Panna Katarzyna Kruzalska, przyszła do zakonu mając lat 16, a w zakonie lat 33. Panna Jadwiga Ilowska, przyszła do zakonu mając lat 17, a w zakonie lat 25. Panna Ewa Makowska, przyszła do zakonu mając lat 30, w zakonie lat 24. Panna Zoffia Bielska, przyszła do zakonu mając lat 20, w zakonie lat 20. Panna Anna Bielska, przyszła do zakonu mając lat 19, w zakonie lat 20. Panna Ewa Kostewiczowna, przyszła do zakonu mając lat 15, w zakonie lat 18. Panna Rozalia Płonska, przyszła do zakonu mając lat 15, w zakonie lat 15. Panny proffeski: Panna Maryanna Kramkowska, przyszła do zakonu mając lat 17, a w zakonie lat 6. Panna Antonina Kramkowska, przyszła do zakonu mając lat 15, a w zakonie lat 6. Panna Maryanna Danicka, przyszła do zakonu mając lat 33, w zakonie lat 6. Panna Helena Zbierzchowska, przyszła do zakonu mając lat 17, w zakonie lat 5. Panna Helena Brzozowska, przyszła do Zakonu mając lat 50, w zakonie lat 25. Konwierska [*sic!*]. Panna Katarzyna Butkiewiczowna, przyszła do zakonu mając lat 20, w zakonie lat 4. Panny nowicyuszki: Panna Franciszka Filipkowska, przyszła do zakonu mając lat 16, w zakonie rok 1. Panna Anna Długoszewska, przyszła do zakonu mając lat 19, w zakonie rok 1”.

• [AKapMK, KP 226, k. 118v–119r (s. 237–238) (skład konwentu benedyktynek w Sierpcu w roku 1741)]¹²⁰: „Nomina et cognomina monialium monasterii huius Sieprecensis [*sic!*], iuxta vocationes earum, haec sunt: /1/ Venerabilis Marianna Lasocka, abbatisa, annorum aetatis suae 76, vocationis 58. /2/ Deodicata Marianna Białowieska, priorissa, annorum aetatis suae 80, vocationis 57. /3/ Deodicata Marianna Siemiątkowska, annorum aetatis 70, vocationis suae 57. /4/ Deodicata Catharina Narzymska, custodissa, annorum vocationis suae 55. /5/ Deodicata Ludvina Bromirska, annorum vocationis 50. /6/ Deodicata Gertrudis Rynkowska, annorum vocationis 50. /7/ Deodicata Sophia Mostowska, annorum vocationis 41. /8/ Deodicata Magdalena Uminska, annorum vocationis 41. /9/ Deodicata Eva Kraszewska, annorum vocationis 36. /10/ Deodicata Catharina Rutkowska, vicepriorissa, annorum vocationis 31. /11/ Deodicata Sophia Kaminska, annorum vocationis 32. /12/ Deodicata Theressia Rzeszotarska, vicecustodissa seu, ut vocant, sacristiana, annorum vocationis 31. /13/ Deodicata Anna Gutkowska, annorum vocationis 31. /14/ Deodicata Catharina Jurewiczowna, annorum vocationis 20. /15/ Deodicata Marianna Mostowska, magistra novitiarum, annorum vocationis 15. /16/ Deodicata Catharina Rudowska, annorum vocationis 15. /17/ Deodicata Marianna Sulenska, annorum vocationis 15. /18/ Deodicata Marianna Szawłowska, annorum vocationis 15. /19/ Deodicata Helena Rudowska, annorum vocationis 12. /20/ Deodicata Joanna Jurzynska, annorum vocationis 10. /21/ Deodicata Domicella Petrycowna, annorum vocationis 10. /22/ Deodicata Anna Strzeszewska, annorum vocationis 7mo. /23/ Deodicata Eva Olaszewska, annorum vocationis 7mo. Hae suprascriptae virgines omnes sunt consecratae. /24/ Deodicata Francisca Strzeszewska, annorum vocationis 4. /25/ Deodicata Victoria

¹²⁰ Borkowska, t. 2, s. 67–74.

Podoska, annorum vocationis 4. /26/ Deodicata Catharina Szawłowska, annorum vocationis 4. /27/ Deodicata Barbara Modzelewska, annorum vocationis 3. /28/ Deodicata Agnes Draminska, annorum vocationis 1mo. Hae sunt professae. /29/ Deodicata Constantia Podoska, novitia ab anno Domini 1737, nondum attigit annum aetatis 16.

Bożogrobcy

• [ASV, Segreteria di Stato. Polonia, Add. 22, b.p. (druk procesowy *Sacra Congregatione Consistoriali: Cracoviensis, praepositurae de Miechovia*, z roku 1744)]: „Series praepositorum commendatariorum monasterii Miechoviensis (ab anno 1568 usque ad praesens). /1/ Ad praesentationem serenissimi olim Sigismundi regis Poloniae quidam Simon Zugovski [Ługowski], episcopus Praemisliensis, primus commendatarius institutus anno 1568; /2/ Andreas Batory, episcopus Varmiensis, commendatarius institutus anno 1583; /3/ Stanislaus Fogelveder, canonicus Cracoviensis, commendatarius institutus anno 1600; /4/ Petrus Tylicki, Varmiensis, ex post Cracoviensis episcopus, commendatarius institutus anno 1603; /5/ Balthasar Pstrokowski, episcopus Praemisliensis, commendatarius institutus anno 1606; /6/ Simon Turski, per praedecessorem praefatum Balthasarem Pstrokowski in coadiutorem cum futura successione assumptus fuit, saecularis presbyter, tandem professus, institutus anno 1609. /7/ Henricus Firley, episcopus Luceoriensis, commendatarius institutus anno 1611. /8/ Matthias Lubiński, archiepiscopus Gnesnensis, commendatarius institutus anno 1618. /9/ Achatius Grochowski, episcopus Posnaniensis [*sic!*], commendatarius institutus anno 1627. /10/ Jacobus Zadzik, episcopus Culmensis, commendatarius institutus anno 1633. /11/ Petrus Ge[m]bicki, episcopus Cracoviensis, commendatarius institutus anno 1635. /12/ Joannes Ge[m]bicki, decanus Cracoviensis, commendatarius institutus anno 1642. /13/ Carolus Ferdinandus [Waza], episcopus Vratislaviensis, commendatarius. /14/ Albertus Korycinski, archiepiscopus Leopoliensis, commendatarius. /15/ Petrus Korycinski. /16/ Joannes Zbąski, episcopus Praemisliensis, commendatarius institutus anno 1681. /17/ Michael cardinalis Radzieiowski, archiepiscopus Gnesnensis, ac per serenissimum olim Joannem III., regem Poloniae, praesentatus, institutus anno 1689”. • [*ibidem*]: „Electio seu postulatio reverendissimi perillustris domini episcopi Culmensis concordibus votis die Veneris 12. mensis Martii anno Domini 1706” (elekcja na prepozyturę miechowską wskazanego przez króla Augusta II kandydata w osobie biskupa chełmińskiego Teodora Andrzeja Potockiego). • [*ibidem*]: „Augustus II, Dei gratia rex Poloniae *etc.*, reverendissimo in Christo patri Casimiro Łubiński, episcopo Heraclensi, nominato Chelmensi, suffraganeo et sede vacante episcopatus Cracoviensis administratori [...]. Orbatae sponso suo ecclesiae praepositali Miechoviensi post nuperrimum obitum illustrissimi et reverendissimi in Christo patris domini Michaelis Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalis Radzieiowski, archiepiscopi Gnesnensis et Regni nostri primatis, obrupit deliberationem nostram reverendissimus in Christo pater dominus Theodorus Potocki, episcopus Culmensis et Pomesaniae, quem dictae ecclesiae Miechoviensis in praepositum nominaremus et constitueremus, prout quidem de facto nominamus. [...] Datum Grodnae, die 21. Decembris anno Domini 1705” (odpis aktu prezenty królewskiej, pomieszczony wśród dokumentacji dotyczą-

cej sporu o prepozyturę miechowską pomiędzy desygnowanym przez Augusta II Teodorem Andrzej Potockim, desygnowanym z kolei przez Stanisława Leszczyńskiego Stefanem Mdzewskim oraz obranym przez bożogrobców z Miechowa Augustynem Burzyńskim).

Brygidki

• [AKMK, sygn. AV 2, k. 163r (skład konwentu brygidek w Lublinie w roku 1596)]¹²¹: „Nomina sororum: Agnes Jastkowska, abbatissa, Helisabeth Skowieska, priorissa, Helisabeth Vislicka, cantrix, Dorothea Siedlecka, Zophia Borakowska, Zophia Fucasowna, Hedvigis Krzowska, Dorothea Jastkowska, Catharina Krzowska, Catharina Opocka, Anna Radwanowna[?], Anna Januszowska, Anna Trzcienska, Barbara Dzierzkowna, Helisabeth Lakuciowna, Agnes Cosmisowna[?], Anna Baikowska, Dorothea Jablonska, conversa, Hedvigis Melena [Meletia?], conversa. Novitiae: Zophia Glinka, Catharina Jaranowska, Catharina Milosowska, Helisabeth Vitsinska [Vitecinska], Zuzanna Krzowska, Hanna Bialynska”.

Cystersi

• [ASV, Segreteria di Stato. Polonia, Add. 22, b.p. (druk procesowy *Sacra Congregatione Consistoriali: Cracoviensis, abbatiae Coprivnicensis*, z lat 1731/32)]: „Series abbatum Coprivnicensium. Monasterium fundatum anno Christi 1185. Primus abbas fuit reverendissimus Theodoricus. /2/ R.D. beatus Paulus Zbigneus; /3/ R.D. Theodoricus secundus; /4/ R.D. Joannes; /5/ R.D. Guilelmus; /6/ R.D. Paulus; /7/ R.D. Mathias; /8/ R.D. Conradus; /9/ R.D. Nicolaus primus; /10/ R.D. Conradus secundus; /11/ R.D. Kunko; /12/ R.D. Petrus Stombertus; /13/ R.D. Jacobus Falkocurski [Falkowski]; /14/ R.D. Nicolaus Secchorabski [Suchorabski]; /15/ R.D. Martinus Cracovita; /16/ R.D. Jacobus Guzymala [Grzymała]; /17/ R.D. Nicolaus Zuzebiuski [Trzebiński]; /18/ R.D. Nicolaus Grot; /19/ R.D. Nicolaus Zuebnic [Trzebnic], qui etiam fuit commissarius provinciae; /20/ R.D. Petrus Kulka, qui fuit etiam commissarius provinciae; /21/ R.D. Nicolaus Puzevorski [Przeworski]; /22/ R.D. Joannes Breyner [Bregner]; /23/ R.D. Paulus de Koronow[o], abbas et commissarius; /24/ R.D. Nicolaus de Robozyce; /25/ R.D. Martinus de Miedryrzyc [Międzyrzecz]; /26/ Martinus de Rozemberg; /27/ R.D. Alexius; /28/ R.D. Michael Rymanswicz [Rymanowicz]; /29/ R.D. Jacobus Komornichi [Komornicki]; /30/ R.D. Christophorus Zaborovscki [Zaborowski]; /31/ R.D. Joannes Modziciowscae [Młodziejowski]; /32/ R.D. Nicolaus Lutoractae [Luboracki]; /33/ R.D. Hieronymus Ozalusae [Ossoliński]; /34/ Nicolaus Albertus Guierrozos [Gniewosz]; /35/ R.D. Stanislaus Ossolinski [Ossoliński]; /36/ R.D. Zbigneus Ossolinski [Ossoliński]; /37/ R.D. Antonius Krzezimovlski [Krzesimowski]; /38/ R.D. Martinus Kossovski [Kossowski]; /39/ R.D. Andreas Pzykovski [Pieglowski]; /40/ R.D. Edmundus Rzezavscki [Rzerowski]; /41/ R.D. Benedictus Roskowskcki [Kozłowski], electus anno 1722, die 17. Septembris, et a Sacra Congregatione confirmatus; /42/ R.D. Franciscus Sapiiecka [Sa-

¹²¹ Borkowska, t. 2, s. 333–351 (zwł. s. 335 nn). Nadto J. A. W a d o w s k i, *Kościół lubelskie na podstawie źródeł archiwalnych*, Kraków 1907 [reprint: Lublin 2004], s. 407–492.

pieha], electus die 30. Junii 1727 et a Sacra Congregatione confirmatus, per cuius obitum vacat¹²².

• [ADWł, Zak. 10(179), k. 33r–v (*Index aliquorum mortuorum*)]: „R.D. Joannes Wysocki, abbas Landensis, obiit 27ma Januarii 1569; R.D. Jacobus Koskowski, abbas Landensis, obiit 15ma Januarii 1575; R.D. Mathaeus Borzewski, abbas et commissarius generalis, obiit anno 1614; R.D. Joannes Grzymułtowski, abbas Landensis, obiit 3^{ia} Februarii 1628; R.D. Joannes Madalinski, abbas Landensis, episcopus Theodosiensis, suffraganeus Gnesnensis, obiit 21ma Martii 1644; Joannes Zapolski, abbas Landensis et commissarius generalis, obiit 11ma Januarii 1689; R.D. Leonardus Rembowski, abbas Pelplimensis, commissarius generalis, obiit 7ma Julii 1649; R.D. Theodorus Madalenski, abbas Andreoviensis, professus Landensis, obiit 19ma Aprilis 1681; R.D. Nicolaus Dunin, abbas Obrensis, commissarius generalis, obiit 1ma Januarii 1661; R.D. Stanislaus Miaskowski, abbas Obrensis, commissarius generalis, obiit anno 1690; R.D. Joannes Kostecki, abbas Andreoviensis, commissarius, obiit anno 1699; R.D. Bernardus Sapieha, comes in Koden, abbas Paradisiensis, commissarius generalis, obiit anno 1713; R.D. Antonius Krzesimowski, abbas Koprivnicensis, commissarius et vicarius generalis, obiit [*brak daty*]; R.D. Franciscus Sapieha, abbas Coprivnicensis, professus noster Landensis, obiit anno 1731; R.D. Robertus Bułakowski, abbas Praemetensis, professus Landensis, obiit [*brak daty*]; R.D. Remigianus Guillelmus Bystram, abbas Obrensis, professus Landensis, obiit 12ma Aprilis 1744; R.D. Josephus Michael Gorczynski, abbas Paradisiensis, deinde Bledzeviensis, professus Landensis, obiit 20ma Julii 1744; R.D. Josephus Michael Loka, abbas quondam Obrensis, post Bledzeviensis, professus Landensis, obiit 1ma Martii 1762.

Dominikanie

• [AKMK, AV 58, s. 55, 57 (*Tabella decanatus Osviecimensis – rok 1792*)]: „Josephus Chochołowski ex Ordine S. Dominici, capellanus applicatus in Bulowice, filiali ad matricem ecclesiam in Kęty spectante, natus in Chochołow, aetatis annorum 43, ordinatus ad mensam sui Ordinis anno 1772do. [...] Ludovicus Kwiatkowski, prior conventus Osviecimensis Ordinis S. Dominici, natus in Sędziszow Regni Galiciae, annorum aetatis 53, ordinatus pro presbyteratu anno 176[?] ad titulum mensae sui Ordinis. Nicolaus Zabłocki, religiosus pater S. Dominici, conventus Osviecimensis subprior, natus in Selcze, palatinatu Sieradiensi, aetatis annorum 76, ordinatus ad titulum mensae sui Ordinis anno 1741. Augustinus Florkowski, religiosus pater S. Dominici conventus Osviecimensis, promotor rosarianus, natus Cracoviae, aetatis annorum 67, ordinatus anno 1751mo ad titulum sui Ordinis. Maurus Filipkowicz, religiosus pater conventus Osviecimensis, concionator, natus Cracoviae, aetatis annorum 51, ordinatus pro presbyteratu anno 1764 ad titulum mensae sui Ordinis”. • [*ibidem*, s. 69 (skład konwentu dominikanów w Oświęcimiu w dniu 15 VII 1792)]: „Prior conventus istius vocatur P. Ludovicus Kwiatkowski, sub-

¹²² Por. J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski [Monografie dekanatu sandomierskiego]*, Radom 1915 [reprint: Kielce 2000], s. 60–74 (zwł. s. 73: *Katalog opatów w Koprzywnicy*); *Monasticon Cisterciense Poloniae*, t. 2, pod red. A. M. Wyrwy, J. Strzelczyka i K. Kaczmarka, Poznań 1999, s. 149–157 (J. Dobosz, L. Wetesko).

prior P. Nicolaus Zabłocki, P. Augustinus Florkowski, P. Maurus Filipkiewicz, Fr. Ludovicus Moldawski inhabitantes claustrum, reliqui autem, uti P. Josephus Chochołowski, P. Dalmatius Sidzinski, P. Stanislaus Lesniakiewicz, P. Albertus Sinicki, obeunt munus capellanorum ad ecclesias parochiales¹²³.

Franciszkanie Konwentualni

- [AKMK, AV 58, s. 7 (*Tabella decanatus Zyvecensis* – rok 1792)]: „Marcellus Słupecki ex Ordine S. Francisci Conventualium, parochus in Ciencina, natus in pago Łoyki, palatinatus Cracoviensis, aetatis annorum 47, ordinatus ad mensam sui protunc Ordinis pro presbyteratu anno 1773¹²⁴.”

Franciszkanie-Obserwanci (Bernardyni)

- [AKMK, AV 58, s. 51–52, 54 (*Tabella decanatus Osviecimensis* – rok 1792)]: „Bruno Kotsitz Ordinis S. Francisci de Observantia conventus Calvariensis, capellanus in Biała, natus Elstadii in Silesia Austriaca, aetatis annorum 44, ordinatus pro presbyteratu anno 1770 ad titulum protunc sui Ordinis. Josephus Kornke ex Ordine S. Francisci de Observantia conventus Calvariensis, in Halcnow capellanus, parochus Komorowicensi subordinatus, natus Leopschicii [Głubczyce] in Silesia Borussica, aetatis annorum 33, ordinatus pro presbyteratu anno 1780 ad titulum mensae sui protunc Ordinis. [...] Josephus Hanel ex Ordine S. Francisci de Observantia, parochus in Willamowice, natus in Moravia Neoticinii, aetatis annorum 39, ordinatus pro presbyteratu anno 1777 ad titulum sui Ordinis”. • [AKMK, AV 56, s. 1186 (Słupów – rok 1783)]: „Kapelan kaplicy we wsi Słupowie. Przy tej kaplicy jest teraz kapelanem xiądz Alfons Woydylski, Zakonu Ojca Ś. Franciszka Regularnej Obserwancji konwentu krakowskiego na Stradomiu prowincji małopolskiej. Urodzony roku 1725, dnia 2 marca, poświęcony na kapłaństwo roku 1749, dnia 22 lipca, [...] tu zaś do Słupowa za obediencją ojca prowincjała terazniejszego Bonawentury Małeckiego posłany roku 1781, dnia 18 sierpnia¹²⁵.”

Franciszkanie-Reformaci

- [AKMK, AV 58, s. 51, 57 (*Tabella decanatus Osviecimensis* – rok 1792)]: „Godefridus Kornke Ordinis S. Francisci Reformatorum conventus Vielicensis, capellanus in Biała, natus Leopschicii [Głubczyce], aetatis annorum 44, ordinatus pro presbyteratu 1771mo ad mensam sui Ordinis. [...] Florianus Borgias Sawicki, guardianus conventus Kentensis Reformatorum, in Bałutow ad Sandomiriam natus, annorum aetatis 45, ordinatus pro presbyteratu ad titulum sui Ordinis anno 1775. P. Hugo Kops, vicarius conventus Kentensis RR. PP. Reformatorum, natus in Motkowice ad Sandomiriam, annorum aetatis 42, ordinatus pro presbyteratu ad titulum paupertatis sui Ordinis anno 1780mo. Venantius Andres, pater emeritus conventus Kentensis, natus Lublini, aetatis annorum 68, ordinatus ad titulum sui Ordinis paupertatis anno 1748. Rogerius Hamdrich, conventus Kentensis religiosus pater, natus in Bytom Silesiae Borussicae, aetatis annorum 48, or-

¹²³ Litak, s. 405.

¹²⁴ Litak, s. 407.

¹²⁵ Litak, s. 409.

dinatus ad titulum paupertatis sui Ordinis anno 1770mo. Julianus Patulski, conventus Kentensis pater, natus in Laszki ad Jaroslaviam, aetatis annorum 46, ordinatus pro titulae [sic!] mensae sui Ordinis anno 1777. Benvenutus Nowakowski, conventus Kentensis religiosus pater, natus in Tylicz, aetatis annorum 34, ordinatus pro presbyteratu ad titulum paupertatis sui Ordinis anno 1786. Simeon Kutnaffner, conventus Kentensis religiosus pater, natus Pragae in Bohemia, annorum aetatis 80, ordinatus ad titulum mensae sui Ordinis anno 1738°. • [ibidem, s. 72 (stan konwentu franciszkanów-reformatów w Kętach w dniu 18 VII 1792)]: „Huius conventus guardianatum egit P. Franciscus Borgias Sawicki, inhabitans cum sex patribus [...] et quatuor fratribus”¹²⁶.

Kanonicy Regularni Laterańscy

• [AKMK, AV 58, s. 3–4 (*Tabella decanatus Zyvecensis* – rok 1792)]: „Ignatius Kloze ex Ordine Canonice Regularium Lateranensium, ex Silesia Borussica, civitate Leopszyc [Głubczyce], annorum aetatis 59. Vicarius in Sucha, ordinatus ad titulum mensae sui Ordinis Cracoviae anno 1757. Simeon Dziewieniecki ex Ordine S. Augustini, vicarius Suchensis, Varsaviae natus, annorum aetatis 35, ordinatus Brestae in Lithuania ad titulum sui Ordinis anno 1782. Valentinus Maruszewski ex Ordine Canonice Regularium Lateranensium, ad ecclesiam filialem in Skawica ad Makow ingremiata vicarius, in oppido Korczwenki Regni Poloniae natus, aetatis annorum 42, ordinatus ad titulum mensae sui Ordinis anno 1774. Antonius Rutkiewicz ex Ordine Canonice Regularium Lateranensium, vicarius ecclesiae filialis in Krzeszow, matrici in Sucha aggregatae, natus in oppido Kozięglowy Ducatus Severiensis, aetatis annorum 62, ad titulum mensae sui Ordinis ordinatus anno 1758°. • [ibidem, s. 53 (*Tabella decanatus Osvieciensis* – rok 1792)]: „Ubaldu Malczewski ex Ordine Canonice Regularium Lateranensium, parochus in Starawies, natus in Wadowice, aetatis annorum 49, ordinatus pro presbyteratu ad titulum sui protunc Ordinis anno 1768vo”¹²⁷.

Karmelici Trzewickowi

• [AKMK, AV 58, s. 56 (*Tabella decanatus Osviecimensis* – rok 1792)]: „Joannes Pochl ex Ordine Carmelitarum Calceatorum, parochus Osiecensis, natus in Bohemia in civitate Rumburk, aetatis annorum 43, ordinatus ad titulum mensae sui protunc Ordinis anno 1771mo”¹²⁸.

Klaryski

• [AKMK, sygn. AV 2, k. 102r (skład konwentu klarysek w Starym Sączu w roku 1596)]¹²⁹: „Nomina sororum: Barbara Wronowska, abbatissa, Agnes Cekanowska, vicaria, Zophia Roznowna, antiqua abbatissa, Zophia Wroblowska, sacristana, Eva Gostwicka dispensatrix, Catarina Tuszowska, portulana, Beata Polomska, cancellaria, Catarina Gostwicka, Dorothea Radwanowna, Orsula Jordanowna, Eva Wielogłowska, cantrix, Elisa-

¹²⁶ Litak, s. 418.

¹²⁷ Litak, s. 412–413.

¹²⁸ Litak, s. 414–415.

¹²⁹ Borkowska, t. 2, s. 423–449 (zwl. s. 428 nn).

beta Trzineska [Trzinecka], Zophia Borkowska. Nomina novitiarum: Magdalena Parsowna, Zophia Sadowska, Regina Gmachowska, servitiana”. • [*ibidem*, k. 116v (skład konwentu klarysek w Starym Sączu w roku 1599)]: „Nomina sororum. Professae: Zophia Roznowna, abbatisa, Zophia Wroblewska, vicaria, Eva Gostwicka, Catherina Gostwicka, Catherina Thusowska, Beata Polomska, Dorothea Radwanowna, Elisabeth Trzeciecka, Zophia Borkowska, Magdalena Makoszowna, Zophia Szadowska, Orsula Jordanowna, Eva Wielogłowska, Catharina Omiecinska, Regina Gmachowska. Novitiae: Dorothea Domoracka, Anna Sadowska, Anna Jodłowska, Agnes Wielogłowska, Elisabeth Kalachowska[?], Regina Kawconka, Barbara Michalowska”.

Pijarzy

• [AKMK, AV 58, s. 55 (*Tabella decanatus Osviecimensis* – rok 1792)]: „Antonius Prokopowicz ex Ordine Scholarum Piarum, parochus in Kęty, natus in Połonne, aetatis annorum 54, ordinatus ad titulum sui protunc Ordinis anno 1762^{do}130.

Premonstratensi (Norbertanie)

• [AKMK, AV 58, s. 6 (*Tabella decanatus Zyvecensis* – rok 1792)]: „Daniel Wąsicki ex Ordine Praemonstratensis S. Norberti regularis presbyter, applicatus vicarius in Milowka, natus Bochniae, aetatis annorum 45, ordinatus pro presbyteratu ad titulum mensae sui protunc Ordinis anno 1773”. • [*ibidem*, s. 55 (*Tabella decanatus Osviecimensis* – rok 1792)]: „Ludolphus Kozacki, Ordinis Praemonstratensis presbyter, immediatus in Osiek commendarius, actualis in Lipnik administrator, natus in Piotrowice, aetatis annorum 32, ordinatus pro presbytero anno 1786 ad titulum mensae sui protunc monasterii in Hebdow¹³¹.

Premonstratenski (Norbertanki)

• [AKMK, AV 2, k. 127r (skład konwentu premonstratensek w Busku w roku 1596)]¹³²: „Nomina sororum professorum: Catherina Zakliczanka, abbatisa, Zoffia Chometowska, Helisabeth Zagorowska, Anna Grotowna, Apolonia Kempaska. Novitiae: Hedvigis Zlocka, Hedvigis Kruzłowna”.

• [AKMK, AV 55, s. 151–153 (skład konwentu premonstratensek w Imbramowicach w dniu 2 VI 1783)]¹³³: „Stan osobisty. Najprzewielebniejsza Jmć Panna Felicjanna Otffinowska, xieni, lat wieku 62, professyi 41, urzędu 4. Przewielebna Panna Teresa Chwalibożanka, przeorysza, lat wieku 72, professyi 55, urzędu 15. Przewielebna Panna Józefa Urbańska, seniorka, lat wieku 71, professyi 52. Wielebna Panna Maryanna Grothowna, dyskretka, lat wieku 61, professyi 39. Wielebna Panna Konstancja Kręska, mistrzyni nowicyatu, lat wieku 55, professyi 38, urzędu 3. Wielebna Panna Anna Bętkowska, mistrzyni świeckich, lat wieku 55, professyi 35, urzędu 4. Wielebna Panna Teresa Grossmaiorówna, prowizorka, lat wieku 53, professyi 34, urzędu 4. Wielebna Panna Anna

¹³⁰ Litak, s. 417.

¹³¹ Litak, s. 418.

¹³² Borkowska, t. 2, s. 159–166.

¹³³ Borkowska, t. 2, s. 174–192 (zwl. s. 188 nn).

Lemmanówna, cyrkatorka, lat wieku 53, professyi 34, urzędu 4. Wielebna Panna Franciszka Szaniawska, lat wieku 65, professyi 31. Wielebna Panna Konstancya Szczawieńska, lat wieku 65, professyi 30. Wielebna Panna Eufrozyna Bąkowska, lat wieku 46, professyi 28. Wielebna Panna Józefa Grossmaiorówna, kantorka, lat wieku 48, professyi 28, urzędu 18. Wielebna Panna Joanna Miroszewska, podkantorka, lat wieku 39, professyi 20, urzędu 10. Wielebna Panna Agnieszka Kochanowska, szafarka, lat wieku 46, professyi 27, urzędu 3. Wielebna Panna Apolonia Krasuska, infirmatorka, lat wieku 48, professyi 20, urzędu 7. Wielebna Panna Maryanna Dąbska, fortyanka, lat wieku 35, professyi 15, urzędu 1. Wielebna Panna Kunegunda Waryska, sekret[arka] y podskar[bia], lat wieku 34, professyi 15, urzędu 5. Wielebna Panna Franciszka Karwicka, westyarka, lat wieku 34, professyi 10, urzędu 6. Wielebna Panna Kunegunda Zygmontowska, druga podkantorka, lat wieku 34, professyi 9, urzędu 6. Wielebna Panna Anna Nieradzka, podzakrystyanka, lat wieku 28, proffesy 4, urzędu 2. Wielebna Panna Antonina Borowska, lat wieku 19, professyi 2. Wielebna Panna Agnieszka Reyczykówna, konwerska, lat wieku 59, professyi 23. Wielebna Panna Maryanna Kozubska, nowicya, obleczona roku 1782, dnia 20 maja, czeka professyi, lat wieku 24. Wielebna Panna Aniela Tynyingierowna, nowicya, obleczona roku 1783, dnia 16 lutego, czeka professyi, lat wieku 17. Jmć xiądz Augustyn Ozarowski, Zakonu Premonstrateńskiego profes hebdowski, spowiednik ordynariusz Wielebnych Panien Norbertanek, narodzony roku 1744, przyjął kapłaństwo w roku 1771, służy temu kościołowi za posłuszeństwem przełożonych swoich od roku 1778. [...] Xiądz Norbert Sierakowski, Zakonu Premonstrateńskiego profes hebdowski, kaznodzieja, narodzony w roku 1750, przyjął kapłaństwo w roku 1773, służy temu kościołowi za posłuszeństwem przełożonych swoich od roku 1780. [...] Damy świeckie na rezydencji do czasu w klasztorze zostające: Wielmożna Jmć Panna Brygida Otffinowska, miecznikówna buska; Wielmożna Jmć Panna Anna Błeszyńska, burgrabianka krakowska. Damy świeckie na edukacji będące: Wielmożna Jmć Panna Katarzyna Ankwiczówna, hrabianka Świętego Państwa Rzymskiego; Wielmożna Jmć Panna Józefa Otffinowska, skarbnikówna latyczewska; Wielmożna Jmć Panna Bobrownicka, miecznikówna radomska; Wielmożna Jmć Panna Konstancja Russocka, wojska krakowska; Wielmożna Jmć Panna Wiktoria Wyczałkowska, stolnikówna halicka; Wielmożna Jmć Panna Urszula Michałowska, sędzianka grodzka krakowska; Wielmożna Jmć Panna Joanna Baranowska, podzupkówna; Wielmożna Jmć Panna Salomea Kozicka, regentówna siewierska; Jmć Panna Teofila Tynyingierówna; Jmć Panna Marianna Tarnawska, subdelegatówna krakowska; Jmć Panna Teresa Karońska, subdelegatówna krakowska; Jmć Panna Karońska, subdelegatówna krakowska”.

OLD POLISH BIOGRAPHICAL AND CHRONOLOGICAL *VARIA*
FROM MODERN CHURCH SOURCES
(A SUPPLEMENT TO ARMORIALS AND BIO- AND BIBLIOGRAPHICAL COMPENDIA)

SUMMARY

The present publication is a compilation of excerpts from Old Polish church sources which bring us new information and details about the biographies of members of the upper classes of Polish society at that time, i.e. kings, magnates, the higher clergy and also – to some extent – religious communities. These addenda – concerning the lives of several hundred people – would seem to be of use to prosopographical research, especially in the continuation of work on such important publications as The Polish Biographical Dictionary, The Polish Bibliography and The Officials of the Early Republic of Poland and chronological lists of the members of old Polish chapter houses. Notwithstanding the fact that the present publication is only a minor contribution, there can be no doubt as to its value, given that such information is often found by accident but is hardly ever actually searched for, though its absence in research has obvious negative consequences. The present sources come from Church and State archives in Częstochowa, Drohiczyn, Gdańsk, Gnieźnie, Kraków, Lublin, Olsztyn and Warsaw, as well as from the library of the former abbey of the Canons Regular of the Lateran in Czerwińsk. They have been provided with adequate critical notes and with references to the most essential compendia concerning genealogy and heraldry as well as to the aforementioned biographical and bibliographical publications.

SŁOWA KLUCZOWE:

prozopografia elit staropolskich (XVI–XVIII wiek), nowożytne źródła proveniencji kościelnej

KEYWORDS:

the prosopography of the Old Polish elites (sixteenth-eighteenth centuries), modern Church sources

JOANNA PYPLACZ
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

PIĘĆ STADIÓW ŻAŁOBY W *ODZIE* I.24 HORACEGO

Czy zna granice tęsknota za drogim
Przyjacielem? Rozpocznij swe lamentsy,
Melpomeno obdarzona przez ojca
Kitarą i przecudnym głosem!

A więc Kwintyliusz zasnął snem wieczystym?
Kiedy Skromność i Wiara niezachwiana,
Sprawiedliwości siostra, Prawda naga,
Znajdą kogoś, kto mu dorówna?

Wielu oplakiwało Kwintyliusza,
Lecz ty, Wergili, najbardziej ze wszystkich.
Nie w tym sensie polecałeś go bogom!
Na próżno żądasz go z powrotem.

Choć z większym wdziękiem niż tracki Orfeusz
Grasz na lutni, a drzewa cię słuchają,
Czy krew powróci do bladego cienia,
Którego już straszliwe berło,

Nieskore cofnąć wyrok już zapadły,
Włączyło w czarny zastęp Merkurego?
Ciężko to znieść, osłoda w cierpliwości.
Niczego już się nie da zmienić.

(Przeł. Joanna Pyplacz)

I.

Określona przez Davida Portera mianem „prawdziwie tragicznej”¹ *Oda* I.24 Horacego – jako jeden z nielicznych utworów w zbiorze *Ód* – dotyczy wydarzenia, które

¹ Zob. D. H. P o r t e r, *Horace's Poetic Journey. A Reading of Odes 1–3*, New Jersey 1987, s. 85.

miało miejsce naprawdę i które – podobnie jak wyjazd Wergiliusza do Grecji, będący tematem *Ody*-propemptikonu I.3 – wywarło bardzo duży wpływ na poetę. Wydarzeniem tym była mianowicie śmierć serdecznego przyjaciela Horacego, Kwintyliusza Warusa, a także adresata jego *Ody* I.18, wzmiankowanego również w innych utworach tego autora².

Pieśń ta, co już stwierdzono wiele lat temu, została starannie wkomponowana w pierwszą księgę *Ód*, stanowiąc część przemyślanej sekwencji, sekwencji obrazującej poszczególne etapy ludzkiego życia. Podczas gdy w *Odach* I.23 i I.25 sąsiadujących z *Odą* I.24 Horacy koncentruje się na tematyce miłosnej – w pierwszej z nich opiewając uczucie młodzieńcze, w drugiej zaś dojrzałe – w omawianym utworze porusza trudny temat śmierci bliskiej osoby i – przede wszystkim – żaloby po jej utracie³.

Przedwcześnie zmarły w roku 24 p.n.e. Kwintyliusz Warus należał do ścisłego kręgu literatów doby tak zwanego złotego wieku poezji łacińskiej, do grona związanego z dworem cesarza Augusta. Jego relacje z Horacym nie ograniczały się wyłącznie do sfery towarzyskiej, lecz także rozciągały się na obszar artystyczny. Warus był bowiem surowym, a zarazem – jak się powiada obecnie – „konstruktywnym” krytykiem utworów autora słynnego *Listu do Pizonów*. To właśnie w tym dziele Horacy wzmiankuje go jako obiektywnie nastawionego czytelnika-recenzenta swych wierszy, który bezlitośnie wyłapuje wszelkie ich niedoskonałości i nalega na poetę, by dopracował to, co dopracowania wymaga⁴:

*Quintilio siquid recitares: „Corrige, sodes,
hoc” aiebat „et hoc”; melius te posse negares,
bis terque expertum frustra; delere iubebat
et male tornatos incudi reddere versus.*

(w. 438–441)

*Gdy Kwintyliowi coś czytałeś, „Popraw proszę
to” powiadał „czy tamto”. Choćbyś się zaklinał,
żeś trzy razy poprawiał darmo: kazał skreślić
i wiersz źle utoczony wrócić na kowadło.*

(Przeł. Andrzej Lam)⁵

Kwintyliusz Warus przyjaźnił się nie tylko z Horacym, lecz także z Wergiliuszem, który w swojego autorstwa *Eklodze* 6, dedykowanej – na co wiele wskazuje – właśnie

² Zob. Hor. *Ars*. 438–444; Hor. *Carm.* 1.18.1; Hor. *Ep.* 5.74. Jako *Varius*: Hor. *Sat.* 1.5.39–42, 93; Hor. *Sat.* 1.6.55, Hor. *Sat.* 1.9.23; Hor. *Sat.* 1.10.44,81; Hor. *Sat.* 2.8.21,63.

³ Zob. H. F u q u a, *Horace Carm. I. 23–25*, „Classical Philology” 63, 1 (Jan., 1968), s. 45.

⁴ Zob. M. E. C l a r k, *Quintilius’ Ethos as Critic of the Poet: Horace, AP 438–44*, „Classical World” 85, 3 (Jan.–Feb., 1992), s. 229–231.

⁵ H o r a c y [Quintus Horatius Flaccus], *Dzieła wszystkie. Pieśni – Pieśń wieku – Jamby – Gawędy – Listy – Sztuka poetycka*, przeł. [z łac.], wstępem i komentarzem opatrzył A. L a m, wyd. 2 zmienione, Warszawa 1996, s. 249.

Kwintyliuszowi, a nie, jak chce część uczonych, Alfenusowi Warusowi⁶ – wieszczy, że drzewa w świętym gaju głosić będą jego pochwały: *Ciebie, Warusie, nasze tamaryszki, ciebie będzie opiewać gaj cały (te nostrae, Vare, myricae, / te nemus omne canet, w. 10–11).*

Co ciekawe, podobny motyw pojawia się właśnie w *Odzie* I.24 Horacego, będącej tematem niniejszych rozważań. Tutaj jednak to Wergiliusz, niczym współczesny Orfeusz, śpiewa pieśni ku czci nieżyjącego już przyjaciela, drzewa zaś w milczeniu słuchają jego trenów: *Cóż z tego, że wdzięczniej niż tracki Orfeusz grasz na lirze, a drzewa cię słuchają?*⁷ (*Quid si Threicio blandius Orpheo / auditam moderere arboribus fidem?*, w. 13–14).

Być może jest to niezwykle zbieg okoliczności, a być może – zważywszy następstwo czasowe publikacji obu utworów (*Oda* I.24 powstała około roku 24 p.n.e., *Eklogi* natomiast powstawały w latach około 42–około 37 p.n.e.) – Horacy celowo nawiązuje tu do napisanej niegdyś przez swego drugiego przyjaciela *Eklogi*, dedykowanej Warusowi jeszcze za jego życia. Tym można by było wytłumaczyć charakterystyczne odwrócenie Wergiliuszowego motywu w *Odzie* I.24 Horacego, choć oczywiście jest to stanowczo za mało, by z całą pewnością mówić o świadomych aluzjach⁸.

Między wspomnianą *Eklogą* 6 a omawianą *Odą* I.24 istnieją jednakże jeszcze trzy inne zbieżności. Pierwsza z nich dotyczy motywu muz, który występuje w obu utworach. *Oda* I.24 rozpoczyna się bowiem apostrofą do Melpomeny, wzywającą ją do uczczenia zmarłego Warusa żalobną pieśnią, w *Eklodze* 6 natomiast poeta wzmiankuje swą „wiejską”, czyli bukoliczną muzę: *Na delikatnej piszczałce będą opiewał wiejską muzę (agrestem tenui meditabor harundine musam, w. 8).*

Druga spośród owych pozostałych zbieżności to pojawiający się w obu utworach motyw Orfeusza. Wergiliusz wymienia go jedynie z imienia przelotnie (*Ani Rodope ani Ismarus nie podziwiają tak Orfeusza – nec tantum Rhodope miratur et Ismarus Orpheo*, w. 8), podczas gdy Horacy znacznie rozbudowuje motyw, przyrównując pogrążonego w żalobie Wergiliusza do legendarnego trackiego śpiewaka (*Quod si Threicio blandius Orpheo / auditam moderere arboribus fidem?*, *Oda* I.24, 13–14).

Ciekawą interpretację omawianego passusu oferuje natomiast w swym artykule Philip Thibodeau⁹, który bazując na fakcie, że Horacy porównał Wergiliusza do Orfe-

⁶ Zob. np. H. J. R o s e, *The Eclogues of Vergil*, Berkeley 1942, s. 229. Kwestię dwóch Warusów (rozstrzygając ją na korzyść Kwintyliusza) szczegółowo omawia w swym artykule Emma A. H a h n. Zob. E. A. H a h n, *The Characters in the Eclogues*, „Transactions and Proceedings of the American Philological Association” 75 (1944), s. 233–236. Literacki kontekst wskazuje jednak raczej na to, że Warus w *Eklodze* 6 i Warus w *Odzie* I.24 może być tą samą osobą.

⁷ Różnice między przekładem literackim *Ody* I.24 na wstępie niniejszego artykułu a przekładami filologicznymi poszczególnych fragmentów w przypisach wynikają z zaistniałej w tłumaczeniu literackim konieczności doboru słów umożliwiającego zachowanie metrum.

⁸ Na temat aluzji Horacego do Wergiliusza zob. L. H e r r m a n n, *Virgile à Athènes d’après Horace*, „Revue des Études Anciennes” 37, 1 (1935), s. 16–17.

⁹ Zob. P. T h i b o d e a u, *Can Vergil Cry? Epicureanism in Horace Odes 1.24*, „Classical Journal” 98, 3 (Feb.–Mar., 2003), s. 247.

usza¹⁰, przeprowadza paralełę: Wergiliusz – Orfeusz, Kwintyliusz Warus – Eurydyka. „Czarodziejska” moc poezji Wergiliusza, choć zdolna jak Orfeuszowy śpiew do poruszania drzew, jest jednocześnie skazana na niepowodzenie, gdyż nie może przywrócić do życia utraconych bliskich¹¹.

Zestawienie Wergiliusza z Orfeuszem, Warusa zaś z Eurydyką pełni tu jednak nie tylko rolę czysto estetyczną, jako piękna analogia jednocześnie komplementująca wybitny talent poetycki Wergiliusza poprzez porównanie go do mitycznego wieszca. W kontekście całego utworu *intentio textus* wynikająca z owej paraleli polega na dodatkowym uwypukleniu więzi emocjonalnej, jaka łączyła zmarłego z jego przyjaciółmi-artystami, a co za tym idzie – ogromu ich rozpacz po jego stracie.

Portret pogrążonego w tak głębokim bólu Wergiliusza interpretowany jest na różne sposoby. Niektórzy badacze, jak Akbar Khan, interpretują *Odę* I.24 jako krytyczną wobec autora *Eneidy*, którego Horacy rzekomo gani za „niesprawowanie należytej kontroli nad własnymi emocjami”¹². Krytycyzmu dopatruje się tu również Thibodeau, choć – zamiast przypisywać go jakimś osobistym animozjom między poetami – uważa go za przejaw epikurejskiej szczerości Horacego wobec Wergiliusza, który z punktu widzenia epikureizmu niepotrzebnie marnuje czas na próżne lamenty¹³.

Podstawą dla takiego odczytania *Ody* I.24 stał się fakt, iż w dwóch pozostałych żałobnych *Odach*, (I.33 i II.9) Horacy istotnie krytykuje pogrążonych w żalobie adresatów za brak umiaru w okazywaniu uczuć¹⁴. W *Odzie* I.33 karci mianowicie elegika Albiusza Tibullusa za nadmierne folgowanie sobie w smutku po rozstaniu z ukochaną Glycerą, zaś w *Odzie* II.9 radzi Walgiuszowi, by wreszcie zakończył długotrwałą żalobę po przedwczesnej śmierci swego młodego przyjaciela Mystesa. Jednakże przedstawione w obu tych utworach zdarzenia nie stały się udziałem samego podmiotu lirycznego, lecz wyłącznie osób trzecich. Poza tym warto podkreślić, że *Oda* I.33 nawet nie dotyczy żaloby prawdziwej, lecz „żałoby” rozumianej w sensie przenośnym (a więc nie funeralnej żaloby, lecz erotycznej¹⁵). W *Odzie* I.24 natomiast Horacy odnosi się do wydarzenia, które bezpośrednio dotknęło nie tylko innych, lecz również i jego samego.

W kontekście wyznawanego przez Horacego epikureizmu, a także nacechowanych wyrzutem pytań retorycznych można mniemać, że Wergiliusz trwoni czas na niepotrzebne pławienie się w odmętach rozpacz. Takiej interpretacji omawianego wiersza Horacego przeczy jednak w dość jasny sposób wymowa zawartego w pierwszej strofie pyta-

¹⁰ Użycie motywu Orfeusza w utworze żałobnym nie jest innowacją Horacego. Wcześniej wystąpił on na przykład w *Alkestis* Eurypidesa (w. 965nn.), zob. G. P a s q u a l i, *Orazio lirico*, Firenze 1920, s. 255.

¹¹ Zob. P. T h i b o d e a u, dz. cyt., s. 247.

¹² Zob. A. K h a n, *Horace's Ode to Virgil on the Death of Quintilius: 1.24*, [w:] *Why Horace? A Collection of Interpretations*, ed. by W. S. A n d e r s o n, Wacuonda (IL) 199, s. 78, 80.

¹³ Zob. P. T h i b o d e a u, dz. cyt., s. 252.

¹⁴ Zob. M. L o w r i e, *Lyric's "Elegos" and the Aristotelian Mean: Horace, "C." 1.24, 1.33, and 2.9*, „Classical World” 87, No. 5 (May–Jun., 1994), s. 377.

¹⁵ Tamże.

nia (również retorycznego): czy istnieją jakiegokolwiek granice bólu po stracie bliskiej osoby? (*Quis desiderio sit pudor aut modus / tam cari capitis?*, w. 1–2).

Po pierwsze, podmiot liryczny mówi tu ewidentnie „od siebie”, zdając się w pełni identyfikować z chórem pogrążonych w smutku przyjaciół. Po drugie, Wergiliusz wysuwa się na plan pierwszy dopiero w strofie trzeciej, po serii pytań retorycznych, które zajmują dwie pierwsze strofy. Niezależnie od możliwie krytycznego wydźwięku adresowanych doń słów Horacy zdaje się nie traktować Wergiliusza wyłącznie jako osobę przyjmującą niewłaściwą postawę w obliczu nieszczęścia, którą należy umoralnić za pośrednictwem poetycko-filozoficznej *vituperatio*, lecz przede wszystkim jako człowieka głęboko doświadczonego przez utratę bliskiej osoby.

Funkcjonując jako swego rodzaju sztandarowy żałobnik, reprezentant grupy poetów pogrążonych w głębokim smutku po nagłym odejściu cenionego i lubianego przyjaciela oraz krytyka, Wergiliusz staje się nie tyle współtowarzyszem strapienia, ile – w pewnym stopniu – przedmiotem obserwacji swego kolegi po piórze, niczym posąg Orfeusza oplakującego Eurydykę do wtóru urzekających dźwięków swej liry, którego postawę Horacy-epikurejczyk uwiecznił w swej pieśni jako swoistą alegorię żałoby.

II.

Ode I.24 otwiera strofa, będąca manifestacją głębokiego żalu Horacego po utracie przyjaciela. Określa on zmarłego czułym mianem *carum caput*, dosłownie „droga głowa”. Ta część utworu obrazuje charakterystyczne dla żałoby uczucie pustki i tęsknoty, określane przez psychologów jako etap depresji (*depression*)¹⁶. Pomimo zbieżności nazw nie ma ono jednak wiele wspólnego z depresją jako jednostką chorobową, choć oczywiście może przybrać formę patologiczną, ewoluując w kliniczną depresję¹⁷.

Nacechowane emocjonalnie pytanie retoryczne: „czy wstyd i umiarkowanie mogą w jakiś sposób powstrzymać ogrom żalu po zmarłym?” (*Quis desiderio sit pudor aut modus / tam cari capitis?*, w. 1–2), odnosi się właśnie do tego etapu żałoby, kiedy to oplakujące utraconego bliskiego osoby pozwalają się zdominować przez emocje. W utworze rzymskiego poety ujściem dla owych uczuć staje się poezja: Rozpocznij swe lamentsy, Melpomeno (*Praecepte lugubris / cantus, Melpomene*, w. 2–3). Kolejna strofa *Ody* zawiera w sobie pierwiastek niedowierzania, a nawet oburzenia: „jak to możliwe, że kochany przez przyjaciół Kwintyliusz zasnął wiecznym snem, z którego już się nigdy nie wybudzi?” (*Ergo Quintilium perpetuus sopor / urget?*, w. 5–6). „Czy kiedykolwiek znajdzie się człowiek, który dorówna zmarłemu pod względem skromności, uczciwości i wierności?” (*Cui Pudor et Iustitiae soror, / incorrupta Fides, nudaque Veritas / quando ullum inveniet parem?*, w. 6–8)?

¹⁶ Zob. E. Kübler-Ross, D. Kessler, *On Grief and Grieving. Finding the Meaning of Grief through the Five Stages of Loss*, New York–London–Toronto–Sydney 2005, s. 20.

¹⁷ Zob. L. Grinberg, *Guilt and Depression*, transl. by Ch. Trollope, London–New York 1992, s. 129.

Wyrażanym w tej strofie emocjom odpowiadałaby inna faza, określana przez psychologów jako zaprzeczenie (*denial*)¹⁸. Termin ten jest jednak również dość mylący. O ile bowiem w przypadku osoby terminalnie chorej *denial* oznacza udawanie, że zdiagnozowana u niej choroba w rzeczywistości nie istnieje¹⁹, o tyle w przypadku osób oplakujących śmierć bliskiego oznacza jedynie stan, w którym nie mogą one pogodzić się ze stratą. Typowe słowa dla ludzi pogrążonych w żałobie to: „Nie mogę uwierzyć, że on nie żyje”²⁰. Pełne niedowierzania pytanie retoryczne posiada właśnie taką wymowę: „A więc Kwintyliusz zasnął snem wiecznym?” (*Ergo Quintilium perpetuus sopor / urget?*, w. 5–6).

Trzecia strofa, centralna dla całej *Ody*, dotyczy reakcji otoczenia Kwintyliusza Warusa na jego nagłą śmierć. Horacy koncentruje się tu przede wszystkim na Wergiliuszu, równie jak on sam związanym emocjonalnie z nieodżałowanym koneserem literatury. Autor *Eneidy* daremnie prosi bogów, by zwrócili mu Kwintyliusza: *Ty, pobożny, oh, daremnie żądasz*²¹ *od bogów Kwintyliusza, nie tak [im] poleconego (Tu frustra pius, heu, non ita creditum / poscis Quintilium deos*, w. 11–12), za którego niegdyś modlił się do nich. Czuje się przez nich oszukany. Jako człowiek pobożny (*pius*) polecił im bowiem swego przyjaciela, by roztoczyli nad nim życzliwą opiekę, nie zaś po to, by go zabrali spośród żywych.

Być może jest to kolejne nawiązanie do treści wspomnianej wcześniej *Eklogi* 6 Wergiliusza: *I nie jest miłsza Febowi żadna inna strona, niż ta, którą mu dedykowano z podpisem Warusa (nec Phoebus gratior ulla est / quam sibi quae Vari praescripsit pagina nomen*, w. 11–12). Bogowie tymczasem zdają się rozumieć ową prośbę opacznie: zamiast wziąć Kwintyliusza w opiekę, „przyjęli” go od Wergiliusza niejako w makabrycznym darze. Dlatego podmiot liryczny z goryczą mówi: *non ita creditum* – „nie w ten sposób powierzonego”.

Trzecia strofa odpowiada więc tej fazie żałoby, która w psychologii znana jest pod nazwą negocjowanie (*bargaining*)²². Osoba oplakująca utraconego bliskiego często zadaje sobie w tej fazie pytanie: „co by było, gdybym...?”, jednocześnie zadreęczając się samooskarżeniami, że to właśnie ona przez swoje nieodpowiedzialne zachowanie przyczyniła się do jego śmierci. Tak właśnie postępuje podmiot liryczny, a także wspomniany przezeń Wergiliusz: czują się obaj oszukani, wręcz wykpieni przez bogów, tak jakby to naiwne „polecanie” im Kwintyliusza Warusa doprowadziło do nieszczęścia. Strofa ta zawiera w sobie również pierwiastek gniewu (*anger*)²³ bardzo już widoczny w dalszej części utworu, to znaczy w strofie czwartej oraz w połowie strofy piątej, gdzie podmiot

¹⁸ Tamże, s. 8.

¹⁹ Zob. S. S c o t t, *Delay in seeking help*, [w:] *Cambridge Handbook of Psychology, Health and Medicine*, ed. S. A y e r s et al. (wyd. 2), London 2007, s. 71.

²⁰ Zob. E. K ü b l e r - R o s s, D. K e s s l e r, dz. cyt., s. 8.

²¹ Fragment *tu frustra pius [...] poscis* zawiera w sobie dwuznaczność – można go też ewentualnie tłumaczyć następująco: *Ty, daremnie pobożny [...], żądasz*.

²² Zob. E. K ü b l e r - R o s s, D. K e s s l e r, dz. cyt., s. 17.

²³ Tamże, s. 11.

liryczny wyraża swą frustrację dwoma następującymi po sobie gorzkimi pytaniami retorycznymi: *Cóż z tego, że wdzięczniej niż tracki Orfeusz grasz na lirze, a drzewa cię słuchają? Quid si Threicio blandius Orptheo / auditam moderere arboribus fidem?* w. 13–14) oraz: *Czyż krew powróci do próżnego cienia, który już raz do czarnej trzody Merkurego zagnało straszliwe berło, nieskore pod wpływem modlitw otwierać zamknięte drzwi piekiel? (Num vanae redeat sanguis imagini / quam virga semel horrida, / non lenis precibus fata recludere / nigro compulerit Mercurius gregi,* w. 15–18).

Posługuje się przy tym językiem bardzo nacechowanym emocjonalnie, a zarazem pełnym jaskrawych kontrastów: *vana imago*, czyli czyży cień stoi tu w opozycji do słowa *sanguis* (krew); podobnie słowo *fides* (lira) jaskrawo kontrastuje z figurującym niżej sformułowaniem *virga horrida* (straszliwe berło), użytym dla określenia berła Merkurego, atrybutu owego boga jako przewodnika dusz²⁴.

Warto dodać, że łaciński rzeczownik *fides* jest również homonimem słowa „wiarę”, co w kontekście wspomnianych przez podmiot liryczny naiwnych modlitw Wergiliusza oraz domniemanej przewrotności bogów nadaje owemu kontrastowi jeszcze silniejszy, emocjonalny wydźwięk. Po jednej stronie stoi bowiem lutnia lub wiara Wergiliusza, z drugiej – nieubłagalny, okrutny wyrok boski.

Ostatnie dwa wersy utworu utrzymane są w zgoła innej tonacji. Nie pobrzmią w nich już ani gniew, ani smutek, ani frustracja. Płynie z nich natomiast prawdziwie filozoficzny, epikurejski spokój: *Jest to ciężkie, lecz za sprawą cierpliwości staje się lżejsze, cokolwiek poprawiać jest grzechem (durum: sed levius fit patientia / quicquid corrigere est nefas,* w. 19–20). Jednocześnie – co ciekawe – wersy te pokrywają się z ostatnią fazą żałoby, znaną powszechnie pod nazwą „pogodzenie się ze stratą” (*acceptance*)²⁵. Horacy radzi Wergiliuszowi, by jak najszybciej pogodził się z nieszczęściem, co pozwoli mu jak najszybciej zamknąć smutny rozdział, który zabija radość życia. Przyznaje jednak, że nie będzie to łatwe.

Dokładna lektura *Ody* I.24 nie tylko w jej oryginalnym, historycznym kontekście, lecz także z uwzględnieniem zdobyczy współczesnej psychologii pokazała, że na długie wieki przed rozróżnieniem pięciu faz żałoby rzymski poeta uczynił to zupełnie instynktownie, opierając swą niezwykle trafną charakterystykę człowieka niepotrafiącego się pogodzić ze stratą bliskiej osoby na wnikliwej obserwacji postawy Wergiliusza. Jednocześnie obraz pogrążonego w smutku wieszczą stał się natchnieniem, by uczynić zeń postać prawie alegoryczną, postać drugiego Orfeusza.

²⁴ Zob. M. J. P u t n a m, *The Languages of Horace's "Odes" 1.24*, „Classical Journal” 88, 2 (Dec., 1992–Jan., 1993), s. 128. Więcej na temat berła Merkurego zob. J. R ü p k e, *Merkur am Ende: Horaz, Carmen 1.30*, „Hermes” 126, 4 (1998), s. 448; P. T h i b o d e a u, dz. cyt., s. 247.

²⁵ Zob. E. K ü b l e r - R o s s, D. K e s s l e r, dz. cyt., s. 24.

FIVE STAGES OF GRIEF IN HORACE'S *ODE* I.24

SUMMARY

Long before modern psychologists classified and explained the five stages of grief, the Roman poet Horace gave an intuitive portrayal of these stages in his *Ode* I.24, which was written after the death of his friend Quintilius Varus. In this poem, Horace with great accuracy describes the consecutive phases of grief, which are nowadays defined as depression, denial, bargaining, anger and acceptance.

SŁOWA KLUCZOWE:

Horacy, Kwintyliusz Warus, Wergiliusz, *Oda* I.24, pięć faz żałoby, psychologia

KEYWORDS:

Horace, Quintilius Varus, Virgil, *Ode* I.24, the five stages of grief, psychology

ANDRZEJ WICHER
(Uniwersytet Łódzki, Łódź)

PIEŚŃ O WIKLEFIE ANDRZEJA GAŁKI
JAKO PRÓBA UPOLITYCZNIENIA FILOZOFICZNEGO REALIZMU

I

W niniejszym artykule stawiana jest teza, że wiersz Andrzeja Gałki *Pieśń o Wiklefie* (prawdopodobnie z roku 1449) nie tylko jest pochwałą filozofii i teologii angielskiego reformatora religijnego Johna Wiklefa (1329–1384), ale też sam w sobie stanowi przykład myślenia o świecie i religii w stylu Wiklefa, stanowiąc dość wierne odbicie charakterystycznych cech światopoglądu i niektórych obsesji tegoż reformatora. Chciałbym się zastanowić, czy można mówić o *Pieśni o Wiklefie* w związku ze zjawiskiem, które nazywamy filozoficznym realizmem Wiklefa. Najpierw proponuję przyrzeć się temu realizmowi u Wiklefa, a następnie zastanowić się, w jakim stopniu uwidacznia się on w wierszu Gałki.

II

Mówiąc o realizmie i nominalizmie, mam na myśli oczywiście średniowieczny spór o tak zwane uniwersalia. Mianowicie filozofowie stojący na stanowisku realizmu filozoficznego (np. Platon) uważali, że uniwersalia istnieją realnie (np. idea człowieka, dobro w ogóle itd.). Przeciwwstawiali się im nominaliści (np. W. Ockham), twierdząc, że uniwersalia są wynikiem myślowego procesu abstrakcji i istnieją jedynie w umyśle¹.

Istotniejszy niż sam spór, który dzisiaj robi wrażenie przebrzmiałego, wydaje się fakt, że miał on swoje praktyczne konsekwencje, że kształtował on – przynajmniej w pewnym okresie i do pewnego stopnia – postawy ludzi w stosunku do realnych problemów.

¹ Zob. [online] <http://portalwiedzy.onet.pl/43153,,,,uniwersalia,haslo.html> [dostęp: 7.03.2016].

Sam fakt, że Wilek był realistą, a nawet, według niektórych, skrajnym realistą, jest nieco dziwny. Z jednej bowiem strony Wilek jest uważany za jednego z prekursorów europejskiej reformacji, a więc za myśliciela wyprzedzającego swoje czasy i postulującego wiele radykalnych reform, z drugiej zaś strony był on wyznawcą poglądu określonego, również przez niego samego, mianem *via antiqua* [stara droga], poglądu stojącego w opozycji do filozoficznego nominalizmu zwanego *via moderna* [droga nowoczesna, nowa]. Jako realista byłby więc Wilek przedstawicielem filozoficznego i religijnego konserwatyzmu, co wydaje się trudne do pogodzenia z jego reputacją radykała i postępowca. Wiadomo, że czołowi obrońcy katolickiej ortodoksji w XIV wieku byli szczególnie podejrzliwie nastawieni do nominalizmu właśnie i w nim widzieli zagrożenie dla ustalonego porządku². Albo więc Wilek nie był takim radykałem za jakiego uchodzi, albo też odkrył on jakiś radykalny potencjał tkwiący w samym realizmie.

Jeśli istotą średniowiecznego nominalizmu był sceptycyzm w stosunku do niektórych twierdzeń teologii i metafizyki, a także generalnie w stosunku do możliwości opisu rzeczywistości przy pomocy języka, to realizm cechował się daleko idącą ufnością w możliwości tkwiące w języku, a szczególnie w możliwości, jakie daje słownictwo abstrakcyjne, dotyczące relacji. Realiści w ogóle, a Wilek w szczególności, wierzyli w „ściśle izomorfizm między językiem a światem”, na podstawie którego to izomorfizmu „znaczenie ogólnych terminów, stwierdzeń i definicji [...] może być wyjaśnione i zagwarantowane”³. Charakterystyczna dla Wileka była wiara w prawdę absolutną i w dosłowną interpretację Pisma Świętego. Dla niego „to, co powszechne i uniwersalne [...] stanowiło wyższy rodzaj rzeczywistości niż to, co tylko indywidualne i szczególne”⁴. Z takiej właśnie postawy wywodził Wilek swoją szczególną wiarę w prawdziwość Biblii. Biblia nie była dla niego jedynie antologią różnych opowieści, których prawdziwość można różnie oceniać, ale raczej zbiorem wzorów i przykazań nadających się do zastosowania w życiu każdego chrześcijanina i będących odbiciem nieskończonej mądrości Boga.

Taka postawa kontrastuje silnie z nastawieniem niektórych wybitnych nominalistów, takich jak William Ockham (1280–1349), należący do starszego pokolenia niż Wilek, który zresztą pozostawał – w pewnym zakresie – pod wpływem Ockhama. Oby-

² Taka ocena nominalizmu czy ockhamizmu, przynajmniej w kręgach konserwatywnych, ciągle jest prawdopodobnie aktualna, jak świadczy następująca opinia: „Ockhamizm był doktryną antypaństwową i antykościelną, intelektualnie podważającą prawowitość wszelkiej hierarchii i struktury politycznej, feudalnej, jak i eklezjalnej, przyznając każdej jednostce prawo do buntu wobec artefaktu, jakim jest instytucja wspólnoty”. Zob. [online] <http://www.konserwatyzm.pl/artukul/253/o-ockhamie---piotrowi-napierale-w-odpowiedzi> [dostęp: 7.03.2016].

A jeśli chodzi o antynominalistyczne reakcje na nominalizm w epoce jego rozkwitu, to wystarczy, jak sądzę, przeczytać sobie o problemach, jakie miał francuski naśladowca Ockhama Mikołaj z Autrecourt, który został (w 1347 roku) przez francuskie władze kościelne zmuszony do publicznego wyrzeczenia się swoich poglądów, a nawet do publicznego spalenia niektórych swoich pism, zob. E. G i l s o n, *Historia filozofii chrześcijańskiej w wiekach średnich*, Warszawa 1987, s. 450.

³ Zob. [online] <http://plato.stanford.edu/entries/wyclif/> [dostęp: 7.03.2016].

⁴ A. S. M c G r a d e, *The Cambridge Companion to Medieval Philosophy*, Cambridge 2003, p. 39–40.

dwaj oni byli profesorami uniwersytetu w Oksfordzie. Ockham wierzył w absolutną potęgę Boga (*potentia Dei absoluta*) i w tym względzie zapewne nie różnił się od Wiklefa, ale nadawał on tej potędze aspekt arbitralności i w tym już z poglądami Wiklefa się nie zgadzał:

Ockham utrzymywał, że Bóg dzięki swej władzy może w sposób bezpośredni kształtować rzeczywistość, którą normalnie steruje za pośrednictwem przyczyn pośrednich (drugorzędnych) [*secondary causes*]. Zazwyczaj – na przykład – Bóg sprawia, że wierzę w istnienie jakiejś białej ściany, uczyniwszy tę ścianę namacalnym faktem. Ale Bóg, w swojej wszechmocy, może sprawić, że będę wierzył w istnienie jakiejś białej ściany, mimo że nie będzie ona wcale istniała⁵.

Tego typu poglądy były dla Wiklefa niebezpiecznym zamachem na coś, co można by nazwać zasadą niesprzeczności i racjonalności w myśleniu o podstawach teologii czy w ogóle o postępowaniu Boga w stosunku do ludzi. Dlatego w traktacie *O błogosławionym wcieleniu (De benedicta incarnatione)* Wiklef odrzucał pogląd mówiący, że „wszelka konieczność i niemożliwość jest podporządkowana Bogu” i stwierdzał, że „Bogu podporządkowana jest jedynie prawda”, a „żadna niemożliwość nie jest prawdą”, ponieważ „przez niemożliwość [...] rozumie się fałsz lub przeciwieństwo prawdy”⁶. Innymi słowy angielski teolog zdaje się kwestionować nadmierne zafascynowanie niektórych innych teologów wszechmocą Boga (typowe to było dla nominalistów właśnie⁷) i paradoksalnymi, i potencjalnie bardzo heretyckimi, wnioskami, które z tej fascynacji mogą wynikać. Wiklef wyraźnie zdaje się tu sugerować, że kult wszechmocy Boga może doprowadzić do koncepcji Boga, który dla własnych, niezbyt jasnych celów zdolny jest do tego, by posługiwać się fałszem lub oszustwem. Krytykując ten kult, zapewne narażał się Wiklef na zarzut, że sam w boską wszechmoc wątpi lub rozumie ją w sposób zbyt ograniczający.

Opierając się na swoich realistycznych założeniach, Wiklef bronił tezy o złożonej naturze Chrystusa, który – jego zdaniem – będąc Słowem wcielonym, czyli Logosem, czasami objawia się jako Bóg, czasami jako człowiek, a czasami jako Bóg i człowiek w jednej osobie: „Słowo jako Bóg stworzyło świat, jako człowiek poniosło śmierć, a jako Bóg-człowiek odkupiło człowieka”⁸. W ten sposób sprzeciwiał się on temu, co postrzegał jako tendencję nominalistów, których zwykle nazywał modernistami, do widzenia w Chrystusie jedynie indywidualnej ludzkiej jednostki⁹, przez co nominaliści zbliża-

⁵ Zob. A. K e n n y, *Medieval Philosophy*, Oxford 2005, p. 92, wszystkie cytaty z publikacji anglojęzycznych zostały przetłumaczone na język polski przez autora niniejszego artykułu.

⁶ Zob. *Wszystko to ze zdziwienia. Antologia tekstów filozoficznych z XIV wieku*, red. E. J u n g - P a r c z e w s k a, Warszawa 2000, s. 386.

⁷ „Doktryna Ockhama, gdy się ją rozważa w jej czysto teologicznym aspekcie, pozostaje pod silnym wpływem pierwszych słów chrześcijańskiego Credo »Wierzę w Boga ojca wszechmogącego«”, zob. E. G i l s o n, dz. cyt., s. 443.

⁸ Zob. *Wszystko to ze zdziwienia. Antologia...*, s. 388.

⁹ „Drugi (pogląd), głoszony przez modernistów [tzn. nominalistów] zakłada, że [...] Chrystus byłby jedynie jednym człowiekiem” – zob. *Wszystko to ze zdziwienia. Antologia...*, s. 379.

li się – według niego – do zaprzeczenia boskiej natury Chrystusa, popadając w coś na kształt herezji ariańskiej. Mamy tu, zdaniem piszącego te słowa, dobry przykład myślenia w kategoriach filozoficznego realizmu, gdyż Wilelf nie próbował wzorem nominalistów sprowadzać złożonego pojęcia do jego najprostszych części składowych, a pokazywał jak ono funkcjonuje w swojej złożoności. Wydaje się, że nauczanie Wilelfa w tej materii jest całkowicie zgodne z katolicką ortodoksją i z koncepcją tak zwanej unii hipostatycznej, ujmującej zasady połączenia w Chrystusie obydwu natur – boskiej i ludzkiej. A.J.Minnis i A.B.Scott przedstawiają Wilelfa właśnie jako obrońcę ortodoksji, mówiąc:

John Wilelf czuł się zmuszony bronić prawd zawartych w Piśmie Świętym przeciwko tym, którzy głosili, że niektóre części Biblii są fałszywe, że nie wszystkie te części są jednakowo ważne czy godne zaufania, że Chrystus często przemawiał w sposób jedynie metaforyczny (jak wtedy, gdy nazywał siebie Synem Bożym) i że Ojciec mógł oszukać Syna, a obydwaj oni mogli oszukać jakiegoś proroka¹⁰.

Być może Wilelf miał rację, podejrzewając, że skłonność nominalistów do widzenia w Bogu arbitralnej i nieprzewidywalnej siły, mogącej radykalnie podważyć podstawy naszego orientowania się w rzeczywistości, otwiera drogę do daleko idącego sceptycyzmu. Bóg nominalistów z jednej strony przypomina tyrana, przeciw któremu należy się buntować, z drugiej zaś strony zdaje się on sankcjonować wszelkiego typu radykalne eksperymenty myślowe, a także podważanie podstaw tradycyjnego światopoglądu religijnego, co z kolei może zachwiać wiarą w sens istnienia tak pojętego Boga¹¹.

W swoim traktacie *De universalibus [O uniwersaliach]* Wilelf mówi wprost:

Wszelka zawiść i rzeczywisty grzech powodowane są brakiem uporządkowanego umiłowania uniwersaliów [...] ponieważ każdy taki grzech polega na wyborze mniejszego dobra kosztem większego dobra, a na ogół bardziej uniwersalne dobra są lepsze [...] I tak, gdyby ludzie majątni, którzy tak wielką wagę przywiązują do szczegółów, byli bardziej wrażliwi na dobro ogólne niż na dobrobyt swoich rodzin, nie dążyliby oni do tego, by swoich krewnych umieścić na lukratywnych stanowiskach [...] Nie ma wątpliwości, że błędne mniemania, zarówno w sensie intelektualnym, jak i emocjonalnym, na temat uniwersaliów są przyczyną całego grzechu, który panuje nad światem¹².

¹⁰ Zob. *Medieval Literary Theory and Criticism c. 1100-c.1375. The Commentary Tradition*, ed. A. J. Minnis, A. B. Scott with D. Wallace, Oxford 1991, p. 211.

¹¹ Współczesny teolog katolicki Walter Kasper również dostrzega w późnośredniowiecznym nominalizmie jedną z sił, która doprowadziła do rozpowszechnienia się postaw ateistycznych. Zob. R. N. McMichael, *Walter Kasper's Response to Modern Atheism. Confessing the Trinity*, gdzie na stronie 36 czytamy: Kasper considers late medieval nominalism to be a theological cause for the separation of human autonomy from its previous theonomous context. Therefore late medieval nominalism played a theological role in the development of modern atheism, [online] <https://books.google.de/books?id=2Fsjkfv9VL4C> [dostęp: 07.03.2016].

¹² A. Kenyon, *Wyclif*, Oxford 1985, p. 10–11.

Wiklef konkluduje, że nominalizm prowadzi do egoizmu, a realizm do miłości bliźniego¹³. Ten zabieg polegający na radykalnej moralizacji sporu o uniwersalia może wydawać się słabo usprawiedliwiony. Uwidacznia się tu jednak charakterystyczna dla myślenia Wiklefa swoista praktyczność, czyli dążenie do wyciągnięcia wniosków dotyczących praktyki dnia codziennego z najbardziej nawet abstrakcyjnych i filozoficznych rozważań.

III

Jeśli teraz spojrzysz się na nieortodoksyjną stronę poglądów Wiklefa, to da się zauważyć, że jest ona w znacznym stopniu konsekwencją jego stanowiska w kwestii uniwersaliów. Oto co Wiklef mówił w traktacie *De Christo et suo adversario Antichristo* [*O Chrystusie i jego przeciwniku Antychryście*] o papieżu, którego uważał za wcielenie Antychrysta: „Dobra, które [papież] wziął ubogim dla zbudowania swojej siedziby i dla rozślawienia swojego rodu, ukradł im jak łotr. Podobnie zamknął swym nakazem mnichów w klasztorach jak w więzieniach. Wszystko to kłamca uczynił bez zgody Pana i zrabował wszystkie dobra ubogim jak złodziej”¹⁴.

Jest więc ten papież jest niejako uosobieniem „człowieka nominalistycznego”, jeżeli oczywiście przyjmiemy za dobrą monetę Wiklefowską, skrajnie pejoratywną charakterystykę nominalizmu. Papież – zdaniem Wiklefa – podobnie jak nominaliści wybiera za każdym razem mniejsze dobro lub mniej powszechne, gardząc dobrem wyższego gatunku. Dlatego dąży on do „rozślawienia własnego rodu”, zamiast dążyć do rozślawienia całego Kościoła, czyli Ludu Bożego. Mnichom nakazuje pracę dla dobra klasztoru, w którym są oni zamknięci, i przeszkadza im w ten sposób „głosić ewangelię stworzeniu”¹⁵. Zamiast budować Kościół Boży, papież budując wspaniałą siedzibę dla siebie itd. Rzecz jasna ten „praktyczny nominalizm” niewiele miał wspólnego z nominalizmem filozoficznym, poza może generalną preferencją dla rzeczy konkretnych kosztem spraw bardziej abstrakcyjnych.

Jednakże nawet najostrzejsza krytyka postępowania papieża i Kurii Rzymskiej nie uczyniłaby jeszcze z Wiklefa heretyka. W czasach gdy panowała tak zwana wielka schizma zachodnia i było dwóch papieży, jeden w Rzymie, drugi w Awinionie, wzajemnie obrzucających się kłótwami, ostra krytyka papieżstwa mogła wydawać się rzeczą nawet dość naturalną i niekoniecznie świadczącą o heretyckich skłonnościach. Dopóki Wiklef ograniczał swoją krytykę Kościoła do potępienia egoizmu i materializmu wyższej hierarchii kościelnej, dopóty cieszył się przyjaźnią i protekcją wielu często wysoko postawionych osób w Anglii. Dopiero gdy zaczął potępiać i odrzucać niektóre dogmaty wiary, jego sytuacja uległa wyraźnemu pogorszeniu i wielu ludzi się od niego odsunęło,

¹³ Tamże, p. 16.

¹⁴ Zob. *Wszystko to ze zdziwienia. Antologia...*, s. 371.

¹⁵ Tamże.

mimo tego, że udało mu się ostatecznie uniknąć prześladowań, nie licząc takich szykan, jak usunięcie z grona pracowników uniwersytetu w Oksfordzie oraz nakaz opuszczenia tego miasta¹⁶.

Jednym z tych dogmatów była wiara w przeistoczenie, zwane również transsubstancją, czyli w „rzeczywistą przemianę substancji podczas Eucharystii: chleba (hostii) i wina w ciało i krew Jezusa Chrystusa”. Odrzucenie przez Wiklefa dogmatu o przeistoczeniu również da się, zdaniem piszącego te słowa, wytłumaczyć realizmem filozoficznym Wiklefa, czy raczej jego sposobem pojmowania tegoż realizmu. Żeby to zrozumieć wystarczy przypomnieć sobie argumentację Ockhama, w której przykładem jest „biała ściana”. Ockham sądził, jak wiadomo, że Bóg w swojej wszechmocy jest w stanie sprawić, że jakiś przedmiot będzie postrzegany jako biała ściana, mimo że w istocie będzie to coś całkiem innego, lub że w ogóle tego nie będzie. Wiklef protestował przeciwko posądzaniu Boga o bawienie się z człowiekiem w tego rodzaju oszukańcze sztuczki. Na tej samej zasadzie Wiklef nie mógł zaakceptować ortodoksyjnego poglądu, według którego substancja konsekrowanego chleba się gruntownie zmieniała, a jego tak zwane akcydensy, czyli cechy zewnętrzne, pozostawały te same. Dla Wiklefa słowo „chleb” nie było jedynie nazwą, pod którą mogły się kryć rzeczy do chleba wcale niepodobne. Tak samo jak w przypadku uniwersaliów nazwa odnosi się do rzeczy, która realnie istnieje i nie może ulec cudownej przemianie w jakąś inną rzecz. Można powiedzieć, że Wiklef implikował, że nominaliści nie tylko negują realność idei ogólnych (czyli uniwersaliów), ale i rzeczy konkretnych. Trzeba przy tym pamiętać, że Wiklef, odrzucając doktrynę o przeistoczeniu, nie negował doktryny o tak zwanej rzeczywistej obecności ciała i krwi Chrystusa w konsekrowanym chlebie i winie. Według niego konsekrowana hostia była jednocześnie prawdziwym chlebem i prawdziwym ciałem Chrystusa – dokładnie tak jak sam Chrystus był jednocześnie prawdziwym człowiekiem i prawdziwym Bogiem¹⁷.

¹⁶ W roku 1415 na soborze w Konstancji, w trakcie którego spalono Jana Husa, Wiklef został ogłoszony heretykiem, a jego ciało na polecenie papieża Marcina V ekshumowano, sprofanowano i spalono dopiero w 1428 roku, czyli 44 lata po śmierci.

¹⁷ “Though he rightly denounced as heretical the doctrine of transubstantiation, he did actually believe in what is commonly called Consubstantiation. This theory, accepted by some later reformers also, maintains that although Christ is not physically present he is spiritually present in the bread and wine. Wycliffe described the theory as follows, »The truth and faith of the Church is that Christ is at once God and man, so the Sacrament is at once the body of Christ and bread – bread and wine naturally, the body and blood sacramentally«”. [Chociaż słusznie potępił on, jako heretycki, dogmat o transsubstancji [przeistoczeniu], to jednak wierzył w coś, co popularnie nazywa się konsubstancją. Ta teoria, akceptowana również przez niektórych późniejszych reformatorów, utrzymuje, że chociaż Chrystus nie jest fizycznie obecny w chlebie i winie, to jednak jest on tam obecny w sensie duchowym. Wiklef sformułował tę teorię jak następuje: „Prawdą, w którą Kościół wierzy, jest to, że Chrystus był zarówno człowiekiem, jak i Bogiem, i na tej samej zasadzie Najświętszy Sakrament jest zarówno ciałem Chrystusa, jak i chlebem – chlebem i winem w sensie fizycznym, a ciałem i krwią w sensie sakramentalnym”], zob. [online] http://www.lwbc.co.uk/Wycliffe/theology_of_wycliffe.htm [dostęp: 10.03.2016].

Stanowisko Wiklefa, choć heterodoksyjne, jest – jak widać – ciągle dość mocno konserwatywne i w dzisiejszych czasach Wiklef na podstawie takich poglądów zapewne mógłby zostać przez tak zwany urząd nauczycielski Kościoła potraktowany dość łagodnie. Wypada również przypomnieć, że dogmat o przeistoczeniu ogłoszony został dopiero na IV Soborze Laterańskim w 1215 roku, a więc z punktu widzenia Wiklefa nie przemawiała za dogmatem żadna długa tradycja. Oczywiście trzeba też pamiętać, że radykalizm Anglika szedł znacznie dalej i doprowadził go w końcu do odrzucenia kultu świętych, kultu Matki Boskiej i rzecz jasna mszy świętej.

Ponadto Wiklef w pewnym momencie potępił też własność prywatną jako taką, deklarując się jako zwolennik komunizmu, traktowanego oczywiście w tamtych czasach nie jako realnie istniejące zjawisko, lecz raczej jako utopijny postulat, choć w pewnym sensie – i do pewnego stopnia – realizowany w życiu klasztornym, gdzie prywatna własność mnichów ograniczona była nieraz do minimum. Wydaje się, że także ten specyficzny komunizm Wiklefa nadaje się do zinterpretowania w relacji do skrajnego realizmu tego filozofa. Twierdził on, że własność jest tak wzniosłą relacją między posiadającym a obiektem posiadanym, że tylko człowiek bez grzechu na nią zasługuje, gdy tymczasem wszyscy jesteśmy grzeszni¹⁸. Ten kult relacji przypomina oczywiście entuzjizm Wiklefa dla doktryny o Trójcy Świętej czy o podwójnej naturze Chrystusa.

Uderzająca jest niewątpliwie zdolność Wiklefa od wywodzenia z założeń filozoficznego realizmu i z krytyki nominalizmu wniosków zarówno konserwatywnych, jak i radykalnych.

IV

Wracając do wiersza Gałki, należy od razu podkreślić, że nie można w jego przypadku liczyć na zbyt wiele. Ma on ma charakter polemiczny i propagandowy, nie będąc w żadnym wypadku wierszowanym traktatem filozoficznym. Nie wolno zapominać, że w czasach Gałki polszczyzna do tego celu wykorzystywana nie była i że chodzi o epokę, w której literatura w języku polskim stawiała dopiero pierwsze kroki.

Wydaje się jednak, że można u Gałki znaleźć pewne ślady czegoś, co da się nazwać „praktyczno-filozoficznym realizmem” w stylu Wiklefa. Dwie ostatnie zwrotki tego utworu wyglądają następująco:

Prawda – rzecz Krystowa,
 Łeż – Antykrystowa;
 Prawdę popi tają, Iże się jej lękają,
 Łeż pospolstwu bają.
 Kryste, przez Twe rany,
 Racz nam dać kapłany,

¹⁸ Zob. A. K e n n y, *Medieval Philosophy*, p. 101.

Jiżby prawdę wiedli,
Antykrysta pogrzebli,
Nas k Tobie przywiedli¹⁹

Z przytoczonego tekstu wynika, że Gałka przeciwstawia termin „popi” terminowi „kapłani”, traktując ten pierwszy jako negatywny, oznaczający fałszywego kapłana, a ten drugi jako pozytywny, a nawet idealizujący. Funkcją „kapłana” jest nauczanie prawdy, podczas gdy specjalnością „popów” i Antychrysta jest kłamstwo. Tak ostre przeciwstawianie kłamstwa i prawdy jest charakterystyczne dla Wiklefa, na co zwrócono uwagę wyżej, choć nie jest to z pewnością czymś, co można spotkać tylko u niego. Może jeszcze bardziej charakterystyczny i realistyczny (w sensie filozoficznym) jest tutaj postulat (w zasadzie bardzo konserwatywny i ortodoksyjny), by kapłan był nie tylko indywidualnym człowiekiem, ale i duchowym przewodnikiem, który jest w stanie „przywieść” wiernych do Boga. Będąc przewodnikiem i mediatorem, jest on nie tylko fizyczną osobą, ale i ucieleśnieniem pewnej abstrakcyjnej idei.

Podobne zjawisko znajduje się we fragmencie, w którym Gałka opisuje w sposób skrajnie idealizujący²⁰ postać samego Wiklefa:

Jemuż nie rownego
Mistrza pogańskiego
I krześcijańskiego,
Ani będzie więcszego
Aż do dnia sądnego.

Kto chce tego dowieść,
Ta jest o niem powieść;
Kto k niemu przystąpi
I w jego drogę wstąpi,
Nigdy z niej nie stąpi.

Od boskich rozumow
Aż do ludzkich umow –
Rzeczy pospolite,
Wiele mędrcom zakryte,
Uczył odkryte.

Wiklef Gałki jest więc swego rodzaju arcykapłanem, czy może prawdziwym (i jedynym) papieżem, który ma moc udostępniania ludzkim umysłom idei zawartych w umyśle Boga. Owe „boskie rozumy”, jak również „rzeczy pospolite”, to zapewne,

¹⁹ Zob. *Toć jest dziwne a nowe. Antologia literatury polskiego średniowiecza*, red. A. J e l i c z, Warszawa 1987, s. 279–280.

²⁰ Juliusz Nowak-Dłużewski mówił nawet o „ślepych, ekstatycznym niemal uwielbieniu Wiklefa” w wierszu Gałki, zob. tenże *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Średniowiecze*, Warszawa 1963, s. 66.

jak już dawno temu zostało zasugerowane²¹, termin, przy pomocy którego Gałka starał się przekazać sens łacińskiego słowa „uniwersalia”.

Tak wysokie wymagania, jakie Gałka za przykładem Wiklefa stawia kapłanom, choć zdają się wynikać z myślenia realistycznego, mogą niewątpliwie ulec swoistej konwergencji z postawą nominalistyczną, która w kapłanie widzi jedynie słabą jednostkę ludzką. W praktyce bowiem nie wydaje się możliwe, by wielu księży mogło zasłużyć sobie na uznanie ich kapłaństwa w Gałkowym rozumieniu tego słowa. Typowy ksiądz musi w tym kontekście być nazwany „popem”, to jest słowem, które Gałka używał zawsze w sensie pejoratywnym. Innymi słowy kapłan u Gałki, tak jak Chrystus u Wiklefa, jest istotą podwójną, łączącą cechy boskie i ludzkie, choć może niezupełnie w tym samym sensie i w tym samym stopniu, co Chrystus.

Charakterystyczne w tym kontekście jest to, że Andrzej Gałka według dostępnych na jego temat, skąpych zresztą bardzo, informacji nie opowiadał się na rzecz żadnej ze stron toczącego się wówczas w Kościele sporu między koncyliarystami, czyli zwolennikami uznawania za najwyższy autorytet w prawach wiary soboru powszechnego, to jest zgromadzenia biskupów ze wszystkich katolickich diecezji, a zwolennikami uznawania za najwyższy autorytet osoby papieża²². Według Gałki ani jedni, ani drudzy nie mieli racji i obydwie te skłócone obozy służyły Antychrystowi, gdyż prawdziwym autorytetem w sprawach kościelnych może być tylko sam Chrystus, a nie papież czy sobór.

V

Można jednak mieć wątpliwości, czy rzeczywiście Gałka był do końca neutralny w sporze między koncyliarystami a kurialistami, czyli zwolennikami autorytetu papieża. W jego wierszu o Wiklefie zawarte są bowiem bardzo ostre ataki na instytucję papieża, podczas gdy na temat soboru nie wypowiada się wcale:

Cesarscy popowie
Są antykrystowie,
Jich moc nie od Krysta,
Ale od Antykrysta:
Z cesarskiego lista.

Pirzwy pop Lasota
Wziął moc od chobota
Konstantyna smoka,

²¹ Zob. S. U r b a ń c z y k, *Komentarz filologiczny do „Pieśni o Wiklefie” Andrzeja Gałki*, [w:] *O języku literatury*, red. J. B u b a k, A. W i l k o ń, Katowice 1981, s. 30.

²² Na ten temat zob. P. K r a s, *Wyclif's Tradition in Fifteenth Century Poland. The Heresy of Master Andrew Gałka of Dobczyn*, [w:] *The Bohemian Reformation and Religious Practice*, red. Z. V. D a v i d, D. R. H o l e t o n, t. 5, cz.1, Praha 2004, s. 191–210.

Jegoż jad wylan z boka
W Cyrkwi rok od roka.

Lasota się trudził,
Szatan go pobudził,
By cesarzem łudził,
W[e] jimieniu ji obłudził,
Rzym na niem wyłudził.

Gałka ewidentnie potępia ceszaropapizm, czyli zjawisko polegające na ścisłej zależności władzy duchownej od świeckiej, przy czym potępia zarówno klasyczny ceszaropapizm, jak i papocezaryzm, czyli zależność władzy świeckiej od duchownej, wypowiadając się krytycznie o postępowaniu papieża Sylwestra I (panował w latach 314–335), czyli „popa Lasoty”, który rzekomo „wyłudził” od ówczesnego cesarza rzymskiego, czyli Konstantyna Wielkiego, zagwarantowanie świeckiej władzy papieża nad Rzymem i środkową Italią. Gałka nie kwestionuje autentyczności słynnej *Donacji Konstantyna*, mimo że kilka lat przed powstaniem jego wiersza, a mianowicie w roku 1440, ta autentyczność została przekonująco podważona przez neapolitańskiego uczonego Lorenza Vallę, znanego skądinąd propagatora cycerońskiej łaciny. Gałka potępia jednak tę donację, wskazując na rzekomy fakt jej „wyłudzenia”.

W tym momencie można się zapytać, jak udało się papieżowi uzyskać ową cenną donację. I na to pytanie Gałka odpowiada, choć nie wprost, mówiąc, że „Lasota wziął moc od chobota”. Ów „chobot” to ogon. Czyj ogon? Oczywiście „Konstantyna smoka”. „Smokiem Konstantyna” nazywa Gałka gada, którego według legendy papież Sylwester miał pokonać. Można wówczas zapytać, dlaczego – zdaniem Gałki – fakt pokonania smoka, który był według legendy bardzo uciążliwy dla mieszkańców Rzymu, zasługiwał na potępienie. W końcu papież opromieniony tym czynem mógłby zażywać sławy bohatera, która byłaby zwłaszcza w oczach ludzi średniowiecza wystarczającym usprawiedliwieniem dla świeckiej władzy papieża w Rzymie. W ten sposób legenda o papieżu Sylwestrze i smoku niewątpliwie funkcjonowała. Jednak Gałka sprawę niejako odwraca do góry nogami. „Moc” papieża jest podejrzana, bo źródłem jej jest ogon smoka, który to smok często symbolizował szatana. Może to być aluzja do faktu, że papież Sylwester – znowu według legendy – nie będąc rycerzem, smoka nie zabił, a jedynie związał mu paszczę nicią, unieszkodliwiając go w ten sposób i czyniąc swoim niewolnikiem.

Oto fragment *Złotej legendy* Jakuba de Voragine zawierający historię o świętym papieżu Sylwestrze²³ i smoku:

Po kilku dniach jednak kapłani pogańscy przybyli do cesarza i rzekli: Najświętszy cesarzu, od dnia, w którym przyjąłeś wiarę Chrystusową, smok mieszkający w jaskini zabija co dzień swym oddechem więcej niż trzystu ludzi. Gdy Konstantyn szukał rady u Sylwestra, ów rzekł mu: Pokaż mi choć jednego chrześcijanina wśród tych zabitych. Na to oni: Jeśli on nie zabija chrześcijan, to zejdź do niego i spraw to w imię twego Boga, aby nas nie zabijał, a wtedy uwierzymy w Niego. Wobec tego

²³ Imię papieża wywodzi Gałka ze źródłosłowa łacińskiego: *silva* – las.

Sylwester rzekł: Ja przez zasługi Chrystusa powstrzymam go od wszelkich napaści. Kapłani tedy obiecali, że uwierzą, jeśli on tego dokona. Gdy zaś Sylwester modlił się, ukazał mu się św. Piotr i powiedział: Zejdź spokojnie do smoka wraz z dwoma kapłanami, których masz przy sobie, a gdy przybędziesz do niego, przemów do niego w te słowa: Pan nasz, Jezus Chrystus, zrodzony z Dziewicy, ukrzyżowany i pogrzebany, który zmartwychwstał i siedzi po prawicy Ojca, przybędzie tu, aby sądzić żywych i umarłych. Ty zaś, szatanie, oczekuj Go w tej jaskini, dopóki nie przybędzie. Następnie zwiążesz paszczę jego nicią i zapieczętujesz pierścieniem, na którym jest znak krzyża. Później wróćcie do mnie zdrowi i nietknięci spożywać będziecie chleb, który ja wam przygotuję. Zeszedł tedy Sylwester z dwoma kapłanami do jaskini po stu pięćdziesięciu stopniach niosąc dwie latarnie. Ujrawszy smoka wypowiedział owe słowa i, tak jak mu to rozkazano, związał jego paszczę syczącą i świszczącą. Wracając napotkał dwóch czarnoksiężników, którzy wprawdzie poszli za nim, aby zobaczyć, czy potrafią zejść aż do smoka, ale porażeni jego oddechem leżeli na wpół martwi. Sylwester jednak wyprowadził ich ze sobą zdrowych i nietkniętych, a oni natychmiast wraz z wielkim tłumem pogan nawrócili się. W ten sposób naród rzymski uwolniony został od podwójnej śmierci: czci diabła i trucizny smoka²⁴.

Ten sposób unieszkodliwienia smoka, chociaż skuteczny, pozostawia jednak pole do domysłów, że być może papież Sylwester dlatego nie zabił owego smoka, a jedynie związał, żeby móc korzystać z jego usług, podobnie jak w romansach rycerskich bohater lub bohaterka posługuje się czasem oswojonym lwem dla obrony przed wrogami²⁵. Problem w tym, że smok wywoływał w średniowieczu zupełnie inne skojarzenia niż lew, przede wszystkim zaś kojarzył się ze smokiem opisanym w nowotestamentowej *Apokalipsie*, głównie w rozdziale 12 i 13 tej księgi, gdzie wyraźnie pojawia się on jako postać symbolizująca Szatana, ale też i Antychrysta, czyli postać, pod pewnymi względami, symetryczną względem Chrystusa²⁶. W rozdziale 20 Apokalipsy mowa jest nawet o uwięzieniu smoka po to, by go następnie na krótko uwolnić, co przypomina nieco przygodę papieża Sylwestra:

Potem widziałem anioła zstępującego z nieba, który miał klucz od przepaści i wielki łańcuch w ręce. Pochwylił on Smoka, tego węża starodawnego, którym jest diabeł i szatan, i związał go na tysiąc lat. Strącił go do przepaści i zamknął, i pieczęć nad nim umieścił, tak że nie będzie zwodził narodów aż tysiąc lat się dopełni. A potem ma być na krótki czas uwolniony (Ap 20, 1–3).

Można więc przypuścić, że panowanie papieża Sylwestra nad smokiem mogło mieć wydźwięk mocno dwuznaczny, zwłaszcza w oczach komentatorów papieżu nieprzychylnych. Istotnym faktem jest tu także i to, że smok z legendy o świętym Sylwestrze nie zabija chrześcijan, co można by (znowu przy pewnej dozie niezyczliwości) zinterpretować jako znak świadczący o tym, że smok od początku jest w swoistej zмовie z papieżem Sylwestrem. Smok w wierszu Gałki nazwany jest jednak smokiem Konstan-

²⁴ J. de Voragine, *Złota legenda*, tłum. J. Pleziosa, Warszawa 1955, s. 47.

²⁵ Chodzi tu choćby o XII-wieczny francuski romans *Iwajń albo rycerz z lwem* Chrétiena de Troyes albo już XVI-wieczny angielski poemat *Królowa wróżek* Edmunda Spensera, gdzie jedna z bohaterek, Una, również korzysta z pomocy lwa.

²⁶ Zob. [online] <http://www.eliasz.dekalog.pl/goscie/dunkel/antychr2.htm> [dostęp: 10.03.2016].

tyna i w związku z tym – jak można mniemać – będąc uniwersalnym symbolem władzy (faktycznie używanym też przez rzymskie legiony²⁷), może być odczytany w kontekście tego wiersza jako znak symbiozy władzy świeckiej i duchownej, a więc cesaropapizmu i papocezaryzmu. Z tej nieświętej syntezy powstaje zdaniem Gałki jad, który systematycznie zatruwa Kościół chrześcijański. Jad ten dobywa się z boku smoka, który w tym momencie staje się figurą Antychrysta. Jako taki wykazuje zwodnicze podobieństwo do postaci Chrystusa, czyli istoty o również podwójnej naturze i o przebitym boku, z którego wypłynęła krew i woda (zob. J 19,34). Oczywiście połączenie papieństwa z koncepcją Antychrysta będzie później stanowiło motyw przewodni w myśleniu protestanckim na temat papieskiego Rzymu i odwrócenie reprezentowanej przez Kościół rzymskokatolicki tezy, że papież jest zastępcą Chrystusa (*Vicarius Christi*). Gałka mógłby być uważany za jednego z prekursorów tej koncepcji, ale najprawdopodobniej zapożyczył ją od swego mistrza Wiklefa, który podobno był pierwszym, który ośmielił się nazwać papieża Antychrystem²⁸.

Istotne w kontekście niniejszego artykułu jest przede wszystkim to, że myślenie Gałki o Sylwestrze i Konstancynie, pozostających w dialektycznej relacji do smoka symbolizującego zarówno Sylwestra, jak i Konstancyna, a także Antychrysta, jest *par excellence* syntetyczne i triadyczne, a więc prawdopodobnie wywodzi się z relacjonalnej i syntetycznej tradycji filozoficznego realizmu. W tej sprawie Anders Piltz stwierdził, co następuje:

Nominaliści odrzucili kategorię relacji jako czegoś, co realnie istnieje. Realisci, reagując na ten fakt, wskazywali na niebezpieczeństwa, na jakie tego typu stanowisko mogło wystawić doktrynę o Trójcy Świętej. Według nich zaufanie temu, co nominaliści twierdzą na temat relacji między trzema boskimi osobami, negując jednocześnie kategorię relacji jako takiej, byłoby równie szalone jak wiara w to, że ślepy będzie w stanie powiedzieć coś sensownego o kolorach²⁹.

VI

Autor ma nadzieję, że udało się mu wykazać zależność ideologiczną Andrzeja Gałki – wroga katolicyzmu i reprezentanta filozoficznego realizmu – od poglądów Wiklefa zarówno w odniesieniu do koncepcji kapłaństwa, jak i w stosunku do papieństwa, zależność prezentowaną wszakże w sposób dość oryginalny i bez niewolniczego przyjmowania tez oksfordzkiego teologa. Jasne jest, że sprawa wymaga dalszych badań i że wiersz Gałki zawiera jeszcze inne treści, które również wymagają starannego rozpatrzenia, przede wszystkim w kontekście filozofii Wiklefa.

²⁷ Zob. W. K o p a l i ń s k i, *Słownik symboli*, Warszawa 1990, s. 394.

²⁸ Zob. [online] <http://www.pca.org/books/portraits/wycliffe.htm> [dostęp: 10.03.2016].

²⁹ Zob. A. P i l t z, *The World of Medieval Learning* [Świat średniowiecznej uczoneości], Oxford 1981, s. 253–254.

Bibliografia

- Gilson Etienne, *Historia filozofii chrześcijańskiej w wiekach średnich*, Warszawa 1987.
- Jelicz Antonina (red.), *Toć jest dziwne a nowe. Antologia literatury polskiego średniowiecza*, Warszawa 1987.
- Jung-Palczewska Elżbieta (red.), *Wszystko to ze zdziwienia. Antologia tekstów filozoficznych z XIV wieku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Kopaliński Władysław, *Słownik symboli*, Warszawa 1990.
- Kras Paweł, *Wyclif's Tradition in Fifteenth Century Poland: The Heresy of Andrzej Galka of Dobczyn* in: eds. Zdenek V. David and David R. Holeton "Bohemian Reformation and Religious Practice", vol. 5, part 1. „Papers from the Fifth International Symposium on the Bohemian Reformation and Religious Practice” sponsored by The Philosophical Institute of the Academy of Sciences of the Czech Republic held at Vila Lanna, Prague 19–22 June 2002, Academy of Sciences of the Czech Republic, Main Library, Prague 2004.
- Michałowska Teresa, *Średniowiecze*, Warszawa 2003.
- Nowak-Dłużewski Juliusz. *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Średniowiecze*, Warszawa 1963.
- Taszycki Witold (red.), *Najdawniejsze zabytki języka polskiego*, Wrocław 1975.
- Urbańczyk Stanisław, *Komentarz filologiczny do „Pieśni o Wilełfie” Andrzeja Galki*, [w:] red. J. Bubak, A. Wilkoń, „O języku literatury”, Katowice 1981.
- Wragine Jakub de, *Złota legenda*, tłum. J. Pleziowa, Warszawa 1955.
- Włodarski Maciej (red.), *Polska poezja świecka XV wieku*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1997.
- Wydra Wiesław, Rzepka Wojciech R. *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1984.
- Kaiser Rolf (red.), *Medieval English, An Old English and Middle English Anthology*, Berlin W. 1958.
- Kenny Anthony, *Medieval Philosophy*, Oxford 2005.
- Kenny Anthony, *Wyclif*, Oxford 1985.
- McGrade Arthur S. (red.), *The Cambridge Companion to Medieval Philosophy*, Cambridge 2003.
- Minnis A.J. Scott A.B. & Wallace David (red.), *Medieval Literary Theory and Criticism c. 1100-c.1375. The Commentary Tradition* (Średniowieczna teoria i krytyka literatury. Tradycja komentatorska), Oxford 1991.
- Piltz Anders, *The World of Medieval Learning* (Świat średniowiecznej uczoneści), Oxford 1981.

Źródła internetowe:

- Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <http://plato.stanford.edu/entries/wyclif/>
- <http://www.pca.org/books/portraits/wycliffe.htm>
- www.eliasz.dekalog.pl/goscie/dunkel/antychr2.htm
- <http://www.konserwatyzm.pl/arttykul/253/o-ockhamie---piotrowi-napierale-w-odpowiedzi>
- http://www.lwbc.co.uk/Wycliffe/theology_of_wycliffe.htm
- McMichael, Ralph N., *Walter Kasper's Response to Modern Atheism: Confessing the Trinity*. <https://books.google.de/books?id=2FsjkfV9VL4C>

ANDRZEJ GAŁKA'S *PIEŚŃ O WIKLEFIE* [*SONG OF WYCLIFFE*]
AS AN ATTEMPT TO POLITICISE PHILOSOPHICAL REALISM

SUMMARY

Among other things, the present article attempts to find a link between John Wycliffe's so-called philosophical ultra-realism and his mostly heterodox, but also sometimes rather conservative theological and social opinions. It also attempts to interpret a Polish poem by Andrzej Gałka entitled *Pieśń o Wiklefie* [The Song of Wycliffe] in the context of Wycliffe's philosophy, focusing on its more abstract aspects as well as on its practical consequences as regards politics and our attitude to the Church hierarchy. The author is particularly interested in the manner in which Gałka uses Wycliffe's philosophy as the basis for a demand for a radical reform of the Catholic Church in the spirit of Hussitism and also for an equally radical critique of the papacy, founded on an analysis of its legendary origins.

SŁOWA KLUCZOWE:

realizm a nominalizm, herezja a ortodoksja, husytyzm, Wiklef a Gałka, papieństwo, legenda o papieżu Sylwestrze i smoku.

KEYWORDS:

realism versus nominalism, heresy versus orthodoxy, Hussitism, Wycliffe versus Gałka, the papacy, the legend of Pope Sylvester and the Dragon

JERZY GRYGIEL
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

JAN HUS – 600 LAT PÓŹNIEJ

W dniu 14 stycznia 2016 roku w holu Biblioteki Jagiellońskiej otwarto w wyniku wspólnej inicjatywy Czeskiego Centrum w Warszawie oraz Biblioteki Jagiellońska wystawę *Jan Hus – 600 lat później*. Otwarcia towarzyszył odbyty w sali konferencyjnej (godz. 10.00–14.00) polsko-czeski panel dyskusyjny. Uczestniczyli w nim ze strony czeskiej dr Petr Janyška (Czeskie Centrum w Warszawie) i mgr Jakub Smrčka (Husycie muzeum w Taborze), a ze strony polskiej dr Paweł Nowakowski (Akademia Ignatianum w Krakowie) oraz dr Tomasz Graff (Uniwersytet św. Jana Pawła II w Krakowie). Magister Smrčka wygłosił referat *Postać i proces Jana Husa*, w którym skupił się na samej postaci czeskiego reformatora, pochodzącego z Husinca w południowych Czechach. Wspomniał o upamiętnieniu Husa jako czeskiego bohatera narodowego zaliczanego do panteonu najwybitniejszych Czechów, poczynając od Karola IV z Luksemburga po Tomasza G. Masaryka. Przypomniał też słuchaczom, że przewodnim hasłem było dla Husa zdanie „prawda Boża zwycięży”, z którego słowo „Boża” bywa, niestety, coraz częściej usuwane. Z kolei dr P. Nowakowski w swoim referacie *Nauka Husa a husytyzm* starał się wykazać, że w zasadzie sam Hus nie propagował utrakwizmu i był raczej moralizatorem. Do Husa jako do osoby niewinnie skazanej, a nie do jego nauki, odwoływali się też delegaci czescy na sobór bazylejski. Na koniec prelegent przypomniał, że podczas debaty przed królem Jerzym z Podiebradów w 1465 roku nawróceni na katolicyzm dawni utrakwiści polemizowali z Janem Rokycaną, podając przykłady z nauki Husa sprzeczne z utrakwizmem. W swoim referacie *Polacy a Jan Hus i husytyzm* dr Tomasz Graff omówił rolę Polaków na uniwersytecie praskim w przededniu rewolucji husyckiej. Wspomniał o najwybitniejszych z nich, między innymi o Pawle Włodkowicu, który najprawdopodobniej osobiście odwiedził Husa w więzieniu i był mu przychylny. Wspomniał też o przyjaznych kontaktach politycznych polsko-czeskich, których uwieńczeniem była propozycja przyjęcia korony czeskiej przedstawiona Jagielle, a następnie Witoldowi. Z kolei ze swoim referatem zatytułowanym *Znaczenie Husa w oczach Czechów od XIX wieku do współczesności* wystąpił dr Petr Janyška, który przede wszystkim starał się

ukazać słuchaczom polskim, kim dzisiaj dla współczesnych Czechów jest Jan Hus. Dzieci czeskie znają go przede wszystkim jako reformatora ortografii. Zapatrywania Husa adaptowały niemal wszystkie nurty myślowo-polityczne. Od konserwatystów i liberałów, a nawet komunistów, aż po dzisiejszych narodowców. Na koniec, w nawiązaniu do 600-letniej rocznicy egzekucji Husa, prelegent wspominał o powolnym zasypywaniu rowu ideowego między Watykanem a protestantami czeskimi i o możliwości, jeśli nie prawnej, to przynajmniej moralnej, rehabilitacji czeskiego reformatora.

Wystawa *Jan Hus – 600 lat później* trwała od 14 stycznia do 20 lutego 2016 roku, ciesząc się sporym zainteresowaniem zarówno wśród czytelników Biblioteki Jagiellońskiej, jak i mieszkańców Krakowa. Materiały na wystawę dostarczyło Centrum Czeskie w Warszawie, a o ich ciekawą ekspozycję zadbała kuratorka wystawy z ramienia biblioteki mgr Małgorzata Kusak. Ilustracje, a także teksty w wersji polskiej i angielskiej, umieszczono na 18 tablicach, ukazujących w przekroju życie i działalność Jana Husa.

Na Tablicy I zatytułowanej *Droga wiary i sumienia* umieszczono rycinę z *Kroniki soboru w Konstancji* pióra Ulricha z Richentalu, przedstawiającą moment spalania Husa na stosie w hańbiącej czapce, którą nakładano na głowę heretykom. Komentarz umieszczony na tablicy informował o skazaniu Husa na śmierć i spalenie go 6 lipca 1415 roku na stosie. Egzekucja Husa wbrew nadziejom ojców soboru nie doprowadziła do odnowienia jedności teologicznej, lecz wpędziła Czechy w długoletnią wojnę religijną. Husyci zwycięsko odparli 5 wypraw krzyżowych. Dopiero krwawe spory wewnętrzne wśród husytów (bitwa pod Lipanami 1434) doprowadziły do pojednania się części spośród nich z Kościołem i cesarzem Zygmuntem Luksemburskim (kompaktaty praskie w roku 1436), co umożliwiło powstanie na pewien czas pierwszego w Europie państwa z tolerancją religijną.

Tablica II: *Europa i Czechy za cesarza Karola IV Luksemburskiego*. Za panowania tego władcy, gdy Jan Hus dorastał, Czechy należały do najpotężniejszych państw europejskich. Karol IV był nie tylko zręcznym politykiem, ale także mecenasem sztuki i nauki (założył między innymi uniwersytet w Pradze, w roku 1348), czas jego panowania był jednym z najświetniejszych okresów w dziejach Czech.

Autorzy tekstu zamieszczonego na tablicy III (*Ecclesia – triumf i kryzys*) informowali w dużym skrócie o przyczynach powstania świeckiej potęgi Kościoła katolickiego i dominacji papieża, której szczyt przypadł na wiek XIII (czasy pontyfikatu Innocentego III), przedstawili także przyczyny, które złożyły się na kryzys Kościoła w XIV i XV wieku. Słusznie zauważyli, że największe zagrożenie dla Kościoła nie pochodziło z zewnątrz, ale ze sporów wewnętrznych w postaci schizmy zachodniej (1378), kiedy to Kościołem zarządzało równocześnie 2 papieży, a 3 nawet było ich od roku 1409. Dlatego też w owych czasach nadzieję na zażegnanie kryzysu zaczęto pokładać w soborach, które miały być najwyższą władzą w Kościele. Równocześnie autorzy wystawy zapomnieli dodać, że o ile tak zwani koncyliarzyści chcieli reformy instytucji kościelnych, to otwarcie buntownicy, tacy jak Wiklif, a po nim Hus, nie chcieli żadnych reform, ale wręcz domagali się likwidacji papieża jako instytucji.

Tablica IV (*Alternatywa religijna: sekty i św. Franciszek*). Tekst zamieszczony na tej tablicy informował o działalności alternatywnych ruchów religijnych, propagujących dobrowolne ubóstwo, krytykujących papieża i bogactwo ówczesnego Kościoła. Wśród nieortodoksyjnych sekt autorzy przedstawili w pierwszym rzędzie tak zwanych albigen-sów, zwanych też katarami, którzy najbardziej oddalili się od doktryny chrześcijańskiej. Członkowie tej sekty rozróżniali jedynie absolutne dobro i absolutne zło. Byli z ducha manichejczykami, których doktryna przybyła ze Wschodu. Dla nich nawet Chrystus nie był zbyt ważny, a jego ponowne przybycie na Ziemię niewiele zmieniało. Z tego powodu byli oni dla Kościoła tak niebezpieczni, że w 1209 roku ogłoszono przeciwko nim krucjatę. Drugą znaczącą sektą eksponowaną na tej tablicy byli waldensi, czyli ubodzy z Lyonu. Ich założycielem był krzewiciel „dobrowolnego ubóstwa” – kupiec z Lyonu Piotr Valdo (nie Valdes). Postulował on swobodne głoszenie słowa Bożego (także przez świeckich), obowiązek prawdziwego ubóstwa, a także odrzucenie wszelkiej przemocy. W XIV wieku waldensi mieli dotrzeć do południowych Czech, gdzie działał w okolicach późniejszego Taboru kaznodzieja Piotr Reiser. Część z nich znana była w Czechach pod nazwą pikardów. Wydaje się nieco dziwne, że obok wyżej wymienionych sekt autorzy usytuowali św. Franciszka z Asyżu, który wprowadził propagował ideę „dobrowolnego ubóstwa”, ale przeciwko papieżowi nigdy otwarcie nie występował. Poza franciszkanami powstały w XIII wieku inne zakony żebracze, między innymi dominikanie. Już w 1181 roku do walki z heretykami powołano specjalne sądy inkwizycyjne [*inquisitio* – śledztwo] w diecezjach początkowo pod nadzorem miejscowego ordynariusza. W 1231 roku sądy te powierzono nowym zakonem, głównie dominikanom. Od 1252 roku mia-no zezwolić na stosowanie w śledztwie tortur. Autorzy komentarza szczegółowo opisali metody procedowania stosowane przez inkwizycję, choć nie podkreślili, że karę śmierci wykonywała władza świecka i że inkwizytorzy ścigali nie tylko heretyków, ale także pospolitych wichrzycieli, dążących pod pozorem działań religijnych do zburzenia ładu społecznego.

Tablica V – *Praga centrum odnowy duchowej*. Autorzy w tekście komentującym wskazali na to, że dotarcie do Pragi poglądów Johna Wiclifa, który odrzucał świecką władzę Kościoła, doprowadziło do wzrostu świadomości religijnej wśród ludzi świeckich w Czechach. Co raz wyraźniej dostrzegano wówczas niedostatki i grzechy ówczesnego Kościoła hierarchicznego. Cesarz Karol IV i jego przyjaciel arcybiskup Ernest z Pardubic widzieli potrzebę odnowy wewnątrzkościelnej. Popierali działalność kaznodziejów, takich jak mnich austriacki Konrad Waldhauser, ganiących chciwość kleru i praktyki symoniackie. Śladem tegoż mnicha podążał w duchu *devotio moderna* (nowa pobożność) Czech Jan Milicz z Kromieryża, który utworzył przytułek dla „upadłych kobiet” pod nazwą *Nowe Jeruzalem*. Innymi głoszącymi reformę i odnowę Kościoła w duchu nowej pobożności byli Maciej z Janova, Wojciech *Raňkův* z Ježova i Tomasz ze Štitnego.

Tablica VI (*Uniwersytet Praski Alma Mater Jana Husa*) przedstawiała w dużym skrócie edukację i działalność dydaktyczną Jana Husa w ramach wszechnicy praskiej. Autorzy informowali, że Hus urodził się prawdopodobnie około 1371 roku w Husincu

koło Prachatic. W szkole miejskiej w Prachaticach otrzymał też wykształcenie podstawowe. Z uniwersytetem w Pradze związał się na przełomie XIV/XV wieku. W 1398 roku uzyskał tytuł *magistra artium*. W 1400 roku był przez 6 miesięcy rektorem, a w 1401 roku piastował godność dziekana *artium* (sztuk wyzwolonych). Oprócz działalności na uniwersytecie popularności przysparzało mu głoszenie kazań w Kaplicy Betlejmskiej (1401).

Tablicę VII poświęcono omówieniu literackiej twórczości Jana Husa, który najwięcej pisał w ostatnich 15 latach swego życia. Autorzy tekstu umieszczonego na tablicy informowali, że wydane do tej pory jego pisma podzielone są na 27 tomów. Niektóre nadal czekają na edycję. Jako jedno z ważniejszych dzieł wymienili *Super sententiarum quattuor*, czyli komentarz do *Sentencji* Piotra Lombarda. Hus zdefiniował w nim swoje założenia teologiczne, które stopniowo stawały się coraz bardziej radykalne. Także zbiór kazań *Postylla*, wydany po czesku i po łacinie, wskazywał na znaczne już oddalanie się autora od oficjalnej doktryny Kościoła. Najśłynniejszym jednak dziełem, które stało się podstawą do oskarżenia Husa o herezję, było dzieło *De Ecclesia [O Kościele]* z 1412 roku. Niektórych zawartych w nim tez bali się powtarzać nawet uczniowie Husa.

Na tablicy VIII (*Nauki Husa – przeznaczenie dla dobra i zła*) starano się zaprezentować kwintesencję poglądów Jana Husa. Już od 1400 roku był on – podobnie jak inni czescy teolodzy – gorącym zwolennikiem nauki Johna Wiklifa, który odwołując się do poglądów św. Augustyna, uznawał tak zwaną predestynację, czyli przeznaczenie człowieka (niezależnie od jego czynów) albo do zbawienia, albo do potępienia. W opinii autorów wystawy średniowieczny Kościół miał ukrywać albo zniekształcać tę naukę. Równocześnie nie dodawali oni, że coraz potężniejszy tomizm zaczął potępiać augustynizm, a zwłaszcza naukę o predestynacji. Kościół też miał głosić, że mają prawo osądzić jego członkowie, choć sami są przecież grzeszni. Rozwijając twórczo myśl Wiklifa, Hus coraz bardziej stawał się dysydem i kacerzem, choć zdaniem autorów nadal chciał pozostać wzorowym(?) księdzem. Skazany przez sąd papieski odwołał się do samego Chrystusa, co było jawnym podważeniem autorytetu Stolicy Apostolskiej. Autorzy wystawy, pomijając ten fakt, dość mętnie tłumaczą, że „męczeńską śmierć” Husa Europa doceniła dopiero w latach późniejszych, między innymi do Husa odwoływał się Luter i pozostali przywódcy reformacji.

Tablica IX (*Kaznodzieja reformy*) prezentowała kaznodziejską działalność Jana Husa, ilustrowaną dwiema rycinami, przedstawiającymi Husa na ambonie oraz zdjęcie zrekonstruowanej Kaplicy Betlejmskiej. W kaplicy tej został on w 1402 roku kaznodzieją, nie przestając zarazem nauczać na uniwersytecie. W swych kazaniach skierowanych zarówno do możliwych, jak i do prostego ludu krytykował rozliczne wady ówczesnego kleru. Był zdania, że w reformie Kościoła winny brać udział także osoby świeckie. Krytykował zachłanność księży, a w 1412 roku potępił także sprzedaż odpustów na rzecz krucjaty przeciw królowi Neapolu. Miał zresztą negować samą ideę wypraw krzyżowych, choć autorzy komentarza zapomnieli dodać, że był to okres wzrostu niebezpieczeństwa ze strony Turków osmańskich. Potępienie, a następnie spalenie pism Wiklifa z nakazu arcybiskupa Zbyńka Zajica z Hazenburka (Hazmburka) zwanego Abecedą]

w 1410 roku doprowadziło do rozruchów w Pradze. W ich konsekwencji Hus obłożony klątwą zmuszony został do opuszczenia Pragi.

Tablica X (*Hus przed sądem kościelnym*) ukazywała 4 ostatnie lata życia Jana Husa. Po wyjeździe z Pragi Hus zamieszkał najpierw na Kozim Hradku (1413), a od lipca 1414 roku na zamku Krakovec koło Rakovníka. Stamtąd 11 października 1414 roku wyruszył na sobór do Konstancji.

Tablica XI (*Errores Joannis Hus*) opisywała w skrócie błędy, o które władze kościelne oskarżały Husa. Specjalna komisja soborowa zajęła się przede wszystkim niektórymi tezami zawartymi w dziele *De Ecclesia*. Liczbę błędów, które przypisywano Husowi, ustalono na 30. Czescy autorzy komentarza zamieszczonego na tablicy sami przyznawali, że niektóre tezy nie wynikały z chęci reformy, ale były wręcz próbą podważenia fundamentów Kościoła i jego autorytetu. Niektóre, szczególnie potępiane tezy brzmiały następująco: 1. Każdy jest predestynowany, czyli z góry potępiony przez Boga albo z góry zbawiony, nawet gdyby utracił łaskę pozyskaną dodatkowo; 2. Księżą żyjący w grzechu płamą i hańbią swój stan; 3. Papież nie jest prawdziwym następcą św. Piotra, skoro żyje w grzechu; 4. Nikt nie może być panem świeckim (na przykład cesarzem), biskupem czy prałatem, jeśli żyje w grzechu śmiertelnym; 5. Ludzkie uczynki dzielą się na prawe lub nieprawe. Jeśli człowiek jest prawy, to cokolwiek uczyni jest prawe i na odwrót.

Na tablicy XII (*Śladami Jana Husa w Konstancji*) autorzy tekstu zawarli opisy najważniejszych miejsc związanych z pobytem Jana Husa w Konstancji. Opisy zilustrowano rycinami i planem ówczesnej Konstancji. Pokazano między innymi: 1. bramę miejską Schnetztor w pobliżu dzisiejszego „Domu Husa”, gdzie prawdopodobnie zamieszkiwał on w dniach od 3 do 28 listopada 1414 roku; 2. Siedzibę antypapieża Jana XXII, gdzie aresztowano Husa 28 listopada 1414 roku; 3. Klasztor Dominikanów, gdzie więziono Husa od grudnia 1414 roku do marca 1415 roku; 4. Zamek biskupi w Gottlieben będący więzieniem Husa od kwietnia do czerwca 1415 roku; 5. Klasztor Franciszkanów, trzecie miejsce więzienia Husa i miejsce jego publicznych wystąpień w dniach od 5 do 8 czerwca 1415 roku; 6. Münster – katedra w Konstancji, gdzie ostatecznie 6 lipca 1415 roku skazano Husa na śmierć; 7. Prawdopodobne miejsce kaźni i spalenia Husa pod murami miasta 6 lipca 1415 roku. Po egzekucji prochy kaznodziei wrzucono do Renu. Autorzy komentarza zamieszczonego na tablicy XII podkreślili, że Hus otrzymał zaproszenie do Konstancji od samego cesarza Zygmunta Luksemburskiego. Zapomnieli jednak dodać, że glejnt, czyli list bezpieczeństwa, był wydany tylko na czas przejazdu przez Niemcy i nie gwarantował Husowi bezpieczeństwa podczas trwania soboru. Dlatego też niebawem potraktowano go w Konstancji jako heretyka, który błędów swoich nie odwołał. Na dodatek ciążyła na nim klątwa i wezwanie przed sąd papieski, co Hus otwarcie zignorował. Trzeba przyznać, że pomimo namów ze strony Zygmunta i nastawionych koncyliarystycznie ojców soboru Hus, nie chcąc okazać słabości i narazić się swoim czeskim zwolennikom, twardo obstawał przy swych poglądach.

Na rycinach umieszczonych na Tablicy XIII (*Męczennik świętej pamięci*) ukazany został Hus płonący na stosie w symbolicznym otoczeniu późniejszych przywódców reformacji, dla których stał się wzorem do naśladowania. Liczne wizerunki kielicha stano-

wiły symboliczne nawiązanie do równości wszystkich wiernych i komunii pod dwiema postaciami (*sub utraque specie*). Skazanie na śmierć Jana Husa doprowadziło do rozruchów i w końcu do wojny domowej w Czechach. Zakończyła się ona swoistym konsensem i podpisaniem w 1436 roku tak zwanych kompaktatów, które zatwierdzały zawarcie zgody religijnej. Tym sposobem Czechy stały się pierwszym w Europie krajem pluralizmu religijnego.

W komentarzach umiejscowionych na Tablicy XIV (*Współczesne przesłanie Husa*) autorzy wystawy skupili swą uwagę na nowym spojrzeniu na postać i dzieło Jana Husa, które to spojrzenie zaczęło się pojawiać w XVIII wieku wraz z „czeskim odrodzeniem narodowym”. Tak jak wcześniej, w czasach kontreformacji, głównie za sprawą jezuitów demonizowano Husa, przeciwstawiając jego niesławną heretycką pamięć innemu Janowi, zamordowanemu przez Wacława IV Nepomucenowi, tak teraz zaczęto widzieć w Husie bohatera narodowego. Do stworzenia nowego patriotycznego wizerunku walczyły przyczyniła się czeska historiografia, a zwłaszcza Franciszek Palacký. Hus stał się symbolem walki o niezależność narodową i religijną. Towarzyszył czeskim żołnierzom na frontach I wojny światowej. Tradycję husycką, a zwłaszcza jej nurt radykalny, chcieli zawłaszczyć także czescy komuniści, co autorzy wystawy skwapliwie im wytknęli. Obecnie w XXI wieku istnieje potrzeba weryfikacji wielu mitów z przeszłości oraz głębszego zrozumienia samej idei husytyzmu w kształtowaniu się charakteru narodowego i politycznego Czechów.

Trzy ostatnie tablice na wystawie (XV, XVI, XVII) poświęcono polskim wątkom w życiu Jana Husa. Przypomniano, że już w 1360 roku powstała na uniwersytecie praskim liczna nacja polska. Według niektórych szacunków w latach 1367–1419 studiowało lub wykładało w Pradze przynajmniej około 1000 Polaków, między innymi Stanisław ze Skarbimierza i Paweł Włodkowic. Razem z Husem bakaureat uzyskali między innymi Franciszek z Brzegu i Jan z Falkowa. Najwybitniejszym mistrzem praskim pochodzącym z Polski był Mateusz z Krakowa, późniejszy biskup Wormacji i zwolennik reformy Kościoła. Był on także autorem znanego dzieła *O praktykach Kurii Rzymskiej*, na które Hus często się powoływał. Polską obecność w Pradze wzmocniło ufundowanie w 1397 roku z inicjatywy królowej Jadwigi tak zwanej Bursy Litewskiej. W Polsce nauka Jana Husa nie zapuściła głębszych korzeni, choć Hus, zwalczając wpływy Niemców na uniwersytecie praskim, wystosował list gratulacyjny do Jagiełły po jego zwycięstwie pod Grunwaldem. Autorzy wystawy nie wspomnieli, że po stronie husytów walczyło wielu rycerzy polskich i litewskich, takich jak Dobiesław Puchała, Wyszek Raczyński czy książę Zygmunt Korybutowicz. W 1433 roku husyci udzielili Polsce zbrojnej pomocy w wojnie z zakonem krzyżackim. W trakcie soboru w Konstancji większość delegatów polskich, poza biskupem Andrzejem Łaskarzem, odnosiła się do Husa przyjaźnie. O odwiedzinach Polaków w więzieniu, między innymi Zawiszy Czarnego, wspominał sam Hus. Podobnie jednak jak inni koncyliaryści Polacy ostatecznie potępił Husa, choć gorąco namawiali go, aby odwołał swe „błędy”. Autorzy wystawy podkreślili też, że wprawdzie polski kronikarz Jan Długosz potępiał Husa jako heretyka, ale podziwiał jego niezłomność i odwagę.

Do postaci Husa odniósł się w grudniu 1999 roku osobiście sam św. Jan Paweł II, wyrażając ubolewanie z powodu okrutnej śmierci czeskiego kaznodziei. Słowa te skierował w trakcie audyencji dla uczestników sympozjum naukowego, poświęconego Husowi. Autorzy wystawy nie dodali jednak, że wprawdzie papież potępił okrutny wyrok, ale nie zrehabilitował Husa i jego poglądów. Sam zresztą widoczny na zdjęciu obok kardynała Miloslava Vlka zmarły niedawno znakomity czeski historyk prawa i autor książki o procesie Husa Jiří Kejř zapytywał niemal retorycznie: „Dlaczego wy katolicy, łącznie z papieżem, chcecie nam rekatolizować Husa? Sam Hus prawdopodobnie by tego nie chciał”. Zresztą w świetle ówczesnego prawa kanonicznego wyrok wydany w Konstancji był jak najbardziej zasadny, bo „błędów”, o które go oskarżano, Hus nigdy nie odwołał.

Na koniec wypada pochwalić ciekawe rozplanowanie całej wystawy, ukazującej w przekroju życie i działalność Jana Husa, nad czym osobiście czuwała jej kuratorka, pracownica Biblioteki Jagiellońskiej – mgr Małgorzata Kusak.

JAN HUS 600 YEARS LATER

SUMMARY

The exhibition entitled Jan Hus 600 years later – organized by the Czech Center in Warsaw – was opened at the Jagiellonian Library on 14th January 2016. It was followed by a discussion panel, the Czech part of which was represented by Petr Janyška Ph.D. and Jakub Smrčka M.A., while the Polish part was represented by Paweł Nowakowski Ph.D. and Tomasz Graff Ph.D. The exhibition consisted of illustrations with explanatory notes in Polish and Czech placed on 18 boards showing the life and work of Jan Hus, i.e. his studies, his academic and literary career, his preaching and his death at the stake in 1415.

SŁOWA KLUCZOWE:

husytyzm, sobór, herezja, koncyliaryzm, predestynacja, kalikstyni, taborcy

KEYWORDS:

Hussitism, Church council, heresy, conciliarism, predestination, Calixtines, Taborites

ALEKSANDRA CIEŚLAR
(Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ W ROKU 2015. SPRAWOZDANIE

W roku 2015 struktura organizacyjna Biblioteki Jagiellońskiej nie zmieniła się. Nie-
wielkie zmiany nastąpiły w odniesieniu do obsady niektórych stanowisk kierowniczych:

- mgr Aneta Giza – z dniem 1 maja objęła stanowisko kierownika Sekcji Czyteln w Oddziale Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej,
- mgr Aleksandra Podstawska-Sobiło – z dniem 1 lutego objęła kierownictwo Sekcji Opracowania Przedmiotowego w Oddziale Opracowania Zbiorów,
- mgr inż. Robert Urbaniec – od 1 kwietnia objął kierownictwo Sekcji Opraw w Oddziale Zabezpieczenia Zbiorów,
- mgr Ludwik Węgiel – od 1 marca objął stanowisko kierownika Sekcji Reprografii w Oddziale Zabezpieczenia Zbiorów.

Skład Dyrekcji nie zmienił się – funkcję dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej pełnił prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk, jego zastępcami byli: mgr Aleksandra Cieślar (zastępca dyrektora ds. administracji), mgr Krzysztof Frankowicz (zastępca dyrektora ds. zbiorów) oraz mgr Krystyna Sanetra (zastępca dyrektora ds. rozwoju).

PRACOWNICY

Identycznie jak w roku poprzednim w obecnym roku sprawozdawczym Biblioteka zatrudniała ogółem 336 osób (stan na dzień 31 grudnia 2015 roku), w tym 218 kobiet (65%) i 118 mężczyzn (35%). W działalności podstawowej zatrudnione były 274 osoby (w tym 223 na stanowiskach bibliotekarskich), zaś 62 osoby to pracownicy administracji, obsługi technicznej oraz porządkowej. W niepełnym wymiarze etatu pracowało 12 osób.

W 2015 roku w BJ pracowało także 6 wolontariuszy (w Oddziale Gromadzenia Zbiorów, w Oddziale Opracowania Zbiorów, w Oddziale Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej oraz w Oddziale Zbiorów Cyfrowych), a także 12 osób zatrudnio-

nych na podstawie umów cywilnoprawnych (umów-zleceń oraz umów o dzieło) w celu realizacji konkretnych zadań.

Stan zatrudnienia na dzień 31 grudnia 2015 roku obrazuje poniższa tabela*.

Wyszczególnienie	Ogółem	Zatrudnieni w działalności podstawowej	Pracownicy administracji, obsługi technicznej i porządkowej
Liczba pracowników	336	274	62
W tym pełnozatrudnieni	324	262	62
W tym kobiety	218	184	34
W tym kobiety pełnozatrudnione	209	175	34
Etaty przeliczeniowe ogółem	331,50	269,50	62

* zmodyfikowana tabela z formularza sprawozdawczego Głównego Urzędu Statystycznego (K-03, dział 3, poz. 1)

Wśród zatrudnionych było 15 osób ze stopniem naukowym doktora. Kilka osób rozpoczęło bądź kontynuowało studia doktoranckie: mgr Adrian Drabik (na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego), mgr Krzysztof Frankowicz (na Wydziale Filozoficznym Akademii Ignatianum w Krakowie), mgr Izabela Korczyńska (na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II), mgr Jakub Krzysztoń (na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie) oraz mgr Michał Lewicki (na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego). Dr Julia Krajcarz, dr Jacek Partyka, dr Joanna Pypłacz oraz dr Wojciech Świeboda przygotowywali swoje rozprawy habilitacyjne.

Dwoje pracowników rozpoczęło studia podyplomowe: mgr Anna Quirini-Popławska (na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ) oraz mgr Adrian Drabik (na Politechnice Krakowskiej). Katarzyna Kamińska ukończyła studia licencjackie w Instytucie Historii na Wydziale Historycznym UJ.

Siedmioro pracowników odbyło krajowe staże naukowe: mgr Mateusz Babula, mgr Katarzyna Cieślak i mgr Anna Tomaszewicz (w Bibliotece Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie), mgr Ewa Harpula i mgr Justyna Wolan (w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie), mgr Bogumiła Ofiarowicz (w Bibliotece Politechniki Krakowskiej) oraz mgr Beata Urbaniak (w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie).

Pracownicy podnosili również kwalifikacje zawodowe poprzez uczestnictwo w różnorodnych szkoleniach i prezentacjach:

- mgr Barbara Babraj, mgr Joanna Hoły, mgr Izabela Korczyńska, mgr Anna Krzak, mgr Bartłomiej Siedlarz, mgr Marta Szafrńska, mgr Justyna Wolan, mgr Ewa Ziolo – webinarium NUKAT „Zasada trzech” (styczeń 2015);
- mgr Jerzy Bednarczyk – szkolenie „Emerging Markets Information Service – EMIS” (Wrocław, czerwiec 2015);

- mgr Jerzy Bednarczyk, mgr Katarzyna Maj – webinarium „Web of Science” (Kraków, styczeń, luty, maj 2015);
- mgr Jerzy Bednarczyk, mgr Elżbieta Kopyś, mgr Katarzyna Maj, mgr Aleksandra Prokop-Kacprzak – warsztaty dotyczące baz oraz narzędzi bibliograficznych Thomson Reuters (Kraków, kwiecień 2015);
- mgr Barbara Bułat – webinarium „Web of Science – wskaźnik Impact Factor i czasopisma w Journal Citation Report” (styczeń 2015); webinarium „Web of Science – wprowadzenie do wyszukiwania” (styczeń 2015); webinarium „Oxford Journals” (styczeń 2015); webinarium dotyczące serwisu PlumX (luty 2015); webinarium „Selekcja czasopism do Web of Science Core Collection” (marzec 2015); webinarium „Web of Science – personalizacja” (marzec 2015); webinarium „Selekcja materiałów konferencyjnych do Web of Science Core Collection” (kwiecień 2015, lipiec 2015); szkolenie „Korzystanie z baz danych Web of Science Core Collection oraz z programu EndNote” (maj 2015); webinarium „What’s new in PIVOT” (maj 2015); webinarium „Web of Science Core Collection – raporty cytowań i indeks Hirscha” (czerwiec 2015); webinarium „Web of Science – baza Medline” (czerwiec 2015); kurs e-learningowy „Głęboki Internet i możliwości jego przeszukiwania” (lipiec 2015); webinarium „Web of Science – wyszukiwanie autora” (sierpień 2015); webinarium „Wskaźnik Impact Factor i czasopisma w bazie Journal Citation Report” (sierpień 2015); webinarium „EndNote – podstawy dla użytkowników Web of Science” (sierpień 2015); webinarium „Web of Science – baza patentów Derwent Innovations Index” (listopad 2015); webinarium „Web of Science Core Collection – Emerging Sources Citation Index” (listopad 2015); szkolenie „Nowe bazy w licencji krajowej Web of Science Core Collection; platforma Citation Connection; Incites Platform: nowe wersje Journal Citation Report oraz Essential Science Indicators, nowa baza Benchmarking & Analytics” (listopad 2015);
- mgr Barbara Bułat, dr Sebastian Grudzień – webinarium „Web of Science – podstawy wyszukiwania i nawigacji” (styczeń, sierpień 2015); webinarium „Nie tylko autor i tytuł...: nowy sposób wyszukiwania informacji w katalogu NUKAT” (listopad 2015);
- mgr Barbara Bułat, dr Sebastian Grudzień, dr Marek Tytko – webinarium „Web of Science – Citation Connection” (wrzesień, listopad 2015);
- dr Sebastian Grudzień – szkolenie „Web of Science – Tworzenie profilu Researcher ID i integracja z Web of Science” (Kraków, styczeń 2015); szkolenie „Prezentacja wydawnictwa Oxford University Press, w tym zasobów: Oxford Music Online, Oxford Scholarship Online, platformy Librarian Resource Centre” (Kraków, luty 2015); szkolenie ProQuest – „Prezentacja bazy Summon” (Kraków, kwiecień 2015); warsztaty „Web of Science” (Kraków, kwiecień 2015); szkolenie dotyczące baz firmy Jacek Lewison (Kraków, maj 2015); szkolenie „Korzystanie z baz danych Web of Science Core Collection oraz z programu EndNote” (Kraków, maj 2015); webinarium „Nowe Journal Citation Reports na platformie InCites” (Kraków, wrzesień 2015);
- mgr inż. Anna Grzęda – szkolenie dotyczące bazy WoS (Kraków, kwiecień 2015); szkolenie dotyczące bazy EBSCO (Kraków, lipiec 2015);

- dr Sebastian Grudzień, mgr inż. Anna Grzęda, mgr Katarzyna Maj – prezentacja bazy EMIS (Kraków, grudzień 2015);
- mgr Kaja Stompór-Lesiecka – kurs „Techniki coachingowe. Stwórz przyjazne miejsce pracy” (Kraków, czerwiec 2015);
- mgr Leszek Szafrąński – szkolenie „POL-on jako Zintegrowany System Informatyki o Nauce” (Warszawa, marzec 2015); szkolenie „Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego a obowiązki sprawozdawcze uczelni wyższych i jednostek naukowo-badawczych oraz nowy system finansowania jednostek naukowych w 2015 roku” (Kraków, czerwiec 2015); szkolenie „Otwarty dostęp w kontekście tworzenia instytucjonalnych polityk. Szkolenie dla przedstawicieli uczelni” (Warszawa, grudzień 2015);
- mgr Renata Turkiewicz – webinarium „Statusy – ile od nich zależy?” (czerwiec 2015); webinarium „Rekord Uniwersalny dla haseł autor, tytuł” (wrzesień 2015);
- dr Marek Mariusz Tytko – webinarium na temat zasad katalogowania w bazie NUKAT (wrzesień 2015); szkolenie dla nauczycieli akademickich UJ w ramach kursu „Ars Docendi” – „Etykieta nauczyciela akademickiego” (Kraków, wrzesień 2015).

Na emeryturę odeszło dziewięcioro pracowników: Tadeusz Duda (starszy mistrz), mgr Urszula Dudzik (starszy kustosz dyplomowany), mgr Wanda Fundament (kustosz), mgr Maciej Kamykowski (starszy specjalista ds. informatycznych), Ewa Mrówka (starszy magazynier biblioteczny), dr Danuta Patkaniowska (starszy kustosz dyplomowany), mgr Ewa Szczawińska (kustosz), Marian Szyba (bibliotekarz) oraz Zofia Urbaniec (porządkowa).

Umowę o pracę rozwiązano z 5 pracownikami: dr Mirosławą Bułat (bibliotekarz), mgr Anną Gołąb (technik), mgr Oktawią Kubas (młodszy bibliotekarz), dr Renatą Szczepaniak (bibliotekarz) oraz mgr. Maciejem Waligórą (starszy referent administracyjny); dwoje pracowników zrezygnowało z pracy w BJ na rzecz zatrudnienia w innych jednostkach Uniwersytetu Jagiellońskiego: mgr Jacek Radwan i mgr Joanna Szwej.

Zmarło pięcioro pracowników (w tym czworo emerytowanych): dr Maria Kowalczyk (28 stycznia 2015 roku) – zatrudniona w BJ w latach 1952–1993, kierownik Sekcji Rękopisów Średniowiecznych w Oddziale Rękopisów w latach 1977–1993; mgr Irena Czerni (17 marca 2015 roku) – zatrudniona w BJ w latach 1975–1982, w latach 1975–1982 kierownik Sekcji Dokumentacji w Oddziale Informacji Naukowej, w roku 1982 kierownik tego Oddziału; dr Marian Malicki (20 lipca 2015 roku) – zatrudniony w Bibliotece Jagiellońskiej od 1973 roku, w 1982 roku kierownik Sekcji Inkunabułów i Druków Obcych w Oddziale Starych Druków, w latach 1982–1998 kierownik Sekcji Poloników XVI–XVIII wieku w tym Oddziale, zastępca dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej ds. zbiorów specjalnych, konserwacji i spraw wydawniczych w latach 1998–1999; mgr Anna Sienkiewiczowa (23 września 2015 roku) – zatrudniona w BJ w latach 1964–2005, kierownik Oddziału Prac Organizacyjno-Naukowych i Dydaktycznych w latach 1975–1982, w latach 1982–2005 kierownik Oddziału Informacji Naukowej; Elżbieta Surzycka (9 października 2015 roku) – zatrudniona w BJ w latach 1976–2005 oraz Halina Lech (21 listopada 2015 roku) – zatrudniona w Oddziale Administracji BJ w latach 1981–2004.

INFORMACJE OGÓLNE

W 2015 roku do Oddziału Opracowania Zbiorów wpłynęło z Oddziału Gromadzenia Zbiorów 67 275 wol. książek. W porównaniu z rokiem 2014 liczba otrzymanych woluminów wzrosła o 1816, to jest o 2,8%. W ramach opracowania bieżącego skatalogowano formalnie i przedmiotowo 64 568 wol. druków zwartych. Liczba rekordów bibliograficznych wprowadzonych w okresie sprawozdawczym do katalogu komputerowego zmalała o 7% i wyniosła 33 973. W ramach retrokonwersji opracowano 26 573 wol. (24% spadek w porównaniu z rokiem poprzednim), dla których sporządzono 9249 rekordów bibliograficznych. Spowolnienie tempa opracowania retrospektywnego spowodowane było w głównej mierze opracowywaniem w pierwszym półroczu księgozbiorów podręcznych oraz zdecydowanym wzrostem liczby tworzonych rekordów oryginalnych, które stanowiły 50% całości (w roku 2014 rekordy oryginalne stanowiły jedynie 13,5% całości, pozostałą część tworzyły rekordy kopiowane, wymagające od katalogera znacznie mniej czasu). Ogółem suma wszystkich rekordów bibliograficznych sporządzonych dla druków zwartych i wprowadzonych do KKZBUJ-u wyniosła 43 219 (to jest o 12% mniej niż w roku 2014).

Do Sekcji Wydawnictw Ciągłych Oddziału Opracowania Zbiorów przyjęto z Oddziału Gromadzenia Zbiorów 8119 wol. czasopism i serii monograficznych, to jest o 9373 wol. czyli 54% mniej w porównaniu z rokiem 2014. Liczba woluminów opracowanych w okresie sprawozdawczym w ramach wpływu bieżącego wyniosła 10 876, to jest o 11 862 wol. mniej niż w roku ubiegłym (52%). Różnica ta bierze się stąd, że dzięki zmianom organizacyjnym przeprowadzonym w 2014 roku woluminy te zostały wprowadzone do KKZBUJ-u już na etapie gromadzenia zbiorów. W Sekcji Wydawnictw Ciągłych do katalogu komputerowego wprowadzono łącznie 3644 rekordy bibliograficzne, z nieznaczną przewagą rekordów skopiowanych z bazy NUKAT. Ze względu na zmniejszony wpływ z Oddziału Gromadzenia Zbiorów możliwe było rozpoczęcie procesu retrokonwersji wydawnictw ciągłych. W pierwszej kolejności zajęto się opracowaniem czasopism z księgozbiorów podręcznych Czytelni Głównej i Czytelni Informacji Naukowej. W ramach retrokonwersji opracowano 4519 wol. wydawnictw ciągłych, dla których utworzono i wprowadzono do KKZBUJ-u 650 rekordów bibliograficznych i 507 rekordów zasobu. Suma wszystkich rekordów bibliograficznych sporządzonych dla wydawnictw ciągłych wyniosła 4294 (o 18% mniej niż w roku 2014), zaś suma rekordów zasobu – 3116 (o 16% mniej niż w roku 2014).

W Oddziale utworzono ogółem 11 018 nowych haseł wzorcowych, wśród których znalazło się 7645 haseł osobowych, 1032 hasła korporatywne, 774 hasła przedmiotowe, 135 haseł geograficznych, 543 tytuły serii oraz 889 tytułów ujednoczonych. Priorytetowymi zadaniami Oddziału Opracowania Zbiorów w roku 2015 były: przyspieszenie procesu opracowania retrospektywnego druków zwartych, rozpoczęcie procesu retrokonwersji w odniesieniu do wydawnictw ciągłych, dokonanie ustaleń dotyczących przyszłości opracowania przedmiotowego zbiorów oraz stworzenia ogólnopolskiej kartoteki haseł wzorcowych bądź też ujednoczenia kartotek NUKAT i Biblioteki Narodowej.

W pierwszym kwartale 2015 roku przeprowadzono reorganizację pracy Sekcji Opracowania Przedmiotowego – ze względu na wdrożenie do opracowania przedmiotowego wszystkich pracowników Oddziału Opracowania Zbiorów możliwe stało się ograniczenie składu osobowego Sekcji. Wytypowanej grupie pracowników, oprócz zadań podstawowych, jakimi jest opracowanie formalne i przedmiotowe druków zwartych otrzymywanych na bieżąco z Oddziału Gromadzenia Zbiorów, przypisano zadania dodatkowe: opiniowanie i konsultowanie zmian czekających Bibliotekę Jagiellońską w związku z implementacją zasad Resource Description and Access do opisu bibliograficznego, pracę nad dostosowaniem języka haseł przedmiotowych KABA do aktualnych potrzeb i analizowanie możliwości jego dalszego rozwoju, rozwój współpracy partnerskiej z Centrum NUKAT, szkolenia pracowników BJ i bibliotek instytutowych itp. Zaproponowano także zmianę nazwy Sekcji na Sekcję Kartotek Wzorcowych – zmiana ta nie została jednak wprowadzona.

W pierwszych miesiącach roku sprawozdawczego przeprowadzono również reorganizację Sekcji Druków Zwartych. Pracownicy Sekcji zmienili swoje stanowiska pracy tak, aby oddzielić proces opracowania retrospektywnego od opracowania bieżącego druków zwartych, co umożliwiło oddelegowanie kolejnych osób do prac retrokonwersyjnych.

Komputerowy Katalog Zbiorów Bibliotek UJ (KKZBUJ) – dostępny pod adresem <http://www.bj.uj.edu.pl/uj/katalog> – obsługiwany jest nadal przez zintegrowany system biblioteczny VTLS/Virtua. Według stanu na dzień 31 grudnia 2015 roku baza ta rejestrowała 1 256 775 tytułów książek i czasopism w 3 123 870 egzemplarzach oraz 67 311 rekordów zasobu wydawnictw wielotomowych, seryjnych i czasopism Biblioteki Jagiellońskiej, a także bibliotek instytutowych UJ. Spójność danych i efektywne wyszukiwanie w Katalogu BJ zapewnia kartoteka haseł wzorcowych, licząca 1 548 956 rekordów różnych typów. W sumie Komputerowy Katalog Zbiorów Bibliotek UJ zawiera 5 996 892 rekordy (stan na 31 grudnia 2015 roku). Zbiory opracowane komputerowo stanowią obecnie 38% ogólnej liczby zbiorów BJ, a 40% ogólnej liczby zbiorów UJ.

Koszt utrzymania centralnego katalogu UJ w 2015 roku wyniósł 203 457,00 zł (w tym serwis i prawo do aktualizacji VTLS/Virtua: 156 610,00 zł, serwis i prawo do aktualizacji ORACLE: 39 448,00 zł oraz serwis serwera Oracle: 7 399,00 zł).

Pracownicy Sekcji Informacji Naukowej Oddziału Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej do wszystkich katalogów kartkowych włączyli ogółem 4659 kart. Kontynuowano też prace związane z digitalizowaniem kart dla Podstawowego Katalogu Alfabetycznego – ogółem zeskanowano 81 kart, a numeracją PKA oznaczono 140 kart.

Pracownicy Sekcji kontynuowali również prace związane z aktualizowaniem *Bazy Biogramów*, do której wprowadzono 1555 nowych opisów, 754 rekordy już istniejące uzupełniono o nowe informacje, zaś 182 rekordy usunięto. Na koniec 2015 roku stan bazy wynosił 40 504 rekordy.

W Oddziale opracowano 650 kwerend krajowych i 35 zagranicznych, przeprowadzono 2056 konsultacji bibliograficznych oraz 15 konsultacji bibliometrycznych. W odpowiedzi na 1020 zapytań, które wpłynęły do Sekcji, wysłano 1205 listów. Załatwiono także 248 spraw dotyczących usług reprograficznych.

Przyrost komputerowego opracowania zbiorów w roku 2015.

	Rekordy bibliograficzne (tytuły)	Rekordy egzemplarza	Rekordy zasobu (tomy)	Rekordy khw
Rekordy wprowadzone w 2015 roku	82 310	228 790	4 871	112 015
w tym sporządzone przez:				
Bibliotekę Jagiellońską	26 291	159 757	4 003	18 023
Biblioteki instytutowe UJ	12 044	62 611	678	7 321
Bibliotekę Medyczną i biblioteki zakładowe CM UJ	713	6 422	190	22 003
przejęte z bazy NUKAT	43 262	—	—	64 668

W ramach usługi „Bibliotekarz dla Ciebie” pracownicy Oddziału udzielali czytelnikom indywidualnych, bezpłatnych konsultacji dotyczących korzystania z katalogów tradycyjnych i elektronicznych, wyszukiwania informacji w polskich i obcych bazach danych, korzystania z zasobów *online*, sporządzania bibliografii czy też przeprowadzania analizy bibliometrycznej.

Kontynuowano też prace nad bieżącą aktualizacją ulotek i informatorów o BJ w wersji polsko- i anglojęzycznej, zajmując się ich redagowaniem, tłumaczeniem, zamawianiem w drukarni oraz dystrybucją w Bibliotece.

Podobnie jak w roku poprzednim pracownicy Sekcji administrowali również profilem Biblioteki Jagiellońskiej na Facebooku. Dzięki obecności na portalu internetowym łatwiej jest budować pozytywny wizerunek Biblioteki i wychodzić naprzeciw oczekiwaniom współczesnych, zwłaszcza młodych użytkowników. Liczba „polubień” profilu BJ stale wzrasta (na koniec 2015 roku „polubiły” nas 3433 osoby), co świadczy o coraz większej popularności tegoż serwisu społecznościowego.

W Oddziale Zbiorów Cyfrowych na bieżąco magazynowano i opracowywano wszelkiego rodzaju dokumenty elektroniczne. W 2015 roku pracownicy Oddziału utworzyli 1043 nowe rekordy bibliograficzne oraz 619 rekordów haseł wzorcowych. Przygotowano i wydano pierwszy inwentarz drukowany zbiorów elektronicznych i audiowizualnych Biblioteki Jagiellońskiej. Zasoby notowane w inwentarzu przechowywane są w magazynie dokumentów audiowizualnych, na serwerach BJ i na taśmach magnetycznych. Kontynuowano równocześnie prace nad katalogowaniem dokumentów drukowanych, zabezpieczonych w postaci mikroform – skatalogowano 60 tytułów czasopism i 109 książek.

Oddział ds. Projektów, kierowany przez mgr Małgorzatę Mrożek-Buksę, koncentrował się głównie na pełnej obsłudze administracyjnej projektów finansowanych z różnych źródeł zewnętrznych, polegającej w szczególności na: – udziale w zebraniach ze-

spółów projektowych, przygotowywaniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków pozabudżetowych wraz z odpowiednimi załącznikami, – sporządzaniu umów projektowych wraz z harmonogramami planowanych zadań i kosztorysami, – przygotowywaniu dokumentów niezbędnych do rzeczowej realizacji projektów (pełnomocnictwa, protokoły uzgodnień procedur, protokoły z wyboru personelu), – sporządzaniu umów cywilnoprawnych dla wykonawców projektów, – planowaniu wydatkowania środków na wynagrodzenia dodatkowe dla pracowników Biblioteki wykonujących zadania projektowe, – planowaniu wkładu własnego, – przygotowywaniu i kontroli kart czasu pracy osób realizujących projekty, – koordynacji podpisywania aneksów do umów z pracownikami, – składaniu zamówień na zakupy lub przeprowadzeniu rozeznania rynku, – sporządzaniu sprawozdań i raportów rocznych, bieżącej kontroli budżetu w systemie SAP w zakresie przyznanych środków finansowych oraz prowadzeniu bogatej korespondencji z instytucjami dotującymi i z administracją UJ.

Pracownicy Oddziału ds. Projektów przez cały rok aktywnie angażowali się w różnego rodzaju działania, promujące Bibliotekę Jagiellońską poprzez współpracę z Działem Promocji i Informacji UJ, kontakty z różnymi instytucjami współpracującymi z BJ, współpracę przy promocji wystaw odbywających się w BJ, dystrybucję materiałów promocyjnych, aktualizację danych na tablicy informacyjnej BJ, współpracę przy tworzeniu angielskiej wersji portalu BJ, bieżącą aktualizację informacji na stronie domowej Biblioteki Jagiellońskiej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej (JBC), współpracę przy administrowaniu kontem BJ na portalu Facebook. We wrześniu 2015 roku promowano Bibliotekę podczas Salonu Maturzysty, odbywającego się w Auditorium Maximum UJ. Do dyrektorów krakowskich szkół średnich wysłano 67 listów z prośbą o poinformowanie uczniów o możliwości korzystania ze zbiorów BJ.

Nawiązano również współpracę z Sekcją trenerską Koła Psychologów UJ w celu organizacji warsztatów dla pracowników Biblioteki Jagiellońskiej (początek cyklicznych spotkań zaplanowano na styczeń 2016 roku).

Do magazynu ogólnego zbiorów w Oddziale Magazynów włączono 410 359 woluminów (o 5% mniej niż w roku 2014) – oprócz nowych wpływów liczba ta obejmuje zwroty czytelnicze oraz egzemplarze opracowane w ramach retrospekcji. O 22 676 (4,5%) wzrosła natomiast liczba egzemplarzy, które wpłynęły do magazynu archiwalnego – 52 099 woluminów. O 48% wzrosła również liczba zamówień otrzymanych przez Sekcję Egzemplarza Archiwalnego – w roku sprawozdawczym wyniosła ona 3656. Liczba zamówień czytelniczych ogółem (332 428) zmalała o 11 272 (3,3%) w porównaniu z rokiem poprzednim. Zamówienia na rewersach tradycyjnych stanowiły około 8% (26 455) wszystkich zamówień. Niestety, nadal utrzymuje się stała tendencja spadkowa w odniesieniu do liczby zamówień czytelniczych na zbiory tradycyjne.

Wszyscy pracownicy Oddziału Magazynów zaangażowani byli w przeprowadzanie permanentnej dyslokacji zbiorów. W ramach podjętych działań w magazynie archiwalnym przemieszczono 1278 metrów bieżących zbiorów (głównie czasopism), zaś w magazynie użytkowym przewieziono 1943 metry bieżące księgozbioru. Dyslokacja zbiorów jest zajęciem bardzo czasochłonnym (wiąże się bowiem z koniecznością bieżącej regu-

lacji półek, odkurzaniem zbiorów, sprawdzaniem sygnatur z inwentarzem i z kartoteką itp.), ale pozwala wygospodarować miejsce na nowe wpływy.

Pracownicy Oddziału kontynuowali ponadto przegląd zbiorów pod kątem ich przydatności w Bibliotece, eliminując nadmierną liczbę egzemplarzy. Przeprowadzono łącznie 6 selekcji, którymi objęto 173 pozycje inwentarzowe w 425 egzemplarzach. W ramach prac porządkowych sprawdzono 184 000 sygnatur, oceniając stan księgozbioru pod kątem defektów, konieczności oprawy i wymaganego sygnowania, a także wymiany, aktualizacji i korekty tekturek przydziałowych. Pojedyncze egzemplarze, głównie gazety dużego formatu, ale również książki i czasopisma noszące ślady zagrzybienia, regularnie przekazywano do dezynfekcji. W trosce o stan zachowania zbiorów na regałach zakładano kolejne podpórki i ograniczniki boczne, zapobiegając w ten sposób trwałym uszkodzeniom i odkształcaniu się składowanych woluminów.

Pracownicy Sekcji Opracowania Technicznego Oddziału Magazynów osygnowali 97 420 wol. i jednostek (6,4% spadek w porównaniu z rokiem 2014). O 2,7% wzrosła natomiast liczba utworzonych rekordów egzemplarza (naniesiono 96 072 barkody). Kontynuowano również retrospektywne opracowanie zbiorów – w ramach pracy bieżącej utworzono łącznie 36 963 rekordy, zaś w ramach prac zleconych sporządzono 5218 rekordów.

W Sekcji Rękopisów Oddziału Zbiorów Specjalnych w okresie sprawozdawczym zakończono opracowanie 331 jednostek rękopiśmiennych, do których sporządzono 90 opisów katalogowych (dla 4 łacińskich rękopisów średniowiecznych i 86 jedn. nowożytnych). Ponadto uporządkowano i wykonano opisy akcesyjne dla 217 jedn. i 3 jedn. pisanego materiału reprograficznego oraz zmeliorowano 21 opisów (16 średniowiecznych i 5 nowożytnych).

Wśród opracowanych w okresie sprawozdawczym materiałów znalazły się szczególnie interesujące rękopisy pochodzące ze spuścizny Zofii Stryjeńskiej, a także licząca 50 jednostek spuścizna Stefana Kadena (1907–2001), lektora i wykładowcy języka francuskiego w Akademii Ekonomicznej w Krakowie, zawierająca jego obszerną korespondencję i wielotomowe pamiętniki.

Pracownicy Sekcji przeprowadzili ponadto meliorację opisów rękopisów akcesyjnych z lat 1987–1997, dzięki czemu dotychczasowy kartkowy katalog przybytków z lat 1945–1997 jest już dostępny w formie elektronicznej. Kontynuowano też prace przy porządkowaniu i opracowaniu Archiwum Wisławy Szymborskiej i prof. Stanisława Sierotwińskiego, prowadzono prace melioracyjne dotyczące zasobu Archiwum BJ.

Istotną część czasu pracy stanowiła obsługa korespondencji dotyczącej zbiorów specjalnych. Pracownicy Sekcji Rękopisów prowadzili najobszerniejszą wymianę listów z czytelnikami (łącznie 3238 listów otrzymanych bądź wysłanych pocztą tradycyjną lub elektroniczną, co stanowi blisko 59% całej korespondencji Oddziału Zbiorów Specjalnych). Pracownicy Sekcji opracowali ponadto 97 kwerend (58 krajowych i 39 zagranicznych) oraz udzielili łącznie 1265 informacji (w tym 481 bibliograficznych i 784 rzeczowe).

Obiekty rękopiśmienne BJ eksponowane były na 26 pokazach i lekcjach bibliotecznych, skierowanych do różnych środowisk, zawodów i grup społecznych – wśród ich uczestników byli uczniowie, studenci, pracownicy naukowcy, członkowie stowarzyszeń i towarzystw naukowych, kulturalnych i społecznych, pracownicy instytucji, urzędów i organizacji krajowych, a także organizacji zagranicznych. Rękopisy prezentowano nadto na kilku wystawach odbywających się poza BJ – między innymi na wystawach: *Wolne Miasto Kraków – w poszukiwaniu nowoczesności* w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa oraz *Grand Tour, czyli podróż życia Jana Potockiego* w Muzeum Zamku w Łańcucie. Zbiory rękopiśmienne Biblioteki promowano również w telewizji – dr Urszula Klatka przygotowała i udostępniła TV Kraków fragmenty korespondencji Wisławy Szymborskiej oraz wystąpiła w nagraniu materiału filmowego poświęconego korespondencji wzajemnej między noblistką a Kornelem Filipowiczem.

W Sekcji Starych Druków Oddziału Zbiorów Specjalnych prace nad opracowaniem zbiorów koncentrowały się przede wszystkim na opracowywaniu dubletów BJ i druków przejętych z bibliotek instytutowych UJ, a także dotychczasowych zbiorów Sekcji opublikowanych w JBC. W KKZBUJ-u skatalogowano łącznie 1726 dzieł (26% więcej w porównaniu z rokiem 2014) w 1562 wol., utworzono 953 hasła wzorcowe (38% mniej w porównaniu z rokiem poprzednim), 944 rekordy bibliograficzne (42% mniej niż w roku poprzednim) i 2788 rekordów egzemplarza (12% spadek w porównaniu z rokiem 2014). Niezwykle ważnym źródłem do opracowania starych druków jest stworzona w Sekcji baza proveniencyjna XVI-wiecznych starych druków Biblioteki Jagiellońskiej, która w 2015 roku powiększyła się o dane dotyczące 1151 jednostek.

Pracownicy Sekcji wykonali dla czytelników 46 kwerend (37 krajowych i 9 zagranicznych). Udzielono łącznie 822 informacje (w tym 529 bibliograficznych i 293 rzeczowe).

W roku sprawozdawczym Sekcja Starych Druków zorganizowała 30 pokazów książek dla gości indywidualnych i grup zorganizowanych z kraju i z zagranicy. Starodruki prezentowane były na wystawach odbywających się zarówno w gmachu Biblioteki, jak i poza nim (między innymi na wystawie *Mit Galicji* w Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie, *Gdzie bije serce pustyni. Historia i symbolika* w Muzeum Opactwa w Tyńcu, *Grand Tour, czyli podróż życia Jana Potockiego* w Muzeum Zamku w Łańcucie oraz przy okazji koncertu kołęd w Collegium Maius).

W Sekcji Zbiorów Muzycznych Oddziału Zbiorów Specjalnych kontynuowano prace nad opisem muzykaliów w Katalogu Komputerowym Zbiorów Bibliotek UJ. Skatalogowano łącznie 1717 dzieł w 1746 wol., dla których utworzono 428 oryginalnych haseł wzorcowych, 1432 rekordy bibliograficzne i 2471 rekordów egzemplarza. Wśród skatalogowanych dzieł były 44 rękopisy muzyczne w 39 wol., 18 muzycznych dokumentów dźwiękowych oraz 1655 (1689 wol.) druków muzycznych. Do inwentarza wpisano 5 rękopisów muzycznych, 1109 wol. druków muzycznych i 18 dokumentów fonograficznych (w tym filmy muzyczne).

Jak co roku, pracownicy Sekcji aktywnie uczestniczyli w organizacji wystawy autografów muzycznych, towarzyszącej 19. Wielkanocnemu Festiwalowi Ludwiga van

Beethovena. Znaczną część czasu pochłaniała bieżąca obsługa korespondencji, przygotowywanie zamówień do Sekcji Reprografii, przeprowadzanie zleconych kwerend (opracowano 55 kwerend, w tym 40 krajowych i 15 zagranicznych). Udzielono łącznie 585 informacji, w tym 227 informacji bibliograficznych i 358 rzeczowych.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 15 pokazów druków i rękopisów muzycznych BJ. Inną formą promocji było rozpoczęcie współpracy Sekcji Zbiorów Muzycznych ze stacją radiową RMF Classic. Efektem tej współpracy były nagrania audycji radiowych, poświęcone dziełom wielkich mistrzów muzyki klasycznej, których autografy znajdują się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej. Pierwsze audycje zostały nagrane i wyemitowane w październiku, następne w listopadzie i w grudniu. Formuła audycji opiera się na prezentacji poszczególnych autografów utworów muzycznych – pracownicy Sekcji występują w roli ekspertów-muzykologów i znawców omawianych obiektów. Rozmowa dziennikarki prowadzącej audycję z ekspertami ilustrowana jest odpowiednim nagraniem prezentowanego dzieła. Pierwsze trzy audycje poświęcone były utworom Fryderyka Chopina, następne kompozycjom Wolfganga Amadeusza Mozarta, Ludwika van Beethovena, Feliksa Mendelssohna-Bartholdy'ego i Franciszka Schuberta. W audycjach uczestniczyli: mgr Małgorzata Krzos, mgr Anna Dudek-Kuczyńska, mgr Michał Lewicki i mgr Małgorzata Sidor.

Pracownicy Sekcji Zbiorów Graficznych i Kartograficznych Oddziału Zbiorów Specjalnych wprowadzili do KKZBUJ-u 925 jednostek pochodzących ze zbiorów ikonograficznych, wśród których znalazło się 79 rycin i 846 pocztówek. Sporządzono dla nich 847 rekordów egzemplarza i 925 rekordów bibliograficznych. Do katalogu komputerowego wprowadzono ponadto opisy 496 jedn. zbiorów kartograficznych i 566 rekordów egzemplarza. Dla opracowanych obiektów sporządzono 133 rekordy kartoteki haseł wzorcowych (w tym 114 autorskich i 19 serii).

Znaczną część czasu pracy zajmowało pracownikom przygotowanie kwerend, wymagających niejednokrotnie żmudnych poszukiwań i starannej weryfikacji w literaturze fachowej. W roku sprawozdawczym przeprowadzono 124 kwerendy krajowe (w tym 77 dotyczących zbiorów graficznych i 47 dotyczących zbiorów kartograficznych) oraz 20 zagranicznych (odpowiednio 12 i 8). Udzielono łącznie 1169 informacji: 648 bibliograficznych (w tym 342 w odniesieniu do zbiorów graficznych i 306 w odniesieniu do zbiorów kartograficznych) oraz 521 rzeczowych (odpowiednio 268 i 253).

Pracownicy Sekcji zorganizowali 21 pokazów zbiorów własnych dla zainteresowanych czytelników, 18 obiektów eksponowano na wystawach odbywających się poza BJ (*Wolne Miasto Kraków – w poszukiwaniu nowoczesności* w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa, *Witkacy i kobiety. Nienasycenie* w Muzeum Historii Katowic, *Wielość w jedności. Litografia i techniki druku płaskiego w Polsce po 1900 roku* w Muzeum Okręgowym im. L. Wyczółkowskiego w Bydgoszczy oraz *Od pomysłu do dzieła. Leon Wyczółkowski* w tym samym muzeum).

W Sekcji Wydawnictw Rzadkich i Dokumentów Życia Społecznego Oddziału Zbiorów Specjalnych skatalogowano 4408 jedn. wydawnictw rzadkich, dla których sporządzono 376 tradycyjnych kart katalogowych oraz 45 234 jedn. dokumentów życia spo-

łącznego, dla których napisano 1320 kart. Ogółem utworzono 3278 rekordów egzemplarza, 3205 rekordów bibliograficznych, 155 rekordów zasobu i 476 rekordów kartoteki haseł wzorcowych.

Pracownicy Sekcji opracowali 31 kwerend krajowych i udzielili łącznie 116 informacji (w tym 45 bibliograficznych i 71 rzeczowych).

Obiekty ze zbiorów SWRiDŹS eksponowane były na 10 pokazach na miejscu, zaś 1 wydawnictwo ze zbiorów „Rara” wypożyczone zostało na wystawę *Wolne Miasto Kraków – w poszukiwaniu nowoczesności* w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa.

W Sekcji Konserwacji Oddziału Zabezpieczenia Zbiorów całkowitej bądź częściowej konserwacji poddano 544 dzieła (łącznie 13 617 kart), w tym: 14 rękopisów, 257 wol. starych druków, 130 pozycje inwentarzone ze zbiorów graficznych, 11 obiektów kartograficznych, 11 muzykaliów, 113 obiektów z Sekcji Wydawnictw Rzadkich i Dokumentów Życia Społecznego Oddziału Zbiorów Specjalnych oraz 8 wol. druków zwartych i czasopism z magazynu ogólnego. Sporządzono 100 kompletów dokumentacji opisowej i fotograficznej konserwowanych dzieł. W Systemie Obsługi Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej umieszczono 509 opisów stanu zachowania obiektów. Wykonano ponadto konserwację opraw 62 obiektów (w tym 11 rękopisów, 23 starych druków, 2 obiektów ze zbiorów graficznych, 4 obiektów ze zbiorów kartograficznych, 7 muzykaliów i 13 jednostek dokumentów życia społecznego oraz 2 wol. druków zwartych i czasopism).

Wykonano oprawy ochronne na zbiory specjalne w postaci 7 teczek, 868 koszulek ochronnych na grafiki, rękopisy, stare druki i druki rzadkie, 1 komplet zapinek do opraw i 2 kapitalki, a także 49 *passe-partout*, przeznaczonych do ochrony zbiorów zarówno podczas ich stałego przechowywania, jak i do celów wystawienniczych. Do dezynfekcji w komorze fumigacyjnej przygotowano 3 dzieła pochodzące ze zbiorów specjalnych i druków z XIX i XX wieku.

Pracownicy Sekcji Reprograficznej Oddziału Zabezpieczenia Zbiorów wykonali łącznie 689 070 skanów z oryginałów (w tym 676 737 do zbiorów cyfrowych BJ i na potrzeby bieżącej działalności Biblioteki i 12 333 zamówionych przez czytelników). Skany zostały zapisane na 483 dyskach DVD i 62 płytach CD. Wykonano 146 760 klatek mikrofilmowych (w tym 123 935 negatywowych do zbiorów BJ oraz 22 825 pozytywowych dla czytelników), 26 307 kserokopii zrobionych z oryginałów (39% mniej w porównaniu z rokiem 2014) – w tym dla czytelników: 6125 sztuk w formacie A4 i 10 kopii w formacie A3, do celów służbowych: 19 226 sztuk w formacie A4 i 946 sztuk w formacie A3, 3257 zdjęć cyfrowych (o 118%! więcej w porównaniu z rokiem poprzednim) – w tym 48 dla czytelników i 3209 do celów służbowych oraz sporządzono wydruki z 2536 plików cyfrowych (w tym dla czytelników 462 w formacie A4 i 6 w formacie A3, zaś do celów służbowych BJ 1941 sztuk w formacie A4 i 127 w formacie A3). Skopiowano 65 płyt DVD. W 2015 roku podjęto decyzję o ostatecznym zaprzestaniu wykonywania mikrofisz, natomiast mikrofilmy negatywowe (ze względu na awarię kamer mikrofilmowych) wykonywano jedynie ze skanów.

W całym roku kalendarzowym Sekcja wykonywała skany i zdjęcia cyfrowe na potrzeby wystaw organizowanych w BJ oraz zabezpieczała tak zwaną oprawę fotograficzną wszelkich imprez odbywających się w Bibliotece.

W introligatori Sekcji Opraw i Zabezpieczenia Zbiorów oprawiono 3225 druków zwartych, 2825 wol. czasopism, 1203 broszury i 67 ksiąg administracyjnych, wykonano 5570 opraw prowizorycznych na czasopisma, przeoprawiono 1526 wol. druków zwartych, naprawiono 48 wol. druków zwartych i 616 wol. czasopism, wykonano 3645 pudeł ochronnych (514 zbiorczych i 3131 jednostkowych) oraz 2627 kopert i koszulek ochronnych (głównie na zbiory specjalne).

Klinika Papieru kontynuowała proces masowej konserwacji zbiorów w instalacji Bookkeeper III. Odkwaszaniu poddano 19 602 wol. zbiorów archiwalnych i bibliotecznych o łącznej wadze prawie 9073 kg. Około 70% odkwaszanych pozycji pochodziło ze zbiorów własnych, pozostałe zaś z Biblioteki Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej UJ, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (filia w Cieszynie), Uniwersytetu im. Jana Kochanowskiego w Kielcach, Biblioteki Kórnickiej PAN, Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie, Archiwum Państwowego w Rzeszowie, Muzeum Historii Żydów Polskich w Warszawie, Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie oraz zleceniodawców prywatnych. Za usługę odkwaszania zbiorów obcych z wyżej wymienionych instytucji Biblioteka Jagiellońska otrzymała blisko 170 000 zł. Przed procesem odkwaszania wykonywano często dezynfekcję zbiorów w komorze fumigacyjnej, za którą to usługę uzyskano blisko 144 000 zł.

Oddział Komputeryzacji, kierowany przez mgr Katarzynę Sokołowską, podobnie jak w latach poprzednich odpowiadał za sprawne funkcjonowanie wewnętrznej sieci komputerowej Biblioteki. Na sieć tę składa się 8 serwerów (na których zainstalowane są systemy do obsługi KKZBUJ-u, JBC, domeny BJ, monitoringu infrastruktury sieciowej i Repozytorium UJ) oraz 335 komputerów typu PC. Podstawowe działania koncentrowały się głównie na bieżącej obsłudze oprogramowania VTLIS/Virtua w wersji 2013.2.5 oraz innych oprogramowań, aktualizacji systemów operacyjnych zainstalowanych na komputerach, usuwaniu wszelkiego typu awarii oraz szeroko rozumianej obsłudze informatycznej. W sierpniu 2015 roku przeprowadzono migrację systemu z wersji 2013.2.5 do wersji 2014.3. w 5 bazach (Komputerowy Katalog Zbiorów Bibliotek UJ, katalog komputerowy Uniwersytetu Papieskiego im. Jana Pawła II w Krakowie, 2 bazy testowe, baza szkoleniowa Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ). Wykonano również instalację aplikacji Chamo dla bazy KKZBUJ, która to aplikacja od wersji 2014_3 zastąpiła aplikację Chameleon iPortal (służy ona do przeszukiwania katalogu komputerowego, składania zamówień i rezerwacji, dokonywania prolongat), a także migrację aplikacji Infostation (służącej do sporządzania raportów i statystyk z bazy). Po zakończeniu migracji wykonano prace porządkowe, a mianowicie reindeksację indeksu słów kluczowych w Chamo oraz indeksu autorskiego, tytułowego, przedmiotowego i sygnatur w systemie Virtua. Przygotowano również pliki i instrukcje do dystrybucji nowej wersji oprogramowania Virtua Klient, służącego między innymi do wprowadzania danych i obsługi czytelników.

Do obowiązków Oddziału należało również administrowanie serwerami i bazami Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej. W ramach tych zadań wykonywano backupy, monitorowano pracę systemu i stanu urządzeń infrastruktury JBC, zainstalowano i skonfigurowano przeglądarkę DJVU-HTML. Rozwijano również stworzony w Oddziale System

Obsługi JBC, służący do zarządzania pracami w całym cyklu przygotowywania obiektów przed umieszczeniem opisu i skanów w bazie JBC, jak i późniejszym tworzeniem ich kopii zapasowych.

Pracownicy Oddziału rozwijali także stworzony przez siebie system do obsługi Katalogu Podstawowego. We współpracy z UJ stworzono możliwość korzystania z sieci WiFi na terenie BJ przez wszystkich czytelników Biblioteki, a nie tylko studentów i pracowników UJ. Dla potrzeb autoryzacji użytkowników w sieci WiFi BJ skonfigurowano i uruchomiono serwer LDAP oparty o dane czytelników systemu Virtua.

Obsługiwano ponadto stronę BJ w portalu UJ (w polskiej i angielskiej wersji językowej) – na bieżąco aktualizowano umieszczane na niej wiadomości i komunikaty, przygotowywano i publikowano pliki graficzne poszczególnych gałęzi struktury strony BJ, przygotowywano banery tematyczne w poszczególnych gałęziach strony, aktualizowano szablony, przygotowano stronę i formularz zgłoszeniowy dla potrzeb III Seminarium Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

W ramach prac prowadzonych w Oddziale administrowano też oprogramowaniem do obsługi Oddziału Gromadzenia Zbiorów w odniesieniu do egzemplarza obowiązkowego, darów, zakupów i wymiany. Stworzono także i wdrożono oprogramowanie do obsługi bazy opraw i bazy melioracji. Powstało również oprogramowanie do tworzenia rejestru przybytków, które jest obecnie testowane.

ZBIORY

W 2015 roku w rejestrze przybytków Biblioteki Jagiellońskiej odnotowano wpływ 136 664 wol. i jedn. dokumentów samoistnych (spadek o 6,1% w porównaniu z rokiem 2014) oraz 1962 dokumenty towarzyszące (audiowizualne i elektroniczne), w tym 96 418 wol. druków zwartych i ciągłych (wzrost o 1,6%) i 1701 dokumentów towarzyszących (spadek o około 24,7%) oraz 40 246 jedn. zbiorów specjalnych (spadek o 20,6% w porównaniu z rokiem poprzednim) i 261 dokumentów towarzyszących (spadek o 1,5%), a także 3448 zakupionych na potrzeby wymiany. W rejestrze ubytków odnotowano 540 wol. o łącznej wartości 8817,00 zł. Równocześnie odnaleziono 301 wol. (o wartości 12 332,00 zł), które wykreślono z rejestru ubytków i wpisano powtórnie do ksiąg inwentarzowych.

Ogółem w okresie sprawozdawczym na zakup literatury naukowej i baz danych wydano 1 565 588,00 zł (w tym z budżetu BJ 126 808,00 zł). Do inwentarza Biblioteki wpłynęło 138 968 wol. i jedn. (5% spadek w porównaniu z rokiem 2014) o łącznej wartości 5 267 062,83 złotych. W zależności od źródła pozyskania wpływ ten przedstawia się następująco: z egzemplarza obowiązkowego – 90 745 wol. i jedn. o wartości 3 081 561,40 zł; z kupna (budżet BJ oraz środki UJ) – 2904 wol. i jedn. o wartości 864 733,15 zł; z darów – 8017 wol. i jedn. o wartości 547 705,28 zł; z wymiany – 2881 wol. i jedn. o wartości 172 730,50 zł; ze starego zasobu – 695 wol. i jedn. o wartości 411 820,00 zł, z księgozbioru zabezpieczonego – 39 wol. o wartości 16 500,00 złotych. Dokumenty życia spo-

łącznego – 33 270 jedn. – jako druki ulotne nie są wyceniane. Dodatkowo do inwentarza weszły mikrofilmy z produkcji własnej – 417 sztuk, których wartość wyniosła 172 012,50 złotych. Ponadto w 2015 roku zeskanowano i opublikowano w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej 38 444 publikacje o łącznej pojemności 27 782,88 GB, których wartość oszacowano na 4 167 432,00 zł (przy założeniu, że wartość wytworzenia, opracowania i opublikowania 1 GB wynosi 150,00 zł).

Sekcja Egzemplarza Obowiązkowego Oddziału Gromadzenia Zbiorów odnotowała wpływ 87 711 wol. druków zwartych i wydawnictw ciągłych (wraz z 1643 dokumentami towarzyszącymi) oraz 36 882 jedn. zbiorów specjalnych (wraz z 261 dokumentami towarzyszącymi). Wartość zbiorów, które wpłynęły do Biblioteki w ramach egzemplarza obowiązkowego wyniosła 3 179 361,00 zł.

Rok 2015 charakteryzował się spadkiem wpływu zbiorów w porównaniu z rokiem poprzednim – jakkolwiek liczba otrzymanych woluminów zwartych i ciągłych wzrosła o 1549, to w odniesieniu do zbiorów specjalnych odnotowano znaczący spadek o 10 474 jedn. Szczególnie duży spadek wpływu odnotowano w odniesieniu do dokumentów życia społecznego (o 7638 jedn.) oraz zbiorów graficznych (spadek o 2515 jedn.). Więcej wpłynęło natomiast jednostek zbiorów muzycznych (o 143 jedn.) i kartograficznych (o 103 jedn.).

Pracownicy Sekcji wzorem lat ubiegłych z niezwykłą sumiennością egzekwowali przysyłanie obowiązkowych egzemplarzy bibliotecznych przez wydawców. W odpowiedzi na 6910 wysłanych urgensów i 671 pism otrzymaliśmy 2330 wol. druków zwartych (to jest o 11% więcej w porównaniu z rokiem 2014) oraz 2768 numerów czasopism (to jest o około 69% więcej w porównaniu z rokiem poprzednim).

Ze środków przyznanych na działalność statutową wydano 1 438 780,00 zł na zakup czasopism i baz danych *online* dla BJ i UJ (to jest o 523 209,00 zł więcej w porównaniu z rokiem 2014). Pracownicy naukowci i studenci UJ i CMUJ mieli dostęp do 86 baz danych (84 prenumerowanych *online* oraz 2 udostępnianych stacjonarnie), 58 036 tytułów czasopism oraz 189 315 książek elektronicznych.

W 2015 roku Biblioteka Jagiellońska prenumerowała 227 tytułów czasopism zagranicznych (w tym 9 w wersji *online*). Czasopisma zagraniczne dla Uniwersytetu Jagiellońskiego w dalszym ciągu dostarczała firma Ars Polona, która w 2013 roku wygrała przetarg na dostawę czasopism zagranicznych na lata 2014–2016. Przetarg na dostawę czasopism polskich na rok 2016 wygrała firma „Garmond”, która jako jedyna złożyła ofertę przetargową. Wytyczne niezbędne do przygotowania przetargu opracowano na podstawie danych zebranych z 64 jednostek UJ. Na sporządzonej liście przetargowej znalazło się 529 tytułów w 991 egzemplarzach. Firma „Garmond” podjęła się dostarczenia 426 tytułów, pozostałe 103 tytuły poszczególne jednostki Uczelni muszą zamawiać we własnym zakresie, bezpośrednio u wydawców.

Ogółem w 2015 roku Biblioteka Jagiellońska gromadziła 9236 bieżących tytułów czasopism drukowanych, w tym 8441 polskich i 795 zagranicznych.

Za pośrednictwem Sekcji Pozyskiwania Zbiorów Oddział Gromadzenia zakupił w roku sprawozdawczym 1030 wol. druków zwartych i ciągłych (spadek o około 1,0%

w porównaniu z rokiem poprzedzającym) oraz 777 jedn. zbiorów specjalnych (znaczny spadek w stosunku do roku ubiegłego – o 24%). Kupowane były przede wszystkim książki polskie, wydawnictwa zagraniczne stanowiły jedynie 10% całości zakupów (głównie polonika oraz nieliczne pozycje naukowe). Do zbiorów BJ kupowane były również książki opłacane przez biblioteki prywatnych krakowskich szkół wyższych, z którymi Biblioteka miała podpisane umowy dotyczące udostępniania zbiorów. W ramach tych umów zakupiono 38 wol. druków zwartych za kwotę 1750,00 złotych.

Cennym źródłem pozyskiwania zbiorów była również wymiana, którą w okresie sprawozdawczym Biblioteka Jagiellońska prowadziła z 200 kontrahentami zagranicznymi oraz 51 partnerami krajowymi. Dla celów wymiany i reprezentacji zakupiono 3448 wol. za sumę 86 909,34 zł. Liczba nabytych woluminów była o 1743 (ponad 100%!) większa w porównaniu z rokiem poprzednim, co wynika z poprawy współpracy z Wydawnictwem Uniwersyteckim. Do partnerów krajowych i zagranicznych wysłano ogółem 3333 wol., otrzymano z kolei 2083 wol. druków zwartych i wydawnictw ciągłych (wraz z 10 dokumentami towarzyszącymi) wycenione szacunkowo na kwotę 190 700,00 złotych oraz 35 jedn. zbiorów specjalnych.

Analiza poniesionych kosztów wymiany pokazuje, że podobnie jak w latach ubiegłych bilans wymiany wypadł korzystnie, to znaczy wartość otrzymanych wydawnictw przewyższyła kwotę poniesionych wydatków (koszty zakupu wraz z kosztami ekspedycji) o 73 325,00 złotych. Zbiory Biblioteki Jagiellońskiej wzbogaciły się o wiele cennych pozycji otrzymanych między innymi z Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie (162 wol. o wartości oszacowanej na 62 206,00 zł), z Syddansk Universitet Biblioteket w Odense w Danii (publikacje naukowe o wartości przekraczającej 3200,00 zł), z Biblioteki Uniwersyteckiej w Dijon (nowości, których wartość oszacowano na ponad 3000,00 zł), z Herzog August Bibliothek w Wolfenbüttel (książki i czasopisma o wartości ponad 2000,00 zł), z bibliotek uniwersyteckich w Berkeley, w Seattle i w Wilnie, z Bibliotek Narodowych w Belgradzie, w Lipsku, w Mińsku, w Paryżu, w Pradze i w Sankt Petersburgu, z Biblioteki Serbskiej Akademii Nauk i Umiejętności w Belgradzie, z Herder-Institut w Marburgu, z Centralnej Biblioteki Naukowej Akademii Nauk Białorusi w Mińsku, z Biblioteki Rosyjskiego Państwowego Uniwersytetu Humanistycznego oraz z Biblioteki Akademii Nauk w Moskwie, z Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie, z Chorwackiej Akademii Nauk i Umiejętności w Zagrzebiu, a także z bibliotek instytucji akademickich Ukrainy, Rumunii, Mołdawii i Macedonii. Do grona tych kontrahentów dołączyła ostatnio Biblioteka Uniwersytetu w Zadarze. Wymienione instytucje to nasi niezawodni, wieloletni partnerzy, dzięki którym mamy dostęp do najnowszej literatury naukowej na świecie. Należy także podkreślić, że wymiana prowadzona przez Bibliotekę Jagiellońską z instytucjami zagranicznymi pełni również rolę promocyjną dla Uniwersytetu, propagując osiągnięcia naukowo-badawcze pracowników Uczelni poza granicami Polski.

Jak co roku przyjmowaliśmy również dary z kraju i z zagranicy. W okresie sprawozdawczym otrzymaliśmy 5594 wol. druków zwartych i czasopism (znaczny spadek – o około 23% – w porównaniu z rokiem 2014) wraz z 8 dokumentami towarzyszącymi

oraz 2615 jedn. zbiorów specjalnych (o szacunkowej wartości 452 120,53 złotych). Wśród podarowanych obiektów znalazło się wiele ciekawych i cennych pozycji (między innymi 690 jedn. zbiorów graficznych, 18 starodruków, 183 rękopisy, 747 jedn. zbiorów muzycznych, blisko 830 druków ulotnych i dokumentów życia społecznego), otrzymanych zarówno od instytucji, jak i od osób prywatnych. W gronie darczyńców znaleźli się między innymi: Krakowskie Towarzystwo Lekarskie (archiwalia związane z redakcją „Zeszytów Oświęcimskich”), Lidia i Adam Ciołkoszowie (955 wol.), Ksawery Pusłowski (15 starych druków, 40 druków muzycznych), Zofia Stryjeńska (spuścizna rękopiśmienna), Jan Oberbek (304 jedn. zbiorów muzycznych, głównie nuty i płyty), Bronisław Chromy (grafika i 34 ekslibrisy), Mirosław Kruszyński z Genewy (381 książek zagranicznych), Sławomir Tarkowski (księgozbiór i archiwalia liczące 202 wol. druków zwartych). W okresie sprawozdawczym na większą skalę zajęto się selekcją daru prof. Szymona Deptuły, złożonego w piwnicach przy ulicy Grodzkiej. W trakcie prac wybrano ponad 40 tytułów polskiej prasy emigracyjnej z USA w około 7 tysiącach numerów, a także wiele książek, zarówno poloników, jak i zagranicznej literatury naukowej, starodruków i innych jednostek zbiorów specjalnych. Równocześnie na makulaturę przekazano ponad 100 dużych kartonów wydawnictw zbędnych, głównie prasy amerykańskiej.

Księgozbiór dubletów w Sekcji Pozyskiwania Zbiorów powiększył się o 8861 wol., przy czym 5175 wol. przekazano innym bibliotekom, zaś 31 643 wol. i numery zniszczonych lub niepotrzebnych książek i czasopism przekazano na makulaturę. Ostatecznie zatem z zasobu tego ubyło 27 957 wol. Na uwagę zasługuje sprawna praca osób zatrudnionych w Sekcji, które uporządkowały zasoby dubletów i druków zbędnych, prowadzą ich bieżącą selekcję i przekazują je do innych bibliotek, o czym świadczy gwałtownie wzrastająca liczba przekazywanych druków zbędnych.

Zbiory Sekcji Rękopisów Oddziału Zbiorów Specjalnych powiększyły się łącznie o 217 pozycji. Do *Księgi przybytków* zostało wpisanych 169 jedn. pochodzących z darów, 46 jedn. ze starego zasobu (1 dyplom i 45 rękopisów) i 2 jedn. z kupna. Do ciekawszych nabytków należą: spuścizna Zofii Stryjeńskiej podarowana przez rodzinę ze Szwajcarii (57 jedn.), zakupione na aukcji listy Lucjana Rydla do brata Józefa (z 1909 roku) oraz listy prof. Stanisława Pignonia do prof. Wincentego Lutosławskiego (z 1941 roku), materiały do edycji w Państwowym Instytucie Wydawniczym *Skrzydlatych słów* Henryka Markiewicza i Andrzeja Romanowskiego (w tym między innymi korespondencja redaktor Hanny Wachnowskiej z lat 1990–2006, związana z edycjami wspomnianego druku) oraz *Pamiętnik obejmujący wszystko, com napisał* (1904–1909) Jana Starzewskiego (dyplomaty, ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie), podarowany przez Antoniego Czermaka.

Sekcja Starych Druków Oddziału Zbiorów Specjalnych otrzymała z Oddziału Gromadzenia Zbiorów 20 dzieł w 20 wol., z czego 19 dzieł stanowiły dary. Do ksiąg inwentarzowych wpisano 491 dzieł w 614 wol. – wśród nich przeważały dzieła otrzymane z bibliotek instytucyjnych UJ oraz pozyskane ze starego zasobu Biblioteki. Do najcenniejszych starych druków, które wpłynęły do zbiorów Biblioteki, zaliczyć należy klocek

z początku XVI wieku, zawierający 4 dzieła (jednym z nich jest unikatowy druk nienotowany w katalogach: *Cura pastoralis...*, Wiedeń 1517).

Do Sekcji Zbiorów Muzycznych Oddziału Zbiorów Specjalnych wpłynęło 7594 jedn. i wol. muzykaliów (wśród nich 6208 druków oraz 1386 jedn. muzycznych dokumentów dźwiękowych: płyty analogowe, taśmy i dyski cyfrowe). W ramach egzemplarza obowiązkowego do Sekcji trafiło 1313 jedn. (z czego 485 jedn. to druki, a 828 jedn. stanowią dokumenty dźwiękowe). W darze otrzymaliśmy 192 druki (nuty) i 542 dokumenty dźwiękowe (w tym płyty analogowe z muzyką rozrywkową i klasyczną podarowane przez Jana Oberbeka i Romanę Piech), zakupiono zaś 19 jedn. (3 druki i 16 dokumentów dźwiękowych – płyty analogowe z polską i zagraniczną muzyką klasyczną i rozrywkową). Najliczniejszą część nabytków Sekcji (5528 wol.) stanowiły materiały pochodzące ze starego zasobu Biblioteki. Do najciekawszych muzykaliów, które wzbogaciły zbiory Sekcji Zbiorów Muzycznych, zaliczyć należy podarowane przez wydawców dzieł wszystkich Jana Sebastiana Bacha: *The Complete Organ Works. Pedagogical Works Series I: vol. I A, I B*, Ludwiga van Beethovena *Streichquartette III. Abteilung VI. Band 5. G.*, Felixa Mendelssohna-Bartholdy'ego *Weitere geistliche Werke für Solostimmen, Chor und Orchester bzw. für Solostimmen und Orchester* hrsg. von Clemens Harasim. Leipziger Mendelssohn-Ausgabe Series VI, Vol. 6. Breitkopf u. Härtel, Roberta Schumann *4. Symphonie op. 120*. Hrsg. von Ute Scholz. + Faksimile-Beiheft R. Sch. Neue Ausgabe sämtlicher Werke. Serie 1, Werkgruppe 1, Band 4. Schott Music oraz *Werke für verschiedene Instrumente und Klavier*. [Partytura + faksymile]. Neue Ausgabe sämtlicher Werke. Serie II: Kammermusik. Werkgruppe 3: Schott Music. Wśród zakupionych muzykaliów znalazły się między innymi wydania faksymilowe dzieł Gustawa Mahlera: *IX. Symphonie*. Partiturenwurf der ersten drei Sätze. Faksimile nach der Handschrift hrsg. von E. Ratz i *The Resurrection Chorale, Adagietto from Symphony No. 5* by Gustav Mahler. Facsimile z CD. W ramach egzemplarza obowiązkowego otrzymaliśmy *Complete Works: 2*; 15 Fryderyka Chopina, a także jego *Scherzo E-dur op. 54* (faksymile z rękopisu należącego do zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej).

Sekcja Zbiorów Graficznych i Kartograficznych wzbogaciła się o 1881 wol. i jedn., z czego 1079 jedn. stanowiły materiały ikonograficzne, a 802 to dzieła kartograficzne (w 1219 wol./arkuszach). Największym źródłem pozyskania materiałów kartograficznych był egzemplarz obowiązkowy, dzięki któremu otrzymaliśmy 77 atlasów (w 225 wol.) i 715 map (984 arkusze). W formie darów przekazano Bibliotece 2 atlasy oraz 5 map, w ramach wymiany wpłynęły 2 mapy i 1 atlas. Zbiory ikonograficzne powiększyły się głównie dzięki hojności darczyńców – otrzymaliśmy 2 ryciny, 44 reprodukcje rycin (z czego 34 zakupiono), 1 rysunek, 8 albumów (z czego 2 zakupiono), 23 fotografie, 220 ekslibrisów i 781 pocztówek (z czego 57 zakupiono). Wśród nabytków ikonograficznych najwartościowsza pod względem artystycznym była grafika (monotypia), przedstawiająca smoka wawelskiego, podarowana przez profesora Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, Bronisława Chromego. Innym interesującym obiektem była podarowana przez Jana Oberbeka papierowa karta 13,8×19,6 cm (wycięta z kodeksu rękopiśmiennego), zawierająca ajaty 13–23 z 3 sury Koranu i kolorową ilustrację z między innymi 4 posta-

ciami ludzkimi oraz 2 końmi[!] (ilustrację namalowaną na karcie centralnie, pokrywającą część aji 14 i całą aję 15). Ze zbiorów kartograficznych, które wpłynęły do Sekcji, należy wyróżnić mapy wieloarkuszowe: nawigacyjne mapy morskie Marynarki Wojennej Rzeczypospolitej Polskiej, mapy topograficzne, mapy hydrograficzne, mapy zoologiczne oraz Atlas Parków Narodowych dla niewidomych i słabowidzących (23 tomy).

Do Sekcji Wydawnictw Rzadkich i Dokumentów Życia Społecznego wpłynęły 33 552 pozycje (o 15,7% mniej niż w roku poprzednim), w tym 175 druków rzadkich oraz 33 377 pozycji dokumentów życia społecznego (z których po skatalogowaniu do zbiorów włączono 33 095 jedn.). Spośród nich 282 pozycje przekazano do Sekcji Zbiorów Muzycznych. Wśród pozyskanych dokumentów życia społecznego zdecydowanie przeważały materiały otrzymane w ramach egzemplarza obowiązkowego (31 524 jedn.), od darczyńców otrzymaliśmy 815 jedn., drogą kupna pozyskano 748 jedn., 8 otrzymano w ramach wymiany. Jak zwykle, wśród nabytków Sekcji największą grupę stanowiły wydawnictwa informacyjno-kulturalne (15 292 jedn.) oraz wydawnictwa techniczno-handlowe (8436 jedn.) Spośród dokumentów życia społecznego, które w roku sprawozdawczym trafiły do zbiorów BJ, na szczególną uwagę zasługują materiały pochodzące z Centrum Bibliografii Polskiej Estreicherów (106 druków kulturalnych i 156 programów teatralnych, podarowanych przez Tomasza Nastulczyka), polskie i zagraniczne informatory turystyczne (689 jedn.) przekazane przez Danutę Bromowicz, różnorodne druki z lat 70. i 80. XX wieku (kalendarze, poradniki, informatory kulturalne – łącznie 631 jedn.), kartki pocztowe (923 sztuki), plany miast (33 jedn.) i przewodniki (35 egzemplarzy) podarowane przez Romanę Piech oraz 102 programy teatralne i 25 druków kulturalnych, przekazanych przez dr Mariolę Szydłowską.

Stan zbiorów bibliotek UJ na dzień 31 grudnia 2015 r.

	Druki zwarte (wol.)	Wyd. ciągłe (wol.)	Zbiory specjalne (jedn.)	Razem (wol. i jedn.)
Biblioteka Jagiellońska	2 620 534	1 014 734	1 922 050	5 557 318
Biblioteki instytutowe UJ	1 658 437	265 856	148 657	2 072 950
Razem:	4 278 971	1 280 590	2 070 707	7 630 268
Udział procentowy Biblioteki Jagiellońskiej w zasobie bibliotecznym UJ	61,2%	79,2%	92,8%	72,8%

Dzięki dokumentom przekazanim przez Oddział Gromadzenia Zbiorów wzbogacił się również Oddział Zbiorów Cyfrowych, który otrzymał 557 dokumentów elektronicznych zwartych, 232 dokumenty elektroniczne ciągłe (wraz z 46 drukowanymi dokumentami towarzyszącymi), 413 dokumentów dźwiękowych niemuzycznych (wraz z 7 drukowanymi dokumentami towarzyszącymi), 585 dokumentów audiowizualnych (którym towarzyszyło 12 dokumentów drukowanych) oraz 1864 dokumenty elektroniczne w postaci pliku (w tym 260 dokumentów zwartych i 1604 dokumenty ciągłe).

**Zestawienie stanu zbiorów tradycyjnych Biblioteki Jagiellońskiej
opracowanych i wpisanych do inwentarzy**

		Przyrost w roku 2015*	Stan na 31 XII 2015
A.	Zbiory ogólne	wol.	wol.
	druki zwarte nowe	70 390	2 620 534
	wydawnictwa ciągłe	27 270	1 014 734
	Razem	97 660	3 635 268
B.	Zbiory specjalne	jedn.	jedn.
	rękopisy	-70**	33 747
	stare druki	614	108 131
	zbiory graficzne	1 079	63 606
	zbiory kartograficzne	1 219	59 532
	zbiory muzyczne	1 109	46 056
	normy, opisy patentowe	4 114	287 869
	mikroformy (mikrofilmy, mikrofiszki, fotokopie, kserokopie)	439	181 525
	materiały audiowizualne	1 241	28 561
	inne zbiory	27 585	1 113 023
	Razem	37 330	1 922 050
	Ogólny stan zbiorów A+B	134 990	5 557 318

* – po odliczeniu ubytków

** – 292 jedn., stanowiące depozyt rodziny Tarnowskich, zwrócono właścicielom

**Drukowane czasopisma bieżące w Bibliotece Jagiellońskiej
oraz w bibliotekach instytutowych UJ**

	Liczba tytułów czasopism krajowych	Liczba tytułów czasopism zagranicznych	Razem
Biblioteka Jagiellońska	8 441	795	9 236
Biblioteki instytutowe	1 047	665	1 712
Razem:	9 488	1 460	10 948
Udział procentowy Biblioteki Jagiellońskiej w zasobie bibliotecznym UJ	89%	54,4%	84,4%

Ze względu na wzrastającą z roku na rok liczbę dokumentów *online* dostarczanych przez wydawców w ramach egzemplarza obowiązkowego, otrzymywanych z darów i kupowanych przez Bibliotekę, pracownicy Oddziału Zbiorów Cyfrowych wdrożyli procedury opracowania dokumentów *born digital* w KKZBUJ-u i ich publikacji w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej. Istotnym problemem, z którym zmagają się pracownicy Oddziału, jest stale pogarszająca się jakość przechowywanych mikrofilmów, zwłaszcza tych pochodzących z lat 60. i 70. ubiegłego wieku. Pękające nośniki wymagają klejenia, a w drastycznych przypadkach ponownego wykonania pozytywu (w roku sprawozdawczym wykonano 417 nowych kopii pozytywowych i 591 metryczek mikrofilmowych). Kolejnym problemem jest pogorszenie się stanu zachowania dyskietek i płyt CD z lat 90. XX wieku i z początku XXI wieku, jak również stopniowego znikania z rynku oprogramowania umożliwiającego odczyt danych zawartych na tych nośnikach. Ponieważ sytuacja ta pogarsza się z roku na rok, dlatego też w Czytelnii Dokumentów Audiowizualnych rozpoczęto próbną „zgrzywanie” dyskietek w celu zabezpieczenia i archiwizacji danych, które się na nich znajdują. W przyszłości należy podjąć kompleksowe działania zmierzające do zabezpieczenia zasobów elektronicznych.

Zbiory elektroniczne Biblioteki Jagiellońskiej wg stanu na 31 grudnia 2015 roku

Zbiory elektroniczne zinwentaryzowane	21 243 jedn.
Licencjonowane zbiory elektroniczne, do których BJ opłaciła dostęp	247 428 jedn.
w tym:	
książki elektroniczne:	189 315 jedn.
czasopisma elektroniczne:	58 036 jedn.
bazy danych:	77
Materiały zdigitalizowane przez Bibliotekę	268 244 jedn.

W minionym roku pracownicy Sekcji Skontrum Oddziału Zabezpieczenia Zbiorów kontynuowali kontrolę stanu inwentarzowego wydawnictw zwartych w Oddziale Magazynów, w obrębie sygnatur od 220 001 do 250 000 oraz wydawnictw ciągłych w obrębie sygnatur od 100 001 do 103 000, zbiorów magazynu Sekcji Wydawnictw Rzadkich i Dokumentów Życia Społecznego Oddziału Zbiorów Specjalnych (druków zwartych oraz czasopism według ewidencji posiadanej przez Sekcję), zbiorów magazynu Sekcji Rękopisów OZS (przybytków z lat 1945–2015 według posiadanych przez Sekcję rejestrów akcesji), a także zbiorów magazynu Sekcji Zbiorów Muzycznych tego Oddziału (druków muzycznych, dokumentów audiowizualnych, rękopisów muzycznych, zbiorów tak zwanej Berlinki oraz księgozbioru podręcznego według posiadanych przez Sekcję zapisów ewidencyjnych).

Rezultaty przeprowadzonych prac przedstawiono w 10 protokołach. W wyniku kontroli skontrybowych ujawniono 841 wol. braków względnych oraz 281 wol. braków bezwzględnych.

Na podstawie wydruków otrzymanych z Oddziału Komputeryzacji oraz fiszek nadsyłanych z Oddziału Magazynów pracownicy Sekcji rejestrowali i sprawdzali pozycje nieodnalezione. W roku sprawozdawczym zarejestrowano 301 jedn. odnalezionych (284 wol. druków zwartych i 17 wol. wydawnictw ciągłych), ubytkowano zaś (to znaczy uznano za braki bezwzględne) łącznie 540 jedn. (w tym 287 jedn. druków zwartych i 253 jedn. druków ciągłych). Wszystkie egzemplarze zdefektowane, które zostały przekazane do Sekcji (104 wol.), uzupełniono i oddano do oprawy.

CZYTELNICTWO I INFORMACJA NAUKOWA

W porównaniu z rokiem 2014 liczba czytelników zarejestrowanych w bazie BJ wzrosła o 745 (to jest o 3%) – odnotowano 25 191 użytkowników aktywnie korzystających ze zbiorów tradycyjnych, w tym 17 847 studentów (11 916 z Uniwersytetu Jagiellońskiego i 5931 z innych uczelni). Znacząco (o 27,7%) wzrosła liczba pozycji wypożyczanych na zewnątrz – udostępniono 311 309 wol. Odnotowano natomiast niewielki (5%) spadek liczby osób korzystających z czytelni – 62 056, zaś liczba zbiorów udostępnionych na miejscu zmalała o blisko 11% i wyniosła 234 108 wol. i jedn. Korzystanie ze zbiorów na miejscu odbywało się w czytelniach oraz w gabinetach zbiorów specjalnych, zapewniających 382 miejsca (w tym 2 separatki dla osób niedowidzących). Udostępnianie zbiorów tradycyjnych czytelnikom indywidualnym w systemie bibliotecznym UJ oraz coraz bardziej popularne korzystanie ze zbiorów elektronicznych w roku sprawozdawczym przedstawiają poniższe tabele.

Udostępnianie zbiorów tradycyjnych czytelnikom indywidualnym w systemie bibliotecznym UJ 2015 w roku

	Liczba czytelników zapisanych	Udostępniono na miejscu	Udostępniono na zewnątrz
Biblioteka Jagiellońska	25 191	234 108	311 309
Biblioteki instytutowe UJ*	37 615	248 779	330 996
Razem	62 806	482 887	642 305

* wg sprawozdań bibliotek instytutowych

Czytelnię Główną odwiedziło 31 690 osób (przeciętnie 110 osób dziennie), to jest o 2,7% więcej niż w roku 2014. W porównaniu z rokiem 2014 liczba pozycji udostępnionych na miejscu pozostała niemal identyczna – ogółem z magazynu ogólnego i z księgozbioru podręcznego wypożyczono 124 229 wol. (w tym 97 097 wol. druków zwartych oraz 27 132 wol. czasopism). Wypożyczenia z księgozbioru podręcznego stanowiły 27% całości zamówień.

Korzystanie ze zbiorów elektronicznych, dostępnych zdalnie lub w sieci lokalnej*

Wyszczególnienie	Ogółem
Liczba sesji	2 572 619
Liczba pobranych dokumentów	1 158 769
Liczba wyświetleń publikacji z Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej	3 308 040
Liczba wejść na stronę internetową	814 667

* wg tabeli zamieszczonej w formularzu sprawozdawczym Głównego Urzędu Statystycznego (K-03, dział 7, poz. 2)

W porównaniu z rokiem 2014 niewielki spadek (3,3%) odnotowano w odniesieniu do liczby odwiedzin w Czytelni Pracowników Nauki, którą przeciętnie odwiedzało 35 osób dziennie – w okresie sprawozdawczym skorzystało z niej 9669 osób, którym udostępniono 52 171 wol. (znaczący spadek o 16,7%). Do czytelnicy tej należy też 8 separetek, które po rozpatrzeniu podań złożonych przez zainteresowane osoby są przydzielane przez Dyрекcję BJ do korzystania na czas semestru lub całego roku.

W Czytelni Europeistycznej w porównaniu z rokiem poprzednim również odnotowano 7,9% spadek liczby użytkowników (łącznie 2940 odwiedzin, przeciętnie 11 osób dziennie), natomiast o 13,8% wzrosła liczba wypożyczonych pozycji (7109 wol.). Z części ogólnoeuropejskiej księgozbioru podręcznego wypożyczono 2645 wol., z części austriackiej – 506 wol., a z części brytyjskiej – 408 woluminów. Z magazynu ogólnego dostarczono do Czytelni 2591 wol. druków zwartych i 461 ciągłych. Od 1 grudnia w Czytelni rozpoczęto udostępnianie czasopism bieżących – do końca roku czytelnicy skorzystali z 420 numerów. W Bibliotece Austriackiej, działającej w ramach Czytelni Europeistycznej, zarejestrowano 105 aktywnych kont czytelniczych. Kontynuowano również katalogowanie księgozbioru austriackiego znajdującego się w Czytelni – do bazy KKZBUJ wprowadzono 157 rekordów bibliograficznych.

W roku sprawozdawczym Wypożyczalnię odwiedziło 167 629 osób (średnio 584 osoby dziennie), to jest około 1,2% mniej w porównaniu z rokiem poprzednim. Z magazynu ogólnego sprowadzono dla czytelników 244 372 wol. (w tym 5698 wol. dla pracowników BJ i 238 674 wol. dla użytkowników zewnętrznych), z rezerwacji przyjęto 64 379 wol., zaś z księgozbioru podręcznego „W” wydano 2493 pozycje. Ogółem na zewnątrz wypożyczono 311 309 wol. (łącznie z 65 wol. wypożyczonymi z Czytelni Europeistycznej), co stanowi o 30% więcej niż w roku 2014. W dalszym ciągu pracownicy Wypożyczalni obsługiwali także użytkowników 3 bibliotek instytutowych Wydziału Filologicznego UJ (Biblioteki Instytutu Filologii Romańskiej, Biblioteki Instytutu Filologii Słowiańskiej oraz Biblioteki Instytutu Filologii Orientalnej), przeniesionych tymczasowo do gmachu BJ w związku z remontem i przebudową Collegium Paderevianum.

Zapisy do Biblioteki na rok akademicki 2015/2016 rozpoczęto 28 września 2015 roku. Typy legitymacji, jak i ich ceny nie uległy zmianie w stosunku do roku poprzedniego. Wszystkie legitymacje, z wyjątkiem kart „els”, opatrzone zostały niebieskim ho-

logramem. Z opłat pobieranych za wydanie legitymacji bibliotecznych uzyskano 131 970 złotych.

W dalszym ciągu z powodzeniem stosowano tryb urgowania w stosunku do czytelników zalegających z terminowym oddawaniem wypożyczonych dzieł. W wyniku podjętych działań odzyskano 447 wol., do budżetu Biblioteki wpłynęło 1500,00 zł za pozycje zagubione oraz 142 547,17 zł z tytułu opłat za przetrzymanie książek. Ogółem w wyniku wszelkiego rodzaju opłat pobieranych przez Wypożyczalnię do budżetu Biblioteki wpłynęło 274 517,17 złotych.

Nadal dużą popularnością wśród czytelników cieszyła się usługa wprowadzona w październiku 2012 roku, pozwalająca na samodzielne dokonywanie prolongat wypożyczonych dzieł. Liczba prolongat tradycyjnych dokonanych w 2015 roku wyniosła 25 809, podczas gdy liczba prolongat *online* aż 157 288.

O kilkanaście procent zmalało zainteresowanie czytelników korzystaniem z Wypożyczalni Międzybibliotecznej, za pośrednictwem której można wypożyczać dzieła z innych bibliotek i instytucji krajowych, a także zagranicznych. W okresie sprawozdawczym odnotowano 15% spadek liczby otrzymanych zamówień – ogółem otrzymaliśmy 1355. W 2015 roku do 139 instytucji krajowych BJ wysłała 915 wol. książek oraz 179 kopii materiałów oryginalnych (mikrofisz, kserokopie, mikrofilmy zbiorów specjalnych). Do 18 bibliotek zagranicznych wysłano 32 wol. książek oraz 16 kopii materiałów oryginalnych. Łącznie do instytucji krajowych i zagranicznych Wypożyczalnia Międzybiblioteczna wysłała 943 wol. druków zwartych oraz 195 kopii materiałów oryginalnych. Z kolei z Biblioteki Jagiellońskiej wysłano 269 zamówień (rewersów), z czego 223 skierowane były do instytucji krajowych, zaś 46 do bibliotek zagranicznych. W wyniku ich realizacji z 36 bibliotek polskich otrzymano 107 wol., 9 kopii materiałów oryginalnych w postaci mikrofisz i kserokopii oraz 80 mikrofilmów ze zbiorów specjalnych, zaś z 17 bibliotek zagranicznych dostaliśmy 28 wol. książek oraz 19 kopii materiałów oryginalnych w postaci mikrofisz i kserokopii. Łącznie z instytucji krajowych i zagranicznych otrzymaliśmy 135 wol. druków zwartych i 108 kopii materiałów oryginalnych.

Wypożyczalnię Międzybiblioteczną odwiedziło w roku sprawozdawczym 297 osób (to jest o 8% więcej niż w roku 2014). Za pomocą Internetu sprawdzono w katalogach bibliotek polskich i zagranicznych 324 pozycje, wysłano 13 kwerend (dotyczących 16 pozycji), odpowiedziano zaś na 5 kwerend (dotyczących 5 pozycji).

Z Czytelni Czasopism Bieżących, będącej pod opieką Oddziału Gromadzenia Zbiorów, do końca listopada 2015 roku skorzystało 1420 czytelników, którym udostępniono 18 389 numerów. Od 1 grudnia udostępnianie czasopism bieżących oraz gazet dużego formatu (IV i V) zamawianych z magazynu Sekcji Przechowywania i Udostępniania Czasopism przeniesiono do Czytelni Europeistycznej.

W zakresie korzystania z Czytelni Informacji Naukowej odnotowano 7,5% spadek czytelnictwa – w ciągu 276 dni jej otwarcia zarejestrowano 9578 odwiedzin (w tym czytelnicy korzystający z księgozbioru podręcznego oraz użytkownicy Internetu). W Czytelni tej udostępniono około 6557 wol. (ze względu na wolny dostęp do półek dane te są

szacunkowe). Do księgozbioru podręcznego włączono 442 wol., wycofano zaś 530 wol. – obecnie liczy on 13 610 wol.

Oddział Zbiorów Specjalnych udostępniał swoje zbiory w 2 czytelnich i w 2 gabinetach, które łącznie odwiedziło 5012 osób. Czytelnicy ci skorzystali z 24 701 wol. materiałów pochodzących ze zbiorów specjalnych, z druków sprowadzonych z magazynu ogólnego Biblioteki oraz ze zbiorów podręcznych sekcji. W odniesieniu do poszczególnych sekcji udostępnianie zbiorów specjalnych przedstawiało się następująco.

Liczba czytelników, którzy korzystali w roku sprawozdawczym ze zbiorów rękopiśmiennych, zmalała o 4%. Czytelnię Sekcji Rękopisów odwiedziło 2367 osób, którym udostępniono łącznie 6605 jedn. (w tym 4373 jedn. zbiorów specjalnych, 2146 wol. z księgozbioru podręcznego, 77 wol. druków zwartych i ciągłych z magazynu ogólnego oraz 7 mikrofilmów).

Czytelnię Starych Druków odwiedziły 1223 osoby, które skorzystały łącznie z 6224 wol. (17% wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim), z czego 4829 stanowiły wol. z magazynu starych druków, 1091 – książki z księgozbioru podręcznego oraz 304 – druki z magazynu ogólnego.

W zakresie udostępniania muzykaliów odnotowano spadek w odniesieniu do liczby czytelników. W porównaniu z rokiem 2014 liczba czytelników zainteresowanych zbiorami muzycznymi zmalała o blisko 20% – zarejestrowano 226 wizyt, podczas których czytelnikom udostępniono 1302 wol. druków muzycznych, 197 rękopisów muzycznych, 24 muzyczne dokumenty życia społecznego, 1 dokument fonograficzny oraz 266 wol. z księgozbioru podręcznego. Łącznie w 2015 roku w Gabinetcie Zbiorów Muzycznych udostępniono 1790 pozycji (prawie identycznie jak w roku poprzednim).

Z obiektów przechowywanych przez Sekcję Zbiorów Graficznych i Kartograficznych Oddziału Zbiorów Specjalnych skorzystało 670 czytelników, to jest o 15% więcej niż w roku 2014 (450 z nich korzystało ze zbiorów graficznych, 220 ze zbiorów kartograficznych). Znacząco (prawie o 63%! w porównaniu z rokiem 2014) zmalała natomiast liczba udostępnionych pozycji – łącznie 7317 jedn. zbiorów specjalnych (w tym 6107 jedn. zbiorów graficznych, 382 jedn. zbiorów kartograficznych i 9 dokumentów cyfrowych) oraz 819 pozycji z księgozbioru podręcznego (615 dotyczących grafiki i 204 kartografii).

W odniesieniu do obiektów Sekcji Wydawnictw Rzadkich i Dokumentów Życia Społecznego spadła zarówno liczba czytelników zainteresowanych zbiorami rzadkimi, jak i dokumentami życia społecznego. W 2015 roku z wydawnictw rzadkich skorzystało 451 osób (około 10% mniej w porównaniu z rokiem 2014), którym udostępniono 1167 jedn. (spadek o 4,5% w stosunku do roku 2014), w tym 1141 jedn. ze zbiorów „Rara” i 26 jedn. ze zbiorów II obiegu). Jedyne 75 osób (64% mniej niż w roku poprzednim) zainteresowanych było dokumentami życia społecznego – udostępniono im 1508 jedn. tego typu zbiorów (o 10% mniej niż w roku 2014). Czytelnicy skorzystali ponadto z 90 wol. należących do księgozbioru podręcznego Sekcji.

Zbiory Oddziału Dokumentów Cyfrowych udostępniane były w Czytelni Dokumentów Audiowizualnych, z której w 2014 roku skorzystało 1747 osób (wzrost o około

6% w porównaniu z rokiem 2014). Czytelnikom udostępniono około 1317 wol. (dokładna liczba udostępnionych pozycji jest trudna do oszacowania ze względu na wolny dostęp do półek). Większość czytelników korzystała z mikroform i dokumentów elektronicznych lub audiowizualnych, wzrosła jednak liczba użytkowników (430 osób) korzystających ze zbiorów JBC przy pomocy komputerów znajdujących się w czytelni.

W 2015 roku do dyspozycji czytelników w całej Bibliotece przeznaczonych było 47 komputerów, z czego 34 podłączone były do Internetu, zaś pozostałe umożliwiały wyłącznie dostęp do katalogu *online*.

Ze wszystkich komputerów sieci Uniwersytetu oraz z komputerów domowych czytelnicy mieli dostęp do 84 baz danych prenumerowanych *online* oraz 2 baz udostępnianych stacjonarnie (na miejscu w Bibliotece). Łącznie udostępniano 86 baz, w tym: 52 pełnotekstowe (*Academic Collection, Academic Search Complete, ACS Journals, AIP Journals, APS Journals, Archive of Celtic-Latin Database, Aristoteles Latinus Database, Beck Online, Business Source Complete, Cambridge Journals Online, Database of Latin Dictionaries, eBook Emerald Management Xtra, EMIS Polska, Film & Television Literature Index with Full Text, Health Source – Consumer Edition, Health Source – Nursing/Academic Edition, Historical Abstracts with Full Text, In Principio, Index Chemicus, IOP Science, JSTOR – The Arts and Sciences Collections I-VIII, KCI-Korean Journal Database, Legal Source, Legalis. System Informacji Prawnej* (udostępniana tylko stacjonarnie), *Leksyka – Słownik internetowy, Lex Polonica* (udostępniana tylko stacjonarnie), *Lex Omega, Library of Latin Texts, MasterFile Premier, Monumenta Germaniae Historica, Newspaper Source, Oxford Journals, Oxford Scholarship Online – Biology, Oxford Scholarship Online – Classical Studies, Oxford Scholarship Online – History, Oxford Scholarship Online – Law, Oxford Scholarship Online – Philosophy, Papal Letters (Ut per litteras apostolicos .../ Lettres pontificales), Patrologia Latina, ProQuest Central, ProQuest Dissertations and Theses, Reaxys, Regional Business News, RSC Journals, SAGE Premier, SciELO Citation Index, Science Direct, Scopus, Social Sciences Citation Index with Abstracts 1956, Springer Link, Westlaw International, Wiley Online Library*), 27 baz bibliograficzno-abstraktowych (*Agricola, Arts & Humanities Citation Index 1975–, Bibliographie de Civilisation Mèdièvale, BIOSIS Citation Index Book Citation Index, Book Citation Index, Chemical Abstracts Plus (SciFinder, Conference Proceedings Citation Index – Science 1990–, Conference Proceedings Citation Index – Social Science & Humaniteies 1990–, Current Contents Connect, Data Citation Index, Derwent Innovations Index, ERIC – Educational Resource Information Center, European Views of Americas (1493–1750), Francis 1984, GreenFILE, INSPEC, International Medieval Bibliography, Library Information Science & Technology Abstracts (LISTA), Medline, MLA Directory of Periodicals, MLA International Bibliography, Polska Bibliografia Lekarska, RILM Abstracts of Music Literature, Science Citation Index – Expanded 1945–, Teacher Reference Center*), *Zoological Record*, 5 baz faktograficznych: *Abbreviationes Online, Current Chemical Reactions, Europa Sacra, International Directory of Medievalists* i *Oxford Music Online* oraz 2 bazy bibliometryczne: *Essential Science Indicators* i *Journal Citation Reports*. Informacja na ten temat jest na bieżąco

aktualizowana na stronie domowej BJ. W ramach baz pełnotekstowych zapewniono dostęp do 58 036 czasopism elektronicznych.

Ponadto w 2015 roku udostępniono 28 testowych zasobów *online*, dotyczących niemal wszystkich dziedzin wiedzy (*Applied Science and Technology Source*, *Bloomsbury Collections*, *British Periodicals*, *Central & Eastern European Academic Source (CEEAS)*, *Design and Applied Arts Index (DAAI)*, *Early English Books Online*, *Early European Books*, *Central & Eastern European Academic Source (CEEAS)*, *Humanities Full Text (H.W. Wilson)*, *International Bibliography of Theatre & Dance with Full Text (IBTD with Full Text)*, *International Index to Performing Arts Full Text (IIPA FT)*, *Literature Online (LION)*, *Multiwyszukiwarka EDS*, *Multiwyszukiwarka Summon*, *NASBI*, *Omni-File Full Text Mega (H.W. Wilson)*, *Periodicals Archive Online*, *Periodicals Index Online*, *The Philosopher's Index with Full Text*, *ProQuest Natural Science Collection*, *ProQuest Technology Collection*, *Project MUSE (czasopisma pełnotekstowe)*, *Psychology & Behavioral Sciences Collection*, *Sage Books (książki elektroniczne)*, *Religion & Philosophy Collection*, *Research Starters – Sociology*, *Social Sciences Full Text (H.W. Wilson)*, *World Politics Review*, *World Religion Database (Brill)*). O nowo zakupionych i testowanych bazach informuje się na bieżąco kilkuset pracowników Uniwersytetu.

W roku sprawozdawczym pracownicy BJ opracowali łącznie 1058 kwerend (w tym 926 krajowych i 132 zagraniczne) oraz udzielili 6041 informacji (w tym 4014 bibliograficznych i 2027 rzeczowych).

Bibliotekę zwiedziły 2373 osoby, w tym 388 z zagranicy (między innymi z Arabii Saudyjskiej, Austrii, Azerbejdżanu, Białorusi, Belgii, Brazylii, Bułgarii, Chin, Chorwacji, Czech, Danii, Finlandii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Indii, Izraela, Japonii, Jordanii, Kataru, Kazachstanu, Kolumbii, Litwy, Malezji, Niemiec, Nigerii, Pakistanu, Peru, Portugalii, Rosji, Singapuru, Słowacji, Słowenii, Szwecji, Turcji, Ukrainy, Wielkiej Brytanii i Włoch). Wśród nich było 205 bibliotekarzy (w tym 121 z zagranicy). Dla wielu z nich zorganizowano pokazy zbiorów specjalnych.

JAGIELLOŃSKA BIBLIOTEKA CYFROWA

W roku sprawozdawczym w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej opublikowano 38 444 dokumenty, na które składają się kopie cyfrowe dokumentów zwartych, dokumentów ciągłych, starych druków, rękopisów, muzykaliów, druków ulotnych, grafik i map. Ponadto wykonano i opublikowano wystawę wirtualną: *Książka i róża: wirtualna wystawa książek z różą w tytule ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*.

Wśród wielu zadań wykonywanych przez pracowników Sekcji JBC znalazła się między innymi realizacja projektu „Digitalizacja Narodowego Zasobu w Bibliotece Jagiellońskiej. Etap 2”: *Dziedzictwo Kulturowe, priorytet: Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego*. W ramach tego projektu w JBC zdigitalizowano i udostępniono 4528 publikacji, na które składają się: kolekcja 48 tytułów polskich czasopism starodrukowych z XVII–XVIII wieku (w 161 wol.), 52 tytuły obcojęzycznych czasopism starodrukowych

z XVII–XVIII wieku, wydanych na ziemiach polskich (w 223 wol.) oraz 68 tytułów XVIII-wiecznych polskich druków zwartych (w 77 wol.), pochodzących ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej.

W dalszym ciągu część pracowników Sekcji wykonywała zadania związane z tworzeniem Bibliografii Publikacji Pracowników UJ i Repozytorium UJ, co niewątpliwie odbiło się negatywnie na liczbie dokumentów publikowanych w JBC.

Statystykę dotyczącą liczby i wagi plików oraz ilości publikacji wytworzonych w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej w roku sprawozdawczym przedstawia poniższa tabela:

Liczba plików	701 222
Rozmiar plików w formacie TIFF w GB	27 782,88
Rozmiar plików wynikowych w formacie DjVu w GB	199,28
Rozmiar plików wynikowych w formacie PDF w GB	936,84
Liczba opublikowanych dokumentów	38 444
Liczba wykonanych miniatur do publikacji grupowych	906

Z zasobów JBC skorzystało w 2015 roku 324 317 użytkowników, którzy odwiedzili witrynę 468 388 razy i zaliczyli 3 308 040 odsłon. Liczba czytelników utrzymywała się średnio na poziomie 27 026 (około 15% spadek odnotowano w miesiącach wakacyjnych – średnio na poziomie 22 885 użytkowników). Nieznaczny spadek w porównaniu z rokiem poprzednim spowodowany był brakiem aktualizacji i wsparcia producenta dla używanego do końca 2014 roku formatu DjVu, wskutek czego wystąpiły problemy z otwieraniem plików przez użytkowników. Od roku 2015 do publikacji w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej używany jest format PDF, prowadzone są również prace nad poprawą dostępności publikacji w formacie DjVu. Użytkownikom udostępniona została specjalna przeglądarka, która w czasie rzeczywistym przetwarza pliki w formacie DjVu na format JPG. Jak wynika ze statystyk, zdecydowana większość osób korzystających z zasobów JBC (około 93%) zainteresowana jest czasopismami.

Szczegółową statystykę dotyczącą liczby aktualnie udostępnianych pozycji, liczby czytelników korzystających z JBC w danym momencie, łączną liczbę czytelników od początku uruchomienia bazy, zestawienie udostępnianych publikacji, zestawienie wyświetlanych pozycji, publikacje najczęściej czytane i najlepiej oceniane przez użytkowników, a także łączną liczbę wygenerowanych stron www, łączną liczbę wyszukiwań i łączną liczbę odwiedzających w rozbiciu na poszczególne miesiące można śledzić na bieżąco na stronie domowej biblioteki cyfrowej pod adresem <http://jbc.bj.uj.edu.pl>.

REPOZYTORIUM UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO (RUJ)

W związku z pracami prowadzonymi nad budową Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego kierownik Oddziału Zbiorów Cyfrowych, mgr Leszek Szafranski, odbywał

częste spotkania z władzami Uczelni oraz jej pracownikami naukowymi i administracyjnymi w celu omówienia szczegółowych zasad współpracy. Przeprowadzał również specjalistyczne szkolenia, wykłady i spotkania dla pracowników UJ związane z funkcjonalnością RUJ, otwartą nauką i licencjami Creative Commons. Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego mianował mgr. L. Szafrąńskiego menedżerem Bibliografii Publikacji Pracowników UJ, zaś dziekani poszczególnych wydziałów (z wyjątkiem Collegium Medicum) upoważnili go do wysyłania danych bibliograficznych do Polskiej Bibliografii Naukowej (PBN).

Wydział UJ	Liczba opisów wysłanych do PBN*	Liczba opisów wysłanych do PBN**
Wydział Biochemii, Biofizyki i Biotechnologii	344	405
Wydział Biologii i Nauk o Ziemi	1 251	1 236
Wydział Chemii	870	936
Wydział Filologiczny	1 032	1 011
Wydział Filozoficzny	836	791
Wydział Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej	1 099	1 195
Wydział Historyczny	791	826
Wydział Matematyki i Informatyki	447	322
Wydział Polonistyki	1 761	1 575
Wydział Prawa i Administracji	1 511	1 375
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych	1 268	1 101
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej	1 509	1 333

* Dane za lata 2013–2015, wysłane na przełomie sierpnia i września 2015 roku

** Dane za lata 2013–2015, wysłane 31 października 2015 roku

Pracownicy Sekcji Repozytorium UJ prowadzili na bieżąco prace nad rozbudową systemu DSpace o nowe funkcjonalności związane z wprowadzaniem danych bibliograficznych na podstawie Ustawy o zasadach finansowania nauki oraz Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie Systemu Informacji o Nauce z dnia 29 czerwca 2015 roku. System był na bieżąco testowany w celu poprawy błędów. W ramach prowadzonej sprawozdawczości jednostek Uczelni do Repozytorium wprowadzono opisy bibliograficzne publikacji pracowników UJ za lata 2013–2015. Każdy opis został sprawdzony pod względem kompletności i autentyczności w bazach danych, a także w katalogach bibliotecznych. W roku sprawozdawczym wykonano 2 eksporty danych do PBN – powtórne wysłanie danych było konieczne ze względu na wykrycie błędów,

które pojawiły się w związku z przypisywaniem każdemu pracownikowi informacji o zatrudnieniu i afiliacji oraz dodaniem informacji o otwartym dostępie do publikacji i ilości arkuszy wydawniczych. W sumie do bazy Polskiej Bibliografii Naukowej zostało przesłanych 12 106 rekordów bibliograficznych. Zestawienie wysłanych metadanych w odniesieniu do poszczególnych wydziałów UJ przedstawia powyższa tabela.

W 2015 roku w RUJ zatwierdzono 14 229 opisów bibliograficznych, a 13 495 opisów zostało poprawionych. Na dzień 31 grudnia 2015 roku w Bibliografii Publikacji Pracowników UJ zarejestrowanych było 17 929 opisów bibliograficznych książek, czasopism, artykułów z czasopism i rozdziałów książek. Szczegółową statystykę ilości zatwierdzonych i zmodyfikowanych rekordów bibliograficznych oraz ilości publikacji pełnotekstowych dodanych do Repozytorium UJ w 2015 roku przedstawia poniższe zestawienie tabelaryczne:

Opisy bibliograficzne utworzone	436
Opisy bibliograficzne zatwierdzone	14 229
Opisy bibliograficzne zmodyfikowane	13 495
Konsultacje telefoniczne	1 129
Konsultacje mailowe	3 060
Ilość publikacji pełnotekstowych	343

Liczba użytkowników Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego sukcesywnie wzrosła – w okresie sprawozdawczym utrzymywała się średnio na poziomie 2988 miesięcznie (nieznaczny spadek odnotowano w sierpniu). W sumie w 2015 roku z zasobów RUJ skorzystało 31 665 osób, które odwiedziły witrynę 66 361 razy, zaliczając 1 703 346 odsłon.

PROJEKTY

W 2015 roku Biblioteka Jagiellońska realizowała 2 projekty z zakresu „Działalności Upowszechniającej Naukę”, finansowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Pierwszy z nich obejmował 2 zadania: „Czasopisma XIX i początku XX wieku – rozbudowa KKZBUJ-u o rekordy bibliograficzne dotyczące czasopism wydanych do 1939 roku – kontynuacja” (koszt realizacji zadania w okresie sprawozdawczym to 19 800,00 zł, w tym dofinansowanie 18 000,00 zł) oraz „Katalog proveniencji i opraw inkunabułów ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej – kontynuacja” (koszt realizacji zadania w 2015 roku to 26 950,00 zł, w tym dofinansowanie 24 500,00 zł). Drugi z realizowanych projektów dotyczył zadania „Katalog proveniencji i opraw druków XVII-wiecznych ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej – kontynuacja” (koszt realizacji zadania w 2015 roku to 7198,00 zł, w tym dofinansowanie: 6478,00 zł). Obydwa projekty mają zostać ukończone do 31 grudnia 2016 roku.

Kolejnym przedsięwzięciem finansowanym ze źródeł pozabudżetowych był projekt „Digitalizacja Narodowego Zasobu Bibliotecznego. Etap 2”, dofinansowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wartość projektu wyniosła 323 666,97 zł (w tym dofinansowanie z MKiDN: 188 717,86 zł).

Oddział ds. Projektów prowadził też częściową obsługę administracyjną innych projektów, wśród których wymienić należy:

– „Proweniencie poloników z Pruskiej Biblioteki Państwowej tzw. »Berlinki« przechowywanej w Bibliotece Jagiellońskiej – analiza zasobu w oparciu o repozytorium cyfrowe” – projekt w 100% finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki. Okres realizacji: lata 2013–2015. Kierownik projektu – dr Jacek Partyka.

– „Biblioteka Jagiellońska – opracowanie dziejów od 1775 do 1918 roku” – projekt w 100% finansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. Okres realizacji: lata 2012–2016. Kierownik projektu – dr Piotr Lechowski.

– „Katalog łacińskich rękopisów średniowiecznych Biblioteki Jagiellońskiej”, t. 11 – projekt finansowany przez Narodowe Centrum Nauki. Okres realizacji: lata 2013–2016. Kierownik projektu – dr Ryszard Tatarzyński.

– „Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej nr 11863-12360. Archiwum Dómowe Pawlikowskich”. Cz. 3. – projekt finansowany przez Narodowe Centrum Nauki. Okres realizacji: lata 2013–2016. Kierownik projektu – dr Monika Jaglarz.

– „Orientalia Polonica. Polskie tradycje badań nad Orientem” – projekt finansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. Okres realizacji: lata 2013–2017. Projekt realizowany pod auspicjami Biblioteki Jagiellońskiej i przy współpracy Wydziału Filologicznego UJ, a także Wydziału Nauk Międzynarodowych i Politycznych UJ. Kierownik projektu – prof. dr hab. Ewa Siemienieć-Gołaś.

Kontynuowano także czynności związane z rozliczaniem projektu „Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa”. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zatwierdziło kolejne wnioski o płatność, w wyniku czego na konto projektu przelano kwotę 643 118,00 złotych. Pod koniec lipca 2015 roku przedstawiciele MKiDN przeprowadzili gruntowną kontrolę realizacji projektu, weryfikując 100% dokumentów finansowo-księgowych, załączonych do końcowych wniosków o płatność. Zespół Kontrolujący stwierdził kompletność posiadanej dokumentacji oraz potwierdził właściwy sposób jej przygotowania. W toku kontroli ustalono, że rzeczowe wykonanie projektu odpowiada wartościom wskaźników zakładanych w umowie o dofinansowanie. Kontrola objęła również dokumentację dotyczącą postępowań przeprowadzonych w oparciu o ustawę Prawo Zamówień Publicznych – w toku oględzin potwierdzono, że zakres dostaw zrealizowano zgodnie z zapisami umów, zawartych z dostawcami sprzętu i wyposażenia.

W roku sprawozdawczym złożono także wnioski o dofinansowanie kolejnych projektów:

– „Rola komitetów obywatelskich w budowie społeczeństwa obywatelskiego i transformacji ustrojowej w Polsce od 1989–2014 w świetle dokumentów i relacji. Zebranie,

zabezpieczenie, kompleksowe opracowanie naukowe i udostępnienie materiałów archiwalnych” – projekt zgłoszony do Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. Wartości projektu: 2 389 237,00 zł. Projekt nie dostał dofinansowania, planowane jest ponowne wystąpienie z wnioskiem w roku 2016.

– „Bezpieczne Repozytorium Wiedzy dla Małopolski” – szkic projektu, którego realizacja była planowana we współpracy z Akademickim Centrum Komputerowym Cyfronet Akademii Górniczo-Hutniczej, został przedstawiony marszałkowi województwa małopolskiego. W roku 2015 dokonano aktualizacji karty projektu (kooperacja z Działem Funduszy Strukturalnych UJ).

– Program Operacyjny „Wiedza Edukacja Rozwój – Program Rozwoju Kompetencji”. W ramach niniejszego programu Biblioteka Jagiellońska we współpracy z Wydziałem Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ, Biurem Karier UJ oraz z Działem Funduszy Strukturalnych uczestniczyła w przygotowaniu wniosku o dofinansowanie realizacji projektu z zakresu rozwoju kompetencji osób uczestniczących w edukacji na poziomie wyższym, kompetencji odpowiadających potrzebom gospodarki, rynku pracy i społeczeństwa. Wniosek został złożony do Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w lipcu 2015 roku – ogłoszenie wyników ma nastąpić w pierwszym kwartale roku 2016.

– „Biblioteka Jagiellońska wsparciem procesów dydaktycznych realizowanych w Uniwersytecie Jagiellońskim (tak zwane »Sylabusy«)” – by urzeczywistnić to zadanie, Biblioteka Jagiellońska ubiegała się o środki z Rektorskiego Funduszu Rozwoju Dydaktyki „Ars Docendi”. Projekt nie uzyskał dofinansowania.

– „Działalność Upowszechniająca Naukę” (DUN) – wniosek złożony do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, obejmujący 4 zadania: „Katalog spuścizn rękopiśmiennych wybitnych naukowców i artystów”, „Rozbudowa bazy Komputerowego Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ – książki z lat 1950–1989 – kontynuacja”, „Prace naukowe uczelni polskich wydane w latach 1950–1989” oraz „Katalog dokumentów oryginalnych elektronicznie (*born digital*) oraz analogowych dokumentów audiowizualnych i udostępnienie ich w postaci cyfrowej na platformie JBC”. Ogólna wartość projektu: 495 643,00 zł.

IMPREZY NAUKOWO-KULTURALNE ORGANIZOWANE PRZEZ BIBLIOTEKĘ

Rok 2015 obfitował w szereg wydarzeń kulturalno-naukowych, zorganizowanych przez Bibliotekę Jagiellońską.

W kwietniu z okazji Małopolskich Dni Książki „Książka i Róża” Oddział ds. Projektów współpracował przy przygotowaniu „Wirtualnej wystawy książek z różą w tytule ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej” (<http://bit.ly/1E4p5vg>).

Dnia 7 maja 2015 roku pracownicy Oddziału zorganizowali oprowadzanie z przewodnikiem zatytułowane „Udostępnianie na ekranie – digitalizacja od kuchni w Bibliotece Jagiellońskiej”. Impreza towarzyszyła Dniom Otwartym Funduszy Europejskich – uczestniczyło w niej 16 osób.

W dniach 8–15 maja w ramach Tygodnia Bibliotek zorganizowano zwiedzanie budynku BJ, w tym niedostępnych na co dzień magazynów, pracowni digitalizacji oraz Kliniki Papieru. Wydarzenie odbyło się pod hasłem „Wybieram Bibliotekę Jagiellońską”.

W ramach spotkań autorskich, kontynuowanych w cyklu „Salon Literacki”, w 2015 roku odbyło się 15 imprez:

- spotkanie z Ryszardem Wojnakowskim i Agnieszką Walczy, promujące antologię poezji austriackiej po polsku („Pod język wkładam Ci słowo – wreszcie nowa poezja austriacka w Polsce”),

- spotkanie autorskie z poetką z Brześcia nad Bugiem, Marią Ciechanowicz-Sulimą, zorganizowane przy współpracy ze Stowarzyszeniem Pomocy Polakom na Wschodzie,

- spotkanie „Zapomniana Wielka Wojna na Kresach 1914–1918” – prezentacja autorska Tomasza Kuby Kozłowskiego z Domu Spotkań z Historią w Warszawie, połączona z promocją albumu *Wielka Wojna na Wschodzie 1914–1918. Od Bałtyku po Karpaty*,

- promocja książki prof. Franciszka Ziejki *W drodze do sławy. Studia i szkice*,

- panel dyskusyjny „Antropologia jest kobietą”, połączony z promocją książki dr. Grażyny Kubicy-Heller (Instytut Socjologii UJ) *Maria Czaplicka: pleć, szamanizm, rasa. Biografia antropologiczna*,

- spotkanie „Jankowski, nie pisz tyle”, zorganizowane z okazji 50-lecia pracy twórczej Stanisława M. Jankowskiego, historyka, dziennikarza, literata,

- spotkanie edytorów „Od grafiki do książki” – finisaż wystawy *Letra – Kraków 2015 / Znak i Litera*,

- spotkanie autorskie z Elżbietą Śnieżkowską-Bielak, połączone z promocją jej książki *Smak błękitnego nieba*,

- spotkanie „Źródła na nowo odkryte: zbiór dokumentów pergaminowych Biblioteki Jagiellońskiej” – promocja *Katalogu zbioru dokumentów pergaminowych Biblioteki Jagiellońskiej*, opracowanego przez Karola Nabiałka, Wojciecha Świebodę i Macieja Zdanaka, przy współpracy Ryszarda Tatarzyńskiego,

- spotkanie z Caroline Schutti, laureatką Europejskiej Nagrody Literackiej 2015,

- spotkanie z prof. Zdzisławem Rynem, połączone z promocją jego książki *Góry. Medycyna. Antropologia*,

- spotkanie „Przekład słowa, przekład obrazu”, połączone z dyskusją wokół książki Elżbiety Tabakowskiej *Mysł językoznawcza z myślą o przekładzie. Wybór prac*,

- spotkanie z Moniką Aleksandrowicz, autorką publikacji literackiej *Semiografia*,

- spotkanie „Świat wczesnej schizofrenii”, połączone z promocją książki dr. Jerzego Załęckiego *Ja we wczesnej schizofrenii*,

- promocja książki Angeliki Kuźniak *Stryjeńska. Diabli nadali* – finisaż wystawy *Stryjeńska. Portret ze słów*.

Łącznie w spotkaniach tych uczestniczyło około 1050 osób.

W minionym roku w Bibliotece odbyło się 14 wystaw tematycznych. W ujęciu chronologicznym przedstawiały się one następująco:

- 12–31 stycznia 2015 roku – *150 lat Katedry i Kliniki Pediatrycznej Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego* – organizatorzy: Bibliote-

ka Jagiellońska, Klinika Chorób Dzieci Wydziału Lekarskiego UJ Collegium Medicum; kurator wystawy: prof. dr hab. Jacek Pietrzyk; scenariusz i realizacja: Małgorzata Kusak, Mariusz Paluch; oprawa plastyczna: Mariusz Paluch; konsultacje: Andrzej Grudzień, Tomasz Tomasik; prace konserwatorskie: Sekcja Konserwacji OZZ BJ; prace pomocnicze: Jerzy Holik, Andrzej Sikora.

Wystawie towarzyszyły materiały informacyjno-promocyjne w postaci katalogu, plakatu i zaproszeń.

– 6 lutego–5 marca 2015 roku – *Ilustracje i rysunki Wacława Piszczka do bibliofilskiej edycji dzieł Henryka Sienkiewicza* – organizatorzy: Biblioteka Jagiellońska, Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy; scenariusz: ks. Wacław Piszczek; realizacja: Małgorzata Kusak, Mariusz Paluch, studenci Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy; oprawa plastyczna i opracowanie graficzne: ks. Wacław Piszczek; prace pomocnicze: Małgorzata Kusak, Mariusz Paluch.

Wystawie towarzyszyły materiały informacyjno-promocyjne w postaci folderu, plakatu i zaproszeń.

– 18 marca–3 kwietnia 2015 roku – *Beethoven, Brahms, Mahler* – organizatorzy: Stowarzyszenie im. Ludwiga van Beethovena, Biblioteka Jagiellońska; kurator i scenariusz wystawy: Michał Lewicki; oprawa plastyczna: Mariusz Paluch; opisy rycin: Beata Górecka; prace reprograficzne: pracownicy Sekcji Reprografii OZZ; prace konserwatorskie: pracownicy Sekcji Konserwacji OZZ BJ; prace pomocnicze: Grzegorz Grzyb, Jan Madej, Andrzej Moskal. Wystawę zorganizowano z okazji 19. Wielkanocnego Festiwalu Ludwiga van Beethovena. Towarzyszyły jej materiały informacyjno-promocyjne w postaci banera, folderu, plakatu oraz zaproszeń.

– 23 marca–7 kwietnia 2015 roku – *Trakl – Inspirationen* – organizatorzy: Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Austriacka; scenariusz i realizacja: Katarzyna Starzycka.

Wystawa ze zbiorów Biblioteki Austriackiej zorganizowana została w holu Biblioteki Jagiellońskiej jako element towarzyszący w ramach Festiwalu Trakl–Tat 2015.

– 21–30 kwietnia 2015 roku – *Portugalczyki w krainach Orientu (XVI–XVII wiek) – Odkrycia, podboje, peregrynacje, olśnienia* – organizatorzy: Biblioteka Jagiellońska, Zakład Filologii Portugalskiej i Przekładoznawstwa UJ, przy współudziale Instituto Camões, I. P. w Warszawie i Uniwersytetu Warszawskiego; kurator i scenariusz wystawy: Anna Rzepka (Instytut Filologii Romańskiej UJ); realizacja: Małgorzata Kusak, Anna Rzepka; oprawa plastyczna: Mariusz Paluch; prace konserwatorskie: Sekcja Konserwacji OZZ BJ.

Wystawie towarzyszyły materiały informacyjno-promocyjne w postaci folderu, plakatu i zaproszeń.

– 11 kwietnia–4 maja 2015 roku – *Monika Wanyura-Kurosad: Seamus Heaney. Żwirowe ścieżki* – organizator: Biblioteka Jagiellońska; kurator, scenariusz i realizacja: Monika Wanyura-Kurosad.

Wystawa rysunku i książki artystycznej, inspirowanych wierszami wybitnego irlandzkiego poety i laureata Nagrody Nobla Seamusa Heaney, została zorganizowana w holu Biblioteki.

– 8 maja–4 czerwca 2015 roku – *50 lat Działu Współpracy Międzynarodowej Uniwersytetu Jagiellońskiego* – organizatorzy: Dział Współpracy Międzynarodowej UJ, Biblioteka Jagiellońska; kurator i scenariusz wystawy: Maria Kantor (DWM UJ); realizacja: Małgorzata Kusak, Marta Nycz, Mariusz Paluch; konsultacja: Krystyna Kominowska, Agata Kozielska, Dorota Maciejowska, Krystyna Otrębska; opracowanie graficzne zdjęć archiwalnych: dr Wojciech Maciejowski; projekt graficzny materiałów informacyjno-promocyjnych: Mariusz Paluch; prace pomocnicze: Grzegorz Grzyb, Jan Madej, Andrzej Moskal. Wystawie tej, zorganizowanej w holu BJ, towarzyszyły materiały informacyjno-promocyjne w postaci banera, katalogu, plakatu i zaproszeń.

– 18 maja–10 lipca 2015 roku – *Imperium Osmańskiej w oczach Europy. Turcja w dobie Renesansu* – organizatorzy: Biblioteka Jagiellońska, Muzeum Narodowe w Krakowie; kurator i scenariusz: Andrzej Bartczak, Julia Krajcarz, Małgorzata Kusak; realizacja: Andrzej Bartczak, Julia Krajcarz, Małgorzata Kusak, Mariusz Paluch; oprawa plastyczna: Mariusz Paluch; prace konserwatorskie: Sekcja Konserwacji OZZ BJ; fotografie i skany: Sekcja Reprografii OZZ BJ; prace pomocnicze: Grzegorz Grzyb, Jan Madej, Andrzej Moskal. Wystawie tej towarzyszyły materiały informacyjno-promocyjne w formie banera, katalogu, plakatu i zaproszeń.

– 21–27 maja 2015 roku – *Odkryj piękno Korei* – organizator: Centrum Kultury Koreańskiej w Warszawie; realizacja: Mariusz Paluch.

Wystawę fotografii zrealizowano w holu Biblioteki.

– 14 września – 17 października 2015 roku – *Lettra – Kraków 2015 / Znak i litera / Od grafiki do książki* – organizatorzy: Związek Polskich Artystów Plastyków Okręg Krakowski, Biblioteka Jagiellońska; kurator: Teresa Frodyma; realizacja: Jan Baran, Teresa Frodyma, Nikodem Frodyma, Darek Gajewski, Michał Klasik, Małgorzata Kusak, Mariusz Paluch, Leonard Pędziałek, Rafał Pytel, Marek Sibinsky, Michalina Wawrzyczek-Klasik; oprawa plastyczna: Teresa Frodyma.

Wystawie towarzyszyły materiały informacyjno-promocyjne w formie katalogu, plakatu, ulotki i zaproszeń.

– 3–16 października 2015 roku – *Profesor Franciszek Ziejka* – organizator: Biblioteka Jagiellońska; kurator i scenariusz: Małgorzata Kusak; realizacja: Małgorzata Kusak, Mariusz Paluch; prace pomocnicze: Grzegorz Grzyb, Jan Madej, Andrzej Moskal.

Wystawie zorganizowanej w holu Biblioteki z okazji 75. urodzin Profesora towarzyszyły materiały informacyjno-promocyjne w postaci baneru zamieszczonego na stronie domowej BJ, plakatu i zaproszeń.

– 20 października–10 listopada 2015 roku – *Esperanto – język bez granic* – organizator: Biblioteka Jagiellońska; scenariusz: Małgorzata Kusak; realizacja: Małgorzata Kusak, Mariusz Paluch; konsultacja: prof. Jerzy Bartke, Jerzy Duda, prof. Leszek Kordylewski, Kazimierz Krzyżak, Tobiasz Kubisiowski, Adam Łomnicki, Maria Majerczak, Gizela Matray, Jerzy Walaszek, Adam Wilkus; prace pomocnicze: Grzegorz Grzyb, Jan Madej, Andrzej Moskal.

Wystawie towarzyszyły materiały informacyjno-promocyjne w postaci baneru, plakatów i zaproszeń.

– 19 listopada–18 grudnia 2015 roku – *Stryjeńska. Portret ze słów* – organizator: Biblioteka Jagiellońska; scenariusz: Monika Jaglarz; realizacja: Monika Jaglarz, Małgorzata Kusak, Mariusz Paluch, Kaja Stompór-Lesiecka; oprawa plastyczna i projekty graficzne: Mariusz Paluch; prace konserwatorskie: Sekcja Konserwacji OZZ; prace reprograficzne: Sekcja Reprografii OZZ; prace pomocnicze: Grzegorz Grzyb, Jan Madej, Andrzej Moskal.

Wystawie towarzyszyły materiały informacyjno-promocyjne w postaci katalogu, malowanki *Alfabet według Zofii Stryjeńskiej*, banerów, kartki okolicznościowej, plakatu, ulotek, zakładki do książek i zaproszeń.

– 30 listopada 2015 roku–5 stycznia 2016 roku – *Dialog o losie i duszy. Stanisław Vincenz (1888–1971)* – organizatorzy: Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu, Biblioteka Jagiellońska; scenariusz: Jan A. Choroszy; koncepcja plastyczna i aranżacja: Konrad Górniak; realizacja: Mariusz Paluch.

Poza wymienionymi wyżej wystawami w Bibliotece zorganizowano też 10 „Wystaw nowości”, na których eksponowano 569 wol. nowych nabytków BJ (w tym 538 polskich i 31 zagranicznych). Każdorazowo po likwidacji kolejnych edycji „Wystaw nowości” na stronie domowej BJ umieszczano listę eksponowanych pozycji w układzie rzeczowym.

PRACE NAUKOWE I WYDAWNICZE

Ważniejsze prace indywidualne pracowników Bibliotek, wydane w 2015 roku:

- Baś M., Grzęda A., Wawrzynek I., *Badanie funkcjonalności Katalogu Komputerowego Zbiorów Bibliotek Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LXIV, 2014, [wyd. 2015], s. 173–184.
- Cieślak A., *Działalność Biblioteki Jagiellońskiej w roku 2013. Sprawozdanie*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LXIV, 2014 [wyd. 2015], s. 229–292.
- Cieślak A., *Joachim Metallmann (1889–1942)*, [w:] *Uczeni żydowskiego pochodzenia we współczesnych dziejach Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. A. Obrębski, R. Włodek, Kraków 2014 [wyd. 2015], s. 147–151.
- Cieślak A., *Władysław Natanson (1864–1937)*, [w:] *Uczeni żydowskiego pochodzenia we współczesnych dziejach Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. A. Obrębski, R. Włodek, Kraków 2014 [wyd. 2015], s. 153–161.
- Dąbrowska E., *Bibliotekarz zderegulowany. Przepisy dotyczące bibliotekarzy dyplomowanych w bibliotekach uczelnianych w nowych realiach prawnych*, [w:] *Biblioteki we współczesnym systemie prawnym Polski i Unii Europejskiej*, red. J. Czyrek, B. Górna, Wrocław 2014, s. 25–29.
- Frankowicz K., Quirini-Popławska D., *Dziela padewskich profesorów medycyny (Gabriele Falloppia, Melchioro Guilandini, Girolamo Mercuriale) w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej i ich proveniencja*, [w:] *Exemplis discimus – księga jubileuszowa osiemdziesięciolecia Profesora Edwarda Potkowskiego*, red. P. Tańkowski, [online] <https://>

www.academia.edu/20171482/Exemplis_discimus_-_ksi%C4%99ga_jubileuszowa_osiemdziesi%C4%99ciolecia_Profesora_Edwarda_Potkowskiego, Lublin 2015, s. 64–107.

- Jaglarz M., *Stryjeńska. Portret ze słów. Katalog wystawy*, Kraków 2015.
- U. Klatka, *Protestowanie jest obowiązkiem...*. List Elizy Orzeszkowej do Maryli Wolskiej w sprawie pisowni, „Ruch Literacki” 56, 2015, nr 3 (330), s. 319–326.
- U. Klatka, *Listy Feliksa Wrotnowskiego do Eustachego Januszkiewicza z lat 1859–1868*, „Sztuka Edycji. Studia Tekstologiczne i Edytorskie” 7, 2015, nr 1, s. 125–160.
- Korczyńska I., *Jak nas widzą z daleka. O książce: Medieval Art, Architecture and Archaeology in Cracow and Lesser Poland*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki PAN” LX, 2015, z.1, s. 81–91.
- Krajcarz J., *Osmańskie i tureckie cmentarze wojenne w świecie – дума i pamięć potomnych*, [w:] *Historia – Pamięć – Tożsamość w edukacji humanistycznej. Pamięć człowieka, pamięć miejsca, miejsca pamięci. Studia historyczno-antropologiczne*, red. B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, A. Słaby, Kraków 2015, s. 463–474.
- Krajcarz J., (współred. A. Bartczak, M. Kusak), *Imperium Osmańskie w oczach Europy. Turcja w dobie renesansu*, Kraków 2015.
- Krajcarz J., (współred. P. Siwiec), *Orientalia w „Zbiorze potrzebniejszych wiadomości porządkiem alfabety ułożonych” Ignacego Krasickiego*, Kraków 2015.
- Kurek B., *Sześćdziesiąt lat pracy Józefa Ignacego Kraszewskiego w zestawieniu bibliograficznym Karol Estreichera*, [w:] *Kraszewski i nowożytność. Studia*, red. K. Czajkowski, A. Janicka, Ł. Zabielski, Białystok 2015, s. 203–223.
- Kurek B., *Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego na kartkach pocztowych w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*, „Blżej Biblioteki. Pismo bibliotekarzy Wielkopolski południowo-wschodniej” 2015, nr 1(4), s. 18–19.
- Kusak M., *50 Lat Katedry i Kliniki Pediatrycznej Wydziału Lekarskiego UJ Collegium Medicum*, Kraków 2015.
- Partyka J., *Pergamin, skóra, papier. Oprawy ksiąg z biblioteki kamedułów z krakowskich Bielan*, [w:] *Tegumentologia polska dzisiaj*, red. A. Wagner, Toruń 2015, s. 261–275.
- Pietrzyk Z., *Elenco delle opere di Niccolò Machiavelli nella Biblioteca Jagiellonica*, [w:] *Il Commento di Konstanty Grzybowski a „Il Principe” di Niccolò Machiavelli. Saggi e studi*, red. W. Kozub-Ciembroniewicz, S. Bielański, M. Kiwior-Filo, Kraków 2015, s. 141–146.
- Pietrzyk Z., *Marek Wajsbłum (1903–1962)*, [w:] *Uczeni żydowskiego pochodzenia we współczesnych dziejach Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. A. Obrębski, R. Włodek, Kraków 2014 [wyd. 2015], s. 275–283.
- Pietrzyk Z., *Wiktor Rudolf Ormicki (1898–1941)*, [w:] *Uczeni żydowskiego pochodzenia we współczesnych dziejach Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. A. Obrębski, R. Włodek, Kraków 2014 [wyd. 2015], s. 171–157.
- Pietrzyk Z., *Wiktor Weintraub (1908–1988)*, [w:] *Uczeni żydowskiego pochodzenia we współczesnych dziejach Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. A. Obrębski, R. Włodek, Kraków 2014 [wyd. 2015], s. 285–293.

- Pietrzyk Z., *Zofia Ameisenowa (1897–1967)*, [w:] *Uczeni żydowskiego pochodzenia we współczesnych dziejach Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. A. Obrębski, R. Włodek, Kraków 2014 [wyd. 2015], s. 69–75.
- Pietrzyk Z., *Zofia Stryjeńska...*, [w:] *Stryjeńska. Portret ze słów. Katalog wystawy*, Kraków 2015, s. 3–4.
- Pyplacz J., *When Legends Come Alive. A Reading of Lucan's „Pharsalia”*, Kraków 2015.
- Sobańska A., *Ostatni list*, „Alma Mater” IV–V, 2015, nr 173–174, s. 48–49.
- Świeboda W., Nabiałek K., Zdanek M., *Katalog zbioru dokumentów pergaminowych Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 1: *Katalog dokumentów*, Kraków 2014 [wyd. 2015].
- Świeboda W., Nabiałek K., Zdanek M., *Katalog zbioru dokumentów pergaminowych Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 2: *Ilustracje i indeks*, Kraków 2014 [wyd. 2015].
- Tytko M.M., [Rev.:] *A gdy na wojenkę szli Ojczyźnie służyć...: pieśni i piosenki żołnierskie z lat 1914–1918: antologia*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 331–333.
- Tytko M.M., [Rev.:] Adam Glikzman, *Małopolska w hołdzie księdzu Jerzemu: katalog wystawy*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 297–298.
- Tytko M.M., [Rev.:] Aleksander Klotz, *Zapiski konspiratora 1939–1945*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 165–166.
- Tytko M.M., [Rev.:] Andrzej Rybicki, *Uniwersytecka księga katyńska: pamięci pracowników naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego zamordowanych wiosną 1940 roku przez NKWD*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 269–271.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Antypolska akcja nacjonalistów ukraińskich w Małopolsce Wschodniej w świetle dokumentów Rady Głównej Opiekuńczej 1943–1944*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 185–187.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Antypolska akcja nacjonalistów ukraińskich w Małopolsce Wschodniej i na Wołyniu w świetle dokumentów Rady Głównej Opiekuńczej 1943–1944: zestawienie ofiar*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 219–222.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Archiwum Adama Bienia: Akta narodowościowe (1942–1944)*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 363–365.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Bij bolszewika! Rok 1920 w przekazie historycznym i literackim*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 335–338.
- Tytko M.M., [Rev.:] Bogumiła Gurba, *„Solidarność” w Gliniku – Gorlicach 1980–1989*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 153–154.

- Tytko M.M., [Rev.:] Bogusław Dąbrowa-Kostka, *Generalowi dziękujemy: stan wojenny: 13 grudnia 1981*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 321–322.
- Tytko M.M., [Rev.:] Bronisław Konieczny, *Mój wrzesień 1939: pamiętnik z kampanii wrześniowej spisany w obozie jenieckim*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 141–142.
- Tytko M.M., [Rev.:] Czesław E. Blicharski, *W służbie mojej Małej Ojczyźnie Tarnopolem zwanej*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 237–240.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Czy ktoś przebiję ten mur?: sprawa Stanisława Pyjasa*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 157–159.
- Tytko M.M., [Rev.:] Danuta Wraga-Ruszkiewicz, *Czas lęku i nadziei*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 145–146.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Dokumenty uczestników Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela w Polsce 1977–1981*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 213–214.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Droga do wolności żołnierzy Brygady Świętokrzyskiej Narodowych Sił Zbrojnych [1944–1945]: wystawa w Bibliotece Jagiellońskiej Kraków 20 X–20 XI 2005*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 301–302.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Drugi obieg wydawniczy w Polsce w latach 1976–1990 w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej: wystawa w Bibliotece Narodowej im. Małżydasa w Wilnie [28 IV – 9 V 1994]*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 347–348.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Duszpasterstwo Hutników: 30 lat w służbie Bogu, ludziom i „Solidarności”*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 323–324.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Działalność społeczna 2. Korpusu Polskich Sił Zbrojnych 1945–1946: sprawozdanie płk. Kazimierza Buterlewicza*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 305–306.
- Tytko M.M., [Rev.:] *9. Pułk Strzelców Konnych im. gen. Kazimierza Pułaskiego w kampanii wrześniowej 1939 roku: wspomnienia i relacje*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 161–162.

- Tytko M.M., [Rev.:] *19 lat Małopolskiej Solidarności: wystawa dokumentalna: 25.09–9.10.1999: Biblioteka Jagiellońska*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 257–258.
- Tytko M.M., *Elementy teorii człowieka w koncepcji wychowawczej ks. Franciszka Karola Blachnickiego. Część 2*, „Kultura i Wychowanie: Międzynarodowe elektroniczne czasopismo naukowe” 5, 2015, nr 1 (9), styczeń–czerwiec 2015, s. 8–30.
- Tytko M.M., [Rev.:] Eryk Nanke, *Cena bycia innym*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 151–152.
- Tytko M.M., [Rev.:] „Figurant Herzog”: *postać Józefa Herzoga w dokumentach służb bezpieczeństwa PRL*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 291–292.
- Tytko M.M., *Głos w dyskusji o pisarstwie naukowym i metodologii prac badawczych z zakresu pedagogiki*, „Pedagogika Katolicka. Czasopismo Katedry Pedagogiki Katolickiej Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli” 9, 2015, nr 1 (16), s. 224–228.
- Tytko M.M., *Górecki Henryk Mikołaj*, [w:] *The Encyclopedia of the Bible and Its Reception*, Berlin–Boston 2015, s. 665–668.
- Tytko M.M., [Rev.:] Grzegorz Baziur, *Wierni Polsce Niepodległej: antykomunistyczna konspiracja młodzieżowa w województwie krakowskim w latach 1945–1956*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 233–236.
- Tytko M.M., *Historia dynastii polskich Piastów w patriotycznych bajkach dla dzieci i młodzieży autorstwa Bartłomieja Grabowskiego (od Piasta Kołodzieja po Kazimierza Wielkiego)*, [w:] *Dzieje Piastów polskich opowiedziane w bajkach dla dzieci i młodzieży*, red. E. Przebieracz, Lubliniec 2015, s. 3–13.
- Tytko M.M., *Ikona Świętej Rodziny z Nazaretu*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 385–398.
- Tytko M.M., *Information about the Chief of the International Scholarly Council of Religious and Sacred Poetry [in English]: Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [po polsku]: Informace o předsedovi Mezinárodní vědecké rady Religious and Sacred Poetry [in Czech] Informácie o predsedovi Medzinárodnej vedeckej rady Religious and Sacred Poetry [in Slovak]: Інформація о Председателе Международного Научного Совета Religious and Sacred Poetry [in Russian]: Інформація про Голову Міжнародної Наукової Ради Religious and Sacred Poetry [in Ukrainian]: Звєсткі пра Старшыні Міжнароднага навуковага савета Religious and Sacred Poetry [in Belarusian]*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 419–425.

- Tytko M.M., *Information about Editor-in-Chief and the Secretary of the International Scholarly Board of Religious and Sacred Poetry [in English]: Information about the Chief of the International Scholarly Council of Religious and Sacred Poetry [in Polish]: Informacja o Redaktorze Naczelnym i Sekretarzu Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry”*: Informace o šéfredaktorovi a tajemníkovi Mezinárodní vědecké rady Religious and Sacred Poetry: Informácie o šéfredaktorovi a tajomníkovi Medzinárodnej vedeckej rady Religious and Sacred Poetry: Информация о Главном редакторе и секретаре Международного Научного Совета Religious and Sacred Poetry: Інформація про Головного редактора і Секретаря Міжнародної Наукової Ради Religious and Sacred Poetry: Звєстки пра галоўнага рэдактара і Сакратара Міжнароднага навуковага савета Religious and Sacred Poetry, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 426–432.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Inwentarz dokumentów katyńskich przechowywanych w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 167–168.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Jacek Majchrowski, Pierwsza Kompania Kadrowa: portret oddziału*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 203–204, 247–248.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Jan Pachoński, Korpus oficerski Legionów Polskich 1796–1807*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 137–138.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Jan Pachoński, Słownik biograficzny oficerów Legionów Polskich 1796–1807*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 139–140.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Jan Rydel, „Polska okupacja” w północno-zachodnich Niemczech 1945–1948: nieznaną rozdział stosunków polsko-niemieckich*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 147–149.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Janusz Cisek, Józef Piłsudski w Krakowie*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 181–182.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Janusz Cisek, Kamil Stepan, Lista strat Legionów Polskich 1914–1918*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 205–206.
- Tytko M.M., [Rev.:] *„Jednoosobowy opozycjonista” Franciszek Grabczyk*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 199–200.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Jerzy Adam Radomski, Demobilizacja Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w latach 1945–1951*, „Religious and Sacred Poetry: An International

Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 225–228.

- Tytko M.M., [Rev.:] Jerzy Mikołajewski, „Sulima”, *Więzień śledczy nr 1025*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 285–286.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Józef Herzog: Żołnierz Niepodległości: wspomnienia i dokumenty*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 229–230.

- Tytko M.M., [Rev.:] Julian Kwiek, *Grudzień 1970 roku w Krakowie w świetle dokumentów: przebieg wydarzeń i konsekwencje*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 243–244.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Kadrowiacy o sobie*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 293–294.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976–1990 ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 283–284.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Kim byłeś? Gdzie jesteś?: losy powstańców warszawskich w dokumentach: wystawa ze zbiorów Muzeum Armii Krajowej*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 281–282.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Kłamstwo katyńskie: katalog wystawy: 8 kwietnia–15 maja 2000*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 273–276.

- Tytko M.M., *Koncepcja edukacyjnego przewodnika i katalogu rozproszonych solidariorów*, [w:] *Otwarte usta: wolność czy zadanie?*, red. J. Zimny, Stalowa Wola 2015, s. 915–929.

- Tytko M.M., [Rev.:] Ks. Szymon Fedorowicz, *Pułkownik Barta: patriotyczna i niepodległościowa działalność pułkownika Przemysława Barthel de Weydenthal (1893–1919)*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 245–246.

- Tytko M.M., *Kustosz dyplomowany jako nauczyciel akademicki: studium przypadku*, [w:] *Autorytet: wartość czy fikcja?*, red. J. Zimny, Stalowa Wola 2015, s. 239–276.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Kwestia ukraińska i eksterminacja ludności polskiej w Małopolsce Wschodniej w świetle dokumentów Polskiego Państwa Podziemnego 1942–1944*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 195–197.

- Tytko M.M., [Rev.:] Lech Mastalski, *Oficerowie Częstochowskiej 7 Dywizji Piechoty zamordowani na Wschodzie w 1940 roku: noty biograficzne*, „Religious and Sa-

cred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 303–304.

- Tytko M.M., [Rev.:] Lucyna Kulińska, *Działalność terrorystyczna i sabotażowa nacjonalistycznych organizacji ukraińskich w Polsce w latach 1922–1939*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 313–316.

- Tytko M.M., [Rev.:] Maciej Korcuć, Apolonia Ptak, *Żołnierze porucznika Wądolnego: z dziejów niepodległościowego podziemia na ziemi wadowickiej 1945–1947*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 163–164.

- Tytko M.M., *Майор, профессор Стефан Шуман в боях за независимость Польши (1939–1945)* [*Major, professor Stefan Šuman v bojâh za nezavisimost’ Pol’shi (1939–1945)*], [w:] „Я должен вспомнить – это было...: К 70-летию Великой Победы”, red. A. Stepanova, Dniepropietrowsk 2015, s. 463–500.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Marzec 1968 w Krakowie w dokumentach*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 211–212.

- Tytko M.M., [Rev.:] Mieczysław Wojciechowski, *Tam została moja młodość: opowieść wołyńska*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 307–308.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Musicie być mocni! Musicie być wierni! Katalog wystawy 2 czerwca–30 lipca 2004*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 295–296.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Na Wschód z NKWD. Lwów – Tas-Bulak 1940–1946: Wspomnienia i zapiski deportowanych Marii, Heleny i Łucji Nuckowskich*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 319–320.

- Tytko M.M., *Niemiec w literaturze polskiej XIX wieku*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 377–382.

- Tytko M.M., *O „Poezji Religijnej i Sakralnej” (9)*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 43–46.

- Tytko M.M., [Rev.:] *O problemach związanych z opracowaniem bibliograficznym wydawnictw drugiego obiegu*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 353–355.

- Tytko M.M., *O rękopisie „Fraszki z podwórka” Wacława Sadowskiego*, „Pedagogika Katolicka. Czasopismo Katedry Pedagogiki Katolickiej Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli” 9, 2015, nr 1 (16), s. 222–223.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Opozycja małopolska w dokumentach 1976–1980*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 179–180.
- Tytko M.M., [Rev.:] Piotr Andrzej Kalisz, *Z krakowskich Oleandrów do Niepodległości*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 325–327.
- Tytko M.M., [Rev.:] Piotr Hubiak, *Belina i jego ulani*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 175–177.
- Tytko M.M., [Rev.:] „*Pokój z Sowietami spiszem bagnetami!*”: *antologia poezji patriotyczno-wojennej lat 1918–1922*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 343–346.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Polacy w Krasnojarskim Kraju: wystawa: Biblioteka Jagiellońska 28 X–5 XI 1999*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 259–261.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Polska prasa konspiracyjna pod okupacją sowiecką (1944–1949): katalog zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 359–360.
- Tytko M.M., [Rev.:] Remigiusz Kasprzycki, *Opozycja polityczna w Krakowie w latach 1988–1989*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 287–289.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Rok 1914 w dokumentach i relacjach*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 201–202.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Rozkazy dzienne Brygady Świętokrzyskiej Narodowych Sił Zbrojnych 1944–1945*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 183–184.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Rozkazy dzienne Brygady Świętokrzyskiej Narodowych Sił Zbrojnych – I Grupy Kompanii Wartowniczych 1946*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 223–224.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Ruch Wolnych Demokratów 1975–1980: wybór dokumentów*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 189–190.
- Tytko M.M., [Rev.:] Ryszard Rybka, Kamil Stepan, *Awanse oficerskie w Wojsku Polskim 1935–1939*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 191–194.

- Tytko M.M., [Rev.:] Ryszard Rybka, Kamil Stepan, *Rocznik oficerski 1939: stan na dzień 23 marca 1939*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 207–210.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Solidarność: kruszenie muru: katalog wystawy, 8 listopada–13 grudnia 2000*, Instytut Jana Pawła II, Kraków, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 277–280.
- Tytko M.M., [Rev.:] „*Solidarność*” *małopolska 1980–1981: wybór dokumentów*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 215–216.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Solidarność małopolska w podziemiu*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 339–341.
- Tytko M.M., [Rev.:] „*Solidarność*” *Uniwersytetu Jagiellońskiego 1980–1989: wybór dokumentów*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 231–232.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Sport w Krakowie 1939–1945: dokumenty i fotografie ze zbiorów Stanisława Chemicza: wystawa*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 299–300.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Sprawiedliwości sowieckiej ciąg dalszy: dokumenty lagrowe Kazimierza Zamorskiego*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 361–362.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Sprawozdanie z realizacji projektu badawczego „Dokumenty Niezależnego Ruchu Wydawniczego w Zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej”*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 349–350.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Stan wojenny w Małopolsce: relacje i dokumenty*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 367–368.
- Tytko M.M., [Rev.:] Stanisław Markowski, *Bądź wierny, idź! Pieśni wolności: Lechoń: Baczyński: Herbert: Narbutt: Baliński: i inni*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 251–256.
- Tytko M.M., [Rev.:] *Stasi. Strażnik komunistycznego reżimu: Wystawa ze zbiorów Urzędu Pełnomocnika Rządu Federalnego do Spraw Materiałów Służb Bezpieczeństwa byłej Niemieckiej Republiki Demokratycznej [tzw. Urząd Gaucka]: Katalog wystawy 13 czerwca – 2 lipca 2000*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 265–268.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Stawialiśmy opór...: antykomunistyczne organizacje młodzieżowe w Małopolsce w latach 1944–1956*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 309–311.
- Tytko M.M., [Rev.:] Stefan Maciejewski, *Wojna polsko-polska: dziennik 1980–1983*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 217–218.
- Tytko M.M., [Rev.:] Tadeusz Furgalski „Wyrwa” *Dziennik 1913–1916*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 241–242.
- Tytko M.M., *Teatr (dramat) w koncepcji Stefana Szumana*, [w:] *Divadlo v české a polské literatuře: sborník z mezinárodní vědecké konference: [Opava 15–16 listopadu 2005] = Teatr w literaturze czeskiej i polskiej: materiały z międzynarodowej konferencji naukowej: [Opawa 15–16 listopada 2005]*, Opava 2015, s. 30–37, [online] <https://literaturanasl.files.wordpress.com/2015/04/divadlo.pdf> [dostęp: 05.05.2015].
- Tytko M.M., [Rev.:] *Testament Polski Walczącej*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 369–370.
- Tytko M.M., *Tropy stylistyczne w poezji religijnej (liryce chrześcijańskiej)*, [w:] *Cicha modlitwa nadziei. Pokłosie V Międzynarodowego Konkursu Jednego Wiersza o Puchar Wydawnictwa św. Macieja Apostoła*, oprac. E. Przebieracz, Lubliniec 2015, s. 87–112.
- Tytko M.M., *Uniosceptyczna patriotyczna koncepcja Stanisława Papieża, Piotra Döerre’go* [!], „Pedagogika Katolicka: Czasopismo Katedry Pedagogiki Katolickiej Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli” 9, 2015, nr 2 (17) s. 118–131.
- Tytko M.M. [Rev.:] Wacława Milewska, Maria Zientara, *Sztuka Legionów Polskich i jej twórcy 1914–1918*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 143–144.
- Tytko M.M., [Rev.:] Waldemar Grabowski, *Policja w planach Delegatury Rządu RP na Kraj*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 357–358.
- Tytko M.M., [Rev.:] Władysław Zawiślak, *Na jej zew... Relacje i konfrontacje po latach*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 317–318.
- Tytko M.M., [Rev.:] Władysław Zawiślak, *Wielka próba: wspomnienia więźnienne 1946–1949*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 173–174.
- Tytko M.M., [Rev.:] Wojciech Sawicki, *Raport Kiszczaka dla Moskwy, czyli czego nie powiedział minister Widacki*, „Religious and Sacred Poetry: An International Qu-

arterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 169–171.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Wybory '89 w Krakowie: wspomnienia, relacje i dokumenty z kampanii wyborczej Małopolskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 263–264.

- Tytko M.M., *Wychowanie patriotyczne w Polsce współczesnej: (wybrane zagadnienia)*, „Pedagogia Ojcostwa: Czasopismo Instytutu Medycznego im. Jana Pawła II w Szczecinie” 6, 2015, nr 1 (10), s. 75–114.

- Tytko M.M., *Wychowawcze aspekty w chrześcijańskiej filozofii kultury Mikołaja Bierdiajewa*, „Pedagogika Katolicka. Czasopismo Katedry Pedagogiki Katolickiej Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli” 9, 2015, nr 1 (16), s. 180–201.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Wydawnictwa drugiego obiegu w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej: katalog: wydawnictwa ciągle, cz. 1: 1976–VIII 1980*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 351–352.

- Tytko M.M., *Wydawnictwa Fundacji Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego (opublikowane w latach 1998–2014): wybrane publikacje na temat niepodległości pisane przez współpracowników Fundacji CDCN (1989–2014)*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, nr 1 (9), s. 131–134.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Zakopiańska „Solidarność” 1980–1989*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 371–373.

- Tytko M.M., *Запрошення до співпраці з міжнародним науковим журналом „Релігійна і сакральна поетика: релігія, культура й освіта” [Zaprošennâ do spîvpraci z mižnarodnim naukovim žurnalom „Religijna i sakral'na poetika: religija, kul'tura j osvita”]*, „Masova komunikaciâ: istoriâ, s'ogodennâ, perspektivi” 3, 2014 [2015], № 5–6 (5), s. 126–129.

- Tytko M.M., [Rev.:] *Zbiór dokumentów pplk. Edmunda Charaszkiwicza*, „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” 3, 2015, Vol. 1 (9), January–February–March 2015, s. 155–156.

KONTAKTY NAUKOWE Z BIBLIOTEKAMI I INSTYTUCJAMI KRAJOWYMI

Jak co roku Biblioteka Jagiellońska utrzymywała ściśle kontakty naukowe z wieloma bibliotekami i instytucjami krajowymi.

W październiku 2015 roku pracownicy Oddziału Opracowania Zbiorów zaangażowani byli w organizację III Seminarium Członków Zarządów Okręgu Małopolskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na temat przyszłości opracowania przedmioto-

wego. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele Centrum NUKAT w Warszawie i Biblioteki Narodowej.

Kontynuowano również współpracę w ramach Zespołu Konsultacyjnego języka haseł przedmiotowych KABA przy Centrum NUKAT, opiniując bieżące problemy. W merytorycznych dyskusjach aktywny udział brała mgr Anna Pawica – pracownik Sekcji Opracowania Przedmiotowego Oddziału Opracowania Zbiorów. Mgr Beata Urbaniak uczestniczyła w pracach Zespołu ds. Rozwoju Deskryptorów Biblioteki Narodowej.

Bibliotekarze UJ współkatalogujący w Komputerowym Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ uczestniczą jednocześnie we współkatalogowaniu w narodowym katalogu centralnym NUKAT, we współtworzeniu którego uczestniczy 100 bibliotek krajowych. Udział bibliotekarzy UJ przedstawia się następująco:

Typ rekordu	NUKAT (ogólna liczba rekordów)	UJ (liczba rekordów utworzonych przez bibliotekarzy UJ)
Rekordy bibliograficzne dla druków zwartych	3 133 384	485 154
Rekordy bibliograficzne dla wydawnictw ciągłych	93 524	19 405
Rekordy kartoteki haseł wzorcowych – hasła opisu bibliograficznego	2 182 550	405 815
Rekordy kartoteki haseł wzorcowych – hasła przedmiotowe jhp KABA + hasła przedmiotowe rozwinięte jhp KABA	2 004 029	145 991

Wielu pracowników Biblioteki czynnie uczestniczyło w pracach różnorodnych komisji i instytucji o charakterze ogólnopolskim.

Dyrektor BJ, prof. Zdzisław Pietrzyk, nadal pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Rady ds. Narodowego Zasobu Bibliotecznego oraz przewodniczącego kilku rad naukowych: Rady Naukowej Biblioteki Narodowej w Warszawie, Rady Naukowej Biblioteki Naukowej PAU-PAN w Krakowie, Rady Programowej Książnicy Cieszyńskiej oraz Rady Naukowej Biblioteki Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie. Kolejny już rok był też członkiem Krajowej Rady Bibliotecznej.

Dr Jerzy Grygiel był członkiem Zespołu Dziejów Czech i Stosunków Polsko-Czeskich Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk oraz Komisji Środkowo-europejskiej Polskiej Akademii Umiejętności. Mgr Izabela Korczyńska była członkiem Stowarzyszenia Historyków Sztuki – Oddział Kraków. W pierwszym kwartale roku 2015 mgr Zbigniew Koziński (kierownik Oddziału Zbiorów Specjalnych) kontynuował uczestnictwo w rozpoczętych w 2014 roku pracach eksperckich w Instytucie Badań Edukacyjnych w Warszawie, dotyczących wzorcowego opisanie kwalifikacji dla zawodu biblio-

tekarza, zgodnie ze wstępnym standardem opisu kwalifikacji do Krajowej Ramy Kwalifikacji. W wyniku przeprowadzonych prac zespół ekspercki ostatecznie stworzył opisy kwalifikacji dla: bibliotekarza publicznego, nauczyciela bibliotekarza, bibliotekarza cyfrowego, bibliotekarza dziedzinowego zbiorów naukowych i dla bibliotekarza zbiorów specjalnych.

Mgr Żaneta Kubic aktywnie uczestniczyła w pracach Komitetu Technicznego nr 242 ds. Informacji i Dokumentacji Polskiego Komitetu Normalizacyjnego. Mgr Leszek Szafrąński współpracował z Zespołem Doradczym ds. Opracowania Strategii Otwartego Dostępu do Treści Naukowych, uczestniczył też w pracach Stałej Rektorskiej Komisji ds. Informatyzacji Uczelni oraz Rady Nadzorującej Centrum Rozwoju Systemów Zintegrowanych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od marca 2015 roku co miesiąc brał udział w posiedzeniach Senackiej Komisji ds. Finansowania Badań Naukowych i Współpracy Międzynarodowej, której przewodniczy Prorektor UJ ds. Badań Naukowych i Funduszy Strukturalnych, prof. dr hab. Stanisław Kistryn. Na spotkaniach tych L. Szafrąński przedstawiał na bieżąco sprawy związane z rozbudową Repozytorium UJ i eksportem danych do Polskiej Bibliografii Naukowej. Dr Marek M. Tytko był członkiem Środkowoeuropejskiego Stowarzyszenia Filozofii Wychowania w Pradze (Central European Philosophy of Education Society).

Pracownicy Biblioteki brali również aktywny udział w konferencjach i sesjach naukowych:

- mgr Ewa Amghar – VII Konferencja Korporacji Bibliotekarzy Wrocławskich „Biblioteki we współczesnym systemie prawnym Polski i Unii Europejskiej” (Wrocław, grudzień 2015);
- mgr Ewa Amghar, mgr Katarzyna Cieślik – konferencja „Elektroniczny obieg informacji w firmie” (Kraków, maj 2015);
- mgr Ewa Amghar, mgr Ewa Dąbrowska, mgr Krystyna Tracz – konferencja „Bezpieczeństwo w bibliotece II” (Chorzów, styczeń 2015);
- mgr Ewa Amghar, mgr Katarzyna Cieślik, mgr Ewa Dąbrowska Międzynarodowa Konferencja Naukowa z cyklu „Człowiek w świecie informacji” – „Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym. Teoria i praktyka” (Katowice, Kraków, październik 2015);
- mgr Ewa Amghar, mgr Krystyna Tracz – VII Konferencja Korporacji Bibliotekarzy Wrocławskich „Niematerialne zasoby bibliotek oraz udział bibliotekarzy w ich tworzeniu” (Wrocław, listopad 2015);
- mgr Paweł Barcik, mgr Marzanna Baś, mgr Ewa Dąbrowska, mgr Żaneta Kubic, mgr Katarzyna Nosal, mgr Renata Turkiewicz, mgr Justyna Wolan – III Seminarium Okręgu Małopolskiego SBP „Z polskiego na nasze – perspektywy rozwoju opracowania przedmiotowego w Polsce” (Kraków, październik 2015);
- mgr Marzanna Baś, mgr Elżbieta Kopyś, mgr Aleksandra Prokop-Kacprzak – konferencja „Systemy biblioteczne nowej generacji. Platformy usług” (Gliwice, październik 2015);
- mgr Barbara Bułat – konferencja „Dybuk. Na pograniczu dwóch światów” (Gdańsk, listopad 2015);

- mgr Krzysztof Frankowicz – konferencja „Innowacje w kulturze na przestrzeni dziejów” – referat *Zainicjowanie i znaczenie studiów nad językiem i literaturą grecką na przełomie XV i XVI wieku w Akademii Krakowskiej* (Kraków, październik 2015);
- mgr Bogna Górniak – konferencja „Nauki ścisłe i zabytki” (Kraków, wrzesień 2015); sesja naukowa „Konserwacja i badania dokumentów uwierzytelnionych pieczęciami” (Wrocław, grudzień 2015);
- dr Sebastian Grudzień – konferencja międzynarodowa „200. rocznica powołania Towarzystwa Naukowego Krakowskiego” (Kraków, grudzień 2015);
- mgr Joanna Hoły – konferencja „Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Projektowanie informacji” – referat *Bibliografie cyfrowe – skatalogowany fragment Internetu* (współautor Jadwiga Wichman) (Kraków, maj 2015);
- dr Teresa Kaźmierczyk – konferencja „Katalogowanie czasopism w katalogu NUKAT” (Poznań, wrzesień 2015);
- mgr Izabela Korczyńska – seminarium naukowe „Sebastian Sierakowski a architektura ziem polskich na przełomie XVIII i XIX wieku” (Kraków, grudzień 2015);
- dr Julia Krajcarz – konferencja „Sztuka stroju, strój w sztuce” – referat *Elementy stroju derwiszów w aranżacji siedzib bractw sufickich* (Warszawa, styczeń 2015); VII Ogólnopolska Konferencja Turkologiczna – referat *Współczesne wykorzystanie dawnych siedzib bractw sufickich w Stambule* (Poznań, czerwiec 2015); konferencja „Osmański Orient w kulturze Renesansu” – referat *Osmańskie meczety w wybranych przykładach literatury staropolskiej XVI i XVII wieku* (Kraków, czerwiec 2015);
- mgr Anna Krzak – konferencja międzynarodowa „Literatura i sztuki. Prawa autorskie zastrzeżone” (Kraków, czerwiec 2015);
- mgr Żaneta Kubic – konferencja „Deskryptory Biblioteki Narodowej. Propozycja zmian w opracowaniu zbiorów bibliotecznych w dobie sieci semantycznej” (Warszawa, kwiecień 2015); konferencja „Systemy biblioteczne nowej generacji. Platformy usług” (Gliwice, październik 2015); konferencja „Sebastian Sierakowski a architektura ziem polskich na przełomie XVIII i XIX wieku” – referat *Nic droższego nad taki skarb. Kolekcja książek Sebastiana Sierakowskiego w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej* (Kraków, grudzień 2015);
- mgr Monika Mydel – konferencja „Normalizacja informacji i dokumentacji – tradycja i współczesność” (Warszawa, marzec 2015);
- dr Lucyna Nowak – Ogólnopolskie Spotkanie Edytorów (Lublin, wrzesień 2015);
- dr Jacek Partyka – konferencja międzynarodowa „Klasztor w muzyce” – referat *Starodruki muzyczne proveniencji klasztornej w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej* (Częstochowa, maj 2015);
- prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk – konferencja „Staropolskie podróżowanie” – referat *Relacja z podróży jezuita Bartłomieja Nataniela Wąsowskiego* (Gniezno, kwiecień 2015); konferencja „Kultura i jej rozwój a muzykowanie zespołowe i zmiany w szkolnictwie artystycznym” – referat *Zbiory muzyczne pod kluczem... wiolinowym* (Dobczyce, listopad 2015);

- mgr Aleksandra Prokop-Kacprzak – konferencja „Zintegrowana Platforma Polskich Czasopism Naukowych Mercuriusz” (Warszawa, wrzesień 2015);
- mgr Anna Rychter – konferencja „Nauki ścisłe i zabytki” (Kraków, wrzesień 2015); sesja naukowa „Konservacja i badania dokumentów uwierzytelnionych pieczęciami” (Wrocław, grudzień 2015);
- mgr Bartłomiej Siedlarz – X Warsztaty „Biblioteki cyfrowe” – referat *Metody prezentacji publikacji cyfrowych: doświadczenia, problemy, perspektywy* (współautor: Remigiusz Lis, Tomasz Kalota, Marcin Szala, Marcin Werla) (Poznań, kwiecień 2015);
- mgr Leszek Szafrąński – konferencja szkoleniowa „Polska Bibliografia Naukowa w kontekście obowiązków sprawozdawczych jednostek naukowych na podstawie Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie Systemu Informacji o Nauce 2015” (Warszawa, wrzesień 2015);
- mgr Aleksandra Szalla-Kleemann – konferencja „Nauki ścisłe i zabytki” (Kraków, wrzesień 2015); konferencja „Praktyczne realizacje prac konserwatorskich w bibliotekach polskich” – referat *Zagadnienia techniczne i etyczne oraz terminologia, związane z problematyką konserwacji zbiorów specjalnych w Bibliotece Jagiellońskiej* (Warszawa, październik 2015);
- mgr Krystyna Tracz – konferencja „Biblioteka – priorytety i pomysły. XI Forum Bibliotekarzy Województwa Śląskiego” (Dąbrowa Górnicza, marzec 2015);
- dr Marek M. Tytko – X Międzynarodowa Konferencja Naukowa z cyklu „Duchowość Klasztorów Polskich: Przekaz i Komunikacja”: „Nie giąć wszystkiego pod jedną formę... Zmartwychwstańcy – ku duchowemu odrodzeniu społeczeństwa (w 175. rocznicę śmierci Sługi Bożego Bogdana Jańskiego)” (Kraków, luty 2015); XII Konferencja naukowa z cyklu „Duchowość Klasztorów Polskich: Przekaz i Komunikacja”: „Sługa Boży Bogdan Jański: doświadczenie duchowe i projekt społeczny (z okazji 175. rocznicy śmierci)” (Kraków, październik 2015);
- mgr inż. Tomasz Zacharski – sesja naukowa „Konservacja i badania dokumentów uwierzytelnionych pieczęciami” (Wrocław, grudzień 2015).

WSPÓŁPRACA Z ZAGRANICĄ

W 2015 roku Biblioteka Jagiellońska kontynuowała również swoją współpracę z bibliotekami zagranicznymi.

Na początku maja mgr Marzanna Baś (pracownik Oddziału Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej) i mgr Elżbieta Kopyś (pracownik Oddziału Gromadzenia Zbiorów) w ramach programu Erasmus+ odbyły praktykę w Centrum Badań i Zasobów Nauki (Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació) w Barcelonie, będącym w istocie Biblioteką Uniwersytetu Barcelońskiego. W skład struktury organizacyjnej tegoż Centrum wchodzi 7 jednostek centralnych oraz 17 odrębnych bibliotek zlokalizowanych w różnych częściach Barcelony przy poszczególnych wydziałach uniwersytetu. W ramach praktyki panie zapoznały się ze specyfiką pracy 4 jednostek centralnych

oraz 4 samodzielnych bibliotek: CRAI Biblioteca de Lletres, CRAI Reserva, CRAI Biblioteca de Biologia, CRAI Pavelló de la Republica.

Również w ramach programu Erasmus+ w drugiej połowie maja mgr Magdalena Kaczor (pracownik Oddziału Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej) oraz mgr Małgorzata Kusak (pracownik Oddziału Organizacji) przebywały w Bibliotece Uniwersytetu w Kordobie (Hiszpania). Program szkolenia był bardzo zróżnicowany. W pierwszym dniu pobytu obie panie zostały bardzo dokładnie zapoznane z Biblioteką Główną, która stanowi centrum położonego na obrzeżach Kordoby Campusu de Rabanales. Obejrzały również kampus uniwersytecki, jego budynki reprezentacyjne oraz sale wykładowe. Drugiego dnia zaprezentowano najważniejsze aspekty funkcjonowania Biblioteki – omówiono stronę internetową, sposoby pracy z czytelnikiem, szeroki wachlarz szkoleń użytkowników, e-zasoby, wypożyczenia międzybiblioteczne oraz mniej naukowe aktywności: konkurs literacki na utwór o życiu uczelni i prywatne strony pracowników uniwersytetu. W ostatnich trzech dniach pobytu szkolenie odbyło się w pięciu bibliotekach wydziałowych, zlokalizowanych w różnych miejscach (poza kampusem) na terenie całego miasta: w Bibliotece Prawa (Derecho), Bibliotece Nauk o Pracy (Ciencias del Trabajo), Bibliotece Filozofii i Literatury (Filosofía y Letras), Bibliotece Medycyny i Pielęgniarstwa (Medicina y Enfermería) i Bibliotece Nauk o Edukacji (Ciencias de la Educación).

W dniach 17–23 maja 2015 roku dr Julia Krajcarz (pracownik Sekcji Druków Zwartych Oddziału Opracowania Zbiorów) w ramach wymiany bezpośredniej gościła w Bibliotece Uniwersytetu im. Klimenta Ohrydzkiego w Sofii. W trakcie stażu pani J. Krajcarz zapoznała się z historią Biblioteki, jej organizacją i zasadami funkcjonowania. Odwiedziła także kilka bibliotek wydziałowych, w tym biblioteki Wydziału Historii i Filozofii oraz biblioteki Wydziału Orientalistycznego, gdzie mogła przeprowadzić kwerendę w katalogu i przejrzeć interesujące ją materiały. Uczestniczyła również w pokazie dzieł zdigitalizowanych – słowiańskich manuskryptów i starodruków z bułgarskiego klasztoru Zografu w Grecji. Dr J. Krajcarz miała ponadto okazję złożyć wizytę w sąsiadującej z uniwersytetem Bułgarskiej Bibliotece Narodowej im. św. Cyryla i Metodego, gdzie zwiedziła dział digitalizacji, konserwacji oraz dział zbiorów orientalnych.

W dniach 25–29 maja mgr Jarosław Zoppa (pracownik Sekcji Rękopisów Oddziału Zbiorów Specjalnych) w ramach wymiany bezpośredniej odbywał staż w Bibliotece Narodowej Republiki Czeskiej w Pradze. Podczas pięciodniowego pobytu pan J. Zoppa poznał strukturę Biblioteki i zasad udostępniania zbiorów oraz zaznajomił się z działalnością Oddziału Rękopisów i Starodruków, gdzie wykonywał prace zlecone przez koleżanki z Sekcji Rękopisów OZS BJ, które obejmowały między innymi: kolacjonowanie tekstu Stefana de Borbone, *Pantheon miraculorum (Tractatus de diversis materiis praedicalibus recensio et breviata et immutata)* z krakowskiego rękopisu o sygn. 1509 z dwoma rękopisami praskimi o sygn. VIII.G.9 i VI.C. 21, zebranie wiadomości na temat magistra Iohannesa Saxo de Norimberga z kompendiów niedostępnych w Krakowie oraz zebranie informacji o najnowszych publikacjach dotyczących kilku średniowiecznych uczonych praskich (Aernestus de Pardubitz, Mauritius de Praga, Iohannes Silvanus

de Praga OSBCam) i jednego nowożytnego – o. Edmunda Campiona SI. W trakcie wizyty pan J. Zoppa miał również okazję zwiedzić zabytkową część Biblioteki (Salę Barokową, Wieżę Astronomiczną), jak i zabytkową bibliotekę klasztoru premostratensów na Strahovie (z jej słynnymi salami: Teologiczną i Filozoficzną oraz gabinetem osobliwości). Zapoznał się ponadto ze strukturą i organizacją pracy Narodowej Biblioteki Technicznej w Pradze, obejrzał wystawę *Jan Hus. Problém přijmout svobodu*, na której prezentowano około 40 średniowiecznych rękopisów związanych z działalnością tego reformatora religijnego. W czasie wolnym pan Zoppa zwiedził także zabytkowe biblioteki w dwóch niezwykle ważnych dla historii Czech opactwach cysterskich: Wyższy Bród i Złota Korona.

Bibliotekę Narodową w Pradze w ramach wymiany bezpośredniej odwiedził również dyrektor BJ, prof. Zdzisław Pietrzyk, który przebywał w Klementinum w połowie października 2015 roku.

Z Pragi przyjeśliśmy z kolei Petrę Hofbauerową, która podczas tygodniowego pobytu w październiku pracowała samodzielnie w Czytelni Rękopisów. W dniach 23–26 listopada w Bibliotece Jagiellońskiej przebywały kolejne dwie osoby z Biblioteki Narodowej w Pradze – dr Zuzana Petrašková i Eliška Šediva. W trakcie pobytu obie panie odwiedziły Sekcję Zbiorów Muzycznych Oddziału Zbiorów Specjalnych oraz Klinikę Papieru. Uczestniczyły też w zorganizowanym dla nich pokazie zbiorów specjalnych, zwiedziły Muzeum UJ. W ostatnim dniu pobytu odwiedziły Instytut Muzykologii UJ.

W ostatnim tygodniu maja mgr Michał Lewicki (pracownik Sekcji Zbiorów Muzycznych Oddziału Zbiorów Specjalnych) w ramach wymiany bezpośredniej przebywał w Bibliotece Uniwersyteckiej w Jenie (Thüringer Universitäts und Landesbibliothek). W trakcie pobytu zapoznał się szczegółowo z organizacją oddziału zajmującego się zbiorami specjalnymi – uczestniczył między innymi w zorganizowanym dla niego pokazie bardzo cennych XV- i XVI-wiecznych, bogato iluminowanych ksiąg chórowych oraz starych druków muzycznych z muzyką z czasów reformacji. Pan M. Lewicki zwiedził również i zapoznał się z pracą oddziałów odpowiedzialnych za digitalizację oraz oprawę i konserwację zbiorów. Miał także czas na samodzielne zapoznanie się ze zbiorami biblioteki i skorzystanie z interesującej go literatury muzykologicznej. W trakcie pobytu zwiedził też 2 prezentowane w Bibliotece wystawy: ekspozycję poświęconą wybitnemu grafikowi i ilustratorowi Fritzowi Helmuthowi Ehmcke oraz wystawę cymeliów „Hus – Luther – Cranach”, zorganizowaną z okazji 500. rocznicy urodzin Lucasa Cranacha młodszego. Dzięki uprzejmości dyrekcji miał też możliwość odwiedzenia biblioteki Wyższej Szkoły Muzycznej Franza Liszta w Weimarze, z którą uniwersytet w Jenie utrzymuje bliskie kontakty (uczelnie łączy wspólny Instytut Muzykologii, którego główna siedziba, a także biblioteka, znajdują się w Weimarze). Oprócz głównej biblioteki uniwersyteckiej oraz biblioteki muzykologicznej w Weimarze pan Lewicki zapoznał się również z Biblioteką księżnej Anny Amalii, gdzie miał okazję zobaczyć przechowywane w niej rzadkie druki pieśni niemieckich z przełomu XVIII i XIX wieku oraz zabytkową część biblioteki ze słynną salą rokokową. Podczas pobytu w Jenie i w Weimarze pan Michał Lewicki poznał specyfikę tamtejszych bibliotek naukowych i uniwersyteckich, zapoznał

się z profilem przechowywanych w nich muzykaliów, a także uzyskał dostęp do najnowszej literatury muzykologicznej, szczególnie niemieckojęzycznej, która często nie jest dostępna w bibliotekach polskich.

W połowie czerwca mgr Wioleta Jakubas (pracownik Oddziału Opracowania Zbiorów) w ramach Programu Erasmus+ przebywała na pięciodniowym szkoleniu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Nikozji (University of Cyprus Library). Podczas pobytu pani W. Jakubas zapoznała się ze strukturą organizacyjną biblioteki, odbyła wizytę w oddziale gromadzenia, w oddziale zbiorów elektronicznych, w oddziale opracowania zbiorów, w oddziale udostępniania, w oddziale wypożyczania międzybibliotecznego oraz w oddziale komputeryzacji. Szczególną uwagę poświęciła specyfice pracy w oddziale opracowania czasopism, gdzie zapoznała się z bazami danych oraz z procesem digitalizacji zbiorów. W trakcie szkolenia zaznajomiła się również z pracą serwisu pomocy dla osób niewidomych oraz z europejskim centrum dokumentacji.

W dniach 22–26 czerwca dr Arkadiusz Knapik (pracownik Oddziału Zabezpieczenia Zbiorów) i mgr Tomasz Zacharski (kierownik Oddziału Zabezpieczenia Zbiorów) w ramach wymiany bezpośredniej uczestniczyli w wyjeździe służbowym do Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie. Celem wyjazdu było nawiązanie współpracy naukowej pomiędzy Biblioteką Jagiellońską a tamtejszą biblioteką, związanej z ewaluacją skuteczności nowej metody dezynfekcji zbiorów oraz jej wpływu na właściwości fizykochemiczne i stan zachowania obiektów, a także ustalenie ram tej współpracy. Wstępna deklaracja chęci podjęcia współpracy, złożona przez obie strony w listopadzie 2014 roku, była efektem udziału obu panów w warsztatach zorganizowanych wówczas w Wilnie, związanych z zagadnieniem ochrony zbiorów bibliotecznych i archiwalnych przed zagrażającymi im zanieczyszczeniami mikrobiologicznymi. Pracownicy BJ chcieli również zapoznać się bliżej z budową instalacji i technologią procesu dezynfekcji zbiorów przy użyciu olejków eterycznych oraz ocenić możliwość adaptacji instalacji wykorzystywanej w Bibliotece Jagiellońskiej do dezynfekcji tlenkiem etylenu, na potrzeby realizacji procesu przy zastosowaniu nowej technologii. W trakcie wizyty w Wilnie panowie mieli okazję zwiedzić pracownie konserwacji oraz pracownie digitalizacji w Bibliotece Uniwersytetu Wileńskiego, w Bibliotece im. Wróblewskich, Bibliotece Narodowej oraz w Archiwum Narodowym, gdzie zapoznali się ze stosowanymi technikami oraz sprzętem, a także wymienili z pracownikami litewskimi posiadane doświadczenie zawodowe. Szczególnie cenna okazała się możliwość poznania parametrów (również jakościowych), watorów, ograniczeń oraz specyfiki działania skanera kołyskowego Qidenus, co pozwoliło na ocenę jego przydatności do realizacji procesu digitalizacji zbiorów BJ w ramach projektu *MKiDN Narodowy Zasób w Bibliotece Jagiellońskiej*.

W późniejszym terminie (w dniach 20–26 września) w Wilnie przebywali również mgr Ewa Dąbrowska (kierownik Oddziału Gromadzenia Zbiorów) oraz Tomasz Parka (pracownik Oddziału Zabezpieczenia Zbiorów). W trakcie pobytu pracownicy zwiedzili Bibliotekę i historyczny kompleks gmachów uniwersyteckich, zapoznali się z pracą Działu Starodruków i Zbiorów Rzadkich, Działu Rękopisów, Działu Komunikacji i Informacji oraz Działu Administracji i Zarządzania Projektami. Mieli też okazję zwiedzić nowy

gmach Narodowego Akademickiego Centrum Otwartego Dostępu, Komunikacji i Informatyki na kampusie, zapoznać się z pracą Działu Obsługi Klienta oraz Działu Informatyki Naukowej i Działu Usług Elektronicznych. Dodatkowo, dzięki uprzejmości wileńskich konserwatorów pan T. Parka mógł odwiedzić pracownię konserwacji Biblioteki im. Wróblewskich, gdzie jego uwagę przyciągnęły stanowiska z mikroskopem i spektroskopem, służącymi do badań chemicznych nad strukturą atramentu i podłoża (to jest pergaminu lub papieru). Ostatniego dnia pobytu w Wilnie pracownicy BJ odwiedzili przynależące do Biblioteki Uniwersyteckiej Muzeum Adama Mickiewicza.

Z Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie gościliśmy panów Gediminas Bernotasa oraz Andreja Ryčkova, którzy przebywali w Krakowie w dniach od 29 czerwca do 3 lipca 2015 roku. W ramach pobytu panowie odwiedzili Oddział Gromadzenia Zbiorów, Oddział Opracowania Zbiorów, Oddział Zbiorów Cyfrowych, Oddział ds. Projektów oraz Sekcję Rękopisów Oddziału Zbiorów Specjalnych i Sekcję Konserwacji Oddziału Zabezpieczenia Zbiorów. Zwiedzili również Klinikę Papieru oraz Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uczestniczyli też w zorganizowanym dla nich pokazie zbiorów specjalnych. We wrześniu przyjęliśmy kolejną osobę z Wilna – panią Alicję Dzisevič z Muzeum Adama Mickiewicza. Pani Dzisevič zainteresowana była głównie organizacją wystaw w Bibliotece Jagiellońskiej, odwiedziła Sekcję Rękopisów oraz Sekcję Zbiorów Graficznych i Kartograficznych Oddziału Zbiorów Specjalnych, złożyła wizytę w Muzeum Narodowym oraz w Collegium Maius UJ.

W dniach 19–25 lipca dr Teresa Kaźmierczyk (kierownik Sekcji Wydawnictw Ciągłych Oddziału Opracowania Zbiorów) w ramach wymiany bezpośredniej przebywała w Bibliotece Uniwersyteckiej im. Maksyma Gorkiego Uniwersytetu Państwowego w Sankt Petersburgu. W kolejnych dniach pobytu pani T. Kaźmierczyk zapoznała się szczegółowo z pracą poszczególnych oddziałów, zwiedziła jedną z bibliotek wydziałowych, jak również umożliwiono jej wizytę w położonej po sąsiedzku Bibliotece Akademii Nauk, gdzie zwiedziła czytelnie, obejrzała kilka ksiąg z tzw. Zbioru Zygmunta Augusta oraz wystawę rękopisów i starodruków przygotowaną w związku z 300-leciem powstania Biblioteki.

W dniach 9–14 sierpnia mgr Anna Graff (kierownik Sekcji Zbiorów Graficznych i Kartograficznych Oddziału Zbiorów Specjalnych) w ramach wymiany bezpośredniej gościła z tygodniową wizytą w Bibliotece Naukowej Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie. Podczas stażu pani A. Graff zapoznała się ze strukturą Biblioteki oraz pracą w poszczególnych oddziałach – odwiedziła między innymi pracownię informatyczną, pracownię konserwatorską i intrologatorską, a także miejsca niedostępne dla zwykłych czytelników (magazyny i pomieszczenia służbowe). Szczególnie dużo uwagi poświęcono jej w Oddziale Zbiorów Specjalnych, gdzie miała okazję poznać proces opracowania tamtejszych zbiorów i codzienną pracę bibliotekarzy. Cennym doświadczeniem było dla niej zapoznanie się z bogatą kolekcją map i atlasów.

W 2. połowie sierpnia mgr Ewa Amghar (pracownik Oddziału Gromadzenia Zbiorów) odbyła staż w bibliotece Uniwersytetu Południowej Danii w Odense (Syddansk Universitetsbibliotek Odense). Podczas pobytu pozyskała ogólne wiadomości na temat

tamtejszej polityki gromadzenia zbiorów, kolekcji starych i rzadkich książek, opracowania i katalogowania zbiorów w systemie bibliotecznym Symphony, źródeł elektronicznych i licencji. Pani E. Amghar zapoznała się ponadto z zasadami E-learningu, informacją naukową (B1B), szkoleniami prowadzonymi dla użytkowników biblioteki, systemem Pure (Publications Research) rejestrującym wszelkie (nie tylko naukowe) publikacje wszystkich pracowników uniwersytetu, udostępniane *online*, pracą w punkcie informacji oraz pracą w wypożyczalni.

W terminie od 5 do 16 października 2015 roku mgr Beata Kurek (kierownik Sekcji Wydawnictw Rzadkich i Dokumentów Życia Społecznego Oddziału Zbiorów Specjalnych) przebywała na stypendium w Wiedniu przyznany przez Österreichische Gesellschaft für Literatur. Podczas wyjazdu pani B. Kurek przeprowadziła kwerendy w Archiwum Narodowym i w Bibliotece Narodowej na temat Karola Estreichera oraz kontaktów uczelnianych pomiędzy Krakowem i Wiedniem w XIX wieku.

W listopadzie w stolicy Austrii przebywała również mgr Katarzyna Starzycka (pracownik Oddziału Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej). Organizatorem jej kilkudniowego wyjazdu było Austriackie Towarzystwo Literackie (Österreichische Gesellschaft für Literatur). W trakcie pobytu pani K. Starzycka uczestniczyła w Targach Książki, odbyła kilka spotkań z austriackimi autorami, prowadziła rozmowy na temat stanu księgozbioru Biblioteki Austriackiej w Krakowie. Miała również okazję zwiedzić Dom-Muzeum Wolfganga Amadeusza Mozarta, Muzeum Zygmunta Freuda, centrum naukowe Polskiej Akademii Nauk oraz Dom Literatury. Przeprowadziła także kwerendę w Instytucie Mozarta w Salzburgu.

Dr Monika Jaglarz, dr Urszula Klatka i mgr Monika Mydel (z Sekcji Rękopisów Oddziału Zbiorów Specjalnych) oraz mgr Małgorzata Galos i mgr Wioleta Jakubas (z Oddziału Opracowania Zbiorów) uczestniczyły w realizacji projektu Polskiej Akademii Umiejętności „Inwentaryzacja materiałów historycznych dotyczących emigracji polskiej w XIX wieku ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu i Towarzystwa Historyczno-Literackiego wraz z edycją źródłową wybranych materiałów”. Każda z osób delegowanych przebywała w Paryżu przez miesiąc.

W maju Biblioteka Jagiellońska gościła panią Monikę Fischer z Biblioteki Uniwersytetu Macieja Korwina w Budapeszcie, uczestniczącą w programie Erasmus. W trakcie pięciodniowej wizyty w BJ pani Fischer zapoznała się z organizacją i funkcjonowaniem Oddziału Gromadzenia Zbiorów, Oddziału Magazynów, Oddziału Opracowania Zbiorów, Oddziału ds. Projektów, Oddziału Udostępniania Zbiorów, Oddziału Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej oraz Oddziału Zbiorów Cyfrowych. Odwiedziła również Klinikę Papieru oraz pracownię konserwacji w Oddziale Zabezpieczenia Zbiorów. Uczestniczyła w pokazie zbiorów specjalnych, zwiedziła też Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Collegium Maius.

We wrześniu z kolei (również w ramach programu Erasmus) przyjęliśmy w BJ panią Albę Luksach z Biblioteki Uniwersyteckiej w Trieście. Podczas tygodniowego pobytu w Bibliotece odwiedziła ona Oddział Gromadzenia Zbiorów, Oddział Magazynów, Oddział Opracowania Zbiorów, Oddział Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej,

Oddział Komputeryzacji, Oddział Zbiorów Cyfrowych oraz Oddział ds. Projektów. Zapoznała się również z pracą Sekcji Konserwacji oraz Kliniki Papieru Oddziału Zabezpieczenia Zbiorów, zorganizowano też dla niej pokaz zbiorów specjalnych. Pod koniec pobytu zwiedziła Bibliotekę Wydziałową Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej oraz Muzeum UJ.

W listopadzie Bibliotekę Jagiellońską odwiedziła dr Hana Mačalova z Uniwersytetu Katolickiego w Ružomberku. Podczas trzydniowej wizyty dr H. Mačalova zapoznała się z pracą Oddziału Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej oraz Oddziału Zbiorów Cyfrowych. Zainteresowana była także pracą w Klinice Papieru. Jak wszyscy goście, zwiedziła też Muzeum UJ.

Pracownicy BJ brali również udział w międzynarodowych konferencjach i seminariach:

- mgr Aleksandra Ciešlar, prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk – XXXVII sesja Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów na Zachodzie (Rapperswil, wrzesień 2015);
- mgr Żaneta Kubic – konferencja „Humboldtische Wissenschaft im Spannungsfeld zwischen Polen, Brasilien und Deutschland: ein transareales Symposium” – referat *Scientific interests of count Sebastian Sierakowski (1743–1824) with references to Humboldtian science* (Poczdám, listopad 2015);
- prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk – konferencja „Humboldtische Wissenschaft im Spannungsfeld zwischen Polen, Brasilien und Deutschland: ein transareales Symposium” – referat *Zur geschichte de sogenannten Berlinka-Sammlung in der Bibliotheka Jagiellońska* (Poczdám, listopad 2015);
- dr Wojciech Świeboda – konferencja międzynarodowa „Religiuos Transformation in Late Medieval and Early Modern Europe” – referat *Is a Catholic king allowed to unite with infidels against Christians? The juridical and theological arguments of Polish jurists in the 15th century* (Tours, październik 2015).

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Od stycznia do maja oraz od października do grudnia kontynuowano cykl otwartych wykładów szkoleniowych *Ars Quaerendi*, obejmujących 7 różnych sesji tematycznych. W ramach cyklu odbyło się 50 wykładów, w których udział wzięło 278 zarejestrowanych osób (wzrost zainteresowania o 67,5% w porównaniu z rokiem poprzednim). Coraz większym powodzeniem (przejawiającym się zarówno pod względem liczby zainteresowanych jednostek UJ, jak i liczby osób) cieszyły się również wykłady *Ars Quaerendi Plus*. Skorzystało z nich 27 grup (łącznie 422 osoby).

Prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk prowadził wykłady dla studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ: *Kolekcje zasobów informacyjnych i kultura książki w dziejach* oraz *Wielkie biblioteki i ich historia*, konwersatorium *Zarządzanie w bibliotekarstwie i praktyce informacyjnej*, a także seminarium magisterskie i doktoranckie. Na Wydziale Historycznym UJ prowadził

zajęcia z zakresu edycji źródeł historycznych. Prowadził też ćwiczenia i wykłady dla studentów studiów podyplomowych „Dawna książka, zbiory specjalne i archiwalia” na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ: *Historia książki, Narodowy Zasób Archiwalny i Biblioteczny, Nauki pomocnicze historii w badaniach nad dawną książką*.

Mgr Barbara Bułat prowadziła ćwiczenia dla studentów I roku studiów doktoranckich Wydziału Historycznego UJ *Konwersatorium z technik przeszukiwania humanistycznych baz danych* (12 godzin). Dr Julia Krajczarz prowadziła ćwiczenia dla studentów I roku studiów licencjackich w Instytucie Orientalistyki na Wydziale Filologicznym UJ *Gramatyka opisowa języka tureckiego* (30 godzin), a także proseminarium dla studentów II roku studiów licencjackich na tym kierunku (30 godzin). Dr Andrzej Obrębski prowadził wykłady dla studentów studiów podyplomowych „Dawna książka, zbiory specjalne i archiwalia” na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ: *Wybrane kolekcje dawnej książki zbiorów specjalnych w bibliotekach, archiwach i muzeach* (10 godzin). Ćwiczenia na tym kierunku prowadzili też dr Wojciech Świeboda – *Zbiory specjalne – rękopisy* (10 godzin) oraz mgr Bogdan Tarnowski – *Sztuka i typografia książki* (10 godzin), a także *Zbiory specjalne – stare druki* (10 godzin).

Pracownicy wielu oddziałów prowadzili ponadto szkolenia dla osób odbywających w Bibliotece Jagiellońskiej staże zawodowe. Szkolenie zawodowe odbyło 3 pracowników z innych bibliotek naukowych (mgr Renata Magiera z Politechniki Krakowskiej, mgr Monika Małecka z Biblioteki Kórnickiej w Kórniku oraz mgr Olga Rosek z Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza-Modrzewskiego).

Biblioteka prowadziła również praktyki studenckie dla 15 osób – studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej UJ.

UTRZYMANIE BUDYNKU

Kolejny już rok wszelkie zadania związane z bieżącym utrzymaniem infrastruktury technicznej budynków BJ (w tym urządzeń oraz systemów związanych z transportem wewnętrznym, wentylacją i klimatyzacją pomieszczeń oraz systemem sygnalizacji pożaru), a także z utrzymaniem należytego stanu oświetlenia, instalacji wodnych, kanalizacyjnych i centralnego ogrzewania realizował Oddział Techniczny, kierowany przez mgr. inż. Janusza Mikę.

W 2015 roku w systemie wentylacyjno-klimatyzacyjnym wykonano modernizację sterowania klimakonwektorami w pomieszczeniu magazynu ogólnego na 4. piętrze budynku nr 2, tak aby sterowanie ogrzewaniem i chłodzeniem było ściśle skorelowane z nawiewem pracujących tam central klimatyzacyjnych. Powiązanie sterowania klimakonwektorów z pracą central klimatyzacyjnych daje oszczędności w zużyciu energii elektrycznej i cieplnej. Wzdłuż ciągów klimakonwektorów zainstalowano system alarmowy, ostrzegający przed zalaniem wodą technologiczną grzewczą lub ziębniczą w wypadku wystąpienia awarii instalacji zasilających. Zaktualizowano oprogramowanie wizualizacji stanu pracy central klimatyzacyjnych i klimakonwektorów w stacji roboczej BMS.

Wymieniono 239 filtrów powietrza w 47 centralach klimatyzacyjnych. Sprawdzono naciągi pasków wentylatorów, wykonywano niezbędne okresowe korekty w harmonogramach czasu pracy central klimatyzacyjnych poprzez nadpisywanie punktów czasowych w 19 sterownikach CPU. Wymieniono filtry powietrza w 226 klimakonwektorach, 3 uszkodzone strefowe regulatory temperatury, a także uszczelnienia i łożyska w pompie zasilającej komorę zraszania centrali N1. Na bieżąco monitorowano stan pracy wentylacji, ciśnienia wody w instalacjach grzewczych i chłodzących, pracę agregatów wody lodowej i węzła cieplnego centralnego ogrzewania. Naprawiono również siłownik zaworu węzła zmieszania wody grzewczej dla centrali N1.

W systemie transportu książek prowadzono codzienny, bieżący nadzór nad pracą systemu, dokonywano regularnych przeglądów stanu torowisk, zwrotnic, drzwi ogniowych oraz systemów sterujących. Wykonano bieżące naprawy układów napędowych wózków (wymiana kółek jezdnych i bocznych, regulacje sprzęgieł), zwrotnic (wymiana uszkodzonego okablowania) oraz zasilaczy torowisk (wymiana kondensatorów filtrujących). Przeprowadzono także naprawy modułów sterujących, wymianę przekaźników, regulację krańcowych wyłączników w zderzakach. Wymieniono uszkodzone zębatki pionowych odcinków torowisk oraz elementy gumowe zakrętów i zwrotnic. W systemie monitoringu newralgicznych i niebezpiecznych miejsc zamontowano 32 kamery i wykonano nowe okablowanie, dzięki czemu poprawiono znacząco bezpieczeństwo i jakość obsługi systemu transportu książek.

W głównej stacji transformatorowej prowadzono bieżące prace konserwacyjne i kontrolne stanu aparatury łączeniowej oraz okablowania. Przeprowadzono okresowe kontrole stanu zabezpieczeń przeciwzwarciovych i przeciwporażeniowych w tablicach rozdzielnic piętrowych. Wymieniono uszkodzoną oprawę bezpiecznikową w polu zasilającym nr 20 głównej stacji transformatorowej. Dokonano ponadto przeglądu baterii kondensatorów do poprawy współczynnika mocy. W związku z wprowadzonymi przez Krajową Dyspozycję Mocy ograniczeniami w poborze energii elektrycznej prowadzono bieżącą kontrolę aktualnego poboru mocy czynnej i biernej. Przeprowadzono także modernizację i konserwację instalacji odgromowej na budynkach nr 1 i nr 2.

Stosownie do zaleceń i uwag zamieszczonych w protokole przeglądu technicznego budynków wykonano prace związane z konserwacją pokrycia dachu, naprawiono czapy kominowe, oczyszczono rynny, wymieniono uszkodzone fragmenty izolacji rurociągów, uzupełniono fugi między płytami granitowymi w budynku nr 2, poprawiono obróbki blacharskie na budynku nr 1.

Prowadzono również wszelkie prace związane z utrzymaniem właściwego stanu oświetlenia budynku, bieżącą naprawą sieci zasilania elektrycznego, naprawami ślusarskimi i hydraulicznymi. W tunelu technologicznym między budynkiem technicznym nr 4 i budynkiem nr 2 wymieniono 80-metrowy odcinek mocno skorodowanego rurociągu ciepłej wody użytkowej.

Kolejna dotacja Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa umożliwiła kontynuowanie wymiany stolarki okiennej w części wysokiej starego budynku. Na 6. i 7. piętrze magazynowym wymieniono w sumie 94 okna i 12 drzwi balkonowych.

We współpracy z firmą INSAP dokonywano regularnej kwartalnej konserwacji i kontroli systemu sygnalizacji pożaru. Sprawdzeniu podlegały wszystkie czujki pożarowe, przyciski, sygnalizatory oraz stałe urządzenia gaśnicze i urządzenia sterowania drzwiami pożarowymi, dźwigami, wentylacją, oddymianiem oraz barierkami ewakuacyjnymi. Kwartalnemu przeglądowi i konserwacji podlegał także agregat hydroforowy, zasilający hydranty w budynku nr 2. Realizowane w tym zakresie prace wykonywano pod nadzorem pracowników wewnętrznej służby ochrony. Rozpoczęto ponadto prace, które mają umożliwić automatyczne otwieranie drzwi w aneksie Czytelni Głównej w sytuacjach awaryjnych. Przedłużający się czas realizacji tego przedsięwzięcia wynikał z trudności technicznych związanych z dobraniem i montażem odpowiednich zwór elektromagnetycznych.

Straż Biblioteki Jagiellońskiej pod kierownictwem mgr. inż. Dariusza Bylicy nadzorowała także prace bieżące związane z utrzymaniem sprawności działania zainstalowanych urządzeń systemu sygnalizacji włamania, napadu i kontroli dostępu. Bardzo ważny okazał się zakup odpowiedniej ilości akumulatorów do posiadanego zasilacza awaryjnego UPS (dotychczasowe chwilowe wyłączenia prądu groziły trwałym uszkodzeniem urządzeń rejestrujących i systemowych zainstalowanych w pomieszczeniu monitoringu).

W 2015 roku zakończony został ponadto proces instalowania i konfigurowania rejestratorów cyfrowych BCS. W zewnętrznej ochronie obwodowej (od strony Muzeum Narodowego) skonfigurowana została kamera obrotowa IP, która w połączeniu z nowo zainstalowanymi reflektorami LED pozwala nadzorować ten obszar zarówno w dzień, jak i w nocy.

W odniesieniu do zabezpieczeń mechanicznych w okresie sprawozdawczym przeprowadzona została wstępna inwentaryzacja zamknięć poszczególnych pomieszczeń Oddziału Magazynów. W przyszłości pomieszczenia te mają zostać objęte systemem jednego klucza, zwanym inaczej systemem Master Key. Pozwoli to na właściwe zabezpieczenie magazynów przed dostępem osób niepowołanych, szybkie działanie w sytuacjach zagrożenia, ograniczenie liczby używanych kluczy do niezbędnego minimum. Poprzez zastosowanie zastrzeżonych profili kluczy (dorabianie kluczy możliwe jest jedynie według karty kodowej i na podstawie zamówienia potwierdzonego przez uprawnioną osobę) system ten jest o wiele bezpieczniejszy od stosowanych obecnie klasycznych rozwiązań.

BIBLIOTEKI INSTYTUTOWE UNIwersYTETU Jagiellońskiego

W 2015 roku system biblioteczno-informacyjny Uniwersytetu Jagiellońskiego obejmował Bibliotekę Jagiellońską wraz z 28 bibliotekami instytutowymi i 6 wydziałowymi UJ, a także Biblioteką Medyczną z podległymi jej bibliotekami zakładowymi Collegium Medicum. Głównym zadaniem bibliotek instytutowych UJ, jako jednostek specjalistycznych, jest gromadzenie księgozbioru dla prowadzonych badań oraz dydaktyki na danym kierunku studiów.

W roku 2015 biblioteki instytutowe Uniwersytetu Jagiellońskiego wzbogaciły swój księgozbiór o 21 044 wol. druków zwartych, 4989 wol. czasopism i 554 jedn. zbiorów specjalnych (w tym 31 rękopisów w Bibliotece Muzykologii UJ).

Równocześnie z księgozbiorów niektórych placówek usunięto 2283 wol. druków zwartych, 2923 wol. wydawnictw ciągłych oraz 28 kaset magnetofonowych.

Ostatecznie na dzień 31 grudnia 2015 roku biblioteki instytutowe UJ posiadały łącznie 2 072 950 wol. i jedn., w tym 1 658 437 wol. druków zwartych, 265 856 wol. czasopism i 148 657 jedn. zbiorów specjalnych. Liczba wszystkich tytułów czasopism bieżących wynosi 1712, z czego 1047 stanowią tytuły polskie.

W roku sprawozdawczym nieznacznie wzrosła liczba posiadanych komputerów. Biblioteki wyposażone były w 419 komputerów, z czego do dyspozycji czytelników przeznaczono 246 sztuk. Do Internetu podłączone były 393 urządzenia, czytelnicy mieli dostęp do 220 spośród nich. Do prac biblioteczno-bibliograficznych wykorzystywano łącznie 326 komputerów.

Dostęp do własnych katalogów w Internecie umożliwiało 35 bibliotek, a 37 bibliotek zapewniało korzystanie z zewnętrznych baz danych.

W odniesieniu do liczby użytkowników odnotowano znaczący wzrost o 6734 osoby (to jest 21,8%) w stosunku do roku poprzedniego – w 2015 roku liczba zarejestrowanych czytelników indywidualnych wyniosła 37 615. Pomimo tak dużego wzrostu liczby zarejestrowanych czytelników udostępnianie zbiorów w okresie sprawozdawczym istotnie zmalało – z 440 860 wol. wypożyczonych na zewnątrz w 2014 roku do 330 996 wol. wypożyczonych w 2015 roku (spadek o 25%) oraz z 397 763 woluminów udostępnionych na miejscu w 2014 roku do 248 779 wol. udostępnionych w 2015 roku (spadek o 37,5%). Degresja wynika najprawdopodobniej z powodu coraz większego wykorzystania przez czytelników źródeł dostępnych *online*.

Liczba zatrudnionych bibliotekarzy utrzymuje się na względnie stałym poziomie – w bibliotekach instytutowych i wydziałowych Uczelni pracowało łącznie 140 osób, w tym 130 na pełnym etacie (87 zatrudnionych posiadało wyższe wykształcenie bibliotekarskie). Kilkuosobowe zmniejszenie stanu zatrudnienia (w odniesieniu do roku ubiegłego) jest wynikiem zamknięcia Biblioteki Instytutu Psychologii.

W 2015 roku zmalała liczba opracowanych zbiorów oraz rekordów wprowadzonych do katalogu komputerowego UJ. Wkład bibliotek instytutowych i wydziałowych w tym zakresie przedstawia się następująco: utworzono 12 044 rekordów bibliograficznych (to jest o 26,7% mniej niż w roku 2014), 62 611 rekordów egzemplarza (o 24,6% mniej niż w roku poprzednim) oraz 678 rekordów zasobu (tomów) – wzrost o 1,8%. O 12,5% zmalała liczba utworzonych rekordów haseł wzorcowych (7321).

Rok 2015 obfitował w dużą liczbę szkoleń merytorycznych dla pracowników bibliotek instytutowych w zakresie komputerowego opracowania dokumentów zwartych oraz wydawnictw ciągłych w systemie Virtua. W zajęciach trwających łącznie 316 godzin uczestniczyło 25 osób, z czego 23 po ukończeniu szkolenia uzyskały uprawnienia katalogerów. W ramach instruktażu i nadzoru nad bibliotekami sieci bibliotecznej Uniwersytetu przeprowadzono 87 konsultacji na miejscu oraz udzielono 76 informacji telefonicznych.

Do współpracy przy tworzeniu wspólnej bazy katalogowej przystąpiło Jagiellońskie Centrum Językowe oraz Biblioteka Centrum Języka i Kultury Chińskiej UJ „Instytut Konfucjusza” w Krakowie.

ZMARLI BIBLIOTEKARZE UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

ANNA SIENKIEWICZOWA
(1940–2015)

Rok 2015 przyniósł 2 smutne daty dla dawnego Oddziału Informacji Naukowej Biblioteki Jagiellońskiej. Pożegnaliśmy 2 długoletnie pracownice, które były w swoim czasie kierowniczkami tego oddziału: 24 marca – Irenę Czerni¹ (zm. 17 marca 2015) oraz 6 października – Annę Sienkiewiczową (zm. 23 września 2015). I znowu przychodzi mi pisać wspomnienie. Tym razem o tyle łatwiej, że w odróżnieniu od Ireny Czerni Panią Hankę znałam, pod Jej kierownictwem pracowałam przez 13 lat.

Anna Sienkiewiczowa urodziła się 6 maja 1940 roku w Zamościu. Była córką Czesława Kielbińskiego i Janiny z Maruniaków. Ojciec był malarzem², członkiem Związku Polskich Artystów Plastyków, matka najpierw dziennikarką, a w latach 1965–1977 starszym archiwistą w Archiwum Państwowym w Krakowie³.

¹ B. B u ł a t, *Irena Czerni (1922–2015)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LXV, 2015, s. 265–275.

² „Czesław Kielbiński – Cieszek z Zamościa Kielbiński (1908–1992). Po ukończeniu gimnazjum w Zamościu studiował w ASP w Krakowie. W 1929 roku przyłączył się do Szczepu Rogate Serce, biorąc udział we wszystkich jego wystawach. Po wojnie dokończył studia w ASP, aktywnie działając w krakowskim ZPAP. Kolekcjoner i znawca sztuki”, zob. T. Z y c h, *W kręgu „Rogatego Serca”. Korespondencja Szukalszczyków z Marianem Ruzamskim*, Tarnobrzeg–Rzeszów 2011, s. 73, przyp. 141; więcej o C. Kielbińskim zob. też L. L a m e Ń s k i, *Stach z Warty Szukalski i Szczep Rogate Serce*, Lublin 2007, s. 365–368.

³ *Pracownicy Krakowskiego Archiwum 1951–1980*, [w:] A. K i e ł b i c k a, *Archiwum Państwowe w Krakowie 1951–1980*, Warszawa–Łódź 1989, s. 194.

W 1941 roku rodzina Kiełbińskich przybyła do Krakowa i tu już została. Mała Hania w 1946 roku rozpoczęła naukę w Szkole Podstawowej nr 20 im. Z. Oleśnickiego w Krakowie, w latach 1950–1955 była uczennicą Państwowej Podstawowej Szkoły Muzycznej w Krakowie (ul. Basztowa 8), a następnie Państwowego Liceum Muzycznego im. F. Chopina w Krakowie. Maturę uzyskała w maju 1957 roku w IX LO im. J. Joteyki w Krakowie. Na Wydziale Filologicznym UJ w latach 1957/58–1962/63 studiowała filologię polską. W czasie studiów, w 1960 roku, wyszła za mąż za Mariana Sienkiewicza⁴. Jej praca magisterska miała tytuł: *Nowele Felicjana Faleńskiego*. Egzamin magisterski zdała w dniu 25 października 1963 roku z wynikiem dobrym.

Po studiach Pani Hanka związała się z Biblioteką Jagiellońską (BJ). Było to jedyne Jej miejsce pracy aż do emerytury, a właściwie nawet i dłużej – w sumie 41 lat pracy etatowej. W całym tym okresie wyraźnie wyodrębniają się 3 podokresy, które od nazw oddziałów można określić jako „gromadzeniowy” (7 lat – z przerwą na szkolenie wewnętrzne), „organizacyjny” (7 lat) i „informacyjny” (23 lata). W grudniu 1963 roku złożyła w BJ podanie o zatrudnienie. Efektem tego były najpierw prace zlecone przy opracowaniu księgozbiorów zabezpieczonych (od 15 stycznia do 30 września 1964 roku). Od 1 października 1964 roku została przyjęta do BJ już na stałe, na stanowisko bibliotekarza. I wówczas zaczął się pierwszy podokres – „gromadzeniowy”, trwał do wiosny 1965 roku, bowiem Pani Hanka pracowała w Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów (OGR) – głównie w referacie kupna. W marcu 1965 roku rozpoczęła szkolenie wewnątrzbiblioteczne, które wielokrotnie przerywały okresowe przydziały pracy (między innymi Wypożyczalnia Miejskowa – 9 miesięcy, Wypożyczalnia Międzybiblioteczna – półtora roku, czytelnia i referat oprawy – po kilka tygodni). Szkolenie ukończyła w 1969 roku, otrzymując od 1 lutego tegoż roku stały przydział do OGR. W referacie kupna zajmowała się sprawami importu wydawnictw zwartych dla Biblioteki Jagiellońskiej i dla bibliotek instytutowych UJ.

W związku ze zmianą struktury stanowisk w dniu 1 sierpnia 1966 roku została przeszeregowana na młodszego bibliotekarza, potem przechodziła kolejne stopnie bibliotecznych awansów – na bibliotekarza służby bibliotecznej (od 1 stycznia 1968 roku), na starszego bibliotekarza (od 1 sierpnia 1971 roku) i kustosza (od 1 sierpnia 1973 roku). Dnia 18 grudnia 1973 roku złożyła „z wynikiem pomyślnym egzamin bibliotekarski uprawniający do ubiegania się o stanowisko bibliotekarza dyplomowanego” i 1 października 1974 roku została dyplomowanym adiunktem bibliotecznym.

Zajmowała się nie tylko pracami związanymi z gromadzeniem zbiorów. Już w tym okresie rozpoczęła działalność szkoleniową i dydaktyczną, kontynuowaną także później. Instruowała w zakresie kupna studentów bibliotekoznawstwa podczas ich praktyk wakacyjnych oraz bibliotekarzy instytutowych UJ w ramach organizowanych dla nich kursów. Prowadziła też zajęcia z przysposobienia bibliotecznego dla studentów I roku UJ.

⁴ Marian Sienkiewicz, absolwent filologii polskiej UJ, w latach 1960/61–1971/72 był kierownikiem literackim Teatru Ziemi Krakowskiej im. Ludwika Solskiego w Tarnowie, potem przez wiele lat dziennikarzem tygodnika „Przekrój”. Zmarł 30 października 2011 roku. Państwo Sienkiewiczowie mieli dwoje dzieci: córkę Justynę (ur. 1964) i syna Pawła (ur. 1979).

Z tego okresu pochodzi pierwsza publikacja Pani Hanki – niewielki przewodnik po Tarnowie⁵. Przedstawiła w nim krótko dzieje miasta, omówiła jego zabytki, a także podmiejskie trasy wycieczkowe. W książeczce nie brakło najważniejszych informacji turystycznych.

Za podsumowanie okresu „gromadzeniowego” niech posłuży fragment opinii dyirekcji BJ o Annie Sienkiewiczowej: „jest pracownikiem inteligentnym i odpowiedzialnym, posiada dobrą znajomość problematyki bibliotecznej, szczególnie w zakresie polityki gromadzenia zbiorów i doboru księgozbioru w bibliotece”⁶.

Kiedy w październiku 1975 roku zastępcą dyrektora BJ została mianowana Janina Tyszkowska, kierująca do tego momentu Oddziałem Prac Organizacyjno-Naukowych i Dydaktycznych (OPN), a kierownictwo owego oddziału powierzono Pani Hance, zaczął się dla Niej podokres „organizacyjny”. Przejęła dotychczasowe obowiązki swej poprzedniczki: „uczestniczenie w kolegium dyrekcyjnym, przygotowywanie dyrekcyjnych zarządzeń i okólników, a także prowadzenie sprawozdawczości”⁷. Pisane przez Nią coroczne sprawozdania z działalności BJ w latach akademickich 1975/1976 – 1979/1980 publikowane były w „Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej”⁸. Na ten podokres przypadają kolejne awanse Pani Hanki – na kustosa dyplomowanego (1 stycznia 1977 roku) i na starszego kustosa dyplomowanego (1 stycznia 1981 roku).

Zdobywaną w pracy wiedzę i doświadczenie przekazywała studentom. W latach 1978–79 prowadziła zajęcia dydaktyczne w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Instytutu Filologii Polskiej UJ na studium dziennym i zaocznym z następujących przedmiotów: *Zbiory dokumentów* (ćwiczenia na I roku); *Podstawy nauki o zarządzaniu i kierowaniu – zagadnienia organizacji pracy bibliotecznej* (ćwiczenia na III roku); *Najnowsze kierunki rozwiązań organizacyjnych pracy bibliotek* (ćwiczenia na IV roku – specjalizacja).

W 2. połowie lat 70. XX wieku podjęto w Polsce i w BJ pierwsze próby automatyzacji i komputeryzacji bibliotek. W związanych z nimi przygotowawczych pracach naukowo-badawczych w BJ brała udział między innymi Pani Hanka. W styczniu 1977 roku podjęła dodatkowo na prośbę dyrekcji pracę badawczą w ramach współpracy BJ przy budowie zautomatyzowanego środowiskowego systemu informacji naukowej KRAKUS – była autorką *Założeń szczegółowych systemu Katalog Centralny Druków Zwartych Zagranicznych (KCDZ) jako podsystemu KRAKUSa oraz Opisu dokumentów (format)*

⁵ A. Sienkiewicz, *Tarnów. [Przewodnik]*, Kraków 1968.

⁶ Biblioteka Jagiellońska,teczka personalna Anny Sienkiewiczowej, pismo Dyrekcji BJ nr B-4a/222/72/73 z 23 VII 1973 do Rektoratu UJ.

⁷ T. Małik, *Janina Tyszkowska (1925–2012)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LXIV, 2014, s. 299.

⁸ *Działalność BJ w roku akademickim 1975/1976*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XXVIII, 1978, s. 151–162; *Działalność BJ w roku akademickim 1976/[19]77*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XXIX, 1979, s. 165–179; *Działalność BJ w roku ak[ademickim] 1977/[19]78*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XXX, 1980, s. 179–192; *Działalność BJ w roku akademickim 1978/1979*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XXXI, 1981, s. 179–194; *Działalność BJ w roku akademickim 1979/[19]80*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XXXII, 1982, s. 137–165.

w podsystemie KCDZ-KRAKUS (była to część IV opracowania zbiorowego *Przygotowanie organizacyjne środowiska do wdrożenia systemu KCDZ-KRAKUS*).

Z automatyzacją i komputeryzacją bibliotek związana była kolejna publikacja Pani HANKI – artykuł *Komputer w bibliotece*⁹. Warto zatrzymać się nad nim dłużej, żeby przypomnieć – zwłaszcza młodszymi czytelnikami – jak rodziła się komputeryzacja bibliotek. Autorka starała się znaleźć odpowiedź na postawione na początku pytanie: „[...] Czyżby eksplozja techniki XX wieku pozostawiła na uboczu [biblioteki], te skarbnice utrwalonej myśli ludzkiej?”. Przedstawiła obraz zautomatyzowanej biblioteki, w której „nużąca manualna praca bibliotekarza zostaje zredukowana do minimum. Jego kontakt z czytelnikiem polega na mobilizującej intelektualnie roli doradcy, fachowego informatora”¹⁰. Pisała o informacji naukowej, o sieci INTE (informacja naukowo-techniczna i ekonomiczna), o zawodzie dokumentalisty w Polsce, o różnicach w pracy placówek INTE i bibliotek oraz ich podejściu do nowoczesnej techniki. Autorka stwierdziła:

[...] nie może istnieć nowoczesna informacja naukowa bez bibliotek, bo źródła, publikacje, z których ją zaczerpnięto, muszą być na podporządku, w dodatku maksymalnie kompletne i za pomocą techniki reprograficznej ogólnie dostępne. Z drugiej strony biblioteka naukowa powinna szeroko otworzyć drzwi nowoczesnej technice informacyjnej, ażeby zapewnić kontakt z wszelkimi systemami informacji naukowej, a ponadto zastosować techniczne usprawnienia pracy [...]¹¹.

Zastanawiała się, kto powinien pracować w bibliotekach przyszłości, i prezentowała rozwijający się od kilku lat kierunek studiów – Bibliotekoznawstwo i jego dwa profile: humanistyczny i matematyczny. Rolę absolwentów profilu matematycznego widziała tak: „Nie będą informatykami, projektantami systemów czy programistami. Mając jednak opanowane arkana tradycyjnej techniki bibliotecznej, powinni umieć z nimi współpracować, móc się w razie potrzeby dogadać, fachowo określić zadania i elementy składowe systemu zautomatyzowanego, przewidzieć efekty jego działania”¹². Wymieniła współczesne sobie ważne działania polskiego bibliotekarstwa, a mianowicie budowę ogólnopolskiego systemu informacji naukowej, technicznej i organizacyjnej SINTO, prace naukowo-badawcze dla SINTO prowadzone przez ośrodki regionalne (na przykład „eksperymentalny regionalny kombinat informacji KRAKUS”), istnienie w bibliotekach Warszawy i Krakowa (między innymi w BJ) jednostek organizacyjnych mających zajmować się przetwarzaniem danych czy informacji oraz istnienie we Wrocławiu biblioteki z ośrodkiem informacji, działającej całkowicie w oparciu o technikę komputerową. Na zakończenie stwierdziła, że

w polskim bibliotekarstwie nastąpił już przełom ku nowoczesności. Otworzyło się ogromne pole działań. [...] A odwieczne ludzkie marzenia o machinach i robotach, które zastąpią pracę człowieka i w tej

⁹ A. Sienkiewiczowa, *Komputer w bibliotece*, „Życie Literackie” 1977, nr 37, s. 1, 12, także online: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=2755&from=publication> [dostęp: 09.04.2016].

¹⁰ Tamże, s. 12.

¹¹ Tamże.

¹² Tamże.

dziejnie [...] dadzą się sprowadzić do ambiwalentnego stwierdzenia: i tak i nie. Nie – bo czynnik ludzkiego intelektu przy wykorzystywaniu maszyn cyfrowych jest i będzie niezbędny. Tak, bo istnieją już dziś w świecie biblioteki, gdzie wszystko, łącznie z dostarczeniem książki z magazynu do rąk czytelnika, odbywa się za naciśnięciem guzika¹³.

Jako realistka, przewidywała jednak, że „przy nieosiągalnych techniką tradycyjną efektach i korzyściach zastosowania elektronicznej techniki obliczeniowej – praca w systemie zautomatyzowanym nastręcza inne, często bardziej uciążliwe kłopoty”.

Warto podkreślić, że artykuł ukazał się nie w czasopiśmie fachowym, bibliotekar skim, a na łamach tygodnika społeczno-kulturalnego „Życie Literackie”, mającego większy zasięg odbiorców. Wywołał ożywioną dyskusję, w której głos zabrali: Krzysztof Mi goń¹⁴, Zbigniew Żmigrodzki¹⁵, Jacek Wojciechowski¹⁶, Mieczysław Zajac¹⁷ oraz Jerzy Surdykowski¹⁸. Ten ostatni zarzucił Autorce artykułu nieliczenie się ze „zgrzebną teraż niejszością polskich bibliotek i narastającymi kłopotami ich czytelników”, pisał on:

[...] Wizja przyszłości jest potrzebna i twórcza, nawet gdyby to była utopia. Ale wizja omijająca dzi siejsze niedostatki i galopująca ku przyszłości z podstaw wydumanych za biurkiem może być tylko szkodliwa. [...] Nie mam pretensji do autorki o to, co napisała, ale o to, że do wizji przeszła z pominięciem bardzo prozaicznych i bardzo dotkliwych kłopotów czytelnika i użytkownika bibliotek¹⁹.

A. Sienkiewiczowa odniosła się do polemicznej wypowiedzi:

[...] Powiedzmy to wreszcie głośno i dobitnie. Nie unikniemy złożonej i skomplikowanej techniki biblioteczno-informacyjnej, którą – czy akceptuje się ten kierunek zmian, czy nie – posługuje się większość znanych bibliotek na świecie. Chociażby dlatego, że współpracę z nimi chcemy i musimy prowadzić, by nie pozbawić się tak nam potrzebnego dostępu do banków informacji naukowej. [...] Dyskusja, jaka narosła wokół mojego artykułu, świadczy m.in. i o tym, że nie należy dłużej zwlekać z rozsądnymi decyzjami, które wreszcie utworzą drogę dobrze pojętej idei reformatorskiej w polskim bibliotekarstwie. Nie załatwią tego oczywiście jałowe dyskusje, lecz prężne działanie. [...]”²⁰.

¹³ Tamże.

¹⁴ K. M i g o ń, *Glosa do „Komputera w bibliotece”*, „Życie Literackie” 1977, nr 41, s. 13, także *online*: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=2783&from=publication> [dostęp: 09.04.2016].

¹⁵ Z. Ż m i g r o d z k i, *Komputer w miarę potrzeb*, „Życie Literackie” 1977, nr 41, s. 13, także *online*: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=2783&from=publication> [dostęp: 09.04.2016].

¹⁶ J. W o j c i e c h o w s k i, *Wizje w nielasce*, „Życie Literackie” 1977, nr 44, s. 13, także *online*: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=2786&from=publication> [dostęp: 09.04.2016].

¹⁷ M. Z a j ą c, *To, co przestarzałe*, „Życie Literackie” 1977, nr 44, s. 13, także *online*: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=2786&from=publication> [dostęp: 09.04.2016].

¹⁸ J. S u r d y k o w s k i, *Komputer w bibliotece – głowa w nielasce?*, „Życie Literackie” 1977, nr 41, s. 16, także *online*: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=2783&from=publication> [dostęp: 09.04.2016].

¹⁹ Tamże.

²⁰ A. S i e n k i e w i c z o w a, *Komputer i dyskutanci*, „Życie Literackie” 1977, nr 44, s. 13, także *online*: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=2786&from=publication> [dostęp: 09.04.2016].

Podobne zagadnienia – tylko w formie naukowego artykułu – przedstawiła w publikacji *Die Stellung der Jagiellonischen Bibliothek im wissenschaftlichen Informationssystem Polens*²¹.

Oprócz wymienionych wyżej artykułów w okresie „organizacyjnym” wydała też omówienie wystawy *Skarby kultury narodowej*²². Wystawa – obejmująca najcenniejsze i najciekawsze zbiory Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej i Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich – prezentowana była kolejno w Warszawie (Pałac Rzeczypospolitej, 29 maja–6 czerwca 1978), w Krakowie (Aula Collegium Novum UJ, 13–18 czerwca 1978) i we Wrocławiu (Ratusz Staromiejski, 24–30 czerwca 1978). Artykuł Pani Hanka nie tylko przedstawiał najciekawsze eksponaty wystawy, ale również zapoznawał czytelnika z ideą stworzenia Narodowego Zasobu Bibliotecznego i współpracy międzybibliotecznej w Polsce, której „głównym celem będzie zbudowanie podstaw organizacyjnych i formuły teoretycznej dla zespolenia polskich zbiorów bibliotecznych o charakterze narodowym (poloników) niezależnie od miejsca ich przechowywania”²³.

Do podsumowania tego okresu można zacytować „ocenę przełożonego” (czyli dyrekcji): „Duże zaangażowanie w pracy i ambicja, umiejętność syntetycznego myślenia, posiada dobrą znajomość problematyki bibliotekarskiej, szczególnie związanej z automatyzacją bibliotek. W pracy samodzielna i z inicjatywą”²⁴.

Jesienią 1982 roku zwolnić się miało stanowisko kierownika Oddziału Informacji Naukowej (OIN) – kierująca oddziałem Irena Czerni od listopada przechodziła na emeryturę. Pani Hanka wspominała:

[...] przysłała do mnie Krystyna Bielawska, pracownica OIN, a przede wszystkim nie byle kto, bo przewodnicząca NSZZ „Solidarność” w BJ, do którego to związku należała lwia część pracowników BJ. Zapytała w rozmowie w cztery oczy, czy zgodziłabym się przyjąć kierownictwo OIN, a pyta w imieniu pracowników Oddziału. Oczywiście zgodziłam się bez wahania; wola pracowników była dla mnie bardzo ważna, a marzyłam od dawna o pracy w pełni informacyjnej. W OPN miałam zbyt dużo biurowej roboty, choć rozległe kontakty organizacyjne z innymi instytucjami i placówkami UJ przydały mi się w późniejszej pracy. [...] w niedługim czasie po rozmowie z panią Bielawską wezwał mnie dyr. Pirożyński i oficjalnie tę funkcję zaproponował. Oczywiście propozycję przyjąłam i podziękowałam za wybór mnie i wyrażone tym samym uznanie moich kwalifikacji do prowadzenia tak ważnej placówki. Na to usłyszałam bezlitosne stwierdzenie, że powierza mi ten oddział, bo nikt inny nie chciał się tego podjąć...²⁵.

²¹ A. Sienkiewiczowa, *Die Stellung der Jagiellonischen Bibliothek im wissenschaftlichen Informationssystem Polens*, [w:] *Bibliothek und Universität. Erfahrungen aus Kraków und Jena*, hrgs. L. Böhmler und W. A. Serczyk, Kraków–Jena 1979, s. 111–125.

²² A. Sienkiewiczowa, *Skarby kultury narodowej*, „Przekrój” 1978, nr 1731, s. 1, 9, także online: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/editions-content?id=64503> [dostęp: 09.04.2016].

²³ Tamże, s. 9.

²⁴ BJ,teczka personalna Anny Sienkiewiczowej, ankieta kwalifikacyjna bibliotekarzy dyplomowanych i dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej za lata 1978 i 1979.

²⁵ BJ, archiwum Sekcji Informacji Naukowej, A. Sienkiewiczowa, Wspomnienia z okazji jubileuszu Oddziału Informacji Naukowej, 2012, tekst niepublikowany.

W ten oto sposób rozpoczął się trzeci, najdłuższy podokres kariery zawodowej Pani Hanka – podokres „informacyjny”. W listopadzie 1982 roku została kierownikiem Oddziału Informacji Naukowej, a po utworzeniu od 1 listopada 2004 roku Oddziału Informacji Naukowej i Katalogów – kierownikiem tegoż Oddziału. Była najdłużej działającym kierownikiem OIN. Funkcję tę sprawowała prawie 23 lata – do 30 września 2005 roku, kiedy to przeszła na emeryturę.

Prawdziwą kopalnią wiedzy będą dla osoby badającej historię bibliotekarstwa i informacji naukowej w Polsce czy w Bibliotece Jagiellońskiej pisane przez Szefową²⁶ co roku sprawozdania z działalności OIN. Te obszerne teksty pisała z pasją i zaangażowaniem, analizowała przyczyny faktów, kreśliła tendencje – przez to przeważnie przekraczała wyznaczony przez dyrekcję termin oddania sprawozdania, ale za to, czytając je teraz, widzi się, że praca nie była dla Niej zajęciem obojętnym. Oto mały przykład – fragment sprawozdania za rok akademicki 1988/1989:

[...] muszę parę gorzkich słów skierować w stronę Dyrekcji BJ odpowiedzialnej za politykę [wydawniczą] i realizację planu wydawniczego: Zwrócono nam maszynopisy dwu skryptów oddanych do druku w 1983(!) r.: Podstawowe źródła informacji z filologii romańskiej (I. Czemi) i muzykologii (K. Bielawska). Upominaliśmy się o druk i niepokoił ich losem przez wszystkie te lata, zyskując w zamian wymijające odpowiedzi. Okazało się, że teksty te utknęły w fazie recenzowania i obecnie zwrócono je z generalnym zarzutem... zdezaktualizowania się materiału i konieczności opracowania i włączenia uzupełnień. Jest to bardzo bolesne i przykre doświadczenie, jak marnuje się i lekceważy zarówno ludzką pracę, jak i potrzeby użytkowników – studentów, dla których dobrze opracowany, tematyczny warsztat bibliograficzny w zakresie księgozbioru uczelni stanowi kapitalną pomoc dydaktyczną i metodyczną²⁷.

Pani Hanka myślała i o swoich kolegach z Oddziału, i o czytelnikach, i jednym, i drugim starała się ułatwić pracę. Pokazuje to między innymi sprawa remontu w 1990 roku:

Niewątpliwie najważniejszym wydarzeniem organizacyjnym minionego roku stał się generalny remont wszystkich pomieszczeń Oddziału, połączony z wymianą instalacji elektrycznej oraz realizacją opracowanego przez kierownika OIN projektu modyfikacji Czytelni Bibliograficznej²⁸. Decyzja w sprawie remontu (tj. przyznanie pieniędzy na ten cel przez Administrację UJ), o który upominaliśmy się od kilku lat [...] zapadła nagle z początkiem lata '90. Do ostatniej chwili przed rozpoczęciem prac w połowie września trwały spory o rodzaj oświetlenia Czytelni. Kierownik OIN upierał się przy swojej koncepcji (podyktowanej wieloletnią obserwacją specyfiki pracy w Czytelni Bibliograficznej) – umieszczenia dodatkowego oświetlenia na stolikach, przy każdym miejscu dla czytelników. Rozważano różne inne, rzekomo oszczędniejsze rozwiązania (bez zrywania podłogi i umieszczania instalacji pod nią), jednak koniec końców udało się przekonać decydentów finansowych o słuszności za-

²⁶ Tak w OIN nazywaliśmy Panią Hankę za Jej wiedzę i życzliwą akceptacją. Sama czasami tak o sobie żartobliwie mówiła.

²⁷ BJ, archiwum Sekcji Informacji Naukowej, A. S i e n k i e w i c z o w a, Sprawozdanie z działalności Oddziału Informacji Naukowej BJ w roku akad. 1988/89 (od dn. 1 VI 1988 do 31 V 1989), s. 5.

²⁸ Czytelnia Bibliograficzna (od października 2001 roku: Czytelnia Informacji Naukowej) stanowiła część Oddziału.

projektowanego rozwiązania. W sumie efekt zarówno techniczny, jak i zmian w zagospodarowaniu pomieszczeń Oddziału wypadł więcej niż zadowalająco i przyniósł korzyści przewidziane planem (pomimo oporów części personelu i stałych czytelników przyzwyczajonych do starego układu). Ażeby zwiększyć funkcjonalne skoncentrowanie pomieszczeń Oddziału (3 pokoje w amfiladzie, telefon w najodleglejszym kącie pracowni) – odwrócono ustawienie regałów i mebli Czytelni w kształcie niemal lustrzanego odbicia poprzedniego stanu. Czytelnicy wchodzą obecnie drzwiami 109²⁹, mieszczącymi się tuż przy wejściu z Czytelni do pracowni, co ułatwia kontrolę nad ruchem czytelników – zwłaszcza podczas częstych jednoosobowych dyżurów. Miejsca przy stolikach mają światło dzienne z lewej strony i zaopatrzone są w przykręcone lampy. Regały z księgozbiorem doświetlono również przykręcanymi lampami. Można obecnie oszczędniej i efektywniej korzystać ze sztucznego oświetlenia, włączając lampy stosownie do aktualnej potrzeby i mając źródła światła skierowane z bliska na pole działania użytkowników.

Z innych plusów dokonanych zmian podkreślić należy umieszczenie katalogu księgozbioru Czytelni tuż przy drzwiach wejściowych (doświetlenie przykręconą lampą znacznie ułatwia poszukiwania) oraz korzystniejsze pod względem dostępu i oświetlenia (przy oknie) miejsce, jakie w nowym układzie otrzymały działy W i Z (bibliotekoznawstwo i informacja nauk.) – stale i bardzo intensywnie wykorzystywane przez studentów UJ i WSP. Pojemność księgozbioru Czytelni powiększono o 2 duże regały z „odzysku” (dawne wyposażenie z pomieszczeń przy ul. Westerplatte) ustawione w pracowni (pokój kierownika) przylegającej do Czytelni, co po dodaniu jeszcze jednego, małego regału z wyposażenia pracowni – dało łącznie 27 m.b. półek dodatkowo. Wykorzystano je na przesunięcie części mniej intensywnie używanych działów (technika, ekonomia, wojskowość) oraz starszych roczników wielotomowych bibliografii. W trakcie ustawiania księgozbioru na nowo, po remoncie, „prześwietlono” go, pozostawiając wolne miejsca na nowe nabytki i uzupełnienia³⁰.

Kiedy w latach 90. XX wieku do BJ weszły komputery i powoli, choć nie bez trudności zaczęto realizować wizje i plany sprzed 20 lat, Pani Hanka bez wahania przyjęła to nowe narzędzie pracy – widziała bowiem jego przydatność w pracy bibliotecznej (w tym w działalności informacyjnej) – komputer pomagał wszak w szukaniu informacji, w przekazywaniu jej, w sprawniejszym komunikowaniu się z czytelnikami czy kolegami z innych bibliotek. Gdy weszła w użycie poczta elektroniczna, Szefowa nie wahała się założyć konta e-mailowe i używać go. Pozytywnie odróżniała się w tym od niektórych innych koleżanek-kierowniczek, które wyznawały pogląd, że lepiej nie mieć konta e-mailowego, bo będą na nie przychodzić maile z zapytaniami i będzie się miało więcej pracy.

W latach 90. XX wieku była zaangażowana we wdrażanie w BJ systemu VTLS. Nowe możliwości, jakie daje technika komputerowa, zawsze starała się jak najefektywniej wykorzystać w działalności informacyjnej. Na przykład w roku akademickim 1994/1995, redagując wydruki z opisami książek, które były eksponowane na wystawach nowości, wykorzystywała funkcje edycyjne programu Intelligent Workstation

²⁹ Przed remontem do Czytelni Bibliograficznej wchodziło się drzwiami nr 108; po remoncie starego gmachu BJ po 2001 roku drzwi nr 108 ani 109 w ogóle już nie ma, Czytelnia Bibliograficzna zaś pod nazwą Czytelni Informacji Naukowej, pracownia oraz pokój kierownika mieszczą się od października 2001 roku w nowym gmachu.

³⁰ BJ, archiwum Sekcji Informacji Naukowej, A. S i e n k i e w i c z o w a, Sprawozdanie z działalności Oddziału Informacji Naukowej BJ w roku akad. 1990/91 (od dn. 1 VI 1990 do 31 V 1991), s. 1–3.

(nakładki na OPAC). Była tym samym jedną z nielicznych osób, które to narzędzie wykorzystywały.

Szefowa miała swój znaczący udział w innym ważnym dla BJ wydarzeniu – w rozbudowie gmachu. Jej zasługą było uzyskanie przez OIN w nowym budynku lokalizacji odpowiedniej do roli i funkcji oddziału. Przy okazji weryfikacji w BJ projektu technicznego rozbudowy, opracowanego przez Atelier Loegler i Partnerzy Sp. z o.o. w okresie od 1987 roku do wiosny 1996 roku, dyrekcja przeprowadziła konsultacje z kierownikami oddziałów. Pani Hanka uznała przewidziane w projekcie usytuowanie OIN za niewłaściwe i postulowała przeznaczenie „dla potrzeb szeroko pojętej informacji naukowej (źródła tradycyjne w połączeniu z tzw. biblioteką elektroniczną³¹) [...] całego skrzydła południowo-zachodniego I piętra [nowego budynku]”³². Jej postulat został wzięty pod uwagę.

Przy okazji przeprowadzki magazynów ogólnych, planowanej w związku z budową nowego gmachu BJ, Pani Hanka wystąpiła z pomysłem zorganizowania zbioru narodowych bibliografii bieżących i ważniejszych katalogów bibliotecznych. Składniki tego zbioru miały być ustawione w układzie topograficznym (według krajów) w magazynie na półpiętrze starego gmachu. Osoba chcąca skorzystać z tego zbioru miała zgłosić się do dyżurnego w przechowalni Czytelnii Głównej, który zwiózłby tę osobę windą służbową do magazynu. Powrót miał odbywać się tą samą drogą. Taka procedura miała ułatwić korzystanie z bibliografii narodowych, czytelnik (czy bibliotekarz) w celu sprawdzenia na przykład kilku tylko opisów bibliograficznych nie musiałby – jak dotychczas – zamawiać tomów interesujących go bibliografii i czekać godzinę lub więcej na realizację zamówienia. Pomysł uzyskał akceptację u dyrekcji BJ, i kierownika Oddziału Magazynów. OIN wytypował 244 tytuły w ponad 10.888 woluminach. Niestety, do realizacji nie doszło, głównie z powodu braku miejsca w magazynie (część magazynów została zajęta przez Archiwum UJ).

Realizacja innego pomysłu Pani Hanki miała zminimalizować uciążliwości, jakie przyniosło ze sobą dla pracowników OIN (a także dla czytelników) zarządzenie dyrekcji z kwietnia 2002 roku. Nakładało ono na dyżurnych w czytelniach obowiązek rejestrowania użytkowników korzystających z komputerów. W czytelniach, w których był 1 czy 2 komputery, nie było z tym większego problemu. W Czytelni Informacji Naukowej stało wówczas 13 komputerów i rejestracja była dokładniejsza niż w pozostałych czytelniach³³. Jak pisała Szefowa, „w tych warunkach merytoryczna praca informacyjna dla

³¹ Pojęcie „biblioteka elektroniczna” wyjaśniła jako „komputerową łączność z polskimi i światowymi zasobami informacji”, BJ, archiwum Sekcji Informacji Naukowej, A. S i e n k i e w i c z o w a, *Uwagi i wniośki dotyczące dokumentacji technicznej, tj. projektu zagospodarowania wnętrza budynku I i budynku II po rozbudowie*, czerwiec 1996, s. 3.

³² Tamże.

³³ Czytelników-internautów rejestrowano, wpisując następujące dane: imię i nazwisko, godzina i minuta rozpoczęcia pracy przy komputerze, numer komputera, numer karty czytelnika, podpis czytelnika, a po skończeniu pracy – także godzina i minuta zakończenia pracy. Wszystkie te dane miały być wpisane czytel-

czytelników ogromnie ucierpiała. Podczas roztrząsania i wyjaśniania bardziej zawiłych problemów – osoba dyżurująca musi wielokrotnie przerywać dialog z czytelnikiem i biec do katedry, by rejestrować wychodzących i przychodzących. Nie trzeba dodawać, jak utrudnia to kontynuowanie wątku i jak narasta irracjonalne zmęczenie³⁴. Pani Hanka starała się jakoś zaradzić tej sytuacji. Chociaż kilka propozycji od razu zostało odrzuconych, nie dawała za wygraną i w marcu 2004 roku napisała do dyrektora notę służbową tej treści:

Zapewne znany jest Panu Dyrektorowi problem czasochłonnego rejestrowania czytelników korzystających z jedenastu stanowisk internetowych w naszej Czytelni Bibliograficznej. Przy przeciętnym ruchu sięgającym 200 osób dziennie uniemożliwia to właściwą pracę informacyjną, jaką powinni wykonywać wysoko wykwalifikowani bibliotekarze. Zważywszy fakt użytkowania w BJ skomputeryzowanego systemu bibliotecznego, zarówno dla nas, jak i dla zorientowanych technicznie czytelników (liczne uwagi) oczywisty jest wniosek, iż czynność ta powinna być wykonywana za pomocą systemu komputerowego. Nasze rękodzieło pozostaje w dodatku w rażącym kontraście z komputerowymi czynnościami wykonywanymi piętro niżej przez pracowników ochrony przy wydawaniu kluczy do szafek w szatni³⁵.

Ponieważ aktualna postać systemu VTLS: Virtua/Chameleon jest już w dużej mierze wdrożona, kolega Maciej Kamykowski z Oddziału Komputeryzacji widzi możliwość stosunkowo prostego i szybkiego uruchomienia w Czytelni Bibliograficznej OIN systemu automatycznej rejestracji czytelników korzystających z komputerów na analogicznej zasadzie, jak wypożyczenia wewnętrzne książek. Potrzebne jest jedynie uzupełnienie sprzętu o ręczny czytnik do barkodów.

Wnioskuje więc potrzebę jak najszybszego zakupu ręcznego czytnika do barkodów. [...]³⁶.

W archiwaliach Oddziału nie ma śladu odpowiedzi na tę notę. A czytniki do kodów paskowych pojawiły się w Czytelni Informacji Naukowej (i innych czytelniach), ale dopiero w październiku 2006 roku, kiedy to wprowadzono obowiązek rejestrowania w bazie VTLS/Virtua czytelników korzystających z czytelń. Czy opisana w okólniku z 29 września 2006 roku procedura³⁷ była inspirowana pomysłem Pani Hanki, czy zrodziła się niezależnie od niego – nie wiadomo.

nie, kiedy wpisywali je sami czytelnicy, różnie z tym bywało, a więc niektórzy dyżurni osobiście wpisywali te dane. W obu przypadkach kosztowało to trochę czasu i uwagi.

³⁴ BJ, archiwum Sekcji Informacji Naukowej, A. S i e n k i e w i c z o w a, Sprawozdanie z działalności Oddziału Informacji Naukowej BJ w roku 2002, s. 2.

³⁵ Wydając czytelnikowi klucz od szafki, pracownik ochrony czytywał za pomocą czytnika do kodów paskowych numer karty bibliotecznego czytelnika; numer karty i numer szafki były automatycznie zapisywane w prostej bazie danych. Ten sposób rejestracji wprowadzono na początku 2003 roku i jest stosowany do dzisiaj.

³⁶ BJ, archiwum Sekcji Informacji Naukowej, A. S i e n k i e w i c z o w a, Nota służbowa z dn. 9 III 2004 roku do dr hab. Zdzisława Pietrzyka, dyrektora BJ, dotycząca wyposażenia technicznego Oddziału Informacji Naukowej, s. 1.

³⁷ W bazie VTLS/Virtua dla każdej czytelni został stworzony rekord faktograficzny (nazwa czytelni to jak gdyby tytuł dzieła), do tego rekordu dołączono rekordy egzemplarzy dla każdego miejsca w danej czytelni (oraz do każdego komputera w Czytelni Informacji Naukowej), na tekturki z numerami miejsc (z nu-

Pani Hanka nie była kierownikiem w typie feudalnym, nie celebrowała bycia kierownikiem. Ilustruje to świetnie sprawa podpisywania wysyłanej korespondencji. Szefowa nie uważała, że Ona jako przełożona musi podpisywać wszystkie wysyłane listy. Uważała, że jeśli ktoś ze współpracowników opracował kwerendę, to dlaczego nie ma podpisać jej własnym nazwiskiem – bierze wszak tym samym za nią odpowiedzialność. Wiedziała, że może kolegom zaufać, że nie wyślą fuszerki, bo jeśli czegoś nie będą pewni, to najpierw zapytają – Ją albo innych doświadczonych osób. Sama także nie wstydziła się pytać, jeśli czegoś nie wiedziała – konsultowała się nawet z młodszymi koleżankami, i to nie tylko w sprawach dotyczących używania edytorów tekstów, Internetu itp.

Współpracowników nie traktowała jak podwładnych, lecz jak kolegów czy wręcz nieomal członków rodziny, co spotykało się z naturalną wzajemnością. Tę życzliwość było widać na przykład wtedy, kiedy jedna z koleżanek z oddziału (Ewa Bąkowska) była w zaawansowanej ciąży. Pani Hanka specjalnie przychodziła do pracy po południu w te dni, w które Ewa miała dyżur popołudniowy, by w razie potrzeby spieszyć jej z pomocą. Innym razem, kiedy zmarła matka koleżanki z OIN, Pani Hanka, wybierając się na pogrzeb, zamówiła wieniec z napisem: „Mamie naszej Basi, przyjaciele z BJ”.

Szefowa przywiązywała dużą wagę do etosu zawodowego bibliotekarza, zwłaszcza bibliotekarza Oddziału Informacji Naukowej. Mawiała, że pracownicy innych czytelni, nie potrafiąc pomóc czytelnikowi, mogą odesłać go do Oddziału Informacji. Pracownik Oddziału Informacji nie ma już do kogo odesłać... Stąd wynikały Jej starania o jak najlepszy dobór osób pracujących w OIN. Dlatego tak dotykały Ją wymuszone przez okoliczności odejścia z OIN (i w ogóle z BJ) dobrych pracowników (na przykład Andrzeja Nowaka czy Marii Bystrowskiej).

Będąc kierownikiem, nie ograniczała się do samego kierowania, czyli do działań administracyjno-organizacyjnych. W miarę możliwości włączała się w codzienną pracę: miała dyżury w czytelni, opracowywała kwerendy, dbała o dobór i organizację warsztatu informacyjnego BJ i OIN³⁸, brała udział w organizowaniu wystaw³⁹. Była tak aktywna nie dlatego, że do października 2004 roku Oddział liczył tylko 6–9 osób (wliczając kierownika), ale dlatego, że lubiła tę pracę. Była zawsze otwarta na potrzeby czytelników, gotowa do szukania informacji na każdy temat. Przydawała się Jej przy tym duża wiedza humanistyczna, zdobyte w pracy w BJ doświadczenie i kontakty, a także znajomość języków obcych – angielskiego, rosyjskiego i niemieckiego.

merami komputerów w Czytelni Informacji Naukowej) naklejono kody paskowe. Rejestracja czytelnika polega na zeskanowaniu kodu paskowego karty czytelnika i kodu paskowego na tekturce z numerem miejsca (komputera). Przy wyrejestrowywaniu czytelnika po skończonej pracy sczytuje się tylko kod paskowy tekturki.

³⁸ Między innymi co tydzień chodziła do Sekcji Egzemplarza Obowiązkowego Oddziału Gromadzenia, przeglądała tam publikacje, które wpłynęły do BJ, wybierała wydawnictwa do księgozbioru podręcznego OIN oraz te do wystawienia w gablotkach „Wystawy Nowości”.

³⁹ Współorganizowała wystawy: *Książki Residenz Verlag. Dar dla Uniwersytetu Jagiellońskiego* (10–16 IV 1987, sala wystawowa BJ), *Wydawnictwa faksymilowane Akademische Druck- und Verlagsanstalt (Graz – Austria)* (15–30 IX 1987, sala wystawowa BJ).

Odbyła dwa zagraniczne wyjazdy naukowe, jeden do bibliotek Holandii (na prywatne zaproszenie, 2–14 marca 1992 roku) i drugi do Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego (w ramach wymiany osobowej, wrzesień 1997 roku). W Holandii odwiedziła biblioteki naukowe w Rotterdamie, Amsterdamie, Leidzie i Hadze oraz centrum komputerowe bibliotek PICA w Leidzie.

W Oddziale Informacji Naukowej kierowała Szefowa praktykami wakacyjnymi dla studentów bibliotekoznawstwa. Zawsze chętnie oprowadzała gości (także zagranicznych), zwiedzających BJ. Studentom bibliotekoznawstwa, filologii polskiej, historii i innych kierunków UJ, Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie czy innych uczelni podczas zamawianych wykładów przedstawiała warsztat bibliograficzny BJ (ogólne i dziedzinowe bibliografie drukowane, później także bazy danych oraz inne źródła informacji).

W okresie „informacyjnym” opublikowała 3 wspomnienia pośmiertne, dotyczące Ireny Barowej⁴⁰, Józefa Zięby⁴¹ i Janiny Pawlickiej-Nowakowej⁴². Do tego okresu należy także zaliczyć inną publikację, a mianowicie *Bibliografię zawartości „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej” R. XXVI–XL (1976–1990)*⁴³. Została ona wprawdzie wydana drukiem już wtedy, kiedy Pani Hanka była na emeryturze, ale powstała przecież dużo wcześniej. Warto przypomnieć losy tejże bibliografii, są one bowiem świadectwem trudności, z jakimi wprowadzano technikę komputerową do tworzenia bibliografii. Prace nad bibliografią zawartości „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej” Pani Hanka podjęła w 1991 roku. Miała to być kontynuacja istniejącego *Zestawienia treści Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej za lata 1949–1975*⁴⁴, kontynuacja opracowana w całości komputerowo z użyciem darmowego pakietu CDS/ISIS (wersja 2.3). Z pomocą Danuty Karp z Pracowni Automatyzacji Procesów Informacyjnych została założona baza danych, do której przygotowane wstępnie przez Panią Hankę dane wprowadziła Maria Bystrowska z OIN. Na podstawie gotowej bazy danych zrobiono 3 egzemplarze wydruku. Do uzyskania zaplanowanego układu bibliografii użyto opcji dostępnych w pakiecie. Pewien problem powstał przy numerowaniu opisów. System numerował nie tylko opisy główne, ale także odsyłacze. Numery odsyłaczy usunięto ręcznie przed zrobieniem wydruku, ale nie wpłynęło to na automatyczną zmianę numerów opisów głównych, które po odsyłaczach następowały. Spowodowało to wystąpienie zjawiska skoków w numeracji opisów głównych. Tego problemu mimo wielu prób nie udało się rozwiązać. Ostatnia zarejestrowa-

⁴⁰ A. Sienkiewiczowa, *Irena Barowa (1909–1997)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XLVIII, 1998, s. 283–286, fot.

⁴¹ A. Sienkiewiczowa, *Józef Zięba (1916–2004)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LIV, 2004, s. 341–343, fot.

⁴² A. Sienkiewiczowa, *Janina Pawlicka-Nowakowa (1920–2007)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LVIII, 2008, s. 394–396, fot.

⁴³ A. Sienkiewiczowa, M. Bystrowska (współpraca red.), D. Karp (współpraca techn.), *Bibliografia zawartości „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej” R. XXVI–XL (1976–1990)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LIX, 2009, s. 165–197.

⁴⁴ W. Berbelicki, K. Bednarska-Rusajowa, *Zestawienie treści Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej za lata 1949–1975*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XXVI, 1976, s. 129–159.

na w bibliografii pozycja nosiła numer 326, podczas gdy faktycznie opisów głównych było tylko 215. Były też i inne, drobniejsze trudności nie do pokonania. Wykazały one, że pakiet w wersji 2.3 nie nadaje się do robienia drukowanych wersji bibliografii – sprawdzenie tego było jednym z celów projektu. Ponieważ jednak opracowana bibliografia miała swoją wartość informacyjną, zdecydowano się ją opublikować. Jeden wydruk razem z tekstem na dyskietce przekazano wicedyrektorowi BJ ds. wydawniczych. Potem bibliografia została oddana do recenzji. W czerwcu 1993 roku Pani Hanka relacjonowała:

[...] Recenzent merytoryczny (prof. Wiesław Bieńkowski) zakwestionował część technicznych rozwiązań (automatyczna numeracja pozycji) uwarunkowanych całkowicie wymogami systemowymi pakietu, które wyczerpująco wyjaśniono we wstępie. Ponieważ brak zastrzeżeń merytorycznych, można mieć nadzieję, iż uda się wynegocjować edycję tego materiału, na którym BJ, jako wydawcy Biuletynu, powinno zależeć⁴⁵.

Niestety, bibliografia gdzieś utknęła. Ponieważ była nie raz potrzebna, jeden z dwu pozostałych wydruków włączono do księgozbioru podręcznego Czytelni Informacji Naukowej. Żeby jednak bibliografia mogła być dostępna szerzej – a nie tylko osobom odwiedzającym czytelnię – w lipcu 2007 roku wydruk został zeskanowany przy użyciu programu OCR (dyskietka z tekstem bibliografii zaginęła), powstały tekst poddano stosownej korekcie, zapisano go jako plik Worda i przekazano redaktorowi „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej”. Bibliografia została opublikowana w roczniku za 2009 rok (druk 2010).

Nieprzydatność pakietu CDS/ISIS (wersja 2.3) do wydawania większych bibliografii była głównym powodem zawieszenia innego projektu, którego Pani Hanka była inicjatorką, czyli bibliografii publikacji o UJ. Pomysł kontynuowania tej bibliografii, doprowadzonej do 1979 roku⁴⁶, pojawił się w roku akademickim 1988/1989. Opracowany bardziej szczegółowo projekt został zaakceptowany przez dyrekcję w 1991 roku. W oparciu o pakiet programowy ISIS powstać miała na mikrokomputerze baza danych. Miała

⁴⁵ BJ, archiwum Sekcji Informacji Naukowej, A. S i e n k i e w i c z o w a, Sprawozdanie z działalności Oddziału Informacji Naukowej BJ w roku akademickim 1992/93 (od dn. 1 VI 1992 do 31 V 1993), s. 7.

⁴⁶ H. L i p s k a, K. T a t a r o w i c z, *Bibliografia piśmiennictwa do dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 1967; K. T a t a r o w i c z, *Bibliografia piśmiennictwa o Uniwersytecie Jagiellońskim za lata 1965–1966*, [w:] *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok 1965/66*, Kraków 1968, s. 119–170; K. T a t a r o w i c z, *Bibliografia piśmiennictwa o Uniwersytecie Jagiellońskim za lata 1967–1968*, [w:] *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok 1967/68*, Kraków 1971, s. 117–215; K. T a t a r o w i c z, *Bibliografia piśmiennictwa o Uniwersytecie Jagiellońskim za lata 1969, 1970*, [w:] *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata 1968/69–1969/70*, Kraków 1974, s. 241–357; K. T a t a r o w i c z, *Bibliografia piśmiennictwa o Uniwersytecie Jagiellońskim za lata 1971 i 1972*, [w:] *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata 1970/71–1971/72*, Kraków 1977, s. 163–325; K. T a t a r o w i c z, *Bibliografia piśmiennictwa o Uniwersytecie Jagiellońskim za lata 1973 i 1974 oraz dopełnienia za okres 1965–1972*, [w:] *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata 1972/73–1974/75*, Warszawa–Kraków 1980, s. 337–547; K. T a t a r o w i c z, *Bibliografia piśmiennictwa o Uniwersytecie Jagiellońskim za lata 1975, 1976*, Kraków 1984; K. T a t a r o w i c z, *Bibliografia piśmiennictwa o Uniwersytecie Jagiellońskim za lata 1977, 1978, 1979*, Kraków 1987.

ona stanowić podstawę dla komputerowej edycji materiału do publikacji drukiem. Pani Hanka opracowała koncepcję bazy danych i funkcji systemowych, format przewidzianych typów opisu bibliograficznego, formularze przedmaszynowe oraz instrukcje ich wypełniania. Rozpoczęto zbieranie materiału z istniejących bibliografii oraz prasy krakowskiej, częściowo przez pracowników OIN w godzinach pracy, częściowo przez emerytów w ramach prac zleconych. Niestety, po doświadczeniach z bibliografią „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej” zrezygnowano z użycia pakietu ISIS. Próba zastosowania programu ProCite 2.2.1 (w systemie DOS) początkowo dała pozytywne efekty, materiał za lata 1980 i 1981 został wprowadzony do utworzonej za pomocą tego programu bazy danych. Później jednak przejście z systemu DOS na Windows poważnie utrudniło poszerzanie bazy. Rozwój i upowszechnienie Internetu spowodowało zresztą odchodzenie od publikowania drukowanych bibliografii na rzecz koncepcji prowadzenia baz danych dostępnych *online*. W poszukiwaniach odpowiedniego oprogramowania OIN był pozbawiony wsparcia fachowców-informatyków, zajętych innymi zadaniami. Zebrany materiał ciągle jeszcze czeka na opublikowanie.

Żeby i ten okres w karierze Pani Hanka zamknąć fragmentem opinii dyrekcji, zacytujmy:

Od 1982 r. pełni funkcję kierownika Oddziału Informacji Naukowej, aktywnie uczestnicząc w wielu przedsięwzięciach Oddziału i Biblioteki. Z wielkim zaangażowaniem wdrażała system komputerowy w procesie informacyjnym organizując w swoim Oddziale system udostępniania baz danych zarówno CD-ROM jak i online. Oddział Informacji Naukowej pod jej kierownictwem wykonuje wnikliwe i znakomite merytorycznie kwerendy dla wielu placówek naukowych w kraju i na świecie⁴⁷.

Pani Hanka miała żywy temperament, była pełna energii. Twierdziła, że to wynik domieszki po kądzieli krwi węgierskiej. Była osobą elokwentną. Wiedzieliśmy, że jeśli ktoś chciał punktualnie wyjść z pracy, nie powinien z Szefową zaczynać rozmowy, bo nie można przewidzieć, kiedy się ona skończy. Używała pewnych żartobliwych powiedzonek: „odkryć Amerykę w puszcze po konserwach”, „rzucić się jak szczerbaty na suchary”, „w tak zwanym międzyczasie”, „jak pijane dziecko we mgle” (z T. Boya-Żeleńskiego), „powiedzieć, zrobić coś *maupassant*” [celowe przekręcenie poprawnego *en passant*]. Jako polonistka była bardzo czuła na punkcie swojego nazwiska, wymagała od otoczenia użycia formy odměżowskiej: Sienkiewiczowa.

Była zapalonym działkowiczem. Miała działkę w Polance Hallera, jeździła tam od wiosny do późnej jesieni swoim małym fiatem. Z wyhodowanych owoców robiła przetwory, którymi szczerze dzieliła się z koleżankami i kolegami. Korzystała z gotowych przepisów albo wymyślała własne. Kiedy któregoś roku wyjątkowo obficie owocowały aronie, dołożyła do nich śliwki i wyszedł znakomity dżem aroniowo-śliwkowy. Była dobrą gospodynią. Współpracownicy mogli się o tym przekonać między innymi podczas imprez imieninowych. Był to czas, kiedy w BJ praktykowany był zwyczaj obchodzenia

⁴⁷ BJ,teczka personalna Anny Sienkiewiczowej, pismo B-4e/4/00/01 z 4 I 2001 roku dyr. K. Zamorskiego do rektora UJ z poparciem starań A. Sienkiewiczowej o specjalną zapomogę na operację stawu biodrowego.

imienin pracowników. Szefowa na swoją uroczystość przywoziła samochodem nie tylko tort i inne smakołyki, ale także obrus i zastawę: talerzyki, filiżanki i spodeczki. Aż do czasu, kiedy w supermarkecie w promocji kupiła na wagę 2 zestawy: 6 małych białych filiżanek i spodeczków oraz 6 filiżanek, spodeczków i talerzyków z ładnym liliowym szlaczkiem. Zestawy były przechowywane wprawdzie w Jej pokoju, ale do wspólnego użytku. Zostawiła je nam, kiedy szła na emeryturę⁴⁸. Jeśli chodzi o tort Pani Hanki, to warto poświęcić mu parę słów. Nie był to bowiem zwykły tort, ale tort „odwrotny”. Odwrotne niż w zwykłym torcie były w nim proporcje ciasta i masy. Dzieci Pani Hanki wyraziły kiedyś marzenie, żeby w torcie było więcej masy niż ciasta... i Pani Hanka to marzenie zrealizowała. Tort miał spód z biszkoptu posmarowanego kwaskowym dżemem porzeczkowym (własnego wyrobu z owoców własnej uprawy, rzecz jasna!). Potem następowała dość gruba warstwa ciemnej masy kakaowej, a na niej także warstwa jasnej masy waniliowej. Górę zdobiły świeże owoce, pokryte galaretką. Tort miał wielkość omalże młyńskiego koła, wystarczyć musiał dla dużego grona osób z OIN, innych działów BJ i innych bibliotek UJ, przychodzących wieszować solenizantce. Każdemu proponowana była też dokładka.

Emerytura nie oznaczała pożegnania Pani Hanki z Biblioteką ani z Oddziałem, gdyż na okres od 1 października do 31 grudnia 2005 roku podpisała nową umowę o pracę. W październiku 2005 roku rozpoczęła także trwającą do 2010 roku współpracę przy robieniu (w ramach prac zleconych) haseł indeksu do elektronicznej wersji Katalogu Podstawowego (tzw. Starego Katalogu). Pani Hanka przejrzała w sumie 92 304 karty w 283 skrzynkach i stworzyła 35 678 haseł. Była to największa liczba haseł zrobionych przez 20 osób, które w latach 2005–2012 tworzyły hasła indeksu do Starego Katalogu. Bardzo lubiła robić te hasła (w domu, przy własnym komputerze, często w nocy).

Później Jej kontakty z Jagiellonką zaczęły powoli słabnąć, na co nie miały wpływ miała poważna choroba męża oraz problemy zdrowotne samej Pani Hanki. Powodem rozluźnienia Jej więzów (zwłaszcza tych emocjonalnych) z BJ był także fakt, że w wyniku zmiany struktury organizacyjnej Biblioteki w listopadzie 2013 roku Oddział Informacji Naukowej po 62 latach istnienia jako osobny dział został zdegradowany do roli sekcji w nowo utworzonym Oddziale Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej. Pani Hanka nie mogła się z tym pogodzić, widząc w tym przejaw obniżania znaczenia informacji naukowej przez decydentów realizujących taką reorganizację.

Anna Sienkiewiczowa zmarła dnia 23 września 2015 roku. Nabożeństwo żałobne zostało odprawione we wtorek 6 października 2015 roku w kaplicy na cmentarzu Rakowickim w Krakowie, po czym urna z prochami została pochowana w grobie rodzinnym⁴⁹.

Barbara Bulat

⁴⁸ W ramach rekompensaty dostała „na nową drogę życia” nowy serwis – na pamiątkę. Otrzymała też bluzę z wyhaftowanym napisem: Kierownik Oddziału Informacji Naukowej.

⁴⁹ Cmentarz Rakowicki, kwatera LXXI, rząd 6, miejsce 12.

BARBARA SORDYŁOWA
(1934–2016)

W 2015 roku ukazała się książka Barbary Sordyłowej *Wybrane zagadnienia informacji i komunikacji naukowej oraz bibliotek. Szkic wspomnieniowy*¹. Jej wydanie miało uczcić 80. urodziny Autorki. W streszczeniu można przeczytać:

Książka zawiera najważniejsze dane na temat badań naukowych autorki, dotyczących zagadnień informacji i komunikacji naukowej w ich szerokim aspekcie znaczeniowym, a także zwięzłe wiadomości na temat przebiegu pracy zawodowej w dziedzinie bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa i działalności naukowo-informacyjnej. Praca opiera się na zawodowych i naukowych doświadczeniach autorki i wspomnieniach. [...] zawiera ponadto bibliografię prac autorki [...]².

Życie pokazało, że jest to ostatnia publikacja Barbary Sordyłowej. Wprawdzie później, bo w 2016 roku ukazał się w „Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej”, w roczniku za 2015 rok, Jej tekst *Moje związki z informacją naukową*, ale złożyła go do druku wcześniej, bo w jesieni 2014 roku, a napisała jeszcze wcześniej³. Można w nim znaleźć informacje dotyczące kariery zawodowej oraz działalności naukowej Autorki. Niniejszy tekst w zasadzie nie będzie dublował treści powyższych pozycji. Postaram się natomiast uzupełnić je o szczegóły, dotyczące edukacji oraz pracy Barbary Sordyłowej w Bibliotece Jagiellońskiej (BJ) (1957–1976), opierając się głównie na materiałach z Jej teczeki personalnej w BJ. Jeśli chodzi o okres późniejszy, to streszczę tylko najważniejsze fakty.

* * *

Barbara Sordyłowa urodziła się 8 października 1934 roku w Krakowie. Była córką Pawła Martysiuka, urzędnika Polskich Kolei Państwowych i Bronisławy z domu Kowal-

¹ B. Sordyłowa, *Wybrane zagadnienia informacji i komunikacji naukowej oraz bibliotek. Szkic wspomnieniowy*, Kraków 2015.

² Tamże, s. 123, 124.

³ B. Sordyłowa, *Moje związki z informacją naukową*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LXV, 2015, s. 99–112, także online: <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=339540&from=publication> [dostęp: 01.02.2017]. Tekst został napisany na prośbę pracowników Oddziału Informacji Naukowej i Katalogów BJ. Zbierając materiały do publikacji, która miała ukazać się z okazji przypadającego w 2011 r. 60-lecia istnienia Oddziału, skontaktowaliśmy się z byłymi kierownikami i pracownikami Oddziału, prosząc o napisanie wspomnień, związanych z Oddziałem. Pani Sordyłowa była jedną z nielicznych osób, które na naszą prośbę odpowiedziały pozytywnie. Przesłała i tekst, i zdjęcia, za co byliśmy Jej bardzo wdzięczni. Niestety, z różnych przyczyn wydanie tomu jubileuszowego się przeciągało, aż w końcu Pani Sordyłowa zdecydowała się opublikować swoje wspomnienia w „Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej”.

skiej, pielęgniarki. Szkołę Podstawową im. A. Mickiewicza ukończyła w 1948 roku, po czym kontynuowała edukację w XI Liceum Ogólnokształcącym im. J. Joteyki. W jednym z napisanych przez Nią życiorysów znaleźć można dodatkową informację o tym okresie: „równocześnie uczęszczałam na kurs Wszechnicy Radiowej⁴ z zakresu zagadnień rozwoju społeczeństwa ludzkiego i nauki o Polsce współczesnej, który [...] zdałam z postępowaniem bardzo dobrym”⁵. Naukę w liceum uwieńczyła matura, zdana z odznaczeniem w 1952 roku. Potem były studia na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ). Pracę magisterską napisała na temat trylogii S. Żeromskiego *Walka z szatanem*. Po zdaniu egzaminu końcowego w czerwcu 1956 roku otrzymała tytuł magistra filologii polskiej.

Po studiach rozpoczął się trwający 20 lat Jej związek z BJ. Początki były typowe dla tych lat: od października 1956 roku do listopada 1957 roku Barbara Martysiuk była, jak to wówczas określano – „pracownikiem umysłowym płatnym z funduszków dla pracowników nieetatowych”. Umowy przedłużane były w zasadzie co miesiąc, rzadziej dotyczyły okresów dłuższych. Pracowała w Oddziale Opracowania Druków Zwartych przy opracowaniu księgozbiorów zabezpieczonych. W grudniu 1957 roku została przyjęta już na stałe, na stanowisko bibliotekarza, do Wypożyczalni Miejscowej. Od marca 1959 roku przeszła szkolenie wewnątrzbiblioteczne, trwające po 3 miesiące w każdym z następujących oddziałów: Oddział Opracowania Wydawnictw Ciągłych, Katalog Główny, Czytelnia Główna, Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. Po skończeniu szkolenia, w kwietniu 1960 roku, otrzymała stały przydział do Oddziału Opracowania Wydawnictw Ciągłych. Pracowała w nim do grudnia tegoż roku. W końcu grudnia 1960 roku wyszła za mąż za Władysława Sordyla⁶. Ze zmianą stanu cywilnego zbiegła się kolejna zmiana oddziału. Od stycznia 1961 roku Barbara Sordylowa wróciła do Wypożyczalni, jak się okazało, na 2 lata. W lutym 1962 roku przeszła do Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. Po uprzednim przygotowaniu się przystąpiła w dniach 27–30 czerwca 1962 roku do egzaminu dla kandydatów na stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych i zdała go z wynikiem dobrym. Na odpowiednie stanowisko w BJ musiała jednak trochę poczekać. We wrześniu 1962 roku objęła kierownictwo Czytelni Czasopism Bieżących⁷. Rok później staż pracy oraz spełnienie innych warunków pozwalały na awans, ciągle w gru-

⁴ Wszechnica Radiowa – uczelnia radiowa, działająca w latach 1948–1954, prowadząca kursy z różnych dziedzin wiedzy. Działała wykorzystując następujące formy pracy: wykłady radiowe, skrypty, koła dyskusyjne, konsultacje, przeprowadzała egzaminy; więcej zob. J. H e l l w i g, *Wszechnica Radiowa 1948–1954*, Warszawa 1981.

⁵ Biblioteka Jagiellońska,teczka personalna Barbary Sordylowej, życiorys datowany 14 IV 1962.

⁶ Władysław Sordyl, ur. 24 V 1933 r. w Andrychowie, zm. 21 VII 1995 r. w Warszawie, mgr filologii polskiej. Państwo Sordylowie mieli córkę, Danutę.

⁷ Właśnie wtedy, po reorganizacji rejestracja wpływu czasopism, składowanie ich bieżących numerów i ich udostępnianie w Czytelni Czasopism Bieżących zostały włączone do zadań Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów (wcześniej zajmował się tym Oddział Opracowania Wydawnictw Ciągłych) (por. B. S o r d y l o w a, *Z problematyki oddziałów gromadzenia i uzupełniania zbiorów w bibliotekach uniwersyteckich. Artykuł dyskusyjny*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XXII, 1972, s. 8).

pie zawodowej tak zwanej służby bibliotecznej. W związku z tym Dyrekcja BJ wystosowała pismo do Rektoratu UJ z następującą opinią:

Mgr Barbara Sordylowa jest pracownikiem inteligentnym, pracowitym, ambitnym o zdolnościach organizacyjnych (sprawuje obecnie opiekę nad czytelnią czasopism), wyrobionym społecznie. Jako członek PZPR jest sekretarzem OOP przy Bibliotece Jagiellońskiej, a także pracuje aktywnie w Radzie Oddziałowej ZNP przy BJ⁸. Współpracuje przy opracowywaniu Centralnego katalogu wydawnictw zagranicznych treści społeczno-ekonomicznej (wydawnictwo Biblioteki Szkoły Głównej Planowania i Statystyki)⁹. Zasluguje na przyznanie jej stanowiska starszego bibliotekarza¹⁰.

Awans na starszego bibliotekarza otrzymała w styczniu 1964 roku. Miesiąc później przeniesiono ją do Oddziału Katalogowania Rzeczowego Zbiorów. Otrzymała zlecenie opracowywania publikacji do katalogu systematycznego z następujących działów: nauki społeczno-ekonomiczne oraz marksizm i leninizm. W tym okresie rozpoczęła prace nad doktoratem, uczestnicząc w seminarium doktoranckim w Katedrze Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego, prowadzonym przez prof. Helenę Więckowską. W październiku 1966 roku nareszcie doczekała się przejścia do grupy bibliotekarzy dyplomowanych, otrzymując powołanie na stanowisko adiunkta bibliotecznego. W lutym 1967 roku znowu zmieniła miejsce pracy, przeszła mianowicie do Oddziału Bibliotek Zakładowych, w którym do września 1968 roku była kierownikiem Sekcji Centralnego Katalogu, a od października 1968 roku do listopada 1969 roku kierownikiem Sekcji Instruktażu i Nadzoru. W latach 1965–1967 pełniła funkcję zakładowego kierownika praktyk wakacyjnych studentów bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Wrocławskiego. W 1969 roku na podstawie przedłożonej rozprawy doktorskiej *Gabriel Korbut i jego zasługi dla bibliografii literackiej w Polsce* oraz po złożeniu przepisanych egzaminów uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych, nadany uchwałą Rady Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 5 grudnia 1969 roku.

⁸ B. Sordylowa wstąpiła do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR) w październiku 1962 r., „kierując się pobudkami natury światopoglądowej i ideologicznej”, jak napisała w życiorysie z 1966 r.; w październiku 1964 r. została wybrana na stanowisko I Sekretarza Oddziałowej Organizacji Partyjnej (OOP, później: Podstawowa Organizacja Partyjna – POP) w BJ; funkcję tę pełniła co najmniej przez 3 kadencje (do grudnia 1968), w maju 1968 r. została wybrana w skład Plenum Komitetu Uczelnianego PZPR w UJ. Należała też do Związku Nauczycielstwa Polskiego (ZNP), w marcu 1963 r. została wybrana w skład Rady Oddziałowej ZNP w BJ – do połowy 1964 r. była zastępcą przewodniczącego; z funkcji tej zrezygnowała po wyborze na I Sekretarza POP PZPR.

⁹ Półrocznik „Centralny Katalog Wydawnictw Zagranicznych Treści Społeczno-Ekonomicznej Znajdujących Się w Polskich Bibliotekach Społeczno-Ekonomicznych” (od z. 4 tytuł: „Centralny Katalog Wydawnictw Zagranicznych Treści Społeczno-Ekonomicznej Znajdujących Się w Polskich Bibliotekach Społeczno-Ekonomicznych oraz Niektórych Innych Bibliotekach Naukowych”) był wydawany w latach 1956–1993 (druk 1996); materiały do tego wydawnictwa B. Sordylowa zbierała w oparciu o bieżące nabytki zagraniczne BJ.

¹⁰ BJ, teczka personalna Barbary Sordylowej, pismo Dyrekcji BJ do Rektoratu UJ nr B-4a/43/63/64 z 19 XI 1963.

Uchwała została zatwierdzona przez Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego dnia 28 lutego 1970 roku.

Nowo kreowana doktor Barbara Sordylowa z dniem 1 grudnia 1969 roku objęła kierownictwo Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów, a w styczniu 1970 roku została awansowana na kustosa dyplomowanego. Oddział składał się wówczas z 3 sekcji: Wydawnictw Zwartych, Wydawnictw Ciągłych oraz Dubletów i Wydawnictw Zbędnych. B. Sordylowa przeanalizowała, „w jakim stopniu struktura ta [...] funkcjonuje, tzn. odpowiada faktycznej organizacji oddziału” i zaproponowała w 1972 roku nową strukturę organizacyjną, opartą głównie o źródła wpływu: Sekcja Egzemplarza Obowiązkowego, Sekcja Kupna, Sekcja Wymiany, Sekcja Darów, Sekcja Wydawnictw Ciągłych (Czasopism) lub Samodzielna Sekcja Wydawnictw Ciągłych (Czasopism), Sekcja Dubletów i Wydawnictw Zbędnych¹¹. Tę Jej propozycję odnajdujemy w późniejszej reorganizacji z roku 1976/1977:

W Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów utworzenie pięciu sekcji w miejsce dotychczasowych trzech doprowadziło do formalnego zatwierdzenia wykrystalizowanego od lat podziału na zespoły robocze, dało zarazem możliwość dostosowania stanowisk kierowniczych do rzeczywistej odpowiedzialności funkcyjnej w obrębie poszczególnych odcinków działania. Nowe sekcje (obok nie zmienionej – dubletów i wydawnictw zbędnych) uwzględniły jako czynnik podziału źródła wpływu w miejsce dotychczasowego kryterium: rodzaju dokumentu¹².

W maju 1972 roku Barbarę Sordylową powołano na kierownika Oddziału Informacji Naukowej (OIN), a w sierpniu tegoż roku awansowano na starszego kustosa dyplomowanego. Oddziałem Informacji kierowała niedługo – trochę ponad 2 lata (do września 1974 roku), część tego okresu zajął urlop macierzyński po urodzeniu córki (Danuty) w 1973 roku. W Oddziale pracowało wówczas 5 osób, wliczając kierownika. Oprócz zwykłych codziennych prac wykonały one, a nadto zainicjowały kilka ważnych projektów. Od maja do sierpnia 1973 roku przeprowadzona została gruntowna melioracja księgozbioru podręcznego Czytelni Bibliograficznej, stanowiącej część Oddziału. Księgozbiór liczył wówczas około 3000 woluminów. Barbara Sordylowa przywiązywała wagę do aktualności udostępnianych wydawnictw informacyjnych:

W trosce o stałe aktualizowanie księgozbioru podręcznego sporządzono wykaz wydawnictw ciągłych, których najnowszy rocznik powinien znajdować się zawsze w Oddziale Informacji Naukowej i przekazano do Oddziału Gromadzenia Zbiorów oraz Pracowni Centralnych Katalogów. W dalszym ciągu wydawnictwa informacyjne z dużym opóźnieniem docierają do rąk użytkowników. Aby temu zaradzić, należy najnowsze informatory zakupywać zaraz po ich ukazaniu się na rynku księgarskim i jeszcze przed opracowaniem przekazać za pokwitowaniem do Oddziału Informacji Naukowej. Z chwilą dotarcia do Czytelni Bibliograficznej egzemplarza opracowanego e

¹¹ B. S o r d y l o w a, *Z problematyki oddziałów gromadzenia i uzupełniania zbiorów w bibliotekach uniwersyteckich. Artykuł dyskusyjny*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XXII, 1972, s. 16.

¹² A. S i e n k i e w i c z o w a, *Działalność Biblioteki Jagiellońskiej w roku akademickim 1976/77*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XXIX, 1979, s. 165.

zemplarz nieopracowany będzie zwracany. Z tą propozycją OIN występował już kilkakrotnie, jednak nadal natrafia ona na nieusprawiedliwione opory¹³.

Barbara Sordylowa opracowała schemat układu działowego dla centralnego katalogu bibliografii w BJ, po czym zaczęto układanie kart. Uporządkowano 27 teczek z dokumentacją wystaw urządzonych przez OIN w latach 1958–1972. Stworzono także konspekt informatora o Bibliotece Jagiellońskiej w wersji polskiej i w wersjach obcojęzycznych (angielskiej, francuskiej, niemieckiej, rosyjskiej, włoskiej), a następnie rozpoczęto pisanie rozdziału o historii BJ. Barbara Sordylowa rozpoczęła prace nad skrypsem dla studentów UJ zatytułowanym *Podstawowe zagadnienia informacji naukowej*. Opracowany w październiku 1973 roku konspekt w grudniu oddała Dyrekcji BJ. Zatwierdzony w marcu 1974 roku do realizacji tak określała:

Skrypt przeznaczony jest dla studentów starszych lat studiów UJ i obejmuje wszystkie kierunki nauczania w Uniwersytecie. Oprócz ogólnych wiadomości o organizacji służby informacyjnej na potrzeby nauki daje przegląd podstawowych źródeł informacyjnych potrzebnych studentowi, a także początkującemu pracownikowi nauki do studiów i pracy naukowej. Równocześnie może służyć jako pomoc do prowadzenia zajęć dydaktycznych w zakresie specjalistycznych źródeł informacji naukowej w instytutach UJ – zleconych odpowiednim zarządzeniem Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w 1971 r.¹⁴

Tekst uzupełniał *Dodatek*, w którym Autorka załączyła *Przegląd dziedzinowy ważniejszych wydawnictw informacyjnych*. Był to wykaz w układzie działowym, obejmujący bibliografię, encyklopedie specjalne, słowniki rzeczowe oraz słowniki biograficzne polskie i zagraniczne, znajdujące się wówczas w zbiorach BJ (w szczególności w księgozbiorach Czytelni Głównej i Czytelni Bibliograficznej), a także bibliotek instytutowych UJ (ponad 500 pozycji). Skrypt był przydatny nie tylko dla studentów czy młodszych pracowników nauki, ale również dla bibliotekarzy¹⁵.

W latach 70. XX wieku po raz pierwszy rozpoczęto starania o budowę nowego skrzydła gmachu BJ. W związku z tym w 1974 roku Dyrekcja BJ poprosiła kierowników oddziałów o przygotowanie „dezyderatów i propozycji rozwoju oddziałów do roku 2000, które powinny być uwzględnione przy sporządzaniu założeń do budowy”. W odpowiedzi na tę prośbę B. Sordylowa napisała *Projekt rozwoju Oddziału Informacji Naukowej do r. 2000 oraz usytuowania w rozbudowanym gmachu Biblioteki Jagiellońskiej*. Rękopis oraz kopia maszynopisu tego tekstu zachowały się wśród archiwaliów

¹³ Archiwum UJ, Sprawozdania Oddziału Informacji Naukowej 1971–1974, B. Sordylowa, Sprawozdanie z działalności [Oddziału Informacji Naukowej] za rok akad. 1973/74, s. 3.

¹⁴ BJ,teczka personalna Barbary Sordylowej, podanie Barbary Sordylowej do Rektora UJ z prośbą o płatny urlop naukowy dla dokończenia pracy nad skrypsem *Podstawowe zagadnienia informacji naukowej*, 12 I 1976.

¹⁵ Tadeusz Antos wspomina, że jego pierwsze tygodnie pracy w Oddziale Informacji Naukowej były związane ze skrypsem B. Sordylowej. Tadeusz, dyżurując w Czytelni Bibliograficznej, czytał tę publikację po kolei i to, czego się z niej dowiedział, bardzo mu się przydawało w pracy informacyjnej – i wtedy, i później.

Sekcji Informacji Naukowej. Przesłankami pomysłu Autorki na lokalizację Oddziału, były stwierdzenia:

[...] informacja naukowa ma ścisły związek z katalogami bibliotecznymi, głównie rzeczowymi, lecz również alfabetycznymi i wobec powyższego musi znajdować się w ich sąsiedztwie możliwie najbliższym. [...] katalogi biblioteczne – podstawowe narzędzie informacji bibliotecznej – powinny być usytuowane w centralnym miejscu Biblioteki, której gmach po rozbudowie będzie tworzyć literę „H” [...] katalogi biblioteczne rzeczowe i alfabetyczne Biblioteki Jagiellońskiej zachowają do r. 2000 swoją dotychczasową formę kartotekową i w związku z tym będą potrzebować odpowiednio dużą przestrzeń dla swej rozbudowy¹⁶.

Wychodząc od takich stwierdzeń, wypowiedała się na temat usytuowania katalogów i lokalizacji OIN:

[...] proponuję usytuowanie katalogów na linii łączącej oba gmachy Biblioteki, obecny i nowo wybudowany w l. 1976–1980. Jest to możliwe, gdyby katalog, zachowując dotychczasowe pomieszczenie, rozprzestrzenił się na całą długość ściany południowej, tam, gdzie znajduje się obecnie Oddział Informacji Naukowej, pokój 112 oraz Czytelnia Pracowników Nauki „B” oraz ewentualnie zajął pewną przestrzeń w tej samej linii w nowym gmachu. Katalog mógłby mieć wówczas dwa wejścia dla publiczności, ze starego i nowego gmachu, co byłoby wygodne dla użytkowników oraz pracowników BJ.

W zależności od takiego położenia katalogów miejsce Oddziału Informacji Naukowej czy Centrum Informacji Naukowej powinno być w nowym gmachu za katalogami po stronie południowej. Orientacyjnie na potrzeby nowoczesnego Centrum Informacyjnego potrzebne będzie całe południowe skrzydło nowego gmachu¹⁷.

W drugiej części tekstu śmiało nakreśliła plan rozwoju OIN do 2000 roku:

Oddział Informacji Naukowej powinien być przekształcony w Centrum Informacji Bibliograficznej dla Uniwersytetu Jagiellońskiego i całego środowiska naukowego krakowskiego w zakresie dyscyplin uprawianych w UJ. [...] Centrum Informacji Bibliograficznej powinno posiadać dużą czytelnię na ok. 20 tys. wol., która dysponowałaby doborowym zestawem najważniejszych bibliografii i innych wydawnictw informacyjnych polskich i zagranicznych. [...] W Centrum Informacji Bibliograficznej powinny być zgromadzone wszystkie najważniejsze bibliografie, ogólne i specjalne, obecnie rozproszone po różnych księgozbiorach podręcznych. Zasada powinna być taka, że jeden egzemplarz każdej ważniejszej bibliografii otrzymuje przydział do Centrum Bibliograficznego. [...] Personel Centrum Informacji Bibliograficznej do roku 2000 powinien powiększyć się do 15 osób i składać się ze specjalistów różnych dziedzin (2-ch historyków, 1 socjolog, 2-ch filologów polskich,

¹⁶ BJ, archiwum Sekcji Informacji Naukowej, B. S o r d y ł o w a, Projekt rozwoju Oddziału Informacji Naukowej do r. 2000 oraz usytuowania w rozbudowanym gmachu Biblioteki Jagiellońskiej, Kraków 13 V 1974, s. 1.

¹⁷ Tamże, s. 1–2. Projekt B. Sordyłowej został zrealizowany w rozbudowanej dopiero w latach 1995–2001 Bibliotece, z pewnymi korektami i dzięki staraniom następczyni Sordyłowej, głównie A. Sienkiewiczowej (por. B. B u ł a t, *Anna Sienkiewiczowa* w niniejszym roczniku „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej”).

1 germanista, 1 anglista, 1 romanista, 1 rusycysta, biolog, matematyk, fizyk, inżynier elektronik, 2-ch pracowników obsługi technicznej). Dla powiększonego personelu powinny być przewidziane 3 pracownice, pokój dla kierownika Centrum oraz pomieszczenie na aparaturę. [...] Centrum Informacji Bibliograficznej powinno być wyposażone w telex (który może być ulokowany również przy Katalogu Głównym), kserokopiarkę najnowszego typu na potrzeby kwerend oraz bieżące prace informacyjne, czytnik do mikrofilmów (założywszy, że system mikrofilmowy do r. 2000 będzie już dosyć rozpowszechniony) [...]¹⁸.

W październiku 1974 roku Barbara Sordylowa została powołana na stanowisko zastępcy dyrektora BJ do spraw informacji naukowej i zbiorów specjalnych, najpierw na rok, potem na kolejne 4 lata. Jednak funkcję tę pełniła tylko do października 1976 roku. Z przyczyn rodzinnych przeniosła się z Krakowa do Warszawy, gdzie od kilku już lat pracował Jej mąż.

Przywołajmy jedno wspomnienie z czasów dyrektury B. Sordylowej. Krystyna Bielawska, pracująca wówczas od niedawna w Oddziale Informacji Naukowej, wspomina, że pewnego razu została przez nią wezwana. Pani dyrektor zapytała ją, czy nie chciałaby pisać doktoratu. Krystyna się zdziwiła, ale jednocześnie poczuła się pochwalebiona tą propozycją oznaczającą, że dyrekcja widzi w niej potencjał naukowy. Jednak z propozycji nie skorzystała.

W okresie pracy w BJ Barbara Sordylowa odbyła kilka wyjazdów naukowych do bibliotek w Czechosłowacji (6–13 października 1969 roku), w Skopje (19 października – 2 listopada 1971 roku), w Kijowie (16–27 września 1974 roku). Otrzymała odznakę Tysiąclecia Państwa Polskiego, nadaną z okazji jubileuszu UJ (1965) oraz nagrodę ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki za szczególne osiągnięcia w dziedzinie badań naukowych za pracę doktorską. Była przez kilka kadencji członkiem Rektorskiej Komisji Bibliotecznej i Senackiej Komisji Bibliotecznej, brała udział w pracach Komisji ds. Struktury i Rozwoju UJ. Prowadziła zajęcia dydaktyczne z bibliografii i innych źródeł informacji na Międzywydziałowym Studium Bibliotekoznawstwa UJ, a następnie w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (obecnie Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ).

Po przeniesieniu się do Warszawy pracowała w Bibliotece Polskiej Akademii Nauk, jako jej wicedyrektor (1976–1981), a następnie dyrektor (1981–2003). W tym okresie uzyskała stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (marzec 1988 roku) oraz została powołana na stanowisko docenta w Bibliotece PAN w Warszawie (czerwiec 1988 roku). Od 1990 roku do 2006 roku związana była z Komitetem Naukoznawstwa przy Prezydium PAN, w latach 1991–1993 była przewodniczącą międzydiscyplinarnego Zespołu ds. Informacji Naukowej i Upowszechniania Nauki przy Komitecie Badań Naukowych. W latach 1993/94–1995/96 pracowała dodatkowo w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego na stanowisku profesora. Była autorką wielu publi-

¹⁸ BJ, archiwum Sekcji Informacji Naukowej, B. S o r d y l o w a, Projekt rozwoju Oddziału Informacji Naukowej..., s. 3, 4.

kacji naukowych, polskich i zagranicznych, redaktor naczelną „Przeglądu Bibliotecznego” (1978–2003). W końcu grudnia 2003 roku przeszła na emeryturę. Niecały rok później razem z córką wróciły do Krakowa. Zmarła 12 lutego 2016 roku w Krakowie. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 19 lutego 2016 roku na cmentarzu Rakowickim¹⁹.

Barbara Bułat

¹⁹ Grób znajduje się kwaterze GC, rząd 1, miejsce 2.

SPIS TREŚCI

I. ROZPRAWY I MATERIAŁY

1. Jakub Łukaszewski, Wiesław Wydra, Nieznane kazanie(?) polskie z około połowy XV wieku. Ze zbiorów gnieźnieńskich	5
An Unknown Polish sermon(?) from ca. 1450. From the Gniezno collection	14
2. Monika Jaglarz, Spuścizna rękopiśmienna Zofii Stryjeńskiej (1891–1976) The Manuscript Legacy of Zofia Stryjeńska (1891–1976)	15 20
3. Ekaterina Baumann, Stan zachowania rękopisów подарowanych Bibliotece Jagiellońskiej przez książąt Sanguszków	23
The State of Preservation of the Manuscripts Donated to the Jagiellonian Library by the House of Sanguszko	29
4. Barbara Krawczyk, Rękopisy Józefa Muczkowskiego w zbiorze autografów z XIX wieku należących niegdyś do Cypriana Walewskiego	31
The Manuscripts of Józef Muczkowski in the Collection of Nineteenth-Century Autographs Once Owned by Cyprian Walewski	42
5. Piotr Biliński, Marek Ďurčanský, Korespondencja Feliksa Konecznego z Jaroslavem Bidlo	45
The Exchange of Letters between Felix Koneczny and Jaroslav Bidlo	68
6. Piotr Hordyński, Kolekcja Jana Ponętowskiego. Wstęp do opisu zawartości	69
The Collection of Jan Ponętowski. An Introduction to the Description of its Contents	84
7. Tomasz Stolarczyk, <i>Polonika</i> w księgozbiorach bibliotecznych dominikanów w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu w XVI–XVIII wieku	85
<i>Polonica</i> in the Libraries of the Dominican Monasteries in Gidle, Łęczycza, Łowicz, Piotrków Trybunalski and Sieradz, from the Sixteenth to the Eighteenth Century	89
8. Wiktor Z. Łyjak, Katarzyna Polityło, Izabela Złot, Inwentarz księgozbioru Wiktorii z Scheillów Wendorffowej jako przykład biblioteczki ziemiańskiej z pierwszej połowy XIX wieku	91
The Inventory of the Book Collection of Wiktoria z Scheillów Wendorffowa as an Example of the Inventory of the Library of a Polish Landed Gentry Family in the First Half of the Nineteenth Century	141

9. Jacek Partyka, <i>Xiąszka ta: liczbę Rzymskich maiąca Papieży [...]</i> , czyli <i>Pontificium doctum [...]</i> Georga von Eggsa i jego kolejni właściciele	143
<i>Xiąszka ta: liczbę Rzymskich maiąca Papieży [...]</i> [<i>This book, containing the number of the Roman Popes [...]</i>], i.e. <i>Pontificium doctum [...]</i> of Georg von Eggs and its Subsequent Owners	154
10. Maria Wichowa, <i>Exhortatio ad paenitentiam</i> Dominika z Prus (kartuza, 1382–1460) i dwie parafrazy tego dzieła w literaturze polskiej XVII wieku. Trzy nieznane utwory ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej	155
<i>Exhortatio ad paenitentiam</i> by Dominic of Prusy (Carthusian, 1382–1460) and Two Paraphrases of this Work in Seventeenth-Century Polish Literature. Three Unknown Literary Works from the Collection of the Jagiellonian Library	174
11. Krzysztof R. Prokop, Staropolskie <i>varia</i> biograficzno-chronologiczne z nowożytnych źródeł proveniencji kościelnej (uzupełnienie do kompendiów bio-bibliograficznych i herbarzy)	177
Old Polish Biographical and Chronological <i>Varia</i> from Modern Church Sources (a supplement to armorials and bio- and bibliographical compendia)	214
12. Joanna Pypłacz, Pięć stadiów żałoby w <i>Odzie I 24</i> Horacego	215
Five Stages of Grief in Horace's <i>Ode I 24</i>	222
13. Andrzej Wicher, <i>Pieśń o Wiklefie</i> Andrzeja Gałki jako próba upolitycznienia filozoficznego realizmu	223
Andrzej Gałka's <i>Pieśń o Wiklefie</i> [<i>Song of Wycliffe</i>] as an Attempt to Politicise Philosophical Realism	236
14. Jerzy Grygiel, Jan Hus – 600 lat później	237
Jan Hus 600 years later	243

II. KRONIKA

15. Aleksandra Cieślak, Działalność Biblioteki Jagiellońskiej w roku 2015. Sprawozdanie	245
16. Zmarli bibliotekarze Uniwersytetu Jagiellońskiego	307
Anna Sienkiewicz (1940–2015) (<i>Barbara Bulat</i>)	307
Barbara Sordylowa (1934–2016) (<i>Barbara Bulat</i>)	322

INFORMACJE DLA AUTORÓW

W „Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej” zamieszczane są niepublikowane oryginalne artykuły naukowe, obejmujące swym zakresem kwestie związane z szeroko pojętym bibliotekarstwem, w szczególności zaś prezentowane są wielotematycznie zawartości zbiorów bibliotek, z Biblioteką Jagiellońską na czele. Preferowana jest między innymi problematyka szeroko pojmowanej działalności bibliotecznej – katalogi komputerowe, konserwacja zbiorów, analizy obrazu wynikającego z różnorodnych aspektów ankiet przeprowadzanych wśród czytelników. Od lat chętnie uwzględniane są materiały biograficzne, a także edycje źródeł historycznych bez względu na okres, którego dotyczą, publikowane są przedruki korespondencji, rozprawki historyczne w ogólności, a w szczególności te, których źródło tkwi zauważalnie w rękopiśmiennych materiałach znajdujących się w Bibliotece Jagiellońskiej. W szczególnych przypadkach mogą też być uwzględnione prace luźniej związane z szeroko pojętą humanistyką.

Uwagi ogólne

1. Tekst przeznaczony do działu Rozprawy i Materiały nie powinien przekraczać jednego arkusza wydawniczego. Pod tekstem powinno być umieszczone streszczenie w języku polskim (objętość 700–1000 znaków) oraz słowa kluczowe w języku polskim (5–7).
2. Autorzy proszeni są o podanie adresu do korespondencji, numeru telefonu i adresu poczty elektronicznej.
3. Autorzy otrzymują bezpłatnie 1 egzemplarz czasopisma i 10 nadbitek, jeśli tekst została opublikowana w dziale Rozprawy i Materiały.

Wskazówki techniczne

1. Autorzy proszeni są o dostarczenie ostatecznej wersji pracy w postaci wydruku komputerowego wraz z materiałem ilustracyjnym oraz zgodną z wydrukiem wersję elektroniczną tekstu w formacie *.rtf na płycie CD/DVD lub wyłącznie wersję elektroniczną na adres mailowy Redakcji „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej”.
2. W tekście czcionka Times New Roman 12 punktów, interlinia 1,5 wiersza, paginacja w górnej stopce na środku. Formatowanie tekstu należy ograniczyć do nie-

- zbędnego minimum (wcięcia akapitowe, kursywa, środkowanie). Dzielenie wyrazów wyłącznie automatyczne.
3. Cytaty w tekście krótsze niż 3 wiersze należy umieszczać w cudzysłowie. Przytoczenie obszerniejsze niż 3 wiersze należy umieścić w oddzielnym akapicie (bez cudzysłowu) i zmniejszyć punktację czcionki.
 4. Fragment opuszczony w cytacie powinien być oznakowany trzema kropkami w nawiasie kwadratowym.
 5. W tekście głównym nie należy używać skrótów, szczególnie w odniesieniu do czasu i przestrzeni (rok, a nie: r.; wiek, a nie: w.).
 6. Zapis dat w tekście głównym: miesiące słownie. W przypadku pojedynczych słów lub krótkich wyrażen w językach obcych – kursywa.
 7. Tabele należy sporządzać wedle procedur wykonywanych przez program Word.

Przypisy do tekstu głównego

1. Przypisy należy umieścić pod tekstem głównym czcionką 10 punktów z odnośnikiem w indeksie górnym. Numer przypisu należy umieścić przed znakiem interpunkcyjnym kończącym zdanie lub jego część. O autorach i dziełach przytaczanych wcześniej stosować należy informację w języku polskim: tenże, tegoż, też, tejże, dz. cyt., tamże. W przypadku przytaczania kilku prac tego samego autora kolejne powtarzające się tytuły należy skracać np. S. Lolo, *Polityka Pigmejów...* (zam. *Polityka Pigmejów wobec określonych terytoriów zamorskich*), s. 33–34.
2. Tytuły dzieł drukowanych wyróżnione kursywą; tytuły serii kursywą; druk prosty w odniesieniu do przytaczanych archiwaliów; tytuły konferencji i warsztatów – w cudzysłowie; tytuły referatów kursywą; zapis dat: miesiące cyframi rzymskimi, bez kropek między cyframi; kolejne przypisy oddzielone średnikiem; zapis dziesiętny przedziałów czasowych: lata 80. XX wieku; w zapisach oznaczających przedziały cyfrowe półpauza (np. lata 1931–1939, s. 30–59); w przypadku czasopism na oznaczenie tomu cyfra arabska (vol. 1, t. 5), na oznaczenie rocznika cyfra rzymska (LXI) – np. „*Studia Theologica Varsaviensia*”, t. 17, 1979, nr 1, s. 248, np. „*Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*” XXVI, 1976, s. 129–159; w tekstach obcojęzycznych skrót oznaczający stronicę wyraża się stosownie do języka użytego w tekście (np. niem.: S. ang. p. itd.).
3. Poszczególne elementy przypisu należy oddzielić przecinkiem. Gdy autor odwołuje się do szeregu dzieł w ramach jednego przypisu, opisy tych dzieł powinny być oddzielone średnikami.

a. Źródła niedrukowane

Należy kolejno podać nazwę archiwum lub biblioteki w skrócie (po raz pierwszy w pełnym brzmieniu), nazwę zespołu archiwaliów lub sygnaturę, oznaczenie tomu, tytuł zespołu archiwalnego, tytuł dokumentu, kartę lub stronę (np. APKr, RGO, t. 18, Sprawozdanie sytuacyjne z dnia 15 lutego 1944 r., k. 21–22 lub IPN Kr 010/12260, SOR

„Alfa”, t. 5, Analiza sytuacji operacyjnej, k. 34, lub BJ, 15671 II, J. Braun, Wspomnienia, t. 2, k. 23–25 lub BJ, sygn. Przyb. 18/92, k. 302.

b. Książka

– M. Eliade, *Traktat o historii religii*, Warszawa 1966, s. 155.

W przypadku występowania dwóch imion autora – inicjały bez spacji.

c. Praca zbiorowa

– *Książka polska w okresie zaborów. Wybrane problemy metodologii i dydaktyki bibliologicznej, bibliotekoznawstwa i informatologii*. Praca zbiorowa pod red. Marii Kocójowej, Kraków 1991.

d. Artykuł w pracy zbiorowej

– J. Kijas, *Dzieje Katedry Historii Literatury Polskiej UJ w okresie Stanisława Tarnowskiego (1871–1909)*, [w:] *Dzieje Katedry Historii Literatury Polskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim*, red. T. Ulewicz, Kraków 1966, s. 122.

– J.M. Rokicki, *Byle do przodu. Wspomnienia z przyszłości*, [w:] *Zawsze razem. Szkice współczesne*, red. Z. Wnuk-Lipiński, Kraków 1995, s. 34–45, *Zeszyty Naukowe UJ*, 1145. *Prace Psychologiczne*, z. 35

e. Artykuł w czasopiśmie

– J.M. Rokicki, *Byle do przodu. Wspomnienia z przyszłości*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1995, nr 2, s. 28.

f. Dokumenty elektorniczne

– R. Krzywy, *O panegiryku staropolskim. Tradycja i przemiany*, [online] <http://staropolska.pl/barok/opracowania/panegiryk.html> [dostęp: 20.09.2011].

Ilustracje

Materiał ilustracyjny (zdjęcia, wykresy, tabele) powinien być ponumerowany. Lokalizację ilustracji należy dokonać przy pomocy cyfr umieszczonych w tekście. Skany ilustracji (najlepiej w formacie TIFF i rozdzielczości 300 dpi) i propozycje podpisów do nich powinny być opisane jednoznacznie.

W przypadku gdy ilustracje podlegają ochronie w zakresie praw autorskich, należy uzyskać i dostarczyć na piśmie zgodę autora lub właściciela.

ISBN 978-83-943816-8-4
ISSN 0006-3940
e-ISSN 2450-0410